

PhD ÉRTEKEZÉS

dr. Certicky Mária

Miskolc

2022

MISKOLCI EGYETEM

ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR

DEÁK FERENC ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI

DOKTORI ISKOLA

DR. CERTICKY MÁRIO

**A FELELŐSSÉGBIZTOSÍTÁSI SZERZŐDÉS,
KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A SZERZŐDÉSSZEGÉSSSEL
OKOZOTT KÁR ÉS A SÉRELEMDÍJ BIZTOSÍTHATÓSÁGÁRA
(PHD ÉRTEKEZÉS)**

DEÁK FERENC ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI DOKTORI ISKOLA

A doktori iskola vezetője: Prof. Dr. Róth Erika

A doktori program címe: **A magyar állam- és jogrendszer, jogtudomány
továbbfejlesztése, különös tekintettel az európai jogfejlődési tendenciákra**

**Tudományos vezető: Prof. Dr. Barta Judit, intézeti tanszékvezető egyetemi
tanár**

MISKOLC

2022

Témavezetői ajánlás

A doktori értekezés Szerzőjét, Certicky Máriot IV. évfolyamos jogász hallgató korában, mint szemináriumvezetője ismertem meg. Tanulmányait lelkiismeretesen és kiemelkedően végezte, a Kereskedelmi Jogi Intézeti Tanszék által oktatott tantárgyakat kiválóan teljesítette. Mindemellett számos helyi és országos szintű tanulmányi versenyen is részt vett, amelyeken nyújtott teljesítménye több esetben díjazásra került. A tudományos kutatómunkát már hallgató korában megkezdte, ennek eredményeként megszületett dolgozatot az OTDK-n is bemutatta, s ezzel megalapozta tudományos pályáját. Certicky Mária 2016-ban kezdte meg a doktori tanulmányait, amelynek keretében komoly kutatómunkát végzett. A doktori képzés négy éve során szerzőként közel negyven publikáció született meg a „tollából” és több tanulmány társszerzője is. Mindemellett a Tanszék oktatási tevékenységében, mint doktorhallgató, majd kinevezését követően, mint tanársegéd is szervesen részt vett. Tudományos tevékenységéből a modern magyar biztosítási jogot, különösen a felelősségbiztosítási jogot érintő kérdések magas színvonalon történő feldolgozása emelhető ki, ezentúl, a szlovák és cseh gazdasági jog egyes területeit több tanulmányában bemutatja, amellyel lehetővé teszi e két ország jogának hazánkban történő megismerését.

A doktori disszertáció *„A felelősségbiztosítási szerződés, különös tekintettel a szerződésszegéssel okozott kár és a sérelemdíj biztosíthatóságára”* címet „viseli”. A Szerző a dolgozat második fejezetében a felelősségbiztosítás történeti fejlődési ívének, valamint a folyamatosan formálódó jogelméleti kérdések bemutatásával foglalkozik, amelyek hasznos és nélkülözhetetlen alapokat képeznek a szerződésszegésből eredő károk biztosítási fedezetbe vonhatóságának kérdésköréhez.

A dolgozat harmadik fejezete a felelősségbiztosítási szerződés hatályos, új Polgári Törvénykönyvben található szabályait elemzi dogmatikai szempontok alapján. A dolgozat negyedik fejezetének megalapozásaként vizsgálja a kockázat, a veszély és a felelősség kapcsolatát és azok felelősségbiztosítási fedezetbe vonhatóságát.

A doktori értekezés magját képező negyedik és az ötödik fejezetek keretében a Szerző a szerződésszegés és a felelősségbiztosítás kapcsolatát, a szerződésszegésből eredő kár és sérelemdíj, mint a szerződésszegés jogkövetkezményeinek biztosíthatóságát tárgyalja a szakirodalom, a joggyakorlat és a biztosítási gyakorlat tükrében.

A disszertáció utolsó, nemzetközi kitekintést tartalmazó fejezete ismerteti a biztosítási jog egységesítésére irányuló Európai Uniói törekvéseket, s ezen belül is kifejezetten a felelősségbiztosítási szerződésre fókuszál. A dolgozat feldolgozza a szlovák és a cseh jog felelősségbiztosítási szerződésre vonatkozó főbb magánjogi normáit is, amelyeket összehasonlít a magyar szabályokkal.

A Szerző jó stílusérzéssel, lényeglátással, elmélyült dogmatikai elemzéssel mutatja be a kontraktuális kárfelelősség és felelősségbiztosítás kapcsolatát, illetve a felelősségbiztosítás intézményét. A szerző számos új tudományos eredményt sorakoztat fel, amelyek mind a jogalkotás, mind a joggyakorlat számára kiválóan hasznosíthatók. A dolgozat hiánypótló abban a tekintetben, hogy a szerződésszegéssel összefüggő kockázatok biztosíthatóságának egyes kérdéseit ilyen szintű és terjedelmű tudományos munkában nem vizsgálta a szakirodalom, e két önmagában is komplex terület ilyen szintű szintézisét megvalósító mű nem készült.

A doktori értekezés unikális abban, hogy új irányokat véve, részletesen bemutatja a szlovák és a cseh felelősségbiztosítása vonatkozó magánjogi szabályokat, bővítve ezzel a magánjogi ismereteket és a jogösszehasonlítás szakirodalmának körét.

Összegzésképpen megállapítható, hogy Certicky Mária színvonalas, a formai és tartalmi követelmények szem előtt tartásával megírt dolgozata minden tekintetben megfelel a PhD értekezéssel szemben támasztott követelményeknek, ezért a szerző részére a PhD fokozat odaítélését messzemenően támogatom és ajánlom.

Miskolc, 2022. május 3.

Prof. Dr. Barta Judit s.k.
tanszékvezető egyetemi tanár, témavezető

TARTALOMJEGYZÉK

I. Az értekezés tárgya, célkitűzései, felépítése és módszertana	8
<i>I.1. Az értekezés tárgya és célkitűzése</i>	8
<i>I.2. Az értekezés felépítése</i>	14
<i>I.3. Az értekezés módszertana és szakirodalmi áttekintése</i>	18
II. A biztosítás és a felelősségbiztosítás jogintézményének kialakulása	23
<i>II.1. A kár(vagyon)biztosítás előképei</i>	23
<i>II.2. A biztosítás kialakulásának története Magyarországon</i>	30
<i>II.3. A felelősségbiztosítás kezdetei</i>	38
<i>II.4. Felelősségbiztosítás a régi Ptk. égisze alatt</i>	48
<i>II.5. Biztosításügy a rendszerváltástól az új Ptk. megalkotásáig</i>	55
<i>II.6. A felelősségbiztosítás történeti fejlődésének összefoglalása</i>	58
III. A felelősségbiztosítási szerződés dogmatikai kérdései és szabályozása az új Polgári Törvénykönyvben	61
<i>III.1. A szabályozás rendszertana</i>	61
<i>III.2. A felelősségbiztosítási szerződés fogalma és tartalma</i>	64
<i>III.3. A felelősségbiztosítási jogviszony alanyai</i>	66
<i>III.4. A felelősségbiztosítás tárgya – a „felelősségi érdek”</i>	75
<i>III.5. A felelősségbiztosítási fedezetbe vonható kockázatok és „hátrányok”</i>	79
III.5.1. A kockázat fogalma, tartalma és ezek jellemzője	81
III.5.2. A kockázatközösség, mint a biztosítás alapeszméje	84
III.5.3. A fedezetbe vonható kockázatok és hátrányok köre	87
<i>III.6. A polgári jogi felelősség és a felelősségbiztosítás kölcsönhatása</i>	91
<i>III.7. A felelősségbiztosítás biztosítéki jellege</i>	97
<i>III.8. A felelősségbiztosítás elhatárolása más jogintézményektől</i>	99
III.8.1. A felelősségbiztosítás és a kezesség összevetése	99
III.8.2. Felelősségbiztosítás és tartozásátvállalás	103
III.8.3. Felelősségbiztosítás és teljesítésátvállalás, valamint tartozáselvállalás	105
III.8.4. Felelősségbiztosítás és a harmadik személy részéről történő teljesítés és harmadik személy javára szóló szerződés	107
<i>III.9. A felelősségbiztosítás funkciói</i>	110
III.9.1. Reparatív funkció	112
III.9.2. Preventív funkció	114
III.9.3. Jogvédelmi funkció	118
III.9.4. A károsult védelme	122

IV. A szerződésszegés kockázatának biztosíthatósága	133
<i>IV.1. A szerződésszegés és a szerződésszegés kockázatának viselése</i>	<i>133</i>
<i>IV.2. A szerződésszegés biztosíthatósága a hatályos jogszabályok tükrében.....</i>	<i>135</i>
IV.2.1. A szerződésszegés, mint a szűk értelemben vett kárbiztosítás tárgya..	135
IV.2.2. A szerződésszegés felelősségbiztosítási fedezetbe vonása.....	139
<i>IV.3. A szerződésszegéssel okozott kár és annak biztosíthatósága.....</i>	<i>143</i>
IV.3.1. A biztosíthatóság feltételei és korlátjai.....	147
IV.3.2. Az egyes károk biztosíthatósága az előreláthatóság tükrében.....	156
IV.3.3. A szándékosság és súlyos gondatlanság értékelése a felelősségbiztosításban.....	160
IV.3.4. Az egyes szerződésszegő magatartások és azokból eredő kár biztosíthatósága.....	169
IV.3.4.1. Az együttműködési kötelezettség megszegéséből eredő kár	169
IV.3.4.2. Az érvénytelen szerződésből eredő kár biztosíthatósága.....	171
IV.3.4.3. A késedelemmel okozott kár biztosíthatósága.....	173
IV.3.4.4. A hibás teljesítésből eredő kár biztosíthatósága	175
IV.3.4.5. A lehetlenné válás miatt felmerülő kár biztosíthatósága	177
<i>IV.4. Egyes felelősségbiztosítási szerződések az elmélet és a gyakorlat tükrében</i>	<i>179</i>
IV.4.1. Tervezői- és kivitelezői szakmai felelősségbiztosítás	179
IV.4.1.1. A biztosítási kötelezettség alanya(i) és a biztosítási fedezet tárgya	182
IV.4.1.2. A biztosítási szerződés időbeli hatályával kapcsolatos problémák	185
IV.4.1.3. A felelősségbiztosítási szerződésben alkalmazott korlátozások	186
IV.4.1.4. A tervezői és kivitelezői felelősségbiztosítással kapcsolatos megállapítások.....	188
IV.4.2. A vezető tisztségviselő felelősségbiztosítása	190
IV.4.2.1. A vezető tisztségviselő felelőségének irányai	192
IV.4.2.2. A D&O felelősségbiztosítási szerződés alanyai és a biztosítási fedezet	194
IV.4.2.3. A vezető tisztségviselői felelősségbiztosításban alkalmazott korlátozások	198
IV.4.2.4. Konklúzió a D&O felelősségbiztosítási szerződések kapcsán.....	200
V. A személyiségi jogsértés, mint biztosítási esemény	203
<i>V.1. A sérelemdíj az új Ptk.-ban</i>	<i>204</i>
<i>V.2. A sérelemdíj funkciói és a biztosíthatóság kérdése.....</i>	<i>206</i>
<i>V.3. A sérelemdíj mértékének megállapításával összefüggő problémák</i>	<i>208</i>
<i>V.4. A sérelemdíj a biztosítási feltételekben és annak biztosítási gyakorlata</i>	<i>213</i>

VI. Nemzetközi kitekintés	223
<i>VI.1. Az Európai Unió és nemzetközi törekvések a felelősségbiztosítás szabályainak egységesítésére</i>	223
VI.1.1. A felelősségbiztosítási szerződés Ptk.-beli szabályai a PEICL tükrében	229
<i>VI.2. A felelősségbiztosítás főbb szabályai a Szlovák Köztársaságban</i>	245
VI.2.1. A felelősségbiztosítás általános összevetése	246
VI.2.2. A felelősségbiztosítási szerződés fogalma	251
VI.2.3. A felelősségbiztosítási szerződés alanyai	256
VI.2.4. A felelősségbiztosítási szerződés tartalma	259
VI.2.5. Tervezői- és kivitelezői felelősségbiztosítás a szlovák jogban	266
VI.2.6. Összefoglalás	271
<i>VI.3. A felelősségbiztosítás főbb szabályai a Cseh Köztársaságban</i>	272
VI.3.1. A felelősségbiztosítás általános jellemzői	277
VI.3.2. A felelősségbiztosítási szerződés fogalma	282
VI.3.3. A felelősségbiztosítási szerződés alanyai	288
VI.3.4. A felelősségbiztosítási szerződésre vonatkozó egyéb releváns szabályok	291
VI.3.5. A tervezők és kivitelezők kötelező felelősségbiztosítása a cseh jogban	294
VI.3.6. Összefoglalás	299
VII. Összegzés és konklúzió	302
Magyar nyelvű összefoglaló	316
Idegen nyelvű összefoglaló	320
Irodalomjegyzék	324
<i>Magyar nyelvű szakirodalom</i>	324
<i>Idegen nyelvű szakirodalom</i>	344
<i>A magyar bíróságok által hozott határozatok:</i>	348
<i>Külföldi bíróságok által hozott határozatok:</i>	349
<i>A dolgozatban vizsgált biztosítási feltételek (általános szerződési feltételek):</i>	350
Rövidítések jegyzéke	353
Az értekezés témájához kapcsolódó saját közlemények	355
Szerzőségi nyilatkozat	358
Köszönetnyilvánítás	359

A kézirat lezárásnak napja: 2022. május 3.

I. Az értekezés tárgya, célkitűzései, felépítése és módszertana

I.1. Az értekezés tárgya és célkitűzése

Az individuum élete cselekvések összességéből áll, amelyeket egyénileg vagy valamely szervezet keretében végez. Minden cselekvés szükségszerű velejárója, tulajdonképpen annak tartalmát képezi, a cselekvés következményeiért való felelősség. E következményekért való felelősség felmerülésének lehetősége az egyént terhelő kockázatként jelentkezik. A gazdasági élet szereplőit terhelő kockázatok jellege és mértéke számos tényező függvényében változik, befolyásolja azt az általuk végzett tevékenység jellege, a kockázatvállalási attitűdjük, de jelentős mértékben befolyásolja a jogi környezet változása is.

Az új Ptk. 2014. március 15. napján történő hatálybalépésével a magyar polgári jog számos területén jelentős változás következett be. Ilyen területnek minősül a polgári jogi felelősség is. Az új Ptk.-ban a régi Ptk.-hoz képest a polgári jogi felelősséget érintő egyik legfontosabb és leghangsúlyosabb változásnak a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség (kontraktuális felelősség) és a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség (deliktuális felelősség) különválasztása tekinthető.¹ Ennek eredményeképpen a kontraktuális felelősség önálló szabályozást kapott, amely, ha nem is teljes mértékben,² de elkülönül a deliktuális szabályoktól.³ A kontraktuális és deliktuális felelősség szétválasztásának⁴ egyik legfontosabb

¹ Szeretnénk hangsúlyozni, hogy a polgári jogi felelősség szélesebb körű, mint a kártérítési felelősség. A kontraktuális felelősség általában, a szerződésszegéssel okozott hátrányokért való felelősséget jelenti, átfogja annak valamennyi jogkövetkezményét. Ennek csak egy részét képezi a kártérítési felelősség. A dolgozat itt a kártérítési felelősség alatt a szerződésszegéssel, vagy szerződésen kívül okozott károkért való felelősséget érti. Lásd még a témához BARTA Judit: A szerződésszegéssel okozott kárért fennálló felelősség. In: Barzó–Papp (szerk.): *Civilisztika II. Dologi jog – Felelősségtan*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2019, 415–420.

² A deliktuális szabályok mögöttes alkalmazása tekintetében lásd részletesebben: MISKOLCZI BODNÁR Péter: A kártérítési felelősség egyes közös szabályainak mögöttes szabályként való alkalmazhatósága. *Jogtudományi Közlöny*, 2019/6. szám, 241–250.

³ MISKOLCZI BODNÁR Péter: A jogi felelősség és a polgári jogi felelősség alapkérdései, a Ptk. kártérítési szabályainak rendszere, a deliktuális és a kontraktuális felelősség szétválása. In: Barta – Barzó – Csák (szerk.): *Magyarország a kártérítési jogról*. Wolters Kluwer, Budapest, 2018, 28.

⁴ A régi Ptk. felelősségi szabályainak vizsgálata nem célja a doktori értekezésnek. E helyütt azonban megjegyezzük, hogy a régi Ptk. égisze alatt a szerződésen kívüli és a szerződéses kártérítési felelősség azonos megítélés alá esett. Annak ellenére, hogy a régi Ptk. tartalmazott e két felelősségi formára

indoka, hogy – különösen a külföldi megoldások eredményeinek figyelembevételével,⁵ valamint az ENSZ által elfogadott Bécsi Vételi Egyezményben⁶ foglaltak szem előtt tartásával – a jogalkotó a szerződéses jogviszonyokban a kockázatok jobb elosztását kívánja megteremteni.⁷ Ennek alapját az a koncepció képezi, hogy eltérően kell megítélni e két felelősséget mivel a kontraktuális felelősség esetén a károkozást megelőzően már van egy szerződéses jogviszony a felek között, amely tartalmazza a felek jogait és kötelezettségeit. A károkozó magatartás az e szerződésben foglalt kötelezettség megszegését jelenti. Ezzel szemben a deliktuális felelősség esetén a károkozást megelőzően a kárkötelem alanyai között „csak” abszolút szerkezetű jogviszony létezik (t.i. a károkozástól való általános tartózkodási kötelezettségből eredően – *neminem laedere*),⁸ s a kárkötelem a károkozó magatartás eredményeként jön létre.⁹

A kontraktuális felelősség tekintetében érvényesülő új szabályok közül a doktori értekezés témája szempontjából a következőket szükséges kiemelni:

- a) A Ptk. 6:142. § a szerződésszegésért való felelősség alóli kimentés szigorú feltételeit állapítja meg. A szerződésszegő fél akkor mentesül a felelősség alól, ha három konjunktív feltétel fennállását bizonyítja, így azt, hogy (i) a károkozó körülmény az ellenőrzési körén kívül merült fel, (ii) a szerződéskötés idején nem volt előre látható, valamint (iii)

különálló szabályozást, a 318.§ megteremtett közöttük a kapcsolatot azzal, hogy a szerződésszegésért való felelősségre a deliktuális felelősségre vonatkozó szabályokat rendelte alkalmazni.

⁵ A kontraktuális és a deliktuális felelősség kapcsolata tekintetében a német és a francia jogban kialakult álláspontokról lásd: SZALMA József: Felelősség a szerződésszegésért. *Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica et Politica*, Tomus XXXIII., 2015, 335–353.

⁶ Az Egyesült Nemzeteknek az áruk nemzetközi adásvételi szerződéseiről szóló, Bécsben, az 1980. évi április hó 11. napján kelt Egyezménye, amelyet a magyar jogalkotó az 1987. évi 20. törvényerejű rendelettel hirdetett ki.

⁷ MISKOLCZI BODNÁR [2018]: i.m. 40.

⁸ A károkozás általános tilalmának elemzése kapcsán lásd: TÓKEY Balázs: A károkozás általános tilalmára vonatkozó szabály jelentéséről. In: Lamm – Sajó (szerk.): *Studia in honorem Lajos Vékás*. HVG-Orac, Budapest, 2019, 309–317. A szerző művében azt a kérdés elemzi, hogy valóban előfeltétele-e az abszolút hatályú jogsértés kártérítési felelősség megállapításának (helyesebben: fennállhat-e abszolút jog sérelme nélkül a kártérítési felelősség) .

⁹ VÉKÁS Lajos: Az új Polgári Törvénykönyvről. *Jogtudományi Közöny*, 2013/5. szám, 235.

nem volt elvárható, hogy a szerződésszerű teljesítést akadályozó körülményt elkerülje, vagy annak kárkövetkezményeit elhárítsa.¹⁰

b) A Ptk. 6:145. § az ún. *non-cumul* elvet fogalmazza meg, amely alapján, ha egy káresemény egyszerre megítélhető kontraktuális és deliktuális alapon is, úgy a jogosult csak a kontraktuális felelősség szabályai szerint érvényesítheti igényét.¹¹

c) Végül rendkívül fontos változásnak tekintjük a kártérítési kötelezettség terjedelme tekintetében meghatározott – alapvetően a bírói gyakorlat által kimunkált¹² – előreláthatósági klauzulát, amely szerint „*a jogosult vagyonában keletkezett egyéb károkat és az elmaradt vagyoni előnyt olyan mértékben kell megtéríteni, amilyen mértékben a jogosult bizonyítja, hogy a kár, mint a szerződésszegés lehetséges következménye a szerződés megkötésének időpontjában előre látható volt.*”¹³ Ez alapján a jogosult vagyonában keletkezett – a szolgáltatás tárgyát érintő károkon felüli – károkat csak akkor köteles megtéríteni, ha azt előre látta.

Mindhárom változás részletes kifejtésére és a doktori értekezés témájának tükrében történő vizsgálatára a dolgozat IV. fejezetében kerül sor.

Az értekezés témáját tekintve további fontos változásnak tekinthető a személyiségi jogi jogsértések szubjektív szankciójaként megjelenő – a nem vagyoni kártérítés jogintézményét felváltó –, a Ptk. 2:52. §-ban rögzített sérelemdíj jogintézménye.¹⁴ A sérelemdíj szintén az egyént terhelő felelősség

¹⁰ FAZAKAS Zoltán: A szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség. In: Barta – Barzó – Csák (szerk.): *Magyarázat a kártérítési jogról*. Wolters Kluwer, Budapest, 2018, 177–178.

¹¹ SÁRKÖZY Tamás: Fordulat a magyar kártérítési jogban. *Magyar jog*, 2013/9. szám, 539.; LESZKOVEN László: Gondolatok a felelősségtan köréből. *Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica et Politica*, Tomus XXXV., 2017, 342.; PUSZTAHELYI Réka: Igényhalmazatok a szerződésszegési jogkövetkezmények rendszerében, különös tekintettel a Ptk. 6:145. §-ára. *Pro Futuro*, 2016/2. szám, 64.

¹² FAZAKAS [2018]: i.m. 174.

¹³ Vö.: Ptk. 6:143. § (2) bekezdés.

¹⁴ LÁBADY Tamás: A deliktuális felelősség fontosabb változásai az új Ptk.-ban. *Jogtudományi Közlöny*, 2014/4. szám, 172.

egyik jogkövetkezményeként merülhet fel abban az esetben, ha a jogsértő magatartás személyiségi jogot sért.

Az értekezés célja, hogy bemutassa az egyént terhelő felelősség, mint kockázat kezelésének egyik lehetséges módját, nevezetesen a felelősségbiztosítási szerződésen alapuló kockázatkezelésre vonatkozó a magyar jogban érvényesülő szabályokat és annak gyakorlati jogi kérdéseit. A felelősségbiztosítási szerződés szabályai a polgári jogi kárfelelősségre vonatkozó rendelkezésektől – bár jogintézményi és szabályozási szinten jól elkülöníthetők – a felelősségbiztosítás működési mechanizmusa miatt elválaszthatatlan. Lábady Tamás a felelősségbiztosítás jogintézményének fejlődésével összefüggésben is megállapítja, hogy azt a polgári jogi felelősség szabályainak fejlődése határozta meg, úgy fogalmaz, hogy [a felelősségbiztosítás] *„mindig is magán hordta a polgári jogi felelősség koloncát, amely kényszerpályán tartja és tartotta.”*¹⁵ Novotni szerint a felelősségbiztosítás létezésének alapja a polgári jogi kártérítési felelősség, a nélkül nem létezhet.¹⁶ A biztosítás, különösen a felelősségbiztosítás a modern felelősségi rendszerek kísérője, a szabadon elérhető felelősségbiztosítás nélkül nem, legalábbis nehezen működhetne a jogrendszer.¹⁷ Ez többek között azt is jelenti, hogy nemcsak a felelősségre vonatkozó szabályok változása volt hatással a biztosításra, hanem a biztosítási jog, különösen a felelősségbiztosítás intézményének fejlődése is jelentősen befolyásolta a felelősségi szabályok alkalmazását,¹⁸ amelyet a dolgozatban külön alfejezet keretében vizsgálunk.

A szerződésesség szabályainak új alapokra helyezésével megnövekedett a gazdasági élet szereplőit terhelő kockázatok súlya, amely miatt egyre nagyobb igény merül fel a felelősségbiztosítási szerződés keretében történő kockázatmegosztásra. A szabályozási koncepció változása azonban számos

¹⁵ LÁBADY Tamás: *Fejezetek a felelősségbiztosítás köréből*. Szikra Nyomda, Pécs, 1989, 11.

¹⁶ NOVOTNI Zoltán: *A felelősségbiztosítási jogviszony alapkérdései a magyar jogban*. Kandidátusi értekezés, Miskolc, 1981, 34.

¹⁷ CANE, Peter: *Responsibility in Law and Morality*. Hart Publishing, Oxford – Portland, 2002, 226.

¹⁸ CANE: i.m. 242.

problémát vet fel a kontraktuális felelősség biztosítási fedezetbe vonásával összefüggésben, amelyre a jogalkotó külön normákban nem reagál.¹⁹

A doktori értekezés tárgya annak vizsgálata, hogy milyen hatással van a deliktuális és kontraktuális felelősség különválasztása, illetve ez utóbbi tekintetében érvényesülő szabályok a szerződésszegés, mint kockázat biztosíthatóságára, kiemelten a felelősségbiztosítási szerződés fedezetébe vonására. Ennek keretében elsősorban az alábbi kérdésekre keressük a választ:

1. A felelősségbiztosítás fedezetébe vonható-e a szerződésszegésből fakadó kár megtérítése, akár részben vagy egészben, illetve a szerződésszegés egyéb jogkövetkezményei?

A kérdés körében megvizsgáljuk a szerződésszegés jogkövetkezményeit, amelyek közül a legrészletesebben a kártérítés és a sérelemdíj jogintézményére térünk ki, amelynek keretében arra a kérdésekre keressük a választ, hogy

(i) van-e (jogi) akadálya a szerződésszegés jogkövetkezményeként megállapított kártérítési kötelezettség felelősségbiztosítási fedezetbe vonásának?

(ii) vajon a felelősségbiztosítás fedezetébe vonható-e valamennyi a szerződésszegés esetén potenciálisan felmerülő kár, így az ún. „tapadó kár” és a „következményi kár” is?

(iii) van-e arra gyakorlat, hogy a biztosítók fedezetbe vonnak egyéb, akár kárként is érvényesíthető szerződésszegési jogkövetkezményeket, esetleg költségeket?

2. A felelősségbiztosítási fedezetbe vonható-e valamennyi szerződésszegő magatartásból eredő kár és az ezzel összefüggő személyiségi jogsértés miatt igényelhető sérelemdíj?

Ennek során elsődlegesen az alábbi kérdésekre keressük a választ:

¹⁹ Mindezt annak ellenére, hogy a szerződésszegésből eredő kárfelelősség eltérő megítélésére vonatkozó javaslatot Lábady Tamás a Polgári Jogi Kodifikációs Szerkesztőbizottság a kártérítési és felelősségi jog és a biztosítási jog reformjának koncepciójában megfogalmazott. Vö.: LÁBADY Tamás: Felelősség a szerződésen kívül okozott károkért és a biztosítási szerződés az új Polgári Törvénykönyvben: vitaindító tézisek. *Polgári Jogi Kodifikáció*, 2001/4–5 szám, 53.

(i) milyen a Ptk.-ban nevesített magatartások vezetnek szerződésszegésre, van-e ezeknek kártérítési jogkövetkezménye, biztosítási fedezetbe vonhatóak-e ezek?

(ii) van-e akadálya vagy korlátja a sérelemdíj, mint a szerződésszegő magatartással tanúsított személyiségi jogsértés jogkövetkezményének a felelősségbiztosítás fedezetébe vonásának?

A sérelemdíj felelősségbiztosítási fedezetbe vonásának elkülönült vizsgálata különösen azért fontos, mert az új Ptk. a személyiségi jogokat érő sérelmeket kiszakította a kár fogalmi köréből és azok önálló szankciójaként – az elszenvedett sérelmek kompenzációjaként és magánjogi büntetéseként – határozza meg a sérelemdíjat. A felelősségbiztosítás fedezeti körébe is – bár utólagos korrekcióval – bekerült a sérelemdíj, amely miatt felmerül annak a kérdése, hogy vajon bővült-e/módosult-e a felelősségbiztosítás funkciója.

1.2. Az értekezés felépítése

A doktori értekezés hét fejezetből áll, amelyek közül – az értekezés jelen fejezetben tett bevezető megállapításai és az összegző, az értekezés konzekvenciáit tartalmazó utolsó fejezetén kívül – az alábbi öt fő fejezetet különíthetjük el.

(i) Az értekezés második fejezete a felelősségbiztosítás jogintézményének történeti fejlődésével kapcsolatos megállapításokat tartalmazza. Ennek során két irányban végzünk vizsgálatot. Egyrészt megvizsgáljuk a felelősségbiztosítás fejlődésének nemzetközi kérdéseit, ennek keretében azt, hogy a régmúlt időkben milyen a felelősségbiztosítás előképének tekinthető, legalábbis annak jegyeit hordozó kockázatkezelési módszereket alkalmaztak az egyént érő kockázatok terhének enyhítésére. A történeti kitekintés során a kiindulópontot a görög alapokon nyugvó, de a római jogból ismeretes „faenus nauticum” jogintézményének vizsgálata képezi. Ezt követően a jogintézmény középkori fejlődését vesszük górcső alá, s ennek rövid kifejtésével vezetjük fel a fejezet második nagyobb részét, a felelősségbiztosítás magyar szabályainak fejlődését bemutató alfejezetet. A felelősségbiztosítás magyar jogban való fejlődése keretében a Kt. és az Mtj., valamint az első magánjogi kódex, a régi Ptk. rendelkezéseit vizsgáljuk meg a szükséges mértékben, többek között arra keresve a választ, hogy mely magánjogi felelősségi jogkövetkezmények fedezetére születtek az első felelősségbiztosítási intézmények, hogyan, milyen irányban bővült ez, megjelent-e és mikor a kontraktuális kárfelelősség kockázatának kezelése?

(ii) A harmadik fejezet tárgya a felelősségbiztosítási szerződés jogintézményének bemutatása, amelynek keretében nem kizárólag az új Ptk.-ban található rendelkezéseket mutatjuk be, hanem a jogintézmény fogalmát, alanyait és tartalmát is elemezzük, megvizsgáljuk a jogrendszerben elfoglalt helyét, ennek keretében más jogintézményekkel is összehasonlítva, ily módon

is kidomborítva annak egyedi karakterjegyeit és elkülönült, önálló jogintézményi természetét. Mindemellett az értekezés e fejezete foglalkozik a felelősségbiztosítás céljával, feladatával, funkcióival, működési mechanizmusával és legfontosabb jellemzőivel. A fejezet végén felvázolásra kerülnek a felelősségbiztosítás fedezetbe vonható kockázatok, s e körben kap hangsúlyt a biztosíthatóság kritériumainak vizsgálata, amely az értekezés IV. és V. fejezetében foglaltak alapját képezik.

(iii) A doktori értekezés egyik hangsúlyos fejezetét a szerződésszegés biztosíthatóságát tárgyaló IV. fejezet képezi. Ennek keretében bemutatjuk a szerződésszegés jogintézményét, a Ptk.-ban szabályozott tipikus szerződésszegő magatartásokat, valamint azok jogkövetkezményeinek biztosíthatóságát. A fejezet vezérfonalát annak vizsgálata képezi, hogy vajon biztosítható-e a kártérítési felelősség, mint a szerződésszegés egyik jogkövetkezménye, valamint nyújtható-e fedezet a teljes kárra.

A kutatás teljessége érdekében célunk, hogy a dolgozat keretében, különösen e fejezetben felvetett kérdéseket, problémákat gyakorlati szempontból is alátámasszuk. Ehhez a Magyar Biztosítók Szövetsége (MABISZ) által közzétett 2021. évi évkönyv (amely a 2020. év biztosítási piacának alakulását foglalja össze)²⁰ szerint a 2020. évben a biztosítási piacot meghatározó öt olyan biztosító²¹ által online módon közzétett általános biztosítási feltételeket vizsgáltunk meg, amelyek a biztosítási piacon kínálnak valamilyen felelősségbiztosítási terméket.

A dolgozatban felvetett generális jellegű jogkérdések vizsgálata során nyolc általános szerződési feltételt vizsgáltunk meg,²² amelyek az alábbiak:

²⁰ MAGYAR BIZTOSÍTÓK SZÖVETSÉGE: *Magyar Biztosítók évkönyve 2021*. Budapest. Lásd: <https://mabisz.hu/wp-content/uploads/evkonyv/mabisz-evkonyv-2021-V6j4-HU.pdf>, letöltve: 2021.12.19.

²¹ Sorrendben: 1. Allianz Hungária Biztosító Zrt., 2. Generali Biztosító Zrt., 3. AEGON Magyarország Általános Biztosító Zrt., 4. Groupama Biztosító Zrt.; Union Vienna Biztosító Zrt. Vö.: MABISZ 2021. évi évkönyve, 18–19.

²² Itt kívánjuk megjegyezni, hogy a közzétett biztosítási feltételek közül törekedtünk arra, hogy a legfrissebb verziót vizsgáljuk meg. A közzététel naprakészségét viszont nincs lehetőségünk vizsgálni. Megjegyezzük tovább, hogy a közzétett feltételek nem minden esetben jelentik a véglegesen megkötött

a) az Allianz Hungária Biztosító Zrt. által „*Vállalati felelősségbiztosítások*” elnevezéssel (a továbbiakban: „*Allianz Vállalati Felelősségbiztosítás*”) közzétett általános biztosítási feltételek (hatályba lépés ideje: 2021. június 23.)²³;

b) a Generali Biztosító Zrt. által alkalmazott két szakmai felelősségbiztosítás, az építészeti és műszaki tervezési tevékenység,²⁴ valamint az egyszerű bejelentéshez kötött építési tevékenység esetére irányadó tervezői és kivitelezői felelősségbiztosítás általános szerződési feltétel²⁵;

c) az Aegon Magyarország Általános Biztosító Zrt. által „*Vállalati vagyoni és felelősségbiztosítások. Aegon Trend II. Felelősségbiztosítás*” elnevezéssel (a továbbiakban: „*Aegon Felelősségbiztosítás*”) közzétett általános szerződési feltételek (hatályba lépés ideje: 2017. július 1.)²⁶;

d) az Aegon Magyarország Általános Biztosító által „*Szakmai felelősségbiztosítások*” elnevezéssel (a továbbiakban: „*Aegon Szakmai Felelősségbiztosítás*”) közzétett általános szerződés feltételek (hatályba lépés ideje: 2017. július 1.)²⁷;

e) az Union Vienna Biztosító Zrt. két vállalatoknak kínált felelősségbiztosítási terméke érhető el online formában, egyik az „*Union-Üzlettárs felelősségbiztosítás különös biztosítási feltételei*” (a továbbiakban: Union-Üzlettárs felelősségbiztosítás) (hatályba lépés ideje: 2015. január 1.)²⁸, másik az „*Union-Business Class felelősségbiztosítások szerződési feltételei*” (a

biztosítási szerződés tartalmát, tekintettel arra, hogy a szerződő feleknek több esetben lehetőségük van az egyes szerződéses rendelkezések tárgyalások útján történő formálására.

²³ Vö.: https://www.allianz.hu/content/dam/onemarketing/cee/azhu/pdf/uzleti/AHE-43501_5_FABF-altalanos-biztositasi-feltetelek.pdf, letöltve: 2021.12.02.

²⁴ Elérhetőség: <https://www.generali.hu/Biztositas/Ceges/Felelosseg-es-jogvedelmi-biztositasok/Szakmai-felelossegbiztositasok/Epitesz.aspx>, letöltve: 2021.12.03.

²⁵ Elérhetőség: <https://www.generali.hu/Biztositas/Ceges/Felelosseg-es-jogvedelmi-biztositasok/Szakmai-felelossegbiztositasok/Epitestervezoi-felelossegbiztositas.aspx>, letöltve: 2021.12.03.

²⁶ Vö.: https://www.aegon.hu/wp-admin/admin-ajax.php?juwpfisadmin=false&action=wpfd&task=file.download&wpfd_category_id=180&wpfd_file_id=20830&token=756b891e6f68e57b19cb52174f9fed4b&preview=1, letöltve: 2021. 12. 02.

²⁷ Vö.: https://www.aegon.hu/wp-admin/admin-ajax.php?juwpfisadmin=false&action=wpfd&task=file.download&wpfd_category_id=180&wpfd_file_id=20822&token=756b891e6f68e57b19cb52174f9fed4b&preview=1, letöltve: 2021. 12. 02.

²⁸ Vö.: <https://union.hu/sw/static/file/union-uzlettars-biztositasi-feltetelek.pdf>, letöltve: 2021.12.03.

továbbiakban: Union-Business Class felelősségbiztosítás) (hatályba lépés ideje: 2017. április 10.)²⁹.

Az értekezés negyedik fejezetének végén – a fejezet előző részeiben felvetett problémák tükrében – két olyan felelősségbiztosítási szerződést elemeztünk, amelyek fedezetébe a szerződés tárgyát képező jogviszonyokban felmerülő kontraktuális felelősség kockázatát vonják. Vizsgálatunk tárgyává a vezető tisztségviselő felelőssége tekintetében a biztosítási piacon értékesített és online úton elérhető – önkéntesen igénybe vehető – általános felelősségbiztosítási szerződési feltételeket elemeztük. A másik vizsgált biztosítási feltétel a tervezők- és kivitelező részére kötelezően megkötendő felelősségbiztosítás szerződés.

(iv) A doktori értekezés további fő fejezetét a sérelemdíj biztosíthatóságának vizsgálata képezi. A fejezet keretében bemutatásra kerül a sérelemdíj jogintézménye, azzal összefüggésben felmerülő problémák, valamint külön hangsúlyt kap a szerződésszegés miatt felmerülő személyiségi jogsértés esetén érvényesíthető sérelemdíj is. A sérelemdíj biztosítási fedezetbe vonását az értekezés keretében vizsgált általános biztosítási (szerződési) feltételek tükrében gyakorlati szempontból is elemezzük.

(v) Az értekezés utolsó fejezetében nemzetközi kitekintést teszünk, amelyet három irányban végzünk.

A fejezet első alfejezetében megvizsgáljuk az Európai Unió által a biztosítási szerződések jogának egységesítésére tett kísérleteit, ezen belül is kiemelt figyelmet fordítunk a felelősségbiztosítási szerződésre.

E mellett a második és harmadik alfejezetek keretében összehasonlító jogi elemzést végzünk, amelynek keretében megvizsgáljuk a szlovák és a cseh jog felelősségbiztosítás tekintetében megállapított szabályait, valamint e két országban tevékenységet végző biztosítótársaságok által alkalmazott és az

²⁹ Vö.: <https://union.hu/sw/static/file/union-businessclass-feltetelek.pdf>, letöltve: 2021.12.03.

interneten elérhető biztosítási feltételeket. A biztosítási feltételek vizsgálata kifejezetten azon rendelkezésekre terjed ki, amelyek problematikus jellegét a magyar biztosítók által alkalmazott feltételek esetén is hangsúlyozunk, kiemelten foglalkozva a tervezői- és kivitelezői felelősségbiztosítással.

A jogirodalomban a felelősségbiztosítás szabályainak külföldi jogokkal történő összehasonlításának alapját általában a common law országai közül az angol jog, míg a kontinentális jog országai közül a német jog képezi. Nincs azonban olyan összehasonlító jogi elemzés a magyar jogirodalomban, amely a szlovák és a cseh jogot vizsgálná. Tekintettel arra, hogy a szerző mindkét nyelvet érti és beszéli, kiváló lehetőséget érez arra, hogy egy tudományos munka, doktori értekezés keretében végezze el a felelősségbiztosítás intézményének összehasonlítását, ezzel pótolva a jogirodalomban e területen fellelhető hiányt.

A doktori értekezésben tett megállapítások konzekvenciáit a megfogalmazott hipotézisekre történő válaszadással az értekezés utolsó részében vonjuk le.

1.3. Az értekezés módszertana és szakirodalmi áttekintése

A dolgozat megírását az alábbi kutatási módszerek segítették. Az értekezésben hangsúlyt kapott a primer jogforrások, azaz a vonatkozó európai uniós és nemzeti jogszabályok – ez utóbbi tekintetében a Ptk. és a Bit. egyes rendelkezéseinek – elemzése, amely mellett feldolgozásra került a releváns hazai és külföldi szakirodalom, valamint a joggyakorlat. A vonatkozó szakirodalom értékelése körében megállapítható, hogy a témához szorosan kapcsolódó friss – az új Ptk.-t követő időkben íródott – szakirodalom száma rendkívül alacsony, sőt elenyésző. A szerződésszegés felelősségbiztosítási fedezetbe vonásáról – különösen a deliktuális és kontraktuális felelősség biztosítási szempontból történő elhatárolásáról – a korábbi Ptk. égisze alatt is korlátozott számú szakirodalom jelent meg. Egyes szerzők gondolatmenete, pl. Lábady Tamás, Novotni Zoltán és Miskolczi Bodnár Péter segítette a szerzőt a

kitűzött téma feldolgozásában. Ugyanakkor gazdag szakirodalma van a polgári jogi felelősségnek, valamint számos könyv, monográfia és tanulmány jelent meg a szerződésszegés, különösen a szerződésszegés jogkövetkezményei, ezen belül is a kártérítési felelősség témában, továbbá a sérelemdíjra vonatkozó szakirodalom is széles skálán mozog. A biztosítási jog, s ezen belül is a felelősségbiztosítási jog is bővelkedik szakirodalmi forrásokban. A XX. század hajnalán a felelősségbiztosítás elméleti alapjait meghatározó szerzőként Túry Sándor Kornélt emelnénk ki, akinek mélyenszántó gondolatai segítették a szerzőt a felelősségbiztosítási eszme megismerésében és abban való eligazodásban. Az újabb szakirodalmak közül Zavodnyik József, Asztalos László, Popper Klára, Bárd Károly és Takáts Péter művei emelhetők ki, akik a XX. század utolsó negyedében végeztek a biztosítási szerződések jogát érintően a gyakorlat és az elmélet szakemberei számára rendkívül hasznos munkát, amelyeknek a jogalkotó által történő figyelembevétele a biztosítási szerződések jogának kodifikációja során megkerülhetetlen volt.

A dolgozatban feldolgozásra kerül a vonatkozó bírósági gyakorlat is, amely tekintetében is az állapítható meg, hogy az értekezés témájához közvetlenül kapcsolódó bírói döntések nem, de külön a biztosítást, illetve a felelősségbiztosítást, valamint külön a szerződésszegést érintő döntések már bőven fellelhetők. Ezek szükséges mélységben történő feldolgozására, illetve a kitűzött téma szempontjából történő vizsgálatára törekedtünk.

A dolgozat második fejezete jogtörténeti elemzés alapján készült, amely során egyaránt feldolgozásra került a régi magyar biztosítási szakirodalom, valamint a vonatkozó jogszabályok – különösen a Kt., az 1928-as Mtj. és a régi Ptk. – egyes rendelkezései. A jogtörténeti kutatásunkat rendkívül széles időtartamban végeztük el. Gondolatvezetésünket olyan ókori jogintézmények vizsgálatával kezdtük, amelyekben felfeldezhetők voltak a biztosítás intézményére jellemző közösségi kockázatmegosztás egyes jegyei. Ezt követően a történeti kutatásunkat a felelősségbiztosítás magyar biztosítási piacon való fejlődését vizsgáltuk meg a kezdetektől (Kt.) a régi Ptk.-ig, ezzel lerakva a hatályos jog vizsgálatának alapköveit.

Az értekezés negyedik és ötödik fejezetében a dolgozat központi témájával összefüggő elméleti mélységek feltárásán túl a gyakorlat is elemzésre került azzal, hogy a Magyarországon biztosítási tevékenységet végző biztosítótársaságok honlapján közzétett, nyilvánosan elérhető, a témához kapcsolódó egyes általános felelősségbiztosítási szerződési feltételek vonatkozó rendelkezéseit is górcső alá vettük.

A dolgozat nemzetközi kitekintését tartalmazó VI. fejezete elsősorban a jogösszehasonlító, ezen belül a jogszabályok és a vonatkozó szakirodalmak elemzésén alapuló deskriptív módszeren alapul. Mivel az értekezés nemzetközi kitekintést tartalmazó fejezete három nagy részre tagolható, így e fejezeten belül is külön azonosíthatóak egyes kutatási módszerek. Az első alfejezet az Európai Unió által a biztosítási szerződési jog egységesítésére irányuló törekvését célzó PEICL szabályai, különösen a felelősségbiztosításra vonatkozó rendelkezések kerültek összehasonlításra a magyar Ptk. felelősségbiztosítási szerződésre vonatkozó szabályaival, így tehát a primer jogforrások elemzése – a PEICL hivatalos szövege és a magyar Ptk. rendelkezései – jogösszehasonlító módszer segítségével történt meg. Ennek keretében többek között azt is vizsgáltuk, hogy vajon a Ptk. felelősségbiztosítási szerződésre vonatkozó szabályainak kialakítására hatással volt-e a PEICL, annak megfogalmazása során figyelembe vették-e az egyes rendelkezéseit, s mennyiben korrelálnak a Ptk. és a PEICL egyes rendelkezései. A PEICL egyes rendelkezéseinek elemzéséhez több idegen nyelvű – elsősorban angol nyelvű – szakirodalom nyújtott segítséget, amelyek közül kiemelendő a témát átfogóan feldolgozó BASEDOW, J. – BIRDS, J. – CLARKE, M. – COUSY, H. – HEISS, H. – LOACKER, L. szerzők – akik egyebekben külön-külön is a biztosítási jog nemzetközileg elismert szakértői – tollából született „*Principles of European Insurance Contract Law (PEICL)*” című könyv, valamint e szerzők közül is kiemelhető a PEICL-re vonatkozó szakirodalmat jelentősen gazdagító Helmut HEISS professzor munkássága. A PEICL-re vonatkozó magyar nyelvű szakirodalom közül elsősorban UJVÁRINÉ Antal Edit és GÁRDOS Péter munkásságának eredményeként megszületett tanulmányokban lévő gondolatokból merítettünk.

A VI. fejezet második és harmadik alfejezete – a szlovák és a cseh felelősségbiztosítási jog szabályainak elemzése – alapvetően azonos módszertan alkalmazásával készült. Az értekezés e fejezetében a primer jogforrások elemzésére és a magyar jogforrásokkal való összevetésére, mint jogösszehasonlító módszerre fektettünk hangsúlyt. Mindemellett feldolgozásra került a vonatkozó szlovák és cseh szakirodalom is, amelyek beszerzésére a szerző a vizsgált országok könyvtáraiban végzett kutatást. Az értekezés negyedik és ötödik fejezetében kiemelt, a magyar jog tekintetében azonosított problémák a szlovák és a cseh jog esetén is vizsgálatra kerültek. Ennek során a bírói gyakorlat és a biztosítási gyakorlat is feldolgozásra kerül, ez utóbbi körében a magyar biztosítási jog tekintetében alkalmazott kutatással azonosan, a szlovák és cseh biztosítási piacon tevékenységet végző biztosítók által online módon közzétett általános biztosítási feltételeket vizsgáltuk meg.

A dolgozat kutatási módszereit összefoglalva, a munka egyik célja volt, hogy az eddig rendelkezésre álló szakirodalmi, tételes jogi, joggyakorlati eredményeket alapul véve vizsgálja a felelősségbiztosítás jogintézményét azon szempont mentén, hogy az alkalmas-e és képes-e a magánjog modernkori kihívásait és ezzel együtt a gyakorlatban megjelenő elvárásait (mint pl. sérelemdíj, kontraktuális károk) fedezetbe vonni? A kutatás során figyelemmel voltunk a felelősségbiztosítási szerződést érintő hazai jogalkotási folyamatokra és eredményekre, az elérhető szakmai anyagokra, valamint a bírói gyakorlat eredményeire is. Az értekezés alapját e források szintézise képezi, megvizsgálva, elemezve, rendszerezve azokat, ütköztetve és értékelve a megjelenő egyéni jogi álláspontokat, következtetéseket, majd kialakítva saját következtetéseinket. A kutatás során fontosnak tartottuk, hogy a vizsgált jogintézményt a történeti fejlődés kontextusába is elhelyezzük, azt ne öncélúan tegyük, hanem a téma szempontjából hasznos fejlődési ívet tudjunk felvázolni. Alkalmaztunk interdiszciplináris, jogösszehasonlító, történeti, logikai, nyelvtani és dogmatikai módszereket, végeztünk extrapolálást, teleologikus interpretációt, jogszabáyelemzést, értelmezést, rendszerezést, összevetést és

elkülönítést, s végül megfogalmazzuk de lege lata és de lege ferenda javaslatunkat.

A munka során nem csak a nyomtatott formában elérhető joganyagok feldolgozására, hanem az elektronikus adatbázisok használatára is sor került, valamint végeztünk primer forrásgyűjtést is a biztosítási általános szerződési feltételek formájában.

II. A biztosítás és a felelősségbiztosítás jogintézményének kialakulása

A mai értelemben vett felelősségbiztosítás története nem nyúlik hosszú időre vissza, kialakulása főleg az iparosodáshoz köthető.³⁰ A felelősségbiztosítás megjelenésének idejét a XVIII. – XIX. század európai kodifikációs hullámainak megindulását követő időkre tehetjük, azonban még ekkor sem volt elkülönült jogintézménynek tekinthető.³¹

II. 1. A kár(vagyon)biztosítás előképei

A biztosítás, mint „anyajogintézmény” megjelenése régebbre nyúlik vissza. A történeti előzmények vizsgálatakor egészen az ókori római időkbe kell tekintenünk, amikor bár a biztosítási szerződés fogalma és eszméje nem volt ismeretes, de a biztosítás előképeinek megfeleltethető intézmény – a tengeri kölcsön – létezett.³² A „valódi értelemben vett biztosítás először a forgalom szférájában” jelentkezett.³³ A kereskedelem kialakulásával az árumozgás szükségessége is megjelent, s már az ókori – középkori időkben is a gazdasági élet jelentős befolyásolói voltak azon személyek, akik az áru „egyik helyről a másikra” történő eljuttatását, szállítását vállalták. Az áru szükségszerű mozgatásával összefüggésben, valamint a technika, az infrastruktúra fejletlenségének köszönhetően nagyon gyakran fordult elő a szállított áru károsodása. Ennél is nagyobb rizikót jelentettek a szállított áru biztonságára azok a külső tényezők – természeti csapások és emberi behatások –, amelyeket a fuvarozást végzők nem befolyásolhattak. A kereskedelem minden egyes szegmensét „árnyékként kísérte a benne rejlő nagy kockázat,” amelynek

³⁰ PANDURICS Anett – MARKÓ Olga: A felelősségbiztosítások szerepe, jelene és jövője Magyarországon. *Biztosítás és Kockázat*, 2015/3. szám, 81.

³¹ CANE: i.m. 242.

³² FÖLDI András: A biztosítási szerződés előképe a római jogban. *Jogtudományi Közöny*, 1990/6. szám, 215.

³³ CSABAY Dezső: A biztosítás általános elméleti alapjai. In: Barcza – Csabay – Ormai – Váradi (szerk.): *A biztosítás elmélete és gyakorlata*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1960, 31.

csökkentésére a kereskedők mindig is törekedtek, így kialakítva különböző jogintézményeket, mint például a biztosítási ügyletet.³⁴

A biztosítás eszményének kialakulására és fejlődésére a javak forgalmának lebonyolítását elősegítő³⁵ fuvarozás (illetve a fuvarozás kockázata) volt a legnagyobb hatással, mivel a fuvarozás során legtöbbször olyan veszélyekkel kellett megküzdeni, amelyekre a fuvarozónak behatása nem lehetett, s ezek rendkívül nagy veszélyt jelentettek a fuvarozás sikerességére. Az első fejlettebb kereskedelemmel rendelkező népek közül kiemelkednek a föníciai és a karthágói kereskedők, akik főképp az Ázsia és a Földközi-tenger egyes kikötői közötti³⁶ kereskedelmi forgalmat bonyolították le.³⁷ Erre tekintettel a mai értelemben vett biztosítás elődjének azokat a biztosítási formákat szokás tekinteni, amelyek a tengeri fuvarozással kapcsolatban felmerülő károk kockázatainak csökkentésére irányultak.³⁸

Az első „ősbiztosításnak”³⁹ tekinthető intézmény a hajókölcson volt, amely a tengeri kereskedelem kialakulásával párhuzamosan alakult ki.⁴⁰ Egyes források szerint már az i.e. XVIII. században Hammurápi törvénykönyvében is felfedezhető a jogintézmény,⁴¹ elterjedése azonban az ókori görög és római jognak köszönhető. A jogirodalomban egyetértés van abban, hogy a jogintézmény görög „találmány”, s a *dáneion nautikón*⁴² hazájának Athént, mint

³⁴ KUNCZ Ödön: *A magyar kereskedelmi- és váltójog vázolata*. Grill Kiadó, Budapest, 1922, 6.

³⁵ KUNCZ: i.m. 2.

³⁶ Itt kell megemlíteni, hogy egyes feljegyzések szerint (i.e. 2250 körül) a föníciai, palesztin és babiloni kereskedők már a szárazföldön karavánok által szállított áruban bekövetkező károkat is közösen viselték. A karavánok egyfajta kockázatközösséget alkottak, amelynek tagjai közösen viselték az előre nem látható események és rablótámadások okozta károkat (vö. BACK István: *A biztosításügy fejlődése és jelenlegi állása külföldön*. In: Barcza – Csabay – Ormai – Váradi (szerk.): *A biztosítás elmélete és gyakorlata*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1960, 97.).

³⁷ KUNCZ: i.m. 11.

³⁸ Visszatekintés több ezer évre: Szakmánk őstörténete, *Biztosítási Szemle*, 2001/3. szám, 41. – a tanulmány a HVG folyóiratban megjelent tanulmányról számol be, a szerző megjelölése nélkül.

³⁹ Visszatekintés több ezer évre: Szakmánk őstörténete, *Biztosítási Szemle*, 2001/3. szám, 41.

⁴⁰ KUNCZ: i.m. 11.

⁴¹ Hammurápi törvénykönyve 103. § „*ha az úton haladva az ellenség mindent, amit cipel, elhánytat vele: a közvetítő az istenne esküt tesz, mire fölmentést kap*” vö. KMOŠKÓ Mihály (ford.): *Hamurabi törvényei*, Erdélyi Múzeum – Egyesület Jog- és Társadalomtudományi Szakosztálya, Kolozsvár, 1911. lásd: <http://mek.niif.hu/07200/07287/07287.pdf>, letöltve: 2021. március 13.

⁴² MISKOVICS Mariann: Christoph Krampe: *A római jog a nyílt tengeren – A jók és az igazságosok művészete* (recenzió). *Jog, Állam, Politika*, 2013/3. szám, 158.

a tengeri kereskedelem bölcsőjét tekinthetjük.⁴³ A hajókölcson már a preklasszikus korban is megjelent, azonban virágkorát a klasszikus római korban élte, míg nem a posztklasszikus korban csökkent a jelentősége.⁴⁴ A tágabb értelemben vett hajókölcson a pecunia traiectitia volt, amely alapján a hitelező pénzbeli kölcsönt nyújtott a hajósnak bármilyen tengeri útra, amelyet leggyakrabban áru vásárlására fordítottak.⁴⁵ A kölcsön összegét nem kellett visszafizetni, ha a kölcsönből vett áru nem ért révbe, azonban ennek is nélkülözhetetlen feltétele volt, hogy a fuvarozást végző hajós szerződészerűen járjon el.⁴⁶ A hajókölcson és a biztosítás közötti párhuzam az utóbbi jellemzőjében fedezhető fel, hiszen a hitelező viselte annak kockázatát, hogy az áru nem ér célba, így nem kapja vissza a „kintlévőségét”. Egyes irodalmak szerint a hitelező kockázatviselése a hajókölcson tekintetében nem naturale negotii,⁴⁷ hanem csupán accidenatale negotii.⁴⁸ Valódi párhuzam a biztosítással csak abban az esetben volt, ha a hitelező vállalta a kockázatot, ellenkező esetben csupán „tisztá” kölcsönről beszélhetünk. A kockázatviselés szempontjából nélkülözhetetlen volt a feleknek megállapodniuk a kockázatviselés időtartamában, amely rendszerint a hajóút megkezdésétől a hajó rendeltetési helyére történő megérkezéséig tartott. További fontos szerződési elem azon események meghatározása, amelyek bekövetkezése esetén nem kell a hajósnak visszafizetnie a kapott kölcsönt, ezek a szerződési rendelkezések tekinthetők a mai értelemben vett biztosítási eseményeknek. Végül a kockázatviselés ellenértéke is bár nem essentielle negotii, hanem accidenatale negotii szerződési elem volt, szinte kivétel nélkül kikötésre került. A tágabb értelemben vett, s a gyakorlatban a pecunia traiectitia-nál jóval elterjedtebb intézmény a faenus

⁴³ SZABÓ Krisztina: *Fenus nauticum*, *Debreceni Jogi Műhely OTDK különszám*, 2005. lásd: http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/otdk_kulonszam/fenus_nauticum/ letöltve: 2021. 01. 13.

⁴⁴ FÖLDI: i.m. 215.

⁴⁵ FÖLDI András – HAMZA Gábor: *A római jog története és intézményei*, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1996, 498.

⁴⁶ MISKOVICS: i.m. 158.

⁴⁷ A jogügylet olyan tartalma, amelyben a feleknek nem kell megállapodásra jutnia, mivel ipso iure a szerződés tartalmát képezik.

⁴⁸ Egy jogügylet akcidentális elemét képezik azok a rendelkezések, amelyek kizárólag a felek megegyezése, kifejezett akarata alapján képezik a szerződés tartalmát.

nauticum volt, amely a hajókölcsön ügylet alapján vállalt hitelezői kockázatviselés ellenértékeként megállapított kamatot jelentette.⁴⁹ Ez alapján a hitelező – kockázatviselésének ellenértékeként – a nyújtott pénzeszög bizonyos százalékában megállapított kamatra volt jogosult.⁵⁰ Már a görög nautikos tokos intézményére is az volt jellemző, hogy a hajókölcsön kamata akár 24-36% is lehetett.⁵¹ A római faenus nauticum jellemzője is az volt, hogy a meghatározott kamatmaximum⁵² ellenére, a szerződő felek – mint accidentale negotii – szabadon állapodtak meg a kamat mértékében.⁵³ A hajókölcsönnek a biztosítás intézményével harmadik párhuzamot mutató eleme a hitelező kockázatvállalásának ellenértékeként kapott kamat, mivel kvázi utólagosan beszédett biztosítási díjként fogható fel. A római jogi forrásokból is megállapítható, hogy a kikötött kamat nem a nyújtott pénzkölcsön ellenértéke, hanem a hitelező által vállalt kockázat ellenértéke volt.⁵⁴

Kuncz Ödön szerint mindezek alapján – nagyfokú óvatos fogalmazás mellett – azt mondhatjuk, hogy a rómaiak ismerték a biztosítási ügyletet, amely a hajókölcsönben öltött testet.⁵⁵ Álláspontunk szerint az ismertetett jogintézmények nem tekinthetők biztosításnak, azokat a kockázatmegosztás üzleti alapokra helyezésének kezdetleges megoldásainak tekinthetjük, amelyek a modern kori, majdani biztosítások csíráját képezik.

A fejlett kereskedelemmel rendelkező föníciaiaktól ered a lex Rhodia de lactu mercium intézménye,⁵⁶ amely megteremtette az első kezdetlegesnek tekinthető veszélyközösséget. Hasonlóan a hajókölcsönhöz a római jog ezt az intézményt is a görög jogból vette át és alakította ki részletes szabályait. A rhodosi tengeri jog szabályai – a hajóskereskedelem segítségével és kedvező

⁴⁹ FÖLDI: i.m. 215–217.

⁵⁰ FÖLDI: i.m. 216.

⁵¹ KUNCZ: i.m. 11.

⁵² A kezdetektől fogva maximalizálva volt Rómában a kamat kikötés, viszont ez alól kivételt képezett a hajókölcsön kamata. A köztársasági korban Iustinianus 12%-ban maximalizálta az ügyletekhez kiköthető kamatot, így a hajókölcsön is e korlát alá esett. Vö. FÖLDI - HAMZA: i.m. 413–414., FÖLDI: i.m. 219.

⁵³ FÖLDI – HAMZA: i.m. 498.

⁵⁴ FÖLDI: i.m. 215–216.

⁵⁵ KUNCZ: i.m. 12.

⁵⁶ KUNCZ: i.m. 11.

földrajzi fekvéséből eredően – az egész Mediterráneumban elterjedt volt.⁵⁷ A biztosítás egyik alap gondolatát⁵⁸ tükröző lex Rhodia⁵⁹ lényege, hogy a hajó és az áru tulajdonosa közösen viselték a hajóban és az áruban keletkezett vihar károkat. A hajós felelőssége alapján a neki szállítás céljából átadott árukban keletkezett károkért ún. receptum – felelősséggel tartozott, teljes kártérítést volt köteles megfizetni az áru tulajdonosai számára. A lex Rhodia szerint azonban tengeri vihar esetén a hajó könnyítése céljából kidobott áruk elpusztulása miatt keletkezett károk viselése arányosan történt azok között, akiknek érdekében állt a hajó megmenekülése.⁶⁰ Jelentős kapcsolatban van az aequitas intézményével, hiszen a hajós custodia – felelőssége alapján a vis maior által okozott károk kivételével minden kárt köteles volt megtéríteni. Ezzel szemben az áru hajóból történő kidobása, amely természetesen nem vis maior okozta kár, annak érdekében történt, hogy a hajó megmeneküljön, hiszen e nélkül az egész hajó elsüllyedt volna, a rakomány többi részével együtt. A méltányosság is megkívánta tehát, hogy a hajós ne viselje önmagában a teljes kárt, hanem a kárt szenvedett árutulajdonosokkal arányosan, azt megossza.⁶¹ Meg kell jegyezni azonban, hogy a veszélyközösségen kívül más hasonló vonás nem fedezhető fel a biztosítás és a lex Rhodia között.

A lex Rhodia intézménye a modern kereskedelmi jogokban is tovább élt, s továbbfejlesztett rendelkezései megtalálhatóak az osztrák polgári törvénykönyvben (ABGB) és a régi magyar Ptk.-ban,⁶² sőt az új Ptk.-ban is,⁶³ ezzel szemben a hajókölcson szabályait nem tartották fent.⁶⁴

A XIV – XV. századtól kezdve az áru tengeren történő szállítása a kereskedelemben olyan mértékű potenciállal bírt, hogy a legnagyobb kereskedelmi központok rendeletekben szabályozták az áru fuvarozók felelősségét. Ezzel összefüggésben a szállítmánybiztosításra vonatkozó

⁵⁷ FÖLDI – HAMZA: i.m. 529.

⁵⁸ T.i. a biztosítás egyik legfontosabb eleme a biztosító által előre szervezett veszélyközösség által történő kárviselés, a veszélyközösségben történő kármegosztás.

⁵⁹ BACK: i.m. 98.

⁶⁰ FÖLDI – HAMZA: i.m. 422.

⁶¹ MISKOVICS: i.m. 160.

⁶² Vö.: régi Ptk. 107. § (3) bekezdés.

⁶³ Vö.: Ptk. 5:26. § (3) bekezdés.

⁶⁴ FÖLDI – HAMZA: i.m. 529. és 586.

szabályokat tartalmazó ún. tengeri biztosítási törvények is megjelentek. Az itáliai városállamok közül Genova rendezte elsőként 1369-ben a tengeri biztosítás szabályait, majd egyes spanyolországi, hollandiai kikötővárosok, mint például Barcelona (1435), Sevilla, Bilbao, Antwerpen, Amsterdam is csatlakozott a szabályzatot alkotó kikötővárosok soraihoz.⁶⁵ Látható tehát, hogy ekkor kizárólag a tengeri veszélyek miatt keletkező károk viselésének áthárítására összpontosították a biztosítás alapjait.⁶⁶

A biztosítás intézményének kialakulását az egyént és a közösséget fenyegető veszélyek elleni harc, annak leküzdése iránti igény felmerülése eredményezte. Az egyént létezésétől fogva külső körülmények veszélyeztetik,⁶⁷ amelyekkel szemben nem mindig tudott védekezni. Miután a tengeri kereskedelem és az azzal járó kockázatok növekedtek a szállítmánybiztosítás a XVII. századra a nem-élet biztosítási piac egyik legmeghatározóbb ágazata lett. Erre tekintettel a biztosítás első szárnycsapásait a tengeri hajózást végző személyekre leselkedő veszélyekre fedezetet nyújtó biztosítások körében fedezhetjük fel.⁶⁸ A tengeri kereskedelemmel együtt járó nagymértékű kockázat, már nem volt vállalható a magánbiztosítást végző egyének által, így megindult a biztosítást végző személyek társaságba való tömörülése.⁶⁹ Az első biztosító társaság, amely a tengeri biztosításokra alapozta működését az angol Lloyd's volt,⁷⁰ amely az első szállítmánybiztosítással üzletszerűen foglalkozó, s nem különben számos más biztosítótársaság megalakulásához példaként szolgáló társas vállalkozásnak tekinthető.⁷¹ A XVIII. század közepén Londonban virágzó üzletág lett a

⁶⁵ TAMÁS Gábor: *A biztosításügy története Magyarországon – a kezdetektől 1857-ig*. SanGrey Biztosításkutató Kft., Solymár, 2013. 12., BACK: i.m. 99.

⁶⁶ NOVOTNI Zoltán: *A biztosítási szerződések joga*. ELTE Jogi Továbbképző Intézet, Budapest, 1993, 9.

⁶⁷ VÁRADI Ágnes: A biztosítás fogalmi elemei és fejlődési tendenciái. *Optimi nostri*, 2009, 285.

⁶⁸ Ennek fejlődéséről lásd bővebben: LEONARD, A. B. (szerk.): *Marine Insurance. Origins and Institutions 1300–1850*. Palgrave Studies in the History of Finance Series, 2016.

⁶⁹ TAMÁS: i.m. 14., NOVOTNI [1993]: i.m. 10.

⁷⁰ A Lloyd 's eredetileg egy kávézó volt, ahol a hajósok és üzletemberek találkoztak. Eredetileg nem biztosítótársaságként kezdte meg a működését, csupán az üzletek lebonyolításának helyeként szolgált. A XVII–XVIII. században, sőt még azt követően is, a kávézók jellemzően a szakmabeliek kedvelt találkozóhelyei voltak. A Lloyd 's csupán később kezdte el a biztosítást vállalkozás szintjén végezni. Vö.: BABADJANIAN, N.: The history of Lloyd 's of London. Lásd: <https://www.fsm.am/media/1964/42-the-history-of-lloyds-of-london.pdf>, megtekintve: 2020. március 29.

⁷¹ NOVOTNI [1993]: i.m.10., BACK: i.m. 99.

hajóbiztosítás,⁷² s ennek hatására Európa szerte számos biztosítótársaság alakult.

⁷² BERNSTEIN, Peter L.: *Szembeállni az istenekkel. A kockázatvállalás különös története*. Panem Kiadó, Budapest, 1998, 17.

II.2. A biztosítás kialakulásának története Magyarországon

„Ami történeti, az nemcsak a múlt számára jelent gyakorlati értéket, hanem – bizonyos értelemben – a jelen számára is, mert a jelen történeti szükségszerűséggel fejlődik a múltból. A jelenben gyakorlati pedig csak, mint történeti nyer értelmet, csak mint a múlt eredménye és a jövő alapja fogható fel mozgásban, azaz valóságos létében.”⁷³

Magyarországon a XVIII. század végéig nem tudott meghonosodni a biztosítás intézménye, többek között a kialakult társadalmi körülmények miatt. A hűbéri rendszerben a földesuraknak nem volt szükségük biztosításra, az iparosok számára a céhek jelentették a biztonságot, a jobbágnak meg nem volt félténivaló vagyona.⁷⁴ Ellenben félténivaló vagyona a kereskedőknek volt, akiknek a vagyona az áruban volt, kitéve azoknak a külső behatásoknak, amelyekről már az előbbiekben volt szó. A középkori Magyarország tulajdonviszonyaiban végbemenő jelentős változások hatására és ezzel párhuzamosan fejlődött a kereskedelmi jog is, amely lehetővé tette az áru nagyobb távolságokra történő elvitelét és értékesítését,⁷⁵ ezzel a fuvarozási szerződés a gazdaság vérkeringésében jelentős szerepet vállalt.⁷⁶ Ekkor az áru szárazföldi és vízi szállítása nem csupán komoly költségekkel járt, hanem nagyon nagy volt a velejáró kockázat is. A kor legfontosabb kereskedelmi cikke Magyarországon a búza volt, amely főleg a Dunán hagyta el az országot. A korra jellemző, hogy olyan rossz szárazföldi körülmények voltak, annyira fejletlen volt a közúti infrastruktúra, hogy jóval, kevesebb költséggel lehetett folyami úton szállítani, mint közúton az ország északi vármegyéinek bármelyikébe,⁷⁷ így nagy akadálya volt a belföldi közlekedésnek és

⁷³ VILÁGHY Miklós: Marton Géza: A római magánjog elemeinek tankönyve. Institúciók. Bp. 1957. (Megjegyzések a római jog tudományának egyes elvi kérdéseire). *Jogtudományi Közöny*, 1957/4–6. szám, 218.

⁷⁴ TAMÁS: i.m. 53.

⁷⁵ HOMOKI – NAGY Mária: A polgári kori magánjog kialakulása. In: Máthé Gábor (szerk.): *A magyar jog fejlődésének fél évezrede*. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Nemzeti Közszolgálati és Tankönyv Kiadó Zrt., Budapest, 2014, 279.

⁷⁶ FAZAKAS Zoltán József: A fuvarozási szerződés változásai az új Polgári Törvénykönyv tükrében. *Iustum Aequum Salutare Jogtudományi folyóirat*, 2013/1. szám, 181.

⁷⁷ TAMÁS: i.m. 54–55.

kereskedésnek az utak járhatatlansága.⁷⁸ Mivel a vízi fuvarozás volt a dominánsabb, ezért azok a kereskedők, akik a fuvarozással vagyontuk kockáztatták a londoni Lloyd's biztosítótársaság mintájára 1807-ben megalapították Magyarország és egyben a Habsburg birodalom első biztosítótársaságát⁷⁹ a Révkomáromi Császári és Királyi Szabadalmazott Hajózást Bátorosító Társaságot,⁸⁰ amely kizárólag fuvarozási biztosítással foglalkozott, s a fuvarozási módokatokon belül is csak a hajón történő szállítással. Nagyon találó, s hűen tükrözi a kor szükségleteit az alapítás célja, nevezetesen, hogy *„édes hazánk kereskedési állapotát eddig levő homályból már századok óta óhajtott virágjára hozhassa, s virágzásra pedig csak akkor emelkedhetik a komáromi kereskedés, ha annak folytatása bátorságba van helyeztetve.”*⁸¹ A Révkomáromi megalakulását követően nem sokat kellett várni arra, hogy újabb biztosítók jelenjenek meg a piacon, amelyek jelentős konkurenciát teremtettek és beindították a versenyt a biztosítási piacon. Számos külföldi – főképpen olasz és osztrák – biztosítóvállalat végzett tevékenységet Magyarországon. A Révkomáromi (és minden más hazai biztosító) számára a legnagyobb ellenfél az olasz Azienda társaság volt, amely jóval kecsesetőbb feltételekkel kínálta a biztosításait,⁸² így ez később elvezetett a Révkomáromi megszűnéséhez is.

A szabadságharc leverését követően hazánk minden szegmensét idegen kézben tartották, így a biztosítást is. A magyar nemzet hazafiai (Deák Ferenc, gróf Apponyi György, gróf Károlyi György, báró Eötvös József és még sokan mások) szükségesnek érezték, hogy magyar „vérből” táplált biztosítótársaságot hozzanak létre. A szükséges engedélyek megszerzését követően 1858. január 16-án megalakult az Első Magyar Általános Biztosító Társaság, amely – a

⁷⁸ HORVÁTH Mihály: *Az ipar és kereskedelem története Magyarországon, a három utolsó század alatt.* M.Kir.Egy.Ny., Buda, 1840, 104.

⁷⁹ NOVOTNI [1993]: i.m. 10.

⁸⁰ BACK: i.m. 125.

⁸¹ TAMÁS: i.m. 55.

⁸² TAMÁS: i.m. 65. és 83.

működésének és történetének bemutatását mellőzve – az 1948-ban történt államosítását követően megszűnt.⁸³

Annak ellenére, hogy a XIX. század végén már több mint hatvan biztosítótársaság működött Magyarország területén,⁸⁴ mind gyakorlati, mind elméleti szempontból a biztosításnak egy elhanyagolt ága volt a felelősségbiztosítás, s az nem nagyon „divatozott” hazánkban.⁸⁵ Néhány külföldi elmész behatóbban foglalkozott a felelősségbiztosítás egyes kérdéseivel, de inkább annak közgazdasági vetületét érintették, mintsem mélyenszántó jogi gondolatokat vetettek papírra. A joggyakorlat és a társadalom egyaránt idegenkedett a felelősségbiztosítás szükségességével szemben, ugyanis a felelősség preventív funkciójának elhomályosítását látták a jogintézményben.⁸⁶ A technika fejlődésével, s különösen az I. világháború utáni „gomba módra szaporodó” új vállalkozások száma miatt,⁸⁸ az okozható és okozott károk száma ezzel párhuzamosan nőtt,⁸⁹ ezért a morális érdekek háttérbe szorításával az anyagi érdekek kerültek előtérbe, amely utat nyitott a felelősségbiztosítás térnyerésének, s általánossá vált a „*minden biztosítható, ha ebből profit remélhető*”⁹⁰ eszme. Ezzel egyetemben az egyes felelősségi formák törvénybe iktatása is megkezdődött.⁹¹ A német ipartörvény módosítására tett javaslat alapján – miszerint a növekvő balesetek száma miatt szigorúbban kell

⁸³ MUZSAY Géza: 150 éve alapították az Első Magyar Általános Biztosító Társaságot. *Biztosítási Szemle*, 2007/8. szám, 3–25.

⁸⁴ CSONGRÁDI – SCHOPF Endre: *A biztosítás és a bírói gyakorlat*, Pátria Kiadó, Budapest, 1913, 4–10.

⁸⁵ W.E.: A felelősségbiztosítás. Irta: Dr. Túry Sándor Kornél (recenzió). *Ügyvédek Lapja*, 1923/14. szám, 7.

⁸⁶ MÁDL Ferenc: *A deliktuális felelősség*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1964, 421.

⁸⁷ Az egyik legjelentősebb problémát e tekintetben az ún. „erkölcsi kockázat” kiküszöbölése jelentette, amely miatt a felelősségbiztosítás nem nyerte el a társadalom szimpátiáját. Schwarzot idézi Cane, s ezzel kapcsolatosan megjegyzi, hogy „a XIX. század elején a felelősségbiztosítást erkölcsstelennek tekintették”, mivel annak segítségével olyan személyek viselték más személy felelősségének jogkövetkezményét, akik maguk nem voltak felelősek. Vö.: CANE: i.m. 246.

⁸⁸ KUNCZ Ödön: Az állam és a biztosítás. *Kereskedelmi jog*, 1917/21–22. szám, 205.

⁸⁹ CSABAY: i.m. 31., MÁDL: i.m. 421.

⁹⁰ CSABAY: i.m. 31.

⁹¹ Bárd Károly a felelősség és (felelősség)biztosítás kapcsolatának vizsgálatában kiemeli, hogy a felelősségbiztosítás fejlődési ívét az egyes speciális felelősségi szabályok megjelenése határozza meg. Ennek keretében elkülöníti a (i) a munkaadók felelősségét; (ii) a gépjármű üzemeltetőjének felelősségét; (iii) a termék előállítójának felelősségét; (iv) a különböző foglalkozásokból eredő felelősséget; valamint (v) a környezetszennyezési károkért való felelősséget. Mindezen felelősségi formák megjelenésével együtt rövid időn belül megjelent az ezekhez kapcsolódó felelősségbiztosítás is. Vö.: BÁRD Károly: Kártérítési felelősség és biztosítás (vázlat). *Collega*, 1998/4. szám, 7–9.

szabályozni az iparvállalatok, különösen a bányá és a vasutak felelősségét⁹² – várható volt, hogy e javaslat elfogadása biztosítótársulatok létrejöveteléhez járul hozzá, amelyek gondosan ügyelnek majd az üzemek jó karbantartása felett.⁹³ Annak ellenére, hogy a német és a svájci (1908), valamint az osztrák (1917) és a svéd (1927) biztosítási kódexek már rendelkeztek a felelősség ilyen formájú biztosításáról – amelyek vonásaikban feltűnő hasonlóságot mutatnak⁹⁴ –, hazánkban alapvetően a biztosítási jog, s különösképpen a felelősségbiztosítás törvénybe iktatására még sokat kellett várni.⁹⁵

A Magyarország területén működő biztosítók 12%-a az összes biztosítási üzletágot művelte, ezzel együtt 11%-uk kizárólag a felelősségbiztosítást (korabeli elnevezésén a szavatossági biztosítást) jelölte a művelt üzletágai között, s ez utóbbiak rendszerint a szállítmánybiztosítást is művelték.⁹⁶ Ez is szállítmányozás (fuvarozás) és a felelősségbiztosítás közötti szoros kapcsolatot mutatja. Égető szükség is volt a szállítmánybiztosítás és a felelősségbiztosítás intézményére, hiszen a XIX. század második felére rendkívüli mértékben megemelkedett a tengeren elszenvedett balesetek száma, amelyek mind a szállított áru, mind a hajó részbeni vagy teljes károsodását eredményezték, sőt mi több, számos ember életét is követelték.⁹⁷ A szárazföldi biztosítások elterjedése a XIX. század utolsó negyedére és felvirágozása a XX. század első felére tehető.⁹⁸

Annak ellenére, hogy a '70-es évekre nagy kiterjedésű és a nemzetgazdaság minden ágával szoros kapcsolatban lévő intézmény lett a biztosításügy, e nagy horderejű intézmény tengődött minden irányadó szabály nélkül,⁹⁹ így a felelősségbiztosítás jogi konstrukcióját, a szerződések tartalmát képező

⁹² MÁDL: i.m. 355–380.

⁹³ Kezesség és kárpótlás az iparvállalatok üzeme által okozott szerencsétlenségek eseteiben (anonim), *Bányászati és kohászati lapok*, 1869/19-20. 156.

⁹⁴ TÚRY Sándor Kornél: *A biztosítási szerződés szabályozásának alapvető szempontjai az újabb külföldi törvényalkotásokban*, Szeged Városi Nyomda és Könyvkiadó, Szeged, 1928. 6.

⁶³ MÁDL: i.m. 421.

⁹⁶ CSONGRÁDI – SCHOPF: i.m. 4–10.

⁹⁷ 1866-ban például 11.711 volt az összes tengeri baleset száma, amelyből 2234 hajó egészen, míg 1946 esetben az egész szállítmány ment tönkre. E mellett 2644 fő emberi életet követelt egy év alatt a tengeri balesetek száma, amely nagyon magas szám. vö. *Jogtudományi Közlöny*, 1867/21. 112.

⁹⁸ TÚRY [1928]: i.m. 20.

⁹⁹ FRIEDMANN Bernát: Biztosítási jog. *Jogtudományi Közlöny*, 1869/34. szám, 230.

rendelkezéseket – tételes jogi rendelkezés hiányában¹⁰⁰ – a biztosítótársaságok határozták meg. Meg kell azonban jegyezni, hogy addig, amíg a biztosítás ősi – karitatív segélyezést tükröző – gondolatköréből nem tört ki, nem is volt nagy szükség a kodifikációra, nem volt ok arra, hogy a szerződési szabadság felek közötti érvényesülésén rést üssenek.¹⁰¹ E miatt az ítélezés szempontjából sem volt könnyű dolga a bírónak, hiszen nem volt más támasza, „*mire ítéletét alapítsa*”, mint a felek közötti szerződés tartalma.¹⁰² Mivel nem volt törvény, amely az „*érdekelteket védje egymás fondorlatai ellenében*”, kialakult egyfajta társadalmi bizalmatlanság a biztosítással szemben. Természetesen a biztosítótársaságok fondorlatai nélkülözhetetlenek voltak e bizalmatlanság fellépésében, hiszen ők „*hosszas tapasztalatokon okulva ugyancsak körülzáncolják magokat a statútumokban és a biztosítási kötvényben olyannyira, hogy a legbecsületesebb féllal szemben s a legegyszerűbb esetről is tudnak okot előhozni arra, hogy kötelezettségeik teljesítését követelni tőlük ne lehessen.*”¹⁰³ Égető szükség volt tehát egy törvényre, amely rendezi a biztosításügyet,¹⁰⁴ hiszen a „*közforgalomban csak az tud lendületet venni és felvirágozni, a mi mentes minden nehézkesség, minden békjóktól könnyedén mozog.*”¹⁰⁵ A biztosításügy törvénybe öntése azonban nem volt könnyű feladat, hiszen a biztosításügy „*nem hálás területe a codifikációnak.*”¹⁰⁶ Tekintettel arra, hogy a biztosítótársaságok minden a biztosítást érintő kérdéstről az általános szerződési feltételekben rendelkeztek és általában az egyes biztosítók azonos szöveggel fogadták el ezeket, a jogalkotónak csak annyi volt a dolga, hogy rendszerbe foglalja a szokásban szerte lévő már meglévő joganyagot. Ezzel tulajdonképpen nem tesz mást, mint „*szabatosan megismétli azt, amit a szerződési jognak oly gazdagon buzgó ősrégi forrása, az általános szerződési*

¹⁰⁰ KÖNIG Endre: A szavatossági biztosítás jogi természete. *Kereskedelmi jog*, 1931/10. szám, 168.

¹⁰¹ TURY [1928]: i.m. 8.

¹⁰² FRIEDMANN [1869/34]: i.m. 230.

¹⁰³ FRIEDMANN [1869/34]: i.m. 230.

¹⁰⁴ FRIEDMANN Bernát: Biztosítási jogeset. *Jogtudományi Közlöny*, 1869/2. szám, 13.

¹⁰⁵ FRIEDMANN [1869/34]: i.m. 230.

¹⁰⁶ TURY (1928): i.m. 6.

*feltételek már korábban megállapítottak,*¹⁰⁷ s csupán általánosításra alkalmas generális alapelveket helyez törvényi szintre.

A felelősségbiztosítás történeti fejlődésének vizsgálatához elengedhetetlen annak a megvilágítása, hogy a biztosított milyen felelősségi formák szerint volt kötelezhető kártérítésre és mi volt a felelősség alapja. A biztosítás e nemének sajátosságai ugyanis kéz a kézben járnak az adott kor felelősségi rendszerének doktrínáival.¹⁰⁸ E körben azonban nem kívánjuk az egyes felelősségi formák színes palettáját szemügyre venni, de a felelősség alapjának ismertetése nem maradhat el. A biztosítási joghoz hasonlóan a polgári jog felelősségi rendszere sem gyökerezett semmilyen írott kútfőben, így a bíróságok jellemzően olyan jogszokásokra alapítottan ítéleztek, amelyeket tetteleg, következetesen alkalmaztak.¹⁰⁹ E mellett a következetes ítélezés alapján kialakult bírói gyakorlat összefoglaló elemzésének feladata a jogirodalom művelőire hárult. Tagadhatatlan, hogy a bírói gyakorlat alakulására meghatározó befolyással voltak a külföldön kodifikált polgári törvénykönyvek, úgy mint az 1804-es francia Code Civil és az 1811-es Osztrák Polgári Törvénykönyv, amelyek szabályozták az alapvető társadalmi-gazdasági viszonyokat és jelentős befolyással voltak a magyar jogfejlődésre is.¹¹⁰ A polgári jogi felelősségi felfogásra a polgári jogi kódexek mellett, amelyek alapvetően a vétkesség elvét fogadták el a felelősség alapjaként, azok a külföldi – főképpen a német és porosz – törvények voltak nagy hatással, amelyek az iparvállalatok objektív felelősségét határozták meg. A feudális társadalmi rend elhomályosodását követően az ipari fellendülés hatására bekövetkező nagy gazdasági forradalom szükségessé tette a felelősségi szabályok átgondolását. A 1838. évi porosz vasúttörvény és az egyes ipari üzemek kártérítési felelősségéről szóló 1871. évi német törvény szakított a vétkesség elvével és szigorú felelősséget rótt a (vasúti és ipari) társaságokra.¹¹¹ Ennek hatására Magyarországon is elültették az

¹⁰⁷ TURY [1928]: i.m. 6–9.

¹⁰⁸ PANDURICS – MARKÓ: i.m. 82.

¹⁰⁹ GROSSCHMID Béni: *Magánjogi előadások. Jogszabálytan.* Athenaeum, Budapest, 1905, 219.

¹¹⁰ MÁDL: i.m. 336–341.

¹¹¹ MÁDL: i.m. 355–379.

objektív felelősség magját, amelynek csírái a vaspályák által okozott halál vagy testi sértés iránti felelősségről szóló 1874. évi XVIII. törvénycikkben keltek életre. E törvénycikkben a vaspálya üzem objektív felelősségét állapították meg azért a halálért vagy testi sérülésért, amely az üzem működésének volt betudható, s kimentésre csak a károsult önhibájára, vagy külső elháríthatatlan természeti vagy emberi erőre visszavezethető ok adott lehetőséget.¹¹² Az objektív felelősség elterjedésének a biztosítás szempontjából azért van nagy jelentősége, mert a német és a magyar jogszabályok megalkotását követően felmerült a kötelező biztosításra vonatkozó rendelkezések meghozatalára vonatkozó igény.¹¹³ Az ipartörvény¹¹⁴ szerint a munkaadókat, akik jellemzően iparvállalatok voltak, polgári jogi (és büntetőjogi) felelősség terhelte a munkásaik által elszenvedett betegség vagy baleset miatt bekövetkezett károkért. Ennek megállapításán túl a polgári jogi felelősség szabályairól nem szólt, ezért a gyakorlatra maradt ennek kimunkálása. A judikatúra alakította ki azt az általános tételt, hogy az iparvállalat csak a gondatlanul és a mulasztással (értsd: nem tevéssel) okozott kárért felel. Ezen a síkon tovább haladva a bírói gyakorlat kialakította a veszélyes üzemi felelősséget, és az üzem működésének kockázataként – a vétkesség vizsgálata nélkül – határozta meg a károkért való felelősséget.¹¹⁵

A biztosítási jog kodifikációjának szükségességét érezve – és a több oldalról érkező sürgető hangok által motiválva¹¹⁶ – a magyar kereskedelmi törvény tervezetében helyet kaptak a biztosítási jogra vonatkozó rendelkezések is. Ezzel szemben a polgári jogi kárfelelősségi normák kodifikálására nem került sor. Feltűnően érdekes, s a kor igényét is tükrözi, hogy a Kt. tervezete külön szót ejt a szárazon, folyókon, vagy belvizeken vitezelt árukban keletkezett károk biztosíthatóságáról is. Ez utóbbi körében azonban jelentős ellentmondásokra hívta fel a figyelmet Beck Hugó. A tervezet egyes rendelkezéseinek

¹¹² Vö. 1874. évi XVIII. tc. 1.§.

¹¹³ MÁDL: i.m. 379.

¹¹⁴ 1884. évi XVII. tc. 158.§ e) pont.

¹¹⁵ KOLOSVÁRY Bálint: *A magyar magánjog tankönyve II. kötet*, Grill Kiadó, Budapest, 1911. 334–335.

¹¹⁶ PÓLYA Jakab: *A biztosítási vállalatok. Nemzetgazdasági szemle*, 1892, 501.

megvitatását és hibáinak, ellentmondásos normáinak kijavítását követően a jogalkotó a magyar biztosítási jogot első ízben nem külön törvényben, hanem a Kereskedelmi törvénybe iktatva kodifikálta.¹¹⁷

A kereskedelmi forgalom és a magyar nemzet „*elodázhatatlan óhajta teljesült*” a Kereskedelmi törvény megalkotásával, amelyben a kor igényeinek megfelelően felállították a kereskedelmi forgalom generális szabályait.¹¹⁸ Ezek között, mint feltétlen kereskedelmi ügylet kap helyet a biztosítási szerződés is, amely így természeténél fogva kereskedelmi ügyletnek tekintendő.¹¹⁹ A Kt. a külföldi (német, francia, olasz) kereskedelmi törvényekkel ellentétben – melyek a biztosítás nemei közül kizárólag a tengeri biztosítás szabályozására szorítkoznak –, a biztosítási ügyletek főbb nemeit kimerítően rendezi, a tengeri biztosítás reguláinak kihagyásával. A Kt. a biztosításnak három nemét különbözteti meg (kárbiztosítás, életbiztosítás és viszontbiztosítás), amelyek közül a téma szempontjából a kárbiztosításnak van jelentős szerepe.¹²⁰ A Kt. 463.§ a kárbiztosítást olyképpen határozza meg, hogy „*azon ügylet, melynél fogva valaki ellenérték – díj – kikötése mellett arra kötelezi magát, hogy bizonyos személynek az ezt valamely meghatározott esemény következtében érő vagyoni hátrányt megtéríti, kárbiztosításnak nevezetik.*” A törvény a kárbiztosítás legfontosabb fajainak részletes szabályozására is kitér, így a tűzkárra, jégkárra és a fuvarozás veszélyei elleni biztosításra vonatkozó rendelkezéseket is meghatározza, azonban mindezek célja valamely dologhoz fűződő, a tulajdonjogban (esetleg használati, haszonélvezeti jogban) megtestesülő érdek megóvásában keresendő.¹²¹ E felfogásnak is köszönhető, hogy Apáthy István a kereskedelmi törvény magyarázatára írt művében említést

¹¹⁷ BECK Hugó: Észrevételek a magyar kereskedelmi törvénykönyv tervezetének a biztosítási ügyletet tárgyzó részére. *Jogtudományi Közlöny*, 1873/52. szám, 420.

¹¹⁸ APÁTHY István: *Kereskedelmi jog a magyar kereskedelmi törvény alapján tekintettel a nevezetesebb európai törvényekre*, Eggenberger Kiadó, Budapest, 1876. V–VI.

¹¹⁹ APÁTHY: i.m. 18–25.

¹²⁰ APÁTHY: i.m. 806–808.

¹²¹ APÁTHY: i.m. 816. o.; FEHÉRVÁRY Jenő: *Magyar kereskedelmi jog rendszere*, Grill Kiadó, Budapest, 1944. 460.

sem tesz a felelősség(szavatossági)biztosításról, annak ellenére, hogy a biztosítók már üzték a kárbiztosítás e nemét.

A tisztán látás miatt magyarázatot kell adni, a biztosítás e nemének elnevezésére,¹²² hiszen megtévesztő lehet szavatossági biztosításnak hívni a felelősségbiztosítást, hiszen szavatosság alatt ma a visszterhes szerződéssel szolgáltatott dolog „*jogbéli helyzetéért és minőségéért*” való felelősséget értjük. Ezzel szemben a régi magyar magánjog a szavatosságot tágabb fogalomként kezelte, s annak egyik alfajának tekintette a kártérítést. A szavatosság – Zsögöd szavaival élve – „*inkább csak névrokona a formai tágabb egységű jelenségnek.*” A szavatosság bizonyos jogcím különböző mivoltú igényekkel, ” míg a kártérítés „*bizonyos alakzatú igény, különböző jogcímeikkel, amely nem szorítkozik kizárólag erre a jogcímre, bár kétségkívül leggyakoribb formája.*”¹²³

II.3. A felelősségbiztosítás kezdetei

„*A modern idők és a múlt közötti határvonalat egy forradalmi jelentőségű eszme – a kockázat feletti uralom – képezi: az a gondolat, hogy a jövő több az istenek szeszélyénél, s az ember már nem tehetetlen a természet erőivel szemben.*”¹²⁴

A felelősségbiztosítás térhódítása a XIX. századi iparosodáshoz köthető. Ezen belül is az iparvállalatok körében felmerülő egyre nagyobb kockázatok terebélyesedéséhez, amelyeket az objektivizálódott felelősségi normák következtében az iparvállalatok nem tudtak vállalni. Szükség volt tehát egy olyan jogintézményre, amely a működéssel együtt járó kockázatokért való szavatosság terhét átvállalja. Sólyom László a felelősségbiztosítás

¹²² A szavatossági biztosítás elnevezésével összefüggő aggályait a kor több szerzője is kifejti, s annak tartalma alapján a felelősségbiztosítás elnevezéssel történő felváltását és elterjedését célszerűnek és üdvözlendőnek tekintik. Vö.: BECK Salamon: Nem vagyunk jogviszonyban. Jogtudományi Közlöny, 1966/1–2. szám, 14.

¹²³ ZSÖGÖD Benő: *Fejezetek kötelmi jogunk köréből*. Athenaeum Kiadó, Budapest, 1900, 659–660.

¹²⁴ BERNSTEIN: i.m. 13.

elterjedésének okát – az önkéntes biztosítás leendő ügyfeleinek bővülését – a veszélyes üzemi tényállások számának bővülésében látja.¹²⁵

Eddigi fejtegetésünkben az 1928-ig tartó időszak, kizárólag jogszokáson alapuló magyar polgári jogi felelősség alapján beálló kártérítési kötelezettség átvállalására alkalmas szavatossági biztosítás (mai nevén felelősségbiztosítás) jogintézményét, annak fejlődését mutattuk be. A polgári jogi felelősség számára mérföldkőnek számító 1928-as esztendő fontossága vitathatatlan, mivel az ekkor megalkotott, de hatályba soha nem lépett Mtj. tüzetesen tárgyalta a magánjogi deliktumokra vonatkozó egyes rendelkezéseket. Ezek a rendelkezések nagy hatással voltak a felelősségbiztosítás intézményére is.

A szavatossági biztosítás a kárbiztosítás osztályában kapott helyet,¹²⁶ amely arra irányult, hogy a biztosítottnak megtéríttessék az az érték, amely őt az anyagi jog szabályai szerint harmadik személy javára fennálló kártérítési vagy szavatossági kötelezettségből folyóan terhelt.¹²⁷ A magyar királyi Kúria P. VII. 2580/1930. számú határozatában rendes kárbiztosításnak tekintette a szavatossági biztosítást, azonban egyértelműen leszögezhető, hogy a szavatossági biztosítás a kárbiztosítás egyik ága volt, ez a gyakorlatban üzött szavatossági biztosítási szerződések tapasztalataiból is következett, hiszen ugyanolyan módozatok mellett jöttek létre, mint a kárbiztosítás egyéb ágainál kötött szerződések.¹²⁸ A szavatossági biztosítás tárgya mindig valamely vagyoni érdek, amely alapvetően kettős. Egyik irányban a biztosított és a károsult személye közötti érdek vezérli, s a másik irányú érdek a biztosított saját gazdasági viszonyaival fennálló kapcsolatban kereshető.¹²⁹ A szavatossági biztosítás különlegessége abban érzékelhető, hogy míg a kárbiztosítás esetén egy előre meghatározott (maximalizált) biztosítási összeg kifizetése terheli esetlegesen a biztosítást vállaló intézetet, addig a szavatossági biztosítás alapján mindazon igények áthárításra kerülnek, amelyeket a biztosított ellen esetlegesen

¹²⁵ SÓLYOM László: *A polgári jogi felelősség hanyatlása*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977, 38–39.

¹²⁶ GRÓH István: *A biztosítási jog kézikönyve*, Grill Kiadó, Budapest, 1932. 3., 444., Fehérváry: i.m. 460.

¹²⁷ GRÓH [1932]: i.m. 12.

¹²⁸ GELLÉR Samu: A szavatossági biztosítás (folytatás), *Kereskedelmi jog*, 1909/16. szám, 334.

¹²⁹ GELLÉR Samu: A szavatossági biztosítás. *Kereskedelmi jog*, 1909/15. szám, 317.

támasztani fognak. Így adott esetben a biztosító kötelezettségévé válik az inter partes megállapított járadékfizetési kötelezettség is.¹³⁰ Még jellegzetesebb különbség rejlik abban, hogy ha tiszta kárbiztosításként fognánk fel a felelősségbiztosítást, akkor a felelősség következményei ellen nem biztosíthatná magát az, akinek nincsen vagyona, hiszen az ilyen személyt kár nem érheti.¹³¹ A felelősségbiztosítás esetén azonban egyértelmű, hogy nem csak az kinek vagyona van, hanem az kinek csupa adóssága van is bírhat szavatossági kötelezettséggel, s így köthet ennek fedezetére szavatossági biztosítást, hiszen *„a szavatossági biztosítás célja, hogy a biztosított vagyona ne kisebbedjék azáltal, hogy a biztosított harmadik személlyel szemben szavatossági kötelezettségnek eleget tenni tartozik.”*¹³² Márpedig szavatossági kötelezettség alapján kártérítésre kötelezhető az is, akinek a kártérítésre kötelezés idején nincsen vagy előreláthatólag nem is lesz vagyona. A felelősségbiztosítás feladata nem kizárólag a jelenben felmerülő kár megtérítése, hanem a biztosított vagyonának megszabadítása a jövőbeni lekötöttség létrejöttének lehetőségétől, mivel a szavatossági kötelezettség a jelenben vagyontalan ember jövőbeli vagyonát is terheli.¹³³

A szavatossági biztosítás fedezetébe vonható károk körében eltérés tapasztalható a régi magyar biztosítási jog legnevesebb szerzőinek álláspontja és a gyakorlat között. Előbbi szerint a szavatossági biztosítás a szerződésen kívüli jogviszonyokból eredő károk (ex variis causarum figuris) fedezetét szolgálja és nem vonhatóak a fedezet körébe a szerződéses kötelezettség megszegéséből (ex contractu) eredő károk. Így vélekedik Gellér Samu is, aki szerint a szavatossági biztosítás fedezeti körébe csupán szerződésen kívüli jogviszonyból eredő károk sorolhatók, hiszen a szerződéses kötelezettség elszegése nem tükröz magán vétlenséget, ezért arra biztonság nem is nyújtható. Érdekes módon a biztosítási feltételek e tekintetben nem konkretizálnak, s gyakran csak (törvényes) szavatossági kötelezettséget vagy magánjogi

¹³⁰ KÖNIG: i.m. 168.

¹³¹ FODOR Armin: A felelősségbiztosítás (Szavatossági biztosítás), Irta: dr. Tury Sándor Kornél (recenzió), *Jogtudományi Közöny*, 1923/14. szám, 110.

¹³² GELLÉR [1909/15.]: i.m. 317.

¹³³ FODOR: i.m. 110.

kártérítési kötelezettséget említettek a kártérítés alapjaként, melyre a biztosítottat kötelezték. A biztosítási gyakorlat azonban nem volt egyértelmű e kérdéskörben, ugyanis „*csak oly vagyoni károkért nyújt kárpótlást, melyek csekélyebb fokú gondatlanság, elnézésből származtak, melyek valamely foglalkozás szabványainak gondatlan alkalmazása, vagy éppen nem alkalmazása, gondatlan ügyvitel folytán állnak be.*”¹³⁴ Ez alapján tehát egy szerződés alapján végzett foglalkozás körében gondatlanságból okozott kár a biztosítás fedezeti körébe esett, s amennyiben szándékosan történt valamely szerződéses kötelezettség megszegése, amelyből kár keletkezett, ezt a szavatossági biztosítás nem téríthette.

A régi magyar¹³⁵ – még kodifikáltalan – biztosítási jog¹³⁶ alapvető tétele volt, hogy a kötelmi viszonyok, így a contractusok megsértéséből eredő károokra nem terjedhet ki a felelősségbiztosítás (akkori elnevezésén: *szavatossági biztosítás*) fedezete.¹³⁷ Ennek oka többek között¹³⁸ az volt, hogy amit a szerződő fél szerződéses kötelezettségként vállalt, azt önként vállalta, tisztában kell tehát lennie az abban rejlő kockázattal, hiszen azokra cselekvése folytán ráhatása

¹³⁴ GELLÉR [1909/15.]: i.m. 317.

¹³⁵ A magyar jog fejlődésére jelentős hatással volt a német magánjog, különösen azért, mert a kor legnagyobb magánjogászai a német pandektisták (pl. Jhering) tanítványai voltak, így a pandektista tézisek hatottak legjobban a magyar magánjog fejlődésére. A német magánjog hatása tekintetében lásd: HAMZA GÁBOR: *Történeti áttekintés a magyar magánjog (polgári jog) kodifikációjáról*, 25. lásd: http://www.vmtt.org.rs/mtn2013/024_032_Hamza_A.pdf, (megtekintve: 2021. 01. 09.)

TURY gondolatait kölcsönözve „...*a román jogok önálló fejlődése lezárult, mert immár nem képesek magukat emancipálni ama hatalmas befolyás alól, amelyet a germán jog a kontinens államai jogának kialakítására eddig is gyakorolt.*” TURY [1928]: i.m.

¹³⁶ A német (porosz) magánjog hatása a biztosítási jog, különösen a felelősségbiztosítás területén is megfigyelhető, hiszen a felelősségbiztosítás intézményének térnyerése jelentős hatással volt az 1838-as porosz és az 1869-es osztrák vasúttörvény által megállapított objektív felelősség magyar honban való adekvát átültetése (1874. évi XVIII. törvénycikk), amelyhez – ahogy Lábady fogalmazott – „*a felelősségbiztosítás hamarosan hozzáért.*” A vasútra telepített szigorú felelősség veszélyt jelentett a vasútvállalatok gazdasági stabilitására. A károkozó vasút pénzügyi helyzetének és a károsultak védelme – helyesebben: a biztos(abb) kielégítés – érdekében igény keletkezett a kötelező biztosítás bevezetésére. Vö. MÁDL: i.m. 355–379.; illetve NOVOTNI [1993]: i.m. 12.

¹³⁷ EDVI-ILLÉS: i.m. 6. és 11.

¹³⁸ A kontraktuális felelősség biztosítási fedezetből való kizárásának másik jelentős indoka, hogy csak olyan tiltott magatartásokat (Vö. ALMÁSI Antal: *A tilos cselekmények a magánjogban*. Grill Kiadó, Budapest, 1907.) tartottak biztosíthatónak, amelyek tekintetében a cselekvőt enyhébb fokú vétkesség terheli. Mivel úgy tartották, hogy a kötelmi viszony elszegése nem tükrözhet magában vétlenséget, így nem is vonható biztosítási fedezet alá.

Az elhanyagolás további indoka volt, hogy a polgári jogi deliktuális felelősség egyre inkább eltolódott a vétkességi elvtől, így egyre nagyobb szükségesség jelentkezett az ilyen típusú felelősség biztosítása iránt. Vö.: TURY [1923]: i.m.

van.¹³⁹ „A biztosítás intézményét azonban a véletlen játékára építették, amelynek tengelyét a veszély adja. Az ettől való szabadulás vágya, a biztosítás pajzsának felemelése adja a biztosítást keresők ügyleti szándékát,”¹⁴⁰ s mint ilyet kizárólag a szerződésen kívüli (ún. törvényen alapuló) felelősséggel tudták értelmezni. Nem volt ugyanis méltányos olyan felelősséget átvállalni, amelynek bekövetkezésére jelentős befolyása van a félnek.¹⁴¹ Nem véletlen tehát, hogy a régi magyar biztosítási jog – de alapvetően megfigyelhető ez a kontinentális¹⁴² és common law-t¹⁴³ feldolgozó külföldi szakirodalmakban is – nem foglalkozott a szerződésből eredő kockázatok biztosítási fedezetbe vonásával. Ennek ellenére egy-két gondolat már felcsillant a korabeli munkákban és előirányozták, a biztosítás jövője számára megjósolták a szerződésszegés kockázatának biztosíthatóságát.¹⁴⁴ Ezek a biztosítási konstrukciók jellemzően valamely szakma gyakorlásával okozott károkért való felelősség porlasztását célozták (így pl. ügyvéd, orvos stb.). E biztosítások fedezeti körébe már nem csupán azon károk tartoztak, amelyeket személyek halála, vagy testi épsége „megrontásának” folytán kell megtéríteni, hanem a dologban vagy jogban okozott károkat is téríteni volt szükséges. A károkozó magatartás tekintetében a cselekvéssel, tevészel elkövetett károkozást értékelte a biztosítási gyakorlat, a XX. század elején azonban már a mulasztással okozott kár is térítendő volt.¹⁴⁵

Annak ellenére, hogy a biztosítási jog tüzetesen szabályozásra került a Kt-ben és annak dogmatikai alapköveit lerakták, a biztosítási jog az élet

¹³⁹ MISKOLCZI BODNÁR Péter: Szerződésszegés és biztosítás I. Kontraktuális és deliktuális károk megkülönböztetése a felelősségbiztosításban. *Biztosítási Szemle*, 1988/10. szám, 5.

¹⁴⁰ GRÓH [1940]: i.m. 7–8.; ugyanígy LÁBADY [1989]: i.m. 135.

¹⁴¹ A biztosítási szerződés lételeme ugyanis a biztosítási esemény, amelytől elvárattatik, hogy a biztosítási szerződést kötő felektől független, általuk nem befolyásolható körülmény legyen. Vö.: IRWIN, T. M.: *The law of insurance*. Oceana Publications, Dobbs Ferry, N.Y. 1968, 11.

¹⁴² A kontinentális jogrendszer biztosítási jogának oszlopos képviselői a német biztosítási jog neves kutatói, akik közül kiemelkedik munkásságával MANES, EHRENBERG és EHRENZWEIG.

¹⁴³ E körben kiemelném az angol és amerikai biztosítási jog, mint a common-law jogrendszer alappilléreinek átfogó feldolgozásait: R. COLINVAUX: *The law of insurance*. Sweet&Maxwell, London, 1984.; IVAMY, E.R.H.: *General principles of insurance law*. Butterworth Insurance Library, London, 1986.; LOWRY, J. – RAWLINGS, P.: *Insurance law cases and materials*, Hart Publishing, Oxford, 2004.

¹⁴⁴ TÚRY [1923]: i.m. 164–166.

¹⁴⁵ GELLÉR [1909/15]: i.m. 317-319.

változásaival szembeni szenzitivitása miatt gyakran áttörte ezt a dogmatikát,¹⁴⁶ és új irányokba mozdította el azt. A XX. század első negyedében jogalkotói szinten már felmerült a biztosítási jog reformjának szükségessége, a korszerűsítés igénye, egy külön a biztosítási jogot tárgyaló kódex megalkotásának kívánalma.¹⁴⁷ Az igazságügyminiszter megbízatásából Beck Hugó 1895-ben el is készített egy törvénytervezetet a biztosítási ügylet szabályozása tekintetében, amelyben inkább a biztosítási közjogot kívánta tüzetesen szabályozni, mintsem a szerződési jog problémás területeire választ adni. Ez utóbbi szabályainak elkészítésére Nagy Ferenc egyetemi tanárt bízták meg,¹⁴⁸ azonban a kor igényeinek megfelelő rekodifikációra hosszú ideig nem került sor.¹⁴⁹

A biztosítás és ezen belül a felelősségbiztosítás rögzös és hosszú utat bejárva a XIX. század végén vált olyan jelentős jogintézménnyé, amely nélkülözhetlenné tette a nemzetgazdaság és a társadalom számára.¹⁵⁰ A világháborúkat megelőző időkben a magyarországi biztosítási szektor fejletnek volt mondható, hiszen számos hazai és külföldi érdekeltségű biztosítótársaság működött az ország területén.¹⁵¹

A szavatossági biztosítás fedezete tekintetében első körben azt kell megvizsgálnunk, hogy melyek azok a kötelmi viszonyok, amelyekből eredő kár megtérítését a biztosító a szavatossági biztosítás alapján átvállalja. A kérdés megválaszolásához kiindulási pontként a biztosítási esemény meghatározása szükséges. A biztosítási esemény (régí szóhasználatlaltal: *biztosítási eset*) egy felfüggesztő feltétel (*conditio suspensiva*), amely a szavatossági biztosításban a

¹⁴⁶ SZENDE Péter Pál: Dr. Túry Sándor Kornél: A biztosítási érdek subjectiv jellege. *Kereskedelmi jog*, 1931/5. szám, 97.

¹⁴⁷ TÚRY [1928]: i.m. 5.

¹⁴⁸ PÓLYA Jakab: A magánbiztosítási vállalatok. *Közgazdasági szemle*, 1895/4. szám, 242.

¹⁴⁹ HAVASS Rezső: A magyar biztosítási törvényjavaslat az életbiztosítás szempontjából, *Közgazdasági szemle*, 1896/10. szám, 678.

¹⁵⁰ Kuncz Ödön említi e tekintetben, hogy „*az állam nemcsak a biztosításügy hatékony ellenőrzésére, hanem a biztosítás közgazdaságilag legjelentősebb ágainak állami kézbe vételére is köteles.*” Vö.: Kuncz [1917]: i.m. 206.

¹⁵¹ AUER Katalin: A biztosításra vonatkozó rendelkezések, In: Auer – Kováts – Vincze – Zavadnyik (szerk.): *Önügyvéd. Biztosítási kézikönyv*, NOVORG Kiadó, Budapest, 1995. 13.

kártérítést maga után vonó esemény, amelyet a felek szerződésükben határoznak meg. A biztosítási esemény meghatározása a szavatossági biztosítás esetében nem más, mint a biztosított tiltott magatartása és az ahhoz fűződő véletlen kombinációja. A tiltott magatartás tekintetében azonban lényeges, hogy az semmiképpen sem akaratlagos, csupán a vétkekesség enyhébb foka alapján értékelt magatartás lehet.¹⁵² Már említésre került, hogy a relatív jogviszony elszegéséből eredő kárt leggyakrabban nem vonták a szavatossági biztosítás körébe, mert úgy tartották, hogy a szerződésszegés eleve nem tükrözhet magában vétlenséget. E mellett a szavatossági kötelezettség vétkekességi elvtől való eltolódása okozta a szerződésen kívüli kötelezettségekkel eredő károk megtérítéséhez a szavatossági biztosítás fedezete iránti igény egyre inkább növekvő szükségességét,¹⁵³ így a társadalom részéről sem jelentkezett igény a szerződésből eredő kárigények áthárítására.

A biztosítók eleve nem kötöttek olyan szavatossági biztosítási szerződést, amely a kontraktus megszegéséből eredő károkat fedezné. Ebből következik tehát, hogy a szavatossági biztosítás csak közvetlenül¹⁵⁴ a törvényes szavatossági kötelezettségekkel eredő kártérítési kötelezettségtől óvja meg a biztosítottat.¹⁵⁵ Az Mtj. a kötelmi (értve ez alatt a szerződéses kötelezettségeket) jogviszonyok megsértése tekintetében a következőképpen rendelkezett: *„Kötelmi jog megsértése az adós részéről csak annyiban esik a tiltott cselekményekre vonatkozó szabályok alá, amennyiben a sértő cselekmény tekintet nélkül a kötelmi viszonyokra jogellenes.”*¹⁵⁶ Mivel a régi magyar magánjog egyes képviselőinek felfogása szerint a szerződésszegés önmagában véve még nem tiltott cselekmény¹⁵⁷ az következik, hogy a szavatossági biztosítás alapján történő helytállás csak akkor merülhet fel, ha a kötelmi

¹⁵² EDVI-ILLÉS: i.m. 3.

¹⁵³ TÚRY [1923]: i.m. 128-129.

¹⁵⁴ A közvetlen és a közvetett szavatossági kötelezettséget azért célszerű megkülönböztetni, mert a szerződésen alapuló szavatosságból eredő kár megtérítése is végső soron, tehát közvetve, a törvényen alapul. Nem célszerű ezért szembe állítani a törvényes szavatosságot a szerződésből eredő szavatossággal.

¹⁵⁵ EDVI-ILLÉS: i.m. 6.

¹⁵⁶ Vö.: Mtj. 1710.§.

¹⁵⁷ ALMÁSI Antal: *A tilos cselekmények a magánjogban*, Grill Kiadó, Budapest, 1907. 98.

viszonyon kívül egyébként is a törvényes szavatosság alapján felelősség terheli a cselekvőt.

A magánjogi deliktumokból¹⁵⁸ eredő károk megtérítésének jogi alapja a jogsértés vétkesen történő elkövetése. A vétkes magatartások közé tartozik a culpa dolus, illetve a szűkebb értelemben vett culpa. Előbbi esetében a cselekvő személy előre látja és akarja a cselekedetének tiltott következményének bekövetkezését. Mivel a szavatossági biztosítás dogmatikájával ellentétes lenne, ha a biztosítási fedezet arra a kárra is kiterjedne, amely a biztosított szándékos cselekményéből ered, ezért a szavatossági biztosítás az ilyen magatartással okozott károkat nem fedezte. Nem állt volna helyt például a biztosító az Mtj. 1718.§- ban foglalt magatartással okozott károkért, nevezetesen, ha a cselekvő szeszes italnak vagy bódulatot keltő más szernek használatával fosztotta meg magát öntudatától, s akkor sem, ha a károkozó a kárt úgy okozta, hogy valamely kár megelőzésére vonatkozó törvényes kötelezettségének (pl. balesetelhárító óvórendszabály) nem tett eleget.¹⁵⁹

A szűkebb értelemben vett culpa azt a gondatlanságot jelentette, amelyet az a cselekvő tanúsít, aki nem látja előre a cselekedetének lehetséges következményeit, azonban a bekövetkezett káresemény bekövetkezését kellő körültekintés tanúsításával, vagy gondos eljárás esetén, előre láthatta és elkerülhette volna. A szűkebb értelemben vett culpa körébe az alábbi kategóriák tartoztak:

a) meggondolatlanság (*impudentia*) azaz, amikor valaki hirtelenül cselekszik anélkül, hogy cselekedetének esetleg másokra káros következményeit előre számba vette volna;

b) hanyagság (*desisia*), ha a kár annak az eredménye, hogy a cselekvő valamely elővigyázati kötelezettségének nem tett eleget;

¹⁵⁸ Magánjogi szempontból nem releváns jogsértésekből, így a büntetőjogi deliktumokból nem keletkezik kötelelem, kivéve, ha a büntetőjogi deliktum önmagában véve magánjogi deliktumot is megvalósít.

¹⁵⁹ Vö.: Mtj. 1719.§

c) szakértelem hiánya (*imperitia*) akkor merül fel, ha valaki olyan dologba fog bele, amelynek elvégzéséhez bizonyos szaktudás kell, és ez nála hiányzik, s ez okból történik a károkozás, valamint

d) pajkosság (*lascivia*) esetén, ha a károkozó az érett jellemű, meggondolt emberhez nem illő gyerekességéből, féktelen jókedvből olyan dolgot követ el, amellyel másnak kárt okoz.¹⁶⁰

A szavatossági biztosítás fedezetének körébe csupán a szűkebb értelemben vett culpák tartoztak, mivel a dolus esetében a feltétlen rosszhiszeműség vélelmezett, hiszen a biztosított nem csupán előre látja, hanem akarja is a tiltott eredmény bekövetkezését. Nem célszerű ezért az így eljárónak biztosítási védelmet nyújtani. A szűkebb értelemben vett culpákat pedig a legmagasabb fokú jóhiszeműség tanúsítása ellenére is elkövethetünk, hiszen számtalanszor kerülünk olyan élethelyzetbe, amikor azonnal döntést kell hoznunk, s e döntésünk más jogvédele érdekében sértheti.¹⁶¹

A Mtj. 1737.§ rendelkezett a vétkesen okozott kár megtérítéséről. Az így okozott kár megtérítésére a cselekvőt a bíróság akkor és annyiban kötelezheti, amennyiben az érdekelt felek vagyoni viszonyaira nézve a méltányosság megkívánja. Tekintettel arra, hogy ez esetben a károkozó vétkességének enyhébb foka, tehát még gondatlansága sem merülhetett fel, kérdéses volt, hogy a szavatossági biztosítás fedezete vajon kiterjedt-e az ilyen magatartással okozott kárra. Megállapítható, hogy a vétkesen okozott károkat is fedeznie kellett a szavatossági biztosításnak, hiszen aki biztosítást köt, nyilvánvalóan azért teszi, hogy a magatartásából eredő másokat ért károkat fedezni tudja, akár vétkesen okozza azt, akár vétkesen.¹⁶²

A magánjogi szavatosság alapjának legszigorúbb fokát a Mtj. 1741.§- ban foglalt tárgyi (objektív) felelősség jelentette, amely szerint: „*Aki önállóan oly*

¹⁶⁰ EDVI-ILLÉS: i.m. 4–5.

¹⁶¹ EDVI-ILLÉS: i.m. 4–5.

¹⁶² EDVI-ILLÉS: i.m. 12.

ipari vagy egyéb foglalkozást folytat vagy bármely célra oly üzemmódot alkalmaz, amely természeténél fogva különös veszéllyel jár, felel az ilyen iparüzésből, foglalkozásból, vagy üzemmódból akár alkalmazottjára, akár harmadik személyre háruló kárért, hacsak nem bizonyítja, hogy a kárt kizárólag a sérült hibája, erőhatalom, vagy harmadik személy elháríthatatlan cselekedete okozta.” Látható, hogy a rendelkezés két irányban ír elő helytállási kötelezettséget. Egyrészt a munkaadó munkavállalója irányában fennálló kártérítési kötelezettséget (belső felelősség), míg a külső irányú kártérítési kötelezettség az ipari tevékenységtől független harmadik személyek irányában állt fenn.¹⁶³ A munkaadóknak óriási terhet jelentett a tárgyi felelősség alapján történő helytállás, hiszen kimentésre nagyon kevés lehetőségük volt. Ennek eredménye lett, hogy csökkentették az iparosok költségeit és a munkavállalók igényeinek biztos kielégítése céljából megalkották az 1907. évi XIX. törvénycikket,¹⁶⁴ amelyben taxatívén meghatározták azokat az iparvállalatokat, amelyek biztosítási kötelezettség alá esnek.¹⁶⁵ Ez a biztosítás az iparvállalatok számára a munkavállalójuknak a működéssel összefüggésben okozott betegség és baleset elszívódése miatt felmerült károkra nyújtott fedezetet,¹⁶⁶ így ezt követően a munkavállalót ért balesetből és betegségből eredő károkat ez a biztosítási forma fedezte. A törvénycikk kötelező rendelkezéseinek bevezetéséig a szavatossági biztosítás megkötésével volt lehetősége a munkáltató iparvállalatoknak a belső és külső kártérítési kötelezettség áthárítására.¹⁶⁷ A kötelező balesetbiztosítás bevezetését követően azonban a biztosítási piacon tapasztalható volt az, hogy a legtöbb szerződő fél megszüntette a felelősségbiztosítási fedezetét, mivel tévesen úgy gondolták, hogy okafogyottá vált annak fenntartása. Ez sajnos tévedés volt, ugyanis a külső kártérítési kötelezettséget ez a biztosítás nem vonta fedezeti körbe, s mivel a szavatossági biztosítás és a kötelező balesetbiztosítási szerződés egymástól

¹⁶³ EDVI-ILLÉS: i.m. 20.

¹⁶⁴ Az iparvállalatok kötelező biztosítására vonatkozó az ipari és kereskedelmi alkalmazottaknak betegség és baleset esetére való biztosításáról szóló 1907. évi XIX. törvénycikk, amelynek helyébe később a betegségi és baleseti kötelező biztosításról 1927. évi XXI. törvénycikk lépett.

¹⁶⁵ vö. 1907. évi XIX. tc. 1.§.

¹⁶⁶ EDVI-ILLÉS: i.m. 9., KOLOSVÁRY: i.m. 337.

¹⁶⁷ MUZSAY: i.m.

független szerződéseknek minősültek, célszerű lett volna fenntartani a szavatossági biztosítás fedezetét is.¹⁶⁸

A XX. század biztosításügyét és annak jogi szabályozását számos gazdasági, jogi, társadalmi és nem utolsó sorban politikai tényező befolyásolta.¹⁶⁹ A kezdeti fellendülést követően a két világháború idején és azok közötti időszakban, a biztosítási szektort számos negatív hatás érte. Az érintett időszakban biztosítóvállalatok sokasága szüntette meg a működését, s a gazdasági válság következményeként a társadalom biztosításba vetett hite is rendkívüli mértékben megrendült. A biztosítás minden szektorát érintette ez a válság, így a szavatossági biztosítás is elérte mélypontját. A jogi szabályozatlanság ódiúmaként csökkent a társadalom biztosításkereső necesszitása is, amely szintén befolyásolta a szavatossági biztosítás piacon betöltött szerepét. A szavatossági biztosítási termékek popularitását a magánjogi felelősségi szabályok szigorodása okozta, amelynek következtében az iparvállalatok számára mentőövként szolgáló biztosítási forma a kimentést „nélkülöző” objektív felelősség alapján beálló kártérítési kötelezettségtől megóvta a társaságokat.

Hangsúlyozni szükséges, hogy a kárfelelősség szabályai és annak bírói gyakorlata mindig is szervesen kapcsolódott a felelősségbiztosításhoz. Az alfejezet záró gondolataként Edvi-Illés István szavait idéznénk, amelyek a biztosítás és a felelősség elválaszthatatlan kötelékét hangsúlyozzák, miszerint *„a szavatossági biztosításban működő személyeknek a kárkötelmeket megállapító bírói gyakorlatot minden időben ismernie kell, mert csak ez esetben lesz abban a helyzetben, hogy helyesen felmérheti: mi várható fejlemény egy-egy kárkötelmet szülő szavatosságra biztosított esetről.”*¹⁷⁰

II.4. Felelősségbiztosítás a régi Ptk. égisze alatt

¹⁶⁸ CSONGRÁDI – SCHOPF: i.m. 164.

¹⁶⁹ A biztosításügy ezen időszakban való fejlődéstörténete tekintetében lásd: BARTA, Judit – UJVÁRINÉ ANTAL, Edit: *Insurance Law Hungary*. Wolters Kluwer, Alphen aan den Rijn, 2018, 27–30.

¹⁷⁰ EDVI-ILLÉS: i.m. 12.

A második világháborút követő időszakban jelentős változáson ment keresztül a biztosításügy. Mindamellett, hogy a háború okozta károk „leküzdése” óriási kihívások elé állította a társadalmat, a biztosítók is próbáltak talpra állni, amelynek azonban a biztosítótársaságok államosítása vetett véget.¹⁷¹ A Magyarországon működő biztosítótársaságok államosítása 1948-ban kezdődött meg, amelynek következtében a vagyont az 1949-ben megalakult az Állami Biztosító Nemzeti Vállalat vette át,¹⁷² amelynek monopolhelyezete 1952-re vált teljessé.¹⁷³ A biztosítás funkciója ebben az időben nem teljesen felelt meg az eredeti rendeltetésének, mivel elsősorban a centralizált irányítási és elosztási rendszer szolgálatába kívánták állítani.¹⁷⁴ Az Állami Biztosító elsősorban a családok és az aktív keresők, a magánkereskedők és kisiparosok, valamint az ipari és mezőgazdasági szövetkezetek biztosítási szükségleteinek kielégítését tűzte ki.¹⁷⁵ Az állami nagyvállalatok terheinek biztosítással való csökkentését nem látták indokoltnak, egészen az 1968-as gazdasági reformig.¹⁷⁶ Ebben az időszakban elsősorban a vagyonbiztosítások különböző módozatai képezték a biztosítási kínálatot, de a '70-es években a növekvő társadalmi igényeknek köszönhetően megjelentek a különféle élet- és balesetbiztosítási termékek is. A felelősségbiztosítási piacot szinte kizárólag a kötelező gépjármű-felelősségbiztosítás tette ki.¹⁷⁷ Ilyen társadalmi körülmények között született meg a régi Ptk. és szabályozta a biztosítási szerződés(ek)re vonatkozó szabályokat. A biztosításügyben a '80-as években jelentős változás következett be azzal, hogy az évtized elején az Állami Biztosító kettévált, majd az évtized végén újabb két biztosítótársaság alakult,¹⁷⁸ s a politikai változások eredményeként a magyar biztosításügy fejlődésnek indult, amelynek „szabad

¹⁷¹ SZÁSZ Endre: Négy évtizedre visszatekintve. *Biztosítási Szemle*, 1994/1. szám, 6.

¹⁷² UJVÁRINÉ Antal Edit: Historical Background of Insurance and Insurance Legislation. In: Barta – Ujváriné (eds.): *Insurance Law Hungary*. Wolters Kluwer, Alphen aan den Rijn, 2018, 28.

¹⁷³ SZAMAY Ilona: Biztosítástörténelem – plakátok tükrében. *Biztosítási Szemle*, 1989/9. szám, 59.

¹⁷⁴ SZÁSZ: i.m. 6.

¹⁷⁵ SZÁSZ: i.m. 7.

¹⁷⁶ SZÁSZ: i.m. 8., ugyanígy UJVÁRINÉ [2018]: i.m. 28.

¹⁷⁷ Az Állami Biztosító által kezelt egy biztosítási szerződések tekintetében pontos statisztikai adatokat lásd: SZÁSZ: i.m. 8–13.

¹⁷⁸ Trunkó Barnabás ezt az évet (1986) nevezi „biztosítási rendszerváltásnak”, arra tekintettel, hogy az Állami Biztosító kettéválasztásával ekkor szűnt meg a monopolhelyzet. Vö.: GILYÉN Ágnes: A biztosítási monopóliumtól a sokszereplős versenypiacig. *Biztosítás és Kockázat*, 2014/1. szám, 4.

utat” a rendszerváltozást követően elindult vállalkozás szabadsága és gazdasági verseny adott.¹⁷⁹

A régi Ptk. a felelősségbiztosítást a IV. – kötelmi jogi – részének, egyes szerződések körében a XLV. – „*A biztosítás*” elnevezéssel rendelkező – fejezetében helyezte el, mégpedig a vagyonbiztosítás önálló alfajaként. A régi Ptk. biztosítási szabályai tekintetében egyoldalú kógencia érvényesült, amely alapján a biztosítási szerződésben csak a biztosított vagy a kedvezményezett javára lehetett eltérni.^{180 181} A biztosítási szerződések szabályozására jellemző módon a magánjogi kódex mellett érvényesültek közjogi szabályok is, amelyeket a régi Bit. tartalmazott, mégpedig olyan formában, hogy egyúttal számos magánjogi normát is megállapított.¹⁸²

A jogalkotó a régi Ptk.-ban a felelősségbiztosításra vonatkozó normák részletes megállapítását hanyagolta, s mindösszesen egy szakaszban, az 559. §-ban négy bekezdéssel állapított meg rendelkezéseket.

Az 559. § (1) bekezdés meghatározta a felelősségbiztosítási szerződés fogalmát, amely szerint a „*felelősségbiztosítási szerződés alapján a biztosított követelheti, hogy a biztosító a szerződésben megállapított mértékben mentesítse őt olyan kár megtérítése alól, amelyért jogszabály szerint felelős.*” A fogalmi meghatározás alapján tehát a felelősségbiztosítási fedezetbe bármely a biztosított terhére megállapított kár bevonható, amelyért jogszabály alapján felelős. Mivel a jogszabályi felelősség tekintetében nincs korlátozás megfogalmazva, ezért a törvényszöveg értelmezéséből eredően elviekben bármely felelősség fedezetbe vonható. A fedezetbe vonás kérdését azonban

¹⁷⁹ UJVÁRINÉ [2018]: i.m. 28.

¹⁸⁰ BÍRÓ György: *Szerződési alaptípusok*. Novotni Kiadó, Miskolc, 2003, 291.

¹⁸¹ A régi Ptk. 567.§ (1) bekezdése alapján a „*[biztosításra vonatkozó fejezet] rendelkezéseitől a biztosítási szabályzat és a felek szerződése a biztosított, illetőleg a kedvezményezett hátrányára a törvény kifejezett engedélye nélkül nem térhet el.*” Itt fontos kiemelni a jogszabályi rendelkezés megfogalmazását, amely szerint csak a biztosított és a kedvezményezett hátrányára nem lehet eltérni, így tehát a szerződő fél hátrányára való eltérésnek elviekben nincs akadálya. Viszont a bírói és biztosítói gyakorlat azt mutatja, hogy a rendelkezést kiterjesztően kellett értelmezni és azt valamennyi a biztosítási szerződésben érintett személy – a Bit. szófordulatával élve „ügyfél” – tekintetében alkalmazni kellett. Vö.: POPPER Klára: *Értelmezések a Ptk. biztosítási fejezetéhez. Biztosítási szemle*, 2004/5. szám, 27–28.; ugyanígy POPPER Klára: *Értelmezések a Ptk. biztosítási fejezetéhez. Gazdaság és jog*, 2002/4. szám, 15.

¹⁸² BÍRÓ [2003]: i.m. 290.

számos körülmény befolyásolta, amelyeket a felelősségbiztosítás elméleti mélységeiben kell keresni. Fontos kiemelni, hogy a kár alatt a régi Ptk. egyaránt értett vagyoni és a nem vagyoni károkat.

A szocialista magánjog égisze alatt – a régi Ptk.¹⁸³ idején – már szerződésszegés biztosíthatósága mellett foglaltak állást, s arra feltétlenül szükség is volt,¹⁸⁴ amelynek gyakorlati alkalmazására az egyes szakmai felelősségbiztosítások kínálatában került sor, ennek ellenére a gyakorlat mégis a deliktuális felelősség fedezetbe vonását tartotta hangsúlyosabbnak.¹⁸⁵ A XX. század végén Bárd Károly egyik művében is úgy vélekedett, hogy a biztosíthatóság szempontjai között még mindig uralkodik az a tradicionális jogpolitikai szempont, hogy a szerződéses és a szerződésen kívüli kötelmekből eredő károkat el kell különíteni, ez utóbbiak javára, s az egyes vállalászási kockázatok az általában nem biztosítható kockázatok közzé tartoznak.¹⁸⁶

Tekintettel arra, hogy a magyar gazdálkodó szervezetek igénye egyre jobban nőtt a vállalászói döntéseikben rejlő bizonytalanságok ellensúlyozására alkalmas fedezet keresése iránt, amire a biztosítás intézményét látták a legalkalmasabbnak,¹⁸⁷ így a felelősségbiztosítás által átvállalható kockázatok köre bővült, azonban a kockázatkezelési mechanizmus közel sem volt annyira bonyolult mint ma. A régi Ptk. bár külön nevesítette a deliktuális és kontraktuális felelősséget, mégis egy – a szerződésen kívüli – elbírálási szempontrendszer köré építette fel a felelősség megállapítását és elbírálását.¹⁸⁸ A hatályos Ptk. azonban szakít ezzel az állásponttal és e két felelősségi rezsímet – még ha nem is teljes mértékben – elválasztja egymástól, ráadásul a szerződésszegéssel okozott károk primátusát helyezi előtérbe a non-cumul¹⁸⁹ szabály megfogalmazásával arra az esetre, ha mindkét felelősségi rezsím alkalmazása felmerül.

¹⁸³ A Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény.

¹⁸⁴ LÁBADY [1989]: i.m. 155.

¹⁸⁵ NOVOTNI [1993]: i.m. 119.

¹⁸⁶ BÁRD [1998]: i.m. 8.

¹⁸⁷ NOVOTNI Zoltán: Új tapasztalatok a vállalászói kockázat biztosítása terén. *Biztosítási Szemle*, 1985/11–12. szám, 294.

¹⁸⁸ KEMENES István: A kontraktuális kártérítés egyes kérdései. *Magyar jog*, 2017/1. szám, 1.

¹⁸⁹ Vö. Ptk. 6:145. §

A régi Ptk. felelősségbiztosítási szabályai közül¹⁹⁰ még egy rendelkezést kiemelünk, nevezetesen az 559. § (3) bekezdésben foglaltakat, amely szerint „*a biztosítót a károsulttal szemben a biztosított szándékos vagy súlyosan gondatlan magatartása sem mentesíti.*” E norma alapján a biztosító nem mentesülhetett a teljesítési kötelezettsége alól abban az esetben sem, ha a biztosított szándékos vagy súlyosan gondatlan magatartása miatt következett be a biztosítási esemény, s ebből eredően keletkezett olyan kár, amelyért felelősséggel tartozott. E szabály alapvetően a károsult védelmét szolgálta, amelyért a felelősségbiztosítás – és egyébként a felelősség – reparációs funkcióját kívánták előtérbe helyezni. Mivel e szabály önálló érvényesülése a biztosított felelőtlen magatartását eredményezhetné, ezért ennek ellensúlyozása érdekében, s a szabályozás teljes felvázolása miatt megjegyezzük, hogy a biztosítót ez esetben megtérítési igény illette meg a károkozó biztosítottal szemben.¹⁹¹

A felelősségi formák alkalmazásában felmerülő vitás kérdések, különösen az üzleti élet szerződéseiben rejlő kockázatok porlasztása tekintetében máig helytállónak tartom Lábady Tamás megállapítását, miszerint „*nem a kockázat deliktuális vagy kontraktuális természete lesz a biztosíthatóság kritériuma, hanem egyszerűen az a nagyon praktikus szempont, hogy a biztosított a szerződésszegés kockázati szférájában is vállalja-e a kockázatáthárítás költségeit.*”¹⁹² E megállapítást kiegészíteném – tulajdonképpen a biztosító oldaláról közelítve – azzal, hogy a biztosított biztosítás iránti „éhségét” csak akkor tudja megfelelően kielégíteni, ha az igényeinek megfelelő kínálatból válogathat. Annak ellenére, hogy a biztosítási szerződéseknél a szerződéskötésre irányuló ajánlatot legtöbbször a biztosított (szerződő fél)

¹⁹⁰ A teljesség kedvéért legalább felsorolás szintjén megjelöljük a régi Ptk. szabályozásának körét. Így a fogalom meghatározásán túl, a (2) bekezdés megállapította a biztosított szolgáltatásának irányát, valamint azt, hogy a károsult a biztosítóval szemben nem érvényesítheti igényét, míg a (4) bekezdés a biztosított és a károsult közötti egyezség biztosítóra kiterjedő hatályának feltételét, illetve a károkozó biztosítottal szemben a bíróság által hozott marasztaló döntés biztosítóra való kiterjedésének feltételeit.

¹⁹¹ Vö.: 559. § (3) bekezdés második mondata.

¹⁹² LÁBADY [1989]: i.m. 133.

teszi,¹⁹³ olyan biztosítotti ajánlatot, amelynek tartalma nem egyezik valamely kínált termékkel, kevésbé vesz „komolyan” a biztosító.

Lábady Tamás megállapítása kétségtelenül az üzleti élet kívánalmainak felel meg, azt előrevetíti, utalva arra, hogy a biztosítható kockázatok körét a biztosítási üzletben nem a károk deliktuális vagy kontraktuális jellege határozza (majd) meg, hanem inkább a gyakorlat igénye. Megjegyezzük azonban, hogy a felelősségbiztosítás intézménye nem hajthat fejet egyszerűen a kontraktuális felelősség előtt, ezért kétségtelen, hogy nem terelhető minden kontraktuális felelősséget előidéző magatartás a biztosítás ernyője alá.

E fejezet keretében kívánunk említést tenni a hosszú évtizedeken keresztül a kár elemét képező és a kártérítési felelősséget meghatározó, így közvetlenül a felelősségbiztosításra is hatással lévő nem vagyoni kár jogintézményéről. A polgári jogban az elmúlt század során széleskörűen gyökeret eresztett az igény a személyiségi jogsérelem pénzbeli ellensúlyozására olyan esetekben is, amikor a jogsértés nem járt vagyoni károkozással. A XX. század közepétől a személyt ért sérelmek szankcionálásának jogi eszközei sajátos utakon jártak, néhol bonyolult törvényalkotói mozzanatokot élt meg.¹⁹⁴ A jogsértő hátrány *pénzbeli orvoslása* ekkor még nem nyert jogunkban kellő elvi alapokon megkülönböztetett, egyfelől a merőben személyiségi érdekek sérelméhez, másfelől az ezzel okozott kár eltérő tényállási elemeihez igazodó szabályozást.¹⁹⁵ A társadalmi változások eredményeképpen megalkotott 1977. évi novella, valamint a Legfelsőbb Bíróság által 1981-ben meghozott 16. számú Irányelv,¹⁹⁶ továbbá a 21. számú Irányelve pedig a rendszerváltozás okán

¹⁹³ UJVÁRINÉ: A biztosítási szerződések. In: Majoros Tünde (szerk.): *Kereskedelmi szerződések az új Ptk.-ban*. Patrocinium Kiadó, Budapest, 2015, 238. Mindezt azzal egészíteném ki, hogy természetesen a biztosítók is mindent megtesznek a termékeik értékesítése érdekében, így pl. az online marketingre fordított költségek nagyon magasak, de a termékértékesítés növelése érdekében megbízott személyek, a közvetítők is óriási ügyfélkört szolgálnak ki a tevékenységükkel.

¹⁹⁴ FÉZER Tamás: *Az erkölcsi károk megtérítése de lege lata és de lege ferenda*. PhD értekezés, Miskolc, 2008, 35.

¹⁹⁵ BOYTHA György: A személyiségi jogok megsértésének vagyoni szankcionálása. *Polgári Jogi Kodifikáció*, 2003/1. szám, 3.

¹⁹⁶ A Legfelsőbb Bíróság 16. számú Irányelve a nem vagyoni kárért való felelősségről.

beállott társadalmi változások következményeként igazította a szabályokat.¹⁹⁷ A változás szelét meghozta az Alkotmánybíróság 34/1992. (VI.1.) számú határozata, amelyben megerősítésre került, hogy a személyiségi jogokban nem lehet különbséget tenni, mert azokat a polgári jog minden viszonyában azonos védelem illeti meg és megsemmisítette a régi Ptk. 354.§ alkotmányellenes rendelkezéseit. A viták lezárásaképpen¹⁹⁸ a régi Ptk. módosításra került, az 1993. évi XCII. törvény beépítette a nem vagyoni kártérítést a régi Ptk.-ba. A nem vagyoni kár ez által a kárfajták egyik törvényben szabályozott esete lett, azonban annak fogalmára és alkalmazására semmilyen más kritériumot nem tartalmazott, ezáltal korlátlan fejlődési lehetőséget teremtett a jogintézmény számára.¹⁹⁹ A régi Ptk. szerinti polgári jogunk egymás mellett, sajátos tartalmuknak megfelelően szabályozta a személyek vagyoni, illetőleg egyes személyi viszonyait, a személyiségi jogok megsértéséből eredő *károk* és – Grosschmid kifejezésével élve – a *nem vagyoni érdeksorbulások*²⁰⁰ pénzbeli orvoslását jogunk egyaránt a vagyonjogban szabályozott *kártérítés* rendszere felől közelítette meg. A törvény ily módon lényegükben különböző hátrányokat vett egy kalap alá és a nem vagyoni sérelmeket is a nem arra szabott kártérítés intézményének alkalmazásával, a *nem vagyoni kártérítés* önellentmondásos²⁰¹ konstrukciójával kívánta reparálni.²⁰²

Annak eredményeként, hogy a jogalkotó a kár fogalmába beleértette a nem vagyoni kárt is,²⁰³ megjelentek az ezzel kapcsolatos kérdések a felelősségbiztosítást érintően is. E körben kiemeljük elsősorban az orvosi

¹⁹⁷ MOLNÁR Ambrus: A sérelemdíj elméleti és gyakorlati kérdései. *Kúriai Döntések*, 2013/7. szám, 744.

¹⁹⁸ UJVÁRINÉ Antal Edit: *Új magyar polgári jog. Felelősségtan*. Novotni Kiadó, Miskolc, 2014, 41–42.

¹⁹⁹ MOLNÁR: i.m. 744.

²⁰⁰ GROSSCHMID Béni: *Fejezetek kötelmi jogunk köréből. I–II. köt.* Budapest: Athenaeum, 1897–1899, 1901, illetve GROSSCHMID Béni: *Fejezetek kötelmi jogunk köréből. I–III. köt. Jubileumi kiadás*, Budapest: Grill, 1932–1933, 721.

²⁰¹ Paradox jellege a fogalmának meghatározásában érhető tetten, mivel a kártérítési felelősség körébe utalása által megpróbálja értékkel felruházni a személyiségi jogokat, amelyeknek voltaképpen pénzbeli egyenértékük nincs. vö.: GÖRÖG Márta: A nem vagyoni kártérítés összege. In: Tóth Károly (szerk.): *Tanulmányok Dr. Besenyei Lajos egyetemi tanár 70. születésnapjára*. Szegedi Tudományegyetem ÁJK, Szeged, 2007, 203.

²⁰² BOYTHA: i.m. 3.

²⁰³ UJVÁRINÉ Antal Edit: *Felelősségtan*. Novotni Kiadó, Miskolc, 2002, 186.

műhibapereket, ennek keretében az egészségügyi szolgáltatók által igénybe vett felelősségbiztosítást, valamint a kötelező gépjármű-felelősségbiztosítást

A nem vagyoni kár megítélésével kapcsolatosan felmerülő számos gyakorlati probléma megoldásaként (előre bocsátjuk a kérdést: megoldotta?) az új Ptk. új alapokra helyezi a nem vagyoni sérelmek „orvoslására” irányuló igényeket azzal, hogy bevezeti a sérelemdíj jogintézményét. A sérelemdíj felelősségbiztosítási fedezetbe vonásával kapcsolatos kérdésekkel az V. fejezetben foglalkozunk.

II.5. Biztosításügy a rendszerváltástól az új Ptk. megalkotásáig

A biztosítási monopólium megszüntetését követően jelentősen megnőtt a biztosítótársaságok alapítása iránti kedv,²⁰⁴ amely főképpen az elegendő hazai tőke²⁰⁵ hiányába a külföldi befektetőket vonzotta,²⁰⁶ s amely jelentősen hozzájárult a biztosítás versenyképességéhez.²⁰⁷

A biztosítási szerződési jog fejlődését befolyásoló lépés volt a biztosítási szektor, mint kiemelt pénzügyi szektor állami felügyeleti rendszerének kiépítése. A biztosítók piaci versenyének állami obszervációjára létrehozták²⁰⁸ az Állami Biztosításfelügyeletet (ÁBIF), amely az első biztosítási törvény hatályba lépését²⁰⁹ követően már kiterjesztett feladatkörrel rendelkezett. Az ÁBIF feladata alapvetően termékengedélyezésre, szakmai felügyeletre és a biztosítók tevékenységének működésére irányuló ellenőrzésben nyilvánult meg.²¹⁰ Itt kell kiemelni azt, hogy a termékengedélyezés keretében az ÁBIF az

²⁰⁴ UJVÁRINÉ [2018]: i.m. 28.

²⁰⁵ Egy biztosítótársaság alapításához egymilliárd forint alaptőkére volt szükség. Vö.: GILYÉN [2014]: 6.

²⁰⁶ GILYÉN [2014]: 6., ugyanígy UJVÁRINÉ [2018]: i.m. 28.

²⁰⁷ GILYÉN [2014]: 6.

²⁰⁸ Az állami biztosításfelügyeletről szóló 56/1986. (XII.10.) MT rendelet hozta létre az ÁBIF intézményét.

²⁰⁹ A biztosítóintézetekről és a biztosítási tevékenységről szóló 1995. évi XCVI. törvény, amely 1996. január 1-jén lépett hatályba. A törvény megfogalmazása során már tekintettel voltak az Európai Közösséghez való csatlakozási szándékra.

²¹⁰ ERDŐS Mihály – DÉNES Beatrix – DOBNER András – NAGY Koppány – SOMOGYVÁRI Sándorné – SZEBELÉDI Ferenc – VÍZI Tamás: A biztosításfelügyelet változásai az Európai Unióhoz való csatlakozás tükrében. *Biztosítás és kockázat*, 2014/1. szám, 11.

egyes biztosítók szerződési feltételeit előzetes kontroll alá vetette, s azok csak jóváhagyást követően voltak alkalmazhatók, amely azonban nehézkessé tette a gyakorlatot.²¹¹

Az Országgyűlés az 1999. évi CXXIV. törvénnyel létrehozta a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletét (PSZÁF) a pénzügyi közvetítőrendszerek alanyai prudens működésének felügyeletére és ellenőrzésére. A jogszabály 2000. április 1-jei hatálybalépésével megszüntette az Állami Pénz- és Tőkepiaci Felügyeletet, az Állami Biztosítá felügyeletet és az Állami Pénztárfelügyeletet, ezek általános jogutódja a PSZÁF lett, amely integrált mikroprudenciális felügyeletet látott el.²¹² Az egyes szektorok felügyeletének összevonására azért volt szükség, mert megnövekedett azon pénzügyi csoportok köre, amelyek komplex pénzügyi tevékenységet végeznek vagy szolgáltatást nyújtanak,²¹³ így nagyfokú átfedés mutatkozott a szektorok között, amelyek hatékony kontrollja csak egy egységes felügyeleti szerv létrehozásával volt megoldható.

E folyamatok már annak tükrében zajlottak le, hogy a Magyar Köztársaság és az Európai Közösség között már a rendszerváltást követően megindultak a diplomáciai kapcsolatok kialakítása az integráció előkészítésének érdekében.²¹⁴ Ennek megfelelően a hazai jogszabálykörnyezet kialakítása a csatlakozási kérelem benyújtását követően (1994) már az EU-s direktíváknak megfelelően zajlott.²¹⁵ A felügyeleti tevékenység alapvetően nemzeti jelleget öltött, annak nemzetközi viszonylatáról 2004-ig, az EU-hoz történő csatlakozásig nem beszélhetünk. Nemzetközi szintű hatóságként a Nemzetközi Biztosítási Felügyelő-hatóságok Szövetsége (IAIS) működik, amely elősegíti a nemzeti felügyeletek közötti információáramlást, véleményező és tanácsadó funkcióval rendelkezik.²¹⁶

²¹¹ GILYÉN [2014]: 7.

²¹² ERDŐS – DÉNES – DOBNER – NAGY – SOMOGYVÁRI – SZEBELÉDI – VÍZI: i.m. 11.

²¹³ Számos olyan pénzügyi konglomerátum jött létre, amelyben több pénzügyi ágazatba tartozó pénzügyi tevékenységet végeznek, így biztosítási-, befektetési-, banki tevékenységet.

²¹⁴ UJVÁRINÉ [2018]: i.m. 28–29.

²¹⁵ HALUSTYIK Anna: Bank és pénzügyi jog: sokarcú szabályozó állam, In: Bodzási Balázs (szerk.): *Ünnepi tanulmányok Balázsházy Mária tiszteletére*. Budapesti Corvinus Egyetem Gazdasági Jogi Intézet, Budapest, 2010, 176.

²¹⁶ ERDŐS – DÉNES – DOBNER – NAGY – SOMOGYVÁRI – SZEBELÉDI – VÍZI: i.m. 11.

Az Európai Közösségben kifejezetten az egységes belső biztosításra vonatkozó Európai Unió szabályozás kialakítására való törekvés már a '60-as években megkezdődött.²¹⁷ Megalkották az ún. „háromgenerációs irányelveket”, amelyek az egységes biztosítási piac megvalósítását célozták.²¹⁸ Az egyes irányelvek, amelyek az élet- és a nem-élet biztosítási üzletágat egyaránt érintették, a biztosítás közösségen belüli harmonizálására törekedtek. Elsősorban közjogi jellegű előírásokat tartalmaztak (pl. a biztosítási tevékenység végzésének feltételeit és a biztosítási szolgáltatás szabad nyújtását írták elő, valamint a biztosítási tevékenység pénzügyi, számviteli szabályait határozták meg), de azzal, hogy a biztosítási tevékenység végzésére vonatkozó szabályokat állapítottak meg, szükségszerűen hatással voltak a biztosítási szerződési jogra is. A szerződési jog tekintetében a leghangsúlyosabb „beavatkozást” a gépjármű-felelősségbiztosítás harmonizációja érdekében meghozott három irányelv jelentette,²¹⁹ amelyek a biztosítási szerződés tartalmát érintő rendelkezések is meghatározásra kerültek.²²⁰

A hazai biztosításügy tekintetében kiemelhető még az uniós csatlakozást megelőzően elfogadott a biztosítókról és a biztosítási tevékenységről szóló régi Bit., amely – a hatályos Bit.-hez hasonlóan – meghatározta a biztosítási szerződés minimális tartalmi követelményét,²²¹ ezzel közjogi jellegű jogszabályként magánjogi normákat is tartalmazott.²²² Ezt követően az uniós

²¹⁷ Kiemelhető pl. az ún. Fehér Könyv (White Paper) megalkotása, amely előírta a belső piac kialakítását különböző akadályok megszüntetésének előírásával. Jelentősnek tekinthető továbbá a 88/361/EGK irányelv is, amely a biztosítás tekintetében annak átutalással való teljesítését tette lehetővé. Vö.: UJVÁRINÉ Antal Edit: *A biztosítási szerződés létrejötte, hatályosulása, lebonyolódása és megszűnése az új. Ptk.-ban*. Miskolc, 2000, 5.

²¹⁸ Ezzel összefüggésben részletesen lásd: UJVÁRINÉ Antal Edit: Az Európai Közösség egységes belső biztosítási piac megteremtését célzó jogalkotása – különös tekintettel a felügyeleti-szervezeti kérdésekre. In: Fazekas Judit – Asztalos Zsófia – Sós Gabriella (szerk.): *Csatlakozás–Jogközelítés. Az *acquis communautaire* adaptálása a magyar jog- és intézményrendszerbe*. KJK-KERSZÖV, Budapest, 2003, 227–284.

²¹⁹ Az első irányelv: a Tanács által 1972. április 24-én meghozott 72/166/EGK (OJ 1972 L 103/1) irányelv, amelyet a Tanács által 1972. december 19-én elfogadott 72/430/EGK (OJ 1972 L 291/162) irányelv módosított. A második irányelv: A Tanács által 1983. december 30-án meghozott 84/5/EGK (OJ 1984 L 8/17) irányelve. A harmadik irányelv: a Tanács által 1990. május 4-én elfogadott 90/232/EGK (OJ 1989 L 16/12) irányelv.

²²⁰ Vö.: Ujváriné [2000]: i.m. 14–16.

²²¹ Lásd: a régi Bit. 96.§-át.

²²² POPPER Klára: A biztosítási szerződések joga közjogi szempontból. *Gazdaság és Jog*, 2001/9. szám, 17., valamint POPPER Klára: Közjog és a biztosítási szerződések joga a csatlakozás tükrében. *Gazdaság és Jog*, 2004/1. szám, 19.

jogfejlődésnek, különösen az ún. Szolvencia II irányelv elfogadásának köszönhetően, új – kockázatalapú – működési követelményt vezettek be, amelyet 2016. január 1-jétől minden tagállamnak alkalmaznia kellett. E szabályok átültetése érdekében került elfogadásra a jelenleg is hatályban lévő Bit,²²³ s ettől függetlenül, de kölcsönhatásban kerültek megalkotásra az új. Ptk. biztosítási szerződésre vonatkozó szabályai.

II.6. A felelősségbiztosítás történeti fejlődésének összefoglalása

A dolgozat jelen fejezetében a biztosítás, különösen a felelősségbiztosítás jogintézményének fejlődési ívét mutattuk be.

Kiindulópontként ismertettük a biztosítás előképeinek tartott két ókori jogintézményt, a római jogból ismert faenus nauticumot és a görög jogból a máig fennmaradt lex Rhodia de Iactu mercium intézményét. Megállapítottuk, hogy e két jogintézmény inkább csak a korabeli kockázatkezelési módszerek kezdetleges formáinak tekinthetőek, mintsem kifejezetten a biztosítás gyökerének, de kétségtelen, hogy alap gondolatuk, a veszélyközösség kialakítása és a felmerülő kockázat közös vállalása (és ilyen formában diverzifikálása) a mai biztosításéhoz hasonlított. Megállapítható azonban, hogy ezek a kockázatkezelési módok tárgya is egy – jellemzően áru szállításával összefüggő fuvarozási vagy szállítmányozási – szerződéshez kapcsolódott, s a lényegük e szerződés – vis maiornak minősülő körülmény bekövetkezése miatti – nem teljesítésével összefüggésben felmerülő kockázat átvállalása volt.

Ezt követően ismertettük a biztosítás hazai fejlődését, amelynek kezdetét a XVIII. század végére, XIX. század elejére datálhatunk. A felelősségbiztosítás megjelenése kifejezetten az iparosodáshoz köthető. E kockázatkezelési módozatot az egyes veszélyes üzemek (bánya, vasút) működéséhez kapcsolódó szigorúbb felelősségi szabályok megalkotása hívta életre. A felelősségbiztosítás fejlődési ívében megfigyelhető, hogy az jelentősen igazodott az egyes felelősségi szabályokhoz, ezek formálódása a felelősségbiztosításra is hatással

²²³ Vö.: <https://www.mnb.hu/felugyelet/szabalyozas/szolvencia-ii>, letöltve: 2021. 12. 01.

volt (pl. megjelentek új termékek munkáltató felelősségének szigorodása esetén, de ugyanez megfigyelhető az egyes szakmai felelősségi szabályok változása esetén is).

A biztosítás és ezen belül a felelősségbiztosítás intézménye tekintetében is egyaránt megállapítottuk, hogy szabályozási szempontból sokáig elhanyagolt jogintézmény volt, amelyet a biztosítási és bírói gyakorlat, előbbi esetén különösen az általános biztosítási feltételek jelentősen formáltak, alakítottak. Ez volt jellemző azt követően is, hogy a XIX. század végén a felelősség és a biztosítás egyes szabályait is kodifikálták a Kt.-ban, így bár e területek is rendelkeztek pozitív joggal, azonban az egyes rendelkezéseket még mindig inkább a gyakorlat töltötte meg tartalommal.

A felelősségbiztosítás fedezetébe vont kockázatok között nagyon sokáig nem jelent meg a szerződésszegésből eredő kár. Ennek legfőbb oka az volt, hogy csak az olyan kockázatokat tartották biztosíthatónak, amelyek a biztosított vétlen magatartásából származtak. Mivel a szerződéses kötelelem „elszegése” ilyenek nem minősülhetett, ezért kizárt volt e kockázat biztosítási fedezetbe vonása. A szerződéses kötelezettségek vállalása a biztosított döntésének múlik, s mivel azok teljesítésére közvetlen ráhatása van, ezért ezek nem teljesítéséből eredő kockázatot neki kell viselnie.

A felelősségbiztosítás fejlődéstörténetében jelentős mérföldkönek számít az első magánjogi „kódex” (a régi Ptk.), amely már tartalmazta a felelősségbiztosítási szerződésre vonatkozó szabályokat is. A társadalmi körülmények (háború, a szocialista berendezkedés és a biztosítás államosítása) miatt azonban nem volt túl nagy jelentősége a biztosítás intézményének, különösen a felelősségbiztosításnak. A kontraktuális felelősség biztosítási fedezetbe vonásával kapcsolatosan megfogalmazott tradicionális alapon nyugvó gondolatok a régi Ptk. megalkotását követően is nagyon sokáig befolyásolták a szerződésszegés kockázatának biztosítási fedezetbe vonását, annak mellőzését eredményezve. Ennek ellenére a '80-as években már egyértelműen a mellett foglalt állást mind az elmélet, mind a gyakorlat, hogy a szerződésszegésből eredő károk biztosíthatóak, s annak ellenére, hogy a

deliktuális felelősség kockázatának átvállalása volt hangsúlyosabb, – különösen a vállalkozások részéről az egyes szakmákkal összefüggésben – igény merült fel e kockázatok fedezetére is, amely ilyen termékek biztosítási piacon való megjelenését is eredményezte.

A rendszerváltozást követően a biztosítási piac fejlődését nemcsak a társadalmi, gazdasági változások befolyásolták, hanem az Európai Közösséghez való csatlakozási szándék, és az ezzel együtt járó jogharmonizációs igény, szükség is.

III. A felelősségbiztosítási szerződés dogmatikai kérdései és szabályozása az új Polgári Törvénykönyvben

III.1. A szabályozás rendszertana

A jogalkotó a biztosítási szerződés(ek)re vonatkozó szabályozást a Ptk. Hatodik kötetmi jogi könyvének, Harmadik részében, az Egyes szerződések körében, ezen belül is a XXII. „A Biztosítási Szerződések” cím keretében, a LXII. – LXV. fejezeteiben helyezte el. A biztosítási szerződésekre vonatkozó szabályozás felépítése a következők szerint alakul. A LXII. fejezet tartalmazza a biztosítási szerződésekre vonatkozó általános szabályokat, a LXIII. fejezet tartalmazza a kárbiztosítási szerződésre vonatkozó szabályokat, s ezen belül két alfejezetre bontja a szabályozást:

- (i) egyrészről meghatározza a kárbiztosításra vonatkozó általános szabályokat, másrészről
- (ii) a második alfejezetben meghatározza a felelősségbiztosítási szerződésre vonatkozó szabályokat.²²⁴

A biztosítási szerződésekre vonatkozó Ptk.-beli szabályok általános és különös rendelkezésekre tagolódnak, s az általános szerződési szabályok „híd funkciót” töltenek be az egyes speciális biztosítások körében.²²⁵ A jogalkotó nem változtatott azon – a régi Ptk.-ban is érvényesülő – koncepción, hogy a felelősségbiztosítást a kárbiztosítás keretében helyezze el. A szabályokat rendkívül komplex módon, „lépcsőzetes” módszer segítségével kell alkalmazni. Ez alapján a felelősségbiztosítási szerződésre – „alulról építkező” szisztéma alapján – elsősorban a felelősségbiztosítási szerződésnél meghatározott szabályokat, majd a kárbiztosításra vonatkozó általános szabályokat, és a

²²⁴ Bár nem témája az értekezésnek a teljesség kedvéért megemlítjük, hogy a LXIV. fejezet az összegbiztosításra, ezen belül is az első alfejezet az összegbiztosításra vonatkozó általános szabályokat, a második alfejezet az életbiztosításra, míg a harmadik alfejezet a balesetbiztosításra vonatkozó szabályokat állapítja meg. Végül a LXV. fejezet az egészségbiztosítási szerződésre vonatkozó rendelkezéseket határozza meg.

²²⁵ NOCHTA Tibor: A magyar biztosítási jog fejlődése az Európai Unióhoz történő csatlakozást követően. In: Miskolczi Bodnár Péter (szerk.): *Az Európai Unióhoz történő csatlakozásunkat követő hazai és európai jogfejlődés*. Wolters Kluwer, Budapest, 2020, 360.

biztosítási szerződésre vonatkozó általános szabályokat kell alkalmazni. Mivel a felelősségbiztosítás kötelmi (szerződéses) jogviszonynak minősül, ezért arra alkalmazni kell továbbá – a biztosítási szerződésekre vonatkozó szabályokon túl – a szerződésekre vonatkozó általános szabályokat (Ptk. Hatodik Könyv, Második Rész) és a kötelmek közös szabályait (Ptk. Hatodik Könyv, Első Rész) is.

Mindemellett fontosnak tartjuk megjegyezni, hogy minden biztosítás, így a felelősségbiztosítási szerződés tekintetében is alkalmazni kell a Bit. szabályait, amely nem csak közjogi, hanem számos magánjogi jellegű normát is meghatároz.²²⁶ Megjegyezzük, hogy a magánjogi normák Bit.-ből Ptk.-ba történő „áthelyezésére” javaslatot tett a Polgári Jogi Kodifikációs Szerkesztőbizottság, azonban ez nem teljesen valósult meg, így számos magánjogi szabályt helyezett el a jogalkotó a Bit.-ben is.²²⁷

A szabályozás jellegét tekintve megjegyezzük, hogy jelentős változást hozott az új Ptk. mivel a régi Ptk. egyoldalú kógenciáját már csak a fogyasztói biztosítási szerződések tekintetében tartja fent és azt is csak bizonyos körben,²²⁸ s amennyiben a szerződő fél nem fogyasztó,²²⁹ úgy a szabályozás teljes mértékben diszpozitív.²³⁰ Lényeges kiemelni, hogy az egyoldalú kógencia csak abban az esetben áll fenn, ha a szerződő fél minősül fogyasztónak, tehát, ha a szerződő fél nem fogyasztó, de a biztosított vagy a kedvezményezett igen, úgy a diszpozitivitás érvényesül.²³¹ Mindemellett azt is ki kell emelni, hogy a Ptk.-hoz képest a Bit. már nem tesz különbséget fogyasztó és vállalkozás között, hanem ettől függetlenül a Bit. rendelkezései kógensek.²³²

²²⁶ NOCHTA [2020]: i.m. 361.

²²⁷ LÁBADY [2001]: i.m. 53., ugyanígy megjelenik a Lábady más művében is, így pl. LÁBADY Tamás: *A biztosítási szerződési jog reformjának koncepciója*. In: Landy – Koltay (szerk.): *Megtartott szó. Válogatott jogi tanulmányok*. Wolters Kluwer, Budapest, 2018, 405.

²²⁸ Vö.: Ptk. 6:455. §.

²²⁹ A fogyasztó fogalmát a Ptk. 8:1. § 3. pontja határozza meg, miszerint fogyasztó „a szakmája, önálló foglalkozása vagy üzleti tevékenysége körén kívül eljáró természetes személy.”

²³⁰ TÖKEY: i.m. 2134.

²³¹ TÖKEY: i.m. 2134.

²³² UJVÁRINÉ Antal Edit: Az érvénytelenség különös szabályai a biztosítási jogviszonyban. In: Stefán Ibolya (szerk.): *In memoriam Novotni Zoltán. Emlékkönyv Novotni Zoltán professzor halálának 25. évfordulója alkalmából*. Novotni Alapítvány, Miskolc, 2021, 204.

A felelősségbiztosítás a Ptk. biztosítási rendszerében a kárbiztosítások körében – sajátos jellemzőinek köszönhetően – önállóan szabályozott jogintézmény. Sajátossága, hogy míg a kárbiztosítás és az összegbiztosítás körében a külső, a biztosított személyétől független, jellemzően vagyoni hátrányt okozó esemény, az ún. biztosítási esemény a biztosított személyét érinti, addig a felelősségbiztosítás esetén a felelősségre vonást eredményező eseményt a biztosított magatartása okozza. A felelősségbiztosítási szerződés alapján a biztosító köteles mentesíteni a biztosítottat az általa okozott kár és sérelemdíj megtérítésének kötelezettsége alól.²³³ A felelősségbiztosítás lényege, hogy két jogviszony találkozik egymással, egy kártérítési és egy szerződéses jogviszony.²³⁴ A felelősségbiztosítási jogviszony tartalmát lényegesen befolyásolja, formálja a kárkötelem, viszont a felelősségbiztosítás is alkalmas arra, hogy a kötelmi helyzetet megváltoztassa, átalakítsa a kárkötelem alanyi oldalát.²³⁵

A jogalkotó a felelősségbiztosítást a kárbiztosítások körében helyezte el, egymás mellett, de a kárbiztosítást követően, amelyre ebből adódóan – a biztosítás általános szabályain túl – alkalmazni kell a kárbiztosítás szabályait is.²³⁶ Önállóságát a speciális jellemzője indokolja, amely az egyes biztosítások tárgyában, a biztosítási érdek különbözőségében rejlik. A kárbiztosítások körében történő elhelyezését az indokolja, hogy a felelősségbiztosítás célja végső soron az, hogy a biztosító megóvja a biztosított vagyonát attól a csökkenéstől, amely a kártérítésre, illetve sérelemdíj fizetésre kötelezése esetén a károsult részére történő kifizetés eredményezne.²³⁷ Ebből a szempontból kétségtelen, hogy a felelősségbiztosításnak kárbiztosítási jegyei vannak, hasonlóságot mutat, de egyetértünk Novotni azon megállapításával, hogy „*a felelősségbiztosítás nem a vagyonbiztosítás egyik fajtája.*”²³⁸

²³³ Vö.: a felelősségbiztosítási szerződés fogalmával a Ptk. 6:470. § (1) bekezdésében.

²³⁴ NOVOTNI [1981]: i.m. 43.

²³⁵ NOVOTNI [1981]: i.m. 44.

²³⁶ TÖKEY Balázs: A biztosítási szerződések. In: Vékás Lajos (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez.* Wolters Kluwer, Budapest, 2015, 2152.

²³⁷ Gellér Samu szavait idézve: A felelősségbiztosítás „*célja, hogy a biztosított vagyona ne kisebbedjék azáltal, hogy a biztosított harmadik személlyel szemben szavatossági (értsd: kártérítési, a szerző) kötelezettségnek eleget tenni tartozik.*” Vö.: GELLÉR [1909/15.]: i.m. 317.

²³⁸ NOVOTNI [1993]: i.m. 117.

E mellett a felelősségbiztosítást elhelyezhetjük a Bit. rendszerében is, amely szerint a felelősségbiztosítás a nem-élet üzletágba tartozik.

III.2. A felelősségbiztosítási szerződés fogalma és tartalma

A felelősségbiztosítási szerződés fogalmát a Ptk. 6:470. § (1) bekezdés állapítja meg. Eszerint a *„felelősségbiztosítási szerződés alapján a biztosított követelheti, hogy a biztosító a szerződésben megállapított módon és mértékben mentesítse őt olyan kár megtérítése, illetve sérelemdíj megfizetése alól, amelyre jogszabály értelmében köteles.”* A felelősségbiztosítási szerződés fogalmát a biztosítási szerződés fogalmának tükrében kell vizsgálni. A biztosítási szerződés fogalmát a 6:439. § (1) bekezdése úgy határozza meg, hogy a *„biztosítási szerződés alapján a biztosító köteles a szerződésben meghatározott kockázatra fedezetet nyújtani, és a kockázatviselés kezdetét követően bekövetkező biztosítási esemény bekövetkezése esetén a szerződésben meghatározott szolgáltatást teljesíteni; a biztosítóval szerződő fél díj fizetésére köteles.”* A biztosítási szerződés fogalma első körben a biztosító két főkötelezettségét határozza meg, így (i) a fedezet nyújtására vonatkozó kötelezettséget, amely a szolgáltatás jellege szempontjából praestare szolgáltatásnak minősül, amely a biztosító elsődleges fő kötelezettsége;²³⁹ valamint (ii) a szerződésben meghatározott szolgáltatás teljesítése, amely a szolgáltatás jellege szempontjából dare vagy facere szolgáltatásnak minősül, s amely a biztosító másodlagos fő szolgáltatásának minősül. Ez utóbbi tekintetében a Ptk. 6:439. § (2) bekezdése határozza meg azt, hogy a biztosító milyen további szolgáltatás teljesítésére vállalhat kötelezettséget, így *„a biztosító szolgáltatása a biztosított kárának a szerződésben meghatározott módon és mértékben történő megtérítésében, a biztosított részére nyújtott más szolgáltatás teljesítésében (a továbbiakban: kárbiztosítás) vagy a szerződésben meghatározott összeg megfizetésében (a továbbiakban: összegbiztosítás) áll.”*

²³⁹ LÁBADY [2001]: i.m. 53.

A biztosító elsődleges főszolgáltatása a biztosítási esemény bekövetkezésével fordul át a másik főszolgáltatássá. A biztosítási esemény a szerződésben meghatározott azon felfüggesztő feltétel,²⁴⁰ amelynek bekövetkezése²⁴¹ kiváltja a biztosító helytállási kötelezettségét. Hangsúlyozni kell azonban, hogy a fedezet nyújtására vonatkozó kötelezettség nem szűnik meg a biztosítási esemény bekövetkezésével, ugyanis a biztosítási esemény bekövetkezése nem eredményezi a szerződés megszűnését, legfeljebb a biztosítási fedezet mértékére lehet hatással. Erre tekintettel a biztosító praestare szolgáltatásra vonatkozó kötelezettsége továbbra is fennmarad.

A felelősségbiztosítási szerződés tartalmát tehát a biztosítási szerződés fogalmának tükrében az alábbiak szerint állapíthatjuk meg. A biztosító egyik kötelezettségét a felelősségbiztosítási szerződés esetén is a helytállási kötelezettség jelenti. A biztosító másik kötelezettsége – a szerződésben meghatározott szolgáltatás teljesítése – tekintetében a felelősségbiztosítási szerződés fogalma irányadó, amely alapján – a szerződés speciális jellegéből adódóan – a biztosító mentesíteni köteles a biztosítottat a kártérítési, illetve sérelemdíj fizetési kötelezettségének teljesítése alól. A biztosító kötelezettségének beállításához azonban még egy fontos feltétel szükséges, mégpedig, hogy a biztosított az okozott kárt, illetve nem vagyoni sérelemért megállapított sérelemdíjat „*jogszabály értelmében köteles*” legyen megfizetni. Tehát a biztosított felelősséggel kell, hogy tartozzon az okozott kárért, ennek hiányában nem állhat be a biztosító kötelezettsége. A Ptk. nem konkretizálja a „jogszabály értelmében” kitételt, így a felelősségbiztosítás elvileg bármely jogterülethez kapcsolódó (polgári jogi, munkajogi) jogszabály alapján fennálló felelősséghez kapcsolódhat.²⁴² Kiss Ferenc e tekintetben megjegyzi, hogy a „jogszabály” fogalmának meghatározása során nem szorítkozhatunk kizárólag

²⁴⁰ EDVI-ILLÉS: i.m. 3.

²⁴¹ Álláspontunk szerint a biztosítási esemény bekövetkezése önmagában még nem váltja ki a biztosító másodlagos szolgáltatását, hanem ahhoz a biztosítási esemény biztosító részére történő bejelentése szükséges. Így a biztosítási esemény bekövetkezése és annak biztosító részére történő bejelentése közötti időtartamban a biztosítási szerződés praestare szolgáltatása „lebegő” állapotban van, amely kész „átfordulni” a dare szolgáltatássá. Erre utal Lábady a hivatkozott művében, amelyben azt írja, hogy a biztosítás lényege a kockázat átvállalása, amelynek reflexjogi hatása lehet a szolgáltatás teljesítése. Vö.: LÁBADY [2001]: i.m. 53.

²⁴² UJVÁRINÉ [2015]: i.m. 254.

az Alaptörvény T) cikk (2) bekezdésében foglaltakra,²⁴³ hanem jogszabályon bármilyen helytállást megalapozó, akár külföldi normát is érteni kell, még akkor is, ha a helytállást a norma csak „közvetíti”, s az valójában a felek szerződésen alapuló vállalása alapján áll fenn.²⁴⁴

Mindemellett hangsúlyozni kell, hogy a mentesítési kötelezettség terjedelmét (a fedezetbe vont kockázatot, a konkrét biztosítási eseményt), a biztosítási összeg felső határát, illetve azt befolyásoló egyéb tényezőket (pl. kizárás, önrész) és módját a szerződésben rögzíteni szükséges.²⁴⁵

III.3. A felelősségbiztosítási jogviszony alanyai

Ahogy az előző fejezetekben is hangsúlyozásra került a felelősségbiztosítási jogviszony egy több „komponensből” álló jogviszony, amelyben két kötelmi – egy tisztán szerződéses és egy kárkötelmi – jogviszony találkozik, azok bár egymástól elkülöníthetők, mégis összefonódnak. A jogviszony egyik eleme a felelősségbiztosítási szerződés, amely a biztosító és a szerződő fél közötti jogviszonyt alapozza meg. A felelősségbiztosítási jogviszony eleinte „nyugalmi” állapotban van. A biztosítási esemény (e helyütt függetlenül attól, hogy mit tekintünk biztosítási eseménynek) bekövetkezése ezt az állapotot még nem „zavarja meg”, ehhez valójában a biztosítási esemény biztosító részére történő bejelentése szükséges. A bejelentés lesz az a jogcselekmény, amely összekapcsolja a felelősségbiztosítási szerződést a biztosított és a károsult között fennálló kárkötelemmel. A bejelentés a biztosított azon igényét testesíti meg, amely a biztosító „dare” szolgáltatásának igénybevételére irányul. Bejelentés hiányában a biztosító „dare” szolgáltatása „lappang”, hiszen a

²⁴³ E szerint jogszabálynak minősül „a törvény, a kormányrendelet, a miniszterelnöki rendelet, a miniszteri rendelet, a Magyar Nemzeti Bank elnökének rendelete, az önálló szabályozó szerv vezetőjének rendelete és az önkormányzati rendelet. Jogszabály továbbá a Honvédelmi Tanács rendkívüli állapot idején és a köztársasági elnök szükségállapot idején kiadott rendelete.”

²⁴⁴ KISS Ferenc Kálmán: A biztosítási szerződések. In: Csehi Zoltán (főszerk.), Bodzási – Tókey (szerk.): *2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről kommentárja*. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2021, 2180–2181.

²⁴⁵ Nem rendelkezik a Ptk. kifejezetten arról az esetről, hogy milyen szabályok szerint kell megítélni a mentesítési kötelezettség terjedelmét abban az esetben, ha arról a felek a szerződésben nem rendelkeznek. Álláspontunk szerint – tekintettel a szolgáltatás jellegére – a biztosító ilyen esetben a teljes kár, illetve sérelemdíj megfizetése alól köteles mentesíteni a biztosítottat.

biztosított – biztosítóval szemben előterjeszhető – jogi igénye már létezik, de mindaddig nem fordítja át a helytállási kötelezettségét, amíg a bejelentés nem történik meg. A bejelentést követően a kárkötelmi jogviszony a felelősségbiztosítási jogviszony „mozgatórugójává” válik, hiszen ennek függvényében változik a biztosító szolgáltatása, befolyásolja különösen a szolgáltatás mértékét és irányát.

A *biztosító* nélkülözhetetlen alanya a biztosítási szerződésnek és így a jogviszonynak.²⁴⁶ A biztosító a gazdaság azon alanya, amely a biztosítási tevékenység²⁴⁷ végzésével megteremti a biztosítási termékek palettáját, amelyekből a biztosítási kereslet (t.i. a biztosítottak) biztonságot kereshet. A biztosító szervezet – a mellett, hogy a tevékenységével a polgári és kereskedelmi jogviszonyok önálló alanya –, azon jogalanyok közzé tartozik, amelyek – szervezeti és gazdasági – működését a jogalkotó szigorú²⁴⁸ közjogi szabályok közzé szorította.²⁴⁹ A jogi szabályozás alapvetően a biztosítási tevékenység oldaláról közelít,²⁵⁰ így a biztosító személyét érintő kérdéseket is e

²⁴⁶ Megjegyezzük, s erre Váradi Ágnes is utal, hogy a Ptk. szabályai alapján nem lenne akadály annak, hogy a biztosítási szerződés, mint polgári jogi szerződés akár magánszemélyek között jöjjön létre. Ezt azonban a kapcsolódó jogszabályok, különösen a Bit. nem teszi lehetővé. Lásd: VÁRADI ÁGNES: A biztosítás fogalmi elemei és fejlődési tendenciái. *Optimi nostri*, 2009, 291.

²⁴⁷ A biztosítási tevékenység fogalmát a Bit. 4.§ 11. pontja határozza meg, a következőképpen: „*biztosítási szerződésen alapuló kötelezettségvállalás, amely során a tevékenységet végző megszervezi az azonos vagy hasonló kockázatoknak kitett személyek közösségét (veszélyközösség), matematikai és statisztikai eszközökkel felméri a biztosítható kockázatokat, megállapítja és beszedi a kötelezettségvállalás ellenértékét (díját), meghatározott tartalékokat képez, a létrejött jogviszony alapján a kockázatot átvállalja és teljesíti a szolgáltatásokat, ideértve az üzletszerűen végzett járadékszolgáltatás nyújtására irányuló tevékenységet is, függetlenül attól, hogy a kötelezettségvállalás ellenértéke meghatározott pénz fizetése (díj) vagy egyéb ellenszolgáltatás formájában valósul meg*”.

²⁴⁸ Jelentősen megfigyelhető a szigorú szabályozás a gazdasági társaságok működésére vonatkozó alapvető szabályok szigorításában, így a formakényszer meghatározása, tőkekövetelmény szigorítása, szigorúbb szervezeti előírások, meghatározott alkalmazotti kör stb.

²⁴⁹ Ennek különösen jogpolitikai és nemzetgazdasági indokai vannak, hiszen a biztosítási ágazat a nemzetgazdaság négy szektora (pénzpiac, tőkepiac, pénztári piac és a biztosítási piac) között szerepel, s mint ilyen jelentős állami és társadalmi érdek fűződik a biztosítók működésének állami felügyeletéhez, ezzel biztosítva a biztosítási szektor stabilitását. Fontos azonban hangsúlyozni, hogy ezek a követelmények alapvetően közösségi szintű elvárások alapján kerültek előírásra, mivel az Európai Unió számos jogforrása szabályozza a kérdéskört. Legutóbbi e körben született irányelv az ún. Szolvencia II. (az Európai Parlament és a Tanács 2009/138/EK irányelve a biztosítási és viszontbiztosítási üzleti tevékenység megkezdéséről és gyakorlásáról).

Nem elhanyagolható továbbá a szabályozás fogyasztóvédelmi jelentősége sem, hiszen a biztosításban jelentős aszimmetria fedezhető fel a szerződő partnerek között. Vö.: BANYÁR József – TURI Petra: A biztosítási fogyasztói szemlélet evolúciója Magyarországon. *Pénzügyi Szemle*, 2019/2. szám, 193.

²⁵⁰ Ez alatt értem azt, hogy nem attól lesz egy tevékenység biztosítási tevékenység mert biztosító végzi, hanem attól lesz egy szervezet biztosító, mert biztosítási tevékenységet végez.

körben kell vizsgálni. A biztosító az a személy, amely átvállalja a szerződésben meghatározott biztosított személyét terhelő kockázatot, ezzel a biztosítás védernyőjébe helyezi a biztosított érdekét és egy méltányos eszme alapján, a veszélyközösség megszervezésével diverzifikálja a kockázatokat. A biztosításnak ugyanis alapvető funkciója, hogy az átvállalt veszteségek kockázatát az azonos, vagy hasonló veszélyeknek kitett személyek között elossza annak érdekében, hogy az egyének számára elviselhetőbbé tegyék az egyes gazdasági következményeket.²⁵¹ E nélkül ugyanis a biztosítási szerződés csak a veszélynek egyik félről a másikra helyezését jelentené, ez pedig nyilvánvalóan nem lehet funkciója a biztosításnak.²⁵² A veszélyközösséghez csatlakozni csak úgy lehet, ha a biztosítóval biztosítási szerződést köt az, aki szabadulni szeretne a kockázat terhétől, így tehát a biztosítóval szerződő biztosítottak közötti jogi kapocs intézményesült megtestesítője a biztosítási szerződés lesz.²⁵³ Megjegyezzük, hogy a biztosítási szerződésre vonatkozó szabályokat Ptk. 6:457.§ abban az esetben is alkalmazni rendeli, ha a biztosítási jogviszony egyesületi tagsági jogviszonyon alapul, amely kiterjesztés szükségességére (t.i. a régi Ptk. hatálya alatt ez nem következett a biztosítás fogalmából) az új Ptk. kodifikációja során Ujváriné Antal Edit hívta fel a figyelmet.²⁵⁴

A szerződő fél az a személy, aki a biztosítóval a biztosítási szerződést megkötö, így a biztosító mellett e személy a biztosítási jogviszony másik szükségszerű alanya. A biztosítási szerződésből eredő főkötelezettség, a biztosítási díj megfizetésének kötelezettsége, a szerződő felet terheli, kivéve, ha a szerződő fél és a biztosított személye nem azonos, s ez utóbbi belép a szerződésbe.²⁵⁵ Ebben az esetben a szerződő felet és a biztosítottat a folyó biztosítási időszakra

²⁵¹ Taylor 1968, 7–8.

²⁵² TÚRY Sándor Kornél: A biztosítás jogfilozófiai vonatkozásai. *Magyar Jogi Szemle*, 1927/5. szám, 172.

²⁵³ LOWRY – RAWLINGS: i.m. 3.

²⁵⁴ Vö.: UJVÁRINÉ ANTAL Edit: *A biztosítási szerződés létrejötte, hatályosulása, lebonyolódása és megszűnése az új Ptk.-ban*. Miskolc, 2000, 40–41.

²⁵⁵ Vö.: 6:451. § (1) bekezdés.

eső díjfizetési kötelezettség egyetemlegesen terheli.²⁵⁶ Mindemellett számos további kötelezettség címzettje a szerződő fél, amelyek közül a Ptk. 6:452. § közlési és változásbejelentési kötelezettség emelhető ki. A szerződő fél személyének, helyesebben a biztosítási szerződéskötésre való jogosultság meghatározásakor a jogalkotó – álláspontunk szerint helyesen – a biztosítási érdek fogalmából indul ki.²⁵⁷ A Ptk. 6:440. § szerint „*biztosítási szerződést az köthet, aki valamely vagyoni vagy személyhez fűződő jogviszony alapján a biztosítási esemény elkerülésében; (...) [vagy] a biztosítási esemény bekövetkezésében érdekelt, vagy aki a szerződést az érdekelt személy javára köti meg.*” E rendelkezés alapján tehát a biztosítási érdek²⁵⁸ a szerződő fél személyében áll fenn, így főszabály szerint ő lesz a szerződés biztosítottja is. Amennyiben a szerződő fél nem a saját javára köti a szerződést, úgy a szerződő fél és a biztosított személye elválik egymástól. Ez esetben a biztosítási érdek „hordozója” nem a szerződő fél, hanem a *biztosított* lesz.

A felelősségbiztosítási szerződés esetén biztosítottnak a kárért felelős személy minősül. E körben ki kell emelni azt, hogy a polgári jogi kárfelelősségi szabályok alapján a kárért felelős személy azonban nem feltétlenül azonos a tényleges károkozó személyével, így a felelősségbiztosítás biztosítottjának kell tekinteni azt a személyt, aki felelősséggel tartozik más személy magatartásáért. Ilyennek minősül többek között a munkáltató a munkavállaló által okozott károk esetén,²⁵⁹ de a dolgozat témáját érintően a közreműködő által okozott károkért való felelősség²⁶⁰ is ide sorolható. Az előbbi példa – munkavállaló, foglalkoztatott személy által okozott károkért való felelősség – esetén megállapítható, hogy a biztosítási szerződések jellemzően úgy rendezik ezt a kérdést, hogy tartalmazzák azt a rendelkezést, amely szerint a biztosított nevében és érdekében munkavállalóként vagy egyéb módon foglalkoztatott személyként eljáró személy által okozott kárt a biztosított által okozott kárnak

²⁵⁶ Vö.: 6:451. § (2) bekezdés.

²⁵⁷ Ennek szükségességére Ujváriné Antal Edit hívta fel a figyelmet az Igazságügyi Minisztérium Közigazgatási Államtitkárának megbízása alapján készült kodifikációs tanulmányában. Vö.: UJVÁRINÉ [2000]: i.m. 41.

²⁵⁸ A biztosítási érdek részletes kifejtésére a következő alfejezetben kerül sor.

²⁵⁹ Vö.: Ptk. 6:540.§ (1) bekezdés.

²⁶⁰ Vö.: Ptk. 6:148.§.

kell tekinteni.²⁶¹ A közreműködőkkel kapcsolatosan a felelősségbiztosítási szerződések jellemzően – főszabály szerint – kizárást tartalmaznak, amely szerint a felek eltérő megállapodásának hiányában a felelősségbiztosítás fedezete nem terjed ki azon károkra, amelyet nem közvetlenül a biztosított, hanem a közreműködője (az általános szerződési feltételek gyakori megfogalmazása szerint alvállalkozója) okozta. Eltérő megállapodásnak minősül, ha a szerződő felek kiegészítő biztosítást kötnek, jellemzően a fedezet kiterjesztését rögzítő záradék formájában.

Kérdésként merül fel, hogy a felelősségbiztosítási szerződés esetén elválhat-e egymástól a szerződő fél és a biztosított személye? A felelősségbiztosítási szerződés fogalma alapján a biztosító teljesítését *a biztosított* követelheti, abban az esetben, ha a kár megtérítésére jogszabály szerint köteles.²⁶² Mivel a biztosítási szerződés alapján a jogviszony a biztosító és a szerződő fél között áll fenn, így a biztosító szolgáltatását is főszabály szerint a szerződő fél követelheti, ezért kérdés, hogy a felelősségbiztosítás fogalma e főszabály alóli kivételként került-e megfogalmazásra vagy a fogalom alapján kizárt annak a lehetősége, hogy ne a biztosított (tehát a biztosítási érdek hordozója), mint a kárfelelőség potenciális alanya kösse meg a felelősségbiztosítási szerződést. Álláspontunk szerint nem zárható ki az, hogy a felelősségbiztosítási szerződésben a szerződő és a biztosított személye elváljon egymástól, mindezt azzal a feltétellel, hogy a biztosítási szerződésben konkrétan meg kell jelölni a biztosított, mint a potenciális károkozó személyét és a szerződésben biztosítani kell a biztosított részére a biztosító szolgáltatásának követeléséhez való jogot, illetve az egyes szolgáltatáshoz kötődő kötelezettségeket a biztosított személyéhez (vagy legalább a szerződő féllel megosztva) szükséges kötni. A biztosított személyének ismerete elengedhetetlen – úgy véljük, hogy a felelősségbiztosítási szerződés definíciójának megfogalmazása alapvetően erre utal –, hiszen a biztosítónak a megfelelő kockázatértékeléshez tudnia kell azt, hogy kinek a

²⁶¹ A teljesség kedvéért megjegyezzük, hogy találkoztunk olyan biztosítási szerződési feltétellel is, amely e kérdést úgy közelítette meg, hogy kifejezetten kivette a közreműködők köréből (akik által okozott károk fedezetét egyebekben kizárta a biztosítási fedezetből) a munkavállalókat és a jogi személy tagját, ha ilyen minőségben okozta a kárt.

²⁶² Vö.: Ptk. 6:470.§ (1) bekezdés.

magatartása okozhatja azt a kárt, amely a szolgáltatási kötelezettségét eredményezheti, illetve – a biztosítási érdek oldaláról vizsgálva a kérdést – a biztosítónak azt kell tudnia, hogy kinek a személyében áll fenn a biztosítási érdek.

Mindemellett úgy véljük, hogy a biztosítónak nem kell vizsgálnia a szerződő fél és a biztosított közötti (érdek)kapcsolatot, tulajdonképpen annak okát, hogy a szerződő miért kötötte a biztosított javára a felelősségbiztosítási szerződést.

A kérdés elméleti megközelítésén túl vizsgálni kell azt is, hogy van-e arra gyakorlati példa, hogy a szerződő fél és a biztosított személye elváljak egymástól a felelősségbiztosítási jogviszonyban. A dolgozat keretében vizsgált egyes speciális felelősségbiztosítási szerződések, illetve ezek tekintetében közzétett általános szerződési feltételekből megállapítható, hogy nem jellemző a gyakorlatban az, hogy nem a biztosított köti meg a felelősségbiztosítási szerződést.²⁶³ E kérdésre a IV. fejezetben az egyes felelősségbiztosítási szerződések vizsgálata körében utalunk.

*A károsult személye elsősorban a felelősségbiztosításhoz köthető,*²⁶⁴ mégpedig olyan formában, hogy a felelősségbiztosítási jogviszony biztosítottja – azon jogsértő magatartásával, amelyért a jogszabályok szerint felelős – a károsult érdekét sérti.²⁶⁵ A felelősségbiztosítás esetén tehát arról van szó, hogy a biztosított, mint károkozó és a károsult között egy kárkötelem²⁶⁶ jön létre, amely a felelősségbiztosítási jogviszonyhoz kapcsolódhat, helyesebben arra hatása lehet. Ehhez azonban a biztosított magatartására van szükség, mivel a károsult csak abban az esetben válik a biztosítási jogviszony alanyává, s lesz hatása a

²⁶³ Nem kifejezetten a dolgozat témájához kapcsolódik, deliktuális alapú kárfelelősség lévén, de meg kívánjuk említeni, hogy a felelősségbiztosítási szerződés esetén jogszabály alapján válik el a szerződő fél és a biztosított személye a kötelező gépjármű-felelősségbiztosítás esetén. A Gfbtv. 3.§ 4. pont és a 4.§ (1) bekezdésének együttes értelmezése alapján a szerződő fél minden esetben a gépjármű üzemeltetője, de a felelősségbiztosítás szempontjából biztosítottnak minősül az üzemeltető mellett a gépjárművet vezető személy is.

²⁶⁴ Kétségtelen azonban, hogy a kárbiztosítás (dologbiztosítás) esetén is beszélhetünk károsultról, aki a biztosított lesz, hiszen az ő érdekét sértő esemény jogkövetkezményeit kell viselnie. A biztosítási jog terminológiáját helyesen alkalmazva ez esetben a biztosított személyéről kell beszélni.

²⁶⁵ Megjegyezzük, hogy ez az érdek kárbiztosítási szempontból biztosítási érdeknek minősülne.

²⁶⁶ A kárkötelem lehet szerződéses, illetve szerződésen kívüli is – sőt a személyiségi jog megsértéséből eredő kötelem is –, amelynek részletes bemutatására a IV. és az V. fejezetben térünk ki.

szerződés teljesítésére, amennyiben a károsult a biztosítója szolgáltatását igénybe kívánja venni. Arra ugyanis nincs kötelezettsége a biztosítottnak, hogy a felelősségbiztosítási fedezetbe vont biztosítási esemény bekövetkezése esetén a biztosító felé bejelentéssel éljen, kivéve, ha erre jogszabály kötelezi²⁶⁷. Erre – a szerződésben meghatározott időtartamon belül – csak akkor köteles, ha mentesíteni kívánja magát a felelősség jogkövetkezményeinek viselése alól.

Itt szeretnénk felhívni a figyelmet a Ptk. károsult személyét érintő szabályozási problémára. A Ptk. a felelősségbiztosítási szerződés fogalmi elemeként a kártérítéstől elkülönülten tartalmazza a sérelemdíj megfizetése alóli mentesítést is.²⁶⁸ Az elkülönítés indoka az, hogy az új Ptk. „kiszakítja” a személyiségi jogsértést a kártérítési felelősség rendszeréből (erről részletesebben lásd az V. fejezetet), így a személyiségi jogában sértett személy nem minősül a kártérítési felelősség szerinti károsultnak. A felelősségbiztosításra vonatkozó további rendelkezések azonban kivétel nélkül a károsult személyét említik, s a Ptk. nem tartalmaz olyan rendelkezést sem, amely rögzítené, hogy a felelősségbiztosítási szerződésre vonatkozó szabályok alkalmazása során a károsult alatt a személyiségi jogában sérelmet szenvedett felet is érteni kell.

A károsult biztosítási jogviszonyban elfoglalt pozíciójával kapcsolatosan nem egységes az elmélet álláspontja. Novotni Zoltán a mellett foglal állást, hogy a károsult a felelősségbiztosítási jogviszony alanya lesz, mivel a felelősségbiztosítási szerződés teljesítésére ráhatása van, kvázi az ügy urává válik.²⁶⁹ Mi ezzel kapcsolatosan óvatosabban fogalmazzunk, s a biztosítottat csak a jogviszony feltételes alanyaként kezeljük. Ha megvizsgáljuk a károsult pozícióját láthatjuk, hogy az általában vett felelősségbiztosítási jogviszonyban²⁷⁰ nem illeti meg a biztosítóval szemben történő közvetlen

²⁶⁷ Ilyennek minősül pl. a Gfbtv. 29. § (2) bekezdés.

²⁶⁸ Itt hívjuk fel a figyelmet arra, hogy a Ptk. eredeti szövegéből a sérelemdíj megfizetésére való utalás kimaradt, s az csak később, de még a Ptk. hatálybalépését megelőzően került bele a Ptk.-ba. Vö.: 2013. évi CCLII. törvény 188.§ (8) bekezdését.

²⁶⁹ NOVOTNI [1981]: i.m. 65.

²⁷⁰ Fontos hangsúlyozni, hogy az általában vett felelősségbiztosítási jogviszonyról van szó, tekintve, hogy a legelterjedtebb felelősségbiztosítási típus a kötelező gépjármű-felelősségbiztosítás, amely a biztosított jogállása körében eltérő jellemzőkkel bír.

igényérvényesítés lehetősége. Mi több, amennyiben a biztosított nem tájékoztatja a károsultat a felelősségbiztosítási fedezetről, úgy a biztosító jelenléte mindvégig felfedetlen marad. Természetesen ezektől elkülönülten kell kezelni a kötelező felelősségbiztosításokat (így pl. egyes szakmai felelősségbiztosítások), hiszen ez esetben a biztosított joggal számíthat a biztosítási fedezet fennállásával.²⁷¹ A károsult csak akkor lép be a jogviszonyba, ha a biztosított kéri a mentesítését a felelőssége jogkövetkezményeinek viselése alól. Ebben az esetben a biztosító a károsultnak teljesíthet, kivéve, ha a biztosított már kielégítette a károsult követelését. A Ptk. ezzel a szabállyal tulajdonképpen a kárkötelem megfelelő kielégítését szeretné biztosítani. Véleményünk szerint a rendelkezéstől a Ptk. diszpozitivitásából eredően – amire a feltételes megfogalmazása is utal (vö.: „teljesíthet”) – a felek egyező akarattal eltérhetnek. Ugyanis, ha a felelősségbiztosítás a károsult védelmére fektetne nagyobb hangsúlyt (bár kétségtelen, hogy ez is benne rejlő nemes cél), úgy az e rendelkezéstől való eltérést tiltaná. Tekintve, hogy a rendelkezés diszpozitív, körvonalazódik a felelősségbiztosítás funkciója, amely a szerződés keretében valósul meg, nevezetesen a legfőbb célja a biztosított védelme. Ezért beszélünk a felelősségbiztosítás esetén a biztosított mentesítéséről és nem a biztosított helyett történő helytállásról. Ezt támasztja alá a fentiekben kifejtett azon tény is, hogy a felelősségbiztosítás tárgya a felelősségi érdek, s nem a károsulti érdek, noha ez utóbbi is kétségtelenül megjelenik a felelősségbiztosítás funkciói között.

Összességében tehát a felelősségbiztosítási jogviszony egyes fázisait az alanyok pozíciója szempontjából alábbiak szerint szemléltethetjük:

1. Felelősségbiztosítási szerződés a biztosító és a szerződő fél között (jelen esetben azzal a feltétellel, hogy a szerződő fél és a biztosított azonos személyek)

Biztosító ←————→ Szerződő fél (biztosított)

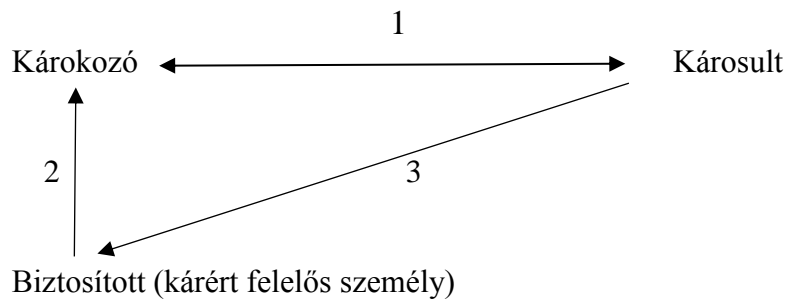
²⁷¹ Megjegyezzük, hogy a biztosítási fedezet biztosításának kötelezettsége nem jelenti egyúttal a fedezet fennállását is.

2. A biztosított károkozása, a kárkötelem keletkezése.

2.1. A biztosított és a károsult között fennálló kárkötelem.

Biztosított ←————→ Károsult

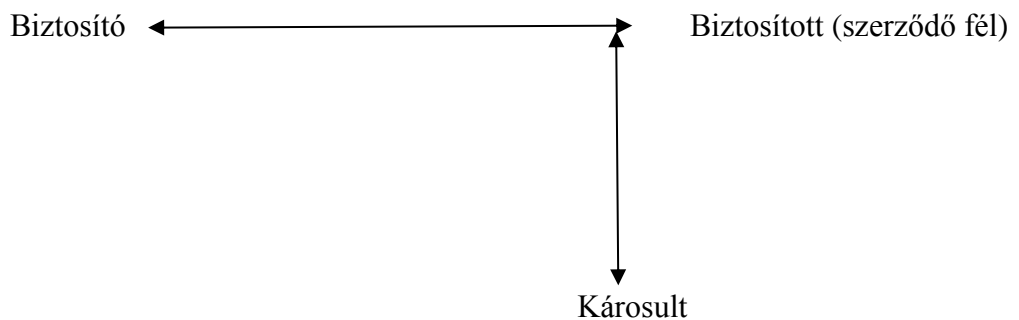
2.1. A károkozó személy és a károsult között fennálló olyan kárkötelem (1), amelyben az okozott kárért/a tényleges károkozó magatartásáért a biztosított felelős (2). A károsult a kárt a kárért felelős személlyel szemben érvényesítheti (3).

3. A biztosított szolgáltatás igénybevételére vonatkozó bejelentés a biztosító felé.

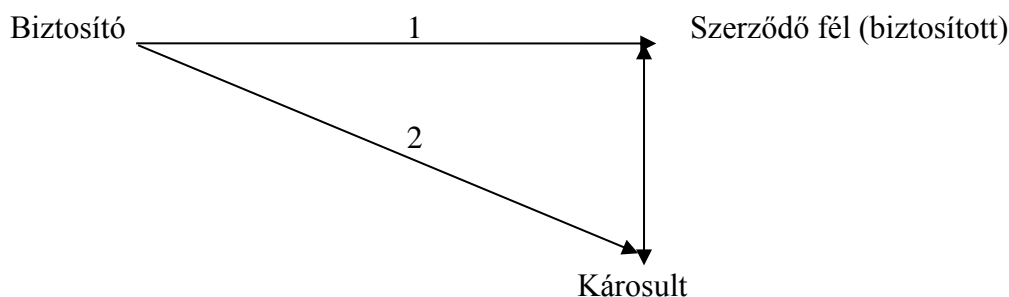
Biztosító ←————→ Biztosított

4. A kárkötelem „belép” a felelősségbiztosítási szerződés által alapított jogviszonyba. A kárkötelem a biztosított és a károsult között fennálló jogviszony, míg a biztosító és a biztosított között – a ki a szemléltetés esetén egyben a szerződő fél is – a felelősségbiztosítási szerződés áll fenn.

5. A biztosító „azonos töből fakadó” teljesítése és annak iránya(i)

1. A biztosított mentesítése a károkozás következményeinek viselése alól
2. A biztosítási összeg károsult részére történő kifizetése

III.4. A felelősségbiztosítás tárgya – a „felelősségi érdek”

A biztosítási szerződés érvényességének alapvető követelménye²⁷² – a szerződés fundamentuma, vagy ahogy Túry fogalmazott „*minden biztosításnak a sine qua non-ja*”²⁷³ –, hogy a biztosított személyét érintően érdek álljon fenn,²⁷⁴ s ez az érdek olyan legyen, mely biztosítási szerződés tárgyát képezheti.²⁷⁵ A biztosítási érdeket valamennyi biztosítási szerződéstípus esetén eltérően azonosíthatjuk, de mindegyikre igaz, hogy lennie kell egy biztosítható és biztosítandó érdeknek.²⁷⁶ A felelősségbiztosítási szerződéshez kapcsolódó biztosítási érdek a kárbiztosítási szerződésben nyugvó érdekekkel mutat párhuzamot, mégis eltér tőle.

²⁷² Vö.: Ptk. 6:440. § Második mondat.

²⁷³ TÚRY [1923]: i.m. 7.

²⁷⁴ TAYLOR: i.m.15.

²⁷⁵ Nem képezheti ugyanis valamennyi érdek a biztosítás tárgyát, pl. a leendő örökösnek az örökhagyó halála előtt kétségtelenül érdeke áll fenn az örökhagyó vagyonának megóvásában, a potenciális örökös azonban pusztán e minőségére hivatkozva nem köthet biztosítási szerződést az örökhagyó vagyonának megóvására.

A biztosítási érdek létének szükségességét Túry Sándor Kornél a biztosítással kapcsolatos visszaélések kiküszöbölésére alkalmas jogi eszköznek tekinti, amely alkalmas arra, hogy megakadályozza azt, hogy valaki – a biztosított – minden vagyoni károsodás hiányában nyereséghez jusson a biztosítás által. Vö.: TÚRY Sándor Kornél: *A biztosítás fejlődését befolyásoló fontosabb tényezők és az azokkal kapcsolatos egyes tanulságok*. Stephaeum Nyomda, Budapest, 1942, 11.

²⁷⁶ EMANUEL, M. R.: *Insurance, Law Theory and Practice*. Virtue & Co. Ltd., London. 1935, 30.

A kárbiztosítás lényege, hogy a biztosító megtéríti a biztosítási szerződésben megjelölt dologban bekövetkezett értékcsökkenést, kárt, de lehetőség van a szerződést kötni a vagyontárgy várható értéke, helyreállításának vagy új állapotban való beszerzésének értéke erejéig. A biztosított dolog tehát a biztosított érdekkörébe tartozik, így a biztosítási érdek csak akkor létezik, ha a biztosított előnyét élvezzi annak, hogy a dolog folyamatosan létezik és egyúttal károsodást szenved el annak sérülése vagy elpusztulása esetén.²⁷⁷ Irwin állítja, hogy a biztosítási érdek létezéséről akkor beszélhetünk, ha a biztosítottnak előnye származik abból, hogy az fennáll, s ha hátránya, ha az megszűnik.²⁷⁸

A biztosítási érdek mindig szubjektív tehát a biztosított személyéhez tapad, s nem a biztosított dolog létehez.²⁷⁹ Az érdeket az a jogviszony alapozza meg, amely a biztosítottat a biztosított dologhoz köti.²⁸⁰ Ezen érdek azonban nem feltétlenül jogi érdek,²⁸¹ sőt leggyakrabban valamilyen gazdasági érdekről beszélhetünk,²⁸² amely a biztosítottra nézve pénzben kifejezhető.²⁸³ Ebből következik, hogy aki kizárólagos tulajdonosa egy vagyontárgynak fennáll ilyen érdeke. Nehézségekbe akkor ütközünk, ha a tulajdonjogon kívüli más jogok tekintetében szeretnénk megállapítani az érdek fennálltát. Általában elismeri a jog az érdek fennálltát a szerződéses jogviszonyok esetén (így pl. a bérlő, a zálogjogosult vagy lízingbe vevő²⁸⁴ vagy a tisztán gazdasági érdekelttség, mint pl. a részvény vagy a kötvény tulajdonosa²⁸⁵), azonban vannak olyan élethelyzetek, amelyek nem alapozzák meg azt, ilyen pl. az örökös, a hagyományos és a végrendeleti örökös az örökhagyó halála előtt, a biztosítékkal

²⁷⁷ TAYLOR: i.m. 15.

²⁷⁸ IRWIN: i.m. 15.

²⁷⁹ Ez utóbbi esetében beszélhetnénk objektív érdekről. Ez tulajdonképpen azt eredményezné, hogy a dolog fennállása önmagában véve elegendő volna az érdek fennállásához. Nem volna szükséges tehát vizsgálni azon személyt, akit a dologhoz valamely jogviszony köt. Az objektív és szubjektív érdek elhatárolása kapcsán lásd: TÚRY Sándor Kornél: *A biztosítási érdek subjektív (alanyai) jellege, különös tekintettel a jelzálogos hitelező védelmére a biztosítással kapcsolatban*. Grill Kiadó, Budapest, 1931.

²⁸⁰ BÍRÓ [2003]: i.m. 301.

²⁸¹ GRÓH [1940]: i.m. 112.

²⁸² Már a Kereskedelmi Törvényünk 464.§-a is úgy rendelkezett, hogy „*Biztosítás tárgya minden lehet, mi a biztosítottra nézve pénzben kifejezhető értékkel bír.*” Ennek magyarázatához vö. FEHÉRVÁRY: i.m. 450–451.

²⁸³ NAGY: i.m. 769.; ugyanígy IVAMY: i.m. 21.

²⁸⁴ Vö.: BDT2010. 2300., ugyanígy BÍRÓ [2003]: i.m. 301.

²⁸⁵ BÍRÓ [2003]: i.m. 301.

nem rendelkező hitelező. Nem ismerhető el az az érdek sem, amely valamely normális üzletmenethez tartozik és a személyt nem köti szerződéses kapcsolat, vagy nincs az ő kontrollja alatt.²⁸⁶²⁸⁷

A felelősségbiztosítás „*célja, hogy a biztosított vagyona ne kisebbedjék azáltal, hogy a biztosított harmadik személlyel szemben szavatossági (értsd: kártérítési) kötelezettségnek eleget tenni tartozik.*”²⁸⁸ Ilyen formában tehát a felelősségbiztosítás a biztosított vagyontát hivatott védeni, s e cél miatt hasonlít a kárbiztosításra. A felelősségbiztosítás tárgyát képező érdek azonban eltér a kárbiztosítás esetén fennálló vagyoni érdektől, hiszen a vagyoni érdek feltételez valamely értékkel bíró vagyontárgyat, amely valamilyen jogviszony alapján a biztosított érdekkörében van. A felelősségbiztosítási szerződés alapján a biztosító a harmadik személy vagyontát érintő következmények viselését vállalja, így a felelősségbiztosítási szerződésben nyugvó érdek más, mint a kárbiztosításban nyugvó vagyoni érdek, mivel a biztosítottat nem fűzi közvetlen érdek a harmadik személyek vagyontához.²⁸⁹ A biztosítottat közvetett érdek fűzi a harmadik személy vagyontához azáltal, hogy az abban okozott károkért ő

²⁸⁶ TAYLOR: i.m. 16.

²⁸⁷ Nem érték egyet az EBH2013. P.3. számú döntésben foglaltakkal, amelyben a bíróság – bár helyesen rámutat a lízingbe adó és a lízingbe vevő lízingtárgy tekintetében fennálló gazdasági érdekeltségre – arra a következtetésre jut, hogy a lízingbe vevő a biztosítási szerződésben (a szóban forgó esetben casco biztosításnak) mint szerződő fél szerepelhet, mivel a lízingtárgy tulajdonjogának megszerzésére vonatkozó várományi joga ezt megalapozza, a szerződés biztosítottja a tulajdonjogának fennállása miatt kizárólag a lízingbe adó. Álláspontunk szerint a bíróság által is említett „várományi jog” miatt a lízingbe vevőnek biztosítási érdeke áll fenn, amely abban nyilvánul meg, hogy a lízingtárgy megóvásához fűződő érdeke áll fenn a kárveszélyviselés átszállása miatt. Az eljáró bíróság a BDT2010. 2300. számon közzétett ítéletében is az „osztott biztosítási érdek” mentén szállt síkra, amelyben hangsúlyozta, hogy „A szerződő a biztosítási szerződés külön rendelkezései hiányában is biztosítottá válik a már kifizetett lízingdíj arányában. Ennek megfelelően a lízingdíj teljes kiegyenlítésével a lízingbe adó biztosítási érdeke megszűnik, ezt megelőzően pedig csak a még ki nem egyenlített lízingdíj erejéig áll fenn.” Ez esetben tehát a bíróság elismeri a lízingbe vevő biztosítási érdekét, viszont – úgy gondoljuk helytelenül – csak abban a mértékben, amelyben a lízingdíjat megfizette. Álláspontunk szerint a bíróság az EBH2004. 1122. számon közzétett ítéletében világított rá a legpontosabban a biztosítási érdek mibenlétére, amely ügyben a biztosítási érdek fennállását állapította meg arra az esetre, ha a biztosított vagyontárgy tekintetében a biztosított nem tulajdonos, de valamely jogviszony alapján birtokában lévő vagyontárgy tekintetében az abban bekövetkezett károk viselésére ő köteles. Ez esetben tehát – helyesen – a kárveszélyviselés menten állapította meg a biztosítási érdekét. Megjegyezzük az ismertetett döntések olyan szabályozási környezetben születtek, amelyben a jogalkotó nem állapította meg a lízingszerződésre vonatkozó különös rendelkezéseket. Mindezek alapulvételével a mai szabályozási környezetet vizsgálva a lízingbe vevő biztosítási érdeke tagadhatatlan, hiszen a Ptk. 6:412. § (1) bekezdés alapján kizárólag ő viseli a lízingtárgyban bekövetkezett azon károkat, amelynek megtérítésére mást nem lehet kötelezni.

²⁸⁸ GELLÉR [1909/15.]: i.m. 317.

²⁸⁹ IVAMY: i.m. 12.

helytállni tartozik, azokat megtéríteni köteles.²⁹⁰ A felelősségbiztosítási jogviszony biztosítottjának biztosítási érdeke ezáltal egy speciális ún. „felelősségi érdek”, amely abban áll, hogy a biztosított személy harmadik személy felé jogszabály alapján fennálló felelősségének jogkövetkezményeit viselni,²⁹¹ s ezen belül is elsősorban abban, hogy a károsult kárát megtéríteni köteles.²⁹² A felelősségi érdek lényegének meghatározása során Túry Sándor úgy fogalmazott, hogy „a felelősségi érdek az érdek centrális fogalmának az állagérdek és a használati érdek mellett önálló megjelenési alakja, az, ami a felelősségbiztosítás jogi jellegét megadja és amely egyszersmind a biztosítás e nemét a magánbiztosítás többi nemétől megkülönbözteti.”²⁹³

A felelősségbiztosításnak nem feltétele az, hogy a biztosítottnak vagyona legyen,²⁹⁴ nem kell vizsgálnia a biztosítónak azt, hogy a biztosítottat fűzi e vagyoni érdek valamely vagyontárgyhoz.²⁹⁵ Mindebből az is következik, hogy a felelősségbiztosítás alanya olyan személy is lehet, akinek nincs vagyona, elsősorban azért, mert a kártérítésre kötelezés független a kárt okozó vagyoni helyzetétől, másodsorban azért, mert az ilyen személyt sem lehet megfosztani a jövőbeli vagyonának védelmétől.²⁹⁶ Túry megjegyzi, hogy „a biztosító nem tagadhatja meg a szolgáltatást azon az alapon, hogy a biztosítottat terhelő felelősség nem realizálható, mert nincs a biztosítottnak vagyona, amely a kártérítési kötelezettség fedezetéül szolgálhatna.”²⁹⁷

Megállapítható azonban, hogy a felelősségbiztosítás alapján a biztosító valójában nem a felelősséget vállalja át, hanem a felelősség jogkövetkezményeinek viselését,²⁹⁸ amely alapulhat törvényen (jogszabályon) és szerződésen egyaránt, s mivel a felelősségbiztosítás Ptk.-ban megfogalmazott

²⁹⁰ TÚRY [1923]: i.m. 27. E körben ugyanitt Túry azt írja, hogy a harmadik személy vagyonában kárt okozó olyan tény áll fenn, amelyért a biztosított felelős, úgy annak *reflex hatása van* a biztosított vagyonára.

²⁹¹ TÚRY [1923]: i.m. 29.

²⁹² TÚRY [1923]: i.m. 30.

²⁹³ TÚRY [1923]: i.m. 29.

²⁹⁴ Ettől teljesen független annak a kérdése, hogy a biztosított vagyona szolgál a felelősség megállapítása esetén annak jogkövetkezményeiért való helytállásra. Vö.: TÚRY [1923]: i.m. 27.

²⁹⁵ TÚRY [1923]: i.m. 27.

²⁹⁶ TÚRY [1923]: i.m. 28.

²⁹⁷ TÚRY [1923]: i.m. 28.

²⁹⁸ CANE: i.m. 241.

definíciója nem tesz különbséget e két felelősség között, így bármelyiket átvállalhatja a biztosító.²⁹⁹

III.5. A felelősségbiztosítási fedezetbe vonható kockázatok és „hátrányok”

Az egyén cselekedetei, tevékenysége – végezze azt egyénileg vagy kisebb-nagyobb közösségben – számos hatást válthat ki, amelynek lehetnek pozitív és negatív következményei. Előbbi az egyénnek, vagy annak a közösségnek, amelyben az egyén a cselekvést végezte előnyére válik, míg utóbbi – negatív következmények – hátrányt, veszteséget³⁰⁰ okoznak. Az individuumok eredendő sokszínűsége és a magatartásuk különbözősége miatt sokféle és egyben komplex következmények következhetnek be, amelyeket szinte lehetetlen előre látni.³⁰¹ E mellett beszélhetünk az individuum magatartásától – általában véve³⁰² – független eseményekről is, amelyek szintén okozhatnak pozitív és negatív következményeket. Gyakran ezek bekövetkezése is előreláthatatlan. A magatartás és a külső körülmény, valamint a következmények bekövetkezése között tehát két egymásra épülő, egymást feltételező kritérium megvalósulása szükséges:

- a) a magatartásnak vagy külső körülménynek hatása van,
- b) e hatás értékelhető következménnyel rendelkezik.

Nyilvánvalóan mindezek posztulátuma, hogy legyen magatartás vagy külső körülmény, amely olyan hatást képes kiváltani, amely az egyénre nézve következményekkel jár. A negatív következmények bekövetkezésének *lehetősége* az egyénre nézve kockázatként jelentkeznek.³⁰³ A kockázat a

²⁹⁹ NOVOTNI [1993]: i.m. 117.; MISKOLCZI BODNÁR Péter: Szerződészegés és biztosítás III. A felelősségbiztosítással fedezhető károk köre. *Biztosítási Szemle*, 1988/12. szám, 16.

³⁰⁰ Az előny és a hátrány fogalmát, tartalmát e helyütt nem feltétlenül kell pénzben kifejezhető anyagi veszteségként érteni és értelmezni, bár kétségtelen, hogy az egyénre nézve ez jelentkezik a legsúlyosabbként.

³⁰¹ BUNNI, Nael G.: *Risk and insurance in construction. Second edition*. London–New York: Spon Press, 2003, 27.

³⁰² Nem kívánjuk azt vizsgálni, hogy egy „*vis maior*” esemény az egyének magatartásától mennyire befolyásolt pl. globális felmelegedés okozta árvizek milyen összefüggésben vannak az egyének globális felmelegedésre ható, azt okozó magatartásaival etc.

³⁰³ CHOVAN, Pavel: *Teória a prax poistenia*. Bratislava: Súvaha, 2000, 25., ugyanígy BAUER Árpád: *A biztosítás elmélete és gyakorlata*. Révai Kiadó, Budapest, 1941, 53.

valószínűségét jelenti egy meghatározott nem várt esemény bekövetkezésének, amelynek bekövetkezése olyan eredménnyel jár, amelyet nem vártunk.³⁰⁴

Az egyénre – értve ez alatt az egyén által létrehozott szervezeteket (pl. gazdasági társaságot stb.) is, és bármely más közösséget – ható kockázatok kezelésére különböző módszerek alakultak ki.³⁰⁵ A kockázatok kezelésének, menedzselésének egyik módszere a biztosítás, amely intézményi szinten képes a kockázatok következményeit „elviselhetővé” tenni. A biztosítás iránti szükséglet megjelenése a biztosítási érdek felmerülését eredményezi, tehát az objektíven létező kockázat porlasztásának igényét, amelyet más módon az egyén már nem tud leküzdeni.³⁰⁶

A kockázat biztosíthatóságának előfeltételeként a következőket határozhatjuk meg:

- a) a kockázatot generáló esemény véletlen,³⁰⁷
- b) a kockázat beazonosítható,
- c) a következménye lehatárolható legyen és
- d) a következmény nem kívánatos egyik fél részére sem.³⁰⁸

A biztosíthatóság további feltételeként Czúcz Ottó – Eisen nyomán – megjelöli még a kockázatok nagy számban való előfordulásának szükségességét és a kockázat homogenitását.³⁰⁹ Ezzel a biztosítás azon lényegi elemét, tulajdonságát hangsúlyozza, hogy az csak akkor működik megfelelően, ha a kockázat azonos vagy hasonló kockázatoknak (a kockázat homogenitása³¹⁰) kitett személyek – t.i. a veszélyközösség tagjai között – kerül diverzifikálásra.

³⁰⁴ CHOVAN: i.m. 23.

³⁰⁵ Ehhez lásd pl. VASVÁRI Tamás: Kockázat, kockázatészlelés, kockázatkezelés – szakirodalmi áttekintés. *Pénzügyi Szemle*, 2015/1. szám, 29–48.; VÉRTESEY László: Kockázatkezelés és biztosítás. *Gazdaság & Társadalom*, 2013/1. szám, 27–42.

³⁰⁶ CHOVAN: i.m. 88

³⁰⁷ Váradi Ágnes a biztosítás célját valamely véletlen vagy előre meg nem határozható időben bekövetkezendő esemény okozta vagyoni hátrány enyhítésében határozta meg. Vö.: VÁRADI Ágnes: A biztosítás komplex fogalma. *Jog, állam, politika*, 2010/4. szám, 59.

³⁰⁸ CHOVAN: i.m. 98., ugyanígy MARTINOVIČOVÁ, D. – ČEJKOVÁ, V.: *Poistenie rizik malých a stredných podnikov*. Bratislava, Iura Edition, 2013, 3., hasonlóképpen BUNNI: i.m. 195.

³⁰⁹ CZÚCZ Ottó: A veszélyközösségi modell és a versengő biztosítók tömeges biztosításai. *Acta Universitatis Szegediensis De Attila József Nominatae Acta Iuridica et Politica*, Szeged, 1993, 98.

³¹⁰ MENYHÁRD: i.m. 301.

Ehhez az szükséges, hogy a veszélyközösség tagjainak száma elég magas legyen ahhoz, hogy a kockázat átvállalása a biztosító részére bevételt termeljen.³¹¹ Pólya ezzel összefüggésben hozzáteszi, hogy az elvállalt kockázatokat nem csak a személyek között, hanem térben (értsd: földrajzi területen) is megfelelően meg kell osztani. Nem képezhetik a biztosítás tárgyát olyan események, amelyek általában csak egyes vidékeket sújtanak, vagy ha azok nagyobb területen is lépnek fel, tömeges károkat okoznak, s különösen akkor sem, ha ezek bekövetkezése gyakori.³¹²

Nem minden kockázat porlasztható azonban a biztosítással.³¹³ Vannak ugyanis olyan kockázatok, amelyek természetüknél fogva nem biztosíthatóak, egyszerűen azért, mert a bekövetkezésük valószínűsége magas, így esetükben a véletlenségről nem beszélhetünk.³¹⁴

A jelen alfejezetben kísérletet teszünk a kockázat fogalmának, tartalmának és jellemzőinek meghatározására, mindezt a biztosítás szemüvegén keresztül. A biztosítási szempontú vizsgálat alatt azt értjük, hogy az elemzés során vagy a biztosítható kockázatokat vesszük górcső alá, vagy a biztosíthatóság szempontjából vizsgálódunk.

III.5.1. A kockázat fogalma, tartalma és ezek jellemzője

Kockázat alatt a negatív következmények bekövetkezésének lehetőségét értjük. A jövővel szembeni azon aggályunkat, hogy egy váratlan esemény bekövetkezése rosszabb gazdasági helyzetet eredményezhet annál, mint amilyenben vagyunk.³¹⁵ A kockázat meghatározásának fontos eleme – amely, mint láttuk a biztosíthatóság egyik feltétele is – a bekövetkezés lehetősége. Semmiképpen sem lehet bizonyos valamely negatív hatás bekövetkezése, az

³¹¹ Ez biztosítási szempontból az jelenti, hogy annak akkor van értelme, ha a kockázatközösség tagjai által fizetett díjak összege meghaladja a potenciálisan felmerülő kifizetéseket.

³¹² PÓLYA [1892]: i.m. 511.

³¹³ BUNNI: i.m. 194.

³¹⁴ Példaként említi Birds az ételek természetes romlását, a gépjárművek rozsdállását vagy a lépcsőkön lévő csempe természetes kopását. Vö.: BIRDS, J.: *Modern Insurance law*. Sweet&Maxwell, London, 1997, 202.

³¹⁵ CHOVAN: i.m. 23.

ugyanis inkább a negatív következmények vakmerő vállalása, mintsem a véletlen műve. A kockázat fogalmának meghatározására közgazdasági és jogi szempontból, s ezen belül is több különböző aspektusból, számos szerző tett már kísérletet. Előbbi körébe többen tartoznak, s az tagadhatatlan, hogy a kockázat inkább gazdasági, mint jogi kategória. A fogalmak mindegyike a bizonytalanság és a véletlen fogalma köré összpontosulnak, amelyeket jellemzően eltérően magyaráznak.³¹⁶

Ahogy utaltunk rá a negatív következmények eredője – tehát a kockázat – több irányú, kapcsolódhat valamely emberi cselekvéshez, tevékenységhez, vagy lehet attól független külső körülmény. Ezt tekintjük együttesen a tágabb értelemben vett kockázatnak. A kockázat fajtáinak eredője szerinti elhatárolás szerint elkülönítjük a *szűkebb értelemben vett kockázatot*, valamint a *veszélyt*. E két fogalom – bár az elméletben és a gyakorlatban is rendszerint egymás szinonimájaként használják³¹⁷ – különbözik, amelynek ténye biztosítási szempontból jelentős. A kockázat fennállása azonban egyáltalán nem jelenti az esemény bekövetkezését, sőt azt sem, hogy amennyiben bekövetkezik, az hátrányt okoz.³¹⁸

A kockázat etimológiai szempontú vizsgálatát tekintve több eredményre juthatunk. A kockázat fogalmának eredete ősidőkig nyúlik vissza, és több ágra is visszavezethető. Elsősorban az arab „*risq*” vagy „*rizkk*” szót kell megemlíteni, amely azt jelenti, hogy „*minden, ami megadatott, s amelyből nyereséged lehet*”, ez tehát pozitív tartalmú., a nyereség szempontjából közelít.³¹⁹ A latin „*riscum*” szó a tengeri biztosítások körében jelentette a hajóra a tengeren leselkedő objektív veszélyeket.³²⁰ Az ókori latinban a „*resecare*” szó a levágott meredek szirtet jelentette, amely az arra hajózókra jelentett veszélyt,³²¹ így tehát alapvetően negatív tartalma volt. A görög „*rhiza*”

³¹⁶ Vö.: VASVÁRI: i.m. 31–36.

³¹⁷ BUNNI: i.m. 28.

³¹⁸ CHOVAN: i.m. 24.

³¹⁹ MARTINOVIČOVÁ, D. – ČEJKOVÁ, V.: *Poistenie rizík malých a stredných podnikov*. Bratislava, Iura Edition, 2013, 32.

³²⁰ LUPTON, D.: *Risk*. London and New York, Routledge, 1999, 5.

³²¹ Vö.: TÓTFALUSI István: Magyar etimológiai szótár. Lásd: <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-etimologiai-szotar-F14D3/>, megtekintve: 2020. március 29.

a hajórakomány szállítás során történő elvesztésétől való félelmet jelenti.³²² A kockázat tartalmát talán a Kínai „*wei-ji*” tükrözi a legjobban, amelynek két jelentése van, a lehetőség és a veszély. Ez magába foglalja a hátrány bekövetkezésének veszélyét és egyúttal annak a lehetőségét is, hogy a következmény negatív lesz.³²³ A kockázat jelentéstartalma az idők folyamán jelentősen változott, amelyre a legnagyobb hatással az industrializáció, a technika nagy ívű fejlődése volt. A XIX. századtól a kockázat nem kizárólag az egyénre leselkedő külső veszélyeket, hanem az emberek cselekvéséből eredő veszélyeket jelentette, jelenti.³²⁴

A kockázat és a veszély szemantikai szempontból történő elhatárolása során is megfigyelhető a két fogalom különbözősége. A magyar nyelv értelmező szótára szerint a kockázat „*valamely cselekvéssel, vállalkozással járó veszély, kár, baj, kellemetlenség lehetősége*”, míg a veszély jogtudományi fogalma alatt az értelmezőszótár „*a véletlen kárból származható anyagi hátrányt*” érti.³²⁵ Mindkét meghatározás központi eleme a „*bekövetkezés lehetősége*”, a kockázat esetében ez szó szerint megjelenik, míg a veszély esetében a „*véletlen*” jelenti ezt, amelynek tartalmát a nem várt, ki nem számítható, előre nem látható jellege képezi. Mindkettő esetében a lehetőség az így bekövetkező esemény által okozott hátrányra (kár, baj, kellemetlenség, anyagi hátrány) vonatkozik. A kettő közötti különbséget a kockázat többleteleme jelenti, mégpedig, hogy az valamely vállalkozásból (értsd: cselekvésből, tevékenységből) ered. Ez azt jelenti, hogy az emberi cselekvés függvényében létezik és a nagysága is ettől függ (az növekszik vagy csökken), azt az egyén döntései befolyásolják. A szűkebb értelemben vett kockázat létezésének előfeltétele tehát az egyén által meghozott döntés.³²⁶ Az adott döntés leggyakrabban csak az adott egyénre nézve jár kockázattal,³²⁷ elképzelhető, hogy ez egy másik személyre nézve veszélyt eredményez, így a cselekvő döntése és ezáltal saját kockázata, hogy az

³²² MARTINOVIČOVÁ – ČEJKOVÁ: i.m. 70.

³²³ BUNNI: i.m. 29.

³²⁴ LUPTON: i.m. 6.

³²⁵ BÁRCZI – ORSZÁGH (szerk.): *A magyar nyelv értelmező szótára I–VIII. kötet*. Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete. Budapest, 2016.

³²⁶ BUNNI: i.m. 26.

³²⁷ CHOVAN: i.m. 25.

autópályán szemben halad a forgalommal, de ez a kockázat a helyesen közlekedők részére veszélyként jelentkezik, hiszen ez tőlük független, nem várt, előre nem látható eseményként jelentkezik.³²⁸ S ez esetben is igaz, hogy az egyik oldalon a kockázat, s a másik oldalon a veszély fennállása valós, a negatív hátrány bekövetkezése azonban nem bizonyos (hiszen nem biztos, hogy a baleset bekövetkezik).

A biztosítási jog ezt az eseményt hívja „*biztosítási eseménynek*”, amelynek a pontos meghatározása, körülírása nélkülözhetetlen eleme a biztosítási szerződésnek, hiszen ez váltja ki biztosító helytállási kötelezettségét.

III.5.2. A kockázatközösség, mint a biztosítás alapeszméje

A biztosítás feladatának meghatározásakor Túry úgy vélekedett, hogy a biztosítás alapja az emberek önfenntartási ösztöne, amely törekvés a mindennapi élet számtalan veszélye elleni biztonság megszerzésére. Ilyenformán a biztosítás intézményének feladata „*az ember szempontjából jelentőséggel bíró valamely értéknek előre nem látható – ebben az értelemben tehát véletlen – megsemmisülése ellen oltalmat nyújtani; a megsemmisülésben, vagy értékcsökkenésben megjelenő veszélyt az embertől elhárítani.*”³²⁹ A biztosítás által nyújtott védelem manifesztációja a biztosítási szerződés, amely a biztosító és a szerződő fél között jön létre. A biztosítás azonban annál sokkal több, mint a kockázatok biztosító általi átvállalása. A szerződés még nem biztosítás, legalábbis közgazdasági értelemben. „*A szerződés csakis pusztán ígéret, mely csak akkor lesz valódi biztosítássá, ha az ígéretet tevő, vagyis a biztosító szavát minden esetben és körülmények között be is válthatja. Szavának azonban csak abban az esetben lehet ura, ha oly sok biztosítási szerződést kötött, hogy emberi tapasztalat számítás szerint, a szerződések közül azok, melyek reá nézve kedvezően, vagyis kár nélkül végződnek, felülhaladják azokat, melyek reá nézve kedvezőtlenül, vagyis kárral folynak le.*”³³⁰ – vélekedik Pólya.

³²⁸ VASVÁRI: i.m. 35.

³²⁹ TÚRY [1927]: i.m. 169.

³³⁰ PÓLYA [1892]: i.m. 509.

A biztosítás intézményének lényege, hogy a biztosító által átvállalt kockázatokat diverzifikálja, azt szétteríti³³¹ a kockázatközösséghez tartozó személyek között, s ezáltal a biztosítót terhelő kötelezettséget a kockázatközösség viseli.³³² Azonban a biztosítás nem a közösség részére jelent előnyt, hanem mindig az egyén számára,³³³ Pólya Jakab megfogalmazása szerint az *„összességtől csak elveszi a kárpótlás nyújtására szükséges javakat.”*³³⁴ A veszélyközösség nélkül azonban a biztosítás intézménye nem működhetne – a veszélyközösség a biztosítás legegységesebb alap gondolata³³⁵ –, a biztosító az a személy, aki a veszélyközösséget összefogja egy közösséggé.³³⁶ Túry szerint biztosító képviseli a biztosítottak közösségét.³³⁷ Kis túlzással állíthatjuk, hogy a biztosítási szerződésből eredő kötelezettség valójában nem a biztosítót, hanem a veszélyközösséget terheli. Erre utal Pólya Jakab is, állítása szerint *„a biztosítást tulajdonképp nem a biztosítási ígéretet tevő fél teljesíti, hanem nyújtják azt maguk a biztosított felek.”* Váradis ekképpen foglalt állást, miszerint *„az érintett biztosítottak tulajdonképpen maguk fizetik meg az egyes tagokat ért károkat.”*³³⁸ Túry e tekintetben azt írja, hogy *„minden biztosítás a kölcsönösség eszméjén nyugszik abban az értelemben, hogy a biztosító csupán bizalmi személye a biztosítottak közösségének. Túry szerint „a biztosító csupán bizalmi személye a biztosítottak közösségének (...) a biztosító a biztosítottat csak képviseli a közösség minden tagja irányában”.*³³⁹

³³¹ MENYHÁRD: i.m. 296.

³³² Pólya Jakab álláspontja szerint a biztosítás alapeszméje az, hogy a biztosító által teljesített *„kárpótlás azoknak a díjfizetéseiből kerül ki, kik kárt nem szenvedtek.”* Vö.: PÓLYA [1892]: i.m. 518.

³³³ SYVERUD: i.m. 1646.

³³⁴ PÓLYA [1892]: i.m. 507.

³³⁵ TÚRY [1942]: i.m. 12.; Túry szerint, *„ha van a gazdasági és jogi életnek intézménye, amely a közösség gondolatból nyerte létét és kiépítését, s amelynek akár gazdasági, akár jogi alapjait csak a közösségi gondolatból kiindulva lehet megérteni és helyesen értékelni; - akkor ez valóban a biztosítási intézmény.”* Lásd: TÚRY Sándor Kornél: *A biztosítási jog jelentősége a kötelmi jog fejlődésének újabb irányai szempontjából.* Grill Kiadó, Budapest, 1936, 10.

³³⁶ Túry idézi Bruck gondolatait, miszerint *„az egyes biztosítási szerződések láncszemet alkotnak a biztosítási szerződések sokaságában.”* Lásd: TÚRY Sándor Kornél: *Biztosítási jog és bizonyítási módszer.* MTA Jogtudományi Bizottságának Kiadványsorozata, Budapest, 1940, 105.

³³⁷ TÚRY Sándor Kornél: *A „veszély” és „felelősség” viszonya Grosschmid tanításában.* Attila-nyomda, Budapest, 1939, 27.

³³⁸ Váradis [2009]: i.m. 295.

³³⁹ TÚRY [1940]: i.m. 105.

A kockázatközösség meghatározásakor kiindulópontként a biztosítási tevékenység fogalmát³⁴⁰ kell szemügyre venni, amely fogalom a kockázat és a veszély terminus technikusát azonosként használja, amely, mint láttuk nem ugyanaz, így ez a definíció kritikájaként rögzíthető. Célszerűnek tartanánk a veszély fogalmának kerülését és kizárólag a kockázat használatát, amely alatt értelemszerűen a tág értelemben vett kockázatot kell érteni.

A biztosítás alapeszméje³⁴¹ tehát, hogy a biztosító az azonos kockázatnak kitett személyek között diverzifikálja, porlasztja a kockázatot.³⁴² A biztosítás a nagy számok törvénye és a kockázatfelosztás módszerén alapuló pénzalapképzés a hozzájárulást fizető veszélyközösséget érintő jövőbeni esetleges, felmérhető és meghatározott szükséglet(ek) kielégítése céljából.³⁴³ A biztosítási szektor működésének sikeressége a kockázatok helyes kiszámításától és rendszeres megosztásától, vagyis azok kezelésétől függ. A biztosítás módszere a kölcsönösségen alapuló kockázatfelosztás, a kollektív kockázatvállalás.³⁴⁴ Megjegyeznénk azonban, hogy csak látszólagos kockázátvállalásról, vagy veszélyviselésről beszélhetünk. A tényleges kockázat folyamatosan a biztosítottat terheli. A biztosítási szerződés keretében a biztosító a szolgáltatásnyújtással az esetleges jogkövetkezmények viselése alól – részben vagy egészben – szabadítja meg a biztosítottat. Nagy Ferenc e körben úgy fogalmazott, hogy *„a veszély viselése nem jelentkezik, mint önálló jogi kötelezettség, mely magában véve gyakorlati jelentőséggel bírna; hanem az csak a kártérítési kötelezettség bennrejlő lélektani eleme...”*³⁴⁵

A felelősségbiztosítás tekintetében a veszélyközösséget úgy határozhatjuk meg, hogy az azonos vagy hasonló felelősségből eredő következményeknek kitett személyek alkotják, tehát azon személyek, akik potenciálisan felelőssé válhatnak.³⁴⁶ Természetesen ennek feltétele, hogy az ilyen személyek a

³⁴⁰ Vö.: a Bit. 4.§ (1) bekezdés 11. pont.

³⁴¹ TÚRY [1927]: i.m. 172.

³⁴² Ehhez lásd bővebben SZÜLE Borbála: A biztosítók kockázatdiverzifikációja. *Közgazdasági Szemle*, 2010/7-8. szám, 634–651.

³⁴³ VÉRTESY: i.m. 31.

³⁴⁴ VÉRTESY: i.m. 32.

³⁴⁵ NAGY Ferenc: *A magyar kereskedelmi jog kézikönyve*. Athenaeum Kiadó, Budapest, 1893, 765.

³⁴⁶ CANE: i.m. 241.

veszélyközösséghez való tartozás érdekében felelősségbiztosítási szerződést kössenek, s ezáltal a biztosító őket „összekapcsolja”, s ezen kapocs segítségével a biztosító kezében „tűnik el” a kockázat.³⁴⁷

A biztosítás egyúttal érdekközösség is, egy olyan szükségszerűen többszemélyes jogviszony, amelyben a szerződésben eredetileg részes legalább kétszemélyes kör a jogviszony természeténél fogva – a gazdasági funkciójának betöltése miatt³⁴⁸ – kibővül, Beck szavaival élve „*egy többszemélyes magánjogi helyzet*”.³⁴⁹ Ezen érdekközösség azonban sokkal több, mint a veszélyközösség, amelyet különösen a felelősségbiztosítás funkcionál hangsúlyozunk. A felelősségbiztosítási jogviszonyban nem csupán a kockázattól „szabadulni” vágyó veszélyközösség tagjainak érdeke jelenik meg,³⁵⁰ hanem a társadalom potenciális károsultjainak érdeke is, akik a veszélyközösséghez, azaz a nekik kárt okozó személy veszélyközösséghez való tartozása miatt joggal számíthat kárának kielégítésére.³⁵¹ Sőt ezen érdek gyakran megjelenik olyan szerződéses előírásban, amely a károsult veszélyközösséghez való tartozását – biztosítási szerződés megkötését – írja elő, teszi kötelezettséggé.

III.5.3. A fedezetbe vonható kockázatok és hátrányok köre

A felelősségbiztosítás fedezetét – a kialakulását követően – a deliktumból eredő károkra szorították. Az üzleti élet igényei azonban megkívánták a szerződészegéssel okozott károk fedezetbe vonását is. A biztosítási gyakorlat eleinte nem nyitotta ki az ernyőjét az ilyen kockázatokra, mivel azon az állásponton volt, hogy a szerződésben önként vállalt kötelezettségek megszegéséből eredő jogkövetkezmények átvállalása a felelősségbiztosítás céljával összeegyeztethetetlen és azt meghaladja. Ennek ellenére a XX. század

³⁴⁷ WAGNER: i.m. 279.

³⁴⁸ Túry a biztosítás lényegét úgy határozza meg, hogy az egy „*gazdasági veszélyközösség valamely jövőbeli vagyoni szükséglet fedezésére.*” Vö.: Túry [1936]: i.m. 18.

³⁴⁹ BECK Salamon: *A többszemélyes magánjogi helyzet.* Szeged Városi Nyomda és Könyvkiadó, Szeged, 1935, 5.

³⁵⁰ Túry emlékeztet azonban – s ezzel a közösségi érdeket hangsúlyozza –, hogy a biztosítás sikere azon múlik, hogy a biztosított beleilleszkedik-e abba a veszélyközösségbe, amelynek tagja, s a saját érdekeit háttérbe kell szorítani a közösség érdekeivel szemben. Vö.: TÚRY [1942]: 21.

³⁵¹ Túry Sándor Kornél hozzászólása Beck Salamon előadásához, lásd: BECK [1935]: i.m. 21.

második felében már sorra jelentek meg a biztosítható szerződéses kockázatok, amelyek jellemzően az egyes szakmákhoz kapcsolódtak.

Azon kérdés vizsgálata körében, hogy mire terjedhet ki a felelősségbiztosítás fedezete a felelősségbiztosítás fogalmából kell kiindulnunk. Amint azt fentebb ismertettük a felelősségbiztosítási szerződés alapján a biztosító kártérítési és sérelemdíj fizetési kötelezettsége alól mentesíti a biztosítottat. A kontraktuális felelősség körében a szerződésszegés szubjektív jogkövetkezményeként kell számolni a kártérítési kötelezettséggel, amely a kontraktuális jogviszony dinamikájában különbözőképpen merülhet fel. Megállapítható, hogy a biztosítók alapvetően három típusú felelősségbiztosítási szerződést értékesítenek. Egyik az általános felelősségbiztosítási szerződés, amely a biztosított által szerződésen kívül okozott károk (és sérelemdíj) fedezetére szolgálnak, amelyek keretében kifejezetten kizárásra kerülnek a tevékenység gyakorlásával és a szolgáltatás nyújtásával összefüggésben a biztosítottal szerződéses kapcsolatban álló személyeknek okozott dologi és személyi károk.³⁵² Ezzel szemben a szerződésszegéssel okozott károk leginkább a szakmai biztosítások körében (ügyvédi, kivitelezői, könyvvizsgálói felelősség, vezető tisztségviselő felelőssége stb.) kerülnek a biztosítás védernyőjébe.³⁵³ A harmadik típus a szakmai felelősségbiztosításhoz nagyon hasonló szolgáltatási felelősségbiztosítás, amely annyiban tér el az előbbitől, hogy a szolgáltatásnyújtás során okozott egyéb károkra, s nem kifejezetten, szorosan a szolgáltatásnyújtáshoz kapcsolódó károkra nyújt fedezetet.³⁵⁴³⁵⁵

³⁵² NAGY Péter – MICSKI Judit: *A szakmai felelősségbiztosítások piacának sajátosságai Magyarországon*. Inrapont Kft., Budapest, 2012, 9.

³⁵³ Az általános és szakmai felelősségbiztosítások közötti különbségre hívja fel a figyelmet a Nagy és Micski is. Rögzítik, hogy a gyakorlatban a szakmai felelősségbiztosításokat az általános felelősségbiztosítás speciális típusának tekintik. Kiemelik, hogy a szakmai felelősségbiztosítás specifikuma abban ragadható meg, hogy az kifejezetten valamely szolgáltatásnyújtással (a biztosítási szerződésben nevesített szakma gyakorlásával) összefüggésben a szolgáltatás igénybe vevőjének okozott károk fedezetét szolgálja. Vö.: NAGY – MICSKI: i.m. 8.

³⁵⁴ NAGY – MICSKI: i.m. 9. Ugyanakkor megemlíti a szerzők azt is, hogy van lehetőség a szolgáltatási felelősségbiztosítás esetén is záradék formájában kiterjeszteni a felelősségbiztosítás fedezetét a szolgáltatásnyújtással összefüggésben okozott károkra is, amely alapján már nem szolgáltatási, hanem szakmai felelősségbiztosításról beszélhetünk.

³⁵⁵ NOCHTA [2020]: i.m. 380.

Az értekezés IV. fejezetében – többször hipotetikus felvetésekkel tarkítva – elsősorban általános jelleggel vizsgáljuk meg, hogy a kár, mint a kontraktuális kárfelelősség egyik jogkövetkezménye miképpen vonható a biztosítás körébe. Mindemellett – az egyes biztosítók által online módon közzétett és nyilvánosan elérhető szerződési feltételek közül – megvizsgálunk két szerződéses jogviszony tekintetében irányadó felelősségbiztosítási „terméket”, nevezetesen a kivitelezők részére kötelezően megkötendő felelősségbiztosítási szerződést és a vezető tisztségviselők felelősségének fedezetére szolgáló ún. D&O felelősségbiztosítás szerződés rendelkezéseit, különösen azt, hogy milyen vagyoni hátrányokra terjednek ki ezek a biztosítási termékek.

Ettől elkülönítve kell vizsgálni a szerződésszegéssel okozott személyiségi jogsértéssel összefüggésben felmerülő sérelemdíj fizetési kötelezettséget, amelynek körében – jellemzően a szolgáltatásnyújtással az élethez, testi épséghez- és egészséghez való jog megsértésével okozott sérelem tekintetében – már találhatunk bírói döntéseket.

A felelősségbiztosítás elméletét és gyakorlatát régen foglalkoztatja az a kérdés, hogy kiterjedhet-e a felelősségbiztosítási fedezet terjedelme a közigazgatási felelősségre, különösen a közigazgatási jogkörben kiszabott bírságokra.³⁵⁶ A polémia fennállta abszolút releváns, hiszen a felelősségbiztosítás Ptk.-ban megfogalmazott definíciója szerint annak tárgya bármely jogszabály alapján megállapított felelősség lehet. Álláspontunk szerint erre a kérdésre elméleti síkon nemleges válasz adható, mégpedig két okból. Egyik, hogy a felelősségbiztosítás fogalmába, miszerint a biztosító olyan kár és sérelemdíj megtérítése, illetve megfizetése alóli mentesítésre köteles, amelyért a biztosított jogszabály szerint felelős, nem illeszthető bele a közigazgatási bírság, hiszen az sem kárnak, sem sérelemdíjnak nem minősíthető. Másodsorban pedig a felelősségbiztosítás reparatív funkciójával alapvetően nem egyeztethető össze a szankciós jellegű bírság fedezetbe vonásának lehetősége. Mindezek ellenére a

³⁵⁶ Lásd pl. LÁBADY Tamás: A kezesi biztosításról és a „közjogi felelősség” biztosíthatóságáról. *Biztosítási Szemle*, 1996/11-12. szám, 4–15.

jelenkor biztosítási gyakorlatában megjelentek az adatvédelmi felelősséget biztosítani hivatott termékek csírái, amelynek fedezeti körébe a biztosítók – kifejezetten a termék keresleti igényei szerint – az adatvédelmi bírságot is bevonják.³⁵⁷ Mi több, a könyvelői felelősség biztosítására szolgáló felelősségbiztosítási termékek között olyat is találunk a biztosítási piacon, amelyben lehetőség van a biztosítási fedezetet a mulasztási bírságra is kiterjeszteni.³⁵⁸ Álláspontunk szerint a vagyoni érdek körébe beleilleszthető a szankciós jellegű bírság, hiszen az a biztosított vagyont érinti, ilyenformán felmerülhet a kárbiztosítás körébe vonása. Megállapítható azonban, hogy a gazdasági élet kihívásai áttörik a „klasszikus” biztosítási dogmákat, a piaci igényekhez mértén tágítják a fedezet körét, amelyre a Ptk. rugalmas szabályozása lehetőséget biztosít, így tehát nem csak a klasszikus értelemben vett károk kerülhetnek abba bele. A biztosítási szerződések nem kezelik sztrikten a kár fogalmi körét és a gyakorlatban szabadon állapítják meg azt, hogy mely vagyoni veszteséget tekintik kárnak.

Hasonló vitára okot adó kérdés merül fel a szerződésszegés egyéb jogkövetkezményeinek biztosíthatóságával összefüggésben, vajon a felelősségbiztosítás fedezetébe vonható-e a kárátalány jellegű kötbér.³⁵⁹ Tekintettel arra, hogy a kötbér a szerződésszegés olyan szankciója,³⁶⁰ amelynek célja alapvetően a szerződésszegő fél kötelemszegésért való „büntetése”,³⁶¹ s

³⁵⁷ Az adatvédelmi felelősséggel kapcsolatos egyes kérdéseket, különösen annak biztosíthatóságát lásd erről szóló tanulmányunkban, amelyben kifejtettük az adatvédelmi bírság fedezetbe vonásával kapcsolatos aggályainkat. Vö.: CERTICKY, Mária: Insurability of the risks arising from data processing in Hungary. *Publicationes Universitatis Miskolcensis. Series Juridica et Politica*, Tom. 37. (2019), 273–287.

³⁵⁸

Vö.:

http://felelossegbiztosito.hu/konyveloi.html?gclid=Cj0KCQjwyZmEBhCpARIsALizmnlaygXVBoGUefDltjdKb2TOA51JU_TrZFqaTCKM78uNNoot9s0OkfsaAhb3EALw_wcB (megtekintve: 2021. 05. 20.).

³⁵⁹ KEMENES István: A szerződés megerősítése és módosítása. In: Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz. 2. kötet.* Wolters Kluwer, Budapest, 2014, 1629.

³⁶⁰ Megjegyezzük, hogy a szerződésszegés alóli kimentés esetén a szerződő fél mentesül a kötbérfizetési kötelezettség alól, lévén, hogy ez utóbbi feltétele a szerződésszegés.

³⁶¹ BÍRÓ – POMEISL foglal úgy állást, hogy „a kötbér (...) valójában nem kártérítés, hanem a szerződésben kikötött (a szerződésszegés miatt fizetendő) bírság.” Ennek okát abban jelölik meg, hogy a kötbér akkor is jár, ha a szerződésszegés nem okoz kárt. Vö.: BÍRÓ György – POMEISL András: A szerződés megerősítése és módosítása. In: Wellmann György (szerk.): *Az új Ptk. magyarázata V/VI.: Kötelmi jog, első és második rész.* HVG-Orac, Budapest, 478.

Mindemellett Leszkoven rámutat a kötbér szerződésszegéshez kapcsolódó represszív funkciójára. Vö.: LESZKOVEN László: A szerződés megerősítése és módosítása. In: Csehi Zoltán (főszerk.), Bodzási –

egyben a szerződésszegéssel megsértett teljesítési érdek kielégítése,³⁶² ezért úgy gondoljuk, hogy a felelősségbiztosítás funkciójával nem egyeztethető össze annak fedezetbe vonása.

A represszív jellegű szankciók biztosítási fedezetbe vonását álláspontunk szerint a biztosítást jellemző közösségi jelleg is akadályozza, amely a biztosítási jogviszonyban nyugvó közösségi érdek magánérdekkel szembeni elsődlegességét hangsúlyozza. E szerint a biztosítási fedezet tárgyának meghatározása során csak olyan egyéni érdek vehető figyelembe, amely a közösség céljai szempontjából is oltalomra érdemes. A represszív jellegű jogkövetkezmények – pl. a bírság – célja azonban az egyén büntetése, s mint ilyen a közösségre nem terhelhető.

III.6. A polgári jogi felelősség és a felelősségbiztosítás kölcsönhatása

Ahogy az előző fejezetekben, különösen a felelősségbiztosítás kialakulásának történeti előzményeinek bemutatása során többször is hangsúlyozásra került a felelősségi szabályok változása nagy hatással volt és a mai napig hatással van a felelősségbiztosításra. A mai értelemben vett felelősségbiztosítás intézményének „életre hívása” a felelősség objektivizálásának volt köszönhető³⁶³ (erről részletesen a II. fejezetben szóltunk), így a károsultak biztos kompenzációját kívánták megoldani vele.³⁶⁴ E mellett a felelősségbiztosítási fedezetbe vonható kockázatok a felelősség, ezen belül is a

Tókey (szerk.): *2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről kommentárja*. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2021, 1651.

³⁶² Álláspontunk szerint a kötbér a teljesítési érdek kielégítését szolgálja abban az esetben, ha az nemteljesítési-, hibás teljesítési- vagy lehetetlenülési kötbéreként kerül kikötésre, ezekben az esetekben ugyanis a kötbér „kiváltja” a jogosult teljesítési érdekét. Ezzel szemben a késedelmi kötbér kikötése esetén a kötbér érvényesítése mellett a teljesítés is követelhető, tehát az nem a teljesítési érdek kielégítését helyezi előtérbe, hanem a kötbér szankciós jellegét, így ez utóbbit a felelősségbiztosítás funkciójával való össze nem egyeztethetősége miatt nem tartjuk fedezetbe vonhatónak. S megjegyezzük az általunk vizsgált valamennyi biztosítási feltételben kizárásra került a kötbér (tulajdonképpen valamennyi szerződést biztosító mellékkötelezettség). Természetesen tudomásul vesszük, hogy a kötbér felelősségbiztosítási fedezetből való kizárása még nem támasztja alá azt, hogy elméleti síkon nem lehetne fedezetbe vonni a kötbért.

³⁶³ MÁDL: i.m. 355–379.

³⁶⁴ EBERT, Ina: Tort Law and Insurance. In: Bussani, Mauro – Sebok, J. Anthony (eds.): *Comparative Tort Law: Global Perspectives*. Cheltenham – Northampton, Edward Elgar Publishing, 2015, 144.; ugyanígy CANE: i.m. 242.; illetve NOVOTNI [1993]: i.m. 12.

polgári jogi felelősség függvényében változnak, és módosulnak. Így tehát, ha a felelősségre vonatkozó szabályok változnak, értve ez alatt az új felelősségi normák megalkotását és a meglévő felelősségi normák módosulását is, úgy változik a felelősségbiztosítási fedezet tartalma is (új, potenciálisan fedezetbe vonható kockázatok keletkezhetnek; a fedezetbe vont kockázatok módosulhatnak vagy az egyes kockázatok fedezetbe vonása megszüntetésre kerülhetnek). Természetesen a felelősségbiztosítás nem létezhetne a felelősség nélkül, hiszen először a felelősség azonosítása szükséges, s csak ezt követően beszélhetünk felelősségbiztosításról.³⁶⁵

Utaltunk arra, hogy a felelősség és a felelősségbiztosítás a jogfejlődés útján „kéz a kézben” jártak,³⁶⁶ amely nem csak azt jelenti, hogy a felelősség – Lábady Tamás által megfogalmazott „koloncként”³⁶⁷ – igazgatta a felelősségbiztosítás útját, hanem azt is, hogy a felelősségbiztosítás természete miatt szükségszerűen hatással volt a felelősség, mint jogintézmény alakulására is. E kölcsönhatásnak negatív és pozitív hatásait is azonosíthatjuk. A felelősségbiztosítás felelősségre gyakorolt negatív hatását abban látták, hogy az tompítja a polgári jogi felelősség visszatartó erejét,³⁶⁸ preventív funkcióját,³⁶⁹ s ezáltal felelőtlené teszi a biztosított magatartását, tulajdonképpen érdekeltté teheti a biztosítási esemény bekövetkezésében.³⁷⁰ Ezt a jelenséget azonosítjuk az ún. erkölcsi kockázatként („*moral hazard*”). A *moral hazard* a biztosítási fedezettel rendelkező és nem rendelkező személyek magatartásai közötti különbségben ragadható meg.³⁷¹ Az a személy, aki rendelkezik biztosítással jellemzően eltérően cselekszik attól a személytől, aki nem rendelkezik biztosítással.³⁷² Az erkölcsi kockázat kérdése ezen eltérés vizsgálatában áll, s a problémát az képezi, ha e magatartásbéli

³⁶⁵ EBERT: i.m. 144.

³⁶⁶ PANDURICS – MARKÓ: i.m. 82.

³⁶⁷ LÁBADY [1989]: i.m. 11.

³⁶⁸ CANE: i.m. 247.

³⁶⁹ EBERT: i.m. 147.

³⁷⁰ MENYHÁRD Attila: Biztosítás és polgári jogi felelősség. In: Landi – Koltay – Menyhárd (szerk.): *Lábady Tamás emlékkönyv*. Wolters Kluwer, Budapest, 2019, 298.

³⁷¹ ABRAHAM, Kenneth: “Incomplete” Insurance Coverage. *Connecticut Insurance Law Journal*, Vol. 26. 2020/2. szám, 123.

³⁷² WOLFEREN, Job van – INBAR, Yoel – ZEELENBERG, Marcel: *Moral hazard in the insurance industry*. Netspar, Tilburg University, 2013, 15.

különbség a felróhatóság felé sodorja a biztosítással rendelkező fél magatartását. Az erkölcsi kockázat egyes formáiban, szintjeiben³⁷³ azonosítható, a biztosító részére kockázatot jelentő magatartások kiküszöbölésének számos technikája alakult ki, amelyek egyrészt a jogszabályban,³⁷⁴ másrészt a biztosítási szerződésben³⁷⁵ jelennek meg.

A felelősségbiztosítás felelősségre gyakorolt hatásait – különösen Baker e témában végzett kutatásai nyomán³⁷⁶ – az alábbiak szerint azonosítjuk:

(i) a felelősségbiztosítás *de facto* a felelősség funkciójának beteljesítését szolgálja. Mivel a felelősség jogintézményének elsődleges célja a károsult reparációja,³⁷⁷ ez alatt a felelősségbiztosításnak azt a szerepét, feladatát értjük, amely a felelősség e funkcióját beteljesíti, a károkozó teljesítőképességét fokozza vagy sok esetben kiváltja.³⁷⁸ Ebert a felelősségbiztosítás egyik funkciójaként a károsult kompenzálását jelölte meg, s ezt hívta az ún. „mélyzseb elvnek” (deep-pockets rule), amellyel arra utal, hogy a biztos anyagi fedezettel rendelkező biztosítói helytállás a károsult védelmét szolgálja.³⁷⁹ Sőt, állítja, hogy „*felelősségbiztosítás nélkül a károsultak teljes kompenzálása csupán illúzió lenne*”.³⁸⁰

³⁷³ Az erkölcsi kockázat kérdéskörének mély vizsgálatára nem térünk ki azonban ehelyütt megjegyezzük, hogy az erkölcsi kockázatnak is több szintjét különíthetjük el: (i) *ex ante moral hazard*, azaz a biztosítási esemény bekövetkezését megelőző cselekvésben rejlő kockázat; (ii) *ex post moral hazard*, azaz a biztosítási esemény bekövetkezését követően tanúsított cselekvésekben rejlő kockázat; (iii) valamint a *biztosítási csalás*, amely az erkölcsi kockázat legsúlyosabb szintje. Vö.: WOLFEREN – INBAR – ZEELLENBERG: i.m. 16–20.

³⁷⁴ Ilyennek tekinthetjük többek között pl. a Ptk. 6:452. § (3 bekezdésében foglalt közlési és változásbejelentési kötelezettség megsértése esetére szóló jogkövetkezményt (t.i. a biztosító kötelezettsége nem áll be), továbbá ugyanez a jogkövetkezménye a Ptk. 6:453. § szerint a biztosítási esemény határidőben történő bejelentésének elmulasztásáért, illetve az erkölcsi kockázat kiküszöbölését szolgálják a Ptk. 6:464. §-ban megfogalmazott a biztosító mentesülésére vonatkozó szabályok.

³⁷⁵ A biztosítási szerződésben megjelenő, az erkölcsi kockázat kiküszöbölésére szolgáló rendelkezések közzé sorolhatjuk egyrészt a biztosító azon lehetőségét, hogy monitorozza a biztosított magatartását (megjegyezzük, hogy ez a jelenség az utóbbi években az Insurtech fejlődésének köszönhetően sokkal kifinomultabb lett), másrészt a biztosítási szerződésben tett különböző kikötéseket, így a biztosítási összeg limitálására vonatkozó rendelkezést, amellyel a kockázat egy része továbbra is a biztosítottat terheli, valamint a kizárásokra vonatkozó rendelkezéseket is e körbe sorolhatjuk. Vö. WAGNER: i.m. 279.

³⁷⁶ BAKER, Tom: Liability Insurance as Tort Regulators: Six Ways That Liability Insurance shapes Tort Law in Action. *Connecticut Insurance Law Journal*, Vol. 12. 2005-2006/1. szám, 1–16.

³⁷⁷ NOVOTNI [1985]: i.m. 569.

³⁷⁸ BAKER: i.m. 4.

³⁷⁹ EBERT: i.m. 145.

³⁸⁰ EBERT: i.m. 150.

(ii) A felelősségbiztosítás korlátjai *de facto* a kártérítés korlátját képezik, tekintettel arra, hogy számos esetben fordul elő az, hogy a károsult kára legfeljebb olyan mértékben térül meg, amilyen mértékű biztosítási fedezettel rendelkezik a károkozó. Ennek két oka van. Egyrésztől gyakori, hogy a károkozó fizetőképessége a biztosítási fedezetben limitált, mivel az azon felüli károkra nem rendelkezik megfelelő vagyoni fedezettel, akár azért sem, mert ténylegesen nincs elegendő vagyona.³⁸¹ Meglátásunk szerint másrésztől azért, mert a károsultak sok esetben megelégednek azzal a biztosítási összeggel, amelyet a biztosító részükre megfizet (legyen az akár a biztosítási összeg maximuma vagy egy egyezségben megállapított összeg), ezzel „megkímélik” magukat a pereskedéssel járó anyagi, lelki és egyéb terhektől.

Mindemellett azt is meg kell jegyezni, hogy a kötelező biztosítások körében jogszabály által megállapított minimum biztosítási összegek alkalmasak arra, hogy az előterjesztett kártérítési igények, valamint a fájdalomdíj-sérelemdíj iránti igények mértékét befolyásolják.³⁸²

(iii) A kártérítési igényeket úgy alakítják, hogy az korreláljon a létező felelősségbiztosításokkal, amely tétel szorosan összefügg az előző két pontban megfogalmazott állításokkal. Amennyiben olyan személyekkel szemben érvényesítenek kártérítési igényt, akik rendelkeznek felelősségbiztosítási fedezettel, úgy a tapasztalatok azt mutatják, hogy olyan kártérítési igényt terjesztenek elő, amelyekre a biztosítási fedezet kiterjed (sokszor azért, mert a károkozó egyébként nem rendelkezne az ezeken kívüli igényekre fedezettel, lásd a (ii) pontban kifejtetteket). Természetesen vannak kivételek, hiszen amennyiben a károkozó rendelkezik vagyonnal, úgy a károsult biztosítási fedezeten felüli igények megtérülésére is számíthat. Mindemellett van olyan eset, amikor a károsultnak érdeke is fűződik, illetve módja is van a teljes kártérítési igény érvényesítéséhez.³⁸³

³⁸¹ BAKER: i.m. 6–7.

³⁸² LAHNSTEIN, Christian: Tort Law and the Ethical Responsibilities of Liability Insurers: Comments from a Reinsurer’s Perspective. *Journal of Business Ethics*, Vol. 103. 87–94.

³⁸³ BAKER: i.m. 7–8.

(iv) A felelősségbiztosítók visszatérő és fontos alanyai a kártérítési igények elbírálásának, ami nagy hatással van az igények tartalmának kialakítására.³⁸⁴ Ez az állítás igaz abban az esetben is, ha a károsult bíróságon kívül kívánja rendezni az igényét, s jellemzően a biztosítóval folytat tárgyalásokat, illetve akkor is, ha a károsult és a károkozó között per van folyamatban, amelyben a biztosító részt vesz.³⁸⁵ Sőt, egy az USA-ban készült felmérés alapján azokban a kártérítési perekben, amelyekben a károkozó oldalán megjelenik egy biztosító a bírók sokkal nagyobb eséllyel ítélik meg a kártérítést az igény előterjesztője részére.³⁸⁶ Ezzel összefüggésben Lábady Tamás is megjegyzi a magyar nem vagyoni kártérítés bírói gyakorlata kapcsán, hogy „*a biztosítói háttér nélküli magánszemély károkozókkal szemben indított kisszámú perek többségében a bíróságokat szükségképpen motiválja az összegszerűség kérdésében is a túlnyomó többségben a biztosítók és a munkáltatók teljesítési kötelezettségére épülő praxis, mégis felismerhető a bírák bizonyos fokú szűkebb keblűsége, ha a kártérítést magánszemély károkozónak kell fizetnie.*”³⁸⁷ Mindez azt eredményezi, hogy „*elsikkad az egyes személyek vétkessége, a kártérítési ügyek lényege már csak a halmozódó költségek kezelése lesz.*”³⁸⁸

Erre utal Menyhárd Attila is amikor azt írja, hogy „*kétségtelennek tűnik, hogy a biztosítótársaságok egyre inkább a kártérítési játszmák központi szereplőivé váltak. A kártérítésként kifizetett összegek túlnyomó része a biztosítótársaságok*

³⁸⁴ BAKER: i.m. 9–10.

³⁸⁵ A biztosító részvételének számos célja lehet. Elsődlegesen a biztosító érdeke, hogy a biztosított felelősségét ne állapítsa meg a bíróság, hiszen ebben az esetben a biztosítónak nem kell teljesítenie a szerződéses kötelezettségét (nyilvánvalóan ezen a síkon a biztosított és a biztosító érdeke azonos). Amennyiben a biztosított felelősségét a bíróság megállapítja, úgy a biztosító elsődleges érdeke az, hogy a bíróság által megállapított kártérítés mértéke – ezáltal a jövőbeni mentesítési kötelezettségének mértéke – a lehető legalacsonyabb legyen.

A károkozó biztosított és a biztosító közötti szerződéses jogviszony teljesítése tekintetében a biztosítónak meg kell vizsgálnia, hogy a biztosított felelőssége olyan esemény miatt került-e megállapításra, amelyre a szerződés fedezetet nyújt, vagy az a fedezetből kifejezetten vagy közvetve (ez utóbbit értsd: a fedezet terjedelme nem értelmezhető úgy, hogy abban az adott káresemény beletartozik) kizárásra került, amely miatt mentesülhet a szolgáltatási kötelezettsége alól. Amennyiben a felelősséget kiváltó biztosítási eseményre a felelősségbiztosítási fedezet kiterjed, úgy a biztosító vizsgálhatja annak a lehetőségét, hogy fennáll-e olyan ok, amely miatt mentesül a szolgáltatási kötelezettsége alól. Megjegyezzük, hogy ez utóbbi két ok vizsgálatára már akkor sor kerül, illetve kerülni, amikor a károkozó biztosított felelősségének fennállását bírálja a bíróság.

³⁸⁶ SYVERUD, Kent D.: On the Demand for Liability Insurance. *Texas Law Review*, 1994/6. szám, 1651.

³⁸⁷ LÁBADY Tamás: A nem vagyoni kártérítés biztosítási fedezete. *Biztosítási Szemle*, 1988/1-2. szám, 20–21.

³⁸⁸ PUSZTAHELYI [2018]: i.m. 114.

zsebéből kerül a károsulthoz, és az esetek túlnyomó többségében a kártérítésért felelős személy nem is rendelkezne a szükséges pénzügyi alapokkal.”³⁸⁹

Ezzel szemben Wagner – a felelősség preventív funkciójának hangsúlyozása és annak a felelősségbiztosításra gyakorolt hatásának mellőzése körében – kiemeli, hogy a felelősségbiztosítást és a felelősséget teljes mértékben el kell egymástól különíteni, utóbbi körében hozott döntést nem befolyásolhatja az előbbi létezése.³⁹⁰

(v) A felelősségbiztosítás a felelősségi szabályokat alakítja és sok esetben azokat lebutítja.³⁹¹ Álláspontunk szerint a felelősségre vonatkozó szabályok sok esetben általános jelleggel vannak megfogalmazva, így a felelősségbiztosítás – e „csatornán” keresztül a biztosító – alkalmas arra, hogy e szabályokat alakítsa. Ez alatt azt értjük, hogy a felelősségbiztosítási szerződés fedezetével összefüggésben, pontosabban egy a felelősségbiztosítási szerződéssel érintett felelősséggel összefüggésben felmerülő jogvitákban a felelősségre vonatkozó egyes normák értelmezése szükségessé válik, ezáltal e rendelkezéseket formálja, alakítja.

(vi) A kártérítési fedezet határaitól szóló tárgyalások irányítják majd a kártérítési igények perbeli érvényesítését. Ezek a tárgyalások elsősorban a törvényhozók termeiben zajlanak, és megvitatják, hogy milyen típusú felelősségbiztosításra merült fel igény; továbbá másodsorban a nagy szervezeteken belül tárgyalásokat folytatnak a tekintetben, hogy beépítsenek-e egy biztosítási záradékot az egyes szerződéseikbe, s ha igen, úgy a záradék hogyan legyen megfogalmazva, legyen-e mentességre vonatkozó rendelkezés; s a szerződést kötő felek arról tárgyalnak, hogy előírják-e az ügyleteikben a másik fél biztosítási kötelezettségét.³⁹² Mindemellett a felelősségbiztosítást

³⁸⁹ MENYHÁRD: i.m. 297.

³⁹⁰ WAGNER, Gerhard: Tort Law and Liability Insurance. *The Geneva Papers*, Vol. 31. 2006/2. szám, 278.

³⁹¹ BAKER: i.m. 11–12.

³⁹² E tekintetben Pusztahelyi Réka is hangsúlyozza, hogy a kártérítési szabályokhoz képest ugyanolyan jelentőséggel bírnak azok a normák, szerződési szabályok, amelyek a biztosító kockázatviselésének határait húzzák meg. Vö.: PUSZTAHELYI [2018]: i.m. 114.

nyújtó biztosítók határozzák meg, hogy milyen felelősségre, mennyiért és kinek nyújtanak biztosítási fedezetet.³⁹³

III.7. A felelősségbiztosítás biztosítéki jellege

Kétségtelen, hogy a felelősségbiztosítás működési mechanizmusa felfogható úgy is, mint a kötelmi jogosult követelése kielégítésének biztosítéka, amely követelés származhat szerződéses jogviszonyból vagy szerződésen kívüli deliktumból. Álláspontunk szerint helyesebb a kötelezett teljesítőkészségének hiánya esetére szóló biztosítéknak nevezni. A felelősségbiztosítási fedezet igénybevételére ugyanis a biztosított nem köteles, dönthet úgy, hogy a kárkötelemből eredő kötelezettségét saját maga teljesíti. A károsult a felelősségbiztosítási fedezet létéről csak akkor szerez tudomást, ha erről a károkozó tájékoztatja és még – főszabály szerint – ez esetben sem rendelkezik a biztosítóval szemben közvetlenül előterjeszhető megtérítési igénnyel.³⁹⁴ Novotni is megjegyzi és hangsúlyozza, hogy *„lényegében a felelősségbiztosítás a kötelem kötelezetti oldalának olyan megerősítése, amely az eredeti kötelmi helyzet fenntartása és alanyváltozás nélkül lehetővé teszi harmadik személy, a felelősségbiztosító, teljesítését a kötelezett helyett.”*³⁹⁵ Novotni gondolatainak tengelyét a kötelem kötelezetti oldalának megerősítésére vonatkozó megállapítás képezi, e helyütt azonban kiemelnénk az idézet *„lehetővé teszi”* részét is, hiszen Novotni ezzel is utal arra, hogy a felelősségbiztosító teljesítése csupán egy lehetőség.

A felelősségbiztosítás biztosítéki jellegét hangsúlyozza a reparációs és károsultvédelmi funkciója is, különösen a jogalkotó által előírt kötelező felelősségbiztosítások körében.³⁹⁶ Vannak olyan tevékenységek – akár relatív, akár abszolút jogviszonyok –, amelyekben rejlő magas kockázat miatt a

³⁹³ BAKER: i.m. 13–14.

³⁹⁴ Megjegyezzük, s erre később kitérünk, hogy a Ptk. 6:473. § (2) bekezdése alapján megállapítási kereset előterjesztésére azonban jogosult a károsult.

³⁹⁵ NOVOTNI [1981]: i.m. 48., NOVOTNI [1993]: i.m. 120. Ezzel egyezően UJVÁRINÉ [2015]: i.m. 255.

³⁹⁶ A felelősségbiztosítás funkciói tekintetében lásd: CERTICKY Mária: A felelősségbiztosítás funkciói. In: *Studia Iurispudentiae Doctorandorum Miskolciensium - Miskolci Doktoranduszok Jogtudományi Tanulmányai*. 2020/1. szám, 7–19.

jogalkotó kötelezően előírja felelősségbiztosítási fedezet meglétét abból a célból, hogy e kockázatos tevékenység körében okozott károk megtérítésére fedezetet biztosítson. A kötelező felelősségbiztosítási fedezet nyújtását a jogalkotó abból a célból írja elő, hogy a biztosító a biztosított mentesítésével reparálja a kárkötelem keletkezésével eltolódott vagyoni helyzetet (*reparatív funkció*). A kötelező jelleg azt a célt is szolgálja, hogy a károsult kielégítése ne maradjon el, illetve az minél előbb megvalósuljon (*károsultvédelmi funkció*). Elmondható tehát, hogy a jogalkotó is jellemzően azért írja elő a biztosítási kötelezettséget, hogy az a biztosított és a károsult között a jövőben potenciálisan létrejövő kárkötelem kielégítését biztosítsa,³⁹⁷ sőt számos esetben az egyes jogszabályok nem kötelezően, hanem alternatív jelleggel írják elő az érintett tevékenység körében okozott vagyoni hátrányok pénzügyi biztosítékként a felelősségbiztosítási szerződés megkötését.³⁹⁸ Ez utóbbi esetben tehát kifejezetten megjelenik a jogszabályokban a pénzügyi biztosíték jellege, mint alternatíva.

Nem hagyható figyelmen kívül az sem – sőt talán a biztosítéki jellegét ez tükrözi a legjobban –, hogy számos esetben pl. egy nemzetközi fuvarozás esetén a feladó csak úgy köti meg a fuvarozási szerződést, ha a fuvarozó megfelelő pénzügyi biztosítékkal rendelkezik a fuvarozás körében okozott károk fedezetére, amelyet jellemzően felelősségbiztosítással oldanak meg.

A szakirodalomban találunk olyan megközelítést is, amely szerint a felelősségbiztosítás biztosítéki jellege abban lelhető fel, hogy az alapkontraktus

³⁹⁷ Megjelenik ez pl. a Gfbtv. preambulumban. Az ügyvédi tevékenységről szóló 2017. évi LXXVIII. törvény 14.§ (1) bekezdése is kifejezetten úgy rendelkezik, hogy az ügyvédi tevékenységgel, vagy kiegészítő ügyvédi tevékenységgel okozott károkra és sérelemdíjra kell fedezetet biztosítani. Az egészségügyi szolgáltatás során okozott kár megtérítésére is kötelező felelősségbiztosítási fedezetet biztosítani (Vö.: Eütv. 108.§ (2) bekezdés). A biztosítási alkuszi és többes ügynöki tevékenység körében okozott vagyoni és nem vagyoni hátrányokat felelősségbiztosítási fedezettel kell „hárítani”, amelyet Bt. ír elő.

³⁹⁸ Ilyen előírást tartalmaz a 2004/35/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv 8. cikke – illetve kiemelve a (27) preambulumbekendését, amely kifejezetten nevesíti a biztosítás jogintézményét, mint pénzügyi biztosítéket – által előírtaknak megfelelően pl. Környezet védelemének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény 101.§ (2) bekezdés d) pont és (5) bekezdés, továbbá az utazásszervező és -közvetítő tevékenységről szóló 213/1996. (XII. 23.) kormányrendelet 8.§ (1) b) pontja is stb.

hatályban tartásának elősegítésével a kapcsolt szerződési konstrukció teljesedésbe menését szolgálja.³⁹⁹

Novotni Zoltán a felelősségbiztosítás rendszerbeli elhelyezésével összefüggésben úgy fogalmaz, hogy „*a biztosítási intézmények jogrendszerbeni szerves elhelyezését jól szolgálná, ha pl. a felelősségbiztosítási lehetőség éppúgy a szerződést biztosító kötelezettségek sorába lépne, mint a kezesség, zálog vagy óvadék – hiszen ezekkel legalábbis egyenértékű jogi eszköz.*”⁴⁰⁰

III.8. A felelősségbiztosítás elhatárolása más jogintézményektől

Mivel a polgári jogban számos olyan jogintézmény van, amely a jogi konstrukciója alapján hasonlóságot mutat a felelősségbiztosítással, de mindegyiknek megvan a saját funkciója, ezért indokoltnak látjuk a felelősségbiztosítás és e jogintézmények elhatárolását, amellyel a felelősségbiztosítás sajátos jellegére, egyéni természetére kívánunk rávilágítani, illetve kidomborítani önálló jogintézményi jellegét.

III.8.1. A felelősségbiztosítás és a kezesség összevetése

A felelősségbiztosítás biztosítéki jellegének vizsgálatánál a kezességgel való összehasonlítása is felmerülhet,⁴⁰¹ hiszen némileg hasonló a kezes és a biztosító helyzete. A hasonlóság abból fakad, hogy a jogosult és a kezes megállapodása alapján a kezes a jogosult helyett köteles teljesíteni, ha a teljesítő készsége vagy

³⁹⁹ PAPP Tekla: Komplex szerződések és a biztosítási kontraktus. *Biztosítás és Kockázat*, 2018/1. szám, 10.

⁴⁰⁰ NOVOTNI [1985]: i.m. 297.; ugyanezt hangsúlyozza egy másik művében. Lásd: NOVOTNI Zoltán: *Új tapasztalatok a vállalkozói kockázat biztosítása terén*. A Magyar Jogász Szövetség X. Országos Munkaértekezlete. Megnyitó ülés. A magyar jogász szövetség kiadványa, 1985, 577.

⁴⁰¹ Nem kapcsolódik szorosan az elhatárolási kérdésekhez, de megemlítjük, hogy a biztosítók vállalhatnak kezességet is, így pl. a felszámolók névjegyzékéről szóló 14/2021. (X. 29.) SZTFH rendelet 2.§ (3) bekezdésében foglalt, a felszámoló szervezet részére előírt biztosítéki kötelezettség teljesíthető a „*magyarországi székhelyű vagy az Európai Gazdasági Térségről szóló megállapodásban részes más államban letelepedett biztosító által kiállított, készfizető kezességvállalást tartalmazó kötelezvény*” biztosításával. A teljesség kedvéért megjegyezzük, hogy a biztosíték természetesen felelősségbiztosítási fedezettel is teljesíthető.

képessége megrendül,⁴⁰² a felelősségbiztosítás alapján a biztosító a biztosítottat terhelő kötelezettség teljesítését vállalja át. A kezesség – a felelősségbiztosításhoz hasonlóan – a főkötelezettséghez szorosan kapcsolódik, de attól elkülönülő saját jogcímmel rendelkező kötelezettségvállalás. A kezes a kezességi szerződés alapján fennálló helytállási kötelezettségét teljesíti,⁴⁰³ ahogy a biztosító is a felelősségbiztosítási szerződésből eredő mentesítési kötelezettségét. Mindkét kötelezettség arra irányul – ahogy azt a 4. fejezet is hangsúlyozza –, hogy az adós kötelezettségét harmadik személy kötelemszüntető hatállyal teljesítse.⁴⁰⁴ A kezesség és a felelősségbiztosítás hasonlósága megragadható a biztosított követelés vonatkozásában is, hogy a kezesség is szólhat jövőben fennálló követelésre, sőt akár az feltételhez is köthető.⁴⁰⁵ A felelősségbiztosítás esetén a fedezet egy jövőben esetlegesen fennálló – kárkötelemből eredő – követelésre áll fenn, amely feltételhez kötött, így pl. a szerződésben meghatározott biztosítási esemény miatt kell, hogy keletkezzen. Mindkettő esetén a feltétel bekövetkezéséig a kezes és a biztosító kockázatot vállal át, annak a kockázatát, hogy kötelezettségét teljesítenie kell, ha a meghatározott feltétel bekövetkezik.⁴⁰⁶ A helytállási kötelezettséget megalapozó feltételek között már természetesen vannak különbségek.

Hasonlóságot mutat a két jogintézmény között a járulékoság kérdése.⁴⁰⁷ Sem a kezességi szerződés, sem a felelősségbiztosítási szerződés létrejöttéhez nem szükséges – sőt utóbbi esetében (néhány eset kivételével) alapvetően nem is lehet szó – a követelés fennállása. Mindkét szerződés megköthető tehát úgy, hogy az jövőben keletkező követelésért való helytállási kötelezettséget keletkeztet. A járulékoság miatt a kezességi- és a felelősségbiztosítási szerződés alapján történő helytálláshoz is szükséges, hogy létezzen egy főkövetelés, amelyért helyt kell állnia a kezesnek, illetve, amelynek teljesítése

⁴⁰² GÁRDOS István: Biztosítéki szerződések. In: Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz*. Budapest, Wolters Kluwer, 2014, 2061.

⁴⁰³ GÁRDOS: i.m. 2061.

⁴⁰⁴ GÁRDOS: i.m. 2060.

⁴⁰⁵ LESZKOVEN László: *A kezességi szerződés*. HATRA MAG, Miskolc, 2009, 21., GÁRDOS: i.m. 2062.

⁴⁰⁶ GÁRDOS István: i.m. 2061.

⁴⁰⁷ Ezzel összefüggésben lásd: MATOVICS Rúben: A járulékoság elemei a felelősségbiztosításban. In: *Kártérítési és Biztosítási Jog* 2020/1. szám, 1–10.

alól mentesíteni kell a biztosítottat. Mi több, abból a szempontból is azonos a két jogintézmény, hogy mindkettőnek van egy praestare szakasza, amelyben fedezet biztosítására van szükség. A kezesnek is készen kell állnia arra, hogy felszólítás esetén helyt kell állnia, míg a biztosító főszolgáltatása alapvetően a fedezetnyújtásban rejlik.⁴⁰⁸ A részbeni hasonlóság és ezáltal a különbség a biztosított követelés mértékében fedezhető fel. A kezes kötelezettsége nem lehet terhesebb, mint amely a kezesség elvállalásakor volt.⁴⁰⁹ Ezzel szemben a biztosító bizonytalan, előre nem látható mértékű követelésért való helytállást vállal,⁴¹⁰ feltéve, hogy a szerződésben nincs meghatározva a helytállás mértéke, vagy jogszabály nem határozza meg azt. Amennyiben ez utóbbi eset áll fenn, tehát a felelősségbiztosítási szerződésben kikötik a biztosító helytállásának maximális mértékét, úgy a helytállás mértéke ehhez igazodik, s ebben a kezességi szerződéssel azonos. A kezes és a biztosító is köteles helytállni a főkövetelés mellékkötelezettségeiért is,⁴¹¹ amelyek között az alapjogviszony jellege miatt jelentős különbségek fedezhetőek fel (pl. a kezesség kiterjed az ügyleti és késedelmi kamatra, a felelősségbiztosítás esetén – feltéve, hogy nem zárják ki a fedezet köréből – a kárkamatra).

A két jogintézmény közötti alapvető különbség, hogy a kezes a kezességi szerződést a jogosulttal köti, amelyben vállalja a kötelezett helyett történő helytállást. Ezzel szemben a biztosító nem a károsulttal köt szerződést, hiszen az ő személye a biztosítási esemény bejelentéséig ismeretlen, mi több ezt követően sem keletkezik köztük semmilyen jogviszony.⁴¹² Másik nagyon fontos különbség, hogy a kezesség másodlagos, mögöttes (szubszidiárius) helytállási kötelezettség, amelynek igénybevételére akkor kerülhet sor, ha az adós nem

⁴⁰⁸ Hangsúlyozandó, hogy utóbbi szigorú pénzügyi szabályok közé szorított fedezetnyújtás, míg a kezes fedezet nyújtását nem írja elő és nem szabályozza jogszabály, de úgy gondoljuk, hogy magában rejlik a fedezet biztosításának kötelezettsége, amely nem egyenlő a biztosítók tekintetében szabályozott fedezet rendelkezésre tartásával.

⁴⁰⁹ Vö.: Ptk. 6:417. § (1) bekezdés

⁴¹⁰ NOVOTNI [1981]: i.m. 48.

⁴¹¹ Vö. a kezesség tekintetében: Ptk. 6:417. § (1) bekezdés, valamint GÁRDOS István: i.m. 2066., valamint a felelősségbiztosítás vonatkozásában: Ptk. 6:470.§ (2) – (3) bekezdések.

⁴¹² Az alapvetően más kérdés, hogy a biztosított és a biztosító közötti szerződés biztosíthat – mi több a jogszabály biztosít is – a károsult számára jogosultságokat, de ez még nem jelenti azt, hogy külön jogviszonyba lépne a biztosított és a biztosító, ez mindösszesen azt jelenti, hogy a károsult belép a felelősségbiztosítási jogviszonyba.

teljesít,⁴¹³ a kötelezett mulasztására még készfizető kezesség esetén is szükség van.⁴¹⁴ Ezzel szemben a biztosító helytállása független attól, hogy a biztosított tudna-e teljesíteni, illetve a károsult a biztosítottal szemben megpróbálta-e igényét érvényesíteni. Amennyiben a biztosított a biztosító felé bejelenti a biztosítási esemény bekövetkezését és egyéb mentesülésre okot adó körülmény sem áll fenn, a biztosítónak teljesítenie kell a szerződésből eredő kötelezettségét.

A kezesség esetén a jogosult köteles tájékoztatni a kezest a kötelezett teljesítésének elmaradásáról,⁴¹⁵ ezzel szemben a károsultnak alapesetben a felelősségbiztosítási szerződés fennállásáról nincs tudomása, így a tájékoztatási kötelezettség részéről nem áll fenn, a biztosítási esemény bejelentése a biztosított kötelezettsége, amely kötelezettséget úgy kell értelmezni, hogy amennyiben igénybe kívánja venni a biztosító szolgáltatását, úgy a szerződésben meghatározott határidőn belül köteles bejelenteni a biztosítási esemény bekövetkezését.⁴¹⁶ Ezzel kapcsolatos, hogy a kezes csak akkor köteles teljesíteni, ha a jogosult felszólította a teljesítésre,⁴¹⁷ míg a biztosító csak akkor köteles teljesíteni, ha a biztosított felelősséggel tartozik az okozott kárért, illetve sérelemdíjért. Természetesen ennek feltétele, hogy a biztosított által a biztosítási esemény megfelelően bejelentésre kerüljön, amely álláspontunk szerint a biztosított által előterjesztett olyan igénynek minősül, amely a biztosító szolgáltatásának igénybevételére irányul.

Eltérés fedezhető fel a két jogintézmény között abban is, hogy amennyiben a biztosító teljesít, tehát mentesíti a biztosítottat a kötelezettség alól, a biztosítottnak nem kell a biztosító részére megtéríteni a kifizetett összeget. Ezzel szemben, ha a kezes teljesít a kötelezett helyett, a kezes vele szemben fordulhat a kifizetett összeg visszafizetése iránt. Mindemellett, ha a biztosított megtéríti a károsult kárát, úgy a biztosítóval szemben igényt terjeszthet elő a

⁴¹³ KOLOSVÁRY: i.m. 294., LESZKOVEN [2009]: i.m. 17., GÁRDOS István: i.m. 2061.

⁴¹⁴ GÁRDOS István: i.m. 2073.

⁴¹⁵ Vö.: Ptk. 6:418. § (1) bekezdés

⁴¹⁶ Vö.: Ptk. 6:471. §

⁴¹⁷ Vö.: Ptk. 6:422. § (1) bekezdés

szolgáltatásának teljesítése érdekében, ezzel szemben a kezesség esetén, ha az adós teljesítette a kötelezettségét, nem fordulhat a kezessel szembe.

Végző soron a két jogintézmény közötti legalapvetőbb különbség, hogy a kezesség személyi biztosítéknak minősül, amely szerződésszegéshez, ezen belül a nem teljesítéshez kapcsolódik, míg a felelősségbiztosítás általában károkozáshoz, ezen belül kapcsolódhat kontraktuális károkozáshoz is.

III.8.2. Felelősségbiztosítás és tartozásátvállalás

A Ptk. 6:203. § lehetőséget ad arra, hogy egy harmadik személy egy kötelem kötelezettjének a kötelemből eredő kötelezettségét – e három személy megállapodása alapján – átvállalja. A tartozásátvállalás alapján a kötelmi helyzet módosul, az eredeti kötelezett helyét az átvállaló személy veszi át.⁴¹⁸ A tartozásátvállalás tehát egy három pólusú jogviszony,⁴¹⁹ amelyben az átvállaló vállalja, hogy a kötelezett helyett teljesít. A felelősségbiztosítási jogviszonyban is fellelhetőek ilyen jellemzők, hiszen a biztosító a biztosított helyett teljesít, helyesebben mentesíti a kártérítési és sérelemdíj fizetési kötelezettségének teljesítése alól. E két jogintézmény között azonban az alábbi lényeges különbségek vannak, amelyek alapvetően szorosan összefüggenek.

a) a tartozásátvállalás kizárólag az átvállaló, a kötelezett és a jogosult közötti háromoldalú jogügyletként, szerződésként értelmezhető,⁴²⁰ míg a felelősségbiztosítási jogviszonyban nincs szükség ilyen három oldalú jogügyletre, így a károsult hozzájárulására ahhoz, hogy a biztosító a károkozó (kötelezett) helyett teljesítsen.

b) a tartozásátvállalást megelőzően szükség van egy alapjogviszonyra, amelyből a később átvállalt kötelezettség ered. A tartozásátvállalás e jogviszony keletkezését követően megkötött jogügylet. Ezzel szemben a

⁴¹⁸ GÁRDOS Péter: Tartozásátvállalás. In: Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz*. Budapest, Wolters Kluwer, 2014, 1674., illetve NOVOTNI [1981]: i.m. 44.

⁴¹⁹ Fontosnak tartjuk kiemelni, hogy a felelősségbiztosítás és a tartozásátvállalás összehasonlítása keretében Novotni Zoltántól idézett gondolatok olyan jogszabályi környezetben fogalmazódtak meg, amikor a tartozásátvállalás egy két pólusú jogviszony volt.

⁴²⁰ GÁRDOS Péter: Tartozásátvállalás, mint nováció. *Polgári Jogi Kodifikáció* 2005/1. szám, 3.

felelősségbiztosítás esetén annak keletkezése megelőzi a kötelezettség keletkezését. Így tehát a károsult (jogosult) a felelősségbiztosítási jogviszonyba – viszonylag leegyszerűsített megfogalmazással – később lép be,⁴²¹ vagy egyáltalán nem lesz részese a szűkebb értelemben vett jogviszonynak,⁴²² így a felelősségbiztosítási szerződésnek nem alanya, sőt a szerződés megkötésekor a személye gyakran nem is ismert.⁴²³

c) különbség figyelhető meg továbbá abban is, hogy míg a tartozásátvállalásnál a jogosult a szolgáltatást kizárólag az átvállalótól követelheti, addig a felelősségbiztosítási jogviszonyban a károsult – eltérő jogszabályi vagy szerződési rendelkezés hiányában⁴²⁴ vagy a biztosítási szerződés erre vonatkozó rendelkezése esetén – a biztosítóval szemben közvetlenül nem terjesztheti elő igényét.⁴²⁵

d) a tartozásátvállalás esetén az átvállaló a kötelezett helyébe lép, a jogosult tőle követelheti a teljesítést, a tartozás kiegyenlítését. Ezzel szemben a biztosító nem lép a károkozó biztosított helyébe, csupán a közöttük fennálló szerződést teljesíti azáltal, hogy mentesíti a biztosítottat a fizetési kötelezettség alól, helyesebben a felelősségre vonás esetén annak jogkövetkezményei viselése alól.

e) a tartozásátvállalás esetén tartozás átvállalása történik, amely a kötelezett és a jogosult közötti kötelemből fakad. Elképzelhető az az eset is, hogy a tartozás még nem áll fenn, az csupán a jövőben keletkezik, de a kötelezett és a jogosult közötti jogviszony létezése mindenképpen szükséges. A felelősségbiztosítás esetén azonban lényegesen másról van szó. A biztosító nem

⁴²¹ Nem célunk részletesen elemezni azt a kérdést, hogy mikor válik a károsult a tág értelemben vett jogviszony alanyává.

⁴²² Ez a helyzet abban az esetben, ha a biztosított nem kívánja igénybe venni a felelősségbiztosítási szerződésből eredő jogát arra, hogy kérje a biztosító helytállását és nem jelenti be a biztosítási esemény bekövetkezését.

⁴²³ Erre tekintettel pl. értelmezhetetlen a tartozásátvállalás azon rendelkezése, amely a jogosult részére lehetőséget biztosít a tartozásátvállaláshoz történő hozzájáruló nyilatkozatának előzetes megtételére. Hangsúlyozni kell azonban, hogy a potenciális károsult személye akár ismert is lehet, pl. egy konkrét szerződésből eredő felelősség kockázatának átvállalása esetén.

⁴²⁴ Így pl. a Gfbtv. 28.§ (1) bekezdése biztosítja a károsult azon jogát, hogy közvetlenül a biztosított biztosítójával szemben terjessze elő igényét.

⁴²⁵ Meg kell azonban jegyezni, hogy az új Ptk. előkészítése során volt olyan jogalkotási javaslat, amelyben javasolták azt, hogy a Ptk. általános jelleggel szabályozza a károsult jogát arra, hogy a biztosítóval közvetlenül is előterjessze az igényét. Vö.: LÁBADY [2001]: i.m. 53.

tartozást vállal át, hanem a tartozás fennállásának a lehetőségét, amely a biztosított által folytatott tevékenység kockázataként jelenik meg. A biztosító azt vállalja, hogy amennyiben a biztosított a szerződésben foglalt magatartásával olyan kárt okoz, amelyért ő felelősséggel tartozik, úgy a szerződésben meghatározott mértékben és módon – tehát lényeges, hogy csak a szerződés keretei között⁴²⁶ – mentesíti a biztosítottat a fizetési kötelezettsége alól. A felelősségbiztosítás esetén tehát a tartozás keletkezése abszolút bizonytalan, az pusztán eshetőleges.⁴²⁷

f) a tartozásátvállalás esetén az átvállaló a kötelezett teljes kötelezettségét átvállalja, ezzel szemben a felelősségbiztosítás alapján a biztosító csupán a szerződésben meghatározott mértékig köteles mentesíteni a biztosítottat a teljesítés alól. A biztosító részbeni helytállása a károsult követelését nem szünteti meg, a meg nem térített részt a károkozótól továbbra is követelheti.

A két jogintézmény között annyi azonosság felfedezhető, hogy mindkét esetben az eredeti kötelezett helyett egy másik személy teljesít.⁴²⁸

III.8.3. Felelősségbiztosítás és teljesítésátvállalás, valamint tartozáselvállalás

A Ptk. 6:205. § alapján harmadik személy megállapodhat a kötelezettel a kötelezett tartozásának átvállalásáról, ebben az esetben a kötelezett kötelezettségét a harmadik személy lesz köteles teljesíteni vagy a kötelezettet olyan helyzetbe hozni, hogy az lejáratkor teljesíthessen. Tekintettel arra, hogy a teljesítés átvállalására vonatkozó megállapodás kizárólag a felek között hatályos, a jogosult nem követelheti a tartozást a harmadik személytől.⁴²⁹ Megfigyelhető, hogy van párhuzam a teljesítésátvállalás és a felelősségbiztosítás között, hiszen ez utóbbi is tulajdonképpen egy szerződésen alapuló olyan kötelezettségvállalás, amely arra irányul, hogy a harmadik

⁴²⁶ BÁRD [1998]: i.m. 7.

⁴²⁷ NOVOTNI [1981]: i.m. 45.

⁴²⁸ NOVOTNI [1981]: i.m. 45.

⁴²⁹ GÁRDOS Péter [2014]: i.m. 1678.

személy (a biztosító) a kötelezett (biztosított) helyett teljesítse a kárkötelemből eredő kötelezettségét. A felelősségbiztosítás azonban nyilvánvalóan több ennél, hiszen a harmadik személy, a biztosító teljesítése a jogszabályból adódóan számos feltételhez kötött (így pl. a biztosítási esemény bekövetkezése, a biztosított felelősségének megállapíthatósága), amelyet a szerződő felek a szerződésben tett kikötésekkel tovább színesítenek és részleteznek. Kérdésként felmerül, hogy a teljesítéselvállalást létrehozó jogviszony keletkezésének idején fenn kell-e állnia a kötelezett által teljesítendő kötelezettségnek, vagy az megadható úgy is, hogy a kötelezettség még nem áll fenn. Tekintettel arra, hogy a teljesítésátvállalás törvényi megfogalmazásában nem szerepel a követelésre vonatkozóan a tartozásátvállalásnál használt „*jogosulttal szemben fennálló*” kikötés, álláspontunk szerint értelmezhető úgy is a rendelkezés, hogy a követelésnek nem kell fennállnia a teljesítésátvállalásra irányuló jogviszony keletkezése idején, az szólhat a kötelezett jövőben fennálló követelésére is. Az ilyen tartalmú teljesítésátvállalás létrejötte abszolút a kötelezett és a teljesítésátvállaló személy érdekkörébe tartozik.

Mindezekre tekintettel megállapítható, hogy a felelősségbiztosítás – illetve önmagában véve a biztosítás intézménye – hordozhatja a teljesítésátvállalás jegyeit, de sokkal több annál, képletesen fogalmazva: megfelelő üzleti koncepcióba öltöztetett, számos feltétel teljesüléséhez kötött teljesítésátvállalás.

A Ptk. 6:206. § alapján, ha „*a teljesítésátvállalásról a jogosultat értesítik, egyetemleges kötelezettség jön létre.*” E tekintetben elmondható, hogy a felelősségbiztosítástól a tartozáselvállalás már lényegesen különbözik, hiszen amennyiben a biztosított a károsult tudomására hozza, hogy az adott károkozás tekintetében rendelkezik felelősségbiztosítási fedezettel, a Ptk. 6:473.§ (1) bekezdés alapján a károsult – jogszabály eltérő rendelkezése hiányában⁴³⁰ vagy a felek erre vonatkozó szerződéses kikötése esetén⁴³¹ – nem terjesztheti elő a biztosítóval szemben igényét.⁴³² A felelősségbiztosítási szerződés esetében egyetemleges kötelezettség sem jön létre, hiszen a kárkötelelem kötelezettje

⁴³⁰ Így pl. a Gfbtv. 28. § (1) bekezdés.

⁴³¹ TÓKEY: i.m. 2158., illetve BH1986.146.

⁴³² UJVÁRINÉ [2015]: i.m. 256.

kizárólag a biztosítottól követelheti a kár megtérítését, hiszen kizárólag vele van jogviszonyban.⁴³³ A biztosító kötelezettsége kizárólag a biztosított felé áll fenn, a Ptk. 6:472.§ (1) bekezdésében megfogalmazott kötelezettség, miszerint a biztosító a szolgáltatását a károsultnak teljesítheti, a teljesítés és nem a kötelezettség irányának a meghatározása.⁴³⁴

Mindezekre tekintettel megállapítható, hogy a felelősségbiztosítás és a tartozáselvállalás jogintézményei nem mutatnak hasonlóságot.

III.8.4. Felelősségbiztosítás és a harmadik személy részéről történő teljesítés és harmadik személy javára szóló szerződés

A felelősségbiztosítás jogviszony körében vitás kérdés, hogy a károsult köteles-e elfogadni a biztosító általi teljesítést. Megállapítható ugyanis, hogy a biztosító és a károsult között nincs jogviszony, amely alapján ilyen kötelezettsége lenne a károsultnak, sőt erre jogszabály sem kötelezi. Ujváriné Antal Edit megállapítja, hogy a károsult nem kötelezhető arra, hogy elfogadja a biztosító teljesítését.⁴³⁵ A felelősségbiztosítási szerződés motorja akkor lép működésbe, amikor a biztosított és a károsult között kárkötelem keletkezik. Amennyiben – a károkozó biztosított biztosítónak történő bejelentés alapján – a kárkötelem található és összefonódik egy felelősségbiztosítási jogviszonnyal, úgy a kárkötelem szempontjából a biztosító harmadik személynek minősül, aki egy a károkozóval szemben fennálló kötelezettségét – ha ennek feltételei fennállnak – a károsult felé teljesít(het)i. Ebből a szempontból meg kell vizsgálni, hogy alkalmazható-e a harmadik személy részéről történő teljesítés szabálya? Vékás Lajos a Ptk. kommentárjában rögzíti, hogy a biztosítási jogviszony alapján történő teljesítés nem minősül harmadik személy részéről történő teljesítésnek, hanem olyan teljesítésnek minősül, amellyel a harmadik személy a saját kötelezettségét teljesíti, s egyúttal a kötelezett (biztosított) tartozásának

⁴³³ TÖKEY: i.m. 2158.

⁴³⁴ NOVOTNI [1993]: i.m. 120.

⁴³⁵ UJVÁRINÉ [2015]: i.m. 256.

megszüntetését eredményező hatása van.⁴³⁶ Ugyanezen az állásponton van Pusztahelyi Réka is, aki megállapítja, hogy „*dogmatikailag vitatható, hogy ezt [értsd: a biztosító teljesítését – a szerző] harmadik személy részéről történő teljesítésnek tekintsük-e, hiszen ő [értsd: a biztosító – a szerző] nem a kártérítést nyújtja, hanem a felelősségbiztosítási szerződés alapján teljesít.*”⁴³⁷

A jogosult a harmadik személy részéről felajánlott teljesítést köteles elfogadni, ha ehhez a kötelezett hozzájárult, a szolgáltatás nincs személyhez kötve és nem igényel olyan szakértelmet vagy képességet, amellyel a harmadik személy nem rendelkezik. A kötelezett hozzájárulása nem szükséges, ha a harmadik személynek lényeges jogi érdeke fűződik ahhoz, hogy a teljesítés megtörténjék, és a kötelezett a teljesítést elmulasztotta, vagy nyilvánvaló, hogy időben nem tud teljesíteni.

A Ptk. 6:57. § (2) bekezdéséből fakadó azon szabály, hogy „*ha a kötelezett és a harmadik személy közötti jogviszonyból más nem következik a harmadik személyt megtérítési igény illeti meg a kötelezettel szemben*” a biztosítási szerződés esetén is értelmezhető. Főszabály szerint – a biztosított (kötelezett) és a biztosító (harmadik személy) közötti jogviszony jellegéből adódóan – a biztosítót nem illeti meg a megtérítési igény, hiszen a biztosító helytállásra vállal kötelezettséget. Ennek ellenére találunk olyan rendelkezést is, amely alapján a biztosítót valóban megilleti a megtérítési igény, amelyhez azonban többletfeltétel teljesülése szükséges, ilyennek minősül a Ptk. 6:468. § (1) bekezdésében foglalt rendelkezés.

A Ptk. 6:136. § (1) bekezdés szerint a szerződő felek a szerződésükben kiköthetik, hogy a kötelezett olyan harmadik személy részére köteles teljesíteni, aki a közöttük lévő szerződés megkötésében nem vett részt.⁴³⁸ E harmadik személy jogosulttá válik a teljesítés követelésére, amennyiben ezt a jogát a felek

⁴³⁶ VÉKÁS Lajos: A teljesítés sajátos esetei. In: Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz*. Budapest, Wolters Kluwer, 2014, 1378.

⁴³⁷ PUSZTAHELYI Réka: *A veszélyes üzemi felelősség szabályozási környezete*. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Budapest, 2018, 111.

⁴³⁸ KEMENES István: A teljesítés különös esetei. In: Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz*. Budapest, Wolters Kluwer, 2014, 1523.

kifejezetten kikötötték, vagy ez a szerződés céljából vagy az eset körülményeiből egyértelműen következik. A harmadik személy jogosultsága akkor keletkezik, amikor őt valamelyik fél értesíti arról, hogy a javára szóló szerződést kötöttek.⁴³⁹

Tekintettel arra, hogy a Ptk. 6.472. § (1) bekezdése a teljesítés elsődleges irányát a károsult részére történő teljesítésben határozza meg, kérdésként merül fel, hogy a felelősségbiztosítási szerződés nem minősül-e harmadik személy javára szóló szerződésnek? Mivel a felelősségbiztosítási szerződés nem harmadik személy javára, érdekében kerül megkötésre, hanem – ahogy azt fentebb hangsúlyoztuk – a biztosított érdekét szolgálja,⁴⁴⁰ amely abban áll, hogy a biztosított vagyont megóvja az esetleges fizetési kötelezettségtől, mentesítse őt amennyiben felelősségét megállapítják és kártérítésre, illetve sérelemdíj fizetésre kötelezik, ezért a felelősségbiztosítás nem tekinthető harmadik személy javára szóló szerződésnek. Novotni e tekintetben megállapítja, hogy a károsult igénye a kárkötelelem alapján áll fenn és nem a felelősségbiztosítási jogviszony alapján.⁴⁴¹ Álláspontunk szerint elképzelhető a harmadik személy részére történő teljesítés is abban az esetben, ha a felelősségbiztosítási szerződésben a felek kifejezetten kikötik, hogy a károsult igényét jogosult a biztosítóval szemben közvetlenül előterjeszteni, amelyre a Ptk. dispozitívitásából eredően lehetőségük van. Noha – ahogy Novotni helyesen megállapítja – a felek akarata elsődlegesen nem arra irányul, hogy a harmadik személy jogosultságot szerezzen,⁴⁴² ilyen jogosultságot mégis megállapíthatnak. Ebben az esetben ugyanis – bár igaz, hogy a károsult követelése a kárkötelemből ered – a teljesítés követelésére vonatkozó joga a felelősségbiztosítási szerződésből fakad. Mi több a felelősségbiztosítás funkciói körében a károsultvédelem is megjelenik – hangsúlyosabban a kötelező felelősségbiztosítások körében –, amely azt jelenti, hogy mögöttes, másodlagos

⁴³⁹ Ptk. 6:136. § (2) bekezdés

⁴⁴⁰ Beck Salamon is akképpen vélekedik, hogy a felelősségbiztosítás harmadik személy javára szóló szerződésként való kezelése nem helytálló, mivel a biztosított a saját érdekkörében köti meg a szerződést. Vö.: BECK: i.m. 15.

⁴⁴¹ NOVOTNI [1981]: i.m. 46.

⁴⁴² NOVOTNI [1981]: i.m. 46.

érdeke a károsultnak is jelentkezik egy felelősségbiztosítási jogviszonyban, ez az érdek azonban mindaddig látens, amíg károsulttá nem válik. Ráadásul ilyen jogosultságot a fentebb idézett Gfbtv. 28.§ (1) bekezdése is tartalmaz, tehát kifejezetten jogszabály is keletkeztet a károsult számára jogosultságot, sőt a jogszabály a preambulumban a károsult érdekét is kiemeli.⁴⁴³ Az igény keletkezésének idejére vonatkozó 6:136.§ (2) bekezdése pedig abban az esetben alkalmazható, ha a biztosított, mint károkozó a károsult tudomására hozza, hogy a keletkezett kárra nézve rendelkezik felelősségbiztosítási fedezettel, amely szerződés alapján ráadásul öt többletjogok illetik meg.

III.9. A felelősségbiztosítás funkciói

A felelősségbiztosítás által nyújtott biztonságra való igény növekedése a XIX. századra tehető, amelyet a porosz és a német vasúti és ipari felelősség szigorodása eredményezett.⁴⁴⁴ Ennek hatására a vonatkozó magyar törvények is módosításra kerültek, sőt ezt követően e területen felmerült az igény a kötelező felelősségbiztosítás bevezetésére is.⁴⁴⁵ Magyarországon a XVIII. század végéig nem tudott meghonosodni a biztosítás intézménye, többek között a rossz társadalmi körülmények miatt.⁴⁴⁶ Annak ellenére, hogy a XIX. század végén már több mint hatvan biztosítótársaság működött Magyarország területén,⁴⁴⁷ mind gyakorlati, mind elméleti szempontból a biztosításnak egy elhanyagolt ága volt a felelősségbiztosítás.⁴⁴⁸ A felelősségbiztosítást a gazdasági (ipari) szféra szükséglete keltette életre, célja volt, hogy az egyes gazdasági szereplők az őket terhelő felelősség nehéz súlyától legalább részben szabaduljanak. Ezzel tehát a célja és funkciója az anyagi és egyben szociális biztonság keresése

⁴⁴³ Ennek ellenére természetesen a felelősségbiztosítási szerződést a biztosított érdekében kötik, de tagadhatatlan, hogy van mögötte károsult érdek is.

⁴⁴⁴ MÁDL: i.m. 355–379.

⁴⁴⁵ MÁDL: i.m. 379.

⁴⁴⁶ Ennek oka, hogy a hűbéri rendszerben a földesuraknak nem volt szükségük biztosításra, az iparosok számára a céhek jelentették a biztonságot, a jobbágnak meg nem volt félténivaló vagyona. Vö.: TAMÁS: i.m. 14.

⁴⁴⁷ CSONGRÁDI–SCHOPF: i.m. 4–10.

⁴⁴⁸ W.E.: i.m. 7.

volt.⁴⁴⁹ A funkció vizsgálata körében érdekesség, hogy a vasúti és ipari törvények szigorításával kapcsolatosan – egy ismeretlen szerző tollából származó – következő sorokat olvashatjuk az 1869-es Bányászati és Kohászati Lapokban: *[a biztosító társaságok] „gondosan ügyelnek majd az üzemek jó karbantartása felett.”* Ezzel tehát elsődlegesen a biztosítás preventív funkcióját hangsúlyozza és nem a károsult védelmét. Kétségtelen azonban, hogy a felelősségbiztosítás elsődleges célja mindig is a váratlan események által okozott hátrányok (értsd: károk) reparációja volt.⁴⁵⁰ A felelősségbiztosítás céljának és funkciójának vizsgálata csak a szerződés elemzésével valósulhat meg, hiszen ez a felelősségbiztosítás eszméjének jogintézményi szintű manifesztációja. A felelősségbiztosítás lényege tehát, hogy a biztosító kötelezettsége – a biztosított felelősségének megállapítása esetén – a biztosítottat terhelő felelősség jogkövetkezményeinek viselése alól történő mentesítése. A biztosító szolgáltatásának előfeltétele a biztosított felelősségének megállapítása, amely bármely jogszabály alapján és bármely jogalapon fennállhat. A felelősség megállapítása azonban nem elsődleges előfeltétele a biztosító szolgáltatásának. Nem jöhet szóba ugyanis a mentesítési kötelezettség, ha a biztosító nem szerez tudomást a biztosítási esemény bekövetkezéséről. Megállapítható, hogy a felelősségbiztosítás működéséről, a működésével összefüggő célokról, valamint a funkciójáról csak akkor beszélhetünk, ha a biztosított a biztosítási esemény bejelentésével beindítja a felelősségbiztosítás motorját. Mindezekből megállapítható, hogy a felelősségbiztosítás általános célja, hogy a biztosító lehetővé tegye az érdekelt személyek közötti kárelosztást és a biztosítási esemény bekövetkezése,

⁴⁴⁹ Rendkívül árulkodó a biztosítás első elnevezése is, amely „*bátorságosítás*” volt, s ez alapján a biztosítási kötvényt „*bátorságosító levélnek*” nevezték. Az elnevezések tekintetében a Czuczor – Fogarasi-féle magyar nyelv szótárában a következőket találjuk. „*Bátorságosítás*” – „*biztosítás, félelemtől megóvás, kártétel vagy veszély elleni mentesítés.*”, valamint a „*bátorságlevél*” tekintetében: „*biztosító hiteles irat, mely szerint valakinek bizonyos helyen általutazni, megjelenni vagy tartózkodni sérelem nélkül szabad.*” E fogalmak alapvetően a „*bátor*”, „*bátorság*” szótöböl erednek, amelyet „*biztosságra*” és „*biztonságra*” eredeztetnek vissza, amely „*oly körülmények együttléte, melyek minden félelmet, aggodalmat megszüntetnek.*”

⁴⁵⁰ Pólya Jakab művében úgy fogalmaz, hogy „*a biztosítás végcélja a kárpótlás.*” Ez alatt azt érti a szerző, hogy a biztosítás célja a biztosított „*kárpótlása*” az elszenvedett kár miatt. Lásd: PÓLYA [1892]: i.m. 517.

valamint a biztosított erre irányuló igénye esetén a szolgáltatásának teljesítésével megóvjja a biztosított(ak) vagyont.

A felelősségbiztosítás funkcióinak meghatározása során elsősorban a Ptk.-ban foglalt felelősségbiztosítási szerződésre vonatkozó szabályokat vizsgáljuk meg, amely során a rendelkezések mögött rejlő célokat kapcsolom össze és terjesztem ki a funkciókra. Mindemellett nem hagyható figyelmen kívül a felelősségbiztosítás történeti gyökere sem, hiszen a jogintézmény bevezetésének indoka e kutatás irányát nemcsak meghatározza, hanem az ebből felkúszó szálak összefonása teszi igazán értékelhetővé a felelősségbiztosítás társadalomban betöltött szerepét, funkcióit.

III.9.1. Reparatív funkció

A felelősségbiztosítás fogalmából egyértelműen megállapítható, hogy az elsődleges funkciója a kárkötelem keletkezésével a károkozó vagyonában előállott vagyonsökkenés orvoslása. A reparáció irányát és nagyságát a károsult és a károkozó közötti kárkötelem határozza meg, annak függvényében változik. A reparációs funkció a biztosítót terhelő szolgáltatási kötelezettségében áll, amely alapján a biztosítási esemény bekövetkezése esetén a biztosítottat a szerződésben meghatározott módon és mértékben köteles mentesíteni. Fontos tehát, hogy a biztosító szolgáltatása a felelősség függvényében változik, de kizárólag a szerződéses keretek között.⁴⁵¹ A károkozás ténye azonban nem eredményezi automatikusan a biztosító mentesítési kötelezettségét, hiszen a károkozó biztosítottat nem terheli kötelezettség a biztosító szolgáltatásának igénybevételére. Ha a biztosított a biztosító szolgáltatását igénybe kívánja venni, akkor köteles a biztosító részére a biztosítási esemény bekövetkezését a szerződésben meghatározott határidőn

⁴⁵¹ Erre utal többek között a BH2006. 247. számú bírói döntés is, amelyben a bíróság kimondta, hogy „a biztosító teljesítése nem kárkötelmen, hanem szerződéses kötelmen alapul, ezért nem érvényesül a teljes kártérítés elve.” A bíróság ez utóbbi következtetése szintén e funkció vizsgálatánál bír jelentőséggel, amely a felelősségbiztosítás járulékos jellegéből eredő jellemző. A felelősségbiztosítás járulékos jellegéről lásd bővebben: MATOVICS Rúben: A járulékoság elemei a felelősségbiztosításban. *Kártérítési és Biztosítási Jog*, 2020/1. szám, 1–10.

belül írásban bejelenteni.⁴⁵² Amennyiben a biztosító mentesítési kötelezettsége beáll, úgy köteles a felmerült kárt és sérelemdíjat a károsult részére megfizetni,⁴⁵³ azzal, hogy nem érvényesül a teljes kártérítés elve, hanem a szerződésben – adott esetben jogszabályban⁴⁵⁴ – meghatározott mértékig kell a biztosítónak teljesíteni.⁴⁵⁵ Mivel a biztosítónak a szerződéses kötelezettségét a károsult részére kell teljesítenie – a károsult védelme mellett – a felelősségbiztosítás reparációs funkciója igazolt, hiszen a kárkötelem jogosultjának elsődleges érdeke az elszenvedett vagyoni, illetve a személyiségi jogsértéshez kapcsolódó (nem vagyoni) hátrány kiküszöbölésében, reparációjában áll. A biztosító szolgáltatási kötelezettsége a biztosított felé csak abban az esetben áll fenn, ha a biztosított a károsult követelését megtérítette, amely rendelkezéssel a jogalkotó a kárigény kielégítésének szükségességét hangsúlyozza.

Fontos kiemelni, hogy a biztosító kötelezettsége valójában a biztosítottal szemben áll fenn, hiszen a biztosító és a károsult között nincs jogviszony. A biztosító a közötte és a biztosított (szerződő fél) között fennálló szerződésben foglalt kötelezettségét teljesíti egy harmadik személy, a károsult javára. A felelősségbiztosítás elsődleges feladata azonban, nem a károsult vagyonának védelme, az csupán másodlagos szempont.⁴⁵⁶ A biztosító elsődlegesen a biztosított érdekét köteles megvédeni azzal, hogy megszabadítja a biztosított vagyonát attól a csökkenéstől, amely a kárkötelem alapján fennálló kötelezettségének teljesítésével érne.⁴⁵⁷ A felelősségbiztosítás tárgya a biztosított személyében nyugvó ún. „*felelősségi érdek*”, a biztosító elsődleges feladata ezen – alapvetően vagyoni – érdek védelme.⁴⁵⁸ A biztosító szolgáltatásának irányát meghatározó norma nem nyomja el e védelem

⁴⁵² Vö.: Ptk. 6:471. §

⁴⁵³ Vö.: Ptk. 6:472. § (1) bekezdés.

⁴⁵⁴ Gfbtv. 13. § (1) bekezdés.

⁴⁵⁵ Vö.: BH2006. 247.

⁴⁵⁶ Mindazonáltal felidézük Bárd Károly gondolatait, miszerint a biztosító a károsult által elszenvedett kár megfizetésével csökkenti a károsult és a károkozó közötti feszültséget. Ezáltal tehát a felelősségbiztosítás reparatív és károsultvédelmi funkciójának összefonódása betölt egyfajta társadalmi szerepet is, amelyet a különféle feszültségek feloldásában lát. Vö.: BÁRD [1998]: i.m. 7.

⁴⁵⁷ TÚRY [1923]: i.m. 28.

⁴⁵⁸ TÚRY [1923]: i.m. 29–30.

elsődlegességét, az csupán megfontolt jogalkotói szándék eredménye, amelyet a felelősségbiztosítás társadalmi célja indokol, valamint a károsult védelmét erősíti.⁴⁵⁹

A biztosító szolgáltatása – ezáltal a reparáció – nem csak a kár és sérelemdíj megfizetésére terjed ki, hanem az eljárással összefüggésben felmerült költségeket – amennyiben azt a biztosított kéri – meg kell előlegeznie, és a jogi képviselő költségeivel és a kamatokkal együtt azt meg kell térítenie. Ez abban az esetben is így van, ha a kártérítés összegével együtt ezek meghaladják a biztosítási összeg mértékét. Mindezek feltétele azonban, hogy a költségek a biztosító előzetes jóváhagyásával vagy útmutatásai alapján merüljenek fel.⁴⁶⁰

A reparációs funkciót a jogalkotó az egyes jogszabályok által meghatározott szerződéskötési kötelezettségek előírásával is hangsúlyozza. A magyar jog számos olyan kötelező előírást tartalmaz, amely alapján valamely szakmát, vagy tevékenységet végző személyek kötelesek felelősségbiztosítási szerződést kötni a tevékenységük során okozott károk megtérítésének fedezetére, amelynek oka, hogy az érintett szakmával, tevékenységgel összefüggésben keletkező károk minél gyorsabban és hatékonyabban kielégítésre, megtérítésre kerüljenek. Novotni is hangsúlyozza, hogy a felelősségbiztosítás lehetővé teszi, hogy a károsultak fizetőképes forrásból, gyorsabban juthatnak a kártérítéshez.⁴⁶¹

III.9.2. Preventív funkció

Sem a biztosításnak, s azon belül a felelősségbiztosításnak nem lehet célja, hogy a biztosított felelőtlen, gondatlan magatartását ösztönözze.⁴⁶² A felelősségbiztosítást érő támadások alapját az a nézet képezte, amely szerint a felelősségbiztosítási fedezet léte a biztosítottak gondos magatartását, cselekvéseit ellazítja,⁴⁶³ amely nézet a felelősségbiztosítás fejlődésének útjában

⁴⁵⁹ A teljesítés iránya a felelősségbiztosítás első szabályozása óta változatlan. Vö.: régi Ptk. 560. § (2) bekezdés.

⁴⁶⁰ Vö.: Ptk. 6:470. § (2) – (3) bekezdések.

⁴⁶¹ NOVOTNI Zoltán: A szerződésszegés és a szerződésen kívüli károkozás elhatárolása a felelősségbiztosításoknál I. rész. *Biztosítási Szemle*, 1977/7–8. szám, 202.

⁴⁶² VÁRADI [2009]: i.m. 287.

⁴⁶³ TÚRY [1923]: i.m. 4.

állt és az elterjedését akadályozta. Ez a gondatlanság azonban nem azonos a tudatos vagy negligens emberi magatartással, hanem azt, hogy „*csökken az individuuum tudatossága cselekményei vonatkozásában, csökken a félelemérzet és a potenciális veszélyek felmérésének képessége.*”⁴⁶⁴ Ugyanis, ha a kártérítési felelősség elsődleges célja a károkozás elkerülése, úgy a felelősségbiztosításnak e funkciót támogatnia kell, s alkalmaznia kell olyan elemeket, amelyek a prevenciót segítik, támogatják.⁴⁶⁵ A társadalmi és gazdasági fejlődés során e morális kategória háttérbe szorult és felismerték, hogy a felelősségbiztosítás megfelelő garanciák bevezetésével a társadalom szolgálatába állítható. A felelősségbiztosítás működésében és szabályozásában számos olyan garanciális norma található, amely a biztosított magatartását a gondosság mezejére tereli. E mellett a biztosítók is alkalmaznak olyan szerződési kikötéseket, amelyekkel a biztosított érdekének megóvását erősítik azzal, hogy a biztosítottat valamilyen cselekvésre vagy cselekvéstől való tartózkodásra szorítják.⁴⁶⁶

A jogszabályi előírások körébe tartoznak a mentesülési okok, amelyek fennállása esetén a biztosító annak ellenére nem köteles teljesíteni a szerződéses kötelezettségét, hogy a szerződésben foglalt biztosítási esemény bekövetkezett,⁴⁶⁷ amelyből eredő jogkövetkezmények kockázatát vállalta.⁴⁶⁸ Ugyanígy a biztosítót „felszabadító” rendelkezésnek minősül a biztosító kötelezettségének be nem állását szabályozó norma.⁴⁶⁹ Valamennyi a Ptk.-ban meghatározott mentesülési okok, illetve a biztosító kötelezettségének be nem állásának részletes vizsgálata nem célunk,⁴⁷⁰ a preventív funkció igazolásához elegendő annak az ismerete, hogy az ezeket kiváltó körülmények kivétel nélkül

⁴⁶⁴ VÁRADI [2009]: i.m. 287.

⁴⁶⁵ MENYHÁRD: i.m. 298.

⁴⁶⁶ MENYHÁRD: i.m. 298.

⁴⁶⁷ TÖKEY: i.m. 2144.

⁴⁶⁸ Lényeges, hogy pl. a közlési és változásbejelentési kötelezettség megsértése esetén a biztosító kötelezettsége csak akkor nem áll be, ha az közvetlenül a biztosítási esemény bekövetkezésével összefügg, a bizonyítási teher azonban a szerződő felet, biztosítottat terheli. Vö.: 6:452. § (3) bekezdés, illetve BH2008. 332.

⁴⁶⁹ A kettő között van különbség, amelyet a bíróság a BDT2008.1858. számú döntésében fejtett ki. Összefoglalva a mentesülés feltételezi a biztosítási esemény bekövetkezését, így alapvetően a biztosító szolgáltatási kötelezettsége beáll, csupán valamely ok miatt a biztosító mentesül a kötelezettség teljesítése alól. A biztosítási kötelezettség be nem állása már független a biztosítási esemény bekövetkezésétől.

⁴⁷⁰ Erre részletesen kitér Tőkey Balázs. Lásd: TÖKEY: i.m. 2127–2128.

a szerződő fél vagy a biztosított,⁴⁷¹ illetve olyan személyek magatartásától függenek, akikért e két személyi kör felelős.⁴⁷²

A mentesülési okok mellett a kizárást tartalmazó klauzulákat kell megemlíteni, illetve azok célját meghatározni. A biztosítási szerződésben alkalmazott kizárások olyan események, feltételek, amelyek kifejezetten nem minősülnek biztosítási eseménynek,⁴⁷³ s így fel sem merül a biztosító szolgáltatási kötelezettsége.⁴⁷⁴ Álláspontunk szerint a kizárások alkalmazása a felelősségbiztosítás prevenciós funkciójára nincs hatással. A szerződésben alkalmazott kizárások ugyanis annak a tételes felsorolása, hogy a felek – konszenzusuk alapján – mit nem tekintenek biztosítási eseménynek, így a biztosított tisztában van azzal, hogy amennyiben az adott esemény következik be, nincs lehetősége a biztosító helytállását kérni.⁴⁷⁵ Ez alapján a kizárások nem a biztosított magatartását befolyásolják, hanem a részére „tájékoztatásként” szolgálnak a tekintetben, hogy mely kockázatokat nem fedezi a biztosítási szerződés. Itt jegyezzük meg, hogy az egyes kizárások alkalmazásának, biztosítási szerződésben való előírásának különféle okai és céljai lehetnek. Számos esetben előfordul, hogy az egyes felelősségbiztosítási szerződésben megtalálható kizárások egyáltalán nem kapcsolódnak a biztosítási fedezethez, így az alkalmazásuk szükségessége is megkérdőjelezhető (pl. bányakárookra vonatkozó kizárás, olyan kár kizárása, amely lőfegyver robbanószer stb. használatából ered). Vannak olyan kizárások, amelyek alkalmazását a viszontbiztosító követeli meg, de találhatunk olyan kizárásokat is, amelyek mint új típusú kockázatok kerülnek kizárásra (ilyennek tekintjük tipikusan a kiber kockázatok kizárását, amelynek jelentősége lehet az egyes szerződések esetén is, különösen az egyre növekvő digitalizáció miatt). Mindezek mellett azon

⁴⁷¹ A biztosító mentesülését eredményezi így különösen, ha a biztosítási esemény bekövetkezését a szerződő fél vagy a biztosított szándékos vagy súlyosan gondolatlan magatartása eredményezte [vö.: Ptk. 6:464. § (1) bekezdés a) pont].

⁴⁷² Ilyen rendelkezés például, hogy a biztosító mentesül a szolgáltatási kötelezettség alól, ha a biztosítási esemény bekövetkezését a szerződő féllel vagy a biztosítóval közös háztartásban élő hozzátartozójuk, vagy az üzletvezetésre jogosult tagjuk stb. szándékos vagy súlyosan gondatlan magatartása okozta. [vö.: Ptk. 6:464. § (1) bekezdés b) pont].

⁴⁷³ Ezt azzal egészítjük ki, hogy feltéve, hogy az esemény érinti a biztosítási érdeket, arra hatással van.

⁴⁷⁴ TÖKEY: i.m. 2144.

⁴⁷⁵ TÖKEY: i.m. 2144.

kizárásokat lényegesnek tartjuk kiemelni, amelyek a biztosítási fedezet terjedelmének meghatározására szolgálnak, így a teljesség igénye nélkül a sérelemdíj tekintetében a személyiségi jogsértés jellegével összefüggő korlátozás (pl. kizárólag a közvetlenül a károkozó magatartással összefüggő személyi sérülésből – élet, testi épség és egészség, mint személyiségi jog sérelméből – eredő sérelemdíj iránti igények fedezete) vagy a kár egyes elemeivel kapcsolatos kizárások (pl. nem terjed ki a fedezet a munkaviszonyból és egyéb foglalkoztatási viszonyból származó elmaradt jövedelmen felüli károokra).

A biztosított magatartását befolyásoló – ezáltal a prevenciót erősítő – szerződési kikötések egyike az „önrész” jogintézménye, amely a biztosított magatartását szorítja keretek közzé azzal, hogy a biztosítási esemény bekövetkezésében még enyhe fokú gondatlanság se terhelje, hiszen ez esetben – bár a biztosító teljesíti a szolgáltatását – a biztosított a szerződésben meghatározott (általában összegszerű vagy százalékos) mértékben köteles lesz viselni az okozott kárt és sérelemdíjat.⁴⁷⁶ A biztosított magatartását reguláló további szerződéses kikötés a „kártérítési limit” összegek meghatározása. E körben a biztosító meghatározza a kockázatviselésének legmagasabb összegét, így ettől magasabb összegű kár (és sérelemdíj) esetén csak a limit összegéig terjed a mentesítési kötelezettsége. Az önrészhez hasonlóan a limit összegek is gondos és körültekintő magatartásra sarkallják a biztosítottat.⁴⁷⁷ Ugyanígy preventív hatása van a biztosított magatartására irányuló ellenőrzésnek is.⁴⁷⁸

A felelősségbiztosítás preventív funkcióját erősítik a biztosított cselekvését előíró rendelkezések, amelyek fakadhatnak jogszabályból és a biztosítási szerződésből is. E két kategória tekintetben is érdemes elkülöníteni a biztosítási esemény bekövetkezése előtt és azt követően előírt magatartásokat. A biztosított

⁴⁷⁶ Megjegyezzük – és ezzel talán a saját állításunkat is cáfoljuk –, hogy az önrész jogintézménye a felelősségbiztosítást egyúttal gyengíti is, mivel inkább szolgálja a biztosító érdekét, hiszen az önrészt akkor is viselnie kell a biztosítottnak, ha a biztosítási esemény bekövetkezése teljes mértékben a véletlen műve (megjegyezzük: a biztosító fő feladat a véletlen események által okozott károk fedezeti körbe vonása lenne).

⁴⁷⁷ MENYHÁRD: i.m. 299.

⁴⁷⁸ LAHNSTEIN, Christian: The View of a Reinsurer: On the Relationship between Liability Insurance and Tort Law. In: Wagner, Gerhard (szerk.): *Tort Law and Liability Insurance*. Bécs, Springer, 2005, 272.

biztosítási esemény bekövetkezése előtti jogszabályból fakadó kötelezettsége pl. a kármegelőzési kötelezettség,⁴⁷⁹ vagy az egyes tevékenységek gyakorlására előírt garanciális szabályok, míg a szerződésből fakadó kötelezettségeket a biztosító és szerződő közösen határozzák meg.⁴⁸⁰ Ez utóbbira utalt a bevezetőben idézett gondolat is, amelyben „*az üzemek jó karbantartása feletti őrködést*” tekinti a biztosítás egyik fontos céljának. A biztosítási esemény bekövetkezését követően a jogszabályból fakadó kötelezettség, amely a preventív jelleget tükrözi a biztosított együttműködési kötelezettsége, amelyet a felek a szerződésben részletesen is szabályozhatnak.

A felelősségbiztosítás preventív funkcióját támogató előírásnak tekinthetők a biztosító megtérítési igényére vonatkozó rendelkezések is, amelyekkel a jog nem tekinti a kártelepítést véglegesnek a biztosító által történő kifizetéssel, a károsult kárának megtérülésével.⁴⁸¹

Bár explicit módon nem rögzítette, úgy véljük, hogy a prevenciót erősítő funkcióként azonosította Zoltán Ödön a felelősségbiztosításra vonatkozó azon kijelentését, hogy a károsult közvetlenül nem érvényesítheti a biztosítóval szemben az igényét, mivel álláspontja szerint „*fennáll a reális esélye annak, hogy a biztosított kevésbé megfontoltan, könnyelműen jár el annak tudatában, hogy a biztosítónak kell majd helytállnia.*”⁴⁸² Megállapítható tehát, hogy a (felelősség)biztosítás a saját eszközeivel szolgálja a prevenciót.⁴⁸³

III.9.3. Jogvédelmi funkció

A felelősségbiztosítás jogvédelmi funkcióját Magyarországon először Túry⁴⁸⁴ hangsúlyozta, a híres német biztosítási jogász Max Georgii⁴⁸⁵ nyomán. Georgii

⁴⁷⁹ Vö.: Ptk. 6:463. § (1) bekezdés.

⁴⁸⁰ Ennek körül határolása lehetetlen és nem is célunk, mivel azt a biztosított személyi minősége, a szerződésben megjelölt kockázat és még számos más tényező befolyásolhatja. Irányulhat pl. valamely eljárás meghatározására, magatartás tanúsítását vagy szakképzettség meglétére stb.

⁴⁸¹ SÓLYOM László: A súlyos gondatlanság a biztosítási szerződésekből. Állam- és Jogtudomány, 1972/2. szám, 336.; ugyanígy MENYHÁRD: i.m. 299.

⁴⁸² ZOLTÁN Ödön: A biztosítás. In: Eörsi – Gellért (szerk.): *A Polgári Törvénykönyv Magyarázatokkal*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1981, 2560.

⁴⁸³ KISS: i.m. 2121.

⁴⁸⁴ Vö.: TÚRY [1923]: i.m.

⁴⁸⁵ GEORGII, Max: *Die Haftpflichtversicherung in "Entwurf eines Gesetzes über den Versicherungsvertrag*. Stuttgart, Kohlhammer, 1904.

szerint a felelősségbiztosítást végző biztosító első sorban a biztosított azon érdekét köteles megóvni, hogy a biztosítási eseménnyel kapcsolatos felelősségét megállapítsák, s csak ennek megállapítása esetén köteles mentesíteni, illetve az akkori – ma már meghaladott – szóhasználattal: kifizetni a kártérítést.⁴⁸⁶ E nézettel szemben szólt az az érv, amely szerint abban az esetben, amikor a biztosított felelőssége teljesen megalapozott, a vele szemben támasztott igény kétségtelenül alapos, úgy a biztosítónak nincs más dolga, mint helytállni a szerződés alapján. Kétségtelen, hogy ez a mai felelősségbiztosításra vonatkozó rendelkezések között is megjelenik, hiszen a Ptk. 6:472. § (2) bekezdése rögzíti, hogy *„ha a biztosított a vele szemben támasztott kártérítési igények miatti felelősségét vagy összegszerű helytállási kötelezettsége mértékét nyilvánvalóan megalapozatlanul vitatja, a biztosító jogosult a károsultnak teljesíteni.”* E normából is kiolvasható, hogy a megalapozott igények esetén a biztosító jogosult teljesíteni a károsult részére, s az ilyen magatartást tanúsító biztosított érdekének védelmével szemben a károsult védelme kerül előtérbe. Véleményünk szerint a szabályt viszont lazítja, hogy az előírás a biztosító részére csupán jogosultságot tartalmaz, s nem kötelezettséget. Ez álláspontunk szerint továbbra is a jogvédelmet sugallja, hiszen a biztosító is dönthet úgy, hogy nem él e jogosultságával és a biztosított érdekének megóvását helyezi előtérbe azzal, hogy megkísérli a biztosított felelősségének megállapítására irányuló igény elhárítását. Hozzáteesszük, a felelősségbiztosítási szerződésben nyugvó biztosítói érdek e tekintetben párhuzamot mutat a biztosított érdekével. E rendelkezés ellentétes irányú megfogalmazása is megtalálható a Ptk.-ban, amely szintén a jogvédelmi funkció jelenlétét igazolja. A Ptk. 6:473. § (2) bekezdése rögzíti, hogy *„nem hivatkozhat a biztosító arra, hogy a károsult követelésének a biztosított által történt elismerése, teljesítése vagy az azzal kapcsolatos egyezsége vele szemben hatálytalan, ha a követelés nyilvánvalóan megalapozott.”*

Túry ettől tovább ment, s a jogvédelmet nem abban látta, amelyet ma a tényleges jogvédelmi biztosítás hivatott betölteni. A biztosító jogvédelmi

⁴⁸⁶ TÚRY [1923]: i.m. 37.

kötelezettségét – abszolút helyesen – a felelősségbiztosítás tárgya felől közelített meg, hiszen a felelősségbiztosítás alapján a biztosító a biztosított „felelősségi érdekét” hivatott megóvni. A biztosított felelősségi érdeke abban áll, hogy a felelősségének megállapítása esetén a vagyonát érintően ne következzen be változás. Felelősségi érdeke azonban nem csak annak a személynek van, aki a felelősségbiztosítási szerződés megkötése idején vagyonnal rendelkezik, hanem annak is, akinek nincs olyan vagyona, amelyből helytállásra kötelezhető volna, hiszen ilyen személy felelőssége is megállapítható valamely káresemény kapcsán, s e személy jövőbeli vagyona tekintetében is előírható kártérítési kötelezettség. Ebből kifolyólag a felelősségbiztosítás nemcsak a biztosított jelenlegi, hanem a jövőbeli vagyonát is megóvni hivatott.⁴⁸⁷ A felelősségbiztosítás e funkciója tehát abban áll, hogy a biztosító jogvédelmet nyújtson az alperes biztosított részére azért, hogy a vagyonának jövőbeli lekötöttségét megakadályozza azzal, hogy a biztosított felelősségének megállapítását igyekszik elhárítani. Ennek érdekében a biztosító vagy a képviselője részt vehet a perben. Ezzel összefüggésben a Ptk. 6:473. § (3) bekezdése tartalmazza azt a rendelkezést, hogy *„a biztosított bírósági marasztalása a biztosítóval szemben akkor hatályos, ha a biztosító a perben részt vett, a biztosított képviselétéről gondoskodott vagy ezekről lemondott.”* A felelősségbiztosítási szolgáltatás körébe tartozik tehát a biztosított jogvédelme is.⁴⁸⁸ A jogvédelem megjelenik a Ptk. fent idézett 6:470.§ (2) és (3) bekezdésében is, hiszen a biztosításnak ki kell terjednie az eljárási költségekre is, de csak abban az esetben, ha azok *„a biztosító útmutatásai alapján vagy előzetes jóváhagyásával merültek fel.”* Ez a rendelkezés is a biztosító perbeli részvételét ösztönzi. Ezen felül a biztosítónak az is kötelezettsége, hogy megtérítse a *„biztosított jogi képviselési költségeit és a kamatokat”,* még abban az esetben is, *„ha ezek a kártérítési összeggel együtt a biztosítási összeget meghaladják.”* Látható tehát, hogy ezek a kötelezettségek a biztosított jogának, pontosabban a pénzügyi, gazdasági, vagyoni érdekének védelmét szolgálják.

⁴⁸⁷ TÚRY [1923]: i.m. 39.

⁴⁸⁸ NOVOTNI [1993]: i.m. 119.

Meg kell említeni a Bit. XII. fejezetében szabályozott jogvédelmi biztosítás⁴⁸⁹ jogintézményét is, és azt érdemes összevetni a felelősségbiztosítással. A jogvédelmi biztosítás a biztosítás nem-élet üzletágának olyan terméke, amely alapján a biztosító kockázatát a biztosítottat érintő esetleges jogi eljárás kockázata jelenti, tehát az, hogy vele szemben valamely szakági eljárásban kártérítés iránti vagy sérelemdíj iránti igényt terjesztenek elő, s a biztosító ezt vállalja, hogy biztosítja a biztosított eljárásban való képviselőt. Látható tehát, hogy ez egy olyan biztosítási forma, amely a felelősségbiztosítás esetén tanúsított biztosítói magatartáshoz hasonló elemeket tartalmaz, de attól eltér. A Bit. 160.§ (2) bekezdés b) pontja maga is rögzíti, hogy nem tartozik a jogvédelmi biztosítás alá az a jogvédelmi tevékenység, amelyet a biztosító a felelősségbiztosítási szerződés keretében végez annak érdekében, hogy biztosítsa a biztosított védelmét vagy képviselőt. Ez a rendelkezés is egyértelműen azt sugallja, hogy a felelősségbiztosítást végző biztosítónak gondoskodnia kell a biztosított védelméről, a biztosítónak jogvédelmi tevékenységet is végeznie kell. A Bit. megfogalmazásából az tűnik ki, hogy a jogvédelem nyújtása a felelősségbiztosítást végző biztosítónak kötelezettsége. A jogvédelmi biztosítás irányának és e hatály alóli kivételnek az együttes értelmezése alapján megállapítható, hogy a jogvédelem ezen irányra a perköltségek és a jogi segítségnyújtás, jogi eljárás költségeinek viselésében áll. A jogvédelem ezen irányát erősíti a Ptk. 6:474. § (3) bekezdésében előbb részletezett rendelkezése is. A biztosított érdekének védelme azonban nem csupán ebben nyilvánul meg, tehát a jogvédelem több a perköltségek és jogi eljárás költségeinek viselésében.

Mindehhez azt a feltételt is fűzi, hogy ennek a biztosító érdekében is állnia kell. Tekintettel arra, hogy a felelősségbiztosítási szerződés alapján a biztosító csak akkor köteles helytállni, ha a felelősség lasszója a biztosított kezét

⁴⁸⁹ A jogvédelmi biztosítás fogalmát a Bit. 4. § (1) bek. 48. pont a következőképpen határozza meg: „*a jogi eljárási költségek viselésére és a biztosítási fedezetből fakadó más szolgáltatások nyújtására vonatkozó kötelezettség díj ellenében történő elvállalása, így különösen*

a) a biztosított által elszenvedett kár és a részére járó sérelemdíj peren kívüli egyezséggel vagy polgári, illetve büntetőeljárás során történő megtérülésének biztosítása,

b) a biztosított polgári, büntető-, közigazgatási hatósági vagy egyéb eljárásban, illetve a biztosítottal szemben támasztott kártérítési és sérelemdíj iránti igény esetében való védelme vagy képviselőte.”

helytállásra szorítja, ezért egyértelmű, hogy a felelősség megállapítása a biztosító érdekkörében áll, hiszen a felelősség alóli mentesülés a biztosítót szabadítja a mentesítési kötelezettség jogi bilincsetől. Meg kell azonban jegyezni, hogy a jogvédelmi funkció nem önmagában érvényesül, hanem csupán a reparatív funkció szolgálatában áll, „mert mindig csak azt célozza, hogy ez utóbbira (értsd: a kifizetésre - a szerző) ne kerüljön sor”,⁴⁹⁰ tehát a biztosított felelősségét ne állapítsák meg, ezáltal a biztosítónak ne kelljen teljesíteni.

III.9.4. A károsult védelme

Ahogy az előzőekben is hangsúlyoztuk a felelősségbiztosítás elsődleges célja a biztosított – felelősségi érdekének – védelme, de tagadhatatlan, hogy a felelősségbiztosításnak, mint jogintézménynek károsult védelmi funkciója is van. Mindemellet a Ptk. és a Bit. előírásai⁴⁹¹ között találunk olyan rendelkezéseket, amelyek a károsult védelmét szolgálják.

Előjáróban megjegyezzük – s az előzőekben leírtakat jelen helyen felelevenítjük – a felelősségbiztosítás kialakulásának célja többek között a károsultak megfelelő kompenzálásának biztosítása volt.⁴⁹² Bárd Károly is hangsúlyozza, hogy a felelősségbiztosítás „a károsult védelmére született akkor, amikor a potenciális károsultak (egy csoportjának) jelentősége és így a kártérítés fedezetének szükségessége egyértelművé vált.”⁴⁹³ A károsultak –

⁴⁹⁰ TÚRY [1931]: i.m. 55.

⁴⁹¹ Megjegyezzük, hogy a Bit. bevezető rendelkezései között külön – sőt első helyen – kiemelésre kerül a biztosítottak érdekeinek védelme (lásd: „Az országgyűlés a biztosítottak érdekeinek védelme, ...”), amelyet – Popper is hangsúlyozza – már a régi Bit. is tartalmazott, sőt e jogszabály az érdekvédelem fogalmát is meghatározta (Vö.: régi Bit. 3.§ 7. pont). Az egyik ilyen, a biztosítottak védelmét szolgáló előírásként a biztosítók fizetőképességét fenntartására irányuló rendelkezések emelhetők ki, amelyek – többek között – a biztosítottak kielégítésére való alkalmasság biztosítására irányulnak. Másrészt a biztosítottak jogbiztonságának megóvására irányuló előírások emelhetők ki a biztosítottak védelmét szolgáló rendelkezések közül, amelyek közül a biztosítási szerződések megtámadhatóságát említi Popper. Lásd: POPPER Klára: A biztosítási törvény és a „bírói gyakorlat”. *Gazdaság és jog*, 1997/11. szám, 10.

Popper Klára egy másik – hasonló témakörben született – művében azt is hangsúlyozza, hogy a régi Bit. a biztosítottak érdekeinek védelme körében különbséget sem tesz az egyes biztosítottak (fogyasztó és vállalkozás) között. Lásd: POPPER Klára: A biztosítási szerződések joga közjogi szempontból. *Gazdaság és jog*, 2001/9. szám, 16.

⁴⁹² Vö.: EBERT: i.m. 144.; CANE: i.m. 242.; NOVOTNI [1993]: i.m. 12.

⁴⁹³ Bárd [1998]: i.m. 7.

tágabb értelemben véve a társadalom valamennyi tagjának – védelmével indokolták a XX. század hajnalán a biztosítás államosításának szükségességét, lévén „*az egyest érő gazdasági veszély, a személyek nagy számánál fogva, melyek annak ki vannak téve, szociális veszélylyé válik, amely a közületet érinti és ezért a biztosítási ügy az állami gondoskodásnak tárgyát képezi.*”⁴⁹⁴ Kuncz Ödön szerint a biztosítás egyes fontos ágainak – ilyenek tartotta a tűz-, fuvarozási-, állat- és egészségbiztosítást – monopolizálásával a biztosítás közérdekű feladatainak ellátását lehet elvárni.⁴⁹⁵ Kuncz tehát a közérdeket előtérbe helyezve, mégha szűken is, csupán néhány biztosítási ágazatra kiterjedően, de a biztosítás államosításával az egyéneket érő kockázatok terhét kívánta csökkenteni.⁴⁹⁶ Ezzel szemben Beck Hugó épp ellenkezően vélekedett, szerinte „*a biztosítás folytonos kibővítése és térfoglalása az egyetlen mód, hogy a biztosító kockázata fokozatosan csökkenjen, és ezzel kapcsolatban a biztosított által fizetendő díj kevesbedjék.*”⁴⁹⁷ Ezt csak a biztosítás egészséges fejlődése tudja biztosítani, amely a szabad versenyben gyökerezik.⁴⁹⁸ Gold Simon e tekintetben úgy fogalmazott, hogy „*a biztosítási ügynek államosítása hazánkban ugrást jelentene a sötétbe.*”⁴⁹⁹ Úgy vélekedik, hogy „*a közönséggel nem lehetne azt elhíttetni, hogy erre a mélyreható, a magánérdekbe és a szerzett jogokba mélyen benyúló nagy reformra az államot a polgáraitól való bölcs gondoskodásnak a célzata vitte rá, s nem az egyoldalú fiskális érdeke.*”⁵⁰⁰ Mindezeket azért tartottuk fontosnak kiemelni, mert a biztosítás államosítását a károsult(ak) védelmével indokolták.

A bírói gyakorlatban is találkozunk olyan döntéssel, amely a károsult igényének kielégítését hangsúlyozza, amikor rögzíti, hogy „*a biztosítási*

⁴⁹⁴ GOLD Simon: A biztosítási intézmény államosítása. *Kereskedelmi jog*, 1917/23–24. szám, 226.

⁴⁹⁵ KUNCZ [1917]: i.m. 207–209. Meg kell azonban jegyezni, hogy Kuncz szerint sem volt szükséges a szavatossági biztosítás államosítására, tehát azt teljesen a verseny „kezeiben” hagyta volna. Vö.: KUNCZ [1917]: i.m. 208.

⁴⁹⁶ A biztosítás államosításának közérdeket szolgáló eredményét abban látták, hogy ezzel a piaci viszonyokhoz képest sokkal alacsonyabb biztosítási díj érhető el, valamint a biztosítási ügyletből származó követelések nagyobb biztonsággal volna kielégíthető. Vö.: KUNCZ [1917]: i.m. 208.; illetve MEDGYES Simon: Az állam és a biztosítás. *Kereskedelmi jog*, 1918/1–2. szám, 11.

⁴⁹⁷ BECK Hugó: A biztosítási intézmény államosítása. *Kereskedelmi jog*, 1917/23–24. szám, 225.

⁴⁹⁸ BECK [1917]: i.m.

⁴⁹⁹ GOLD: i.m. 227.

⁵⁰⁰ GOLD: i.m. 227.

*szervződés – a fent idézett rendelkezések alapján – elsősorban arra szolgál, hogy a károsult kára a lehető legrövidebb idő alatt – a károkozó teljesítésétől függetlenül – megtérüljön.*⁵⁰¹

A tételes jog körében a károsult védelmét szolgáló normának elsődlegesen a kifizetés elsődleges irányának meghatározására vonatkozó Ptk. 6:472. § (1) bekezdésében található normát tekintjük, amely szerint „*a biztosító szolgáltatását a károsultnak teljesítheti.*”⁵⁰² E szabállyal elkerülhető, hogy annak a kockázata, hogy a károsult kára ne térüljön meg, hiszen, ha a biztosító a biztosított részére teljesítené a szolgáltatását, úgy előfordulhatna, hogy a biztosított nem a kárkötelemből eredő kötelezettségének teljesítésére használná fel azt.⁵⁰³ Ez szemben állna a felelősségbiztosítás eredendő céljával is. A biztosító csak akkor köteles a biztosított részére teljesíteni, ha a biztosított már teljesítette a kárkötelemből eredő kötelezettségét.⁵⁰⁴ A károsult védelmét szolgálja az a szabály is, hogy a biztosító jogosult teljesíteni a károsult részére, ha a biztosított nyilvánvalóan megalapozatlanul vitatja a vele szemben támasztott kártérítési igények miatti felelősségét vagy összegszerű helytállási kötelezettsége mértékét.⁵⁰⁵

Álláspontunk szerint a károsult védelmét szolgálja a felelősségbiztosítási szerződés szabályainál speciálisan előírt a bejelentési kötelezettség időtartamára vonatkozó – a fogyasztói biztosítási szerződés tekintetében egyoldalúan kógens, míg a nem fogyasztóval kötött biztosítási szerződés esetén diszpozitív – norma. A biztosítási szerződés általános szabályai között ugyanis a Ptk. azt írja elő, hogy a biztosítási szerződésnek rendelkeznie kell arról, hogy mennyi ideje van a szerződő félnek, illetve a biztosítottnak arra, hogy bejelentse a biztosítási esemény bekövetkezését, s hogy ennek elmulasztása milyen következménnyel jár.⁵⁰⁶ E rendelkezés alapján a szerződő felek – s az általános

⁵⁰¹ Vö.: BDT2011. 2556. II.

⁵⁰² Ptk. 6:472. § (1) bekezdés első mondata.

⁵⁰³ Erre utal is az a Legfelsőbb Bíróság az EBH2002. 633. számú döntésében a régi Ptk. 559.§ (2) bekezdésének első fordulata tekintetében, amikor megállapítja, hogy „*az idézett rendelkezés első tétele egyértelműen azt kívánja meggátolni, hogy a biztosított a fedezetet a károsult elől elvonhassa.*”

⁵⁰⁴ Vö.: Ptk. 6:472. § (1) bekezdés második mondata.

⁵⁰⁵ Vö.: Ptk. 6:472. § (2) bekezdés.

⁵⁰⁶ Vö.: Ptk. 6:453. §

szerződési feltételek alkalmazása miatt jellemzően a biztosítók egyoldalúan – rövid határidőt, mindösszesen pár napot állapítanak meg. Ehhez képest a felelősségbiztosítás esetén a Ptk. 6:471.§ második mondata azt írja elő, hogy a bejelentésre legalább 30 napos határidőt kell biztosítani.⁵⁰⁷ A rendelkezés megfogalmazásából úgy tűnhet, hogy az teljes egészében diszpozitív, azonban a biztosítási szerződés általános szabályainál a fogyasztóval kötött biztosítási szerződésre vonatkozó egyoldalúan kógens rendelkezések taxatív felsorolása között ott szerepel a biztosítási esemény bekövetkezésének bejelentésére vonatkozó kötelezettség is, mint olyan szabály, amelytől kizárólag a fogyasztó javára térhetnek el a felek.⁵⁰⁸ Ebből tehát az következik, hogy a fogyasztóval kötött biztosítási szerződés keretében a felek csak hosszabb, míg a biztosító és a vállalkozás közötti felelősségbiztosítási szerződés ettől rövidebb bejelentési határidőt is megállapíthat.⁵⁰⁹ A fogyasztói szerződések tekintetében a bejelentési kötelezettség határidejének egyoldalúan kógens megállapítása véleményünk szerint – a fogyasztó (biztosított) védelme mellett – azért védi a károsultat is, mert a hosszabb bejelentési határidő biztosításával valószínűsíthetően elkerülhető, hogy a károsult igénye ne kerüljön kielégítésre.⁵¹⁰

A károsult védelmét szolgáló jogintézmény a károkozó által a biztosítóval szemben indítható megállapítási kereset, amely jogot – noha a bírói gyakorlat a régi Ptk. égisze alatt⁵¹¹ is elfogadta⁵¹² – az új Ptk. már deklarálta. Ez alapján a

⁵⁰⁷ Meg kell jegyezni, hogy a Gfbtv. 30.§ (1) bekezdése a károsult részére a gépjármű által okozott és a károsultat érő káresemények bejelentésére is harminc napot ír elő. Ezzel szemben a károkozó biztosított részére mindösszesen 5 munkanapot biztosít a saját biztosítója részére történő bejelentésre.

⁵⁰⁸ Vö.: Ptk. 6:455. § f) pont.

⁵⁰⁹ A gyakorlatban alkalmazott felelősségbiztosítási szerződések megvizsgálása során megállapíthatjuk, hogy nem jellemző a rövidebb határidő megállapítása.

⁵¹⁰ Tudniillik a bejelentési kötelezettség elmulasztása a biztosító szolgáltatási kötelezettségének be nem állását eredményezi. Vö.: Ptk. 6:453. §

⁵¹¹ Így pl. vö.: BH2000.8.353. számú döntést, amely szerint „*megállapításra irányuló keresetet a biztosított is előterjeszthet a biztosítóval szemben.*”, valamint a BH2005.175. számú döntésben kifejtette a bíróság, hogy „*ha a biztosító a teljesítési kötelezettségét megállapító jogerős ítélet alapján a károsultnak önként nem teljesít, úgy ellene a marasztalásra irányuló igény eredményesen érvényesíthető.*” Ebben a perben a bíróság tovább ment a régi Ptk. szabályának értelmezésében és a biztosítóval szemben hozott megállapítási kereset ellenére elmaradt teljesítés miatt jogszerűnek találta a károsult által az őt megillető követelés érvényesítése érdekében előterjesztett marasztalási keresetet.

⁵¹² Azt mondta ki ugyanis a Legfelsőbb Bíróság az EBH2002. 633. számon közzétett döntésében, hogy a régi Ptk. – az új Ptk. 6:473.§ (1) bekezdésében is megjelenő – azon szabálya, hogy a károsult a biztosítóval szemben nem érvényesítheti közvetlenül a kártérítési igényét még nem zárja ki, hogy

biztosított a biztosítóval szemben keresetet terjeszthet elő annak megállapítása iránt, hogy a felelősségbiztosítási fedezet a károkozás időpontjában fennállt e az általa elszenvedett károkra.⁵¹³⁵¹⁴ E lehetőség törvényi szintű deklarálása egyértelműen a károsult védelmét szolgálja, ugyanis a károsult oldalán egy olyan lehetőséget teremt, amely a biztosítottal – illetve a biztosítóval – szembeni jogának megóvását szolgálja.⁵¹⁵ Kérdésként felmerül, hogy a megállapítási kereset eljárás jogi feltételei mennyiben vizsgálandóak a biztosítóval szemben előterjeszhető megállapítási kereset esetén, figyelembe véve azt, hogy a Legfelsőbb Bíróság az EBH2002. 633. számú döntésében, a régi Ptk. vonatkozásában kifejezetten rögzíti, hogy a megállapítási kereset csak akkor terjeszthető elő, ha a régi Pp. 123.§-ban foglalt feltételek fennállnak. A régi Pp. vonatkozó szabályának vizsgálatát mellőzzük, ehelyett az új Pp. 172.§ (3) bekezdését vesszük górcső alá, amely a marasztalási keresetet szabályozza. E szerint *„valamely jog vagy jogviszony fennállásának vagy fenn nem állásának megállapítása iránt akkor terjeszthető elő kereseti kérelem, ha a kért megállapítás a felperes jogainak az alperessel szemben való megóvása érdekében szükséges, és a jogviszony természeténél fogva vagy a kötelezettség lejártának hiányában vagy valamely más okból marasztalás nem kérhető.”* A biztosítóval szembeni megállapítási keresetet a Pp. hivatkozott rendelkezése alapján a *„valamely jog fennállásának megállapítása iránt”* terjeszthető elő. Mivel a rendelkezés első fordulata nem írja elő, hogy a jognak vagy jogviszonynak a felperes és alperes között kell fennállnia, ezért álláspontom

megállapítási keresetet indítson a biztosítóval szemben, ha annak a régi Pp. 123.§-ban foglalt feltételei fennállnak. Ugyanígy vö.: BARTA Judit – UJVÁRINÉ Antal Edit: A kárfelelősségi szabályok sajátosságai a biztosítási jogviszonyban. In: Barta – Barzó – Csák (szerk.): *Magyarázat a kártérítési jogról*. Wolters Kluwer, Budapest, 2018, 220.

⁵¹³ Vö.: Ptk. 6:473. § (2) bekezdés.

⁵¹⁴ Megjegyezzük, hogy a jogszabályhely károkat említ, mellőzi a sérelemdíj említését. Álláspontunk szerint a rendelkezést tágan kell értelmezni, s a megállapítási keresetben egyúttal kérhető annak a megállapítása is, hogy a felelősségbiztosítás fedezete kiterjed a sérelemdíjra is.

⁵¹⁵ A polgári perrendtartás szabályai síkján elhelyezve a kérdést is erre juthatunk, hiszen a Pp. 172.§ (3) bekezdése is azt írja elő, hogy *„valamely jog vagy jogviszony fennállásának vagy fenn nem állásának megállapítása iránt akkor terjeszthető elő kereseti kérelem, ha a kért megállapítás a felperes jogainak az alperessel szemben való megóvása érdekében szükséges, és a jogviszony természeténél fogva vagy a kötelezettség lejártának hiányában vagy valamely más okból marasztalás nem kérhető.”* Tekintettel arra, hogy a károsult és a biztosító között nincs jogviszony, valamint a Ptk. 6:473.§ (1) kifejezetten is rögzíti, hogy a károsult a biztosítóval szemben nem kérhet marasztalást, így a Pp. -ben megfogalmazott feltételek fennállnak.

szerint a felelősségbiztosítási szerződés keretében ez a biztosítottat (a károkozót) a biztosítóval szemben megillető azon jogosultságot jelenti, amely alapján követelheti tőle a mentesítést, a felelősségbiztosítási szerződés teljesítését. A megállapítási per ugyanis arra irányul, hogy a bíróság a felelősségbiztosítási fedezetnek a károsult által elszenvedett károkra való kiterjedését állapítsa meg. Amennyiben a fedezet kiterjed e károkra, úgy a biztosítónak *a biztosított ilyen irányú igénye esetén* helyt kell állnia és mentesítenie kell a biztosítottat. A biztosítottnak tehát fennáll a jogosultsága a biztosítóval szemben a biztosítási szerződés alapján történő helytállás követelésére. E jog fennállásának megállapítására irányul a megállapítási kereset. A Pp. alapján a megállapítási kereset előterjesztésének két további konjunktív feltétele van, egyik, hogy a megállapításnak szükségesnek kell lennie felperes jogainak alperessel szembeni megóvásához, míg másik, hogy a marasztalási kereset előterjesztésére valamilyen oknál fogva nincs lehetőség. Utóbbi megítélése a biztosító és a károsult viszonylatában egyszerű, hiszen a Ptk. 6:473.§ (1) bekezdés kifejezetten kizárja a károsult közvetlen igényérvényesítését, tekintettel arra, hogy közöttük nem áll fenn semmilyen jogviszony.⁵¹⁶ Előbbi feltétel vizsgálata viszont már rendkívül érdekes, ez esetben meg kell határozni, hogy milyen jog megóvása érdekében van szükség a megállapítási kereset előterjesztéséhez. Ahogy az kifejtésre került a biztosító és a károsult között nem áll fenn jogviszony, így közvetlenül ebből nem származhat védendő joga a károsultnak. A Pp. rendelkezése viszont kifejezetten úgy fogalmaz, hogy a felperesnek, tehát a károsultnak az alperessel, tehát a biztosítóval szembeni jogának megóvása érdekében kell, hogy szükséges legyen a megállapítási kereset előterjesztése. Ilyen jog azonban nem azonosítható, mivel a felperes és alperes között nincs jogviszony. Nem minősül védendő jognak, s nem alapozza meg a megállapítási kereset előterjesztését az a rendelkezés, hogy a biztosító a biztosítási összeget a károsult részére köteles kifizetni, tekintve, hogy ezen összeg követelésére vonatkozó jogosultság a

⁵¹⁶ Ezt kiemelte az Alkotmánybíróság is a 3153/2016. (VII. 22.) AB határozatában.

biztosítottat illeti meg – állapítja meg a Kúria.⁵¹⁷ Ezért volt szükség a marasztalási kereset Ptk.-ban történő deklarálására, amellyel *sui generis megállapítási keresetet* alkotott a jogalkotó, s ezért a bíróságnak nem kell vizsgálnia a megállapítási kereset Pp.-ben foglalt feltételeinek a fennállását, hanem pusztán a Ptk. rendelkezései alapján be kell fogadnia a keresetet. Erre tekintettel egyértelműen a károsult védelmét szolgáló jogintézménynek minősül a megállapítási kereset előterjesztésére vonatkozó szabály, hiszen a jogalkotó a károsult „fegyvertárát” növeli az elszenvedett kár megtérülésének érdekében.

Nem utolsó sorban pedig a felelősségbiztosítás a károsult érdekét azért szolgálja, mert – ahogy Novotni is megállapítja – a felelősségbiztosítás a kárkötelem kötelezetti pozíciójának megerősítése, amely alapján alanyváltozás nélkül lehetővé válik a kárkötelem kielégítése.⁵¹⁸ Túry is ezt hangsúlyozza, amikor azt írja, hogy *„a harmadik károsult személynek nagyon is fontos érdeke fűződik a biztosító teljesítéséhez, tekintve, hogy a felelősségre vont kárttevő személy iránti követelésének fedezetét éppen ebben találja”*.⁵¹⁹

A felelősségbiztosítás károsultvédelmi funkciója a leghangsúlyosabban a kötelezően előírt felelősségbiztosítások esetén figyelhető meg.⁵²⁰ A jogalkotó a magánjogi jogviszonyokba szerződéskötési kötelezettség előírásával kivételes esetben avatkozik be, azonban vannak olyan esetek, amelyek ezt igénylik,⁵²¹ sőt a károsult kárának teljes megtérítése a felelősségbiztosítás nélkül csupán illúzió volna.⁵²² A jogalkotó számos szakma tekintetében ír elő biztosítási kötelezettséget, amelynek legfőbb célja a károsultak védelme, annak érdekében, hogy az adott tevékenységgel okozott károk megtérítésének biztos fedezete

⁵¹⁷ Lásd a Kúria BH 2021.4.107. számú döntése.

⁵¹⁸ NOVOTNI [1981]: i.m. 48.

⁵¹⁹ Túry Sándor Kornél felszólalása Beck Salamon előadásához. Lásd: BECK Salamon: *A többszemélyes magánjogi helyzet*. Szeged Városi Nyomda és Könyvkiadó, Szeged, 1935, 21.

⁵²⁰ PUSZTAHELYI [2018]: i.m. 107.

⁵²¹ Jellemzően ott, ahol a felelősségi mérce magas foka párosul a potenciális károsultak nagy számával, vagy az okozható (elszenvedhető) károk magas mértékével. Erre utal Gold Simon is amikor azt írja, hogy *„az állam bizonyos nagy veszélyek elhárítása érdekében szükségesnek tartja, ott a kényszerű biztosítást elrendelni.”* Vö.: GOLD: i.m. 226–227.

⁵²² EBERT: i.m. 149.

legyen.⁵²³ Zavodnyik József is úgy vélekedik, hogy a biztosítási kötelezettség előírását közérdekű célok indokolhatják, a kártelepítés biztosítási úton történő megoldása társadalmi érdeket szolgál bizonyos tevékenységek esetén.⁵²⁴

A Gfbtv. is kifejezetten tartalmazza, hogy a törvény egyik célja „*a károsultak fokozott védelme, a gépjárművel okozott károk következtében a biztosítottakkal szemben támasztott megalapozott kártérítési igények megfelelő mértékű kielégítése.*”⁵²⁵ Ahogy arra utaltunk a Gfbtv. mellett más törvények is írnak elő valamely tevékenység során okozott károk fedezésére felelősségbiztosítási szerződés megkötését,⁵²⁶ ilyen például az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény, amely az egészségügyi szolgáltatás megkezdésére vonatkozó engedély kiadásának előfeltételévé teszi,⁵²⁷ vagy viszonylag új rendelkezésként – 2017. január 1. napja óta – vezette be a jogalkotó a tervezőket és kivitelezőket terhelő ilyen kötelezettséget.⁵²⁸ Ezen felül felelősségbiztosítási fedezettel kötelesek enyhíteni az egyes biztosításközvetítői tevékenységet végző személyek is a tevékenységükből eredő kockázatokat,⁵²⁹ vagy például ilyen kötelezettség terheli azt a személyt, aki vadászati tevékenység végzése érdekében vadászjegyet szeretne kiváltani.⁵³⁰ E mellett található olyan jogszabályi rendelkezéseket is, amelyek az egyes tevékenységek során keletkező kötelezettségek fedezetére pénzügyi biztosíték biztosítását írja elő, amelyek között megjelenik a felelősségbiztosítás is.⁵³¹

⁵²³ BATA Zoltán: A kizárás jogszerűsége kötelező szakmai felelősségbiztosítási szerződésben. *Kártérítési és Biztosítási Jog*, 2021/1. szám, elektronikus folyóirat. Lásd: <https://kbj.hu/a-kizaras-jogszerusege-kotelezo-szakmai-felelossegbiztositasi-szerzodesben/> (megtekintve: 2021. 04. 02.).

⁵²⁴ ZAVODNYIK József: A felelősségbiztosítási szerződéskötési kötelezettségek szabályozása. *Polgári jog*, 2021/3–4. szám, 45.

⁵²⁵ Vö.: a Gfbtv. preambuluma.

⁵²⁶ A kizárólag vagy pénzügyi fedezetként alternatívaként felelősségbiztosítási fedezettel végezhető tevékenységek teljes palettáját lásd Zavodnyik József művében. ZAVODNYIK [2021]: i.m. 49–57.

⁵²⁷ Vö.: Eütv. 108.§ (2) bekezdés.

⁵²⁸ Vö.: a 155/2016. (VI.13.) kormányrendelet 6/A.§

⁵²⁹ Vö.: Bit. 391.§ (6) bekezdés a) pontja a többes ügynök és a 403.§ (1) bekezdés a) pontja az alkusz tekintetében írja elő a felelősségbiztosítási szerződés megkötésének kötelezettségét, amelyek részletes szabályait a többes ügynöki és az alkuszi felelősségbiztosítási szerződés minimális tartalmi követelményeiről szóló 44/2015 (III.12.) kormányrendelet állapítja meg.

⁵³⁰ Vö.: a vad védelméről, a vadgazdálkodásról, valamint a vadásatról szóló 1996. évi LV. törvény 60.§ (1) bekezdés c) pont.

⁵³¹ Ilyen például a felszámoló tevékenység, amely tekintetében a Cstv. 27/C. § (2) bekezdés b) pontja szerint megalkotott a felszámoló névjegyzékéről szóló 114/2006. (V.12.) kormányrendelet 2.§ (3) bekezdés g) pontja alapján "a felszámoló szervezetnek folyamatosan rendelkeznie kell legalább 70 millió forint biztosítékkal, amely – a felszámoló szervezet választása szerint – (...) magyarországi székhelyű

A Gfbtv. kapcsán meg kell még jegyeznünk, hogy a károsult védelmét szolgálja a 28. § (1) bekezdésben található azon szabály, hogy a károsult a gépjármű által okozott kár megtérítése iránti igényét a biztosítóval szemben közvetlenül is előterjesztheti. Mi több, a vonatkozó bírói gyakorlat értelmében annak sincs jogi akadálya, *„hogy a károsult (vagy vagyonszerezője) a felelősségbiztosító mellett a kötelező gépjármű felelősségbiztosítással rendelkező károkozót is perelje az okozott kár megtérítésére. A károkozó és a felelősségbiztosítója – mint egyetemleges kötelezettek – egyetemlegesen felelnek.”*⁵³² A bíróság ezen megállapításában két károsultvédelmi eszközt is felfedezhetünk. Egyrészt a károsult védelmét szolgálja a kártérítési igény felelősségbiztosítóval szemben történő közvetlen előterjesztésének lehetősége – bár megjegyezzük, hogy ez a Gfbtv. -ből eredő jogosultság –, másrészt a biztosító és a károkozó egyetemlegességének megállapítása is a károsult védelmét szolgálja, hiszen a károsult bármelyik egyetemlegesen kötelezett személytől kérheti a teljes kárának megtérítését. E két személyi kör egyetemleges kötelezettségének megállapításával a bíróság a károsult részére bővíti az igényének kielégítésére szolgáló fedezet.⁵³³

A károsult védelmét szolgáló rendelkezésnek tekinthető a Bit. 124.§-ban foglalt a biztosítási esemény bekövetkezésének igazolására szolgáló okiratok tekintetében megfogalmazott korlátozás. E körben a 124.§ (1) bekezdésében foglalt azon rendelkezés is, amely szerint *„a biztosító a biztosítási szerződési feltételekben köteles meghatározni, hogy a biztosítási esemény bekövetkezése esetén milyen szolgáltatásokat és költségeket milyen okiratok bemutatása ellenében teljesít”,* amelyet a rendelkezés (2) bekezdése a szolgáltatás teljesítése tekintetében tovább cizellál és rögzíti, hogy *„a biztosító a szolgáltatása teljesítésének esedékességét csak olyan okirat bemutatásától teheti függővé, amely a biztosítási esemény bekövetkezésének igazolásához,*

vagy az Európai Gazdasági Térségről szóló megállapodásban részes más államban letelepedett biztosítóval kötött felelősségbiztosítás lehet.”

⁵³² Vö.: EBH 2011.2401.; ugyanígy BH 2013.2.43.

⁵³³ Megjegyezzük, hogy nehezen tudunk elképzelni olyan esetet, amikor a károkozó fizetőképessége – az igény kielégítésének fedezete – jobb, mint a biztosítóé, de annak elvi lehetősége természetesen fennáll.

illetve a teljesítendő szolgáltatás mértékének meghatározásához szükséges, a biztosítási szolgáltatás teljesítésének esedékességét a bejelentett biztosítási esemény tekintetében indult szabálysértési eljárás jogerős befejezéséhez, illetve a büntetőeljárásnak a bíróság jogerős ügydöntő határozatával vagy véglegessé vált nem ügydöntő végzésével történő befejezéséhez, valamint az ügyészségnek vagy a nyomozó hatóságnak a feltételes ügyészi felfüggesztés vagy közvetítői eljárás céljából történő felfüggesztésről szóló, illetve további jogorvoslattal nem támadható eljárást megszüntető határozata meghozatalához nem kötheti.”

E témakörhöz kapcsolódóan megemlíthető az Fttv. mellékletének 27. pontjában foglalt rendelkezés, amely a biztosítóval szemben követelést érvényesíteni kívánó fogyasztóval szemben tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatnak minősíti azt a helyzetet, ha a fogyasztótól olyan iratok bemutatását követeli meg a biztosító, amelyek a követelés megalapozottságának megítélése szempontjából észszerűen nem tekinthetők lényegesnek, vagy a fogyasztó vonatkozó írásbeli megkeresésére a válaszadást rendszeres elmulasztja azzal a céllal, hogy ez visszatartsa a fogyasztót szerződéses jogainak gyakorlásától. A biztosító ilyen tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatának súlyos magánjogi és közjogi következményei lehetnek, amelyre a dolgozat keretében nem térünk ki.

Megjegyezzük, hogy nem szolgálja a károsult védelmét az, hogy az új Ptk. nem veszi át a régi Ptk. 559. § (3) bekezdésében megfogalmazott szabályt, amely szerint a biztosítót nem mentesítette a károsulttal szemben a biztosított szándékos vagy súlyosan gondatlan magatartása.⁵³⁴ A régi Ptk. alapján ilyen esetben a biztosító megtérítési igénnyel léphetett fel a biztosítottal szemben, s követelhetette az általa kifizetett pénzösszeg megtérítését.⁵³⁵ E szabály abszolút a károsult védelmét szolgálta, hiszen a károsult kára mindenképpen megtérítésre került. Az új Ptk. teljesen új koncepcióra helyezi a biztosított és a szerződő fél szándékos vagy súlyosan gondatlan magatartásának köszönhetően bekövetkező biztosítási esemény esetén a biztosító teljesítési kötelezettségét. A kárbiztosításnál megfogalmazott szabályok alkalmazásával a Ptk. 6:464. § (1)

⁵³⁴ Vö.: BARTA – ÚJVÁRINÉ: i.m. 220–221.

⁵³⁵ Vö.: BARTA – ÚJVÁRINÉ: i.m. 221.

bekezdése alapján ugyanis ebben az esetben a biztosító mentesül a szolgáltatási kötelezettsége alól.⁵³⁶ Ez tehát azt eredményezi, hogy a károsult ebben az esetben kizárólag a károkozótól várhatja a kárának megtérítését, amelyet nagy mértékben befolyásol a károkozó fizetőképessége. Az új Ptk. e szabályának bevezetésével tehát egy a károsult védelmét szolgáló rendelkezést „vezetett ki” a jogalkotó. Megjegyezzük, hogy a jogalkotó nem vette figyelembe a Polgári Jogi Kodifikációs Szerkesztőbizottság a kártérítési és felelősségi jog és a biztosítási jog reformjának koncepciójában, Lábady Tamás vezetésével megfogalmazott javaslatot, amely alapján a Szerkesztőbizottság azt javasolta, hogy a jogalkotó a szándékos károkozás miatti helytállási kötelezettséget korlátozza a személyes károkozásokra.⁵³⁷ Ezáltal tehát a javaslat csak részben vetette volna el a szándékos károkozás esetére vonatkozó biztosítói helytállási kötelezettséget, s érthető okokból – bár ez a javaslatból nem derül ki, de álláspontunk szerint károsultvédelmi szempontok miatt – a személyi sérüléssel károsítottak esetére meghagyhatta volna a biztosító helytállási kötelezettségét.

⁵³⁶ Megjegyezzük, hogy a rendelkezés diszpozitív, tehát alapvetően van arra lehetőség, hogy a szerződő felek a biztosítási szerződésükben részben vagy egészben kizárják a Ptk. 6:464.§ alkalmazását, tehát lehetőség van arra, hogy a biztosító vállalja az így okozott károk fedezetét is, esetleg vállalja a súlyos gondatlansággal okozott károk fedezetét. Vö.: KISS: i.m. 2179.

A biztosító e vállalása egyrészt megjelenne a biztosítási díjban, másrészt a felek erre az esetre a szerződésben a régi Ptk.-hoz hasonlóan megtérítési igény előterjesztését írhatják elő. Fontosnak tartjuk hangsúlyozni, hogy a Ptk. 6:464.§-ában foglalt rendelkezés alkalmazásának mellőzése kifejezetten a károsult védelmét szolgálja. A dolgozat keretében vizsgált általános szerződési feltételek esetében ilyen kikötést nem találtunk, viszont a KÖBE biztosító által a személytaxi- és személygépkocsi személyszállító szolgáltatást végzők felelősségbiztosítása tekintetében közzétett 2020. május 22. napjától hatályos biztosítási termékismertetőben (lásd: 15. és 16. pont) és szerződési feltételekben (lásd: 12. és 13. pont) kifejezetten megjelenik az, hogy a biztosítót nem mentesíti a szolgáltatási kötelezettség teljesítése alól a szolgáltató szándékos vagy súlyosan gondatlan magatartása, de erre az esetre megtérítési igénye keletkezik a biztosítónak. Vö.: https://www.kobe.hu/kobewww/?MID=20&MODIFY=1&ID_4=0&lan=hu&SHM=normal&CID=&SID=81229543274227&UID=&IID=562&SP=&ST=, letöltve: 2021. december 1.

⁵³⁷ LÁBADY [2001]: i.m. 53.

IV. A szerződésszegés kockázatának biztosíthatósága

IV.1. A szerződésszegés és a szerződésszegés kockázatának viselése

A szerződési jog alapvető tétele, hogy a szerződéseket tartalmuknak megfelelően teljesíteni kell (*pacta sunt servanda*),⁵³⁸ amelyet a felek szerződésben rögzített szándéka, érdekei töltenek meg. A szerződésben a felek érdekkapcsolatban állnak,⁵³⁹ s a szerződésben fellelhető érdekek hálójában megkülönböztethetjük a szerződéssel elérni kívánt célra vonatkozó, ún. *teljesítési érdeket*, illetve a hitelező egyéb javaira vonatkozó, ún. *oltalmi érdeket*.⁵⁴⁰ A feleknél jobban senki nem ismeri a szerződésben hullámozó érdekeket, kizárólag ők tudják, hogyan kell azt szerződésszerűen teljesíteni. A szerződéses kötelezettség teljesítésére irányuló magatartás kifejtése azonban önmagában nem elegendő ahhoz, hogy a jogosulti érdek kielégítésre kerüljön, hanem a szerződés teljesítése az elérni kívánt joghatás bekövetkeztét jelenti.⁵⁴¹ Ha bármelyik fél a szerződésből eredő kötelezettségét megszegi,⁵⁴² a szerződés kisiklik arról a pályáról, amelyet a felek neki szántak. A felek a szerződésben vállalt kötelezettségeik teljesítéséért, a joghatás eléréséért felelősséggel tartoznak, s a polgári jog az ezzel ellentétes magatartásuk esetére a szerződésszegés szankciórendszerével „fenyeget”.⁵⁴³ Ha „*a kötelem bajba jut*” a jognak támogatnia kell a felek szerződésben foglalt érdekeinek védelmét,⁵⁴⁴ amelyet a polgári jogi jogkövetkezmények tárházának felállításával tesz meg. Leszkoven kifejti, hogy „*a szerződésszegés egész szankciórendszere*

⁵³⁸ VÉKÁS Lajos: A szerződésszegés. In: Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz*. Wolters Kluwer, Budapest, 2014, 1524.

⁵³⁹ KELEMEN László: *A szerződésen alapuló kötelem*. Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem Barátainak Egyesülete, Szeged, 1941, 71.

⁵⁴⁰ FÜRST László: *A magánjog szerkezete*. Grill, Budapest, 1934, 52.

⁵⁴¹ BDT2018.3823.

⁵⁴² Vö. Ptk. 6:137. § „*A szerződés megszegését jelenti bármely kötelezettség szerződésszerű teljesítésének elmaradása.*”

⁵⁴³ LESZKOVEN László: *Szerződésszegés a polgári jogban*. Wolters Kluwer, Budapest, 2016, 16.

⁵⁴⁴ LESZKOVEN László: Érdekközvetítés és szerződésszegés. *Polgári Jog*, 2018/9. szám, online folyóirat. Lásd: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1800902.POJ&searchUrl=/gyorskereso%3Fpagenum%3D41> (2021. 04. 02.).

végeredményben azt a jogalkotói és jogalkalmazói hozzáállást tükrözi, miként állunk a nem szerződészerű (mélyebben: nem kötelemszerű) magatartáshoz.”⁵⁴⁵

A szerződéses felelősség egy kockázattelepítési mechanizmus, amelyet a felek önként vállalnak fel a relatív jogviszony létesítésével.⁵⁴⁶ A szerződésben lévő kockázatokat a kötelezettek számára ismertnek és előre látottnak kell lenni, amely a szerződés teljesítésének esedékességekor számukra világosan teljesítendő kötelezettség.⁵⁴⁷ A szerződésszegés ténye önmagában véve objektív helyzet,⁵⁴⁸ amelyben a jogosult teljesítési érdeke szenved csorbát, az nem kerül kielégítésre. A szerződéses kockázat terhe a szerződésszegés esetére a jogkövetkezmények viselését jelenti,⁵⁴⁹ amelyek lehetnek a szerződésszegés körülményeitől független, objektív, illetve a szerződést szegő fél magatartásának megítélésétől függő szubjektív jogkövetkezmények.⁵⁵⁰ E jogkövetkezményektől való félelem terhe a szerződésben vállalt – illetve a jogszabály szerint egyébként őket terhelő⁵⁵¹ – kötelezettségek nyomvonalán – hangsúlyozandó: önként vállalt kockázatként – a szerződő felek vállára nehezedik. Az individuum – ideértve a jogi- és természetes személyeket is – által általában elviselhető terheken gyakran túlterjeszkedik e teher nagysága. E kockázat méltányos eszmén alapuló elosztása elviselhetőbbé teszi a gazdasági következményeket,⁵⁵² amely eszme intézményesült megtestesítője a biztosítás.

⁵⁴⁵ LESZKOVEN László: szolgáltatás és annak teljesítése: a tartalom és szerződésszegés kapcsolata. *Polgári Jog*, 2016/10. szám, online folyóirat. Lásd: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1601001.poj> (2021. 04. 02.).

⁵⁴⁶ KEMENES [2017]: i.m. 2.; ugyanígy VEREBICS János: A szerződésszegésért való kárfelelősség az előreláthatóság alapján való korlátozása az új Ptk.-ban. *Gazdaság és jog*, 2015/4. szám, 9.

⁵⁴⁷ LÁBADY [1989]: i.m. 135.

⁵⁴⁸ NOCHTA Tibor: A szerződésszegés általános jogkövetkezményeiről. In: Pusztahelyi Réka (szerk.): *Miskolci konferenciák 2016-2018. A Polgári Jogot Oktatók XXII. és XXIV. Országos Találkozójának válogatott tanulmányai*. Novotni Alapítvány, Miskolc, 2018, 98.

⁵⁴⁹ VÉKÁS [2014]: i.m. 1525.

⁵⁵⁰ VÉKÁS Lajos: *Szerződési jog. Általános rész*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2016, 227–228.

⁵⁵¹ Számos ilyen kötelezettséget tartalmaz a Ptk., amely áthatja a teljes kötelmi jogot, így pl. a 6:126. § szerinti akadályközlési kötelezettség, a 6:62. § szerinti együttműködési és tájékoztatási kötelezettség. Ez utóbbi azért érdekes, mert nemcsak a kontraktuális szférában „elkövetett” magatartásokat szankcionálja, hanem azon kívüli magatartást is értékeli. Ezzel összefüggésben vö.: TÓTH Gergő: A szerződés megkötésének (létrejöttének) elmaradásával okozott károk. *Publicationes Universitatis Miskolcensis. Series Juridica et Politica*, Tom. 35. (2017), 500–508.

⁵⁵² NAGY: i.m. 749.

IV.2. A szerződésszegés biztosíthatósága a hatályos jogszabályok tükrében

A szerződésszegésből eredő kockázat biztosíthatóságának kérdésköre két irányból is megközelíthető. Egyik irányvonalat a szerződésszegést „elszenvedő” fél, míg másikat a szerződést „elszegő” szerződő fél útjain lehet körbejárni.

A szerződésben a szerződő felek – jellemzően ellentétes, de azonos irányba ható – érdekei állnak egymással szemben, amelyek megóvása mindegyik fél számára fontos (legalábbis a felelős gazdálkodás kívánalma ezt követelné meg). Erre tekintettel a feleknek érdekében áll megóvni a szerződésben nyugvó érdeket, amelynek egyik módja annak biztosítási fedezetébe vonása. A szerződéssel elérni kívánt érdek a szerződő felek vagyonához tartozik, mivel a szerződés „rendes lefolyása” (teljesítése) a szerződő felek vagyonára van hatással, ezért mindkét fent említett irány a kárbiztosítás mezejére viszi vizsgálódásunkat, hiszen a kárbiztosítás célja a biztosított vagyonának megóvása. A következő alfejezetek tárgyát e két irány vizsgálata képezi, de tekintettel az értekezésünk témájára, a szerződésszegést elszenvedő fél kockázata biztosíthatóságának mélyreható elemzését mellőzzük, csupán az általunk legfontosabbnak ítélt gondolatokat vázoljuk fel.

IV.2.1. A szerződésszegés, mint a szűk értelemben vett kárbiztosítás tárgya

Bár alapvetően a dolgozat a felelősségbiztosítással, különösen a szerződésszegéssel okozott károk fedezetbe vonhatóságával, mégis érdekesnek látjuk megvizsgálni azt is, hogy a szerződésszegést elszenvedő fél (a továbbiakban: sérelmet szenvedett fél) tudja-e kockázatait csökkenteni biztosítási szerződés kötésével, van-e erre elméleti lehetőség és mit tükröz a biztosítási gyakorlat.

Érdemes megvizsgálni, hogy miben ragadható meg az általános értelemben vett kárbiztosítás körében az a biztosítási érdek, amely alapul szolgál(hat) a biztosítási „védernyő” kibontására. A kérdés jelen esetben tehát az, hogy

prevenációs megfontolásból biztosítható-e a szerződésszegést elszenvedő szerződő fél szerződésben rejlő érdeke?

A biztosítási fedezet alá vonni kívánt – a szerződés megkötése és/vagy teljesítése függvényében létrejövő – érdek is kettős arculatú lehet. Egyik lehetséges formája a már meglévő érdek (várható vagy biztos) növekedése esetén a „növedék” által képviselt jövőbeli érték jelenben történő meghatározása, illetve a másik egy – a jelenben még nem létező – jövőben születő érdek megállapítása. A szerződésen alapuló kötelelem teljesítésével (legalábbis Grosschmid szavaival élve a „*kénytetőség*” felszínre törésével – keletkező érdek a biztosítási szerződés szempontjából azért jelentős, mert, ha elsődleges premisszánk, hogy a biztosítási szerződés érvényességének feltétele a biztosítási érdek léte, akkor egy jövőbeli érdek keletkezésének pusztán reménye nem alkalmas arra,⁵⁵³ hogy kár(vagyon)biztosítás tárgya legyen.⁵⁵⁴

A szerződés megkötésekor a kontraktusban a felek rendezik érdekeiket,⁵⁵⁵ így a szerződés létrejöttét követően már fennáll mindkét fél teljesítéshez fűződő érdeke (*ún. teljesítési érdek*), s alapvető célja, hogy a szolgáltatással a felek érdekeit kielégítsék.⁵⁵⁶ Ez az érdek is csupán remény, viszont az érdektől elvárható annak érvényesíthetősége (kikényszeríthetősége) is,⁵⁵⁷ ami egy szerződés esetében – habár abban teljes tartalma alatt meglapul – a teljesítéshez (helyesebben: az esedékességhez) kötődik. Kérdés, hogy ez az érdek elegendő-e ahhoz, hogy a biztosítás tárgya legyen? Ha mélyrehatóan megvizsgáljuk és kifeszítjük a szerződés megkötésekor keletkező érdeket, akkor láthatjuk, hogy ez valójában egy követelés, mégpedig a szerződés jogosultjának egy – nem azonnal – kikényszeríthető követelése. A követelés a jogosult vagyonában vagyontárgyként értékelendő,⁵⁵⁸ amely tulajdonképpen „*követelési jog*”⁵⁵⁹, s

⁵⁵³ COLINVAUX: i.m. 45.

⁵⁵⁴ Ezen az állásponton van Ivamy is, aki kifejti, hogy az érdeknek valósnak kell lennie, ezért az érdek jövőbeli fennállásának pusztán elvárása – legyen az bármennyire is bizonyos – nem ad a jogot arra, hogy biztosítható legyen. Vö.: IVAMY: i.m. 21.

⁵⁵⁵ LESZKOVEN [2016]: i.m. 45.

⁵⁵⁶ EÖRSI Gyula: *Kötelmi jog. Általános rész*. Tankönyvkiadó, Budapest, 1983, 149.

⁵⁵⁷ COLINVAUX: i.m. 45.

⁵⁵⁸ Vö. Ptk. 8:1. § (1) bekezdés 5. pont; illetve GÁRDOS István: A vagyontárgy és a vagyon fogalma a Ptk.-ban. *Gazdaság és Jog*, 2018/11. szám, 3–10.

⁵⁵⁹ SZLADITS Károly: *A magyar magánjog vázlatja. Negyedik kiadás*. Grill Kiadó, Budapest, 1933, 94.

mint ilyen jog a biztosított vagyontárgyhoz fűződő érdekét megtestesíti, amelynek értéke viszonylag pontosan meghatározható.⁵⁶⁰ A kérdés, hogy ezen érdek méltó-e a biztosítás általi elismerésre? Úgy gondoljuk igen, hiszen, ha nem engednénk, akkor kizárólag a tulajdonjogot ismernénk el biztosítható érdekként, amely egyáltalán nem válna a forgalomban lévő érdekek⁵⁶¹ – és egyúttal a biztosítás – előnyére. Elgondolkodtató lehet az a kérdés, hogy a biztosítási érdek fennállása függ-e a kárveszélyviseléstől? Amennyiben igenlő választ adnánk, úgy szintén kirekesztenénk a biztosítási védelemből minden olyan érdeket, amely nem a tulajdonjogon alapul.⁵⁶²

Röviden vázolunk a gyakorlatban alkalmazott szerződésszegéshez kapcsolódó kárbiztosítás körébe tartozó két biztosítási „terméket”. A hitel- és kölcsönszerződésekhez kapcsolódó, az adós nemteljesítéséből eredő kockázat megosztására⁵⁶³ a hitelezőnek (jellemzően a pénzügyi szolgáltató) lehetősége van ún. hitelbiztosítás igénybevételére, amelyet jellemzően a nemzetközi viszonylatban alkalmaznak.⁵⁶⁴ Ennek lényege, hogy a biztosító abban az esetben, ha a biztosítási szerződésben pontosan megjelölt biztosítási esemény (jellemzően az adós fizetéseképtelensége vagy késedelmes teljesítése⁵⁶⁵) miatt az adós nem teljesíti a hitelező felé fennálló fizetési kötelezettségét, úgy a biztosító – a szerződésben meghatározott módon – megtéríti a hitelező ebből eredő

⁵⁶⁰ Ivamy is úgy vélekedik, hogy amikor egy személy már jogot szerez valamely jövőbeli érdek megszerzésére – legyen az bármennyire is távoli –, úgy az már biztosítható. Ez tehát sokkal több, mint a pusztán remény valamely érdek jövőbeli fennállására. Vö.: IVAMY: i.m. 21–22.

⁵⁶¹ Ennek megfelelően nem csak a tulajdonosi érdek képezheti a biztosítás tárgyát. Egyértelmű ugyanis, hogy a haszonélvező, a zálogjogosult, a birtokos (pl. bérlő) rendelkezik olyan védelemre méltó érdekekkel, amely biztosítási fedezet alá vonható. Ilyen „nem tulajdonosi” érdekként ismerte el a bíróság a lízingbe vevő jogát arra, hogy biztosítási szerződés alanya legyen és igényt tartson a biztosító teljesítésére. (EBH2013. P.3., illetve BDT2010.2300.) Érdekeség, hogy e körben az érdek mértékét is megfelelően elosztották a lízingszerződés alanyai között: a már kifizetett lízingdíj arányában a lízingbe vevő, míg a hátralévő lízingdíj erejéig a lízingbe adó rendelkezik biztosítási érdekekkel. Ez azonban azt is jelenti, hogy az érdek a biztosítás hatálya alatt „mozgóérdek”, s mint ilyen változhat (jelen esetben a lízingdíj fizetésével egyik oldalon csökken, míg a másik oldalon növekszik).

⁵⁶² A bíróság az EBH2004.1122. számú ítéletében a tulajdonjog-fenntartás esetére – helyesen – elismerte a vevő biztosítási érdekének fennállását. Ebben az esetben tehát a szerződésen alapuló birtoklás megalapozta a biztosítási szerződés megkötését. Ez eltér attól a helyzettől, amikor a tulajdonjog még nem szállt át a vevőre (mert a birtokátruházás elmaradt), de a szerződést megkötötték (a titulus adott, de a modus még nem).

⁵⁶³ ZAVODNYIK József: Az állami támogatással végzett exporthitelbiztosítás szabályozása az Európai Közösségben. *Magyar jog*, 2003/2. szám, 110.

⁵⁶⁴ MILASSIN László – GLAVANITS Judit: A hitelszerződés biztosítékai, tekintettel az új Polgári Törvénykönyv tervezetére. *Jog, Állam, Politika*, 2012/4. szám, 125.

⁵⁶⁵ MILASSIN – GLAVANITS: i.m. 125.

veszteségét. E biztosítási formát a Ptk. nem nevesíti,⁵⁶⁶ hanem azt a nemzetközi gyakorlat alakította ki, s jellemzően szerződési biztosítékként⁵⁶⁷ tekintenek rá. Tekintettel arra, hogy a hitelbiztosítás független az adós felelősségétől, ezért tisztán kárbiztosítási jellege van.⁵⁶⁸

A másik szerződéses kockázathoz kapcsolódó biztosításként a szállítmánybiztosítást azonosítjuk, amely gyakran vegyíti a vagyon- és a felelősségbiztosítás elemeit.⁵⁶⁹ Alapvetően azonban a küldemény (áru) vagy a fuvarszköz biztosítását jelenti az áru vagy a fuvarszköz tulajdonosa által, amellyel a biztosító a fuvarozás közben az áruban és/vagy a fuvarszközben keletkezett károk fedezetét biztosítja. Fontos kiemelni, hogy a szállítmánybiztosítás csak addig minősül tisztán kárbiztosításnak, amíg az a fuvarozást végző személy felelősségéből eredő károkat nem fedezi. Lehetőség van azonban olyan szállítmánybiztosítási szerződés megkötésére is, amely egyúttal a fuvarozást végző felelősségének kockázatát is fedezi. Ez esetben el kell különíteni egymástól a két biztosítás magját képező érdeket, a tulajdonos saját vagyonának (legyen az akár a fuvarszköz vagy az áru) megóvásában nyugvó vagyoni érdeket, s a fuvarozó (szállítmányozó) felelősségi érdekét, amely a fuvarozási (szállítmányozási) tevékenysége során okozott károk fedezetét szolgálja. E kettő elkülönítését segítik a biztosítási szerződésekben megjelölt biztosítási események is, hiszen előbbi esetében jellemzően a vis maior típusú, váratlan események bekövetkezésétől teszik függővé a biztosító kötelezettségének beállítását, míg utóbbi esetében a fuvarozó (szállítmányozó) felelősségének megállapításától. Megjegyezzük továbbá e témakörben azt, hogy egy rendkívül különleges jogi helyzetről van itt szó, hiszen a nemzetközi

⁵⁶⁶ Tekintettel arra, hogy a doktori értekezés nemzetközi kitekintést tartalmazó fejezete kifejezetten a felelősségbiztosításra összpontosít, ezért ehelyütt említjük, hogy a CsPtk. 2868.§ külön nevesíti a hitel- és kezességi biztosítást, mint a kár(vagyon)biztosítás egyik fajtáját. A 2868. § (1) bekezdés szerint „*a hitelbiztosítási szerződés megóvja a biztosítottat azon vagyoni következmények viselésétől, amely az adósának a pénzfizetési kötelezettségének nem teljesítéséből erednek.*” Ebből a rendelkezésből világos, hogy a hitelbiztosítási szerződés biztosítottja a hitelező, s a biztosítási eseménynek az adóst terhelő pénzfizetési kötelezettség nem teljesítése minősül.

⁵⁶⁷ E tekintetben tehát a biztosítás biztosítéki jellege még nagyobb hangsúlyt kap.

⁵⁶⁸ Noha kétségtelen, hogy a hitelbiztosítási szerződés az adós javára is szól. Mi több a biztosítási díj megfizetése is a biztosítottat terheli, mégha nem is közvetlen formában, hanem az adós által fizetendő törlesztőrészekben „rejtőzve”.

⁵⁶⁹ VERMES Attila: *A szállítmánybiztosítási szerződés*. Doktori értekezés, Győr, 2019, 29.

fuvarozásra vonatkozó szabályok (közúti, vasúti) jelentősen korlátozzák a fuvarozók szerződésszegésből fakadó kárfelelősségének mértékét. Ennek az oka az, hogy a határokon átnyúló szolgáltatás esetén jóval nagyobb a küldemény károsodásának, elvesztésének kockázata. A legtöbb küldemény nagy értékű és a fuvardíj nincs relációban mindezzel. Ha a fuvarozóknak teljes lenne a kárfelelőssége, akkor vagy nem vállalnák a fuvarozást, vagy a fuvardíj olyan magas lenne, hogy gazdaságtalanná tenné a küldemények továbbítását. A biztosítók e helyzet miatt kínálnak vagyonbiztosítási terméket, s az értékesebb küldemények tulajdonosai élnek is e lehetőséggel.

Egyebekben, bár a sérelmet szenvedett félnek lehet biztosítási érdeke vagyonbiztosítási szerződést kötni a szerződésszegés esetére, azonban általában nem fűződik ehhez gazdasági érdeke, így csak különleges esetekben találunk rá precedenst.

IV.2.2. A szerződésszegés felelősségbiztosítási fedezetbe vonása

A felelősségbiztosítási szerződés alapján a biztosító olyan kár és sérelemdíj összegét téríti meg, amelynek megfizetésére a biztosított jogszabály alapján köteles. A biztosító felelősségbiztosítási szerződés alapján történő mentesítési kötelezettsége tehát csak abban az esetben áll be, amennyiben a biztosított jogi felelőssége is fennáll.⁵⁷⁰ A felelősségbiztosítás tárgya tehát az ún. *felelősségi érdek*, amely abban nyilvánul meg, hogy a biztosított valamely magatartása folytán felelőssé válhat.⁵⁷¹

E felelősség alapulhat törvényen (jogszabályon) és szerződésen egyaránt, s mivel a felelősségbiztosítás Ptk.-ban megfogalmazott definíciója nem tesz különbséget e két felelősség között, így mindkét kockázatot átvállalhatja a biztosító.⁵⁷² A felelősségbiztosítás helyzetének értékelése során azt kell

⁵⁷⁰ UJVÁRINÉ [2015]: 254.

⁵⁷¹ TÚRY [1923]: 23-28.

⁵⁷² NOVOTNI [1993]: i.m. 117.; MISKOLCZI BODNÁR [1988/10.]: i.m. 16.

megvizsgálunk, hogy milyen tényezők vannak befolyással a biztosító kockázatviselésének terjedelmére.⁵⁷³

A felelősségbiztosítás alapját képező, a biztosító helytállását eredményező felelősség megállapítása azonban közel sem egyszerű, számtalan kérdést vethetnek fel ugyanis a biztosítási jogban a két felelősségi rezsim elhatárolásából eredő különbségek. Ezek közül kiemelendő a szerződésszegés és a veszélyes üzemi felelősség elhatárolása a káresemények körében, valamint az ingyenes szerződések megszegése és a veszélyes üzemi felelősség elhatárolásából eredő vitás kérdések.⁵⁷⁴ Ha a két felelősségi forma alkalmazásában felmerülő kérdéseket tisztázzuk is, a szerződések színes virágoskertje is okozhat számunkra megoldhatatlannak tűnő problémákat. Gondoljunk csak a klasszikus megbízási és vállalkozási típusú szerződések egyes szerződésszegő magatartásainak megítélésére, amelyet tovább nehezítenek az üzleti életben alkalmazott speciális (atipikus) szerződések széles vásznán összekuszált magatartásformák (pl. a megbízási elemeket magában hordozó vállalkozási szerződés és fordítva stb.).

Mindezeket „megfűszerezi” a Ptk. 6:145. §-ban foglalt ún. non-cumul szabály, amely alapján *„a jogosult kártérítési igényét a kötelezettel szemben akkor is a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség szabályai szerint érvényesítheti, ha a kár a kötelezett szerződésen kívül okozott károkért való felelősségét is megalapozza.”* Ezek az ún. „kettős fedelű igények”, amely azt jelenti, hogy a kártérítési tényállás nemcsak egyetlen felelősségi forma alapján ítéltető meg.⁵⁷⁵ Vékás példaként említi azt az esetet, amikor a fuvarozó gépjárművel vagy más fokozott veszéllyel járó tevékenységével teljesített személyszállítási vagy utazási szerződés keretében az utas balesetet szenved. E tényállás keretében egyaránt azonosíthatjuk a veszélyes üzemi felelősség és a kontraktuális felelősség alapján keletkező igényeket.⁵⁷⁶ Előfordulhat olyan eset

⁵⁷³ LÁBADY [1989]: i.m. 37.

⁵⁷⁴ Ezekkel összefüggésben lásd részletesen PUSZTAHELYI [2016]: i.m. 60–78.; PUSZTAHELYI Réka: A veszélyes üzem üzemeltetője szerződésszegésével okozott károkért való felelősség. In: Sági Edit (szerk.): *Decem anni in Europaea Unione III: Civilisztikai Tanulmányok*. Miskolci Egyetemi Kiadó, Miskolc, 2015, 138–149.

⁵⁷⁵ VÉKÁS [2016]: i.m. 255.

⁵⁷⁶ VÉKÁS [2016]: i.m. 255.

is, amikor a szerződő fél a teljesítésével a jogosult egyéb vagyonában okoz kárt (a jogosult ingatlanának építése során a kivitelező alkalmazottja az ingatlanon lévő kerítésnek tolat, s abban kár keletkezik⁵⁷⁷), s ez esetben nem a teljesítési érdeke, hanem az oltalmi érdeke sérül.⁵⁷⁸ Amennyiben a két felelősség alanya ugyanazon személy, úgy a jogalkotó nem engedi meg a károsult részére, hogy válasszon, melyik jogalapon terjeszti elő igényét. Nem volna megfelelő a károsult részére biztosítani olyan jogot, amellyel a kontraktuális felelősség kockázatosító területéről pusztán a részére előnyösebb eredménnyel kecsegtető deliktuális felelősség mezejére átvihetné.⁵⁷⁹ Nem feltétlenül jelent előnyt a kárkötelem deliktuális felelősségi alapon történő megítélése abban az esetben, ha a kontraktuális felelősség és a veszélyes üzemi felelősség „ütközik”, Pusztahelyi álláspontja szerint *„a Ptk. alapján kialakuló gyakorlat nagyobb kört határoz meg majd azon okoknak, amelyek a szerződő fél ellenőrzési körén kívül esnek, szemben az üzemben tartó mentesüléséhez szükséges működési körrel.”*⁵⁸⁰

A non-cumul szabály felelősségbiztosítással összefüggésben történő értelmezése során Pusztahelyi Réka kifejti, hogy amennyiben a károkozó mentesül a kontraktuális felelősség alól (mert pl. kimentti magát), de felelőssége deliktuális alapon továbbra is fennáll, úgy kérheti a biztosítót, hogy mentesítse a felelősség következményei alól. Mindennek az a feltétele, hogy a biztosítás fedezze a deliktuális felelősség kockázatait.⁵⁸¹ E megállapítását a non-cumul szabály értelmezése kapcsán Leszkoven által kifejtett rendkívül érdekes gondolataira alapozta, amely szerint *„a párhuzamos igényérvényesítést kizáró szabály nem szünteti meg – nem szüntetheti meg – a deliktuális felelősségi kauzát, pusztán ezen az alapon a bíróság előtti igényérvényesítés lehetőségétől fosztja meg a károsult szerződő felet, a naturális obligáció speciális*

⁵⁷⁷ Azzal a feltétellel természetesen, hogy az nem volt tárgya a kivitelezésnek.

⁵⁷⁸ FAZAKAS [2018]: i.m. 179.; VÉKÁS [2016]: i.m. 258.

⁵⁷⁹ VÉKÁS [2016]: i.m. 256.

⁵⁸⁰ PUSZTAHELYI [2016]: i.m. 73.

⁵⁸¹ PUSZTAHELYI Réka: Gondolatok a non-cumul szabálynak a felelősségbiztosító helytállására gyakorolt hatásáról. In: Boóc – Csehi – Homicskó – Szuchy (szerk.): *70 Studia in Honorem Ferenc Fábrián*. Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2019, 404.

*eseteként.*⁵⁸² A mellett foglal állást, hogy azon tevékenységek esetén, amelyeket a biztosító deliktuális felelősségi alapon biztosított, a non-cumul szabály elvágja a biztosítási védelemtől akkor, ha mindkét felelősségi alapon felmerülhet a biztosított felelőssége, de e norma miatt vele szemben kontraktuális alapon terjesztenek elő igényt.⁵⁸³ E felvetést abból a szempontból érdekes tartjuk, hogy a vajon a biztosító azon kár megtérítését vállalja át, amelyért a biztosított felelős, vagy amelyet érvényesíteni tudnak vele szemben? Úgy véljük, hogy amennyiben a biztosítottal szemben a károsult bírósági úton nem tudja kikényszeríteni a kártérítést, úgy a biztosító sem fog fizetni, mert a károkozónak nem kell térítenie a károsult felé. Ugyanígy a biztosított nem kéri majd a biztosítót, hogy mentesítse a kár megtérítése alól, mivel kártérítési kötelezettsége nem áll fenn, legalábbis vele szemben azt nem tudja érvényesíteni a károsult.

E polémiák tisztázása azért jelentős, mert a biztosító által átvállalt kockázat azon felelősségi forma szerint módosul, amelyből ered, abból „*táplálkozik*”, s e szerint változhat a biztosítási szerződés kötelező tartalmát képező⁵⁸⁴ biztosítási esemény is. A biztosítási esemény meghatározása kizárólag a felek kompetenciájába tartozó kérdés, ideértve azon események meghatározását is, amelyek bekövetkezésére nem vállal fedezetet a biztosító,⁵⁸⁵ így ennek pontos meghatározása elengedhetetlen követelménye a szerződésnek. A biztosítási esemény meghatározásához fűzött alapvető kritérium, hogy annak jövőbeli, bizonytalan és előre nem látható eseménynek kell lennie.⁵⁸⁶ Az egyes szerződésszegő magatartások biztosítási eseményként való meghatározásának legnagyobb korlátját az előre nem láthatóság kritériumának történő megfeleltetés képezi, hiszen a szerződő felek tudják a legjobban, hogy mely magatartás elégíti ki a másik fél szerződéses érdekét, így a szerződésszegés esetében rendkívül nehéz azt állítani, hogy a cselekvés szükségességét a

⁵⁸² Leszkoven László „A non-cumul értelmezési lehetőségei” címmel tartott előadását idézi. Vö.: PUSZTAHELYI [2019]: i.m. 404.

⁵⁸³ PUSZTAHELYI [2019]: i.m. 404.

⁵⁸⁴ Vö. a Bit. 121. § (1) bekezdés a) pont.

⁵⁸⁵ Vö. BDT2013.2950.

⁵⁸⁶ LOWRY – RAWLINGS [2004]: i.m. 7., ugyanígy Nochta [2020]: i.m. 362.

szerződésszegő fél nem látta előre.⁵⁸⁷ A szerződésszegő magatartás bármely formája, mint biztosítási esemény a szerződésben megbújó érdekekre hat, a másik fél érdekét sérti, amely érdeksérelem orvoslására különböző igények állnak a jogosult rendelkezésére. A felelősségbiztosítás azáltal, hogy a biztosított szerződésszegésének kockázatát vagy annak egy részét átvállalja, értelemszerűen nem irányulhat arra, hogy a biztosító a biztosított helyett teljesítse a szerződést, hiszen a biztosítási összeg a biztosított „múzsája” nem lehet. A biztosítás alap gondolatától idegen és – a biztosított szerződés szerű magatartására való ösztönzését gyengítő – veszélyeket hordozhat a szerződésben nyugvó érdekeket sértő valamennyi magatartás biztosítási pajzs mögé rejtése. Ennek megfelelően a felelősségbiztosítás lényeges kérdése, amely a további vizsgálódás tárgyát képezi, hogy mely szerződésszegést előidéző magatartásra, s azok mely jogkövetkezményére terjedhet⁵⁸⁸ ki a biztosítási védelem.

IV.3. A szerződésszegéssel okozott kár és annak biztosíthatósága

A deliktuális és kontraktuális felelősség szétválasztásának egyik legfőbb jogpolitikai indoka, hogy a kontraktuális felelősség alapját maga a kontraktus képezi, így a szerződő félnek lehetősége van előzetesen felmérni azokat a kockázatokat, amelyeket a szerződés megkötésével vállal.⁵⁸⁹ A szerződő félnek ismernie kell valamennyi szerződéses kötelezettségét, amelyek megszegése a szerződésszegéssel járó jogkövetkezmények viselését eredményezi. A felrőhatóságon alapuló felelősség „felszínre törését” megelőző relatív szerkezet miatt enyhének bizonyult, s a bírói gyakorlat által kimunkált elvek mentén haladva a szerződésszegés alóli kimentés szigorításával a jogalkotó egy kockázattelepítési mechanizmust hajtott végre, amellyel jelentősen megerősítette a felek egymásnak tett ígéretéhez való hűséget. A körültekintő

⁵⁸⁷ LÁBADY [1989]: i.m. 135.

⁵⁸⁸ A feltételes mód használata szükségszerű, ugyanis a biztosítás által fedezhető és a gyakorlatban ténylegesen fedezett tételek különbözhetnek és különböznek is.

⁵⁸⁹ VÉKÁS Lajos: In: Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz. 2. kötet. Wolters Kluwer, Budapest, 2014. 1533.

kockázatfelmérésnek ezért kiemelt jelentősége van, hiszen a szerződő fél így eldöntheti, hogy e kockázatot egyedül viseli, vagy azt megosztja egy biztosítóval.⁵⁹⁰

A kontraktuális szférában a szerződő feleket terhelő kockázatot abban azonosíthatjuk, hogy fennáll a lehetősége az egyik fél szerződésszegésének, amely a másik – s ebből a szempontból a szerződésszegés kockázatát viselő – félre negatív következményekkel járhat. E kockázat valamennyi szerződésben részes felet terheli.

A kockázat lehetséges következményeinek felismerése különösen fontos annak érdekében, hogy a kockázátvállaló megfelelő kockázatértékelést végezzen és megfelelő feltételekkel biztosítsa annak porlasztását. Ehhez kétirányú együttműködésre van szükség, amelyek hatékonyan csak egymás függvényében érvényesülnek, ezek:

i) az alapszerződés jogosultjának érdeke, hogy a szerződés tartalmazza a következmény károk és az elmaradt haszon felismeréséhez, pontosabban azok előreláthatóságához szükséges információkat. A kötelezett oldalán ez azt jelenti, hogy törekedniük kell a szerződő feleknek arra, hogy a szerződés minél pontosabban tartalmazza azokat a tényeket és információkat, amelyek alapján a kötelezett felismerheti és képes előre látni a szerződés megszegésének lehetséges következményeit.⁵⁹¹

ii) a megfelelő biztosítási fedezet biztosításához szükség van a biztosított biztosítóval való magas fokú együttműködésére, különösen arra, hogy a Ptk. 6:452. § (1) bekezdésében foglalt közlési és változásbejelentési kötelezettségének eleget tegyen.⁵⁹² A biztosítottnak tájékoztatnia kell a biztosítót annak érdekében, hogy felmérhesse a kockázat mértékét, s ez alapján meghatározza a kockázátvállalás megfelelő ellenértékét (t.i. a biztosítási

⁵⁹⁰ VÉKÁS [2014]: i.m. 1538.

⁵⁹¹ VÉKÁS [2014]: i.m. 1538.

⁵⁹² Véleményünk szerint a Ptk. 6:452. §-ban megfogalmazott közlési és változásbejelentési kötelezettség a Ptk. 6:62.§-ban foglalt együttműködési és tájékoztatási kötelezettség biztosítási szerződés-specifikus kivételése.

díjat), valamint meghatározza a szükséges kizárásokat.⁵⁹³ A biztosított e tényeket a biztosító által feltett kérdések megválaszolásával szolgáltatja.

Az együttműködés egy másik szintjét képezi a felelősségbiztosítási keretszerződés, amely a biztosított tevékenysége körében kötött valamennyi szerződésből eredő kockázat terhét veszi le a biztosított válláról (lásd pl. az „*Aegon szakmai felelősségbiztosítás*” tervezői felelősségbiztosítási feltételek IV. Egyéb rendelkezések elnevezésű pontjában foglalt kikötéseket). Ilyen keretszerződésben a biztosító különböző (kármegelőző és kárenyhítő) magatartásokat írhat elő a biztosított részére, amely akár odáig is terjedhet, hogy a biztosított szerződési szabadságát, konkrétan a tartalom meghatározásának szabadságát is korlátozhatja.⁵⁹⁴

A tájékoztatási kötelezettség mellett a Ptk. további nevesített kötelezettséget tartalmaz a 6:452. § (2) bekezdésében (változásbejelentési kötelezettség), amely tekintetében pedig rögzíthető, hogy a biztosítók az általános felelősségbiztosítások esetében nem foglalkoznak.

A kockázatértékelés legfőbb célja tehát, hogy a biztosító felmérje az átvállalt kockázat nagyságát és ezzel arányos biztosítási díjat állapítson meg. Ehhez körültekintően kell meghatározni a szerződésszegéssel járó magatartásokat, valamint ezek jogkövetkezményeit, különösen a potenciális károkat.⁵⁹⁵ A szerződésszegés szubjektív szankciójaként fellépő kártérítés körében a kár maximális mértékének lehető legpontosabb meghatározása az egyik legfontosabb feladat. Ez nyilvánvalóan lehetetlen vállalkozás, ezért nagyon fontos a szerződésben rögzíteni a biztosító helytállásának terjedelmét. A biztosító által térítendő összeg mértékének korlátjai különbözőek lehetnek, így a biztosító meghatározhatja azt a maximális összeget (limitet) ameddig vállalja a biztosított mentesítését, illetve a biztosított önrészesedést vállalhat, amely

⁵⁹³ TÖKEY: i.m. 2127.

⁵⁹⁴ Ennek részletes vizsgálata meghaladná az értekezés témáját, így erre részletesen nem térünk ki, de megjegyezzük, hogy rendkívül érdekes hatása lehet a biztosított tevékenységére, magatartására a biztosító ilyen beavatkozása.

⁵⁹⁵ Természetesen ennél jóval összetettebb a meghatározása, hiszen annak mértékét befolyásolja a biztosított által igényelt biztosítási összeg mértéke, a vállalt önrész nagysága és egyéb biztosítotti igények is (pl. olyan biztosítási esemény fedezetbe vonása, amely egyébként kizárás alá esne, így pl. a közreműködőért való felelősség fedezetbe vonása) egyéb statisztikai együttthatók figyelembevétele stb.

lehet a kár bizonyos százalékban kifejezett mértéke vagy egy konkrét meghatározott összeg, amelyet meghaladóan térít, vagy nem térít a biztosító. Mindezekkel – még ha nem is teljesen, de legalább részben – orvosolható a felelősségbiztosítás jogintézményét érintő erkölcsi kockázat (moral hazard).

A német biztosítási irodalomban alkalmazott elhatárolás a szolgáltatás, a megsértett érdek és a kár összevetéséből indul ki.⁵⁹⁶ A német szakirodalom biztosíthatónak tekintette a szerződéses mellékkötelezettségeket, illetve a másik fél oltalmi érdekének megsértésével felmerülő következményi károkat. Ezzel szemben a főszolgáltatás, tehát a másik fél szerződéses (teljesítési) érdekének megsértésével okozott közvetlen károkat nem tekintette biztosíthatónak, mert a főszolgáltatás helyébe lépő, a szerződéses érdeket kielégítő biztosítási szolgáltatás nyújtása – tulajdonképpen a teljesítés átvállalása – nem lehet a biztosítás tárgya.⁵⁹⁷ A kár megtérítésével a szerződéses érdek nem tekinthető kielégítettnek, a szerződés ettől még nem teljesített marad. Novotni Zoltán jogpolitikai szempontok⁵⁹⁸ alapján közelítette meg a szerződésszegés biztosíthatóságának kérdését.⁵⁹⁹ Álláspontja szerint a *„a felelősségbiztosítás lehetőségeinek a jogpolitika bizonyos határokat szab – nem elsősorban a prevenció szemléletében, hiszen a jelentős üzleti kockázatok tekintetében prevenciós lehetőségek szinte csak elméletileg léteznek.”*⁶⁰⁰ Novotni szerint *„a szerződésszegés reparációs folyamatából a személyes közreműködést, személyes szakértelmet érintő területeken (tervek, épületek, gyártmányok kijavítása, újbóli előállítása, kicserélése stb.) a felelősségbiztosítás nem tölthet be szerepet, ugyanúgy nem orvosolhatja a késedelmet. Alkalmas lehet viszont arra, hogy a szerződéssel okozott katasztrofális mértékű károk vagy a termelői felelősség körébe sorolt események költség kihatásait megossza a biztosított és a felelősségbiztosító között, az önrészesedési, illetve limitrendszer olyan*

⁵⁹⁶ LÁBADY Tamás: A szerződésszegési kockázatok biztosíthatóságáról. *Biztosítási Szemle*, 1984/1. szám, 13.

⁵⁹⁷ MISKOLCZI BODNÁR [1988/12.]: i.m. 13., illetve LÁBADY [1992]: i.m. 135.; LÁBADY [1984]: i.m. 13.

⁵⁹⁸ NOVOTNI [1985]: i.m. 296.

⁵⁹⁹ MISKOLCZI BODNÁR [1988/12.]: i.m. 13.

⁶⁰⁰ NOVOTNI [1985]: i.m. 574.

alkalmazásával, amely a szerződésszegő vállalat érdekeltségi szemléletét egyértelműen fenntartja, de csődhelyzetét megakadályozza.”⁶⁰¹

IV.3.1. A biztosíthatóság feltételei és korlátjai

A kockázat biztosíthatóságának általános feltételeit már érintettük, ehelyütt az ismertetett feltételek mentén vizsgáljuk meg a szerződésszegés mint kockázat biztosíthatóságát, valamint a biztosíthatóság korlátjait. Ahogy azt fentebb kifejtettük, a szerződésszegés kockázata abban nyilvánul meg, hogy egy potenciális szerződésszegés negatív jogkövetkezményét valamely szerződő félnek viselnie kell. E kockázat valamennyi szerződő felet terheli, mivel mindegyik fél tekintetében fennáll annak a lehetősége, hogy ő maga vagy a szerződés másik alanya megszegi a szerződéses kötelezettségét. E kockázat biztosítása arra irányul, hogy az ezzel járó terhet elviselhetővé tegye, így a szerződésszegés miatt bekövetkező negatív jogkövetkezmény elhárításának kötelezettsége ne a kockázatot viselő szerződő felet (biztosítási szempontból a biztosítottat), hanem a biztosítót terhelje. A szerződő felek ez iránti igénye – amely biztosítási szempontból a biztosítási érdeket jelenti – tehát kettős. Egyrészt a szerződő félnek érdekében áll, hogy a másik fél szerződésszegése esetén a szerződésszegés azon negatív következményeit, amelyeket neki kell viselni, ne őt, hanem a biztosítót terhelje (ezt a kárbiztosítás tárgyát képező kockázatként, s így biztosítási érdekként azonosítottuk). Másrészt a szerződő félnek érdekében áll, hogy amennyiben a szerződésszegés miatt az ő felelősségét, mint a szerződésszegés negatív jogkövetkezményét – helyesebben a felelőssége miatt megállapított rá nézve negatív jogkövetkezmény(ek)e)t – megállapítják, úgy az ne őt, hanem a biztosítót terhelje (ezt a kockázatot azonosíthatjuk a felelősségbiztosítás tárgyát képező felelősségi érdekként).

(i) A kockázat biztosíthatóságának első feltételeként *a kockázatot generáló esemény véletlen* jellegét határoztuk meg. A vonatkozó magyar és külföldi

⁶⁰¹ NOVOTNI [1985]: i.m. 574.

szakirodalmak kivétel nélkül e feltételre fektetik a legnagyobb hangsúlyt.⁶⁰² A kockázat és veszély fogalmának központi elemét a negatív következmény (változó megjelöléssel hátrány, baj, kár stb.) bekövetkezésének a *lehetősége* képezi. A biztosítási esemény bekövetkezésének lehetősége azt jelenti, hogy a bekövetkezés nem bizonyos, hanem bizonytalan.⁶⁰³ A bizonytalanság azt jelenti, hogy a biztosítási esemény bekövetkezése nem látható előre. Amennyiben tehát a biztosítási esemény bekövetkezése bizonyos, előre látható, úgy az a biztosítás fedezetébe nem vonható.⁶⁰⁴ E feltételnek a szerződésszegés szemüvegén keresztül történő vizsgálata alapján rögzíthetjük, hogy amennyiben a szerződésszegést okozó körülmény előre látható, úgy az nem képezheti a szerződés tárgyát.

A szerződésszegéssel szempontjából is megjelenik az előreláthatóság kérdése. A szerződésszegő fél kimentheti magát a felelősség alól, ha három konjunktív feltétel együttes fennállását bizonyítja, nevezetesen, hogy „*a szerződésszegést ellenőrzési körén kívül eső, a szerződéskötés időpontjában előre nem látható körülmény okozta, és nem volt elvárható, hogy a körülményt elkerülje vagy a kárt elhárítsa.*”⁶⁰⁵ A mentesülés feltételei között tehát megjelenik az előreláthatóság, amely arra az okra vonatkozik, amely a szerződésszegéshez vezetett.⁶⁰⁶ A felelősség alóli mentesülés érdekében az előre nem láthatóság mellett azonban azt is bizonyítania kell a szerződésszegő félnek, hogy a szerződésszegéshez vezető ok ellenőrzési körén kívül eső volt, s tőle nem volt elvárható, hogy az elkerülje vagy a kárt elhárítsa. Fontos megjegyezni, hogy az előreláthatóság, illetve előre nem láthatóság körülményét a szerződéskötés idején kell vizsgálni. A mentesülés feltételeinek együttes vizsgálatára azért van szükség, mert e feltételek konjunktívak, tehát mindháromnak fenn kell állnia ahhoz, hogy a szerződésszegő fél mentesüljön a kárfelelősség alól. A

⁶⁰² CHOVAN: i.m. 98., MARTINOVIČOVÁ – ČEJKOVÁ: i.m. 3.; BUNNI: i.m. 195.; BIRDS: i.m. 202.

⁶⁰³ NOVOTNI [1993]: i.m. 5.

⁶⁰⁴ BIRDS: i.m. 202.

⁶⁰⁵ Vö.: Ptk. 6:142. §

⁶⁰⁶ FUGLINSZKY Ádám: Az előreláthatósági klauzula egyes kérdései, avagy kinek, mikor és mit kell előrelátania. *Magyar jog*, 2011/7. szám, 412.

felelősségbiztosítás szempontjából a szerződésszegő fél mentesülése azt jelenti, hogy a biztosító szolgáltatási kötelezettsége nem áll be, mivel olyan esemény történt, amelyért a biztosított nem felelős.⁶⁰⁷

Az értekezés témájának tükrében a szerződésszegéshez vezető ok, körülmény előre láthatóságának kérdését biztosítási szempontból kell vizsgálni. A kérdés e tekintetben az, hogy milyen hatással van a szerződésszegéshez vezető körülmény szerződéskötés idején történő előrelátása, illetve előre nem látása a felelősség biztosíthatóságára? A kiinduló tézisünk tehát az, hogy a biztosítási fedezetbe csak véletlen, tehát előre nem látható körülmények vonhatóak.

E hipotézis alapján tehát amennyiben a szerződő fél a szerződésszegést okozó körülményt előre látja, úgy az nem vonható a biztosítási fedezetbe. A szerződésszegő körülmény előre látása nem jelenti azt, hogy az bizonyosan be is következik, hanem csupán azt jelenti, hogy a bekövetkezésének fennáll a lehetősége, arra a szerződő fél számíthat, illetve számítania kell. Erre tekintettel tehát, ha a szerződésszegést előidéző körülmény bekövetkezése nem bizonyos, de előre látható, úgy az a felelősségbiztosítás fedezetébe vonható.

Tekintettel arra, hogy a kontraktuális felelősség alóli kimentés valamennyi feltételének fenn kell állnia a felelősség alól történő mentesüléshez, úgy a szerződésszegő fél felelőssége abban az esetben is fennállhat, ha a szerződésszegő körülményt a[z] (alap)szerződés⁶⁰⁸ megkötésének idején nem látta előre, de e körülmény az ellenőrzési körén belül merült fel, illetve egyébként elvárható volt az, hogy a körülményt elkerülje, vagy a kárt elhárítsa. Mivel a szerződésszegő fél felelőssé válhat, tehát a felelősségi érdeke fennáll, így elvileg ez esetben sincs akadálya a biztosíthatóságnak. Az előreláthatóságon kívüli mentesülési okoknak a későbbiekben a biztosíthatóság szempontjából még lesz jelentősége.

Álláspontunk szerint a biztosíthatóságnak csak az képezi akadályát, ha a szerződésszegéshez vezető körülmény bekövetkezése a szerződéskötés idején

⁶⁰⁷ A BH 2019.4.108. számú döntésében megállapította a bíróság, hogy „ha a biztosított a károkozást nem ismeri el, és az jogerős ítélettel sem igazolt, nincs olyan kár, amelyre a felelősségbiztosítás alapján a biztosítónak fedezetnyújtási kötelezettsége állna fenn.”

⁶⁰⁸ A biztosítási szerződés és a kockázatot generáló szerződés közötti különbségtétel érdekében utóbbit alapszerződésnek nevezzük.

bizonyos. Amennyiben tehát a szerződésszegő körülmény ismert, de bekövetkezése nem bizonyos, illetve ha az egyáltalán nem látható előre, úgy az biztosítható, a biztosítási fedezet tárgyát képezheti.

A szerződésszegés előre látásának kérdésköre tekintetében biztosítási szempontból még egy további kérdést meg kell vizsgálni. Nevezetesen azt, hogy befolyásolja-e a biztosíthatóságot annak a ténye, hogy a szerződésszegő körülmény előre látását a – kockázatot generáló – szerződés megkötésekor kell vizsgálni. Álláspontunk szerint a biztosítás szempontjából az előreláthatóság idejének vizsgálatára szükség van, s azt a felelősségbiztosítási szerződés megkötésekor kell elvégezni. Biztosítási szempontból ugyanis nem annak van jelentősége, hogy a körülmény bekövetkezését az alapszerződés megkötésekor előre látta-e,⁶⁰⁹ hanem annak, hogy a biztosítási fedezetbe vonása nem valósulhat meg olyan körülménynek, amelynek a bekövetkezését a biztosítási szerződés megkötésekor már előre látta a biztosítási fedezetre vágyó személy. Erre tekintettel amennyiben az alapszerződés megkötésének idején a szerződésszegést előidéző ok nem látható előre (s ilyen formában biztosítható), de a későbbiekben az ok bekövetkezése bizonyossá válik, úgy az biztosítási fedezetbe nem vonható.

Mindezeket annak függvényében kell vizsgálni, hogy a szerződő fél mikor köti meg a szerződést. Ha a felelősségbiztosítási szerződés megkötésére az alapszerződés megkötésével egy időben kerül sor, úgy az előreláthatóság vizsgálatára csak ebben az időben kerülhet sor. Amennyiben a felelősségbiztosítási szerződés megkötésére az alapszerződés megkötését követően kerül sor, úgy a szerződésszegést előidéző körülmény vizsgálatára a felelősségbiztosítási szerződés megkötésének idején kell, hogy sor kerüljön. Amennyiben a szerződő fél (biztosított) keretszerződést köt az üzleti tevékenysége körében a szerződéskötéseivel összefüggésben keletkező

⁶⁰⁹ Ezt kiegészítjük azzal, hogy természetesen biztosítási szempontból is fontos annak a kérdése, hogy a szerződésszegő fél a szerződésszegést előidéző körülmény bekövetkezését az alapszerződés megkötésekor előre látta, ha az bizonyos volt. Ebben az esetben ez a körülmény eredendően nem vonható a biztosítási fedezet körébe, hiszen, ha azt a fél a szerződés megkötésekor előre látta, úgy a biztosítási szerződés megkötésének ideje irreleváns, mivel a bizonyosság a későbbiekben is fennáll.

felelősségi kockázatok biztosítására, úgy az előreláthatóság kérdéskörét az alapszerződés megkötésének idején kell vizsgálni.

A „véletlenség” feltételének tartalmát képezi az is, hogy a biztosítási esemény bekövetkezése a biztosított akaratától független. Ez tehát azt jelenti, hogy a biztosított szándéka nem irányulhat a szerződésszegés bekövetkezésére. Tekintettel arra, hogy a szerződésszegés a felelősségbiztosítási szerződés megkötését követően következik be, ezért a biztosítónak nincs lehetősége ennek a kérdésnek az előzetes vizsgálatára, így a biztosított szerződésszegésre vonatkozó tudatát eltérően kell értékelnie. Ezt figyelembe véve a jogalkotó a Ptk. 6:464. § (1) bekezdésében a biztosító szolgáltatás teljesítése alóli mentesülését teszi lehetővé abban az esetben, ha a – szerződésszegés következményeképpen bekövetkező (értelmező kiegészítés a szerzőtől) – kárt az ott felsorolt személyek jogellenesen és szándékosan vagy súlyosan gondatlan magatartással okozta. E témakörrel önállóan az alábbiakban részletesen is foglalkozunk.

(ii) A biztosíthatóság második feltételeként a *kockázat beazonosíthatóságát* határoztuk meg. A kockázat beazonosítása azt jelenti, hogy pontosan meghatározásra kerül az a körülmény, amelyet a felek kockázatként értékelnek. Ennek kellően pontosnak kell lennie, ahhoz, hogy biztosítási fedezetbe vonható legyen. Megjegyezzük, hogy a felelősségbiztosítás – s általában véve a biztosítás – fedezetébe olyan kockázatok vonhatóak, amelyek tekintetében a biztosító kellő információval rendelkezik ahhoz, hogy azt megfelelően kezelje, a kockázatközösség tagjai között diverzifikálja. A piaci alapon működő biztosítók azokat a kockázatokot vállalják át, amelyeket az általuk alkalmazott biztosításmatematikai módszerekkel megfelelően fel tudnak mérni.⁶¹⁰ Erre tekintettel főszabály szerint a biztosítók határozzák meg a felelősségbiztosítási kínálatot, s annak tartalmát. A biztosító alapvetően szabadon döntheti el, hogy

⁶¹⁰ BATA: i.m.

milyen kockázatot, s azt milyen terjedelemben vállalja át,⁶¹¹ ennek korlátozására vonatkozó jogszabályi rendelkezés nincs.⁶¹² Tagadhatatlan, hogy a biztosító a kínálatot a lehetőségekhez mérten a kereslet igényeihez igazítja,⁶¹³ s mindemellett a jogalkotó is gyakran beavatkozik a kínálat alakulásába az egyes kötelező felelősségbiztosítások előírásával.⁶¹⁴ Ilyen jogalkotói beavatkozás esetén a biztosítónak nincs lehetősége a jogszabályi előírásoktól eltérő biztosítási feltételeket tartalmazó termék meghatározására,⁶¹⁵ mivel azzal a biztosító kiüresítené a jogalkotó nyilvánvaló szándékát, „*miszerint az ilyen kötelező biztosításoknak fedezetet kell nyújtaniuk a károsultak számára a biztosítottak károkozásaival szemben.*”⁶¹⁶

Ennek megfelelően a felelősségbiztosítási szerződésben pontosan rögzíteni kell(ene), hogy a felek mely szerződésszegést előidéző magatartást tekintik biztosítási eseménynek. Tekintettel arra, hogy e magatartások köre nagyon széles, illetve szerződésenként eltérő lehet, így rendkívül nehéz a kockázat pontos beazonosítása, ezért a biztosítók a gyakorlatban nem azt határozzák meg, hogy mely szerződésszegő magatartást tekintik biztosítási eseménynek, hanem a kizárások körében azt, hogy mely magatartásokat nem tekintenek annak. A szerződésszegés kockázatát fedezetbe vonó felelősségbiztosítási szerződések jellemzően a szakmai felelősségbiztosítások körében találhatóak, amelyekben

⁶¹¹ Vö.: Kúria Pfv.20.509/2018/7. számú döntése.

⁶¹² Vö.: Kúria Pfv.V.21.682/2019/3. számú döntése. Ugyanerre a következtetésre jutott a bíróság a BH 2021. 3. 78. számon közzétett döntésében, amely szerint „*a biztosítási fedezet terjedelmének korlátozása nem áll ellentétben az egyoldalú kógenia elvével, mert nincs olyan jogszabály, amely meghatározná, hogy a biztosító milyen eseményekkel kapcsolatban köteles a kockázatot átvállalni.*”

⁶¹³ Álláspontunk szerint ennek korlátját elsősorban a kockázat megfelelő porlasztásához szükséges számú biztosítottak hiánya képezi.

⁶¹⁴ Természetesen ez nem jelenti azt, hogy a jogalkotó a biztosítók részére kötelezően előírhatja valamely biztosítási termék kötelező értékesítését. Ez mindössze azt jelenti, hogy amennyiben a jogalkotó bizonyos tevékenység végzését felelősségbiztosítási fedezethez köti, úgy a biztosítók számíthatnak arra, hogy az adott tevékenységet érintő kockázatok porlasztásához megfelelő nagyságú veszélyközösséget alakíthatnak ki, amellyel a biztosító és a biztosítottak is igényei is kielégítést nyerhetnek.

⁶¹⁵ Ez természetesen nem jelenti azt, hogy a biztosítónak korlátozás nélkül valamennyi kárra fedezetet kell nyújtania. Bata megállapítja, hogy „*a magyar jogrendszerben nem található olyan értelmű jogszabályi kötelezés, miszerint az annak alapján megkötött felelősségbiztosításnak korlátozás nélkül fedezetet kell nyújtania minden károkozásra.*” Ilyennek tekinti az ügyvédi felelősségbiztosítást is. Vö.: Bata: i.m.

A magunk részéről ezzel az állásponttal annyiban egytértünk, hogy az ügyvédi felelősségbiztosítás tekintetében is lehetőség van kizárások alkalmazására, azonban azt kizárólag a jogszabályi keretek között (lásd alább), így a szerződési szabadság csak ennek keretei között érvényesül.

⁶¹⁶ BATA: i.m.

biztosítási eseményként az adott szakma keretében végzett tevékenységet jelölik meg s a kizárások segítségével pontosítják azt. Ez álláspontunk szerint hibás megoldás, mivel – ahogy az a következő alfejezetben részletezésre kerül – nem minden szerződésszegő magatartás vonható a biztosítás fedezetébe.

A jogszabályban foglalt felelősségbiztosítások esetén is megfigyelhető az, hogy a jogalkotó a károsult védelmét előtérbe helyezi és egy adott szakma keretében okozott kár és sérelemdíj fedezetére előírt kötelező felelősségbiztosítás fedezetét szinte valamennyi kockázatra kiterjeszti.⁶¹⁷ Így pl. a jogalkotó az Ütv. -ben előírja az ügyvédi tevékenységgel okozott kár és a személyiségi jogsértés miatt érvényesített sérelemdíj megfizetésének a fedezetét biztosító felelősségbiztosítási szerződés megkötésének kötelezettségét,⁶¹⁸ amelynek tartalmát külön a szakma képviselőjére jogosult köztestület, a Magyar Ügyvédi Kamara (a továbbiakban: MÜK) – az Ütv.-ben foglalt felhatalmazás alapján – önálló szabályzatában (a továbbiakban jelen helyen: szabályzat) állapítja meg.⁶¹⁹ A szabályzat I. számú melléklete konkrétan meghatározza, hogy mely biztosítási eseményekre kell kiterjednie a felelősségbiztosítási fedezetnek, s meghatározza annak mértékét is. Ezzel tehát a MÜK beavatkozik – bár hangsúlyozzuk jogalkotói felhatalmazás alapján – az ügyvédi felelősségbiztosítást érintő biztosítási kérdésekbe. Amennyiben a biztosítók az ügyvédi tevékenység keretében felmerülő kockázatokra fedezetet biztosító felelősségbiztosítási terméket szeretnének értékesíteni, úgy a szerződésüket szükségszerűen a szabályzathoz kell igazítaniuk,⁶²⁰ hiszen a kereslet kötelezve van olyan szerződés megkötésére, amely valamennyi a szabályzatban megjelölt kockázatra fedezetet nyújt. A teljesség kedvéért meg kell jegyeznünk, hogy a szabályzat meghatározza a szerződésben alkalmazható kizárásokat is.⁶²¹ Mindemellett meg kell jegyeznünk, hogy a Kúria egyik

⁶¹⁷ LÁSZLÓ Petra: Felelősségbiztosítás a közjegyzői és az ügyvédi hivatásban. *Kártérítési és Biztosítási Jog*, 2020/2. szám, elektronikus folyóirat. Lásd: <https://kbj.hu/felelossegbiztositas-a-kozjegyzoi-es-az-ugyvedi-hivatasban/> (megtekintve: 2021. 04. 02.).

⁶¹⁸ Vö.: Ütv. 14. § (1) bekezdés.

⁶¹⁹ Lásd: 9/2017. (XI. 20.) MÜK szabályzat az ügyvédi felelősségbiztosítás évenként számított legalacsonyabb összegéről és követelményeiről

⁶²⁰ Erről részletesen lásd LÁSZLÓ Petra fentebb idézett művét.

⁶²¹ Vö.: MÜK Szabályzat II. számú melléklete.

döntésében megállapította, hogy a kötelező felelősségbiztosítások esetén is jogszerűen alkalmazhatóak kizárások, mivel elsődlegesen érvényesülnie kell a szerződési szabadságnak,⁶²² amellyel magunk is egyetértünk. Egyetértünk azzal az állásponttal is, hogy rendkívül nehéz meghatározni azt, hogy meddig terjedhet a felek szerződési szabadsága, ezáltal a kizárások és korlátozások meghatározásának szabadsága, s amellyel a jogszabály kötelező előírásainak sérelme nem következik be.⁶²³

(iii) A biztosíthatóság harmadik feltétele, hogy a kockázat *következménye lehatárolható* legyen. Ez a kockázat potenciális jogkövetkezményeinek pontos meghatározását jelenti. A szerződésszegésnek számos következménye lehet, amelyek közül, különösen a felelősségbiztosítás fogalmára tekintettel, a kárt és a sérelemdíjat kell kiemelni. A biztosítási fedezetbe vonható szerződésszegéssel felmerülő kár és sérelemdíj pontos meghatározása rendkívül fontos, hiszen a biztosítónak fel kell mérnie az esetleges helytállásának terjedelmét, illetve a biztosított számára is fontos, hogy tudja, mely károkra terjed ki a biztosításának fedezete. Ez azonban nem a kár mértékének pontos meghatározását jelenti, hiszen ennek előre látása lehetetlen, hanem azt, hogy a biztosító mit tekint a kockázattal összefüggésben felmerülő kárnak. Megfigyelhető, hogy a biztosítók gyakran „elrugaszkodnak” a polgári jogi értelemben vett kár fogalmától, s a szerződési szabadság keretében maguk határozzák meg, hogy milyen vagyoni hátrányt tekintenek a biztosítási szerződés keretében kárnak. A kár meghatározása tekintetében álláspontunk szerint mégis fontos felhívni a figyelmet a következő alfejezetben részletesen tárgyalt kérdéskörre, nevezetesen arra, hogy a szerződésben javasolt meghatározni azt, hogy az a tapadó és következményi károkra, vagy csak ezek egyikére terjed ki részben vagy egészben.

Meg kell továbbá jegyezni, hogy a sérelemdíjjal összefüggésben speciális rendelkezés meghatározására nincs lehetőség, azt, mint a szerződésszegés

⁶²² BATA: i.m.

⁶²³ BATA: i.m.

jogkövetkezményét a biztosító vagy teljes egészében vagy korlátozásokkal vállalja vagy kizárja a szerződésből.

(iv) A biztosíthatóság negyedik feltételeként azt jelöltük meg, hogy a *következmény nem kívánatos egyik fél számára sem*. Czucz Ottó – Eisen munkásságát idézve – ezt a feltételt a „*tértől és időtől való függetlenségként*” nevezte, amelyet úgy definiált, hogy „*az emberi szándéktól függetlennek kell lennie.*”⁶²⁴ Ez azt jelenti, hogy a biztosított kockázat bekövetkezését egyik fél sem kívánhatja, tehát annak bekövetkezése nem eredményezhet egyik fél számára sem előnyt (állítjuk ezt azzal a premisszával, hogy a kockázat bekövetkezése negatív, nem kívánatos következménnyel jár a felek részére). E feltétel szerződésszegéssel való kapcsolatában tehát megállapítható, hogy a szerződésszegés, illetve annak jogkövetkezményeinek bekövetkezésére egyik fél szándéka sem terjedhet ki. Ez a szándék azonban nem azonos és nem összetévesztendő – de kétségkívül mutat némi átfedést – azon szabállyal miszerint a szándékos, illetve súlyosan gondatlan magatartással előidézett biztosítási esemény esetén a biztosító mentesül a szolgáltatási kötelezettsége alól. E feltétel tartalmát képező szándék ugyanis arra vonatkozik, hogy a szerződő fél a kockázat bekövetkezését akarja, azt „kívánja”, míg utóbbi a biztosítási esemény bekövetkezését előidéző magatartás tudati fokára utal. E kettő átfedése abban és akkor mutatkozik meg, hogyha a biztosítási esemény bekövetkezését a szerződésszegő fél szándékosan okozta, úgy a kockázat következményének bekövetkezésére is – legalábbis a legtöbb esetben, utalva ezzel arra, hogy elképzelhetőnek tartjuk ennek ellenkezőjét is – kiterjedt a szándéka.

Összefoglalva tehát amennyiben bármely szerződő fél szándéka kiterjed arra, hogy a szerződésszegésének valamely jogkövetkezménye bekövetkezzen, úgy ezen kockázat nem biztosítható.

⁶²⁴ CZÚCZ: i.m. 98.

IV.3.2. Az egyes károk biztosíthatósága az előreláthatóság tükrében

Az új Ptk. a szerződésszegéssel okozott károk mértéke körében elkülöníti a szolgáltatás tárgyában bekövetkező károkat (ún. tapadó kár) és a szerződés teljesítésével a jogosult vagyonában okozott ún. következményi károkat. Ez utóbbi körébe tartozó kártételek tekintetében az elmélet két síkon száll partra. A régi Ptk. alapján kimunkált bírói gyakorlatot támogató képviselők álláspontja szerint a következményi károk alatt a jogosult vagyonában keletkezett egyéb károkat és az elmaradt vagyoni előnyt kell érteni. Ezzel szemben van olyan álláspont, amely szerint a Ptk. vonatkozó rendelkezését⁶²⁵ úgy kell értelmezni, miszerint a következményi károk közé kizárólag a jogosult vagyonában keletkezett egyéb károkat kell érteni, s ettől meg kell különböztetni az elmaradt vagyoni előnyt. E mellett a Ptk. 6:146. § különállóan rendezi a kötelezett által a jogosult vagyonában okozott egyéb károk megtérítését, amelyre – tekintettel a két fél közötti szerződéses viszonyra – a kontraktuális felelősség szabályai alkalmazandóak.

Nem egyértelmű azonban, hogy a következményi károk a jogosult szerződési, vagy oltalmi érdekébe tartoznak. Kétségtelen, hogy a következményi kár a szerződéses kötelezettség nem teljesítésével összefüggésben merül fel, így a szerződéses érdekhez szorosan kapcsolódik, sőt az előreláthatósági klauzula létéből is arra következtethetünk, hogy a következményi kár csak akkor térítendő, ha az a szerződéses érdekhez kapcsolódik (mivel a szerződésből kitűnik az ilyen kár felmerülhetősége), azonban pont az előreláthatóság bizonytalan tartalma⁶²⁶ miatt „átsodródhat” az oltalmi érdekbe. Vékás egyértelműen a mellett foglal állást, hogy a következmény károk és az elmaradt hasznok a jogosult oltalmi érdekkörébe tartozó kárnak minősülnek.⁶²⁷

⁶²⁵ Ptk. 6:143. § (1) – (2) bekezdés.

⁶²⁶ Ezzel összefüggésben lásd részletesen: CSÖNDES Mónika: A Ptk. 6:143. § (2) bekezdésében foglalt előreláthatósági korlátról. *Polgári jog*, 2017/2. szám.

⁶²⁷ VÉKÁS [2016]: i.m. 248.

A Ptk. előreláthatósági szabályának célja, hogy megóvja a szerződésszegő felelt az olyan károk megtérítésétől, amelyet nem láthatott előre, így azokkal a szerződésszegés kockázataként nem számolhatott.⁶²⁸ A Ptk. 6:143. § (2) bekezdés alapján a szerződésszegő fél a szerződésszegése folytán a jogosult vagyonában bekövetkezett egyéb károkat és az elmaradt hasznot csak olyan mértékben köteles megtéríteni, amilyen mértékben azt a szerződés megkötésekor előre látta, tehát számolhatott velük, mint a szerződésszegés lehetséges következményével.⁶²⁹ E szabály a felektől nagyfokú együttműködést vár el, az előreláthatósági klauzula célja, hogy a felek között igazságos kockázatosztást eszközöljön,⁶³⁰ amellyel az információs asszimetriát kívánja megszüntetni,⁶³¹ s ösztönözni⁶³² a feleket az együttműködési kötelezettség teljesítésére, a másik fél tájékoztatására,⁶³³ amely alapján a feleknek lehetőségük van felmérni a szerződéskötéssel együtt járó kockázatokat.⁶³⁴ Az előreláthatósági klauzula célja, hogy szokatlan, rendkívüli, s ezért előre nem kalkulálható károk megtérítésének kötelezettségét kizárja.⁶³⁵

A Ptk. az előreláthatósági klauzula tartalmát nem szubjektív, hanem objektív értelemben használja, tehát nem a szerződésszegő fél által előre látott károkra utal, hanem egy hasonló helyzetben lévő személy által általában előre látott károk megtérítését írja elő.⁶³⁶ A lényege, hogy az adott üzletágban szokásosnak tekinthető kárkövetkezményeket a szerződésszegő félnek meg kell térítenie, s a szokatlan kárkövetkezményeket csak akkor, ha azt a másik fél a tudomására

⁶²⁸ VEREBICS: i.m. 10.

⁶²⁹ CSÖNDES Mónika: A szerződésszegési jog előreláthatósági korlátjának joggazdaságtani modellje és annak jogi kritikája. *Állam és Jogtudomány*, 2014/1. szám, 4.; ugyanígy CSÖNDES [2015]: i.m. 7.

⁶³⁰ CSÖNDES [2014]: i.m. 5.

⁶³¹ BOGNÁR Tibor: A Ptk. előreláthatósági klauzulája a kontraktuális szerződésszegés esetén és kapcsolata az adekvát kauzalitás elméletével. In: Pogácsás – Szilágyi – Lános – Kovács (szerk.): *De Lege Ferenda. Válogatott tanulmányok joghallgatók tollából*. Pázmány Press, Budapest, 2016, 125.

⁶³² Az információ-átadás ösztönző hatással szembeni érveket fejt ki Menyhárd – Mike – Szalai tanulmányukban – idézi a szerzőket Csöndes. Érvelésük alapja, hogy az előreláthatósági szabály nem tekinthető információ-átadást ösztönzőnek, mivel az a károsultra terheli azon károk viselését is, amelyet ő maga sem látott vagy láthatott előre. Vö.: CSÖNDES [2014]: i.m. 27.

⁶³³ CSÖNDES [2015]: i.m. 9.

⁶³⁴ FUGLINSZKY Ádám: Az előreláthatósági klauzula egyes kérdései, avagy kinek, mikor és mit kell előrelátania. *Magyar jog*, 2011/7. szám, 413.; VÉKÁS [2016]: i.m. 250.

⁶³⁵ VÉKÁS [2016]: i.m. 249.

⁶³⁶ VÉKÁS [2016]: i.m. 249.

hozta.⁶³⁷ E tekintetben Csöndes Mónika a common law alapulvételével megkülönbözteti az elvárt tudomást (reasonable man), illetve a tényleges tudomást, s hangsúlyozza, hogy a Ptk. „elvárható volt” fordulata mindkettőt magába foglalja.⁶³⁸ Álláspontja szerint azt kell vizsgálni, hogy elvárható volt-e a szerződésszegő féltől, hogy a szerződéskötéskor vele közölt információk alapján számoljon a szokatlan kárkövetkezmények bekövetkezésével.⁶³⁹ Amennyiben ugyanis elvárható volt, úgy a szokatlan kárkövetkezményeket is megtéríteni tartozik a szerződésszegő fél.⁶⁴⁰ Érdekes megítélés alá esik Fuglinszky által a nem dologszolgáltatásra irányuló szerződések tekintetében az előreláthatóság szabályának értelmezése és alkalmazása kapcsán kifejtett álláspontja. E szerint nehezen határolható el ugyanis a tapadó és a következményi kár azon szerződések esetén, amelyek nem dologszolgáltatásra irányulnak.⁶⁴¹ Példaként említi azt az esetet, amikor a fuvarozó nem tudja, hogy milyen áru van az általa szállított konténerben, s a fuvarozás során a konténer tartalma károsodik. Álláspontja szerint ez az eset nem minősíthető tapadó kárnak, így a következményi károk körébe tartozik, mivel a szolgáltatás tárgya nem maga az áru, hanem annak eljuttatása a célállomásra.⁶⁴² E tekintetben Csöndes Mónika kifejti, hogy azokban az esetekben, amikor a szerződésnek csak közvetlen tárgya van, nem beszélhetünk tapadó kárról, ebben az esetben minden a szerződésszegéssel okozott kár következménykárnak minősül.⁶⁴³

Ahogy fentebb kifejtettük a biztosíthatóság egyik, s talán legfontosabb feltétele a véletlenség, amely azt jelenti, hogy a károkozó személy nem látja előre a kár bekövetkezését. Erre tekintettel a biztosítási szerződés keretébe azok a kárkövetkezmények vonhatók, amelyek szokatlanok és előreláthatatlannak

⁶³⁷ CSÖNDES [2015]: i.m. 7.

⁶³⁸ CSÖNDES [2015]: i.m. 7.

⁶³⁹ CSÖNDES [2015]: i.m. 8.; CSÖNDES [2014]: i.m. 5.

⁶⁴⁰ CSÖNDES [2015]: i.m. 9.

⁶⁴¹ FUGLINSZKY Ádám: Az előreláthatósági klauzula értelmezésének újabb dilemmái. *Gazdaság és Jog*, 2019/7–8. szám, 2.

⁶⁴² FUGLINSZKY [2019]: i.m. 2.

⁶⁴³ CSÖNDES Mónika: A Ptk. 6:143. § (2) bekezdésébe foglalt előreláthatósági korlát szabályának tényállási elemeiről. *Polgári jog*, 2017/2. szám, online folyóirat, lásd: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1700201.POJ&searchUrl=/gyorskereso%3Fpagenum%3D41>, (2021. február 25.).

minősülnek.⁶⁴⁴ A szokatlan kárkövetkezmények viselésének kockázata a felelősségbiztosítási fedezetbe, míg azon károk, amelyek bekövetkezésével az információs előnye miatt a károsult tudott vagy tudhatott, illetve a mindkét fél által előreláthatatlannak minősülő károk kockázatát – ahogy arra fentebb utaltunk – a kárbiztosítás fedezetébe vonhatóak. Ennek vizsgálata azért fontos, mert a biztosító kockázatkezelését nagymértékben befolyásolja az ilyen károk léte, s különösen azok potenciális mértéke. E körben megemlítjük a biztosíthatóság további feltételeit, a kockázat beazonosíthatóságát és pontos lehatárolását, amelyekkel összefüggésben a szokatlan kárkövetkezmények kihívást jelenthetnek. A szokatlan károk biztosítás fedezetbe vonása magasabb fokú együttműködést kíván meg a biztosító és a biztosított között, valamint azt is, hogy a biztosítónak alaposan ismernie kell azt az üzletágot, amelyben a biztosított tevékenységet végez.

Az előreláthatóság és a biztosítás kapcsolatát azon kérdés tükrében is meg kell vizsgálni, hogy vajon az előrelátható következmény károk nem tartoznak-e azon károk körébe, amelyek nem biztosíthatóak? Előzőleg ugyanis megállapítottuk, hogy nem biztosíthatóak azon károk, amelyek előre láthatóak, tehát nem véletlenek. E két előreláthatóság vizsgálatokor megállapíthatjuk, hogy azok eltérő tárgyra irányulnak. Előbbi – a következménykárok előreláthatósága – ugyanis arra a kérdésre keresi a választ, hogy a szerződéskötéskor egy potenciális szerződésszegés esetén milyen károk bekövetkezésére számíthat a szerződésszegő fél, míg utóbbi – a nem biztosítható előrelátható károk – körébe azon károk tartoznak, amelyek bekövetkezése bizonyos. A következménykárok előreláthatósága esetén tehát nem arról beszélünk, hogy a kár bekövetkezése biztos, hanem arról, hogy amennyiben szerződésszegést követ el az egyik fél, úgy a következménykárok bekövetkezésére is számíthat, de annak bekövetkezése egyáltalán nem bizonyos. Erre tekintettel tehát az előrelátható következménykárok nem esnek a biztosítható károk körén kívül.

⁶⁴⁴ CSÖNDES [2015]: i.m. 8.

IV.3.3. A szándékosság és súlyos gondatlanság értékelése a felelősségbiztosításban

Ahogy arra fentebb utaltunk a Ptk. 6:464. § (1) bekezdésében a jogalkotó értékeli az ott felsorolt személyek magatartására vonatkozó tudati állapotot – a szubjektív vétkekességet –, így a szándékosságot, illetve a súlyos gondatlanságot, s amennyiben ezek fennállnak, úgy a biztosító mentesül a szolgáltatási kötelezettsége alól. A szerződésszegéssel összefüggésben tehát ez azt jelenti, hogy amennyiben a szerződésszegő fél, mint biztosított a szerződést szándékosan vagy súlyosan gondatlan magatartásával megszegi, úgy a felelősségbiztosító mentesül a felelősségbiztosítási szerződés alapján egyébként őt terhelő, a biztosított mentesítésére vonatkozó kötelezettség teljesítése alól. Túry Sándor szerint a jogalkotó azért nem engedheti meg a felelősségbiztosítás fedezetébe olyan felelősség vonását, amely szándékos cselekmény folytán következett be, mert az a közrendbe és a jóerkölcsbe ütközne.⁶⁴⁵ Kiegészíti azonban, hogy önmagában véve az a tény nem ütközik a jóerkölcsbe,⁶⁴⁶ hogy a biztosított szándékos cselekményével idézte elő a felelősségét eredményező magatartást, hanem az, hogy a cselekményének következménye egyénileg határosan,⁶⁴⁷ vagy a közösség érdekét sérti.⁶⁴⁸ Azon szándékos cselekmény következményeinek viselése alól, amely a „közjót”, a közösség érdekét sérti, nem „mentheti fel” egy harmadik személy (értsd: a biztosító).⁶⁴⁹

Az első kérdés, amelyet vizsgálni szükséges, hogy mit tekintünk polgári jogi szempontból szándékosságnak, illetve súlyos gondatlanságnak. A polgári jogban nincs sem a szándékosságnak, sem a gondatlanságnak általánosan elfogadott fogalma, annak meghatározásához jellemzően a büntetőjogi fogalmat, legalábbis a fogalom tartalmát hívják segítségül.⁶⁵⁰

⁶⁴⁵ TÚRY [1923]: i.m. 139.

⁶⁴⁶ Állítja ezt Ő is és mi is annak vizsgálatának mellőzésével, hogy mi minősül jóerkölcsnek.

⁶⁴⁷ E tekintetben példaként említi, hogy nem tekinthető a jóerkölcsbe sem a közrendbe ütközőnek, ha a biztosított szándékosan elkövetett öngyilkossága esetén történne a biztosítói helytállás, mivel ez a cselekmény kizárólag a biztosítóra egyénileg hat. Vö.: TÚRY [1923]: i.m. 139.

⁶⁴⁸ Megjegyezzük, hogy e gondolatok mögött is a biztosítás közösségi jellege kap hangsúlyt, s a biztosítási jogviszonyban lévő érdekkapcsolatok közötti egyensúly keresés a célja.

⁶⁴⁹ TÚRY [1923]: i.m. 140.

⁶⁵⁰ LESZKOVEN [2016]: i.m. 160.; ugyanígy FUGLINSZKY Ádám: Felelősség szerződésszegéssel okozott károkért (6:142. - 6:147. §§). In: Wellmann György (szerk.): *Az új Ptk. magyarázata V/VI.: Kötelmi jog, első és második rész.* HVG-Orac, Budapest, 2018, 355–356.

A szándékosságnak a biztosítás szemüvegén történő értékelése kapcsán Túry kiemeli, hogy akkor beszélhetünk szándékosságról, ha a biztosított, illetve az a személy, akinek az eljárásáért felelős a kifejtett cselekmény eredményével egyetért, tehát akarata a jogsértő eredmény előidézésére irányul.⁶⁵¹ Szalma is ugyanezt az álláspontot képviseli, véleménye szerint a szándékosság azt jelenti, hogy *„a cselekvő kívánta a (káros) következményeket és tudatában volt cselekménye jogellenességének.”*⁶⁵² Fuglinszky is – a szándékosság büntetőjogi fogalmának alapulvételével – úgy foglal állást, hogy a szándékosság alatt azt kell érteni, hogy a szerződészegő fél a magatartása következményeként a szerződészegést kívánta, vagy abba belenyugodott.⁶⁵³ Leszkoven álláspontja szerint azonban a szándékosság esetén valamivel többről van szó, úgy véli, hogy a szándékosság *„inkább a célzatosság fogalmi köréhez áll közelebb.”*⁶⁵⁴

Magunk részéről is azt az álláspontot képviseljük, hogy a szerződészegő magatartás szándékossága a cselekvő olyan tudati állapotát jelenti, amellyel a magatartásának következményeit kívánja (egyenes szándék) vagy abba belenyugodott (eshetőleges szándék), tehát egyetértünk a büntetőjogi fogalom alapulvételének szükségességével. A dolgozat keretében vizsgált általános biztosítási feltételek közül egy – a Groupama Biztosító által közzétett – szerződési feltétel határozta meg a szándékosság fogalmát, amely szerint *„szándékos az a magatartás, amikor a károkozó magatartásának következményeit előre látja és azokat kívánja (egyenes szándék), vagy azokba belenyugszik (eshetőleges szándék),”* amelyről megállapítható, hogy szintén a büntetőjogi szándékosság fogalmom átvételének minősíthető.

Ennél is nehezebb meghatározni a súlyos gondatlanság fogalmát, amelyet egyébként a jogirodalom is hanyagol. Erre utal a Fővárosi Törvényszék egyik döntésében, miszerint *„a kialakult ítélkezési gyakorlat szerint a súlyosan gondatlan magatartások köre nem határozható meg és nem lehet valamely*

⁶⁵¹ TÚRY [1923]: i.m. 140.

⁶⁵² SZALMA József: *Szerződésen kívüli (deliktuális) felelősség az európai és a magyar magánjogban – különös tekintettel a magyar Ptk. újrakodifikálására.* ELTE ÁJK – Bibo Kiadó, Budapest – Miskolc, 2008, 56.

⁶⁵³ FUGLINSZKY [2018]: i.m. 355–356.

⁶⁵⁴ LESZKOVEN [2016]: i.m. 160–161.

*magatartást eleve súlyosan gondatlannak minősíteni.*⁶⁵⁵ Annak megítélése során, hogy mi minősül súlyos gondatlanságnak az eset összes körülményét figyelembe kell venni.⁶⁵⁶ Ennél is nehezebb elhatárolni a gondatlanság „enyhe” és „súlyos” fokát, valamint szintén nehéz kijelölni a határvonalat a súlyos gondatlanság és a szándékos magatartás között, azonban míg előbbinek van, ez utóbbi elhatárolásnak nincs relevanciája a biztosító mentesülése szempontjából. A súlyos gondatlanság és a szándékosság elhatárolása a megtérítendő kár mértékénél nagy jelentőséggel bír, ugyanis előbbi esetén „csak” a tapadó és az előrelátható következményi károkat, míg utóbbi esetén a teljes kárt meg kell térítenie a károkozónak, azaz a szerződésszegő félnek. Igaz, a biztosító mindkét esetben mentesülhet.

Sólyom László ugyanakkor arra figyelmeztet, hogy a gondatlanság e két fokozata közötti különbségtételt el kell hagyni, s az eset összes körülményére tekintettel kell megítélni a károkozó tudati állapotát, amelyen felül figyelembe kell venni a cselekvő személyiségét és a tett motívumait is.⁶⁵⁷ E mellett arra is felhívja a figyelmet – megjegyezzük, hogy a deliktuális felelősség körében, de a végkövetkeztetésében jelen helyen is alkalmazhatóan –, hogy *„ha a gyakorlat az általában elvárható gondosság követelményét olyan mértékben túlfeszíti, hogy az eredményében már-már megközelíti az objektív felelősséget, akkor kérdéses, hogy ehhez képest kevesebbet követelő súlyos gondossági mérce is egyre emelkedni fog-e.”* Ez azt jelentené, hogy a felelősség szempontjából *privilegizáltak ténylegesen elvesztik „tévedéshez való jogukat” és lassan az ő korlátozott felelősségüket megalapozó gondatlanság foglalná el a „hagyományos” vétkességi felelősség birodalmának nagy részét.*⁶⁵⁸

A Ptk. mindösszesen – a biztosítási szerződéseken kívül – két szerződés keretében értékeli a szubjektív vétkesség súlyosan gondatlan formáját, ez a fuvarozási szerződés,⁶⁵⁹ s ezen szabályok alkalmazásán keresztül a

⁶⁵⁵ Vö.: a Fővárosi Törvényszék Pf.638980/2018/6. számú döntése.

⁶⁵⁶ Vö.: BDT 2002. 641.; ugyanígy TAKÁTS Péter: A biztosítási szerződések. In: Wellmann György (szerk.): *A Ptk. magyarázata. Polgári jog. Kötelmi jog. VI/VI.* HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2018, 508.

⁶⁵⁷ SÓLYOM [1972]: i.m. 331.

⁶⁵⁸ SÓLYOM [1972]: i.m. 335.

⁶⁵⁹ Vö.: Ptk. 6:268. § (1) bekezdés.

szállítmányozási szerződés.⁶⁶⁰ Bár explicit módon nem tartalmazza a Szekszárdi Törvényszék döntése a fuvarozó alperessel szemben kártérítés tárgyában hozott marasztaló döntésében a fuvarozó – helyesebben a fuvarozó munkavállalója, akinek a magtartását munkáltatójának kell betudni – nem járt el az elvárható, megfelelő gondossággal akkor, amikor nem a szerződésben és a fuvarlevélben szereplő címen és jogosult részére szolgáltatotta ki az árut.⁶⁶¹ E döntéssel szembeni fellebbezés keretében hozott döntésében a Pécsi Ítéltábla már kifejezetten megállapította, hogy a fuvarozó súlyosan gondatlanul járt el.⁶⁶² A Fővárosi Törvényszék egy döntésében megállapította, hogy „*a súlyos gondatlanság általában akkor állhat fenn, ha a gondosságnak olyan feltűnő elhanyagolása állapítható meg, amely közel áll a szándékossághoz.*”⁶⁶³ Nem kár- vagy felelősségbiztosítási szerződéssel, hanem életbiztosítási szerződéssel összefüggésben állapította meg az eljáró bíróság – de a súlyos gondatlanság tudati állapotának vizsgálata során segít eligazodni –, hogy „*az életbiztosítási szerződés biztosítottja – a biztosító mentesülését eredményező – súlyosan gondatlan magatartást tanúsít, ha a veszélyhelyzetet maga idézi elő úgy, hogy az adott körülmények között számolnia kell a halálos eredmény kockázatával, de a következményekkel szemben nem készül fel semmilyen védekezésre.*”⁶⁶⁴ Álláspontunk szerint a súlyos gondatlanság a tudat olyan állapotát jelenti, amelyben a cselekvő tudja, hogy a szerződésre ható cselekvése nem szerződésszerű, de közömbösséget mutat azzal összefüggésben, hogy keletkezik-e kár vagy sem, de annak bekövetkezését semmiképpen nem kívánta. Nem minősül súlyosan gondatlannak az olyan magatartás, amelyből pusztán óvatlanságból, figyelmetlenségből keletkezik kár.⁶⁶⁵

A jogalkotó a szerződésszegéssel összefüggésben a szándékosságot a kár mértékével összefüggésben szabályozza, amely szerint a szándékos

⁶⁶⁰ Vö.: Ptk. 6:307. § (1) bekezdés.

⁶⁶¹ Vö.: a Szekszárdi Törvényszék 16.G.40.018/2018/14. számú döntése.

⁶⁶² Vö.: a Pécsi Ítéltábla Gf.40012/2019/7. számú döntése.

⁶⁶³ Vö.: a Fővárosi Törvényszék G.40248/2017/5. számú döntése.

⁶⁶⁴ Vö.: BH2021. 2. 39.

⁶⁶⁵ Erre utal a Fővárosi Törvényszék döntésében is, miszerint „*a súlyosan gondatlan magatartást a következményekkel szembeni nagy fokú közömbösség jellemzi, nem pusztán figyelmetlenség vagy óvatlanság.*”

szerződésszegés esetén a jogosult – tehát a szerződést „elszenvedő” fél – teljes kárát meg kell téríteni.⁶⁶⁶ Ebben az esetben a jogalkotó „kikapcsolja” az előreláthatóság szabályának alkalmazását, s a szerződésszegő felet azzal sújtja, hogy a jogosult valamennyi – a tapadó és a következmény – kárát meg kell térítenie. Szalai kiválóan vázolja fel a szándékos szerződésszegésre irányuló magatartások lehetséges fokozatait, amelyek értékelése szükséges a szerződésszegés szándékosságának, az ebből eredő jogkövetkezmény – a teljes kártérítésre kötelezés – megállapítása kapcsán,⁶⁶⁷ viszont biztosítási szempontból az a tény bír relevanciával, hogy szándékos vagy súlyosan gondatlan volt-e a biztosított cselekménye, s nem lényeges az, hogy a szándékosságnak milyen fokozata állapítható meg a cselekmény kapcsán.

A kérdéskör további részletes vizsgálata érdekében e helyütt idézzük és elemezzük a Ptk. 6:464. § (1) bekezdésében foglalt rendelkezést, amely szerint:

„A biztosító mentesül szolgáltatási kötelezettsége alól, ha bizonyítja, hogy a kárt jogellenesen, szándékos vagy súlyosan gondatlan magatartással

a) a szerződő fél vagy a biztosított;⁶⁶⁸

b) a velük közös háztartásban élő hozzátartozójuk, üzletvezetésre jogosult tagjuk vagy az általános szerződési feltételben meghatározott munkakört betöltő alkalmazottjuk, tagjuk vagy megbízottjuk; vagy

c) a biztosított jogi személynek az általános szerződési feltételben meghatározott vezető beosztású tisztségviselője vagy a biztosított vagyontárgy kezelésére jogosított tagja, munkavállalója vagy megbízottja okozta.”⁶⁶⁹

⁶⁶⁶ Vö.: Ptk. 6:143. § (3) bekezdés.

⁶⁶⁷ Vö.: SZALAI Ákos: A szerződésszegés szándékossága. Tudatosság és ösztönzők. In: Gárdos-Orosz – Menyhárd (szerk.): *Az új Polgári Törvénykönyv első öt éve*. Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet, Budapest, 2019, 202–203.

⁶⁶⁸ E helyütt megjegyezzük, hogy a biztosított vétkességére visszavezethető kár megtérítésére már a Kt. 477.§ alapján sem volt köteles a biztosító. Mindazonáltal az elmélet is feszegette annak a kérdését, hogy a vétkesség melyik foka tartozik e rendelkezés hatálya alá. A bírói gyakorlat a *culpa lata* vétkességet tekintette olyan vétkességi foknak, amely a biztosításnál figyelembe vehető. Ez a közönséges embertől megkövetelhető köteles gondosság követelményét jelentette. A Magyar Királyi Curia Rp. VIII. 5027/1916. számú döntését idézi Hevesi. Vö.: HEVESI Illés: A biztosított vétkessége. *Kereskedelmi jog*, 1917/19–20. szám, 192.

⁶⁶⁹ Vö.: Ptk. 6:464. § (1) bekezdés.

E norma számos rendelkezésének szerződésszegéssel összefüggésben történő értelmezése álláspontunk szerint számos rendkívül nehéz problémát vet fel, amelyeket az alábbiak szerint vázolunk fel.

(i) Első körben ki kell emelnünk, hogy az idézett rendelkezés alapján a szándékos vagy súlyosan gondatlan magatartás eredményének a kár keletkezése kell, hogy legyen, amely ez esetben azt jelenti, hogy a szándékosságnak, illetve súlyos gondatlanságnak a kár keletkezésére kell kiterjednie.⁶⁷⁰ A szerződésszegés kapcsán megállapítható, azonban a Ptk. vonatkozó szabálya alapján nem szükséges vizsgálni a szerződésszegő fél tudati állapotát, azt, hogy a szerződésszegésével szándékosan kárt kívánt-e okozni vagy sem.⁶⁷¹ A Ptk. 6:143. § (3) bekezdése szerint a szerződésszegő fél tudati állapotának – a szándékosságnak – a szerződésszegésre kell kiterjednie.⁶⁷² Már Túry is kiemelte, hogy a szándékosság vizsgálatának nem szabad kiterjednie arra, hogy a károkozó [biztosított] a cselekményének a távolabbi következményét (pl. a kár bekövetkezését, illetve annak nagyságát) is akarta-e.⁶⁷³ Ezért kérdés, hogy a szerződésszegés kockázatának biztosítása esetén hogyan kell ezt a rendelkezést értelmezni? Vajon mentesül-e a biztosító abban az esetben, ha a szerződésszegő fél szándéka a szerződésszegésre kiterjedt, de a kár okozására nem? Elképzelhetőnek tartunk ugyanis olyan esetet, hogy a szerződésszegő fél szándéka a szerződésszegésre kiterjed, viszont a károkozásra nem. A Ptk. 464. § (1) bekezdésben foglalt rendelkezés olyan értelmezése esetén, amely szerint a szerződésszegő fél szándékát a kár bekövetkezése tekintetében kell vizsgálni, s nem a szerződésszegés kapcsán, úgy az említett esetben a biztosító nem mentesülhet a szolgáltatási kötelezettség alól. Álláspontunk szerint a rendelkezés szerződésszegésre történő helyes értelmezése az lehet, ha a rendelkezésben megjelölt személyi kör szerződésszegésre vonatkozó szándékát vizsgáljuk. Ellenkező esetben ugyanis előfordulhat olyan eset is, hogy a

⁶⁷⁰ Ezt hangsúlyozta a Fővárosi Törvényszék is a G.40248/2017/5. számú döntésében „a szándékosság csak akkor állapítható meg és tekinthető a biztosító fizetési kötelezettsége alól mentesítő oknak, ha a szándék magára a károkozásra irányult.”

⁶⁷¹ SZALAI [2019]: i.m. 197.

⁶⁷² VÉKÁS [2016]: i.m. 234.; LESZKOVEN [2016]: i.m.160.

⁶⁷³ TÚRY [1923]: i.m. 140.

biztosítónak helyt kell állnia szándékos – bár a kár, mint következmény bekövetkezésére nem irányuló, de mégis kárt eredményező – károkozásért, amely a felelősségbiztosítás társadalmi funkcióját kiüresítené.

Mindemellett fel kell hívni arra is a figyelmet, hogy a rendelkezés alapján a mentesülés további – konjunktív – feltétele, hogy a fél magatartásnak jogellenesnek kell lennie. A szerződésszegéssel összefüggésben megállapítható, hogy önmagában véve a szerződésszegés ténye a jogellenességet feltételezi.⁶⁷⁴ Álláspontunk szerint a rendelkezéssel összefüggő polémiák eredője az, hogy azt nem a szerződésszegés kockázatának biztosíthatósága figyelembevételével, hanem alapvetően a deliktuális felelősség „arcképére” fogalmazták meg. Ez utóbbi körében merül fel ugyanis pl. a jogellenességet kizáró okok⁶⁷⁵ vizsgálata.

(ii) Másodsorban a magatartást tanúsító személyek körével kapcsolatban kifejtjük, hogy érdekes kérdéseket vethet fel a szerződésszegéssel összefüggésben a b) pont szerinti közös háztartásban élő hozzátartozó magatartásának megítélése. Bár ez esetben is úgy gondoljuk, hogy a jogalkotó célja e személyi kör magatartásának is inkább a deliktuális felelősség körében történő értékelése volt, álláspontunk szerint a rendelkezés e fordulatának szerződésszegéssel összefüggésben történő értékelése az ellenőrzési körön belül eső cselekmény körébe tartozik. Erre tekintettel a hozzátartozó magatartása álláspontunk szerint az ellenőrzési körön belül eső körülménynek minősül, így a szerződő fél nem mentesülhet a felelősség alól. Amennyiben a hozzátartozó szerződésszegésre vezető olyan magatartást tanúsított, amely legalább súlyosan gondatlan volt és e miatt kár keletkezett, úgy a biztosító mentesülésére lehetőséget látunk. Felhívjuk azonban a figyelmet arra, hogy ebben az esetben többszörös feltételek együttes teljesülésére van szükség.

A b) és c) pontban felsorolt további személyi kör tekintetében álláspontunk szerint ilyen jellegű polemikus kérdés nem merül fel, ugyanis ezen személyek – vezető tisztségviselő, munkavállaló,⁶⁷⁶ megbízott – magatartását a szerződő

⁶⁷⁴ SZERKESZTŐBIZOTTSÁGI javaslat: V. Könyv: Kötelmi Jog Második rész. A szerződés általános szabályai. Polgári Jogi Kodifikáció, 2007/4. szám, 5.

⁶⁷⁵ Vö.: Ptk. 6:520. §

⁶⁷⁶ A munkavállaló által okozott kár tekintetében a régi magyar magánjogunk bírói gyakorlatából idézi Grecsák a Magyar Királyi Curia 1916. évi 1558. számú döntését, amelyben a legfőbb jogi fórum

félnek, a biztosítottnak kell betudni, így mindenképpen az ellenőrzési körön belül eső körülménynek tekinthető. Természetesen a biztosító mentesülése körében itt is vizsgálni kell, hogy ezen személyek magatartása súlyosan gondatlan vagy szándékos volt. Ez utóbbira azért van szükség, mert mind a szándékosság, mind a súlyos gondatlanság egy természetes személy tudatállapotához kapcsolódó kategória, s erre tekintettel a szándékosság és súlyos gondatlanság közvetlen értékelésére nem kerülhet sor, ha a biztosított jogi személy.⁶⁷⁷

A szerződő feleknek lehetőségük van a szerződésükben meghatározni azt, hogy a szerződésük keretében mit tekintenek súlyosan gondatlan magatartásnak. A dolgozat keretében vizsgált általános szerződési feltételek közel azonosan határozzák meg a súlyos gondatlanságnak minősülő magatartási formákat. Megjegyezzük, hogy valamennyi biztosítási feltétel a felsorolást a „különösen” kitételrel alkalmazza, tehát az eset összes körülményeinek mérlegelésével a szerződésben konkrétan megjelölt magatartásokon túl más magatartások is minősülhetnek súlyosan gondatlannak. Az egyes szerződések súlyosan gondatlannak tekintik, ha a kárért felelős személy a kárt ittas⁶⁷⁸ vagy bódító hatású szer hatása alatt lévő állapotban okozta és ez a tény a károkozásban közrehatott (pl. a kivitelező munkavállalója ittas vagy bódult állapotban dolgozik az építkezésen és e miatt kárt okoz a megrendelőnek⁶⁷⁹), továbbá, ha a biztosított engedély nélkül vagy hatáskörének, feladatkörének túllépésével végzett tevékenysége során vagy a jogszabályoktól, a megrendelő írásbeli utasításaitól és feltételeitől való tudatos eltéréssel vagy más tudatos

megállapította, hogy ha jogi személy a biztosított, úgy a Kt. 477.§-ban foglalt biztosítási kötelezettség teljesítése alóli mentesülésre lehetőséget adó vétkességet, csakis a jogi személy képviselőjére jogosult személy, s nem valamely alkalmazottjának cselekménye állapíthatja meg, mivel a jogi személy alkalmazottjának cselekménye vagy mulasztása a jogi személy terhére nem eshet. Vö.: GRECSÁK Károly: A biztosítási joggyakorlat 1916-ban. *Kereskedelmi jog*, 1917/1-2. szám, 3–4.

⁶⁷⁷ UJVÁRINÉ Antal Edit: Felelősség a szerződésen kívül okozott kárért. In: Barzó – Papp (szerk.): *Civilisztika II. Dologi jog – Felelősségtan*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2019, 286.

⁶⁷⁸ Találkozunk olyan szerződési feltétellel, amely az ittaság tekintetében a „súlyosan ittas” állapotot írja elő, a tekintetben már nem ír elő rendelkezést, hogy mi minősül súlyosan ittas állapotnak.

⁶⁷⁹ Ez a Ptk. 6:464. § (1) bekezdés c) pontjába tartozó eset.

kötelezettségszegéssel⁶⁸⁰ okozta a kárt,⁶⁸¹ illetve, ha a biztosított a jogszabályokban, egyéb kötelező rendelkezésekben megkívánt személyi és tárgyi feltételek hiányában folytatja tevékenységét és ez a tény a károkozásban közrehatott,⁶⁸² valamint, ha a bíróság – egyes szerződési feltételek alapján hatóság – jogerős határozata, jogszabály, szerződés (pl. munkaszerződés, kollektív szerződés) vagy munkáltatói rendelkezés (pl. fegyelmi határozat) állapítja meg a súlyos vagy tudatos gondatlanság tényét. Az egyes szerződési feltételek között utóbbi rendelkezés tekintetében volt megfigyelhető a leginkább eltérés. A rendelkezés első részét – a bíróság vagy más hatóság jogerős határozatára vonatkozó megállapítást – valamennyi biztosítási feltétel tartalmazta, egy kivétellel, amely csak a bíróság jogerős határozatát említi. A hivatkozott rendelkezés további eseteit viszont csak egy biztosító általános szerződési feltételei tartalmazták. A súlyos gondatlanság minősítésének munkáltató – aki a biztosítás szempontjából a szerződő és egyben biztosított is – kompetenciájába utalása rendkívül érdekes megközelítés. Bár álláspontunk szerint e rendelkezés alkalmazására csak kivételes esetben kerül(het) sor, a munkáltatói érdekösszeütközések visszaélésekre is alapot adhatnak (feltehetően nagyobb érdeke fűződik a munkáltatónak ahhoz, hogy fegyelmi határozatában ne állapítsa meg a munkavállalója súlyos gondatlanságát – hanem pl. csak enyhe fokú gondatlanságot –, ha ez alapozza meg a biztosítói helytállást). Álláspontunk szerint a biztosító ebben az esetben is megtagadhatja a teljesítést mentesülésre való hivatkozással (pl. más kötelezettségszegésre fennállása miatt), amely vitát feltehetően bíróság döntene el.

⁶⁸⁰ A más tudatos kötelezettségszegések közzé tarthatnak a foglalkozási szabályok megsértése.

⁶⁸¹ E rendelkezés tekintetében megjegyezzük, hogy a tudatosság vizsgálatára itt is szükség van, álláspontunk szerint e körben a tudatosságot az enyhe gondatlanság is megalapozza.

Mejegyezzük továbbá, hogy nem tarthat-e körbe a Ptk. 6:240.§ (2) bekezdés harmadik fordulatába tartozó azon eset, amely alapján a vállalkozó köteles megtagadni a megrendelő utasításait. Előfordulhat ugyanis olyan eset, hogy ez alapján a megrendelőt kár éri.

⁶⁸² Ez a Ptk. 6:464. § (1) bekezdés a) pontjába tartozó eset. A rendelkezés megfogalmazása alapján csak akkor minősül súlyosan gondatlannak ez a magatartás, ha a károkozásban közrehatott a személyi és/vagy tárgyi feltételek hiánya. Abban az esetben tehát, ha egyébként a biztosított nem rendelkezett a károkozás során az előírt személyi és tárgyi feltételekkel, de a károkozásban ennek nem volt közrehatása a biztosító szolgáltatási kötelezettsége fennáll.

IV.3.4. Az egyes szerződésszegő magatartások és azokból eredő kár biztosíthatósága

Az alábbiakban áttekintjük a szerződésszegés Ptk.-ban tipizált esetköreit, illetve ezekkel összefüggésben potenciálisan felmerülő károk felelősségbiztosítási fedezetbe vonásának lehetőségeit. Ennek keretében megvizsgáljuk a szerződés megkötését megelőzően a szerződéskötési eljárások során tanúsított kárt okozó magatartások biztosíthatóságát, valamint a kontraktuális szférában megjelenő különböző magatartások, így az érvénytelenség miatt felmerülő károk, illetve a késedelemből és hibás teljesítésből eredő károk biztosíthatóságát. Külön alfejezetben nem foglalkozunk a teljesítés megtagadása, illetve a jognyilatkozat megtagadása, mint szerződésszegést eredményező magatartások biztosítási fedezetbe vonhatóságával. E helyütt jelezzük, hogy megítélésünk szerint e két szerződésszegő magatartás nem vonható a biztosítás fedezetébe, mivel mindkettő esetén olyan magatartásáról van szó, amely a biztosított, mint szerződésszegő fél akaratától nem független, így a biztosíthatóság e feltétele nem állhat fenn.

Mindemellett számos, a Ptk. által nem nevesített magatartás is vezethet szerződésszegéshez és károsodáshoz, amelyek biztosítási fedezetbe vonhatósága az elmélet síkján nem vizsgálható.

IV.3.4.1. Az együttműködési kötelezettség megszegéséből eredő kár

A szerződés teljesítését – annak minden létszakában – elősegítő szerződéses kötelezettség a Ptk. 6:62. § (1) bekezdésében megfogalmazott együttműködési és tájékoztatási kötelezettség, eszerint: *„a felek kötelesek a szerződéskötési tárgyalások alatt, a szerződés megkötésénél, fennállása alatt és megszüntetése során együttműködni és tájékoztatni egymást a szerződést érintő lényeges körülményekről.”* Az együttműködési kötelezettség a szerződés valamennyi fázisában *„a szerződés előkészítésétől kezdve a teljes szerződési jogviszony alatt terheli a feleket, a kötelezettet és a jogosultat egyaránt.”*⁶⁸³

⁶⁸³ LESZKOVEN [2016/10.]: i.m.

Biztosítási szempontból kérdés, hogy fedezetbe vonható e az együttműködési és tájékoztatási kötelezettségnek a szerződés megkötésére irányuló tárgyalások során történő megsértése miatt támasztott kártérítési igény? Ennek jogalapja a szerződés létrejöttének, illetve létre nem jöttének függvényében eltér. Amennyiben létrejön a szerződés, úgy a kárigényt a kontraktuális felelősség alapján kell elbírálni,⁶⁸⁴ míg a szerződés létrejöttének elmaradása esetén a deliktuális felelősség szabályai alkalmazandóak.⁶⁸⁵

Az együttműködési kötelezettség megszegéséből eredő károk biztosítási fedezetbe vonását egyrészt a biztosított egyedi szerződése tekintetében kötött biztosítási szerződés, másrészt a biztosított üzleti kockázataira kiterjedő biztosítási keretszerződés körében vizsgáljuk meg.

Amennyiben a biztosító a biztosított egy meghatározott szerződéséből eredő kockázatot vállal át, úgy a Ptk. 6:62.§ (3) bekezdés alapján előterjesztett kártérítési igényt kell vizsgálni. Az együttműködési és tájékoztatási kötelezettség megszegése miatt megállapított felelősség körében jelentősége van annak, hogy a magatartás szándékos vagy súlyosan gondatlan volt. Ennek megítélése a biztosítás szempontjából azért fontos, mert a szándékos, vagy súlyosan gondatlan magatartással okozott károk megtérítése alól a Ptk. 6:464. § (1) bekezdése mentesíti a biztosítót. Az együttműködési és tájékoztatási kötelezettség megszegéséből eredő kártérítési igény biztosítási fedezetbe vonásának szempontjából a biztosított tudatállapotának vizsgálata azért fontos, mert nem tartjuk lehetségesnek az együttműködési és tájékoztatási kötelezettség megszegése esetén a szerződésszegő fél tudatállapotának olyan fokát, amelynek biztosítási fedezetbe vonása esetén a biztosító nem mentesül a helytállási kötelezettség alól. Ezért tehát elméletileg elképzelhető az ilyen kötelezettség megszegéséből eredő kár biztosítási fedezet alá vonása, azonban úgy vélem ennek gyakorlati kivetülése nem valósulhat meg, mert minden esetben mentesülne a biztosító a teljesítési kötelezettség alól.

⁶⁸⁴ Ptk. 6:62. § (3) bekezdés.

⁶⁸⁵ Ptk. 6:62. § (5) bekezdés.

Amennyiben a biztosító keretszerződésben vállalja a biztosított tevékenységi körében okozott károk fedezetét, úgy azt kell vizsgálni, hogy a vajon a biztosítási fedezet csak a kontraktuális vagy a deliktuális, esetleg valamennyi jogalapon előterjesztett igényekre terjed ki. Tekintettel az előzőekben a biztosított tudatállapotával kapcsolatos anomáliákra, úgy gondoljuk, hogy nem változtat a biztosító helyzetén a kártérítési igény jogalapja – hiszen a tudatállapottal összefüggő egyes kategóriák vizsgálata azonos megítélés alá esik mindkét jogalap esetén – így álláspontunk szerint minden esetben mentesülhet a biztosító a teljesítési kötelezettség alól. Nehezen képzelhető el ugyanis az együttműködési kötelezettség olyan megszegése, amely nem súlyosan gondatlan magatartásból ered. Tekintettel arra azonban, hogy az együttműködési megállapodás enyhe fokú gondatlansággal történő megszegése elviekben felmerülhet, elméleti akadályát nem látjuk annak, hogy az ilyen magatartás miatt bekövetkezett szerződésszegés és ezzel összefüggésben felmerülő kár biztosítási fedezetbe vonása megtörténjen. Ez a gyakorlatban azonban csak úgy valósulhatna meg, ha a biztosítási szerződés konkrétan elhatárolná a súlyos és enyhe fokú gondatlanságot e szerződésszegő magatartási forma körében. Ennek gyakorlati megvalósulását és relevanciáját nem látjuk.

IV.3.4.2. Az érvénytelen szerződésből eredő kár biztosíthatósága

A kontraktuális szférába belépő, de joghatás kiváltására nem alkalmas szerződéssel – t.i. az érvénytelen szerződéssel – összefüggésben felmerülő kártérítési kötelezettségre a Ptk. 6:115.§ (2) bekezdés alapján a szerződésen kívüli kártérítési felelősség szabályait kell alkalmazni.⁶⁸⁶ Mivel az érvénytelen szerződés miatt felmerülő kártérítési igényre nem a kontraktuális felelősségre, hanem a deliktuális felelősségre vonatkozó szabályok irányadóak, ezért e témakörnek a részletes elemzését mellőzzük. Megjegyezzük azonban, hogy az érvénytelen szerződéssel összefüggésben nem csak a [nem]szerződő felek egymás közti viszonyában merülhet fel kártérítési igény, hanem a szerződés

⁶⁸⁶ VÉKÁS [2016]: i.m. 150.

fennálltában (esetleg teljesítésében) bízó harmadik személynek is, aki szintén a szerződésen kívüli kárfelelősségi szabályok szerint érvényesítheti igényét. Ez esetben a kártérítési felelősség a szerződés érvénytelenségét okozó felet terheli.⁶⁸⁷ Ez tehát azt jelenti, hogy a szerződő feleknél egy olyan szerződés esetén, amelynek fennállása egy harmadik személy érdekkörét is érinti, egy újabb kockázati körrel bővül a közöttük fennálló kockázathalmaz.⁶⁸⁸

Rögzítjük azonban, hogy nem tartjuk elképzelhetőnek az érvénytelenséggel összefüggésben keletkező egyik kártérítési felelősség kockázatának biztosítási fedezetbe vonását sem, függetlenül attól, hogy az érvénytelenséget a szerződési akarat, a szerződési jognyilatkozat vagy a célzott joghatás hibája okozza, s az érvénytelenség a szerződő felek vagy egy harmadik személy érdekét sértette. A szerződési akarat hibája miatt fennálló valamennyi érvénytelenségi ok miatt keletkező kár – így a tévedés, megtévesztés, jogellenes fenyegetés – esetében az érvénytelenségi okot előidéző szerződő (károkozó, potenciális biztosított) olyan magatartásának minősül, amelyet befolyásolni tud, szorosan kötődik a szubjektumához, így az a biztosítás fedezetébe nem vonható. Mindemelllett egyes magatartások esetén – pl. jogellenes fenyegetés, de ide sorolható a megtévesztés is – erkölcsi okok miatt sem látjuk támogathatónak az így keletkezett károk biztosítási fedezetbe vonását. A szerződési jognyilatkozat vagy a célzott joghatás hibája (tilos szerződés, jóerkölcsbe ütköző szerződés, uzsorás szerződés) miatt fennálló érvénytelenség esetén – mindamelllett, hogy ebben az esetben is a károkozó magatartásától jelentősen függ a szerződésszegés, illetve ennek eredményeként a kár bekövetkezése – megítélésünk szerint a biztosíthatóság további kritériuma, az előreláthatatlanság követelménye sem áll fenn.

⁶⁸⁷ VÉKÁS [2016]: i.m. 150.

⁶⁸⁸ Megjegyezzük, hogy amennyiben a szerződés megkötésekor már ismert e harmadik személy kockázata, úgy a felek – legalábbis feltehetően – az egymással megkötött szerződés kockázategyensúlyának kialakításában ennek tényét figyelembe vették [tehát vállalták annak a kockázatát, hogy felmerülhet harmadik személy ilyen igénye].

IV.3.4.3. A késedelemmel okozott kár biztosíthatósága

A szerződéses kötelezettségekben nyugvó érdekek a szerződés teljesítésének létszakában törnek felszínre. A Ptk. által nevesített és az egyik leggyakrabban előforduló szerződésszegő magatartások egyike (a hibás teljesítés mellett) a kötelezett késedelme. A kötelezett késedelembe esik, amennyiben nem teljesíti a szolgáltatást annak esedékességekor.⁶⁸⁹ A késedelem elsődleges jogkövetkezménye a teljesítés követelése, tehát a késedelem önmagában nem rendelkezik kötelemszüntető hatással.⁶⁹⁰ Leszkoven szemléletes gondolata szerint „*a késedelem a szerződéses kötelelem önálló létszaka, melyben a kötelelem fennmarad, de szankciókkal nehezedik.*”⁶⁹¹ Abban az esetben, ha a jogosult teljesítéshez fűződő érdeke megszűnt, úgy – az érdekmúlás bizonyításával vagy a kötelelem természetéből fakadó automatizmusával – elállhat a szerződéstől, vagy azt felmondhatja.⁶⁹² A szerződés megszüntetése és a teljesítés követelése mellett a jogosult az alkalmazott jogkövetkezménytől függetlenül követelheti a kötelezett által okozott kár megtérítését. A szerződéses szolgáltatás természete szempontjából a kártérítés tekintetében el kell különíteni a pénztartozás esetén az objektív természetű késedelmi kamatot meghaladó kár, valamint a dologszolgáltatás, illetve szolgáltatásnyújtás késedelme esetén a késedelemből eredő kár megtérítését.

Novotni Zoltán egyértelműen foglalt állást a mellett, hogy a késedelemből eredő kár nem vonható a biztosítási fedezetbe, mivel a felelősségbiztosítás nem töltheti be a reparációs szerepét.⁶⁹³ Álláspontunk szerint azonban a késedelem biztosítási eseményként való megjelölésétől, s ez ebből eredő következmények biztosító által történő átvállalásától nem lehet egyértelműen elhatárolódni. Fontosnak tartjuk vizsgálni a késedelem okát és körülményeit, s ennek függvényében meghatározni a kockázatvállalást. Véleményünk szerint amennyiben a felek a biztosítási szerződésben a késedelmet, mint biztosítási

⁶⁸⁹ Ptk. 6:153. §

⁶⁹⁰ LESZKOVEN [2016]: i.m. 180.

⁶⁹¹ LESZKOVEN [2016]: i.m. 334–335.

⁶⁹² LESZKOVEN [2016]: i.m. 335.

⁶⁹³ NOVOTNI [1985]: i.m. 574.; valamint MISKOLCZI BODNÁR [1988/12.]: i.m. 13.

eseményt nem általános jelleggel határozzák meg, hanem pontosan lehatárolják az olyan késedelmet előidéző okokat, amelyekkel összeegyeztethető a felelősségbiztosítás reparációs jellege, úgy a fedezetbe vonásnak nem látjuk akadályát. Ez azonban rendkívül nehéz, hiszen a késedelmet előidéző körülmények köre szerteágazó lehet, s ezek biztosítási szerződésben történő rögzítése a felek „jövőbe látásának” képességét jelentené. Lehetőséget látunk arra, hogy a felek csak meghatározott esetköröket vonjanak a biztosítási fedezetbe, s az összes többit a biztosítás fedezetén kívül esőnek tekintsék.

El kell továbbá különíteni a késedelem miatt felmerülő tapadó károk, illetve következmény károk biztosítási fedezetbe vonásának kérdését is, amely kérdéskörrel az előző alfejezetben foglalkoztunk.

A pénztartozás késedelme esetén az igény a késedelmi kamatot meghaladó mértékű kár megtérítése iránt terjeszthető elő. Ennek feltétele, hogy a jogosult bizonyítsa a kár mértékét, míg a kötelezettnek lehetősége van a felelősség alóli kimentésre. Pénztartozás esetén a teljesítési érdek kielégítése a szerződésben meghatározott pénzösszeg szolgáltatásával valósul meg. A pénztartozáshoz tapadó jogkövetkezményként a Ptk. 6:48. § (1) bekezdése késedelmi kamat fizetési kötelezettséget ír elő. Erre tekintettel késedelem esetén a teljesítési érdek kielégítése a szerződés – a pénztartozás – teljesítése és a késedelmi kamat megfizetése esetén történik meg. Ahogy azt fentebb hangsúlyoztuk a felelősségbiztosítás nem irányulhat a teljesítési érdek kielégítésére, így amennyiben a pénztartozás esetén fennálló késedelemből eredő tapadó kárt nem tartjuk a felelősségbiztosítás fedezetébe vonható tételnek. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a késedelem miatt bekövetkező szerződésszegéssel összefüggésben nem merülhetnek fel következményi károk. Véleményünk szerint az így felmerülő következményi károk biztosítási fedezetbe vonásának nincs akadály.

A dologszolgáltatás, illetve a szolgáltatásnyújtás esetén a jogosult az érdekmúlása esetén elállhat a szerződéstől, illetve a szerződést felmondhatja. A szerződés megszűnése esetén a teljesítési érdek kielégítése tehát nem jöhet szóba. A jogosultnak a Ptk. 6:154. § (3) bekezdése alapján lehetősége van a

késedelemből eredő kárának megtérítését követelni. Kérdés, hogy az így felmerülő kártérítési igény a teljesítés érdek kielégítését szolgálja e, vagy sem? A jogosult szerződéses érdeke – ahogy azt fentebb jeleztük – a szerződés teljesítésével lesz kielégítve. Ehhez képest az elállás, illetve felmondás esetén a jogosult teljesítési érdeke nem kerülhet kielégítésre, hiszen az már tulajdonképpen nincs, érdekmúlás következett be. Így a kártérítésnek nem lehet célja a jogosult szerződéses érdekének kielégítése. Lábady Tamás álláspontja szerint a kártérítés mértéke a szerződéses értékig a szerződéses érdek kielégítését célozza.⁶⁹⁴ Egyetértünk Miskolczi Bodnár Péter e tekintetben kifejtett álláspontjával, amely szerint a szerződéses értékhez viszonyított elhatárolás nem azonos a teljesítés kockázatával.⁶⁹⁵ A felmerült kár mértéke nem feltétlenül azonos a szerződéses értékkel, s az ilyen kár megtérítésének biztosítási fedezeten kívül hagyása semmiképpen nem méltányos. Így pl. kárként kell kezelni a szerződés és a jogosult által megkötött fedezeti szerződésben kikötött ellenértékek közötti különbséget, továbbá a fedezeti szerződés megkötéséből eredő költségeket is.⁶⁹⁶ E gondolatot az új Ptk. tekintetében annyiban módosítani szükséges, hogy a Ptk. 6:141. § a szerződésszegés önálló jogkövetkezményeként tekint a fedezeti szerződésre. A fedezeti szerződés megkötésével összefüggésben felmerülő többletköltség megtérítésének önálló jogcímeként a Ptk. e rendelkezése szolgál, azt nem kártérítés jogcímén kell a szerződésszegő félnek megtéríteni.

IV.3.4.4. A hibás teljesítésből eredő kár biztosíthatósága

A másik nagyon gyakran előforduló szerződésszegő magatartás a szerződésben vállalt szolgáltatás hibásan történő teljesítése. A hibás teljesítésnek sokrétű, szerteágazó jogkövetkezménye lehet, így a kellékszavatossági (ideértve a jótállást is) és a jogszavatossági igények érvényesítése más-más – bár nagyon

⁶⁹⁴ Lábady Tamást idézi: MISKOLCZI BODNÁR [1988/12.]: i.m. 14.

⁶⁹⁵ MISKOLCZI BODNÁR [1988/12.]: i.m. 14.

⁶⁹⁶ Vö.: Ptk. 6:141. §

hasonló – útra terelheti a jogosult érdekérvényesítését. Amennyiben annak feltételei fennállnak bármelyik szavatossági igény mellett érvényesíthető kártérítési igény is, kivéve, ha a kötelezett a hibás teljesítését a Ptk. 6:142.§ alapján kimenti.⁶⁹⁷ A régi Ptk. égisze alatt megszületett 1/2012. (VI.21.) PK vélemény alapján a Kúria álláspontja volt, hogy a kártérítés a hibás teljesítés szubjektív jogkövetkezménye, amely azt jelentette, hogy a jogosult függetlenül a szavatossági igények érvényesítésétől a kárának megtérítését is kérhette. Az új Ptk. ezen jelentősen változtatott és korlátozta az igényérvényesítést.⁶⁹⁸ A Ptk. 6:174. § (2) bekezdés úgy rendelkezik, hogy *„A hibás teljesítéssel a szolgáltatás tárgyában bekövetkezett károk megtérítését a jogosult akkor követelheti, ha kijavításnak vagy kicserélésnek nincs helye, vagy ha a kötelezett a kijavítást vagy a kicserélést nem vállalta, e kötelezettségének nem tud eleget tenni, vagy ha a jogosultnak a kijavításhoz vagy kicseréléshez fűződő érdeke megszűnt.”* Az idézett rendelkezés a tapadó károk megtérítésére vonatkozó kártérítési igény előterjesztését feltételhez köti, mégpedig az „első lépcsős” igények előterjesztésének meg kell azt előznie, vagy a jogosultnak az érdekmúlását kell bizonyítania. Amennyiben tehát a dologban beálló károk természetbeni orvoslására lehetőség nyílik, úgy a jogosultnak nincs lehetősége kártérítési igényt érvényesíteni, s elsősorban a kijavításra és a kicserélésre irányuló igény szolgál a teljesítési érdekének védelmére.⁶⁹⁹ Ez tulajdonképpen azt jelenti, hogy a kártérítési igény a „második lépcsős” igényekkel (t.i. az árleszállítás és elállás) azonos szinten megjelenő igénnyé válik.⁷⁰⁰ A kártérítés így a dologban beállott érdeksérelem orvoslását célzó, tehát a teljesítési igény kielégítését eredményező jogintézményként lép fel.⁷⁰¹ Ilyen formában nézetünk szerint a biztosítás tárgyát nem képezheti. Ezzel szemben a következményi károk megítélését érintetlenül hagyja a Ptk., így a hibás teljesítéssel felmerülő következményi károk biztosítási

⁶⁹⁷ VÉKÁS [2016]: i.m. 289.

⁶⁹⁸ LESZKOVEN [2016]: i.m. 301-302.

⁶⁹⁹ VÉKÁS [2016]: i.m. 290.

⁷⁰⁰ KEMENES [2014]: i.m. 1610.

⁷⁰¹ VÉKÁS [2016]: i.m. 290.

fedezetbe vonásának – ez esetben is az előreláthatóság körében kifejtett korlátok figyelembevételével – nem látjuk akadályát.⁷⁰²

IV.3.4.5. A lehetlenné válás miatt felmerülő kár biztosíthatósága

Ha a szerződés a megkötését követően valamely – jogi, gazdasági vagy fizikai – okból nem teljesíthető, lehetetlenülről, a teljesítés lehetlenné válásáról beszélünk.⁷⁰³ Amennyiben a – bármely ok miatt bekövetkezett – lehetlenné válásért az egyik fél felelős, úgy a másik félnek okozott kárát a kontraktuális felelősségi szabályok szerint köteles megtéríteni.⁷⁰⁴ E szerint tehát a lehetlenné válásért felelős fél a Ptk. 6:143. § szerint lesz köteles megtéríteni a másik félnek okozott – tapadó és következményi – kárt. Felmerül a kérdés, hogy a lehetlenné válás miatti felelősség kárkövetkezménye mint kockázat a felelősségbiztosítás fedezetében vonható-e? A kérdés megválaszolásához meg kell vizsgálni, hogy a kártérítés milyen érdek kielégítését szolgálja? E tekintetben Kelemen az írja, hogy *„ha a lehetlenné válás az adósnak felróható, úgy a szolgáltatási kötelezettsége kártérítésbe fordul át. A felróhatóságnak ugyanis alig képzelhető el nyilvánvalóbb esete, mint az, amikor az adósnak különösebb erőfeszítés és aránytalan áldozatok nélkül (...) módjában állana a lehetlenné válást megakadályozni, azt azonban a szerződési hűséggel mit sem törődve, indokolatlanul elmulasztja.”*⁷⁰⁵ Kelemen gondolatai is jól tükrözik, hogy a lehetlenné válás miatti kárfelelősségből eredő kártérítési kötelezettség az eredeti szolgáltatáshoz igazodik – Leszkoven megfogalmazása szerint *„a jogi alapját a szerződésből meríti”*⁷⁰⁶ –, annak terjedelmét a szerződés alapján kell megítélni,⁷⁰⁷ s ilyen formában a szerződéses érdek kielégítését szolgálja.⁷⁰⁸ Meg kell azonban különböztetni a lehetlenné válás miatt a szolgáltatásban

⁷⁰² Ezt az álláspontot képviseli Lábady Tamás is. Lásd: LÁBADY [1984/2-3]: i.m. 35.

⁷⁰³ BÍRÓ György: *A kötelmi jog és a szerződés tan közös szabályai*. Novotni Alapítvány, Miskolc, 1997, 323.; ugyanígy VÉKÁS [2016]: i.m. 299.

⁷⁰⁴ Vö.: Ptk. 6:180. § (2) bekezdés.

⁷⁰⁵ KELEMEN: i.m. 72.

⁷⁰⁶ LESZKOVEN [2016]: i.m. 342.

⁷⁰⁷ LÁBADY [1984/1]: i.m. 14.

⁷⁰⁸ LESZKOVEN [2016]: i.m. 342.

bekövetkezett tapadó kárt, illetve a lehetetlenülés miatt a jogosult vagyónában keletkezett egyéb károkat és az elmaradt vagyoni előnyt, tehát a következménykárokat. Mivel a tapadó kár megtérítésének kötelezettsége olyan kártérítési kötelezettség, amellyel az eredeti szerződéses érdek kerül kielégítésre, ezért az a biztosítás tárgya nem lehet. Mivel a következményi károk megtérítése nem tartozik a teljesítést pótló szolgáltatás körébe,⁷⁰⁹ ezért egyetértve Lábady Tamás álláspontjával⁷¹⁰ – annak ellenére, hogy a biztosítási gyakorlat elzárkózik a biztosítási fedezetbe vonástól⁷¹¹ – véleményünk szerint sincs akadálya a következményi károk biztosíthatóságának.

A biztosító teljesítési kötelezettségének beállása kapcsán vizsgálni kell, a szerződésszegő fél vétkességét. Megjegyezzük, hogy a Ptk. 6:143.§ (3) bekezdésének alkalmazásával a lehetetlenülés okát a szerződő fél szándékosan okozta, úgy a jogosult teljes kárát köteles megtéríteni. Viszont amennyiben a következményi kár szándékos vagy súlyosan gondatlan magatartás következménye, úgy a biztosító mentesül a szolgáltatási kötelezettség alól.

A teljesség kedvéért meg kell említeni a Ptk. 6:179. § (2) bekezdésében foglalt felelősségi szabályt, amely alapján a teljesítés lehetlenné válásáról tudomást szerző félnek késedelem nélkül értesítenie kell a másik felet, s amennyiben ezt elmulasztja, felel az ebből eredő károkért. E szabálynak a biztosító mentesülésére vonatkozó norma tükrében történő vizsgálata során megállapítjuk, hogy aligha képzelhető el a gondatlanságnak olyan enyhe foka, amely miatt a biztosító nem szabadul a teljesítési kötelezettsége alól. Úgy véljük, hogy a tudomásszerzés feltételezi azt, hogy a szerződésszegés bekövetkezik, s az értesítés elmulasztása, mint károkozó cselekmény a kár bekövetkezésével szembeni közömbösséget jelenti.

⁷⁰⁹ LÁBADY [1984/1]: i.m. 15.

⁷¹⁰ LÁBADY [1984/1]: i.m. 15.

⁷¹¹ BARTA – ÚJVÁRINÉ: i.m. 222.

IV.4. Egyes felelősségbiztosítási szerződések az elmélet és a gyakorlat tükrében

A jelen alfejezet keretében két olyan felelősségbiztosítási termék vizsgálatára vállalkozunk, amelyek fedezetében – legalább részben – a szerződésszegéssel okozott kár kockázata áll. Egyik felelősségbiztosítási termék a kötelező szakmai felelősségbiztosítások köréből az egyszerű bejelentéshez kötött lakóépületek tervezői- és kivitelezői felelősségbiztosítása, míg a másik, egy vállalati felelősségbiztosításnak minősülő termék,⁷¹² a vezető tisztségviselők felelősségbiztosítása.

A vizsgálat során arra törekszünk, hogy a dolgozat keretében kifejtett elméleti megállapítások tükrében rávilágítsunk e két termékkel kapcsolatos legérzékenyebb gyakorlati kérdésekre. Nem célunk a felelősségbiztosítási szerződések fedezetébe vont kárfelelősség egyes kérdéseinek mélyreható vizsgálata – mivel ezek akár külön dolgozat tárgyai is lehetnének –, hanem azokat kizárólag olyan mértékben ismertetjük, amelyből a felelősségbiztosítási fedezetbe vonással kapcsolatosan megállapításokat tehetünk, illetve az egyes problémákra rávilágíthatunk.

IV.4.1. Tervezői- és kivitelezői szakmai felelősségbiztosítás

A tervezői tevékenység körében okozott károk fedezetére a magyar jogban két jogszabály ír elő biztosítási kötelezettséget.⁷¹³ Egyik a 322/2015. (X. 30.) kormányrendelet,⁷¹⁴ amely a közbeszerzési eljárás keretében kötött tervezői és mérnöki szolgáltatások, valamint kivitelezési szolgáltatások tekintetében írja elő az ajánlattevő személy részére a felelősségbiztosítási fedezet biztosításának

⁷¹² PANDURICS – MARKÓ: i.m. 82–83.

⁷¹³ BARTA Judit: Felelősségbiztosítás – Szakmai felelősségbiztosítás, különös tekintettel a tervezői felelősségbiztosításra. In: Barta Judit (szerk.): *Biztosítás több szem-szögéből. Ünnepi kötet Újváriné dr. Antal Edit c. egyetemi docens 65. születésnapja tiszteletére*. Miskolc–Budapest, Patrocinium Kiadó, 2019, 214., ugyanígy FODOR Dániel: A tervezői és a kivitelezői felelősségbiztosítás hazai szabályozása. *Biztosítási és Kártérítési Jog*, 2020/1. szám, online folyóirat. Lásd: <https://kbj.hu/a-tervezoi-es-a-kivitelezoi-felelossegbiztositas-hazai-szabalyozasa/> (2021. 04. 08.).

⁷¹⁴ Az építési beruházások, valamint az építési beruházásokhoz kapcsolódó tervezői és mérnöki szolgáltatások közbeszerzésének részletes szabályairól szóló 322/2015. (X. 30.) Korm. rendelet.

kötelezettségét.⁷¹⁵ A másik – a vonatkozó törvény felhatalmazása alapján⁷¹⁶ – a tervezői és egyben a kivitelezői tevékenységgel összefüggésben felmerülő károk fedezetére kötelező felelősségbiztosítást előíró jogszabály a 155/2016. (VI.13.) kormányrendelet, amely 2017. január 1. napjától írja elő az egyszerű bejelentéshez kötött lakóépületek⁷¹⁷ építtetése esetén a biztosítási szerződés megkötésének kötelezettségét. Szolyka abban látja a felelősségbiztosítási szerződés előírásának okát, hogy a jogalkotó így próbálja kompenzálni azt a tervezőkre háruló felelősséget, amely az egyszerű bejelentéshez kötött építési tevékenység esetén az építésügyi hatósági engedélyeztetési eljárás hiánya miatt terheli őket.⁷¹⁸ Megemlíti továbbá azt is, hogy az építésügyi hatósági engedélyeztetési eljárás e tárgykörben történő megszüntetésével a telekszomszédok érdekeinek eljárásban történő figyelembevétele is megszűnt, amely szintén problémákat eredményezhet.⁷¹⁹ Ezzel szemben Barta úgy látja, hogy az építészeti-műszaki tervezők felelőssége egyáltalán nem növekedett, hiszen ugyanazon jogszabályi környezetben kell a tevékenységüket végezniük, mint e jogszabály előtt. Mi több a településkép védelmével összefüggő

⁷¹⁵ Lásd a 322/2015. (X. 30.) kormányrendelet 11.§-át, amely szerint „*tervezési és mérnöki szolgáltatás megrendelése esetén az ajánlattevő köteles legkésőbb a szerződéskötés időpontjára – feltételes közbeszerzés esetén a szerződés hatálybalépését követően a szerződésben meghatározott időpontig – felelősségbiztosítási szerződést kötni vagy meglévő felelősségbiztosítását kiterjeszteni az ajánlatkérő által az eljárást megindító felhívásban vagy a közbeszerzési dokumentumokban előírt mértékű és terjedelmű felelősségbiztosításra.*” E kormányrendelet 26.§-a alapján pedig az „*építési beruházás esetén az ajánlattevő köteles legkésőbb a szerződéskötés időpontjára - feltételes közbeszerzés esetén a szerződés hatálybalépését követően a szerződésben meghatározott időpontig - felelősségbiztosítási szerződést kötni vagy meglévő felelősségbiztosítását kiterjeszteni az ajánlatkérő által az eljárást megindító felhívásban vagy a közbeszerzési dokumentumokban előírt mértékű és terjedelmű felelősségbiztosításra.*”

⁷¹⁶ E felhatalmazást a tervezői tevékenység tekintetében az épített környezet alakításáról és védelméről szóló 1997. évi LXXVIII. törvény 32.§ (6) bekezdés, míg a kivitelezői tevékenység esetén a 39.§ (5) bekezdés tartalmazza. Megjegyezzük, hogy míg a tervezői tevékenység esetén kifejezetten az egyszerű bejelentéshez kötött építési tevékenységre utal a törvény, addig a kivitelezői tevékenység tekintetében a kivitelezői tevékenység végzésének feltételeként teszi lehetővé a Kormány számára – többek között – a felelősségbiztosítási fedezet biztosításának előírását. Ehhez képest a 155/2016. (VI.13.) kormányrendelet a kivitelezési tevékenység egy rendkívül szűk körére írja elő a felelősségbiztosítási fedezet biztosításának kötelezettségét. Természetesen ez a felhatalmazásban foglaltaknak megfelel, hiszen azzal rész-egész viszonyban áll a kormányrendelet előírása. Álláspontunk szerint azonban jogalkotó szándéka a biztosítási fedezet – vagy a teljesítőképességet biztosító más pénzügyi biztosíték – ennél szélesebb kört érintő előírása volt, amelyet úgy véljük károsultvédelmi cél van.

⁷¹⁷ Az egyszerű bejelentéshez kötött építési tevékenység esetköreit a 155/2016. (VI.13.) kormányrendelet 1.§ (1) bekezdése határozza meg, amelyet nem kívánunk részletezni.

⁷¹⁸ SZOLYKA Lilla: Könnyebb építkezés – nagyobb tervezői felelősség. Egyszerű bejelentéshez kötött építési tevékenység és a kötelező felelősségbiztosítás. *Biztosítás és Kockázat*, 2018/2. szám, 43.

⁷¹⁹ SZOLYKA: i.m. 43.

jogszabályok szerint „településképi konzultáció” is kérhető, amely során a tervezőnek lehetősége van konzultálni, így csökkentve a szakszerűtlenség kockázatát. A szomszédjogi kérdés tekintetében Szojkával szemben Barta rögzíti, hogy az építési engedélyezési eljárásban a fellebbezés jogát a szomszédok magánjogi igényeik fegyvereként használták fel, emiatt az építési engedélyezési eljárások évekig is elhúzódhattak. A jogalkotó ezt megelégedve jól körülhatárolt körben biztosította az egyszerű bejelentés lehetőségét.⁷²⁰

A tervezői- és kivitelezői felelősségbiztosítás biztosítási piacon betöltött szerepe 2018-ban a biztosítási szerződési kötelezettség előírásával jelentősen megnőtt.⁷²¹ E biztosítási szerződés iránti kereslet a vonatkozó kormányrendelet módosításáig fenn is maradt – szűkült a kötelező esetkör –, majd a kormányrendelet 2019-es módosításának köszönhetően visszaszorult,⁷²² s 2020-ban tovább zsugorodott.⁷²³

A jelen alfejezet keretében ismertetjük az egyszerű bejelentéshez kötött lakóépületek esetén előírt kötelező felelősségbiztosításra vonatkozó jogszabályi előírásokat és egyben megvizsgáljuk a biztosítási piac által kínált⁷²⁴ – online módon közzétett és elérhető – termékeket.⁷²⁵

⁷²⁰ BARTA [2019]: i.m. 215.

⁷²¹ MAGYAR BIZTOSÍTÓK SZÖVETSÉGE: *Magyar Biztosítók Évkönyve 2019*. Budapest, 22. Lásd: <https://mabisz.hu/wp-content/uploads/2018/09/mabisz-%C3%A9vk%C3%B6nyv-2019-v10-2-HU.pdf>, letöltve: 2022.01.23.

⁷²² MAGYAR BIZTOSÍTÓK SZÖVETSÉGE: *Magyar Biztosítók Évkönyve 2020*. Budapest, 21. Lásd: <https://mabisz.hu/wp-content/uploads/2018/09/mabisz-e%CC%81vko%CC%88nyv-2020-v2j2-HU.pdf>, letöltve: 2022.01.23.

⁷²³ MAGYAR BIZTOSÍTÓK SZÖVETSÉGE: *Magyar Biztosítók Évkönyve 2021*. Budapest, 30. Lásd: <https://mabisz.hu/wp-content/uploads/2018/09/mabisz-e%CC%81vko%CC%88nyv-2020-v2j2-HU.pdf>, letöltve: 2022.01.23.

⁷²⁴ A Magyar Építész Kamara által 2017-ben közzétett információ alapján 10 biztosító kínál ilyen terméket a magyar biztosítási piacon. Lásd: https://mek.hu/index.php?link=Kotelezo_tervezoi_felelossegbiztositas2, megtekintve: 2022.02.06.

Megjegyezzük azonban, hogy az itt felsorolt biztosítók termékpalettáját megvizsgálva megállapítható, hogy négy biztosító nem kínál ilyen terméket, egy – külföldi székhelyű – biztosító (Colonnade) esetén nincs információ arról, hogy mely szakmai felelősségbiztosításokat kínálja, csupán arra vonatkozó információ található a honlapon, hogy kínál szakmai biztosítást, de a konkrét termékek megismeréséhez ajánlatkérésre van szükség. Mindemellett öt biztosító közül három építési és szerelési biztosítást kínál, amelynek fedezete jelentősen eltér a 155/2016. (VI.13.) kormányrendeletben foglalt előírásoktól és két biztosító – a Generali Biztosító és a K&H Biztosító – kifejezetten az egyszerű bejelentéshez kötött lakóépületek esetén kötelező felelősségbiztosítást kínálja.

⁷²⁵ A dolgozat keretében a Generali Biztosító által értékesített két terméket vizsgáltuk, egyik az alábbi linken elérhető termék: <https://www.generalih.hu/Biztositas/Ceges/Felelosseg-es-jogvedelmi-biztositasok/Szakmai-felelossegbiztositasok/Epitestervezoi-felelossegbiztositas.aspx>, letöltve: 2022.02.06., míg másik az alábbi linken elérhető termék: <https://www.generalih.hu/Biztositas/Ceges/Felelosseg-es-jogvedelmi-biztositasok/Szakmai->

IV.4.1.1. A biztosítási kötelezettség alanya(i) és a biztosítási fedezet tárgya

A 155/2016. (VI.13.) kormányrendelet kihirdetésekor a biztosítási kötelezettség minden olyan építészt vagy más szakági tervezőt és fővállalkozó kivitelezőt terhelte, aki egyszerű bejelentéshez kötött lakóépülettel kapcsolatosan látott el tervezési és tervezői művezetési tevékenységet, illetve kivitelezési tevékenységet.⁷²⁶ A jogalkotó 2019-ben módosította a kormányrendeletet és szűkítette a biztosítási kötelezettséget, mivel a módosítást megelőző időszakhoz képest már kizárólag azon tervezők és kivitelezők részére kötelező a felelősségbiztosítási szerződés megkötése, akik nem természetes személy, nem saját lakhatás céljából építtető személlyel, kötnek tervezési, illetve kivitelezési szerződést.⁷²⁷ Ez egy rendkívül nagy szűkítése a biztosítási kötelezettség esetkörének, ugyanis pont a természetes személy, saját lakhatás céljából építtetett lakóépületek száma jelentős (e körbe tartoznak a családi házak⁷²⁸), kevés ugyanis az olyan jogi személy befektetők köre, amelyek az egyszerű bejelentéshez kötött lakóépületre vonatkozó méretarányok (300 m²) alatt építtetnek.⁷²⁹

E biztosítási kötelezettség funkcionális szempontból történő vizsgálata során a következőket állapíthatjuk meg. Mi is állást foglaltunk a mellett, hogy a biztosítási kötelezettség előírása elsősorban károsultvédelmi célokat szolgál, a felelősségbiztosítás károsultvédelmi funkcióját ezekben az esetekben azonosítottuk. A kormányrendelet a 2019-es módosítását megelőzően valamennyi egyszerű bejelentéshez kötött lakóépület építtetője, mint potenciális

[felelossegbiztositasok/Epitesz.aspx](#), letöltve: 2022.02.06. Ez utóbbi esetén megjegyezzük, hogy az az építészeti és műszaki tervezési tevékenység tekintetében felmerülő kockázatokra lényeges nagyobb fedezetet biztosít, mint amit a kötelező felelősségbiztosítás esetén a jogszabály előír, és e biztostással is teljesíthető a biztosítási kötelezettség.

A K&H Biztosító által értékesített, az alábbi linken elérhető terméket vettük górcső alá: <https://www.kh.hu/documents/20184/3403620/K%26H+szakmai+felel%20ss%C3%A9gbiztos%C3%ADt%C3%A1s+szerz%C5%91d%C3%A9si+felt%C3%A9telei.pdf/12edc32a-adbc-4359-8303-a5156b3b1d9e?version=6.0&t=1638456243327>, letöltve: 2022.02.06.

⁷²⁶ Lásd a 155/2016. (VI.13.) kormányrendelet 6/A.§ (1) bekezdés rendelkezését 2017. január 1. napja és 2019. október 23. napja közötti hatályát.

⁷²⁷ Vö.: 155/2016. (VI.13.) kormányrendelet 6/A.§ (1) bekezdés.

⁷²⁸ FODOR: i.m.

⁷²⁹ FODOR: i.m.

károsult védelmét szolgálta, hiszen általános előírás volt a biztosítási kötelezettség. Ezzel szemben a jogalkotó a módosítással jelentősen szűkítette, sőt a természetes személyeket, mint potenciális károsulti kört teljesen ki is vette a biztosítási kötelezettség nyújtotta védelem alól. Álláspontunk szerint a jogszabály módosításának köszönhetően jelentősen csökkent e biztosítási kötelezettség gazdasági szerepe, illetve szűkült a károsultvédelmi funkciója is. Megítélésünk szerint a felelősségbiztosítás károsultvédelmi funkciójának sokkal inkább a természetes személyek vagyonának védelmét kellene szolgálnia, nem pedig a jogi személyek, s itt érdemes kidomborítani, hogy a nyereségorientáltan működő gazdálkodó szervezetek, egymás közötti szerződéses kockázatainak kezelését.⁷³⁰ Álláspontunk szerint a felelősségbiztosítás abban az esetben töltene be hatékonyan a szerepét e két tevékenységi kör tekintetében, ha általános jelleggel lenne előírva a biztosítási kötelezettség, sőt úgy véljük, hogy azt a szakmagyakorlás feltételeként volna szükséges előírni, amelynek ellenőrzése a tevékenység megkezdésének az illetékes kamarába történő bejelentéssel megvalósulhatna.

A biztosítási kötelezettség a kormányrendelet alapján az építtetővel *közvetlen szerződéses kapcsolatban álló* építészt vagy más szakági tervezőt, illetve a fővállalkozó kivitelezőt terheli.⁷³¹ A biztosítási kötelezettség nem terjed ki, tehát azon építészre vagy más szakági tervezőre, illetve kivitelezési tevékenységet végző vállalkozóra, aki, illetve amely a megjelölt személyi kör közreműködőjeként jelenik meg a tevékenység végzése során. E szabályt azonban ki kell egészíteni azzal, hogy a biztosítási fedezetnek viszont fedezetet kell nyújtania a közreműködők (a jogszabály – helytelen – szóhasználata szerint: alvállalkozók) által végzett tevékenységre is. Mindkét előírás illeszkedik a kárfelelősségi szabályok logikájába, hiszen előbbi esetén az építtetővel szemben kizárólag a vele szerződéses viszonyban álló személyt terheli, hiszen a Ptk. 6:148.§ (1) bekezdés alapján a közreműködő tevékenységéért az őt igénybe vevő személy felel. Utóbbi – a biztosítási fedezet

⁷³⁰ Erre hívja fel a figyelmet Fodor Dániel is a fentiekben hivatkozott művében, amelyben idézi Szolyka Lillával készített interjúját. Lásd: FODOR: i.m.

⁷³¹ Vö.: 155/2016. (VI.13.) kormányrendelet 6/A.§ (1) bekezdés a) és b) pont.

közreműködőkre való kiterjedésére vonatkozó – előírás is rendkívül fontos, hiszen a biztosítási gyakorlatban jellemzően a biztosítási fedezetből kizárják azokat a károkat, amelyek a közreműködők által végzett tevékenységből erednek.

A felelősségbiztosítási szerződést a tervezőnek legkésőbb a tervezési szerződés megkötéséig, míg a kivitelezőnek a munkaterület átadásáig meg kell kötnie.⁷³² A kormányrendelet lehetőséget biztosít a biztosítási szerződés felmondására arra az esetre, ha a tervezési szerződés mégsem jön létre. Erre azonban csak a biztosítási szerződés megkötését követő két héten belül van lehetőség.⁷³³

A kormányrendelet előírása alapján a felelősségbiztosítási fedezetnek a tervezői és kivitelezői tevékenységgel okozott személyi és dologi károkat kell fedezetet nyújtania.⁷³⁴ A tervezői tevékenység esetén a felelősségbiztosítási fedezetnek az építető részére okozott károkat, míg a kivitelezési tevékenység esetén az építetőnek a hibás építési tevékenységgel okozott dologi károkat, illetve a harmadik személyeknek okozott károkat kell kiterjednie. A vizsgált biztosítási szerződések alapján dologi kárnak a károsult vagyontárgyának sérülése, használhatatlanná válása, megsemmisülése, míg személyi kárnak a károsult személy halála, testi sérülése vagy egészségkárosodása minősül. A kormányrendelet azonban teljesen figyelmen kívül hagyja a tisztán vagyoni károkat, amely komoly problémát jelenthet a tervezői és kivitelezői tevékenységet végzők számára.⁷³⁵ Felhívjuk a figyelmet arra, hogy a jogszabály nem foglalkozik a biztosítási fedezet sérelemdíjra való kiterjesztésével. A személyi sérüléssel károsultak körében ugyanis nem azonos a személyi sérüléssel összefüggésben előterjesztett sérelemdíj iránti igény. Ugyanakkor a vizsgált, gyakorlatban alkalmazott szerződési feltételekből azonban megállapítható, hogy a biztosítási fedezetet kiterjesztik a személyi sérüléssel vagy dologi kárt

⁷³² Vö.: 155/2016. (VI.13.) kormányrendelet 6/A.§ (3) bekezdés a) és b) pont.

⁷³³ Vö.: 155/2016. (VI.13.) kormányrendelet 6/A.§ (4) bekezdés.

⁷³⁴ Vö.: 155/2016. (VI.13.) kormányrendelet 6/B.§ (1) – (3) bekezdések.

⁷³⁵ FODOR: i.m.

okozó magatartással összefüggésben okozott személyiségi jogsértések miatt előterjesztett sérelemdíj iránti igényekre is.

A kormányrendelet meghatározza, hogy a biztosítási szerződésnek legalább milyen biztosítási összeg erejéig kell fedezetet nyújtania. Ezt beruházási költségkerettől függően három sávban határozza meg, a tervezői tevékenység tekintetében⁷³⁶ jóval alacsonyabb összegben, mint a kivitelezői tevékenység esetén.⁷³⁷ A kormányrendelet biztosítási összegekre vonatkozó előírását rendkívül sok kritika érte, hiszen ennél jóval nagyobb károk keletkezhetnek egy-egy tevékenység során, amelynek mértékét az egyes eljárási költségek, de az esetlegesen érvényesített sérelemdíj összege is megnövelheti. Sőt álláspontunk szerint a kár mértékét nem vagy csak nagyon szűk körben befolyásolja a beruházási költségkeret mértéke (pl. egy 50 millió forintos beruházási költségkeret esetén is lehet a potenciális kár mértéke biztosítási eseményenként akár 30 millió forint is, amelynek töredéke az ilyen mértékű beruházási költségkeret esetén minimálisan kötelező biztosítási fedezet – ez utóbbi 2 millió forint biztosítási eseményenként).

IV.4.1.2. A biztosítási szerződés időbeli hatályával kapcsolatos problémák

⁷³⁶ A tervező esetében

a) 50 millió forint beruházási költségkeretig biztosítási eseményenként legalább 2 millió forintig és állandó felelősségbiztosítás esetében évente, egy adott időszakra kötött felelősségbiztosítás esetében a biztosítás tartamára együttesen legalább 6 millió forintig,

b) 50 millió forintot meghaladó, de 100 millió forintot meg nem haladó összegű beruházási költségkeret között legalább 5 millió forintig és állandó felelősségbiztosítás esetében évente, egy adott időszakra kötött felelősségbiztosítás esetében a biztosítás tartamára együttesen 15 millió forintig,

c) 100 millió forint feletti beruházási költségkeret esetén legalább 10 millió forintig és állandó felelősségbiztosítás esetében évente, egy adott időszakra kötött felelősségbiztosítás esetében a biztosítás tartamára együttesen 30 millió forintig,
kell fedezetet nyújtania.

⁷³⁷ A kivitelező esetében

a) 50 millió forint beruházási költségkeretig biztosítási eseményenként legalább 10 millió forintig és állandó felelősségbiztosítás esetében évente, egy adott időszakra kötött felelősségbiztosítás esetében a biztosítás tartamára együttesen legalább 30 millió forintig,

b) 50 millió forintot meghaladó, de 100 millió forintot meg nem haladó összegű beruházási költségkeret között legalább 20 millió forintig és állandó felelősségbiztosítás esetében évente, egy adott időszakra kötött felelősségbiztosítás esetében a biztosítás tartamára együttesen 60 millió forintig,

c) 100 millió forint feletti beruházási költségkeret esetén legalább 30 millió forintig és állandó felelősségbiztosítás esetében évente, egy adott időszakra kötött felelősségbiztosítás esetében a biztosítás tartamára együttesen 90 millió forintig
kell fedezetet nyújtania.

A kormányrendelet alapján a felelősségbiztosítási szerződés fedezetének a biztosítási szerződés hatálya alatt okozott és legkésőbb a szerződés megszűnését követő három éven belül bekövetkezett, a biztosító részére bejelentett, biztosítási eseménynek minősülő károkra kell fedezetet nyújtania,⁷³⁸ viszont a szerződésnek tervező esetén legalább az elektronikus építési főnapló megnyitását követő 2 évig, kivitelező esetén legalább a lakóépület műszaki átadás-átvételének lezárásáig fenn kell tartani a szerződés hatályát.⁷³⁹

A tervező felelősségre vonására a Ptk. 6:251.§ (3) bekezdés alapján mindaddig lehetőség van, amíg az általa elkészített terv alapján kivitelezett szolgáltatás tervhibával összefüggő hibás teljesítése miatt jogok gyakorolhatók. Az Étv. 33/A.§ (6) bekezdése alapján az egyszerű bejelentéshez kötött lakóépületek kivitelezését bejelentéstől számított tíz éven belül be kell fejezni. Mivel a kivitelezéssel okozott kárért való felelősség elévülési ideje az átadástól kezdődik, így a tervezési szerződés teljesítésétől számított akár 15 éven belül is felmerülhet a tervező felelősségre vonása.⁷⁴⁰ Mindezek tükrében a kormányrendeletben meghatározott időbeli hatállyal kapcsolatos előírást nem tartjuk megfelelőnek, s e problémát kizárólag a felelősségbiztosítási szerződés hatályának folyamatos fenntartásával lehet megoldani.⁷⁴¹

IV.4.1.3. A felelősségbiztosítási szerződésben alkalmazott korlátozások

Mindamellet, hogy az időbeli hatállyal kapcsolatosan kifejtett problémák egyfajta korlátozásnak tekinthetők, a biztosítók további korlátozásokat alkalmaznak a biztosítási feltételekben.

Az egyik korlátozás az önrész alkalmazása, amely alapján a szerződésben meghatározott konkrét összeg vagy a kár bizonyos százaléka fölötti részt fizeti meg a biztosító, az így meghatározott mértékét a biztosítottnak kell fedeznie. Kérdésként merül fel, hogy az önrész előírása nem ellentétes-e a

⁷³⁸ Vö.: 155/2016. (VI.13.) kormányrendelet 6/D.§.

⁷³⁹ BARTA [2019]: i.m. 219.

⁷⁴⁰ BARTA [2019]: i.m. 219.

⁷⁴¹ Ugyanezt a konklúziót vonja le Barta Judit is. Lásd: BARTA [2019]: i.m. 219.

kormányrendelet biztosítási összegre vonatkozó előírásával abban az esetben, ha a biztosított kizárólag a kormányrendeletben meghatározott biztosítási összeg erejéig köti meg a felelősségbiztosítást. A jogszabály megfogalmazása szerint a felelősségbiztosítási szerződésnek az ott meghatározott biztosítási összeg erejéig *fedezetet kell biztosítania*. Álláspontunk szerint az előírás helyes nyelvtani értelmezése az, hogy a biztosítónak ezen összeghatárokig helyt kell állnia, amellyel ellentétes az az előírás, hogy csak az önrésszel csökkentett mértékig áll helyt a biztosító.

További korlátozásnak tekinthetők a biztosító mentesülésére vonatkozó előírások. Természetesen e szerződés tekintetében is alkalmazandó a Ptk. 6:464.§ (1) bekezdésben foglalt előírás, amelyet az egyes szerződési feltételek részleteznek is. A vizsgált biztosítási feltételek a szándékosság fogalmát nem határozzák meg, de a szándékos magatartás körében mentesülésként értékelik azt az esetet, ha a biztosított a kárt jogszabályoktól, kötelező érvényű szabványoktól vagy műszaki előírásoktól, a megrendelő megbízásának túllépésével, illetve szakszerű utasításaitól és feltételeitől való szándékos eltéréssel vagy egyéb kötelezettségének szándékos megszegésével okozta. A súlyos gondatlanság fogalmát szintén nem határozzák meg, de arra vonatkozó rendelkezést már találunk a szerződésben, hogy mit tekintenek súlyosan gondatlan magatartásnak. Így súlyosan gondatlan magatartásnak minősül, ha a biztosított

a) a kárt – hatósági engedélyhez kötött tevékenység esetén – engedély nélkül vagy hatáskörének, feladatkörének túllépésével végzett tevékenysége során, és ezzel összefüggésben okozta;

b) a kárt a hatóság által előírt képzettséggel nem rendelkező vállalkozó vagy alkalmazott okozta;

c) a biztosított tevékenységét jogszabályban, egyéb előírásban meghatározott személyi és tárgyi feltételek hiányában végezte, és ez a tény a károkozásban közrehatott;

d) a kárért felelős személy a kárt, igazolt alkohol fogyasztásával vagy bódulatot keltő szer hatása alatt, illetőleg ezzel összefüggésben okozta, és a kár ezen állapotával közvetlen okozati összefüggésben keletkezett;

e) a biztosított a kárt kármegelőzési, kárenyhítési kötelezettségek, foglalkozási, balesetvédelmi szabályok súlyos vagy ismétlődő, vagy folyamatos megsértésével idézte elő; valamint

f) a bíróság jogerős határozata, jogszabály, szerződés, vagy munkáltatói rendelkezés állapítja meg a súlyosan gondatlanság tényét.

A mentesülés mellett a biztosítási szerződési feltételek számos kizárást is alkalmaznak, ezek olyan esetkörök, amelyekre egyáltalán nem terjed ki a biztosítás fedezete. Ezek közül kiemeljük az objektív kellékszavatossági igényeket, a késedelemmel okozott károkat, a talaj-, víz- vagy levegőszennyezéssel okozott károkat, a bűncselekménnyel okozott károkat, s a tervehibával összefüggésben gyakran felmerülő penészedés, gombásodás miatt keletkező károkat.⁷⁴²

IV.4.1.4. A tervezői és kivitelezői felelősségbiztosítással kapcsolatos megállapítások

Az alfejezet keretében a tervezők és kivitelezők részére előírt kötelező felelősségbiztosítási fedezetre vonatkozó jogszabályi környezetet és e biztosítási terméket értékesítő biztosítók által online módon közzétett biztosítási feltételek tartalmát vizsgáltuk meg. A biztosítási kötelezettségre vonatkozó előírás alapján megállapítottuk, hogy az a tervezők és kivitelezők szakmai tevékenységének egy rendkívül szűk körére terjed ki, amely miatt a kivitelezőknek és tervezőknek továbbra is viselniük kell a tevékenységükből eredő kockázatok nagy részét. Jogpolitikai szempontból a tervezői és kivitelezői felelősségből eredő kockázatok csökkentését, illetve a potenciális károsultak védelmét sokkal nagyobb mértékben szolgálná a biztosítási kötelezettség általános jelleggel történő előírása, tehát az, ha a szakmagyakorlás feltétele lenne a biztosítási fedezet léte.

⁷⁴² BARTA [2019]: i.m. 220.

Problémásnak tartjuk azt, hogyha a tervezők és kivitelezők által megkötött felelősségbiztosítási szerződés fedezete szigorúan a jogszabályban foglalt biztosítási összeg mértékéig terjed, hiszen azoknál sokkal nagyobb mértékű kár felmerülésének kockázatát kell viselniük, így a biztosítási szerződéssel nem fedezett kár mértékéig a saját vagyonukból kell helytállniuk.

Kifejtettük aggályainkat a szerződés időbeli hatályával kapcsolatos előírással összefüggésben is, tekintettel arra, hogy – különösen a tervezők esetén – a kárfelelősség sokkal későbbi időpontban is felmerülhet, mint a biztosítási szerződés hatályának fenntartására vonatkozó jogszabály szerinti időtartam.

Mindezen alapján megállapítottuk, hogy a tervezőket és kivitelezőket terhelő felelősség kockázatának felelősségbiztosítási fedezettel történő kezelését csak akkor látjuk hatékonynak, ha a felelősségbiztosítási szerződés fedezete a tevékenység gyakorlásával összefüggő valamennyi kockázatra – természetesen a felelősségbiztosítási szerződésben megfelelően meghatározva annak kereteit, korlátjait – és a kockázatviselés legalább a tevékenység teljes időtartamára – de célszerűnek látjuk azt is, ha az a tevékenység befejezését követő bizonyos időszakra is – kiterjed. Egy ilyen tartalmú biztosítási kötelezettség előírása sokkal jobban szolgálná – az egyébként a kötelező biztosítások előírása mögött meghúzódó jogpolitikai indokok közül – a károsultak védelmét is.

Látható az is, hogy a biztosítók vállalják a szerződésszegésből eredő egyes kockázatok fedezetét, de jelentősen lekorlátozva azt.

IV.4.2. A vezető tisztségviselő felelősségbiztosítása⁷⁴³

A vezető tisztségviselő ügyvezetési tevékenysége során számos olyan döntést hoz, amellyel a képviselt társaság vagyonát és gazdasági pozícióját jelentősen befolyásolja, amelyek akár a társaság vagyonának csökkenését is eredményezhetik, ezzel kárt okozva a társaságnak vagy adott esetben a társaság hitelezőinek. A vezető tisztségviselő felelős a tevékenysége során meghozott döntéseiért, s az ezzel okozott károkért kivételes esetben a saját vagyonával is köteles helytállni. A vezető tisztségviselői tevékenységgel összefüggésben tehát kockázat keletkezik a gazdasági társaság, és a vezető tisztségviselő oldalán egyaránt.⁷⁴⁴ A vezető tisztségviselő tevékenységével okozott károk fedezetére felelősségbiztosítási szerződés köthető, amelyet az angol elnevezésének megfelelően D&O felelősségbiztosításnak (Directors and Officers liability insurance) is neveznek. A vizsgált szerződési feltételek⁷⁴⁵ alapján megállapítható, hogy a gyakorlatban nem csak a vezető tisztségviselő

⁷⁴³ A jelen alfejezet az önálló kutatási eredményeike túl a szerző és dr. Tóthné dr. Majoros Tünde közös kutatása eredményeként született tanulmányon alapul. Lásd: MAJOROS Tünde – CERTICKY MÁRIO: A D&O biztosítás: A vezető tisztségviselő felelősségének biztosíthatósága. *Biztosítás és kockázat*, 2018/1. szám, 30–41.

⁷⁴⁴ BOYER – DELVAUX-DEROME: *The demand for Directors' and Officers' Insurance in Canada*. Serie Scientifique – Scientific Series, Montreal, 2002, 1–72.

⁷⁴⁵ Jelezzük, hogy a magyar biztosítási piacon működő biztosítók hivatalos honlapján korlátozottan érhetőek el a konkrét általános szerződési feltételek, több esetben csupán a biztosítási termékismertetőket ismerhetők, amelyek a felelősségbiztosítási szerződésre vonatkozó legfontosabb információkat tartalmazzák. Ennek oka – a honlapokon található tájékoztatások alapján – az, hogy a vezető tisztségviselői felelősségbiztosítás olyan jellegű speciális vállalati biztosítás, amely minden esetben egyedi tárgyalás (ajánlatkérést és a biztosító által adott ajánlatot) igényel. Az általános biztosítási szerződési feltételek közül az Allianz Biztosító által alkalmazott, de nem a biztosító honlapján elérhető – erre tekintettel annak hatályosságát nem volt módunk vizsgálni – szerződési feltételt vizsgáltuk, amely az alábbi honlapon érhető el: https://biztositasifeltetelek.hu/Allianz/allianz_2328.pdf, letöltve: 2022. 01. 30.

A többi esetben, a Magyarországon biztosítási tevékenységet végző biztosítók közül a Generali Biztosító által a honlapján közzétett, a <https://www.general.hu/Biztositas/Ceges/Felelosseg-es-jogvedelmi-biztositasok/Szakmai-felelossegbiztositasok/Vezeto.aspx> linken elérhető, a Chubb European Group SE – amely biztosító Magyarországon székhellyel nem rendelkező, de fióktelepén keresztül biztosítási tevékenységet végző francia biztosító – által a honlapján közzétett, a https://www.chubb.com/content/dam/chubb-sites/chubb-com/hu-hu/businesses/property-casualty/documents/pdf/easset_upload_file59694_1252815_e.pdf linken elérhető, továbbá a Colonnade Insurance S.A. – amely biztosító Magyarországon székhellyel nem rendelkező, de fióktelepén keresztül biztosítási tevékenységet végző luxemburgi biztosító – által a honlapján közzétett, a https://colonnade.hu/wp-content/uploads/IPIDVagyon/Colonnade_FIDO_IPID_2018_11_20.pdf, továbbá a https://colonnade.hu/wp-content/uploads/IPIDVagyon/Colonnade_COL_DO_IPID_2018_11_20.pdf linkeken elérhető (előbbi speciálisan a pénzügyi intézmények vezetői részére kínált biztosítás, míg utóbbi az általános vezető tisztségviselői felelősségbiztosítási termék) biztosítási termékismertetőket vizsgáltuk.

felelőssége, hanem a felügyelőbizottsági tagok e tevékenységükkel összefüggésben felmerülő felelőssége is a felelősségbiztosítási szerződés fedezetébe vont kockázatnak minősül. A dolgozat keretében ez utóbbit nem vizsgáljuk, de megjegyezzük, hogy nem tartjuk szerencsésnek az alapvetően eltérő felügyelőbizottsági tagok felelősségének⁷⁴⁶ és a vezető tisztségviselők felelősségének ugyanazon biztosítási szerződés fedezetébe vonását.

A D&O felelősségbiztosítás magyar biztosítási piacon való megjelenését és mindinkább elterjedését a vezető tisztségviselők felelősségének előtérbe kerülése, a felelősségre vonatkozó szabályok szigorodása serkentette. A vezető tisztségviselő hitelezőkkel szembeni felelősségére vonatkozó szabályokat a jogalkotó először (2006) a régi Gt.-ben⁷⁴⁷ rögzítette, ez az – angolszász gyökerű – ún. „*wrongful-trading*”,⁷⁴⁸ amelyet követően a D&O biztosítások száma is növekedni kezdett. A jogalkotó az új Ptk.-ban megerősítette a vezető tisztségviselők kétirányú felelősségére vonatkozó szabályokat, és rendkívül szigorú szabályokat állapított meg. A szabályozás szigorodására tekintettel a gazdasági társaságok is felismerték a biztosítási fedezet szükségességét. Ezt követően figyelhető meg a magyar felelősségbiztosítási piacon a D&O biztosítási szerződések számának jelentős növekedése.⁷⁴⁹ Megjegyezzük, hogy ennek oka többek között az is volt, hogy a Ptk. hatálybalépését követően jelentősen félreértelmezték a vezető tisztségviselők deliktuális felelőssége tekintetében a Ptk. 6:541.§-ban foglalt rendelkezést, amelyet a jogalkotó már hatályon kívül helyezett.⁷⁵⁰ A Ptk. hatálybalépését követően a piacon 195

⁷⁴⁶ A felügyelőbizottsági tagok felelősségét a Ptk. 3.28.§ tartalmazza, amely szerint „*a felügyelőbizottsági tagok az ellenőrzési kötelezettségük elmulasztásával vagy nem megfelelő teljesítésével a jogi személynek okozott károkért a szerződésszegéssel okozott kárért való felelősség szabályai szerint felelnek a jogi személlyel szemben.*” A felügyelőbizottsági tagok felelősségével összefüggésben lásd: FAZAKAS Zoltán József: A felügyelőbizottság, könyvvizsgáló kárfelelőssége. In: In: Barta – Barzó – Csák (szerk.): *Magyarázat a kártérítési jogról*. Wolters Kluwer, Budapest, 2018, 308–315.

⁷⁴⁷ Gazdasági társaságokról szóló 2006. évi IV. törvény.

⁷⁴⁸ MAJOROS Tünde: A vezető tisztségviselő *wrongful trading* felelőssége a Cégtörvényben. In: Barta – Barzó – Csák (szerk.): *Magyarázat a kártérítési jogról*. Wolters Kluwer, Budapest, 2018, 291–208.

⁷⁴⁹ Két éve vált slágertermékké a vezető tisztségviselők felelősségbiztosítása. (ismeretlen szerző) *Biztosítási Szemle*, 2016. Lásd: http://www.biztositasiszemle.hu/cikk/hazaihirek/nemeletbiztositas/ket_eve_valt_slagertermekke_a_ve_zeto_tisztssegviselok_felelos-segbiztositasa.5578.html, letöltve: 2021.01.30.

⁷⁵⁰ BARTA Judit: A vezető tisztségviselők felelősségbiztosítása. In: Barta – Barzó – Csák (szerk.): *Magyarázat a kártérítési jogról*. Wolters Kluwer, Budapest, 2018, 225.

százalékos növekedést mutatott a termék kereslete,⁷⁵¹ s a 2014-es kiemelkedően nagy „érdeklődés” után a 2015-ben is nagy volt a kereslet a termék iránt.⁷⁵² Az ezt követő időszak, tehát az utóbbi hét év alakulásáról nincs publikált, nyilvánosan elérhető statisztika, e termékről a MABISZ az utóbbi évekre vonatkozó évkönyveiben sem tesz kifejezett említést, így azt gondoljuk, hogy e biztosítási termék biztosítási piacon betöltött jelentősége pozitív mértékben nem változhatott, legfeljebb stagnált.

IV.4.2.1. A vezető tisztségviselő felelősségének irányai

A jelen alfejezet keretében vázlatosan szeretnénk ismertetni a vezető tisztségviselő kárfelelősségének irányait, mindezt annak érdekében, hogy annak összetettségére, szerteágazó jellegére és az egyes irányokkal kapcsolatosan felmerülő számos problémára rávilágítva érzékeltesük e felelősség biztosítási fedezetbe vonásának nehézségét.

A vezető tisztségviselő az alábbi két irányban merülhet fel.

i) a vezető tisztségviselő ügyvezetési tevékenysége során *a jogi személynek okozott kárért való felelősség*, amelyért a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség szabályai szerint felel a Ptk. 3:24. § (1) bekezdés alapján.⁷⁵³ E felelősség alapvetően a vezető tisztségviselő által képviselt társaság irányában

⁷⁵¹ PANDURICS – MARKÓ: i.m. 88.

⁷⁵² MAGYAR BIZTOSÍTÓK SZÖVETSÉGE: Magyar Biztosítók Évkönyve 2016. Budapest, 23. Lásd: <https://mabisz.hu/wp-content/uploads/2018/08/evkonyv-2016-magyar.pdf>, letöltve: 2021.01.30.

⁷⁵³ Ehhez kapcsolódóan meg kell azonban jegyezni – s e kérdéskör részletezésére nem térünk ki, sőt a probléma komplexitása miatt az álláspont kialakítását is mellőzzük –, hogy a Ptk. 3:112.§ (1) bekezdés alapján a vezető tisztségviselő az ügyvezetési tevékenységét munkaviszony keretében is elláthatja, így ebben az esetben a munka törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvény 208.§ (1) bekezdése szerinti vezető állású munkavállalónak minősül. A vezető tisztségviselő felelőssége tekintetében a jogirodalomban komoly „vita” alakult ki a tekintetben, hogy milyen viszonyban vannak egymással a Ptk. és az Mt. felelősségi szabályai, a vezető tisztségviselő felelősségét hogyan kell megítélni. A dolgozat témája szempontjából e problémának azért van jelentősége, mert a felelősségbiztosítás fedezetébe vont vezető tisztségviselői felelősség megítélése során a biztosítónak e kérdésben is állást kell foglalnia. A vezető tisztségviselő felelősségének e szempontú vizsgálatával kapcsolatosan lásd: CSÖNDES MÓNICA: A Ptk. vagy az Mt. alapján kell megítélni a vezető tisztségviselő kártérítési felelősségét, ha a tisztségét munkaviszonyban látja el? *Magyar jog*, 2017/5. szám, 271–280., valamint BARTA JUDIT – UJVÁRINÉ ANTAL EDIT: A „Janus-arcú” gazdasági társasági vezető tisztségviselői jogviszony (egyes jogi kérdések). *Gazdaság és jog*, 2016/4. szám, 3–9., továbbá KESERŰ BARNA ARNOLD: A munkaviszonyban álló vezető tisztségviselő felelősségének elméleti és gyakorlati kérdései. *Magyar jog*, 2016/9. szám, 530–534.

fennálló *belső felelősség*, amely az ügyvezetési tevékenységhez kapcsolódóan számos formában (cselekvéshez vagy mulasztáshoz kapcsolódóan) felmerülhet.

ii) a vezető tisztségviselő felelősségének második iránya a „*külső felelősség*”, amelynek két vetületét különíthetjük el.

Egyik az ügyvezetési tevékenységgel összefüggésben a harmadik személyeknek okozott károk esetköre, amelyekért az ún. „betudás elve” alapján a képviselt jogi személy tartozik felelősséggel.⁷⁵⁴ Mindezt kiegészítjük azzal, hogy a rendelkezés megállapítja a vezető tisztségviselő és a jogi személy egyetemleges felelősségét arra az esetre, ha a vezető tisztségviselő a kárt szándékos magatartásával okozta. Ennek a biztosítás szempontjából azért van jelentősége, mert a felelősségbiztosítási szerződésre alkalmazandó kárbiztosítás általános szabályai alapján (lásd a Ptk. 6:464.§-át) a biztosító mentesülését eredményezi a szándékos magatartás. A szándékosság megítélését a fentiekben kifejtett problémákon felül a jogviszony sajátos jellege, illetve az ügyvezetési tevékenység „ezer szálon” összefonódó kötelezettségcsokra még nehezebbé teszi. A szándékosság tevékenység specifikus fogalmának meghatározására vagy konkrét magatartások felsorolására a biztosítási szerződések sem vállalkoznak.

E mellett a külső felelősség másik vetülete az ún. „*wrongful trading*”, azaz a fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet bekövetkezését követően tanúsított csalárd gazdálkodásért való felelősség, amely a vezető tisztségviselő – általa képviselt társaság hitelezői felé fennálló – önálló felelősséget jelenti. E felelősségi alakzat anyagi jogi „magját” a Ptk. 3:118. § tartalmazza,⁷⁵⁵ míg a felelősség megállapításához szükséges többlettényállási elemeket, valamint annak menetére – ideértve az eljárási szabályokat is – vonatkozó szabályokat a Cstv.⁷⁵⁶ és a Ctv.⁷⁵⁷ tartalmazzák, amelyekkel összhangban kell értelmezni és alkalmazni a Ptk. rendelkezését. A vezető tisztségviselő felelősségének

⁷⁵⁴ Vö.: Ptk. 3:24.§ (2) bekezdés.

⁷⁵⁵ Megjegyezzük azonban, hogy tartalmában azonos normát helyezett el a jogalkotó a szövetkezet és az egyesület szabály anyaga körében, így más típusú jogi személyek esetén is lehetőség van a felelősség megállapítására.

⁷⁵⁶ Lásd a Cstv. 33/A. §-t.

⁷⁵⁷ Lásd a Ctv. 118/B. §-t.

legmarkánsabb vetülete a wrongful trading felelősségi alakzat, amely azért olyan különleges, mert megnyitja a lehetőséget arra, hogy a társasággal – közjogi vagy magánjogi – kötelmi viszonyban lévő hitelezők vagy az adós nevében a felszámoló, közvetlenül a vezető tisztségviselővel szemben érvényesítsen kárigényt. A Cstv. és a Ctv. két jogutód nélküli megszűnési eljáráshoz, a felszámoláshoz, illetve a kényszertörléshez kapcsolja az igényérvényesítésnek ezt a módját. Tehát amikor egy megszűnési eljárás során egy hitelezői igény kielégítése azért hiúsul meg részben vagy egészben, mert a vezető tisztségviselő csalárd módon gazdálkodott, vagyis a fizetéképtelenséggel fenyegető helyzet bekövetkezése után nem vette figyelembe a hitelezői érdekeket, és ezáltal csökkent a társaság (adós, cég) vagyona, ebben az esetben a hitelezők közvetlenül a vezető tisztségviselővel szemben érvényesíthetnek kárigényt. Ennek mértéke nem a teljes kielégítetlenül maradt hitelezői igénnyel egyenlő összeg lesz. Az igény érvényesítőjének a vagyonsökkenés mértékét kell bizonyítania, a megítélt kártérítési összeg pedig erre tekintettel annyi lesz, amennyi ennek folytán a hitelezői igény kielégítését megghiúsította, vagyis amennyivel kevesebb térült meg. A felelősségnek ez a vetülete rendkívül nagy kockázatot jelent az ilyen tisztséget betöltő személyek számára, ezért fontos az ilyen károokra is kiterjedő biztosítási fedezet.

IV.4.2.2. A D&O felelősségbiztosítási szerződés alanyai és a biztosítási fedezet

A vezető tisztségviselői felelősségbiztosítási szerződést kötő személy, tehát a szerződő fél pozíciójában két személyi kör merülhet fel.⁷⁵⁸

a) A szerződést megkötheti egyrészt a gazdasági társaság, amely a vezető tisztségviselője, mint biztosított által e minőségében okozott kár és személyiségi jogsértés miatt a jogosultat megillető sérelemdíjra terjed ki. A vizsgált biztosítási feltételek alapján megállapítható, hogy a biztosítási fedezet jellemzően nem csak a vezető tisztségviselő felelősségére, hanem – a fent említett felügyelőbizottsági tagok felelőssége mellett – más vezető állású

⁷⁵⁸ BARTA [2018]: i.m. 225.

munkavállalónak minősülő személyes felelősségére is kiterjed, de olyan biztosítási szerződéssel is találkozhatunk, amelynek biztosított körében a vezető tisztségviselő házastársa, élettársa vagy örököse szerepel.⁷⁵⁹ Ezekben az esetekben a szerződő fél és a biztosított személye elválíik egymástól, s ez utóbbi minőségben a vezető tisztségviselő, valamint az egyéb biztosított személyek jelennek meg. A biztosítási szerződés fedezete jellemzően a biztosítási időszak ideje alatt a szerződésben meghatározott vezetői minőséget betöltő valamennyi személyre terjed ki, de nem látjuk azonban akadályát annak sem – noha a gyakorlatban alkalmazott szerződési feltételek között ilyen nem találunk –, hogy a fedezet a biztosítási szerződésben név szerint megjelölt személyre terjedjen ki. E személyi körben bekövetkező változás esetén a biztosítási fedezet kiterjesztéséhez a szerződő fél bejelentésére van szükség, ennek elmaradása pedig a változásbejelentési kötelezettségre vonatkozó szabályok⁷⁶⁰ alapján ítéltető meg.

A gazdasági társaság, mint szerződő fél által kötött biztosítási szerződés fedezetébe jellemzően a vezető tisztségviselő belső – a gazdasági társaságnak okozott kárért való – felelősségét, másrésztől a vezető tisztségviselő által e minőségében harmadik személynek okozott olyan károkért való felelősséget is, amelyekért a gazdasági társaság tartozik helytállni. A gazdasági társaság által köthető D&O felelősségbiztosítási szerződés jellemzően nem terjed ki a vezető tisztségviselő hitelezőkkel szembeni felelősségére.⁷⁶¹ Álláspontunk szerint a vezető tisztségviselő felelősségének ezen irányba azért nem kerül a biztosítási fedezetbe, mert a gazdasági társaságnak e károk tekintetében nem áll fenn semmilyen érdeke, nincs olyan érdekkapcsolat, amely a biztosítási összeg megfizetését indokolná.

Fontosnak tartjuk kiemelni továbbá, hogy amennyiben a biztosítási fedezet a gazdasági társaságnak okozott károkra is kiterjed, úgy a gazdasági társaság mellett, hogy szerződő félnek minősül, egyben károsult is lesz.⁷⁶² Erre

⁷⁵⁹ BARTA [2018]: i.m. 228.

⁷⁶⁰ Vö.: Ptk. 6:452.§

⁷⁶¹ BARTA [2018]: i.m. 228.

⁷⁶² BARTA [2018]: i.m. 226.

tekintettel az ilyen biztosítási szerződésben vegyesen fedezhetőek fel a felelősség- és kárbiztosítási szerződés jegyei, hiszen a biztosítási esemény olyan felelősséghez van kötve, amely a gazdasági társaság vagyonában kárt (vagyoncsökkentést) eredményez. A biztosítási érdek szempontjából vizsgálva e helyzetet megállapítható, hogy a – vezető tisztségviselő és a gazdasági társaság „felelősségi érdeke” mellett megjelenik a gazdasági társaság „vagyon érdeke” is abban az esetben, amikor a gazdasági társaságnak okozott kár fedezetét vizsgáljuk. Megállapítható az is, hogy a gazdasági társaság „felelősségi érdekének” és „vagyon érdekének” hiánya miatt a biztosítási fedezeten kívül esik a vezető tisztségviselő hitelezőknek okozott károkért való felelőssége, annak ellenére, hogy a vezető tisztségviselő, mint biztosított felelősségi érdeke kétség kívül fennáll e károk esetében is.

Nem terjed ki a biztosítás fedezete a vezető tisztségviselő szándékos magatartásával a harmadik személynek okozott károkért való felelősségre, amelyekért a Ptk. 3:24.§ (2) bekezdés második mondata alapján a gazdasági társaság és a vezető tisztségviselő egyetemlegesen tartozik helytállni.⁷⁶³ Megjegyezzük, hogy ez alapvetően összhangban van a Ptk. 6:464.§-ban foglalt, a biztosító mentesülésére vonatkozó rendelkezéssel, azonban úgy véljük, hogy a károsultvédelmi funkciót erősíteni, ha a szándékos károkozás esetére a biztosító megtérítési igény mellett vállalná a kár károsult részére történő megfizetését.

b) Szerződő félként megjelenhet továbbá a vezető tisztségviselő is, aki a saját maga által okozott károkért való felelősség fedezetére kötheti a felelősségbiztosítást, így ez esetben a vezető tisztségviselő lesz egyben a biztosított is. E szerződés fedezetébe a gazdasági társasággal szembeni belső felelősség, valamint a hitelezőkkel szemben fennálló külső felelősség vonható. Ilyen esetben tisztán felelősségbiztosítási jegyei vannak a biztosítási szerződésnek. Nem tartjuk kizártnak azonban azt sem, hogy a vezető tisztségviselő által kötött biztosítási szerződés fedezetébe kerüljön azon

⁷⁶³ BARTA [2018]: i.m. 227.

károkért való felelősség is, amelyért főszabály szerint a gazdasági társaság áll helyt. Ebben az esetben az a gazdasági társaság jelenik meg biztosítottként, amelynél ügyvezetési tevékenységet lát el. Ebben a körben érdekes lehet annak a kérdésnek a vizsgálata, hogy vajon van-e akadálya annak, hogy a vezető tisztségviselő által a saját felelősségi érdekében kötött felelősségbiztosítási szerződés fedezete azon károkra is kiterjedjen, amelyekért a harmadik személyekkel szemben ugyan a gazdasági társaság felelős, de az egymás közötti kárfelelősségi viszonyukban a vezető tisztségviselő mentesül a felelősség alól. Álláspontunk szerint a vezető tisztségviselő „felelősségi érdeke” csak abban az esetben áll fenn, ha a gazdasági társaság által megtérítendő kár olyan kárnak minősül, amelyért a vezető tisztségviselő a társasággal szemben felelősséggel tartozik (a belső felelősség alapján). Gyakorlati akadályát azonban nem látjuk annak, hogy e kárfelelősség is a biztosítás fedezetbe kerüljön. Mindazonáltal – ahogy a gazdasági társaság által kötött felelősségbiztosítási szerződés esetén a vezető tisztségviselő társasági hitelezőkkel szembeni önálló felelősségénél is megállapítottuk – úgy véljük, az ilyen károk esetén sincs megfelelő érdekkapcsolat a vezető tisztségviselő és a gazdasági társaság között.

A vizsgált D&O felelősségbiztosítási szerződések alapján megállapítható – s hogy azt a szakirodalomban is láthatjuk⁷⁶⁴ –, hogy e biztosítás fedezetébe – függetlenül attól, hogy azt a gazdasági társaság vagy a vezető tisztségviselő köti – a kár és sérelemdíj mellett számos, különböző módon felmerülő költséget is bevonnak. Ilyennek minősül például a károkozással kapcsolatosan felmerült hatósági vizsgálatok és eljárások költségei, a jogvédelmi költségek és a sürgős jogvédelem költsége, a jó hírnév sérelmének orvoslása körében felmerülő költségek, egyes szakmai tanácsadók igénybevételével felmerülő költségek (pl. adótanácsadó, kárenyhítési tanácsadó), de találkozunk olyan termékkel is, amelyek a munkáltatóként elkövetett jogsértések miatt (pl. jogellenes felmondás) érvényesített igényekre is fedezetet nyújtnak.

⁷⁶⁴ Vö.: BARTA [2018]: i.m. 226.

IV.4.2.3. A vezető tisztségviselői felelősségbiztosításban alkalmazott korlátozások

A vezető tisztségviselői felelősségbiztosítási szerződésekben a biztosítók jellemzően többféle korlátozást alkalmaznak. Egyrészt a – már önmagában is korlátozásnak tekinthető⁷⁶⁵ – biztosítási összeget érintő korlátozás figyelhető meg, ennek keretében limiteket és gyakran ún. szublimiteket (egyreszt károk/biztosítási események esetén alkalmazott a limit összegén belüli további limit) is alkalmaznak. A biztosítási összeget érintő korlátozásnak tekinthető még az önrész viselésére vonatkozó szerződéses rendelkezés is, amelynek mértéke változó. Ezekre tekintettel tehát a biztosítók soha nem vállalják a teljes kár megfizetését.⁷⁶⁶

A kockázatviselés időbeli hatályával kapcsolatos korlátozás tekintetében megállapítható, hogy a biztosítási szerződések jellemzően a kockázatviselés kezdetét, de legfeljebb a retroaktív fedezet⁷⁶⁷ kezdő időpontját követően bekövetkező és a szerződés hatálya alatt a biztosító részére bejelentett igényekre terjednek ki. A szerződésekben alapvetően alkalmaznak olyan rendelkezést, amely szerint a bejelentés a szerződés megszűnését követő bizonyos időszakon belül még megtörténhet, amely jellemzően a kárbejelentésre egyébként előírt időszakhoz igazodik (ez jellemzően 30 nap), hiszen ennek hiányában a biztosítás fedezete nem terjedne ki a biztosítási szerződés megszűnését közvetlenül megelőző időszakra, amely egyértelműen ellentétes a szerződés rendeltetésével. A szerződésekben jellemzően külön díj ellenében lehetőség van kiterjeszteni a kárbejelentési időszak időtartamát, akár több éves időtartamra is, hiszen előfordulhat, hogy a kockázatviselési időszak alatt tanúsított magatartásból eredő kár felfedezésére, vagy a társasággal szembeni érvényesítésére csak a biztosítási időszakot követően kerül sor. Ilyen

⁷⁶⁵ Tekintettel arra, hogy a biztosító kizárólag a biztosítási összeg erejéig téríti meg a kárt, ezért a biztosítottat terhelő összkár kockázatának viszonyában a biztosítási összeg korlátozásnak minősül.

⁷⁶⁶ BARTA [2018]: i.m. 227.

⁷⁶⁷ A retroaktív fedezet a biztosítási szerződésben megjelölt kockázatviselés időtartamát megelőző időszak alatt bekövetkezett, de csak a kockázatviselés kezdetét követően azonosított kockázatok fedezetbe vonását jelenti. Barta a retroaktív fedezetet rendkívül hasznosnak tartja, hiszen gyakran fordul elő, hogy csak a gazdasági társaság új vezető tisztségviselője fedezi fel a károkat. Vö.: BARTA [2018]: i.m. 227.

kiterjesztés alkalmazására a vezető tisztségviselő által kötött D&O felelősségbiztosítási szerződés esetén komoly jelentősége lehet, hiszen a wrongful trading felelősség olyan vezető tisztségviselővel szemben is megállapítható, akinek már – legfeljebb – három éve megszűnt a tisztsége.⁷⁶⁸

A korlátozások körében kiemelhető a területi hatály kapcsán alkalmazott korlátozás. E tekintetben komoly különbségek figyelhetők meg az egyes szerződési feltételekben. Találkozunk olyan rendelkezéssel,⁷⁶⁹ amely kizárólag a Magyarország területén bekövetkezett károk esetén nyújt fedezetet, kivéve, ha a biztosítási szerződés ettől eltérően rendelkezik. E tekintetben megállapítható, hogy ez jelentősen befolyásolhatja a hazai gazdasági társaságok kockázatvállalását, hiszen az ilyen biztosítási szerződés a határon átnyúló tevékenységekkel kapcsolatos kockázatokra nem terjed ki. Találkozunk olyan általános szerződési feltétellel is,⁷⁷⁰ amely e tekintetben nem tartalmaz konkrét rendelkezést, hanem a felek egyedi tárgyalására bízta a kérdés megítélését. Ez alapján tehát elegendő a Magyarországon bekövetkezett károkra kiterjeszteni a fedezetet, ha a szerződő fél nem végez határon átnyúló tevékenységet és annak végzését nem is tervezi, valamint így lehetőség van konkrét országok megjelölésére is, amennyiben a határon átnyúló tevékenység ilyen formában azonosítható.⁷⁷¹ Találkozunk továbbá olyan termékkel is,⁷⁷² amelynek területi hatálya nem – legalábbis szűk körben, az Amerikai Egyesült Államok kivételével – korlátozott, a biztosítási termékismertető szóhasználata szerint „világszerte” bekövetkezett és érvényesített károkra nyújt fedezetet.

A szolgáltatás teljesítése alóli mentesülés körében alapvetően a Ptk. szerinti rendelkezések alkalmazása figyelhető meg, s ahogy arra az előzőekben is

⁷⁶⁸ BARTA [2018]: i.m. 227.

⁷⁶⁹ Vö.: https://www.chubb.com/content/dam/chubb-sites/chubb-com/hu-hu/businesses/property-casualty/documents/pdf/easset_upload_file59694_1252815_e.pdf, letöltve: 2022.01.30.

⁷⁷⁰ Vö.: https://biztositasifeltetelek.hu/Allianz/allianz_2328.pdf, letöltve: 2022.01.30., valamint <https://www.generalih.hu/Biztositas/Ceges/Felelosseg-es-jogvedelmi-biztositasok/Szakmai-felelossegbiztositasok/Vezeto.aspx>, letöltve: 2022. 01. 30.

⁷⁷¹ Természetesen a további kiterjesztések a biztosítási díj mértékét befolyásolják.

⁷⁷² Vö.: https://colonnade.hu/wp-content/uploads/IPIDVagyon/Colonnade_FIDO_IPID_2018_11_20.pdf, letöltve: 2022.01.30., továbbá https://colonnade.hu/wp-content/uploads/IPIDVagyon/Colonnade_COL_DO_IPID_2018_11_20.pdf, letöltve: 2022.01.30.

utaltunk a szándékosságot és a súlyos gondatlanságot, mint a mentesülés eseteit nem konkretizálják, amelyet nem tartunk szerencsésnek. Úgy gondoljuk, hogy legalább példálózó jelleggel néhány olyan, a vezető tisztségviselőt terhelő kötelezettség felsorolása indokolt lenne, amelynek elmulasztását pl. súlyos gondatlanságnak tekinti a biztosító. Vitára adhat ugyanis okot az, hogy pl. figyelembe kell-e venni a mulasztás okát abban az esetben, ha a vezető tisztségviselő a részére előírt határidő (pl. a Ptk. által) vagy más kötelezettség teljesítését elmulasztja vagy önmagában a jogszabály által előírt kötelezettség elmulasztása súlyos gondatlanságnak minősül? Ehhez kapcsolódik az az eset – bár a szerződésekben külön nevesítik – ha a kár bekövetkezését a vezető tisztségviselő által elkövetett bűncselekmény okozta.

Mindezek mellett az egyes biztosítási feltételek kizárásokat is tartalmaznak, amelyek egyrészt lehetnek a biztosítási események köréből kizárt események (környezetszennyezésből eredő károk, más biztosítási szerződéssel fedezhető biztosítási események, így pl. munkavállalókat érő károk fedezetére köthető biztosítás, illetve a termékfelelősségbiztosítás), vagy a biztosítási esemény bekövetkezése miatt keletkezett károk tartalmát érintő korlátok (pl. a személyi sérüléssel járó károk és a dologi károk kizártak), esetleg más vagyonsökkenést eredményező események (pl. kötbér érvényesítése a biztosítottal szemben, hatóság vagy bíróság által kiszabott bírság).

IV.4.2.4. Konklúzió a D&O felelősségbiztosítási szerződések kapcsán

A jelen fejezetben az volt a célunk, hogy vázoljuk a vezető tisztségviselői felelősségbiztosítással kapcsolatosan felmerülő egyes problémákat, amely során elsősorban azt elemeztük, hogy hogyan jelennek meg a biztosítási gyakorlatban alkalmazott termékekben a vezető tisztségviselő felelősségének egyes irányai, mire terjed ki a biztosítási fedezet és milyen korlátozásokat alkalmaznak a biztosítási szerződésben. Ennek fő apropóját az adta, hogy a vezető tisztségviselő a társaságnak okozott károkért a szerződéshez szabályai

szerint felel, tehát a vezető tisztségviselői felelősségbiztosítások részben kapcsolódnak a kontraktuális kárfelelősséghez.

A D&O felelősségbiztosítási termékeknek három jogszabályhelyben rögzített felelősségi alakzatokra kell érdemben reflektálniuk. Láthattuk, hogy a felelősségi rendszer komplex, hiszen a károsulti pozícióban többféle személyi kör is állhat: maga a társaság, társaságon kívüli harmadik személy, akivel a társaság jogviszonyban áll, de olyan harmadik személy is, akivel sem a társaság, sem a vezető tisztségviselő nem áll szerződéses viszonyban. A károsult személyének heterogenitásán túl tovább bonyolítja a helyzetet az is, hogy e három felelősségi tényállás tekintetében három különböző tartalmú norma határozza meg a felelősség mércéjét: kontraktuális, deliktuális és egy speciális deliktuális alapú felelősségi szabály is képezheti a felelősségre vonás alapját. A komplexitás harmadik vetülete a térítendő károk mértéke, hiszen ez is különböző az egyes felelősségi alakzatoknál: előrelátható károk, teljes kár, a csalárd gazdálkodással okozott vagyonsökkenés arányában térítendő kártérítési összeg. Mindemellett a felelősségre vonás menete és határideje is rendkívül összetett, amely megvalósulhat polgári vagy csődbíróság előtt, elévülési időben vagy szigorú határidőkhöz kötött egy- vagy kétlépcsős speciális eljárásban. Mindebből látható, hogy komoly kihívást jelent a vezető tisztségviselő több irányú, különböző mércéjű és mértékű felelősségének biztosítása. Sőt a biztosítási szerződések nem csak a vezető tisztségviselő, hanem más személyi kör, így a felügyelőbizottsági tagok és más vezető állású munkavállalók felelősségét is a biztosítási fedezetbe vonják, amely miatt tovább gyűrűzik a szerződés komplexitása.

A vezető tisztségviselők felelősségbiztosítása kapcsán is megállapítható, hogy bár a biztosítók a szerződésszegésből eredő károk kockázatát fedezetbe vonják, de kihasználnak minden, a biztosítási szabályozása és a szerződési szabadság által adott lehetőséget annak erős korlátozására.

Láthatóan kevés olyan szerződés van, amelynek megszegéséből eredő károk fedezetére találunk biztosítási terméket, a szerződésszegésből eredő károk és

kapcsolódó egyéb jogkövetkezmények kockázatára nyújtott
felelősségbiztosítási fedezet pedig igencsak részleges.

V. A személyiségi jogsértés, mint biztosítási esemény

A polgári jogi felelősség térképén hosszú ideig nem rendelkezett „koordinátákkal” a személyiségi jogok védelme, illetve az immateriális károk elismerése. A deliktuális felelősség talaján nyugvó polgári jogi felelősség a XX. század elejéig bizonytalan arccal fordult a személyiségi jogok megsértéséből eredő nem vagyoni károk, sérelmek megtérítésének lehetősége felé.⁷⁷³ A legnagyobb problémát az immateriális sérelmek értékének, tulajdonképpen az elszenvedett kár mértékének a meghatározhatatlan mivolta okozta.⁷⁷⁴

A személyiségi jogok megsértésének szankcióit hatályos jogunkban két csoportra oszthatjuk: i) objektív, azaz felróhatóságtól független⁷⁷⁵ és ii) szubjektív, azaz felróhatóságtól függő jogkövetkezmények. A szubjektív szankciók közzé soroljuk a sérelemdíj jogintézményét és a személyiségi jogsértéssel okozott kártérítési felelősséget. Dolgozatunkban a sérelemdíj jogintézményének biztosítási fedezetbe vonását vizsgáljuk részletesen.

E helyütt csupán felvetjük: vajon az objektív jogkövetkezmények viselése áthárítható-e egy harmadik személyre, a biztosítóra? Véleményünk szerint e kérdésre adott válasz – az objektív szankciók nem teljes körére kiterjedően – „igenlő”, s erre a gyakorlatban is látunk példákat. Ahogy a D&O felelősségbiztosítás fedezetének ismertetésénél is láthattuk, ilyennek tekinthető a jó hírnév megsértésével okozott sérelem helyreállításának költségei,⁷⁷⁶ amelyet számos biztosító fedezetbe von.⁷⁷⁷

⁷⁷³ A bizonytalanságot a joggyakorlat mellett a jogirodalom is tovább fokozta, ugyanis a személyiségi jogok értékének meghatározása lehetetlen feladatnak bizonyult, így az elszenvedett sérelem (t.i. a kár) mértékének meghatározása is ily sorsra jutott. A kár bekövetkezésének szükségességére vonatkozó bizonyítás elhagyása a régi magyar magánjog abszolút természetellenes észjátéka lett volna. Grosschmid Béni fogalmazott úgy, hogy „*mihelyt a törvény a kártérítés kirovására nem értené bele alattomban a vagyonbeliség korlátját, a törvény tételei elveszítenék határukat. (...) „oly általános kritérium, t.i., a mely az effélét a törvény által olykor csakugyan jóvátétetni óhajtott nem vagyonbeli hátrányoktól el tudná választani, még nincsen föltalálva.”* ZSÖGÖD [1900]: i.m. 766.

⁷⁷⁴ A polémia kiküszöbölése céljából a nem vagyoni sérelmek kompenzálására méltányossági alapon fogalmazott meg rendelkezést az 1928-as Mtj. 1114.§-a. Vö. BOYTHA: i.m. 4.

⁷⁷⁵ Vö.: Ptk. 2:51.§

⁷⁷⁶ Amelyet a Ptk. 2:51.§ (1) bekezdés d) pontjának körébe sorolhatunk.

⁷⁷⁷ BARTA Judit: A gazdasági társaság vezető tisztségviselőjének felelősségi rendszere és a vezetői felelősségbiztosítás. In: Homicskó, Árpád Olivér; Szuchy, Róbert (szerk.): *Studia in honorem Péter Miskolczi-Bodnár: 60.* Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2017, 25–37.

V.1. A sérelemdíj az új Ptk.-ban

A nem vagyoni károk, sérelmek szövevényes életútjának⁷⁷⁸ új fejezetét nyitotta meg az új Ptk. a sérelemdíj intézményének bevezetésével, amelynek alapvető nívója, hogy a sérelmet szenvedett fél válláról leveszi a kár (sérelem) bizonyításának terhét azzal, hogy a sérelem bekövetkezésének bizonyításával (megdönthető) vélelmet állít fel a hátrány okozása tekintetében.⁷⁷⁹ Ezzel tulajdonképpen nemcsak a törvény kárra vonatkozó – Grosschmidi szófordulattal élve – „*vagyonbeliségének*” határait törte át. Ugyanakkor megnyitotta a kapukat az immateriális károk elbagatellizálására és a morális, erkölcsi jellegű kártételek igénylésének lehetősége felé. A sérelemdíj szabályozási jellege okán félő volt, hogy a bagatell igények tömegét fogja előidézni, amely egyrészt a sérelemdíj automatikus megítélésének veszélyét jelentette, másrészt – a személyiségi jogok megszorító értelmezése esetén – a személyiségvédelem szintjének csökkenését is eredményezhette.⁷⁸⁰

A kár fogalmától való elszakadása eredményeképpen a sérelemdíj nevesítésre került a felelősségbiztosítás fogalmában is, így a vele járó kérdések itt is megjelennek.⁷⁸¹ A sérelemdíj bevezetésével a jogalkotó nem csupán a nem

⁷⁷⁸ A személyiségi jogok fejlődésének és a nem vagyoni kár „életútjának” bemutatásához lásd: LÁBADY Tamás: *A nem vagyoni kártérítés újabb bírói gyakorlata*. ELTE Jogi Továbbképző Intézet, Budapest, 1992.; FÉZER Tamás: *A nem vagyoni (erkölcsi) sérelmek megítélése a polgári jogban*. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2011.; PETRIK Ferenc: *A személyiségi jog védelme*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1991.; BARZÓ Tímea: A nem vagyoni sérelem szankcionálásának fejlődési tendenciái. In: Gellén K. – Görög M. (szerk.): *Lege Et Fide Ünnepi tanulmányok Szabó Imre 65. születésnapjára*. Iurisperitus Kiadó, Szeged, 2016, 38–49.

⁷⁷⁹ Vö. Ptk. 2:52. § (2) bekezdés. Ezt megerősíti a Fővárosi Ítéltábla is, amely az 1/2013. (VI.17.) kollégiumi véleményében a sérelemdíj iránti igényt tartalmazó keresetlevél tekintetében rögzíti, hogy mivel a Ptk. megfogalmazása alapján a személyiségi jogot sértő magatartás minősül a kötelelemkeletkeztető ténynek, ezért a keresetlevélben csupán ezt a magatartást kell ismertetni. Lásd továbbá SZABÓ Csilla: „A sérelem bére” – új bírói gyakorlat a nem vagyoni sérelem megítélése kapcsán. *Polgári jog*, 2017/9. szám, (online folyóirat).

⁷⁸⁰ FÉZER Tamás: Megőrizve megszüntetni! A sérelemdíj bevezetésének korai tapasztalatai. In: Gárdos-Orosz – Menyhárd (szerk.): *Az új Polgári Törvénykönyv első öt éve*. Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet, Budapest, 2019, 126–127.

⁷⁸¹ Mi több, gyakran nyomatékosabban jelenik meg a sérelemdíj biztosításban történő megítélése. A sérelemdíj iránti igényekkel ugyanis számtalan esetben a bíróságoknál korábban „találkozik” a biztosító. Kétségtelen, hogy a legtöbb sérelemdíj iránti igény a kötelező gépjármű-felelősségbiztosítást végző biztosítók részére kerül bejelentésre a gépjármű által okozott balesettel összefüggésben keletkező személyiségi jogsértések miatt. Nagyon lényeges tehát, hogy a biztosító hogyan ítéli meg a sérelemdíj kérdését, mivel a bírósági szintre jellemzően azokban az esetekben jut el az igény, amikor a biztosító elutasította azt vagy a kárrendezési eljárás során alacsonyabb összegű térítést ajánlott fel, mint amely a károsult igényének megfelelt volna.

vagyoni kártérítés jogintézményét nevezte át, hanem azt kiszakította a kártérítési felelősség köréből és áthelyezte a személyiségi jogok megsértésének szankciói közé.⁷⁸²

A személyiségi jogsértés a személyiségvédelem általános jellegű, abszolút jogviszonyának, relatív jogviszonnyá fordulását eredményezi,⁷⁸³ azt új kötelemkeletkeztető tényként is nevesíti⁷⁸⁴ a törvény. A személyiségi jogsértés esetén alkalmazható felróhatóságtól független, objektív szankciók körét a Ptk. 2:51.§ sorolja fel, e mellett a felróhatóságtól függő, szubjektív szankciók körében két jogintézményt különíthetünk el,⁷⁸⁵ ezek a személyiségi jogsértéssel okozott kár esetén előterjeszthető *kártérítési igény*, valamint az új Ptk. nívuma a *sérelemdíj*.

A Ptk. 2:52. § (1) bekezdése alapján bármely személyiségi jogsértés alapján sérelemdíj igényelhető, amely „*a személyiségi jogok megsértésének vagyoni elégtétellel történő közvetett kompenzációja és egyben magánjogi büntetése.*”⁷⁸⁶ A sérelemdíj megállapítására a kártérítési felelősség szabályait kell alkalmazni,⁷⁸⁷ amely utaló szabály körül több bizonytalanság is felmerült, így pl. vajon a kártérítési felelősség felhívott szabályára tekintettel a generális vagy az általános kárfelelősségi szabályokat kell alkalmazni? A szerződésszegéssel okozott személyiségi jogsértés esetén érvényesíthető-e a sérelemdíj, s ha igen, a felróhatóság alóli kimentésre az objektív kontraktuális felelősségi szabályokat kell-e alkalmazni? A jogirodalom álláspontja, hogy a sérelemdíj megállapítására a felelősségi alakzatok azon formáját, illetve arra vonatkozó szabálykörnyezetet kell alkalmazni, amellyel a személyiségi jogsértést okozták. Ebből következik

⁷⁸² VIZKELETI Edit: A sérelemdíj elméleti és gyakorlati kérdései. In: Görög – Menyhárd – Koltay (szerk.): *A személyiség és védelme*. Budapest, ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, 2017, 339., ugyanígy FÉZER [2019]: i.m. 126.; valamint BARZÓ Tímea: A sérelemdíjról a jogtudós alkotmánybíró, bíró és polihisztor szemüvegén át. In: Landi – Koltay – Menyhárd (szerk.): *Lábady Tamás emlékkönyv*. Wolters Kluwer, Budapest, 2019, 133–147.

⁷⁸³ ASZTALOS László: *A polgári jogi szankció*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1966, 362.

⁷⁸⁴ Ptk. 6:2. § (1) bekezdés.

⁷⁸⁵ BARZÓ Tímea: A személyiségi jogok. In: Prof. Dr. Bíró György (Szerk.). *Új magyar polgári jog tankönyv, (I-VIII.) Általános Tanok és Személyek Joga*. Novotni Alapítvány a Magánjog Fejlesztéséért, Miskolc, 2013, 239–240. és 282–283.

⁷⁸⁶ A Polgári Törvénykönyv Indokolása.

⁷⁸⁷ Ptk. 2:52. § (2) bekezdés.

tehát, hogy a szerződésszegéssel okozott személyiségi jogsértés esetén a szigorúbb kimentési szabályokat kell alkalmazni.⁷⁸⁸ A szerződésszegést megvalósító magatartások köre – tekintettel a szerződések diverzív jellegére – taxatív módon nem határozható meg, így bármely szerződésszegés eredményezhet személyiségi jogsértést,⁷⁸⁹ s így annak egyik lehetséges jogkövetkezménye lehet a sérelemdíj is.⁷⁹⁰

Ki kell azonban emelni, hogy a sérelemdíj alkalmazása nem jelent automatikus és feltétlen reakciót a személyiségi jogsértésre.⁷⁹¹ A sérelem bizonyítási kényszerének hiánya felveti azt a problémát, hogy vajon a sérelemdíjat minden jogsértés esetén ki kell-e szabni? A Kúria mellett működő Új Ptk. Tanácsadó Testületének sérelemdíj alkalmazásához fűzött véleménye alapján meg kell akadályozni „*a személyiségi jogok és a jogvédelem inflálódását és a joggal való visszaélést megvalósító igényérvényesítést,*” így a bíróság elutasíthatja a keresetet, ha a kérelmezőt nem érte olyan jellegű nem vagyoni sérelem, amely sérelemdíjra adhat alapot, illetve, amelyet sérelemdíjjal szükséges kompenzálni.⁷⁹²

V.2. A sérelemdíj funkciói és a biztosíthatóság kérdése

A Ptk. indokolása kettős funkcióval ruházza fel a sérelemdíjat, egyrésztől kompenzál, másrésztől megelőz. Előbbi, kompenzációs funkciója a sérelemmel

⁷⁸⁸ FUGLINSZKY Ádám: A szerződés általános szabályai – a szerződésszegés. In: Wellmann György (Szerk.), Petrik Ferenc (főszerk.): *Polgári Jog, Kötelmi jog Első és Második Rész, Az új Ptk. magyarázata V/VI.* HVG-Orac Lap-és Könyvkiadó, Budapest, 2013, 231–232.; ugyanígy Barzó [2019]: i.m. 140., továbbá NOCHTA Tibor: Sérelemdíj és kártérítés a személyiségi jogok szerződésszegéssel történő megsértéséért. *Forum: Acta Juridica et Politica*, 2021/3. szám, 299.

⁷⁸⁹ A szerződésszegéssel okozott személyiségi jogsértés egyes lehetséges formái és jogkövetkezményei tekintetében – az újabb szakirodalom köréből – kiemeljük Zlatin Zlatev munkásságát, aki – bár megjegyezzük, hogy a common law tekintetében –, de rendkívül mélyrehatóan vizsgálja az egyes szerződés típusok szerinti szolgáltatások, s így a szerződéssel elérni kívánt cél tükrében az elszenvedett/elszenvedhető nem vagyoni sérelmek egyes kérdéseit, különösen annak azonosíthatóságát, illetve a megítéléssel kapcsolatos problémákat. Vö.: ZLATEV, Zlatin: Recoverability of Damages for Non-pecuniary Losses Deriving from Breach of Contract. *Oxford Journal of Legal Studies*, 2021/3. szám, 638–662.

⁷⁹⁰ NOCHTA [2021]: i.m. 299.

⁷⁹¹ MOLNÁR: i.m. 746., valamint vö. a Kúria Pfv. IV. 21.764/2015. számú döntése.

⁷⁹² A Kúria mellett működő Új Ptk. Tanácsadó Testületének véleménye, lásd: http://kuria-birosag.hu/hu/ptk?tid%5B%5D=344&body_value=, letöltve: 2017. június 7.

okozott hátrány kiegyenlítését,⁷⁹³ annak a pénzben kifejezett arányos kiegyensúlyozását célozza,⁷⁹⁴ s emellett az elégtételadás magába foglalja a jogsértés társadalmi elítélését,⁷⁹⁵ valamint lehetővé teszi, hogy a sérelmet szenvedett fél a megbomlott testi, lelki egyensúlya helyreálljon.⁷⁹⁶ Ezzel szemben a magánjogi büntetés funkciója rendkívül sajátos, egyedi jogintézményi jelleget ad a sérelemdíjnak,⁷⁹⁷ amely a hasonló jogsértések megelőzésére ösztönöz,⁷⁹⁸ tehát preventív célokat is szolgál,⁷⁹⁹ mind az egyén (speciális prevenció) mind pedig a társadalom szintjén (generális prevenció).⁸⁰⁰ A sérelemdíj preventív jellegét hangsúlyozza a kompenzáció mellett a BH2019. 10.268. számon közzétett döntés, amely szerint a „*sérelemdíj egyik funkciója az okozott hátrány kompenzációjaként a jogsértő és a személyiségi jogában sértett személy relációjában kifejezett anyagi kárpótlás, másrésztől a magánjogi büntetés a hasonló jogsértések megelőzése érdekében.*”

A magánjogi felelősségi szabályokkal nehezen összeegyeztethető büntető funkció kihangsúlyozása problémát jelenthet a gyakorlatban.⁸⁰¹ A jogirodalom sem egységes abban, hogy e két funkció közül melyik élvez elsőbbséget, helyesebben elsőbbséget kell-e adni bármelyiknek, de a többségi álláspont szerint – s amelyet magunk is követünk – alapvetően a reparatív funkcióját kell érvényesíteni, s a pönális funkciója csak másodlagos jellegű.⁸⁰² Ezzel szemben több bírósági határozat is született már, amelyek indokolásában kiemelték a sérelemdíj büntető funkcióját,⁸⁰³ de találkoztunk olyan – általunk helyesnek ítélt – bírói döntéssel, amely a sérelemdíj funkcióinak helyes egyensúlyának megtalálására fekteti a hangsúlyt azzal, hogy rögzíti „*a funkcióknak az*

⁷⁹³ VIZKELETI: i.m. 341.

⁷⁹⁴ BARZÓ [2019]: i.m. 139.

⁷⁹⁵ BARZÓ [2019]: i.m. 139.

⁷⁹⁶ VIZKELETI: i.m. 341.

⁷⁹⁷ BARZÓ [2019]: i.m. 139.

⁷⁹⁸ VIZKELETI: i.m. 341.

⁷⁹⁹ FUGLINSZKY Ádám: *Kártérítési jog*. HVG-Orac, Budapest, 2015, 834.

⁸⁰⁰ VIZKELETI: i.m. 343.

⁸⁰¹ VÉKÁS Lajos: *Sérelemdíj – fájdalomdíj: Gondolatok az új Ptk. reformjavaslatáról a német jog újabb fejleményei tükrében*, Magyar Jog 2005/4. szám, 198.

⁸⁰² VÉKÁS Lajos: *Bírálat és jobbitó észrevételek az új Ptk. Törvényjavaslatához (a zárószavazás előtt)*, Magyar Jog, 2013/1. szám, 4.

⁸⁰³ Szegedi Ítéltábla Pf.I.20.234/2015/2., Debreceni Ítéltábla Pf.I.20.623/2015/7., Fővárosi Ítéltábla 2.Pf.20.393/2015/5/II. számú döntések.

egyensúlyát sérelemdíj alkalmazásakor meg kell őrizni a polgári jogi szankciós rendszer keretein belül. Nem alkalmazható a sérelemdíj olyan körülmények között, ahol a magánjogi szankció kompenzációs funkcióját elveszíti, ugyanakkor szinte kizárólag magánjogi büntetésként hat.”⁸⁰⁴

A sérelemdíj funkciójának vizsgálatára a felelősségbiztosítási fedezetbe vonás tekintetében is jelentősége van, hiszen a represszív jellegű kockázatok (különösen a bírság jellegű szankciók) felelősségbiztosítási fedezetbe vonása dogmatikailag nem támogatható, bár a biztosítási gyakorlatban ez a megközelítés kezd meghaladottá válni. Az elutasítás indoka, hogy amennyiben az egyén a részére büntetésként kiszabott szankció alól mentesítésre kerül, úgy teljes mértékben kiüresedik a szankció büntető jellege. A felelősségbiztosítás kompenzációs funkciója a megbomlott vagyoni egyensúly kötelezett helyett történő helyreállítását szolgálja. Rendkívül fontos tehát azt vizsgálni, hogy a sérelemdíj büntető funkciója milyen szerepet tölt be a jogintézmény érvényesülésében, a megbomlott immateriális egyensúly helyreállítása mellett. Tekintettel arra, hogy a sérelemdíj elsődleges funkciójának a kompenzációt tekintjük, nem látjuk akadályát a biztosítási fedezetbe vonásának, azonban erkölcsileg támogatjuk azt a megközelítést, hogy a biztosítási szerződésnek is segítenie kell a büntető funkció érvényesülését, így a megfelelő szerződéses technikák alkalmazásával a biztosított vállán kell hagynia a kockázat olyan részét, amellyel a represszió érvényesülhet. Megjegyezzük azonban, hogy gyakorlati szempontból, s mind inkább a felelősségbiztosítási fedezetbe vonás szempontjából nem látjuk tetten érhetőnek (gyakorlatilag lehetetlen ennek elkülönítése) azt, hogy a kiszabott sérelemdíjban milyen mértékben érvényesül a pönális funkció, illetve milyen mértékben a kompenzációs cél.

V.3. A sérelemdíj mértékének megállapításával összefüggő problémák

A sérelemdíj által generált problémákkal – amely alapvetően a sérelemdíj mértékének megállapításában áll – nemcsak a bíróságoknak kell megküzdenie,

⁸⁰⁴ Vö.: a Fővárosi Ítélőtábla Pf.21106/2016/7. számú döntése.

hanem a biztosítóknak is. Tekintettel arra, hogy a legtöbb sérelemdíj iránti igény érvényesítése az egészséghez-, testi épséghez- és élethez való jog megsértéséből fakad, amelyek sok esetben kapcsolódnak kötelező felelősségbiztosítással fedezett tevékenységekhez, így a biztosítók gyakran képezik a bírósági ítélezés „előszobáját”. A biztosítási feltételekben megfigyelhető, hogy a sérelemdíjért való helytállást jellemzően kizárják a biztosítók a fedezet köréből. Alapvetően kérdéses, hogy ezt megteheti-e a biztosító, hiszen a felelősségbiztosítás fogalmának tartalmát képezi a sérelemdíj alóli mentesítés kötelezettség is. A szakirodalmi álláspontok alapvetően ütköznek, van olyan álláspont, amely – fogalmi elem lévén – nem tartja kizárhatónak a sérelemdíjért való helytállást.⁸⁰⁵ Ellenben a Ptk. kommentár szerint nem kizárt, hogy a sérelemdíj mértékét a felek nulla forintban határozzák meg.⁸⁰⁶ Harmadik felfogás – amelyet mi is képviselünk – a felelősségbiztosítás fogalmának olyan értelmezése, amely a biztosító által megtérítendő „*kár, illetve sérelemdíj*” fogalmi elemekben szereplő „*illetve*” szó nyelvtani értelmezése szerint jelenthet konjunktív és diszjunktív feltételt is. Utóbbi elfogadása esetén a felek szerződésükben szabadon állapíthatják meg, hogy mi tartozik a felelősségbiztosítási fedezet alá.⁸⁰⁷ Véleményünk szerint a diszjunktív értelmezés azért helytálló, mert a biztosítás alapvető tétele, hogy a biztosító és a szerződő fél kizárólagos megállapodásán alapul a biztosítási esemény és a biztosítás fedezetének meghatározása.⁸⁰⁸

Érdekes kérdést vethet fel a kötelező gépjármű-felelősségbiztosításnál a sérelemdíj jogintézménye. A problémahalmaz növeli a gépjármű üzemeltetése során a károkozó gépjárműben nem biztosított minőségében utazó harmadik személy, illetve adott esetben a biztosítottak⁸⁰⁹ egymással szemben támasztható

⁸⁰⁵ Így pl. BARTA (2017):

⁸⁰⁶ TÓKEY: i.m. 2153.

⁸⁰⁷ TÓKEY: i.m. 2153.

⁸⁰⁸ Ezt állapította meg a Kúria is a BH2021. 283. számon közzétett döntésében is. A döntés II. pontjában megállapításra került, hogy „*A biztosítási védelem terjedelmét a szerződő felek egyező akaratnyilvánítással szabadon határozzák meg.*”

⁸⁰⁹ A Gfbt. 3.§ 4. pontja szerint biztosított a gépjármű üzemeltetője és a gépjárművet vezető személy is. Amennyiben e személyi kör elválik egymástól, s mindkét személy a gépjárműben utazik (előbbi értelemszerűen, mint utas), úgy a Gfbt. 15.§ c) pontja alapján az egymással szemben támasztható dologi igényekre nem terjed ki a biztosítási fedezet, azonban a személyi károkra (így a sérelemdíj iránti igényre) igen.

személyiségi jogsértésből eredő sérelemdíj iránti igényének megítélése. Érdekesség, hogy a jogalkotó a gépjármű üzemeltetése során okozott károk elbírálását a deliktuális felelősség körébe utalja,⁸¹⁰ abban az esetben is, ha a felek között szerződéses kapcsolat állt fenn a károkozás idején. A jogszabályhely rögzíti, hogy a kár megítélésén kívül az egyéb szerződésen alapuló kártérítési igények elbírálását nem érinti.⁸¹¹ Ezzel jelentős dogmatikai és a jogbiztonságot érintő – újabb – kérdések vetődnek fel.⁸¹²

Sem az anyagi felelősség megállapítása, sem eljárásjogi szempontból nem közömbös ugyanis, hogy a sérelemdíjat szerződésen kívüli magatartás okozta, vagy kontraktuális alapon⁸¹³ terheli a felelősség a biztosítottat (adott esetben a gépjármű üzemeltetőjét, vagy a gépjármű vezetőjét). Anyagi jogi szempontból a felelősség megállapításának körében a kimentés eltérő feltételeinek bizonyítása, a megtérítendő kár mértékének meghatározása mind olyan kérdés, amely eltérő megítélés alá esik a két felelősségi rezsim esetében. Eljárásjogi szempontból a jogalap pontos megjelölése⁸¹⁴ elengedhetetlen feltétele a keresetlevélnek, mivel annak pontatlansága a keresetlevél visszautasítását⁸¹⁵ eredményezi.⁸¹⁶

⁸¹⁰ Vö. Gfbt. 27.§

⁸¹¹ Vö. a Gfbt. indokolása.

⁸¹² Megjegyezzük, hogy egyáltalán nem közömbös, hogy a gépjármű üzemeltetésével okozott kár a károsult és a károkozó közötti ingyenes vagy visszerthes szerződés elszegésével keletkezett. Előbbi esetben a felróhatóság alapú kimentés helyett a veszélyes üzemi felelősség szabályai szerint mentheti ki magát a károkozó, míg utóbbi esetében az enyhébb (?) veszélyes üzemi felelősség szabályai, s nem a szigorú kontraktuális felelősségi normák alapján. (a két felelősség összehasonlítása most nem feladatunk, de megjegyezzük, hogy lehet olyan esetkör is, amikor ez utóbbi enyhébb, mint a veszélyes üzemi felelősség). Mi több ez azt is jelenti, hogy akkor is felel a károkozó, ha a kontraktuális felelősség alól kimentené magát. E mellett Kemenes István úgy foglal állást, hogy az ingyenes személyszállítási szerződés körében okozott károk megtérítésére a veszélyes üzemi felelősség alkalmazandó. KEMENES [2017]: i.m. 7.

Azonos állásponton van az új Ptk. Tanácsadó testülete a Ptk. 6:147. (1) bekezdéséhez adott véleményében.

Nem melleleg véleményünk szerint a Gfbt. 27.§-a áttöri a non-cumul szabályt az utaló szabályával „összszavarja”.

⁸¹³ A szerződésszegés hiányba önmagában kizárja a sérelemdíj iránti igény érvényesítését is. (vö. BDT2018. 3878)

⁸¹⁴ Helyesebben: az érvényesíteni kívánt jog megjelölése a jogalap útján (Pp. 170. § (2) bekezdés b) pont)

⁸¹⁵ vö.: Pp. 176.§ (1) bekezdés j) pont és 170. § (2) bekezdés b) pont

⁸¹⁶ Így foglalt állást a bíróság a BDT2018. 3878 számon közzétett ítéletében, amely szerint „*Ha a felperes szerződésszegéssel okozott vagyoni kárának megtérítését – felhívás ellenére – deliktuális kárfelelősségi alapon terjeszti elő, a kereseti követelést a további kártérítési feltételek vizsgálata nélkül el kell utasítani.*”

A sérelemdíj mértékének meghatározása sem tartozik a jogintézmény egyszerű kérdései közé. A jogalkotó csupán a figyelembe vehető körülmények nem taxatív felsorolásával⁸¹⁷ ad támpontot a jogalkalmazó számára. Ezzel teljes mértékben a bíróságra bízta az összeg meghatározását, amely nagyfokú bizonytalanságot eredményez. Mindemellett a bíróság juthat olyan megállapításra is, hogy nem indokolt a sérelemdíj megállapítása.⁸¹⁸ A másik sérelemdíjjal kapcsolatos probléma pont abban ragadható meg, amivel a nem vagyoni kártérítéssel összefüggő problémákat próbálta a jogalkotó kiszűrni. Ez nem más, minthogy a Ptk. minden személyiségi jog tekintetében kiterjesztette a jogvédelmet és azok megsértése esetén nem szükséges a kár felmerülését, annak mértékét bizonyítani, valamint a Ptk. nem határozza meg azt a határt (ha egyáltalán van ilyen határ), amely fölött indokolt a sérelemdíj megállapítása, s amely alatt bagatellnek minősül a sérelem. E miatt bagatell igények sokasága érkezhethet a bíróságokra olyan sérelmek megjelölésével, amelyek nem indokolják a sérelemdíj kiszabását.

A sérelemdíj új szabályai megalkotásának egyik hátránya, hogy a bíróságot megfosztja annak a lehetőségétől, hogy nem vagyoni kár/sérelem bizonyítottságának hiányában utasítsa el a keresetet. Ennek következtében féléo volt, hogy sorra özönlenek majd a biztosítók és a bíróságok felé a különböző személyiségi jogok megsértése miatti igények. E probléma megoldására többféle alternatíva merülhet fel. Egyik, hogy mindegyik jogsérelem tekintetében megítéli a bíróság a sérelemdíjat, de a bagatell-jogsértések miatt csak nagyon csekély összegben, így egy idő múlva már nyilvánvalóvá válna az, hogy nem gazdaságos a bagatell-sérelmek miatti perbe bocsátkozás. Másik, hogy ilyen esetekben – a jogsértés tényének megállapítása mellett – nulla forint sérelemdíjat állapít meg a bíróság a sérelmet szenvedett fél javára. Fuglinszky Ádám szerint mindez megvalósítható, de contra legem bírói gyakorlathoz vezetne.⁸¹⁹

⁸¹⁷ Ptk. 2:52. § (3) bekezdés.

⁸¹⁸ Pfv. IV. 21.764/2015. sz.

⁸¹⁹ FUGLINSZKY Ádám: *Kártérítési jog. Új magánjog sorozat 7*, HVG - Orac Lap- és Könyvkiadó, Budapest 2015, 838–840.

A bírói gyakorlat igyekszik visszautasítani a bagatell igényeket. A Fővárosi Ítéltábla kollégiumi véleményének 5. pontjában pl. úgy foglal állást, hogy „*a személyiségi jog megsértésétől meg kell különböztetni az ennek a szintjét el nem érő, szubjektív érzéseken alapuló érdeksérelmeket.*” Ehhez azonban a jogalkalmazónak semmilyen támaszt nem ad, így ennek gyakorlati kimunkálása a bírókra, adott esetben a biztosítókra marad. E mellett tartani lehet attól, hogy az ügyvédek a személyiségi jogvédelemből üzletet generálnak és ők keresik majd fel az ügyfeleket, hogy „segítsék” a jogérvényesítésüket.⁸²⁰

A jogalkotó számára e tekintetben számos külföldi megoldás állt rendelkezésre, amelyekből merítve, azok adekvát módon történő átvételével és a magyar jogba történő beültetésével megoldást adhatott volna az említett polémiákra.

A holland jogrendszer az ún. komoly jogsértés kétlépcsős klauzuláját alkalmazza a személyiségi jogsértések, előterjesztett igények vizsgálatokor és elbírálásakor. A bíróság a vizsgálat tárgyává minden esetben a jogsértő magatartást teszi. A lépcső első szintjén megvizsgálja, hogy a kérelemben megjelölt magatartás objektíve alkalmas-e arra, hogy bárki számára sérelmet okozzon. Ha a válasz nem, a bíróság megvizsgálja, hogy a kérelmezőnél – szubjektíve – alkalmas volt-e sérelem okozására. Ha a második szinten igenlő választ ad a kérdésre, akkor a magatartás olyanak minősül, amely fájdalomdíj megítélését indokolja.⁸²¹ Ez a klauzula lehetővé teszi az esetek külön kezelését és azt is, hogy e síkon mozogva a felek eldönthessék érdemes-e hosszas pereskedésbe bonyolódni.⁸²² A holland megoldás alkalmas arra, hogy kiszűrje a bagatell igényeket, így véleményünk szerint e megoldásra kiemelt figyelmet kell fordítania a magyar gyakorlatnak.

⁸²⁰ Van erre gyakorlati tendencia, ugyanis számtalan sérelemdíj iránti igény került előterjesztésre a büntetés-végrehajtási intézményekben fogva tartott rabok személyiségi jogának megsértése miatt. A kérelem alapjául kivétel nélkül azt jelölték meg, hogy a büntetés-végrehajtási intézet nem biztosította a jogszabályban kötelezően előírt mozgásteret, sértve ezzel az emberi méltóságukat, vö.: 6.P.21.544/2015/7.; 8.P.21.546/2015/8.; 24.P.21.615/2015/14.; 11.P.21.640/2015/17.

⁸²¹ FÉZER [2011]: i.m. 104-106.

⁸²² FÉZER Tamás: *A bagatell igények kiszűrése a személyiségi jogi perekben*, lásd: <http://jogaszvilag.hu/rovatok/szakma/a-bagatell-igenyek-kiszurese-a-szemelyisegi-jogi-perekben>, letöltve: 2020. május 24.

Egy másik szembetűnő és érdekes megoldás a dán jogrendszerben észlelhető. A dánok egy tabelláris rendszert alkalmaznak, amelyben bizonyos feltételek alapján kategorizálásra kerülnek a sérelmek és az értük kiszabható nem vagyoni kártérítés összege. A táblázat strict, ahhoz a bíróság teljes mértékben kötve van, attól nem térhet el. Ez a jogbiztonság követelményének teljes mértékben megfelel, azonban egy ilyen strict táblázat magyar jogba történő bevezetése a személyiségi jogok védelmétől elvárt alkotmányos követelményeket rontaná le.⁸²³

V.4. A sérelemdíj a biztosítási feltételekben és annak biztosítási gyakorlata

A gyakorlati tapasztalatok azt mutatják, hogy azokban a felelősségbiztosítási jogviszonyokban, amelyekben előterjesztettek sérelemdíj iránti igényt, leggyakrabban az élet-, testi épség- és egészséghez való jog megsértésére alapozták azt.⁸²⁴ Természetesen bármely felelősségbiztosítási jogviszony keretében felmerülhet ilyen igény, azonban megállapítható, hogy a kötelező-gépjármű felelősségbiztosítás⁸²⁵ és az egészségügyi felelősségbiztosítás⁸²⁶ körében, valamint a vadászati jog gyakorlásával összefüggésben⁸²⁷ merülnek fel leginkább olyan jellegű jogsértések, amelyek dominánsak a biztosítási gyakorlatban is.

A jelen alpont keretében, többek között, azt vizsgáljuk, hogy az egyes biztosítótársaságok által nyilvánosan közzétett – online módon elérhető – felelősségbiztosítási szerződési feltételekben hogyan jelenik meg a sérelemdíj jogintézménye.

⁸²³ FÉZER [2011]: i.m. 204-205.

⁸²⁴ Ez jellemző volt már a régi Ptk. esetén a nem vagyoni kártérítés gyakorlatára is. Vö.: Lábady [1988]: i.m. 21.

⁸²⁵ Gfbtv. 4.§ (1) – (7) bekezdések.

⁸²⁶ 1997. évi CLIV. törvény az egészségügyről 108.§ (2) bekezdés.

⁸²⁷ A vadászati jog gyakorlásához szükséges vadászjegy, vagy vadászati engedély kibocsátásának egyik feltétele a vadászati felelősségbiztosítás, melyet az 1996. évi LV. törvény 60.§ (1) c) pontja, valamint a 79/2004. (V.4.) FVM rendelet 48.§ (1) bekezdése ír elő.

Az *Aegon Felelősségbiztosítás* felépítését tekintve komplex. Elsősorban meghatározza a felelősségbiztosításra vonatkozó általános szerződési feltételeket, amelyre a különös feltételekben szereplő rendelkezések ráépülnek. Ezek között találjuk meg az ún. „Általános felelősségbiztosítási szabályzat (alapbiztosítás)” szabályait, valamint három kiegészítő biztosítási feltételt, amelyek közül az első, nevezetesen a szolgáltatás-felelősségbiztosításra vonatkozó feltételeket kell kiemelni. A szerződési feltételek harmadik részében az egyes kiegészítő feltételek kerülnek rögzítésre, amelyek speciális felelősségi formák fedezetére adnak lehetőséget. Alapvetően megállapítható, hogy az alapbiztosítás keretében a felelősségbiztosítás fedezete nem terjed ki a biztosítottal szerződéses viszonyban lévő személynek, mint károsultnak okozott károkra, erre csak akkor van lehetőség, ha a kiegészítő szolgáltatás-felelősségbiztosítási feltételek szerint kerül megkötésre a szerződés. Ennek keretében a biztosító nem érinti a sérelemdíj iránti igényeket, arra vonatkozó rendelkezést valamennyi felelősségbiztosítási szerződés tekintetében az alapbiztosítás keretében határoz meg. Ez alapján a biztosítási szerződés elsősorban rögzíti, hogy csak abban az esetben vállalja a biztosító a sérelemdíj megtérítését, ha az személyi sérüléses károkozással van összefüggésben, valamint a kizárások között deklarálja, hogy nem vállalja az olyan sérelemdíj megtérítését, amelyet a sérelmet szenvedett fél testi/lelki sérülés, vagy egészségkárosodás *nélkül* terjesztett elő.⁸²⁸ E szerződési feltételben tehát a felek elsősorban szűkítik a sérelemdíj térítésének körét, s kizárólag a i) szerződés teljesítésével ii) a vele szerződő károsultnak okozott, iii) személyi sérüléssel összefüggő sérelemdíj iránti igényekre terjed ki. Megvizsgálva az egyes konjunktív feltételeket megállapíthatjuk, hogy a biztosítási fedezet egyrésztől csak a szerződésben foglalt valamely kötelezettség teljesítésével kapcsolatos személyiségi jogsértésre terjed ki. E rendelkezésnek kétféle értelmezését is látjuk. Egyrésztől kérdés, hogy a felek akaratára – s ilyen formában a biztosítás fedezete – vajon arra az esetre terjed ki, amikor a köztük lévő szerződés

⁸²⁸ Álláspontunk szerint e kizárás a felelősségbiztosítási fedezet terjedelme tükrében nem is értelmezhető, hiszen a fedezet a kizárásban foglaltaknál szűkebb sérelmekre terjed ki.

teljesítése érdekében aktív magatartást tanúsít a biztosított,⁸²⁹ tehát a biztosítási fedezet a *nem teljesítésből* (a szolgáltatás teljesítésének elmaradásából) eredő személyiségi jogsértésre nem terjed ki, vagy e rendelkezést úgy kell értelmezni, hogy a teljesítés alatt a szerződés keretébe tartozó bármely kötelezettséghez kapcsolódó magatartást érteni kell.⁸³⁰ Másrésztől kizárólag a károsult személyét érő személyiségi jogsértésre terjed ki a fedezet. E feltétel értelmezése természetes személy szerződő fél esetén nem okoz gondot, viszont – tekintve, hogy a biztosítás fedezete a biztosítottal szerződő károsultra terjed ki és a károsult személyére egzakt definíciót nem találunk – megítélésünk szerint nem terjed ki a fedezet azon károsult sérelmére, aki a biztosítottal szerződő jogi személy nevében eljáró természetes személynek minősül (pl. munkavállaló). A harmadik feltétel tovább szűkíti a fedezetet, mégpedig az csak a károsult személyét érő sérülés – tehát a károsult egészségét, testi épségét vagy életét, mint személyiségi jogot ért sérelmek – miatt előterjesztett sérelemdíj iránti igényt fedezi.

Az „*Aegon Szakmai Felelősségbiztosítás*” általános és különös részt tartalmaz. Utóbbi az egyes szakmaspecifikus rendelkezéseket tartalmazza, míg előbbi valamennyi különös feltétel esetén irányadó általános szabályokat határozza meg. A különös feltételek közül e helyütt a tervezői felelősségbiztosítást elemezzük. E termékben a felelősségbiztosítás fedezete a szerződésben felsorolt tevékenység⁸³¹ végzése során a tevékenység végzésére irányadó szakmai szabályok megsértésével okozott azon sérelemdíjra, amelyet a személyi sérülés okozott a sérült személynek. A biztosító tehát e szerződési feltételben is keretek közzé szorítja a sérelemdíjra vonatkozó fedezetet, hiszen kifejezetten a személyi sérülésből eredő sérelmek esetén előterjesztett sérelemdíj iránti igényeket vállalja megtéríteni. Az előző biztosítási feltételhez

⁸²⁹ Különösen annak tükrében, hogy a biztosítási szerződés alapján a *nem teljesítésből* (a szolgáltatás elmaradásából) eredő károk és sérelemdíj kizárt kockázatnak minősülnek.

⁸³⁰ Megjegyezzük, hogy ez a rendelkezés a szolgáltatás jellegének ismeretében minősíthetjük elfogadhatónak vagy sem. Előfordulhat ugyanis olyan jellegű szolgáltatás, amelynek nem teljesítése nem okozhat a szerződő félnek személyi sérülést, viszont lehet olyan szolgáltatás is, amelynek nem teljesítése járhat személyi sérüléssel.

⁸³¹ E tevékenység(ek) a szerződés alapján lehet építészeti-műszaki tervezés, tervezői művezetés, építési műszaki ellenőri tevékenység vagy építménynek nem minősülő gépek, berendezések, létesítmények tervezése.

képezt pozitív, hogy a rendelkezés nem a biztosítottal szerződő károsult személyét érő személyi sérülésből eredő sérelmekre korlátozza a fedezetet, hanem általános jelleggel a „sérült személyét” említi. Az általános részben meghatározza a „személyi sérüléses kár” definícióját, amely alatt „valakinek” a halálát, testi sérülését vagy egészségkárosodását kell érteni. A „valaki” értelmezése alapján arra a következtetésre jutunk, hogy a fedezet nem csak a biztosítottal szerződő természetes személy által elszenvedett személyi sérülésből, hanem a szerződő jogi személy képviseletében eljáró természetes személyek által elszenvedett személyi sérülésből eredő sérelmekre is kiterjed.

Az Allianz Vállalati Felelősségbiztosítás alapján a biztosítási eseménynek minősül a más személy személyiségi jogának megsértéséből eredő olyan nem vagyoni sérelem bekövetkezése, amelyért a biztosított a magyar jog szabályai szerint sérelemdíj fizetésére köteles, és amely nem minősül biztosítási fedezetből kizárt kárnak/nem vagyoni sérelemnek, illetve kizárt kockázatnak. E rendelkezés alapján tehát a sérelemdíj terjedelmét a kizárások határozzák meg. A szerződésben foglalt kizárás alapján a biztosítás fedezete nem terjed ki az olyan sérelemdíj iránti igényre, amelyet személyi sérülés (élet, testi épség, egészség sérelme) nélkül terjesztett elő a sérelmet szenvedett személy, illetve nem terjed ki arra az esetre sem, ha kizárólag lelki sérülés alapján terjesztett elő igényt a sérelmet szenvedett fél, kivéve, ha a lelki sérülés valamely természetes személy személyi sérülése miatt közeli hozzátartozó vagy élettárs által előterjesztett igénynek minősül. Főszabály szerint tehát ez a felelősségbiztosítási fedezet is csak az élet, testi épség és egészség, mint személyiségi jog megsértése miatt keletkező sérelemdíj iránti igényre terjed ki abban az esetben, ha a sérelmet szenvedett fél terjeszti elő az igényt. A biztosító tehát – feltehetően a sérelemdíj megítélését övező bizonytalanság és a bagatell igények megítélése hosszas folyamatának elkerülése miatt – nem nyújt fedezetet a testi sérülés nélküli, lelki sérülésből eredő sérelemdíj iránti igényekre. Ez alól egy kivételt tesz, s elismeri azt, hogy egy személy testi sérülése esetén a közeli hozzátartozók és az élettárs elszenvedhet olyan lelki

traumát, amely megalapozza a sérelemdíj iránti igényt, s amelyre kiterjeszti a biztosítás fedezetét.⁸³²

A következő vizsgálat alá vont biztosítási feltételek a Generali Biztosító által alkalmazott két szakmai felelősségbiztosítás azonosan – hasonlóan az „*Allianz Vállalati Felelősségbiztosítási*” szerződésben foglaltakhoz – a biztosított tevékenység során, azzal összefüggésben, a biztosított tevékenységére irányadó foglalkozási szabályok megszegése folytán elkövetett személyiségi jogsértésre tekintettel előterjesztett sérelemdíj iránti igényekre terjed ki. A kizárások körében egyik szerződési feltétel sem tartalmaz szűkítést a sérelemdíj tekintetében, így az valamennyi személyiségi jogsértés miatt előterjesztett sérelemdíj iránti igényre kiterjed. Álláspontunk szerint ezt úgy kell értelmezni, hogy természetesen a biztosító vizsgálja a sérelemdíjra való jogosultságot, hiszen – ahogy a Kúria megállapította⁸³³ – a sérelemdíj nem automatikus jogkövetkezménye a személyiségi jogsértésnek.

Az Union Biztosító két vállalatoknak kínált felelősségbiztosítási terméke az *Union-Üzletárs felelősségbiztosítás* és az „*Union-Business Class felelősségbiztosítás*” azonos módon szabályozza a felelősségbiztosítás

⁸³² E kérdéskörben hívjuk fel a figyelmet a Kúria BH2021. 74. számú döntésében foglaltakra, amely szerint „*hozzátartozó elvesztése esetén a sérelemdíj mértékének meghatározásakor nem veendő figyelembe az a tény, hogy az elhunyt hozzátartozó hanyatló egészségügyi állapota miatt már nem vett részt olyan intenzitással a család életében, mint korábban. A család egységét, az összetartozást, a korábban kialakult szoros kötődést a családtag állapotának romlása nem bontja meg.*” E döntés alapján tehát megállapítható, hogy a családban éléshez való jog sérelmét jelenti és megalapozza a sérelemdíjat, ha az elhunyt a hozzátartozóval egy családban élt, függetlenül attól, hogy milyen intenzitással vett részt a családi életben. Ez utóbbit a sérelemdíj mértékének meghatározásakor sem lehet figyelembe venni. E személyiségi joggal kapcsolatosan kiemeljük és részben szembe állítjuk a Kúria BH2020. 10. számú döntésében foglaltakat. E döntésében a bíróság kifejtette, hogy „*a hozzátartozó elvesztéséből eredő nem vagyoni kárigény alapja teljes családban éléshez való jog sérelme abban az esetben lehet, ha a károsult igazolta, hogy a káreseményt megelőzően a hozzátartozójával a teljes családban éléshez való személyiségi jog által védett szoros, egymást támogató, egymást segítő családi kapcsolat állt fenn; önmagában az együttélés ilyen igényt nem alapoz meg.*” Mindkét jogesetben közös pont, hogy az elhunyt hozzátartozó a felperessel nem élt közös háztartásban (bár lényegesen eltér a különélés időtartama és oka). Utóbbi esetben a nem vagyoni kártérítésre való jogosultság körében a felperes nem tudta bizonyítani, hogy az elhunyt elvesztésével őt olyan hátrány érte, amely nem vagyoni kártérítés alapjául szolgál, előbbi esetben erre nem volt szükség, azt alapvetőnek ítélte meg a bíróság. E két jogeset tükrében is látszik az a markáns különbség, amely a nem vagyoni kártérítés és sérelemdíj között van, nevezetesen, hogy a nem vagyoni kártérítés megállapításához a hátrány bizonyítására szükség volt, s e bizonyítási teher a felperest terhelte, míg a sérelemdíj esetén az alperesnek kell bizonyítani azt, hogy a felperest nem érte hátrány. Ezen eset kapcsán említi Bárdos, hogy a bíróság „*a hozzátartozó elvesztése esetén többnyire nem ítél meg sérelemdíjat, ha az állítólagos sértettet az elhunythoz olyan távoli, laza kapcsolat fűzte, ami életszerűtlenné teszi a hozzátartozó halála miatti őszinte megrendülést, fájdalmat.*” Lásd: BÁRDOS Péter: Elutasított sérelemdíj igények (I.). *Kártérítési és Biztosítási Jog*, 2021/2. szám.

⁸³³ Lásd a Kúria BH2016. 241. számú döntését.

sérelemdíjra vonatkozó fedezetét. E szerint a biztosító szolgáltatása kizárólag a károsultat ért személyi sérüléssel kár (halál, testi sérülés vagy egészségkárosodás) miatt felmerült sérelemdíjra terjed ki. Ez esetben is megfigyelhető, hogy a testi sérülés nélküli személyiségi jogsértések esetén érvényesített sérelemdíj iránti igényre nem terjed ki a felelősségbiztosítás fedezete.

Összefoglalva a vizsgált biztosítási feltételekben alkalmazott sérelemdíj fedezetére vonatkozó rendelkezéseket megállapítható, hogy – egy kivétellel – valamennyi szerződés tartalmazott valamilyen korlátozást. E korlátozások valamennyi esetben a sérelemdíjra okot adó megsértett jogra vonatkoznak, nevezetesen kizárólag azok az igények tartoznak a biztosítási fedezetbe, amelyek az élethez-, testi épséghez-, illetve egészséghez való jog, mint személyiségi jog megsértéséből erednek. Mindemellett megállapítható az is, hogy a biztosítótól sérelemdíjra jogosult személyek kategóriája több esetben szűkítve van, tekintettel arra, hogy több esetben csak a biztosítóval szerződésben álló károsult személyének sérelemdíj iránti igényét fedezi a biztosítás, s az nem terjed ki a hozzátartozók igényére.

Mindezt ki kell egészíteni továbbá azzal, hogy a biztosítási szerződésben alkalmazott korlátozások, úgy, mint az önrész vagy a limitösszeg további korlátját jelenthetik a biztosító által kifizetett sérelemdíj összegének.

A közúti balesetek számának növekedése⁸³⁴ ahhoz vezetett, hogy egyre több sérelemdíj iránti igényt terjesztettek elő a biztosítóknál.⁸³⁵ A szabályozás keretjellege miatt az előterjesztett igények gyakran olyan sérelmek miatt keletkeznek, amelyek ún. bagatell igények. Ezek olyan igények, amelyek nem érik el azt a szintet, hogy azt sérelemdíjjal legyen szükséges kompenzálni. Ez

⁸³⁴ GILYÉN Ágnes: Közlekedésbiztonság: több közúti baleset, kevesebb halálos áldozat. *Biztosítás és kockázat*, 2017/1. szám, 8.

⁸³⁵ Ennek két oka is van: egyik, hogy a közúti balesettel nem szükségszerűen, de rendszerint együtt jár a személyi sérülés, de e nélkül is felmerül a kérdés, hogy az átélt baleset okozta trauma miatt érvényesíthető-e a sérelemdíj; másik, hogy a gépjármű forgalomban részt vevő személygépjárművek tekintetében biztosítási kötelezettséget ír elő a törvény.

esetben a biztosítónak kell mérlegelni, hogy helyt áll-e és kifizeti az igényelt sérelemdíjat, s ha igen, akkor az előterjesztett kérelemnek megfelelően, vagy attól eltérő – kisebb – mértékben teljesít-e kifizetést, vagy a kérelem alaptalansága, a sérelem bagatell jellege miatt elutasítja a kérelmet. A biztosítónak ekkor mérlegelnie kell, hogy amennyiben bírósági eljárásra kerülne sor a bíróság megállapítaná-e, s milyen összegű sérelemdíj megfizetésére kötelezné a biztosítottat. A bagatell igények tekintetében sem Ptk., sem a törvény indokolása nem határoz meg fogalmat, nem ad egy törvényi alsó határt a sérelmes következményt kiváltó hatásoknak. Csak a jogelméletben fogalmazódott meg a bagatell sérelem definíciója. Dr. Bárdos Péter 2008-ban a Magyar Jogászegylet Biztosítási Jogi Szekciójának ülésén tartott előadásában a bagatell sérelmeket úgy határozta meg, mint azok a „*sérelmek, bosszúságok, traumák, amelyek a mindennapi élet szokásos velejárói, amelyeknél nem tűnik indokoltnak a sérelemdíj fegyverének bevetése.*”⁸³⁶ A következőkben az Allianz Hungária Zrt. biztosító társasághoz beérkezett sérelemdíj iránti igények kiértékelésével szeretném a biztosítási gyakorlatot testközelből bemutatni, amelyhez az Allianz biztosító munkatársának a XIII. AIDA Budapest Biztosítási Kollokviumon elhangzott előadása⁸³⁷ nyújtott segítséget.

A biztosítóhoz beérkezett kérelmek alapján, az azokban megjelölt sérelmek fokozatosságát követve kívánom felvázolni a sérelemdíj iránti igények biztosító által történt elbírálását.

Az elszenvedett sérelmek első szintjét azok a tényállások képezik, amelyekben közúti baleset következtében gépjárművek ütköztek. Az ütközés következtében a gépjárművekben dologi, anyagi kár keletkezett, de személyi sérülés nem történt. Mindegyik esetben a károsultak arra hivatkoztak, hogy a baleset következtében fellépő ijedség miatt nem mernek autóba ülni. Az autó hiánya fizikai megterhelést jelent számukra, mivel azzal közlekedtek a munkahely és a lakás között. Azokban az esetekben, amikor a baleset részese

⁸³⁶<http://www.biztositas.hu/Hirek-Informaciok/Biztositasi-szemle/2008-oktober/nemvagyoni-karterites-szabalyozasa.html>, letöltve: 2016.02.20.

⁸³⁷SZABÓ Szilvia: *Sérelemdíj a gyakorlatban*. 2014.11.28. napján a XIII. AIDA Budapest Biztosítási Kollokviumon elhangzott előadása, az előadás vázlatát lásd: http://www.aidahungary.org/wp-content/uploads/2014/12/Szab%C3%B3_Sz_HU.ppt; letöltve: 2015. október 22.

volt kiskorú gyermek is, de ő sem szenvedett testi sérülést, többször hivatkozásra került az is, hogy a gyermekük ijedsége lelki terhet jelent a szülőknek a gyermek nevelésében. A biztosítónak el kellett döntenie, hogy a lelki teher, trauma, egy baleset következtében fellépő lelki és fizikai nehézségek olyan súlyos sérelemnek minősíthetők-e, amely miatt indokolt lehet a sérelemdíj kifizetése, vagy a fizikai sérülés hiánya alapot adhat a kérelem elutasítására. Ezekben az esetekben a biztosító a jogsértés súlyára és az elszenvedett „sérelemekre” tekintettel nem találta alaposnak az előterjesztett kérelmeket, így azokat elutasította.

Következő esetek tényállásaiban az anyagi kár mellett már a közúti balesetben kisebb súlyú, azonban még orvosi ellátást nem igénylő sérüléseket szenvedtek a személyek. A kérelmezők minden esetben a testi épséghez, illetve az egészséghez való jogok sérelmére, valamint arra hivatkoztak, hogy nem kívánt fájdalmakat szenvedtek el a baleset folytán. Egy négytagú család autóbalesetében a szülők és a két gyermek is kisebb sérüléseket szenvedtek, utóbbiaknak a biztonsági öv okozott horzsolásokat. A szülők arra hivatkozással, hogy nekik a gyermekeik sérülése miatt nagy lelki fájdalmakat kellett átélniük, ezért mindketten fejenként 500.000 forint, míg gyermekenként 1 millió forint sérelemdíjat követeltek. Ez esetben elutasításra került a kérelem.

Ezzel szemben egyezség született abban az ügyben, amelyben egy négytagú család autóbalesetében az egyik gyerek hasi zúzódásokat szenvedett. A kérelemben pontos összeg nem került megjelölésre, de a biztosító és a kérelmező között egyezség jött létre, amely alapján 35.000 forintot fizetett a biztosító. E körben megállapítható, hogy amennyiben már fizikai sérülést is szenvedtek a balesetek „áldozatai,” a biztosító fontolóra vette a sérelemdíj kifizetését, illetve ezzel kapcsolatban egyezség megkötésére irányuló tárgyalást kezdeményezett. Megfigyelhető, hogy azokban az esetekben, amelyekben a kérelmezők nem mutattak hajlandóságot az egyezség megkötésére, olyan mértékű sérelemdíj iránti igényt terjesztettek elő, hogy a biztosító elutasította a kérelmeket.

Arra vonatkozó információval nem rendelkezünk, hogy a biztosító által elutasított sérelemdíj iránti igények bíróság előtti érvényesítése megtörtént-e.

A sérelmek harmadik szintjén azok a közúti balesetek szerepelnek, amelyek súlyos sérülésekkel, vagy akár halállal jártak. E körben sajnos számtalan eset volna bemutatható, de erre jelen esetben nincs mód. Egy kiemelt és a biztosítási szakma talán egyik legnagyobb kifizetését eredményező, s egyben a legkomplexebb káreseménnyel járó balesetet mégis érdemes megemlíteni.⁸³⁸ Egy budapesti gimnázium diákjai, tanárai franciaországi sí táborból hazafelé tartó autóbussa Verona mellett balesetet szenvedett. A balesetben 17 utas meghalt és 26 megsérült. A baleset számos körülménye egyelőre tisztázatlan, büntetőeljárás még folyamatban van, azonban az autóbust üzemeltető társaság kötelező-felelősségbiztosítását végző biztosító biztosítónak (ez jelen esetben a Groupama Biztosító Zrt.) a károsultakkal, illetve az elhunytak hozzátartozóival az előterjesztett sérelemdíj iránti igények tekintetében egyezségeket kötöttek, s az előterjesztett igények alapján összesen 1,89 milliárd forint kifizetésére került sor, amely egyébként a Gfbtv. törvényi maximuma, s ezzel csaknem három év után lezárult a magyar biztosítási piac egyik legnagyobb biztosítási ügye.⁸³⁹

A biztosítóknak folyamatosan figyelemmel kell kísérniük a bírói gyakorlat alakulását és más biztosítók gyakorlatát egyaránt.⁸⁴⁰

A biztosítónak a kis összegű sérelemdíjak esetén is vállalnia kellene a pereskedést a legjobb szakemberek bevonásával a jogi érvelés magas szintű kialakítás érdekében.⁸⁴¹ A sérelemdíj ügyében a károsultak akkor fordulnak

⁸³⁸ Vö.: a Groupama Biztosító Zrt. sajtóközleményét. Lásd: https://www.groupama.hu/hu/Sajtoszoba/Sajtokozlomenyeink.html?name=/hu/rolunk/vegehez_erkezik_a_veronai_busztragedia_karteritesi_ugye (2021. 04. 05.); valamint lásd ezzel összefüggésben írt saját tanulmányunkat: CERTICKY Mária: Egy tragédia magánjogi vonatkozásai. In: Keresztes Gábor (szerk.): *Tavaszi Szél = Spring Wind 2017 [tanulmánykötet] 1.* Doktoranduszok Országos Szövetsége (DOSZ), Budapest, 2017, 173–182.

⁸³⁹ Vö.: a Groupama Biztosító Zrt. sajtóközleményét. Lásd: https://www.groupama.hu/hu/Sajtoszoba/Sajtokozlomenyeink.html?name=/hu/rolunk/vegehez_erkezik_a_veronai_busztragedia_karteritesi_ugye (2021. 04. 05.);

⁸⁴⁰SZABÓ: i.m.

⁸⁴¹SZABÓ: i.m.

majd bírósághoz, ha elégedetlenek lesznek annak felajánlott összegével, vagy a biztosító elutasítja ilyen jellegű igényüket. A biztosítási gyakorlat tehát megelőzi a bírói gyakorlatot, és óhatatlanul hatással lesz arra. Igaz ez azonban fordítva is, hiszen a biztosítók sem hagyhatják figyelmen kívül a bírói gyakorlat alakulását.

VI. Nemzetközi kitekintés

Egy téma tudományos vizsgálatához hozzátartozik a jogösszehasonlítás is, amennyiben a vizsgálat jogrendszerek mindegyikében megtalálható ugyanaz, vagy hasonló jogintézmény. A jogösszehasonlítás iránya Magyarországon nagyon sokáig az osztrák és a német jog volt, majd volt olyan időszak, amelyben az orosz jog vizsgálata dominált. Napjainkban elmondható, hogy megszűntek ezek a kötődések, jogrendszerünk önállósodott, viszont e mellett az uniós jog hatása felerősödött.

A kutatás – még akkor is, ha az nem feltétlenül hoz érdemi eredményt – igényli annak a vizsgálatát, hogy a dolgozatban exponált kérdéseknek van-e, és milyen jellegű uniós háttere, milyen közvetlen vagy közvetett szálak fedezhetőek fel.

A dolgozat megírását megelőző kutatás során foglalkoztunk azzal, hogy mely országok tekintetében érdemes jogösszehasonlítást végezni. Az angolszász jog vizsgálata elvetésre került a polgári jogi kárfelelősség merőben más megközelítése miatt. A német jogintézmények vizsgálata nyelvi korlátozók miatt maradt el, azonban több okból is jó iránynak tűnt a szlovák és a cseh joggal történő összehasonlítás. Adott volt ehhez a nyelvtudás, a forráskutatás lehetősége, a tagállami kötődés, a szlovákokkal sokáig közös jogi gyökerek, továbbá az, hogy valamennyi ország különböző okokból kifolyólag erős német behatással bírt, azaz vannak közös alapok. Nem utolsó sorban pedig valamennyi országban szabályozott a polgári jogi kárfelelősség, a felelősségbiztosítás intézménye, továbbá a felelősségbiztosítás gyakorlatának vizsgálatára is lehetőség van.

VI.1. Az Európai Unió és nemzetközi törekvések a felelősségbiztosítás szabályainak egységesítésére

A biztosítási jog homogenitása már régóta igényként merül fel a nemzetközi szintén: „*The Law of Insurance must be one*” – Hans Möller a

biztosításjogászok 1962. évi római világtalálkozóján elhangzott hitvallását idézi Lábady Tamás, s megállapítja, hogy a biztosítás talán minden más szerződéstípusnál jobban igényli a lényegi azonosság megteremtését, a nemzetközi szintű uniformizálást.⁸⁴²

Az európai közösség is régóta törekszik arra, hogy megteremtse az egységes belső biztosítási piacot.⁸⁴³ Ennek érdekében számos irányelv került elfogadásra,⁸⁴⁴ amelyek elsősorban a biztosítási közjogot, az egyes biztosítási termékeket, valamint a biztosítási szolgáltatásnyújtás egyes szabályait érintették, azonban – tekintettel a biztosítási közjog és magánjog szerves összefonódására – ezek a szabályok jelentősen befolyásolták és befolyásolják a biztosítási magánjogot, különösen a biztosítási szerződési jogot.⁸⁴⁵ Mindemellett a biztosítási szerződési jog is komoly hatással van a közösségi biztosítási piacra, hiszen az egyes tagállamok biztosítási szerződésre vonatkozó szabályainak heterogenitása akadályozza a piac egységesítését.⁸⁴⁶ A közösségi szintű biztosítási jog kialakítása részét képezi az európai szerződési jog kialakítására irányuló törekvéseknek.⁸⁴⁷

A biztosítási szerződési jogot közvetve érinti a kereskedelmi szerződésekre vonatkozó alapelveket tartalmazó, 1994-ben publikált ún. „UNIDROIT⁸⁴⁸ alapelvek”, valamint az Ole Lando vezetésével felállított Európai Szerződési Jogi Bizottság (Commission on European Contract Law) által készített „Európai Szerződési Jog Alapelvei” (Principles of European Contract Law, PECL) is.⁸⁴⁹

⁸⁴² Vö.: LÁBADY Tamás: Bevezető gondolatok a biztosításjog kodifikációjához. In: Landy – Koltay (szerk.): *Megtartott szó. Válogatott jogi tanulmányok*. Wolters Kluwer, Budapest, 2018, 414.

⁸⁴³ LÁBADY [2018]: i.m. 422.; Az egységes biztosítási piac megteremtése érdekében hozott jogszabályok részletes bemutatását és összefoglalását lásd: UJVÁRINÉ Antal Edit: A biztosítási szerződési jog változásai az európai jogfejlődés áramában. *Európai Tükör*, 2010/10. szám, 37–51.

⁸⁴⁴ Ezek az ún. „háromgenerációs” irányelvek, amelyek jelentősen befolyásolták a biztosítási szerződési jog alakulását: 73/239/EGK, 88/357/EGK, 92/49/EGK (nem-élet üzletág); 79/267/EGK, 90/619/EGK, 92/96/EGK (élet üzletág). Lásd erről bővebben: UJVÁRINÉ Antal Edit [2003]: i.m., 227–285., valamint UJVÁRINÉ [2010]: i.m. 37–51.

⁸⁴⁵ UJVÁRINÉ [2010]: i.m. 37–38.

⁸⁴⁶ UJVÁRINÉ Antal Edit: A biztosítási szerződéssel összefüggő, tájékoztatási szabályokkal kapcsolatos kárfelelősség, különös tekintettel a közvetítői helyzetekre. *Biztosítás és kockázat*, 2018/2. szám, 49.

⁸⁴⁷ JURKOVIČOVÁ, L.: Poistné právo v kontexte legislatívy EÚ. *Studia commercialia Bratislavensia*, 2020/2. 122.

⁸⁴⁸ Principles of International Commercial Contracts.

⁸⁴⁹ UJVÁRINÉ [2010]: i.m. 47–48., ugyanígy VÉKÁS L.: A DCFR és a magyar polgári jog kodifikációja. *Európai Jog*, 2010/1. 4.

A PECL célja azonban a szerződési jog közös szabályainak megalkotása volt, az egyes szerződés típusokat,⁸⁵⁰ így a biztosítási szerződést nem érintette. Az Európai Bizottság által az ezredforduló elején meghirdetett „Egy egységesebb európai szerződési jogért” című cselekvési terv⁸⁵¹ keretében hosszú évek munkájának köszönhetően megalkotásra és 2007 decemberében publikálásra került az ún. Draft Common Frame of Reference (CFR)⁸⁵², amely az eredeti tervek alapján úgy működött volna, „*mint az alapelveknek valamiféle eszköztára, és a jelenleg létező markáns különbségek összehangolását célozza, elsősorban a kógens jogszabályok tekintetében.*”⁸⁵³ A CFR célja nem az átfogó és egységes közösségi szerződési jog megalkotása volt, hanem a meglévő közösségi jog összhangjának biztosítása, valamint az unióban alkalmazható szerződésminták kidolgozása, a nemzeti szerződési jogok tapasztalatainak összegyűjtése és egy koherens európai jogi terminológia kialakítása.⁸⁵⁴ Célja volt továbbá, hogy alapot képezzen a hatályos szabályok felülvizsgálatához és a meglévő közösségi normák módosításához, valamint új jogi instrumentumok kialakításához.⁸⁵⁵ A CFR megalkotásától elvárt hatások kisebb mértékűek voltak, azonban az új magyar Polgári Törvénykönyv megszövegezése során befolyással volt a Szerkesztőbizottságra.⁸⁵⁶

A CFR keretében a biztosítási szerződési jog egységesítése céljából 1999-ben felállították⁸⁵⁷ az ún. „Restatement of European Insurance Contract Law”⁸⁵⁸

⁸⁵⁰ GÁRDOS P.: Az európai jog alapelvei – új állomás a európai magánjogi jogegységesítés folyamatában? *Polgári Jogi Kodifikáció*, 2007/3. 41.

⁸⁵¹ A MORE COHERENT EUROPEAN CONTRACT LAW - AN ACTION PLAN; lásd: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX%3A52003DC0068>, (megtekintve: 2021. 01. 30.).

⁸⁵² ROKAS, I.: Principles of European insurance contract law (PEICL) as a settled and balanced system of policyholder protection. *European Insurance Law Review*, 2013/1. 37.

⁸⁵³ UJVÁRINÉ [2010]: i.m. 49.

⁸⁵⁴ VÉKÁS L.: i.m. 4.

⁸⁵⁵ VÉKÁS L.: i.m. 5.

⁸⁵⁶ A DCFR és a PECL új magyar Ptk. kodifikációja során okozott hatásai tekintetében lásd: Vékás L.: i.m. 8–9.

⁸⁵⁷ UJVÁRINÉ [2010]: i.m. 49., ugyanígy HEISS, H.: *The Principles of European Insurance Contract Law: An Optional Instrument?* Brussels: European Parliament, 2010, 6. Lásd: <https://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201004/20100430ATT73919/20100430ATT73919EN.pdf> (megtekintve: 2021. 01. 30.).

⁸⁵⁸ A munkacsoport 2005-ben beolvadt az „European Network of Excellence on European Insurance Contract Law” elnevezésű munkacsoportba. Lásd: ROKAS: i.m. 37.

elnevezésű munkacsoportot.⁸⁵⁹ Az egységes biztosítási szerződési jog szükségességét az indokolta, hogy az EU-ban működő biztosítótársaságok határon átnyúló kockázatvállalása⁸⁶⁰ rendkívül alacsony,⁸⁶¹ amely többek között az egyes nemzeti jogok különbözőségének köszönhető.⁸⁶² Mindemellett az is megállapítható, hogy az alacsony számban fennálló határon átnyúló kockázatokat fedező szerződések esetén is a nemzeti jogok közötti különbségek nem érezhetőek, mivel a felek jellemzően élnek a jogválasztás lehetőségével.⁸⁶³

Az Európai Bizottság által kitűzött cél azonban rendkívül nagy kihívást jelentett, hiszen – a kapcsolódó jogi környezet, így különösen a szerződési jog és a felelősségi szabályok különbözősége miatt – nehezen képzelhető el egy olyan közösségi szintű jogforrás megalkotása, különösen a közvetlenül alkalmazandó rendelet, amely egységesen, az EU valamennyi tagállamában alkalmazható.⁸⁶⁴ A munkacsoport is felismerte, hogy gyakorlati okok miatt szinte lehetetlen rendeleti szinten szabályozni a kérdést, s így határozták el, hogy opcionálisan alkalmazható jogforrásként alkotják meg a közös biztosítási szerződési jogra vonatkozó szabályokat.⁸⁶⁵ Végül a munkacsoport munkájának eredményeként – a nemzeti jogok összehasonlítását követően tett megállapításokat figyelembe véve⁸⁶⁶ – 2009-ben először, majd a rendelkezések

⁸⁵⁹ A munkacsoport tagjai az EU tagállamainak biztosítási jogi szakértői, akadémikus személyek voltak. Lásd: HEISS [2010]: i.m. 6.

⁸⁶⁰ Határon átnyúló kockázatvállalásnak minősül az olyan biztosítási szerződésen alapuló kockázatvállalás, amelyben a biztosító székhelye, telephelye (tevékenységi helye) eltér a szerződő fél (helyesebben a biztosított) székhelyétől, illetve lakóhelyétől. A határon átnyúló szerződések körébe tartozik az a biztosítási szerződés is, amelyben a biztosító és a biztosított illetősége azonos országban van, azonban a szerződés alapján átvállalt kockázat eltérő országban merül fel. Lásd: Final Report of the Commission Expert Group on European Insurance Contract Law. Lásd: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/final_report_en.pdf, (megtekintve 2021. 01. 30.).

⁸⁶¹ A határon átnyúló kockázatvállalás mértéke az EGT-ben 2016-ban a biztosítási állomány megközelítőleg 3%-a volt. Vö.: HEISS, H.: The Principles of European Insurance Contract Law (PEICL). *European Journal of Commercial Contract Law*, 2016/2. szám, 28.

⁸⁶² Ez azt jelenti tulajdonképpen, hogy az egyes biztosító társaságok kizárólag abban az országban értékesítik az adott ország jogi környezetének megfelelően kialakított biztosítási termékeiket, amelyekben székhellyel, telephellyel rendelkeznek. Vö.: HEISS [2016]: i.m. 28.

⁸⁶³ Final Report of the Commission Expert Group on European Insurance Contract Law. Lásd: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/final_report_en.pdf, (megtekintve 2021. 01. 30.).

⁸⁶⁴ ARMBRUESTER, Ch.: PEICL – The Project of a European Insurance Contract Law. *Connecticut Insurance Law Journal*, 2013/1. 119.

⁸⁶⁵ HEISS [2010]: i.m. 7.

⁸⁶⁶ OSTROWSKA, M.: Transparency in the Insurance Contract Law: A Comparative Analysis Between the Principles of European Insurance Contract Law (PEICL) and Selected European Legal Regimes. In: Marano, P. – Noussia, K. (eds.): *Transparency in Insurance Contract Law*. Cham: Springer, 2019, 281.

felülvizsgálatát követően a módosított és kiegészített rendelkezésekkel 2016-ban ismételt⁸⁶⁷ publikálásra került „Az Európai biztosítási szerződési jog alapelvei” (Principles of European Insurance Contract Law, a továbbiakban: PEICL) elnevezésű dokumentum, amelynek szövegét az EU valamennyi hivatalos nyelvén, valamint koreai, japán és kínai nyelven egyaránt közzétették.⁸⁶⁸

Ezt követően az Európai Bizottság 2013-ban felállított egy Szakértői Csoportot, amelynek elsődleges célja, hogy megvizsgálja valóban szükséges-e a közös biztosítási szerződési jog bevezetése. Ennek keretében az elsődlegesen vizsgált kérdés, hogy a szerződési jogra vonatkozó nemzeti szabályok sokszínűsége valóban korlátját képezi-e az egységes biztosítási szerződési jog bevezetésének.⁸⁶⁹ A Szakértői Csoport 2014-ben tette közzé a vizsgálatának eredményét⁸⁷⁰, amelyben a felelősségbiztosítás tekintetében is tett általános megállapításokat. Ezek közül kiemelhető, hogy a felelősségbiztosítási szerződésekre vonatkozó szabályok harmonizációja különösen nehéz a biztosítási szerződés és a felelősségi szabályok szoros kapcsolata miatt. Nehezen alakítható ki ugyanis olyan felelősségbiztosítási szerződésre vonatkozó közös szabályrendszer, amely a sokszínű felelősségi rendszerek valamennyi szabályával összhangban van.⁸⁷¹ Számos akadályozó egyéb faktor⁸⁷² mellett hangsúlyozza a jelentés, hogy a felelősségbiztosítás egy rendkívül összetett jogintézmény, egyrészt a többalanyú kötelelem felmerülésének lehetősége⁸⁷³, másrészt a felelősségbiztosítási szerződés és a

⁸⁶⁷ BASEDOW, J. – BIRDS, J. – CLARKE, M. – COUSY, H. – HEISS, H. – LOACKER, L.: *Principles of European Insurance Contract Law (PEICL)*. Köln, Verlag Dr. Otto Schmidt KG, 2016. 6.

⁸⁶⁸ ROKAS, I.: i.m. 37.

⁸⁶⁹ ARMBRUESTER, Ch.: i.m. 120.

⁸⁷⁰ Final Report of the Commission Expert Group on European Insurance Contract Law. Lásd: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/final_report_en.pdf, (megtekintve 2021. 01. 30.).

⁸⁷¹ Final Report of the Commission Expert Group on European Insurance Contract Law. Lásd: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/final_report_en.pdf, (megtekintve 2021. 01. 30.).

⁸⁷² Ilyennek tekinti a jelentés pl. a helyi piac ismeretének a hiányát, az egyedi felügyelettel kapcsolatos jogszabályok különbözőségét, valamint a nyelvi és kulturális különbségeket.

⁸⁷³ Tudniillik, a biztosító és a szerződő fél mellett felmerülhet a biztosított személye, mint a szerződő személytől eltérő személy (megjegyezzük, hogy ez bármelyik biztosítási szerződés esetén felmerülhet), továbbá a biztosított személytől eltérő károkozó személy (pl. más személyért való felelősség esetén), nyilvánvalóan a károsult, illetve a személyiségi jogi sérelmet szenvedett személy, továbbá a károsulton kívüli harmadik személy (pl. a károsult hozzátartozója mint károsult, illetve személyiségi jogi sérelmet szenvedett személy).

– deliktuális és kontraktuális – felelősség szoros kapcsolata, így az alkalmazandó nemzeti jogszabályok sokszínűsége végső soron pedig a nemzeti jogok és a fedezetbe vonható kockázatok különös kapcsolata miatt.⁸⁷⁴ Hangsúlyozza a jelentés, hogy a felelősségbiztosítási szerződésre vonatkozó szabályok elemzése nem valósítható meg önállóan, a nemzeti jogtól elkülönülten, mivel arra szűk értelemben „*nem tekinthetünk biztosítási szerződési jogként*”,⁸⁷⁵ hanem azt nemzeti jogon alapuló jogviszonyok függvényében változó jogintézménynek kell tekinteni. Mindezek alapján következtetésként megállapítható, hogy a határon átnyúló kockázatokat fedező felelősségbiztosítási szerződések száma nagyon alacsony, a szerződésben jellemzően területi korlátozást alkalmaznak, amellyel az adott országban okozott károkat fedezi a biztosító. Ez számos kontraktuális kárfelelősséggel összefüggő esetben problémát jelenthet, így pl. egy D&O felelősségbiztosítás esetén akadályozhatja a külföldi partnerekkel való szerződéskötést (legalábbis a szerződéskötéssel járó pénzügyi kockázatvállalás mértékét megnöveli), különösen akkor, ha a szerződésben egyébként a külföldi állam jogának alkalmazását kötik ki a felek, továbbá ugyanez a helyzet áll fenn egy ügyvédi megbízási szerződés esetén, ha külföldi államban lévő ügyfélnek okoz kárt az ügyvéd, s a károkozás helye szerinti jogot kell alkalmazni, továbbá akkor is, ha külföldön végez kivitelezési munkálatokat egy kivitelezési tevékenységet folytató vállalkozás. Ezekben az esetekben gyakran nem, vagy csak kiegészítő biztosítási fedezet vásárlása esetén vonható a felelősségbiztosítási fedezetbe ez a kockázat. A példák alapján is megállapítható, hogy a határon átnyúló kockázatok fedezetére szolgáló biztosítási szerződések iránti igény főképpen az üzleti szférában merül, illetve merülhet fel, ahogy ÚJVÁRINÉ is megállapítja, „*a fogyasztók nem mutatnak nagy érdeklődést az iránt, hogy határon túli*

⁸⁷⁴ Final Report of the Commission Expert Group on European Insurance Contract Law. 72. Lásd: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/final_report_en.pdf, (megtekintve: 2021. 01. 30.).

⁸⁷⁵ Final Report of the Commission Expert Group on European Insurance Contract Law. 73. Lásd: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/final_report_en.pdf, (megtekintve: 2021. 01. 30.).

*biztosítást vásároljanak, hiszen lakóhelyük tagállamának jogában jobban bíznak.*⁸⁷⁶

Tekintettel arra, hogy a felelősségbiztosítási szerződés egységesítésére irányuló európai szintű norma a PEICL, ezért a jelen alfejezet célja, hogy megvizsgálja a PEICL felelősségbiztosításra vonatkozó szabályait, mindezt összehasonlítva a magyar Ptk.-ban foglalt felelősségbiztosításra vonatkozó szabályokkal. Megjegyezzük, hogy a PEICL 2009-ben közzétett szövege még nem tartalmazta a felelősségbiztosításra vonatkozó speciális rendelkezéseket, azok a 2016-ban publikált verzióban kerültek a megfogalmazásra.⁸⁷⁷

VI.1.1. A felelősségbiztosítási szerződés Ptk.-beli szabályai a PEICL tükrében

A biztosítási szerződések Ptk.-beli felosztása a PEICL-ben található felosztást követi, így a biztosítási szerződések között a kár- és összegbiztosítást különíti el a magyar jogalkotó,⁸⁷⁸ mi több a biztosítási szerződésre vonatkozó szabályok megszövegezése során szintén figyelembe vették a PEICL szabályait.⁸⁷⁹ Tekintettel arra azonban, hogy a felelősségbiztosításra vonatkozó szabályok csak 2016-ban kerültek a PEICL-be, így az új Ptk. felelősségbiztosítási szabályainak kialakításakor az nem szolgálhatott alapként. Az első szembetűnő különbség a rendelkezések elhelyezése tekintetében figyelhető meg, mivel a PEICL külön, önálló fejezetben helyezi el a felelősségbiztosításra vonatkozó szabályokat,⁸⁸⁰ ezzel szemben a magyar jogalkotó a kárbiztosítási szerződések körében, mint „különös kárbiztosítás” helyezte el annak szabályait.⁸⁸¹ A PEICL alkalmazása tekintetében elmondható, hogy a megfogalmazására kialakított csoport, felismerve az uniós szintű jogi norma meghozatalával összefüggő –

⁸⁷⁶ UJVÁRINÉ [2010]: i.m. 50.

⁸⁷⁷ BASEDOW – BIRDS – CLARKE – COUSY – HEISS – LOACKER: 6–7.

⁸⁷⁸ TÖKEY: i.m. 2103.

⁸⁷⁹ MAGYAR BIZTOSÍTÓK SZÖVETSÉGE: *Magyar Biztosítók Évkönyve*. 2013, 8. lásd: <https://mabisz.hu/wp-content/uploads/2018/08/evkonyv-2013-magyar.pdf>, letöltve: 2021.01.30.

⁸⁸⁰ Lásd PEICL 14-16. fejezeteit. A 14. fejezetben a felelősségbiztosítás általános szabályait rögzíti, amelyek valamennyi típusú felelősségbiztosítási szerződésre vonatkoznak. A 15. fejezet a károsultak közvetlen igényeivel kapcsolatos szabályokat fogalmazza meg, míg a 16. fejezetben a kötelező felelősségbiztosítások követelményeit regulázza. Vö.: HEISS [2016]: i.m. 31.

⁸⁸¹ TÖKEY: i.m. 2152.

fentiekben vázolt – nehézségeket, opcionálisan alkalmazható jogi instrumentumként fogadta el az Európai biztosítási szerződési jog alapelveit.⁸⁸² Ez azt jelenti, hogy a szerződő feleknek lehetőségük van arra, hogy a biztosítási szerződésükben a PEICL szabályainak kizárólagos alkalmazását kössék ki, kizárva ezzel a nemzeti biztosítási jogi szabályok alkalmazását.⁸⁸³ Ilyen szerződéses záradék esetén a felek a szerződésükre alkalmazandó jogként kizárólag a teljes norma alkalmazását köthetik ki,⁸⁸⁴ nincs lehetőség arra, hogy a PEICL egyes szabályaira korlátozzák azt⁸⁸⁵, HEISS és LAKHAN ezt nevezi a „*mindent vagy semmit*” jogalkalmazásnak, ezzel megakadályozva azt, hogy a biztosító kizárólag az ő érdekeinek megfelelő rendelkezéseket válassza ki.⁸⁸⁶ Mindemellett azonban a PEICL által biztosított keretek között az egyes rendelkezések alkalmazását a felek kizárhatják.⁸⁸⁷ A szabályozás jellegét tekintve két megoldást alkalmaz a PEICL: i) a 1:103. cikk (1) bekezdésében meghatározza a kógens, eltérést nem engedő normákat; ii) a 1:103. cikk (2) bekezdés rendelkezik az egyoldalú kógenciáról, amely alapján a PEICL további szabályaitól a felek egyező akarattal eltérhetnek, feltéve, hogy az eltérés nem sérti a szerződő fél, a biztosított, valamint a kedvezményezett jogait.⁸⁸⁸ Fontos hangsúlyozni, hogy a klauzikálisan kógens normák nem korlátozódnak a fogyasztóval kötött szerződésre, hanem e szabályt a jogi személlyel kötött szerződések esetén is figyelembe kell venni, így tehát nem csupán a fogyasztót,⁸⁸⁹ hanem bármely biztosítóval kapcsolatban lépő személyt mint

⁸⁸² Lásd: PEICL 1:102. cikk., illetve UJVÁRINÉ [2010]: i.m. 49., HEISS [2010]: i.m. 7.

⁸⁸³ HEISS [2016]: i.m. 30.; HEISS [2010]: i.m. 9.

⁸⁸⁴ RŮŽIČKA, H.: PEICL – počátek cesty k jednotnému evropskému pojistnému právu? *Pojistné Rozpravy*, 2012/29. szám, 58.

⁸⁸⁵ Lásd: PEICL 1:102. cikk második mondat.

⁸⁸⁶ HEISS, H. – LAKHAN, M.: An Optional Instrument for European Insurance Contract Law. *Merkourios, Utrecht Journal of International and European Law*, 2010 – Volume 27/Issue 71, 8.; Mindemellett megjegyezzük, hogy a bár a PEICL megfogalmazása a felek közös, kölcsönös akaratát hangsúlyozza az alkalmazandó szabályok megválasztása körében, a vonatkozó szakirodalom – a valós gyakorlat alapulvételével – alapvetőnek tartja a biztosító akaratának elsődleges érvényesülését, amely az előre meghatározott általános szerződési feltételekben nyilvánul meg.

⁸⁸⁷ HEISS [2010]: i.m. 9.

⁸⁸⁸ HEISS – LAKHAN: i.m. 7.

⁸⁸⁹ Természetesen amennyiben a biztosítóval szerződő fél fogyasztónak minősül a fogyasztóvédelmi szabályok ez esetben is érvényesülnek, így a szerződéses rendelkezések megfogalmazása során ezekre is figyelemmel kell lenni. Vö.: ROKAS, I.: i.m. 40.

„gyengébb” felet védi a PEICL.⁸⁹⁰ E körben fontos még megemlíteni az 1:103. (3) bekezdésben foglalt rendelkezést, amely szerint az egyoldalú kógencia nem vonatkozik a Szolvencia II. irányelvben⁸⁹¹ meghatározott nagykockázatú biztosítási szerződésekre⁸⁹², ez esetben a felek bármely rendelkezéstől eltérhetnek. Az egyoldalú kógencia tehát kizárólag a tömegkockázat esetén érvényesül.⁸⁹³

A PEICL alkalmazásának választására természetesen nem csak az EU-n belüli határon átnyúló biztosítási szerződések esetén kerülhet sor, hanem azt a felek a nemzetközi szintű szerződések és akár a kizárólag belföldre kiterjedő szerződések esetén is választhatják. A PEICL kizárólagos alkalmazásával a biztosítónak lehetősége van olyan biztosítási termékeket kidolgozni, amelyek a világ bármely részén azonos feltételekkel értékesíthetőek.⁸⁹⁴ A PEICL hatályát tekintve a viszontbiztosítási szerződésen kívül valamennyi biztosítási nemet érintően tartalmaz szabályokat⁸⁹⁵, amelyek közül a témát tekintve a felelősségbiztosításra vonatkozó szabályokat veszem górcső alá.

A PEICL 14. fejezete tartalmazza a felelősségbiztosításra vonatkozó általános szabályokat, a 15. fejezet a károsultak közvetlen igényével kapcsolatos rendelkezéseket, míg a 16. fejezete a kötelező felelősségbiztosítás tekintetében megfogalmazott normákat.⁸⁹⁶ A jelen fejezetben a PEICL felépítésének megfelelően szeretném bemutatni annak szabályait, valamint e szabályok tükrében a magyar jog rendelkezéseit.

⁸⁹⁰ BASEDOW – BIRDS – CLARKE – COUSY – HEISS – LOACKER: i.m. 10.; ROKAS: i.m. 40.

⁸⁹¹ Az Európai Parlament és a Tanács 2009/138/EK irányelve a biztosítási és viszontbiztosítási üzleti tevékenység megkezdéséről és gyakorlásáról (Szolvencia II).

⁸⁹² A Szolvencia II. irányelv 13. cikk 27. pontja határozza meg a „nagykockázat” fogalma alá tartozó eseteket. Ezek közül a felelősségbiztosítás tekintetében nagykockázatnak minősül a légi járművekkel kapcsolatos felelősség (I. melléklet A. fejezet 11. pont), hajókkal kapcsolatos felelősség (I. melléklet A. fejezet 12. pont) minden esetben, valamint a szárazföldi gépjárművekkel kapcsolatos felelősség és az általános felelősség feltéve, hogy a szerződő a következő kritériumok határértékei közül legalább kettőt túllép: i. 6,2 millió euró összegű mérlegfőösszeg; ii. 12,8 millió euró összegű nettó árbevétel, a Szerződés 54. cikke bekezdésének g) pontja alapján meghatározott jogi formájú társaságok éves beszámolójáról szóló, 1978. július 25-i 78/660/EGK tanácsi irányelv (30) értelmében; iii. a pénzügyi év során átlagosan 250 alkalmazottat foglalkoztat.

⁸⁹³ BASEDOW – BIRDS – CLARKE – COUSY – HEISS – LOACKER: i.m. 10.

⁸⁹⁴ HEISS [2010]: i.m. 9.

⁸⁹⁵ HEISS – LAKHAN: i.m. 6., valamint UJVÁRINÉ [2010]: i.m. 50.

⁸⁹⁶ HEISS [2016]: i.m. 31.

A vonatkozó fejezetek felvázolását megelőzően néhány kapcsolódó fogalom ismertetése is szükséges. A PEICL-ben meghatározott fogalmakat kockázatközpontú megközelítésben szabályozták. A PEICL 1:201. cikk (5) bekezdése alapján a felelősségbiztosítás *„olyan biztosítás, amelynél a kockázatot a biztosított károsulttal szemben felmerülő jogi felelőssége jelenti.”* A PEICL tehát nem a felelősségbiztosítási szerződés fogalmát, hanem a felelősségbiztosítással fedezetbe vont kockázat felől közelít, amelyet a biztosítási szerződés fogalmával összhangban kell értelmezni, amely szerint *„olyan szerződés, amely alapján a biztosító ígéretet tesz a szerződő félnek, hogy fedezetet nyújt a meghatározott kockázatra biztosítási díj ellenében.”* A biztosítási szerződés fogalmának fontos eleme a kockázat átvállalása, amely alapján a biztosító viseli a kockázat bekövetkezése esetén annak gazdasági következményeit.⁸⁹⁷ Ez alapján tehát a felelősségbiztosítási szerződés olyan szerződés, amely alapján a biztosító fedezetet nyújt a biztosított oldalán felmerülő jogi felelősségből eredő gazdasági következmények viseléséhez. Ez tükrözi a felelősségbiztosítási szerződésben nyugvó biztosítási érdeket, amely az ún. *„felelősségi érdek”*, amely abban áll, hogy a biztosított személy harmadik személy felé jogszabály alapján fennálló felelősségének jogkövetkezményeit viselni köteles.⁸⁹⁸ Mindemellett a felelősségbiztosítás károsultvédelmi funkcióját a PEICL is figyelembe veszi és a károsult személye tekintetében is megfogalmaz szabályokat. Érdekesség, hogy a PEICL a felelősségbiztosítás tekintetében a károsult helyett az *„áldozat”* (*„victim”*) terminus technikust használja és akképpen definiálja, hogy *„az áldozat a felelősségbiztosítás esetén az a személy, akinek a haláláért, sérüléséért vagy veszteségéért a biztosított felelősséggel tartozik.”* A továbbiakban a magyar terminológiának megfelelően a károsult fogalmat használom.

Ezzel szemben a Ptk. 6:470. § (1) bekezdésben meghatározott fogalom a biztosító szerződéses kötelezettségét helyezi előtérbe. A Ptk.-ban és a PEICL-ben foglalt fogalom tartalmilag annyiban mutat kongruenciát, hogy mindkettő

⁸⁹⁷ BASEDOW – BIRDS – CLARKE – COUSY – HEISS – LOACKER: i.m. 77.

⁸⁹⁸ TÚRY [1923]: i.m. 23–28.

esetében a biztosított felelősségéhez köti a szerződéses kockázatot. A magyar Ptk.-beli fogalom a szerződéses szolgáltatás oldaláról közelíti meg a felelősségbiztosítási szerződés lényegét, rögzíti a biztosított szolgáltatásra való jogosultságát, illetve helyesebben a szolgáltatás követelésére való jogosultságát, valamint annak terjedelmére (mérték és mód) vonatkozó korlátozhatóságot. Mindemellett fontos kiemelni, hogy a fogalom a felelősségbiztosítás fedezetébe vonható elemek körét is meghatározza, ez alapján a biztosító a kár és a sérelemdíj megtérítése, illetve megfizetése alól mentesítheti a biztosítottat.

A PEICL az általános rendelkezések keretében első körben a biztosítási fedezet járulékos költségek tekintetében fennálló terjedelmét szabályozza. Alapvetően tehát nem rendelkezik arról, hogy a felelősségbiztosítás fedezete mire terjed ki főszabály szerint, de vizsgálva a károsult („áldozat”) fogalmát megállapíthatjuk, hogy a kárnak minősül az áldozat halála, sérülése vagy vesztesége (feltehetően itt a jogalkotó bármely más egyéb veszteséget szabályozza) következtében bekövetkezett vagyonsökkenés. A biztosító helytállásának további feltétele, hogy ezért a kárért a biztosított felelősséggel tartozzon. A biztosítási fedezet terjedelme tekintetében a PEICL 14:101. cikke úgy rendelkezik, hogy *„a biztosító a 9:102. cikkel összhangban köteles megtéríteni a védekezés költségeit.”* A védekezés költségei alapvetően, de nem kizárólagosan a biztosítottal szemben indított perrel kapcsolatos költségekre terjed ki.⁸⁹⁹ A kárbiztosítás szabályainál található 9:102. cikk (1) bekezdés alapján a biztosító megtéríti a biztosított azon költségeit, amelyek a kár mértékének csökkentése céljából megtett ésszerű lépésekkel összefüggésben merültek fel, mindezt akkor is, ha ezek a lépések nem vezettek eredményre. A rendelkezés (2) bekezdése rögzíti, hogy e költségeket akkor is meg kell térítenie, ha az a biztosítási összeg mértékét meghaladja. A szabályozás lényeges eleme, hogy a biztosítónak azon költségeket kell megtérítenie, amelyek az ésszerű lépések megtételével összefüggésben merültek fel. Vizsgálni kell, hogy mely magatartások,

⁸⁹⁹ BASEDOW – BIRDS – CLARKE – COUSY – HEISS – LOACKER: i.m. 287.

intézkedések minősülnek észszerűnek. Az észszerűség vizsgálatát a biztosított szemszögéből kell elvégezni. Ha a biztosított észszerűen úgy véli, hogy a károsult követelése megalapozatlan vagy a kártérítés mértéke túlzó, a biztosítónak akkor is tiszteletben kell a biztosított kéréseit tartania, ha a biztosító jogszerűnek tekinti a károsult igényét. A biztosító nem rendezheti a károsult igényét abban az esetben, ha a biztosított észszerűen tiltakozik az ellen.⁹⁰⁰ Az észszerűség követelménye egyrészt jelenti az ügyvédválasztás szabad jogát, bármely jogi eljárással összefüggésben felmerülő valamennyi költséget.⁹⁰¹ Az észszerűség követelményének megfogalmazásának indoka, hogy a biztosító ne akadályozza indokolatlanul a biztosítottat, ne korlátozza a védekezéssel kapcsolatban megtenni kívánt cselekményeit. Mindemellett a biztosított védelmét szolgálja az is, hogy a biztosítónak a költségeket akkor is meg kell térítenie, ha azok nem jártak sikerrel. E szabály indoka, hogy a biztosított mindaddig nem bizonyosodhat meg arról, hogy a cselekménye hatékony-e amíg meg nem tette.⁹⁰²

Ezzel összefüggésben a magyar jogalkotó a Ptk. 6:470. § (2) bekezdésben megállapítja, hogy *„a biztosítás kiterjed az eljárási költségekre, ha e költségek a biztosító útmutatásai alapján vagy előzetes jóváhagyásával merültek fel. A biztosított kérésére a biztosítónak a költségeket meg kell előlegeznie.”* A szabályozás koncepciója mögött az általános elgondolás az, hogy az eljárással összefüggő költségek felmerülése a biztosító magatartásának köszönhető, mivel a károsult azért kényszerül pert indítani a károkozó biztosítottal szemben, mert a biztosító nem teljesítette a szolgáltatását.⁹⁰³ A költségtérítésre vonatkozó kötelezettség azonban csak azon költségekre terjed ki, ha azok a biztosító útmutatásai alapján vagy előzetes jóváhagyásával merültek fel. Ez tehát azt jelenti, hogy a biztosító nem köteles azon költségeket megtérítenie, amelyek nem a biztosító útmutatásai alapján merültek fel, vagy amelyeket nem hagyott előzetes jóvá a biztosító. Ez a szabály tehát arra „kényszeríti” a károkozót, hogy

⁹⁰⁰ BASEDOW – BIRDS – CLARKE – COUSY – HEISS – LOACKER: i.m. 287.

⁹⁰¹ BASEDOW – BIRDS – CLARKE – COUSY – HEISS – LOACKER: i.m. 288.

⁹⁰² BASEDOW – BIRDS – CLARKE – COUSY – HEISS – LOACKER: i.m. 260.

⁹⁰³ TÖKEY: i.m. 2154.

amennyiben igényt tart az eljárási költségek biztosító által történő megtérítésére, úgy kizárólag olyan költségekkel járó eljárási cselekményeket tehet meg, amelyeket a biztosító előzetesen jóváhagyott vagy arra a biztosító utasította. Ez álláspontunk szerint jelentősen korlátozza a biztosítottat, illetve a biztosított saját védelmében tett magatartásokat. A rendelkezés alapján továbbá arra sincs lehetőség, hogy a biztosító utólag hagyja jóvá a biztosított intézkedéseit. Meg kell jegyezni, hogy az eljárási költségek fogalma alá nem kizárólag a perköltség tartozik, hanem valamennyi olyan a peren kívül felmerülő költség is, amelyek a biztosított károkozásával, illetve általában véve a védekezésével összefüggésben merül fel. Mindemellett a Ptk. 6:470. § (3) bekezdése alapján *„a biztosítónak a károkozó biztosított jogi képviselési költségeit és a kamatokat akkor is meg kell térítenie, ha ezek a kártérítési összeggel együtt a biztosítási összeget meghaladják.”* Megfigyelhető, hogy a (3) bekezdésben foglalt kötelezettség kizárólag a jogi képviselés költségeire terjed, tehát az ezen felül felmerülő költségeket már nem kell megtérítenie a biztosítónak abban az esetben, ha az meghaladná a biztosítási összeg mértékét.⁹⁰⁴ A rendelkezés értelmezése alapján megállapítható, hogy a biztosítót csak abban az esetben terheli az eljárási költségek megtérítésének kötelezettsége, ha a biztosított felelősséggel tartozik a károkozó vagy személyiségi jogot sértő cselekményért. Felmerül a kérdés, hogy vajon a biztosítónak a biztosított pernyertessége esetén meg kell-e térítenie az olyan költségeket, amelyek megtérítésére nem a pereszes felet kötelezte (pl. a Pp. 86.§ alapján) a bíróság? Úgy gondoljuk, hogy amennyiben az ilyen költségek a biztosító magatartására vezethetők vissza, annak köszönhető, úgy azt akkor is meg kell térítenie, ha egyébként a szerződéses szolgáltatás teljesítésére a biztosított felelősségének hiányában nem köteles. Megállapítható, hogy ezekkel a kérdésekkel a vonatkozó szakirodalom nem foglalkozik.

⁹⁰⁴ TÖKEY: i.m. 2154.

Meg kell továbbá jegyezni, hogy a Ptk.-ban foglalt ezen szabályok diszpozitívek, amelyektől a felek egyező akarattal eltérhetnek, még abban az esetben is, ha a szerződő fél fogyasztónak minősül.⁹⁰⁵

A Ptk. és a PEICL szabályainak összevetése során megállapítható, hogy a magyar jogalkotó a PEICL szabályaival ellentétes koncepciót követ. A PEICL elsődlegesen a biztosított akaratát helyezi előtérbe és a költségek megtérítése tekintetében az észszerűséget tekinti zsinórmértéknek. Ezzel szemben a Ptk. a biztosító akaratának „égisze” alá helyezi a felmerülő költségek megtérítésének koncepcióját. Ha azok nem a biztosító utasításainak megfelelően vagy annak jóváhagyásával merültek fel, nem köteles megtéríteni e költségeket. Megállapítható, hogy a PEICL – az alapvető céljával összhangban – szabályai sokkal inkább a biztosított védelmét szolgálják, mint a Ptk. rendelkezései. A magyar jogalkotó a szerződő fél és a biztosított védelmét biztosító szabályokat csak a fogyasztói biztosítási szerződések esetén fogalmaz meg.⁹⁰⁶ Mi több az eljárási költségek megtérítésére vonatkozó szabályok tekintetében még a fogyasztót védő szabályozásról sem beszélhetünk, hiszen e szabályok kógenciáját nem írja elő a Ptk. ez esetben sem. Ezzel szemben – ahogy az fentebb kifejtésre került – a PEICL e szabályaitól csak akkor térhetnek el a felek, ha az a szerződő fél, illetve a biztosított előnyét szolgálják.⁹⁰⁷ A PEICL szabályainak alkalmazása esetén tehát nincs lehetőség arra, hogy a szerződésben kizárásra kerüljön az eljárással összefüggésben felmerülő költségek biztosító általi viselése.

A következő kiemelés érdemlő szabály a PEICL 14:104. cikkében található, amely a felelősség biztosított által történő elismerésére vonatkozó rendelkezést tartalmazza. Az (1) bekezdés alapján semmis a biztosítási szerződés olyan

⁹⁰⁵ TÓKEY: i.m. 2155.; valamint TAKÁTS P.: A biztosítási szerződések. In: Petrik Ferenc (főszerk.) *Polgári jog I-IV. - új Ptk. - Kommentár a gyakorlat számára.* Budapest: HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2020.

⁹⁰⁶ TAKÁTS Péter: On the Reform of Hungarian Insurance Contract Law. *Kártérítési és Biztosítási Jog,* 2019/2. szám, 2.

⁹⁰⁷ Egyes szerzők szerint a PEICL szerződő felet védő szabályai radikálisak, és túlzóak. Vö.: LUIK, O.-J.: Do the Principles of European Insurance Contract Law Go Too Far in Protecting the Policyholder? *Juridica International,* XVIII/2011. 73–83.

kikötése, amely a biztosító szerződéses szolgáltatásának teljesítése alóli mentesülését írja elő arra az esetre, ha a biztosított elismeri a károsult igényét. A (2) bekezdés alapján a biztosított és a károsult közötti egyezség nem hatályos a biztosítóval szemben, kivéve, ha ahhoz hozzájárul. E szabályok alapvetően a biztosítási szerződésből eredő együttműködési kötelezettség teljesítését hangsúlyozzák, különösen azt, hogy amennyiben a biztosított igényt tart a biztosító szolgáltatására, úgy a károsult igényének előterjesztése esetén – mielőtt bármilyen nyilatkozatot tesz – értesítse a biztosítót.⁹⁰⁸ Ezzel azonos szabályozást tartalmaz a Ptk. 6:474. § (1) bekezdése, amely rögzíti, hogy *„a károsult kártérítési igényének a biztosított által történt elismerése, teljesítése és az azzal kapcsolatos egyezsége a biztosítóval szemben akkor hatályos, ha ahhoz a biztosító előzetesen hozzájárult vagy azt utólag tudomásul vette.”* E szabály korlátját a (2) bekezdés fogalmazza meg, mégpedig abban, hogy amennyiben a károsult követelése nyilvánvalóan megalapozott a biztosító az (1) bekezdésben foglalt hatálytalanságra nem hivatkozhat.

A PEICL 14:107. cikkében található a biztosítási eseményre vonatkozó normaanyag. E cikk (1) bekezdése rögzíti, hogy a biztosítási eseménynek főszabály szerint az a tény minősül, hogy a biztosítási időszak alatt (értsd: a kockázatviselés ideje alatt) a biztosított felelősségét megalapozó magatartást tanúsít. Ez az ún. *„occurrence made”* igény, amelynek lényege, hogy a biztosító olyan a biztosított felelősségét megalapozó magatartásból eredő kárigényekért áll helyt, amelyet a biztosítási szerződés hatálya alatt tanúsított. E mellett a (2) bekezdés rögzíti, hogy a felek a kereskedelmi vagy professzionális célból kötött biztosítási szerződésükben biztosítási eseményként megjelölhetik a károsult igényének biztosítóval szemben történő előterjesztését. Ezt nevezzük *„claims made”* biztosításnak. A PEICL alapján ez esetben a biztosítónak fedezetet kell nyújtania a szerződés hatálya alatt, valamint annak megszűnését követő öt éven belül a károsult által előterjesztett igényekre. Az ilyen helytállási kötelezettség a biztosított által a biztosítási időszak alatt, valamint azt megelőzően tanúsított

⁹⁰⁸ BASEDOW – BIRDS – CLARKE – COUSY – HEISS – LOACKER: i.m. 291.

magatartásából eredő károk esetén állhat fenn. Ez utóbbi feltétele, hogy arról a biztosított a szerződés megkötésekor nem tudott és nem is tudhatott.⁹⁰⁹ A Magyarországon értékesített felelősségbiztosítási termékek vizsgálata alapján megállapítható, hogy jellemzően e két rendelkezést vegyesen alkalmazzák azzal, hogy a biztosító csak olyan a biztosított által okozott kárért és sérelemdíjért áll helyt, amely a biztosított biztosítási időszak alatt tanúsított magatartásából ered, és amelyet ezen időszak alatt vagy bizonyos idő – jellemzően 30 nap – elteltével a biztosító részére be is jelentettek.

A PEICL főszabály szerint nem biztosít közvetlen igényérvényesítési jogot a károsult részére, azonban a 15:101. cikk rendkívül szélesre körben sorolja fel azokat az eseteket, amelyekben a károsult közvetlenül a biztosító részére terjesztheti elő igényét.⁹¹⁰ A károsult jogosult előterjeszteni igényét a biztosítóval szemben i) a kötelező felelősségbiztosítás esetén; ii) erre vonatkozó jogi rendelkezés esetén; iii) amennyiben a károsult személyi sérülést szenvedett;⁹¹¹ iv) ha a biztosító fizetése képtelen helyzetbe került; illetve v) ha a biztosító felszámolás alá került.⁹¹² A közvetlen igényérvényesítés főszabályát a magyar jogalkotó is rögzíti a Ptk. 6:473. § (1) bekezdésében, azonban kivételként csak a jogszabály általi kifejezett rendelkezést állapítja meg.⁹¹³ Meg kell azonban jegyezni, hogy tekintettel a rendelkezés diszpozitivitására a felek a szerződésükben eltérhetnek a főszabálytól és előre rögzíthetik a potenciális károsult részére biztosított közvetlen igényérvényesítési jogosultságot.⁹¹⁴ A

⁹⁰⁹ BASEDOW – BIRDS – CLARKE – COUSY – HEISS – LOACKER: i.m. 297–298.

⁹¹⁰ HEISS [2016]: i.m. 32.

⁹¹¹ Ez a rendelkezés elsősorban méltányos megfontolásokon alapul és magas szociális érzékenységgel közelít. Célja, hogy amennyiben a károsult személyi sérülést szenved, úgy ne legyen elvárás, hogy elsősorban a károkozóval szemben terjessze elő az igényét, aki lehet, hogy nem képes kielégíteni az igényét, hanem lehetőséget kell biztosítani arra, hogy a biztosító felé terjessze elő az igényét annak érdekében, hogy a személyi sérülése miatt elszenvedett hátrány a lehető leggyorsabban kiküszöbölésre kerüljön. Vö.: BASEDOW – BIRDS – CLARKE – COUSY – HEISS – LOACKER: i.m. 303.

⁹¹² Vö.: PEICL 15:101. cikk (1) bekezdés.

⁹¹³ E körben a magyar szabályozás azon európai országok csoportjához tartozik, amelyek kizárólag a kötelező gépjármű-felelősségbiztosítás esetén biztosít a károsult részére közvetlen igényérvényesítési jogosultságot. Ilyen megoldást alkalmaz továbbá Ausztria és Görögország is. Vö.: BASEDOW – BIRDS – CLARKE – COUSY – HEISS – LOACKER: i.m. 301.

⁹¹⁴ Meg kell említeni az Európai Unió Bírósága által C-240/14. sz. ügyet (Eleonore Prüller-Frey kontra Norbert Brodnig és Axa Versicherung AG), amelyben az EUB a Róma II. rendelet (a szerződésen kívüli kötelmi viszonyokra alkalmazandó jogról szóló 864/2007/EK rendelet) 18. cikkét előzetes

dolgozatban vizsgált és az előző fejezetekben hivatkozott biztosítók által közzétett általános szerződési feltételekben ilyen jogosultságot nem találhatunk.

A közvetlen igényérvényesítés tekintetében a PEICL 15:102. cikk (1) bekezdése a szerződő és a biztosított személy kötelezettségeként előírja, hogy köteles minden információt átadni a károsult részére a biztosítóval szembeni igény előterjesztéséhez. Ilyen információátadási kötelezettséget a Ptk. nem tartalmaz, azonban amennyiben a biztosítási fedezet szerződéses kockázathoz kapcsolódik (tehát a biztosított felelőssége kontraktuális) az általános együttműködési és tájékoztatási kötelezettségből levezethetőnek tűnik ilyen kötelezettség is, míg a deliktuális kárfelelősség keretében ilyen kötelezettséget kifejezetten nem azonosíthatunk, de – az egyetlen közvetlen igényérvényesítést lehetővé tevő magyar jogszabály – a Gfbtv. 29. § (1) bekezdése rendelkezik e körbe tartozó kötelezettségről. A biztosítóval szemben közvetlenül előterjesztett igény esetére a PEICL 15:102. cikk (2) bekezdés előírja, hogy a biztosító az igény előterjesztését követően késedelem nélkül, de legfeljebb 2 héten belül köteles értesíteni a szerződő felet. Fontos, hogy ez a szabály a szerződő fél felé írja elő az értesítési kötelezettséget, s nem említi külön a biztosítottat. E szabály lényege, hogy a szerződő fél nem feltétlenül tud arról, hogy a károsult a biztosítóval szemben elterjesztette az igényét, így érdekében áll tudomást szerezni erről, hiszen végső soron az is előfordulhat, hogy nem szeretné igénybe venni a biztosító szolgáltatását és ő maga teljesítené a károsult igényét. Ennek több oka is lehet, így pl., ha nem szeretné, hogy emelkedjen a biztosítási díj

döntéshozatali eljárás keretében értelmezte. A Róma II rendelet 18. cikke lehetővé teszi a kárért felelős személy biztosítójával szembeni közvetlen igényérvényesítést abban az esetben, ha a szerződésen kívüli kötelmi viszonyra alkalmazandó jog vagy a biztosítási szerződésre alkalmazandó jog így rendelkezik. Az EUB megállapította, hogy a Róma II. rendelet „18. cikkét úgy kell értelmezni, hogy az lehetővé teszi a károsult személy számára a kártérítésért felelős személy biztosítójával szembeni közvetlen keresetindítást, amikor az ilyen keresetindítást a szerződésen kívüli kötelmi viszonyra alkalmazandó jog előírja, függetlenül attól, amit a biztosítási szerződésre alkalmazandó, e szerződés felei által választott jog előír.” Ez alapján tehát előfordulhat, hogy a magyar jog (a kötelező gépjármű felelősségbiztosításon kívüli biztosítási szerződések tekintetében) nem ismeri el a biztosító károsult általi közvetlen perlésének lehetőségét, a károsult mégis közvetlenül perelheti a biztosítót vagy a biztosított és a károkozó biztosítottat, ha olyan felelősségbiztosítási szerződésről van szó, amely a biztosítottnak a biztosító és a szerződő székhelyének országától eltérő országban folytatott tevékenységére is fedezetet nyújt, a károsult pedig olyan tagállamban szenvedett kárt, amelynek joga lehetővé teszi a biztosító közvetlen perlését. Lásd: Ujváriné Antal Edit: The legal position of the insured person. In: Barta – Ujváriné (Eds.): *Insurance Law Hungary*. Wolters Kluwer, Alphen aan den Rijn, 2018, 97.

összege, vagy éppen csökkenne a biztosítási fedezet mértéke az adott biztosítási időszak tekintetében. Mindemellett a szerződő fél alapvető érdeke, hogy részt vegyen azon tárgyalásokon, amelyek tárgya az ő felelősségi körébe tartozó igények megítélése. Fontos megemlíteni, hogy a biztosítóval szemben előterjesztett igények körét tágan kell értelmezni és abba minden olyan biztosítóhoz címzett dokumentum beletartozik, amely az igényérvényesítést célozza. Így nem szükséges pl. keresetet előterjeszteni, hanem egy felszólítás, bejelentés vagy panasz is minősülhet ilyen igénynek.⁹¹⁵ A 15:102. cikk (3) bekezdés alapján a szerződő félnek egy hónap áll rendelkezésre, hogy nyilatkozzon a károsult által előterjesztett igény, különösen a bekövetkezett biztosítási esemény tekintetében. Ez a szabály összhangban van a PEICL 6:102. cikkben foglalt biztosítási esemény körülményeinek kivizsgálása tekintetében előírt együttműködési kötelezettségre vonatkozó általános szabállyal. Amennyiben a szerződő fél nem tesz nyilatkozatot, úgy kell tekinteni, hogy nem vitatja a károsult igényét és egyúttal igénybe kívánja venni a biztosító szolgáltatását.⁹¹⁶ A PEICL e szabály megfogalmazásával azt az alapesetet rendezi, amelyben a szerződő fél azonos a biztosított személyével. A (3) bekezdés utolsó mondatában azonban rendezi azt a helyzetet is, amikor e két személyi kör elválik egymástól, s rögzíti, hogy a szabályt alkalmazni kell akkor is, ha a biztosító az értesítését a biztosított személy részére küldi meg.

A PEICL 15:103. cikk a biztosító teljesítésével kapcsolatos szabályokat tartalmazza. Eszerint *„A biztosítási összeg szerződő félnek vagy biztosítottnak történő kifizetése a károsulttal szemben csak akkor mentesíti a biztosítót a teljesítési kötelezettség alól, ha a károsult lemondott az igényének közvetlen érvényesítéséről, illetve, ha a biztosító írásbeli felszólításának kézhezvételétől számított négy héten belül nem értesítette a biztosítót a közvetlen igény benyújtásának szándékáról.”* Tekintettel arra, hogy a PEICL a felelősségbiztosítás elsődleges funkciójaként a károsult védelmét tekinti, ezért rögzíti a károsult jogosultságát arra, hogy az igényét a biztosítóval szemben

⁹¹⁵ BASEDOW – BIRDS – CLARKE – COUSY – HEISS – LOACKER: i.m. 305.

⁹¹⁶ BASEDOW – BIRDS – CLARKE – COUSY – HEISS – LOACKER: i.m. 306.

terjesztesse elő még abban az esetben is, ha már az igényének kielégítésére szolgáló biztosítási összeget a biztosító megfizette a szerződő félnek vagy a biztosítottnak. A biztosítót terheli tehát annak a kockázata, hogy a teljesítése ellenére a károsult továbbra is vele szemben terjeszti elő az igényét. A rendelkezés alapján a jogalkotó elkerülné azt a helyzetet, hogy a károsult igénye ne kerüljön kielégítésre. Ez alól két kivételt fogalmaz meg a PEICL, egyik a károsult kifejezett akaratához kötött jogi aktus, a közvetlen igény előterjesztéséről való lemondása, míg a másik a károsult mulasztásában áll, tehát abban az esetben, ha nem mutat érdeklődést az igény közvetlen érvényesítése iránt még abban az esetben sem, ha erről a biztosító értesítette.⁹¹⁷ Ezzel szemben a magyar Ptk. 6:472. § (1) bekezdése a biztosító szolgáltatásának irányát főszabály szerint a károsult felé állapítja meg. A biztosított felé csak abban az esetben teljesíthet, ha a károsult igényét a biztosított már kielégítette. Ennek az oka szintén az, hogy ne forduljon elő olyan helyzet, amelyben bár a biztosító teljesítette a szolgáltatását a biztosított felé, a biztosított azt nem a károsult igényének kielégítésére fordítja.⁹¹⁸

A technológiai fejlődésnek köszönhetően az egyes tevékenységekhez kapcsolódó – de különösen az ipari – kockázatok jelentősen megnövekedtek. Ezek a kockázatok a tevékenységgel okozott károk következményeinek a viselését jelentik. Az egyes tevékenységekhez kapcsolódó kötelező felelősségbiztosítások bevezetésének célja a potenciális károsultak védelme, egyrészt attól, hogy a tevékenységet végző a kockázatot ne hárítsa át a másik félre (pl. magasabb díj megállapításával), másrészt célja, hogy a kár bekövetkezése esetén az elszenvedett anyagi veszteségek kiküszöbölése hatékonyabb legyen. A jogalkotók ezekből a célokból számos esetben beavatkoznak a szerződéses szabadságba és biztosítási kötelezettséget határoznak meg. E kötelező felelősségbiztosítással érintett tevékenységek

⁹¹⁷ BASEDOW – BIRDS – CLARKE – COUSY – HEISS – LOACKER: i.m. 307.

⁹¹⁸ TÓKEY: i.m. 2157.

köre,⁹¹⁹ illetve ezen belül is a szabályozás jellege és terjedelme nemzeti jogonként – néhány az uniós jog által meghatározott felelősségbiztosítás kivételével⁹²⁰ – jelentősen eltér⁹²¹, ezért a PEICL megfogalmazása során szinte lehetetlen küldetés volt e terület harmonizálása.⁹²²

Mindezt figyelembe véve a PEICL 16:101. cikk (1) bekezdése a kötelező felelősségbiztosítások tekintetében előírja, hogy a szerződő felek az előírt biztosítási kötelezettség teljesítése céljából kötött felelősségbiztosítási szerződés rendelkezéseinek meghatározásához választhatják a PEICL-t, ha a biztosítási kötelezettséget uniós jog, valamely tagállam nemzeti joga vagy ha azt nem uniós állam nemzeti joga írja elő, de ez utóbbi esetében csak olyan mértékben, amilyenben ezen állam joga megengedi.⁹²³ Fontos hangsúlyozni továbbá a PEICL 16:101. cikk (2) bekezdésében foglalt szabályt, amely szerint amennyiben a felek a kötelező felelősségbiztosítási szerződés tekintetében a PEICL alkalmazását kötik ki, a biztosítási szerződés mindaddig nem felel meg a biztosítási kötelezettségnek, amíg a nemzeti jog által előírt egyes kötelezettségeknek nem felel meg. Ez azt a célt szolgálja, hogy a PEICL ilyen esetekben is alkalmazhatóvá váljon.

A biztosítási szerződési jog egységesítésére irányuló európai törekvések – amely mögötti nemes elgondolás szerint szükséges az egységes európai biztosítási szerződési jog kialakítása annak érdekében, hogy az Európában működő biztosítók azonos szerződési feltételek mellett végezzenek biztosítási tevékenységet és nyújtsák szolgáltatásukat – sajnos nem vezettek eredményre,

⁹¹⁹ E tekintetben a 2013. évi jelentés kiemeli, hogy a vizsgált EU-s tagállamok közül pl. Olaszországban közel 80, Franciaországban közel 120 és Spanyolországban 400 körül van azon tevékenységek száma, amelyeknél kötelező felelősségbiztosítási szerződést kötni. Final Report of the Commission Expert Group on European Insurance Contract Law. 77. Lásd: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/final_report_en.pdf, (megtekintve: 2021. 01. 30.).

⁹²⁰ Ilyen például a kötelező gépjármű-felelősségbiztosítás, a légi és a vízi közlekedés tekintetében előírt biztosítási kötelezettség. Final Report of the Commission Expert Group on European Insurance Contract Law. 77. Lásd: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/final_report_en.pdf, (megtekintve: 2021. 01. 30.); valamint BASEDOW – BIRDS – CLARKE – COUSY – HEISS – LOACKER: i.m. 310.

⁹²¹ BASEDOW – BIRDS – CLARKE – COUSY – HEISS – LOACKER: i.m. 309.

⁹²² HEISS [2016]: i.m. 32.

⁹²³ BASEDOW – BIRDS – CLARKE – COUSY – HEISS – LOACKER: i.m. 310., valamint HEISS [2016]: i.m. 32.

vagy csak részsikereket állapíthatunk meg. Az egységesítés lehetőségeinek vizsgálatát célzó kutatások egyértelműen megállapították, hogy a nemzeti jogok sokszínűsége olyan mértékű, amely miatt a biztosítási jog egységesítése szinte kivitelezhetetlen. Ez a probléma még hangsúlyosabb a felelősségbiztosítás intézményét érintően, hiszen ez esetben nem csak az általános és a biztosítási szerződési jogok egységesítése lenne szükséges, hanem a jogi felelősség valamennyi részletszabályának harmonizálása is. E konzekvenciák eredményeként született meg a PEICL, amely jellegét tekintve opcionális jogforrás, a biztosítási szerződést kötő felek a szerződésükben kiköthetik az abban foglalt rendelkezések kizárólagos alkalmazását. A PEICL gyakorlati alkalmazását tekintve pontos statisztikai adatokat nem találhatunk, mi több a vonatkozó szakirodalom többsége a PEICL „megszületésének” idejére datálható, újabb szakirodalom csupán néhány született, amely azt is jelenti, hogy az elmélet és a gyakorlat sem tulajdonít neki nagy jelentőséget.

A PEICL és a magyar Ptk. felelősségbiztosításra vonatkozó szabályainak összehasonlítása során megállapíthatjuk, hogy azok a szabályozás jellegében és a tartalmukban is eltérnek. Míg a magyar szabályozás kizárólag a fogyasztóként szerződést kötő felet védi, sőt az ilyen személyt sem valamennyi rendelkezés tekintetében (lásd pl. a járulékos költségek megtérítésére vonatkozó szabályozást), addig a PEICL valamennyi biztosítóval szerződést kötő személyt azonos mértékben védi és kizárólag a szerződő fél, illetve a biztosított személy javára történő eltérésre biztosít lehetőséget.

A felelősségbiztosításra vonatkozó két szabályanyag tartalmi összehasonlítása során elsősorban a biztosított védekezésével összefüggő költségeinek a viselése tekintetében meghatározott normák eltérése emelhető ki. E mellett eltérő megközelítést alkalmaz a PEICL a károsult biztosítóval szembeni igényérvényesítése tekintetében is. Bár annak ellenére, hogy a PEICL a Ptk.-val azonos főszabályt állapít meg, számos kivétel meghatározásával a károsult védelmét hangsúlyozza. A károsultvédelmi eszme a PEICL több rendelkezésében is megjelenik.

Mindemellett azt is megállapíthatjuk, hogy a kontraktuális felelősség biztosíthatóságának kérdését elméleti szempontból nem vizsgálták, úgy tűnik, mintha evidenciaként kezelnék azt – amellyel egyébként egyetértünk –, azonban gyakorlati problémák sokasága jelentkezik, amelyek leginkább a határon átnyúló szolgáltatásokkal kapcsolatosan merülnek fel (lásd a fentebb említett vezető tisztségviselők, ügyvédek és kivitelezők kontraktuális felelősségének biztosíthatóságát).

VI.2. A felelősségbiztosítás főbb szabályai a Szlovák Köztársaságban

A jelen alfejezet célja, hogy összehasonlító jogi elemzés során bemutassa a felelősségbiztosítási szerződésre vonatkozó magyar és a szlovák jog által alkalmazott magánjogi szabályokat rámutatva a szabályozásbeli különbségekre és hasonlóságokra, illetve a szlovák biztosítási gyakorlatban alkalmazott és nyilvánosan elérhető biztosítási szerződési feltételekben található egyes rendelkezésekre.⁹²⁴ Vizsgálat tárgyát képezi, hogy Szlovákiában köthető-e a szerződésszegéssel okozott károkra felelősségbiztosítási szerződés, s ha igen, milyen feltételekkel, illetve hogyan alakul a szlovák polgári jogi kárfelelősségi rendszer. Elvállik-e a kontraktuális és a deliktuális kárfelelősség, melyek a kárfelelősség és a kár fő jellemzői.

Az általános szabályok körében részletesen a Ptk. és az SzPtk. szabályait vesszük górcső alá. Előre bocsátandó, hogy míg a magyar jogban – a közjogi jellegű biztosítási törvény – a Bit a kötelmi jogviszonyt érintő normákat is meghatároz, addig a szintén közjogi jellegű SzBit. ilyen rendelkezéseket nem tartalmaz, de a biztosítás általános jellemzőjeként megállapítható, hogy mindkét ország joga széles körű magánjogi és közjogi normákat határoz meg.⁹²⁵ A magánjogi normák jellege tekintetében rögzíthető, hogy a magyar Ptk. biztosítási szabályai tartalmazzak diszpozitív és – a fogyasztó védelme érdekében – egyoldalúan kógens normákat,⁹²⁶ míg a SzPtk. szabályai jellegét tekintve diszpozitívek, kivéve ott, ahol a törvény kifejezetten tiltja az eltérést.⁹²⁷

Érdekességképpen megjegyezhető, hogy annak ellenére, hogy a szlovák jogban hatályban van a kereskedelmi jogviszonyokat, különösen a gazdasági társaságok helyzetét és a kereskedelmi kötelmi jogviszonyokat rendező SzKt. a

⁹²⁴ Jelezni szeretnénk, hogy az egyes szlovák rendelkezések magyar nyelvű fordításánál az olvasó néhány esetben nyelvi helytelenséget érezhet. Ez azonban mindössze annak köszönhető, hogy törekedni szerettünk volna a szó szerinti fordításra annak érdekében, hogy egyrésztől szövegűek maradjunk, másrésztől az egyes rendelkezések szellemiségét megfelelően szemléltessük.

⁹²⁵ Viktória ČEJKOVÁ – Dana MARTINOVIČOVÁ, *Poisťovníctvo: úvod do teórie*, Merkury, Bratislava, 2007, 69–70.

⁹²⁶ A magyar jog tekintetében azonban meg kell jegyezni, hogy a fogyasztóval kötött biztosítási szerződés esetén lehetőség van akár a fogyasztó hátrányára történő eltérése is, azzal, hogy a Ptk. 6:455.§-ban meghatározott kérdéskörökben csak a fogyasztó javára történhet az eltérés. Vö.: BARTA – UJVÁRINÉ: i.m. 218.

⁹²⁷ ČEJKOVÁ – MARTINOVIČOVÁ [2007]: i.m. 70.

biztosítási szerződés – és annak minden formája⁹²⁸ – nem e törvényben, hanem a SzPtk. -ban kapott helyet.⁹²⁹

Az első alfejezetben a felelősségbiztosítási szerződésre vonatkozó alapvető magánjogi szabályokat rögzítjük, amelynek keretében összehasonlításra kerülnek a magyar és a szlovák jog biztosítási kötelezettséget előíró rendelkezései is. A második fejezetben foglalkozunk a felelősségbiztosítási szerződés fogalmával és az egyes fogalmi elemek vizsgálatával. A harmadik fejezet tartalmazza a felelősségbiztosítási szerződés alanyaira vonatkozó rendelkezéseket, míg az utolsó fejezetben a szerződés tartalmát, azaz a felek jogait és kötelezettségeit vizsgáljuk meg.

A jelen keretek között nem célunk történeti szempontú részletes összehasonlítást végezni.⁹³⁰ Alapvetően megállapítható, hogy a két ország biztosítási jogának fejlődése az 1918-ig tartó közös történelmünk okán azonos, így összehasonlítást csak a mai területi különbségeket figyelembevéve végezhetnénk.⁹³¹ A biztosításra vonatkozó szabályokat a Kereskedelmi Törvény tartalmazta, amely a szlovák területen – a szétválás ellenére – 1949-ig volt hatályban.⁹³²

VI.2.1. A felelősségbiztosítás általános összevetése

⁹²⁸ A SzPtk. négy biztosítási szerződést szabályoz külön-külön, mégpedig (szó szerinti fordításban) a vagyonbiztosítást, a személybiztosítást, a felelősségbiztosítást és a jogvédelmi biztosítást.

⁹²⁹ Ennek egyik oka az, hogy a SzKt. a kereskedelmi jogviszonyokat, mint a szabályozás tárgyát a kereskedelmi jogviszony alanyai oldaláról közelíti meg, így azokat a kereskedelmi típusú szerződéseket szabályozza, amelyek kifejezetten és jellemzően a gazdálkodó szervezetek között jönnek létre. Ezzel szemben a SzPtk. kötelmi (szerződési) joga a természetes és jogi személyek egymás közötti szerződéseit szabályozza.

⁹³⁰ A (cseh)szlovák biztosítási piac fejlődésének rendszerváltáskori szakaszáról lásd bővebben ZAVODNYIK József: Hasonlóságok és eltérések, avagy változás közben a csehszlovák biztosítási szakma. *Biztosítási szemle*, 1992/6. szám, 20–27.

⁹³¹ Az Osztrák-Magyar Monarchia mai szlovák területén is számos biztosítótársaság alakult, amelyek a kor és a társadalom igényeit igyekeztek kielégíteni, így pl. a XVIII. század közepén Besztercebányán bekövetkezett tűzvész után alakult kifejezetten ilyen védelem biztosítása céljából egy biztosítótársaság, de a révkomáromi biztosítótársaság is a mai Szlovákia területén alakult. Az első szlovák biztosító 1919-ben alakult meg Csehszlovákiában, s ezt követően sorra alakultak biztosítótársaságok. Vö.: SLEPECKÝ, J. – DAŇOVÁ, M.: *Poist'ovníctvo*. Košice, Vysoká škola bezpečnostného manažerstva v Košiciach, 2014, 15–16.

⁹³² VOJÁČEK, L. – KOLÁRIK, J. – GÁBRIŠ, T.: *Československé právné dejiny (1918–1992)*. Páneurópská vysoká škola, Bratislava, 2011, 160.

Az összehasonlítás körében először rögzíteni kell, hogy a keletkezési forma szerint mind a magyar,⁹³³ mind a szlovák⁹³⁴ jogszabályi környezet alapján a felelősségbiztosítási szerződés megkötésére önkéntes elhatározás, vagy jogszabályi kötelezés alapján kerülhet sor.⁹³⁵ A biztosítási kötelezettséget a jogalkotó jellemzően olyan jogviszonyok körében írja elő, amelyek veszélyessége, vagy amelynek végzése során a potenciálisan felmerülő hátrányok⁹³⁶ jellege, mértéke – mindezt nem kevés szociális érzékenységgel fokozva – indokolja.

Az alábbi táblázat csak azokat a tevékenységeket foglalja össze, amelyek a szlovák és a magyar jog szerint is kizárólag felelősségbiztosítási fedezet biztosítása mellett végezhetők. Az összehasonlítás keretében lábjegyzetben megjelölésre kerül az a jogszabályi rendelkezés, amely a biztosítási kötelezettséget előírja, illetve megemlítésre kerül az a felelősségi jogalap (deliktuális vagy kontraktuális), amelyhez a felelősségbiztosítás kötődik. Ezek konkrét elemzésére nem térünk ki, mivel az jelentősen meghaladná az értekezés

⁹³³ NOVOTNI [1993]: i.m. 32.

⁹³⁴ GÜRTLER, Mikulaš: *Poistenie právnej ochrany: ochrana právnych záujmov a jej postavenie na poistnom trhu*. C.H. Beck, Bratislava, 2018, 3–4., ugyanígy SLEPECKÝ – DAŇOVÁ: i.m. 36.

⁹³⁵ E helyütt említjük a kötelező biztosítást, amely a jogszabályi rendelkezés alapján, tehát a felek egyéb jogcselekménye nélkül automatikusan létrejön. Mindkét ország tekintetében ilyen volt régen a gépjármű-felelősségbiztosítás. MAJTÁNOVÁ, Anna: *Poist'ovnictvo*. Iura Edition, Bratislava, 2009, 177. Bár nem képezi az összehasonlítás tárgyát, de megjegyezzük, hogy a cseh jogban ilyen jogszabály alapján létrejövő biztosítás a munkáltatói felelősségbiztosítás, amely a munkavállaló részére okozott – munkahelyi balesetből keletkező – károkat fedezi. Vö.: MARTINOVIČOVÁ, Dana – ČEJKOVÁ, Viktória: *Poistenie rizik malých a stredných podnikov*. Iura Edition, Bratislava, 2013, 70.

Van olyan álláspont is, amely szerint a keletkezés alapján a törvény által létrehozott és az önkéntes alapon keletkező biztosítást különíthetjük el, s ez utóbbi körében különíthetjük el a kötelező biztosításokat és a teljesen önkéntes biztosításokat. (Vö.: MARTINOVIČOVÁ – ČEJKOVÁ: i.m. 70., valamint ČEJKOVÁ – MARTINOVIČOVÁ [2007]: i.m. 15. és 70.) Ezzel az állásponttal annyiban nem tudok egyet érteni, hogy a jogszabály alapján előírt kötelező biztosítás, így különösen a felelősségbiztosítások megkötése gyakran nem választás kérdése, hiszen jellemzően az adott tevékenység végzésének feltétele. Annyiban egyet tudok viszont érteni, hogy van olyan kötelező biztosítás (felelősségbiztosítás) is, amely nem feltétele valamely tevékenység végzéséhez (pl. a gépjármű üzemeltetése), így a kötelező jellege ellenére önkéntes elhatározás szükséges a megkötéséhez, e nélkül nem jöhet és nem is jön létre, így a keletkezés szempontjából történő elhatárolás ezen formája is igazolható. Az előző eset is értelmezhető úgy, hogy a tevékenység végzése is önkéntes elhatározás alapján történik és ezáltal a feltételeknek történő megfelelés is ezen az elhatározáson alapul.

⁹³⁶ Előzetesen jelzem, hogy e helyütt szándékosan nem használom a kár, illetve sérelemdíj fogalmakat, mivel a két ország eltérően kezeli a vagyoni és nem vagyoni károk kérdését, illetve alapvetően a biztosítási fedezet tartalmát a biztosítási szerződésben a felek szabadon határozzák meg. Értve ez alatt, hogy a szerződés definiálja azt, hogy a felek mit tekintenek kárnak, s ez jellemzően nem a kár általában véve vett polgári jogi fogalma.

kereteit. Az összefoglaló táblázatban megjelölésre kerül továbbá a biztosítási fedezet legkisebb mértéke is, amennyiben azt a jogszabály meghatározza.

<i>Biztosított tevékenység</i>	<i>A felelősség „kútfője”</i>		<i>Kötelező minimális fedezet</i>	
	magyar jog	szlovák jog	magyar jog	szlovák jog
Gépjármű üzemeltetése ⁹³⁷	Deliktuális felelősség [veszélyes üzemi felelősség ⁹³⁸]	Deliktuális felelősség [közlekedési járművek üzemeltetésével összefüggésben felmerülő kárért való felelősség ⁹³⁹]	Dologi kár esetén 1.220.000,- euró	Dologi kár esetén 1.050.000,- euró
			Személyi kár esetén 6.070.000,- euró	Személyi kár esetén 5.240.000,- euró
Ügyvédi tevékenység ⁹⁴⁰	Kontraktuális felelősség [Ptk. 6:142. §]	Speciális objektív felelősség [szÜtv. 26.§ (1) – (4) bekezdései ⁹⁴¹]	15.000.000,- Ft. (cca. 45.500,- euró)	Egyéni ügyvéd esetén 100.000,- euró
				Ügyvédi iroda esetén 1.500.000,- euró
Végrehajtoi tevékenység ⁹⁴²	Speciális felelősség [Ptk. 6:548–549.§§]	Deliktuális felelősség [a szVht. 31.§ (1) bekezdés alapján a SzPtk. szerint ⁹⁴³]	30.000.000,- Ft. (cca. 91.000,- Euró)	100.000,- Euró

⁹³⁷ A kötelező gépjármű-felelősségbiztosítás előíró magyar jogszabály a Gfbtv., míg a szlovák jogszabály a SzGfbtv. Mindazonáltal rögzíthető, hogy a biztosítási kötelezettség előírása – többször módosított – gépjármű-felelősségbiztosításról és a biztosítási kötelezettség ellenőrzéséről szóló Európai Parlament és a Tanács 2009/103/EK irányelv által előírt szupranacionális kötelezettségből ered.

⁹³⁸ Vö.: Ptk. 6:535. §

⁹³⁹ Vö.: SzPtk. 427–431.§§

⁹⁴⁰ Az ügyvédi tevékenység körében okozott károk fedezetének biztosítására vonatkozó biztosítási kötelezettséget a magyar jog körében az Ütv. 14.§, míg a szlovák jog tekintetében az SzÜtv. 27.§ (1) – (3) bekezdései írják elő.

⁹⁴¹ A SzÜtv. 26.§ (4) bekezdés a mentesülés körében előírja, hogy az ügyvéd abban az esetben mentesül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy a tőle elvárható minden erőfeszítést megtett a kár elhárítása érdekében. A szakirodalom és a bírói gyakorlat is ezt a szKt. megbízási szerződéseire vonatkozó szabályozáshoz képest speciális előírásként, objektív felelősséggként értelmezi. Vö.: a Szlovák Alkotmánybíróság határozatai közül pl. I. ÚS 69/2015-17, II. ÚS 678/2015-12, I. ÚS 547/2013-18.

⁹⁴² A végrehajtoi tevékenység körében okozott károk fedezetének biztosítására vonatkozó biztosítási kötelezettséget a magyar jog körében a Vht. 236.§ (1) – (2) bekezdései, míg a szlovák jogban az SzVht. 12. § (1) bekezdés b) pontja írja elő.

⁹⁴³ A szVht. 31.§ (2) bekezdése a mentesülés körében előírja, hogy a végrehajtó mentesül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy megfelelő szakmai gondossággal járt el.

Közjegyzői tevékenység ⁹⁴⁴	Speciális felelősség [Ptk. 6:548–549.§§]	Speciális objektív felelősség [SzKözj. tv. 40.§ (1) – (4) bekezdései ⁹⁴⁵]	100.000.000, - Ft.	Nincs előírás
Felszámolói tevékenység ⁹⁴⁶	Szigorú deliktuális felelősség [Cstv. 54.§ (1) bekezdés]	Speciális objektív felelősség [szKözj. tv. 40.§ (1) – (4) bekezdései]	70.000.000, - Ft. (pénzügyi biztosíték, amely lehet felelősségbiztosítás)	Nincs előírás
Tervezői és kivitelezői tevékenység ⁹⁴⁷	Kontraktuális felelősség [Ptk. 6:142. §]	Kontraktuális felelősség [SzPtk. és szKt. szabályai szerint]	Tervezői felelősség 2 – 30.000.000, - Ft.	Nincs előírás
			Kivitelezői felelősség 10 – 30.000.000, - Ft.	
Biztosításközvetítői Tevékenység ⁹⁴⁸ (alkusz és többes ügynök)	Kontraktuális felelősség [Ptk. 6:142. §]	Kontraktuális felelősség [SzPtk. és szKt. szabályai szerint]	1.850.000, - Euró	1.680.300, - Euró

⁹⁴⁴ A közjegyzői tevékenység körében okozott károk fedezetének biztosítására vonatkozó biztosítási kötelezettséget a magyar jog körében a Közj. tv. 10.§, míg a szlovák jogban a SzKözj.tv. 12.§ (1) bekezdés b) pontja írja elő.

⁹⁴⁵ Az ügyvédi tevékenységhez hasonlóan a törvény 40.§ (4) bekezdése abban az esetben teszi lehetővé a mentesülést, ha a közjegyző bizonyítja, hogy a tőle elvárható minden erőfeszítést megtett a kár elhárítása érdekében. A szakirodalom és a bírói gyakorlat ezt is szigorú objektív felelősségnek tekinti. Amennyiben a közjegyző közhatalmi jogkörében eljárva okoz kárt, úgy arra speciális szabályok vonatkoznak, amelynek rendelkezéseit az 514/2003. számú törvény állapítja meg.

⁹⁴⁶ A felszámolói tevékenység körében okozott károk fedezetének biztosítására vonatkozó biztosítási kötelezettséget a magyar jog körében a Cstv. 27/C.§ (2) bekezdés b) pontja és a felszámolók névjegyzékéről szóló 14/2021. (X. 29.) SZTFH rendelet 2.§ (3) bekezdése írja elő a pénzügyi biztosíték biztosításának kötelezettségét, amely a g) pont alapján megvalósítható felelősségbiztosítási szerződés megkötésével, míg a szlovák jogban a vagyongondnok jogállásáról szóló 8/2005. évi törvény 13.§ írja elő.

⁹⁴⁷ A tervezői és kivitelezői tevékenység körében okozott károk fedezetének biztosítására vonatkozó biztosítási kötelezettséget a IV. fejezet keretében vizsgáltuk. A szlovák jogban a biztosítási kötelezettséget a 138/1992. számú törvény 12.§ (1) – (4) bekezdései állapítják meg, amelynek részleteit e fejezet keretében kifejtiük.

⁹⁴⁸ A biztosításközvetítői tevékenység körében a biztosítási kötelezettséget a magyar jog körében a Bit. állapítja meg. E törvény keretében az alkusz tekintetében a Bit. 403.§ (1) – (3) bekezdései, a többes ügynök tekintetében a Bit. 391.§ (6) – (8) bekezdései határozzák meg a pénzügyi biztosíték biztosítására vonatkozó kötelezettséget, amely felelősségbiztosítás formájában is teljesíthető. A szlovák jogban a biztosítási kötelezettséget a pénzügyi közvetítő rendszerről szóló 186/2009. számú törvény 30.§ (2) bekezdése írja elő. Meg kell azonban jegyezni, hogy a pénzügyi biztosítékadási kötelezettséget a vonatkozó 2002. december 9. napján kelt biztosítási közvetítésről szóló Európai Unió irányelvének 4. cikk (3) bekezdése írja elő.

A fenti táblázat tartalmazza azon tevékenységeket, amelyek tekintetében mind a magyar, mind a szlovák jog biztosítási kötelezettséget ír elő.⁹⁴⁹ Megfigyelhető, hogy mindkét ország joga lehetővé teszi mind a deliktuális, mind a kontraktuális és esetlegesen a speciális felelősséggel járó tevékenységekből eredő kockázatok biztosítását. A biztosítási fedezet limit összegei tekintetében elmondható, hogy azon biztosítások tekintetében, ahol mindkét ország meghatároz limitösszeget, ott nagyon kicsi az eltérés az előírások között, az ügyvédi tevékenység kivételével, amely esetében a szlovák limitre vonatkozó előírás kétszerese a magyar jogszabály alapján kötelező minimális fedezetnek. Több esetben azonban az figyelhető meg, hogy a magyar jog tartalmaz minimális fedezetre vonatkozó előírást, míg a szlovák nem. A táblázatban felsoroltakon kívül vannak olyan tevékenységek is, amelyek tekintetében csak az egyik ország joga ír elő biztosítási kötelezettséget, ilyen pl. a szlovák jog alapján a szakértői és a tolmácsolási tevékenység tekintetében előírt biztosítási kötelezettség.⁹⁵⁰

A fejezet végén – a magyar biztosítási gyakorlathoz hasonlóan – külön alfejezetben ismertetjük a tervezői és kivitelezői felelősségbiztosítás jogszabályi környezetét és a biztosítási gyakorlatban alkalmazott szerződési feltételeket. A vizsgálatunkat kizárólag a tervezői és kivitelezői felelősségbiztosításra korlátozzuk, mivel e kárfelelősség esetén beszélhetünk kontraktuális felelősségről a szlovák jogban is. A vezető tisztségviselő felelősségére vonatkozó szabályok rendkívül sajátosak a szlovák jogban, az nem kontraktuális alapú,⁹⁵¹ így az önkéntes alapon köthető vezető tisztségviselői felelősségbiztosítás vizsgálatától eltekintünk.

⁹⁴⁹ A táblázat azonban nem teljes, vannak ugyanis olyan tevékenységek, amelyek tekintetében a jogszabály pénzügyi biztosítékadási kötelezettséget ír elő, amelynek teljesítése felelősségbiztosítási fedezet nyújtásával is megvalósítható. Ilyen pl. a nemzetközi kötelezettségből eredő, de a magyar és a szlovák jog által is deklarált atomkárokért való polgári jogi felelősség kockázata, vagy a könyvvizsgálói tevékenység, amelyek esetén mindkét ország tekintetében kötelező felelősségbiztosítás van előírva. Ugyanígy megemlíthető a szlovák jog által szabályozott, de a magyar jogalkotó által nem szabályozott környezetszennyezéssel összefüggő károk fedezetére vonatkozó uniós irányelvből eredő pénzügyi biztosítékadási kötelezettséget előíró szabály.

⁹⁵⁰ Vö.: 382/2004. számú törvény 9.§ (1) bekezdés, amely a tevékenység megkezdésének feltételeként írja elő a felelősségbiztosítási szerződés megkötését, amelyet a tevékenységük teljes tartama alatt fenn kell tartani. A 9.§ (3) bekezdés a) pontja a szakértők tekintetében 33.193, - Eurós, míg a tolmácsok és fordítók tekintetében 3.319, - Euró összegű minimális fedezetet biztosítását írja elő.

⁹⁵¹ A vezető tisztségviselő felelőssége tekintetében a szKt. tartalmaz szabályokat. Érdekeség, hogy kizárólag a Kft. ügyvezetője, illetve ügyvezetői [135a.§ (1) – (5) bekezdések], valamint a

VI.2.2. A felelősségbiztosítási szerződés fogalma

A tételes szabályok összehasonlítása során első körben a felelősségbiztosítási szerződés fogalmát kell megvizsgálni. A SzPtk. 822.§ a következőképpen határozza meg a felelősségbiztosítási szerződés fogalmát: „*A felelősségbiztosítási szerződés alapján a biztosított követelheti, hogy a biztosító megtérítse helyette azt a kárt, amely olyan biztosítási esemény bekövetkezéséből ered, amelyért ő felelősséggel tartozik.*” E definíció és a magyar Ptk. 6:470. § (1) bekezdésében található fogalom összehasonlításából megállapítható, hogy alapvetően mindkettő magját a biztosító azon szolgáltatása képezi, amelynek teljesítését a biztosított követelheti. A jogalkotó e köré építi fel a felelősségbiztosítás lényeges fogalmi elemeit. Mindkét rendelkezés rögzíti, hogy a felelősségbiztosítás lényege, hogy a biztosító a harmadik személy (t.i. a károsult) felé fennálló kárköteleméből eredő kötelezettség teljesítése alól mentesíti a biztosítottat.⁹⁵² A biztosító e kötelezettségének megfogalmazásában azonban alapvető különbség van. Míg a SzPtk. a biztosított helyett történő kártérítés megfizetését rögzíti, a magyar jogalkotó mentesítési kötelezettséget ír elő. Mindkettő esetében nagyon fontos hangsúlyozni, hogy a biztosító nem kártérítést fizet, hanem a szerződésben meghatározott szolgáltatását teljesíti, amely mentesítési kötelezettségben áll.⁹⁵³ Nem fizethet kártérítést, hiszen ő a kárkötelemnek nem alanya, a kárkötelem az ő szolgáltatásának irányát, medrét határozza meg, amelyben a kár mértékéhez igazodik az ő szolgáltatásának mértéke. Természetesen mindkét ország jogszabályi rendelkezése így értelmezi a felelősségbiztosítás lényegét, még ha a magyar megfogalmazásból ez sokkal jobban kitűnik, mint „északi szomszédunk” szóhasználatából.

részvénytársaság igazgatója, illetve igazgatósági tagjai [194.§ (5) – (9) bekezdések] felelősségére vonatkozó szabályokat állapít meg. Mindkét esetben mentesülésre akkor van lehetőség, ha a felelősség alanya bizonyítja, hogy a tevékenysége során szakmai gondossággal és jóhiszeműen, valamint a képviselt társaság érdekében járt el [Vö.: szKt. 135a.§ (3) bekezdés és 194.§ (7) bekezdés]. Erre tekintettel tehát egy speciális, objektivizált deliktuális felelősségről beszélhetünk.

⁹⁵² ČEJKOVÁ – MARTINOVIČOVÁ [2007]: i.m. 42.

⁹⁵³ A magyar jog tekintetében vö. pl. BDT2011. 2514. számú döntést. „(...) a felelősségbiztosító nem a károkozásban való közrehatása vagy a kárért való felelőssége, hanem a vele kötött felelősségbiztosítási szerződés előírása alapján köteles helytállni.”

Mindkét fogalom tartalmazza a szolgáltatás terjedelmének meghatározásához figyelembe vehető szempontot, nevezetesen, hogy az a kárkötelemből eredő kártérítési kötelezettséghez igazodik.⁹⁵⁴

Röviden vázoljuk azt, hogy a szlovák polgári jogi szabályok szerint, hogyan alakul a kártérítési felelősség. A szlovák jogalkotó külön szabályozza a polgári és a kereskedelmi jogviszonyokhoz kapcsolódó kárfelelősséget, előbbit a SzPtk.-ban, míg utóbbit a SzKt.-ban.⁹⁵⁵ Az értekezés témája szempontjából a polgári jogi jogviszonyok körébe sorolható a magánszemélyek egymás közötti szerződesei, valamint a vállalkozás és a magánszemély között létrejött – tehát a fogyasztói – szerződések alapján keletkezett jogviszonyok. Ezzel szemben a kereskedelmi jogviszonyok keretében azok a szerződések tartoznak, amelyeket a vállalkozások – és az állami szférába tartozó személyek – egymással kötnek, valamint a SzKt. 262.§ (1) bekezdése lehetőséget biztosít arra, hogy a magánszemélyek egymás közötti jogviszonyaiban a SzKt. szabályainak alkalmazását kössék ki.⁹⁵⁶ Ez utóbbinak a szerződésszegéssel okozott kárért való felelősség alóli kimentés körében jelentősége van.

A polgári jogi jogviszonyok tekintetében a SzPtk. – a 415.§-ban foglalt általános magatartási normán⁹⁵⁷ túl – a 420.§ (1) bekezdésében megállapítja, hogy *„aki a jogi kötelezettségét megszegi, és ezzel kárt okoz köteles azt megtéríteni.”* A jogi kötelezettség alatt e rendelkezés értelmezése körében a jogszabályból és a szerződésből eredő kötelezettséget is érteni kell. A felelősség alóli mentesülés abban az esetben lehetséges, ha a károkozó bizonyítja, hogy a kár neki nem volt felróható. Ez alapján tehát megállapíthatjuk, hogy a hatályos szlovák jog a polgári jogi kárfelelősséget a régi Ptk. megoldásával azonos módon szabályozza és nem különíti el a deliktuális és kontraktuális felelősséget.

⁹⁵⁴ Vö.: BDT2011. 2514. számú döntés *„a felelősségbiztosító teljesítési kötelezettsége a biztosított károkozó felelősségéhez és fizetési kötelezettségéhez igazodik.”*

⁹⁵⁵ E két jogszabály közötti viszony tekintetében ki kell emelnünk, hogy a SzKt. a SzPtk.-hoz képest lex speciális, tehát a SzKt. hatálya alá tartozó jogviszonyok keretében a SzKt. rendelkezéseit elsődlegesen kell alkalmazni, az ott nem szabályozott kérdések esetén a SzPtk. rendelkezései irányadóak.

⁹⁵⁶ A teljesség kedvéért meg kell említeni, hogy a SzKt. alkalmazásának kikötésére nincs lehetőség a fogyasztói szerződések esetén, amelynek fogyasztóvédelmi okai vannak.

⁹⁵⁷ E rendelkezés szerint *„mindenki úgy köteles eljárni, hogy az egészségben, a vagyonban, a természetben és az élő környezetben ne okozzon kárt.”*

E kárfelelősség zsinórmértéke pedig a polgári jogi jogviszonyok esetén az általában elvárható magatartáshoz igazodik.

A SzKt. a kereskedelmi jogi jogviszonyok keretében a szerződésszegésért való kárfelelősség szabályát a 373.§-ban úgy határozza meg, hogy „*aki a szerződésből eredő kötelezettségét megszegi, és ezzel kárt okoz, köteles azt a másik félnek megtéríteni, kivéve, ha bizonyítja, hogy a szerződéses kötelezettség megszegése a felelősségét kizáró körülmény miatt következett be.*” Az SzKt. 374.§ (1) bekezdése megállapítja, hogy felelősséget kizáró körülménynek minősül az olyan akadály, amely a kötelezett akaratától függetlenül keletkezett, és amely akadályozza a szerződéses kötelezettségének teljesítésében, és ésszerű körülmények között nem várható el az, hogy a kárt elkerülje vagy elhárítsa, továbbá az akadályt a szerződéskötés időpontjában nem láthatta előre. E rendelkezés tartalmilag a Ptk. 6:142.§-ban foglalt kimentési szabállyal azonos.

A felelősségbiztosítási szerződés magyar definíciójában külön kiemelésre kerül a sérelemdíj fizetési kötelezettség is. A szlovák jog más nézőpontból közelíti meg a kérdést,⁹⁵⁸ és a személyiségi jogok sérelme miatt főszabályként a SzPtk. 13.§ (1) bekezdésében foglalt három jogkövetkezmény alkalmazását írja elő.⁹⁵⁹ Amennyiben ezek alkalmazása nem elegendő, azért, mert a jogsértés jelentősen csökkentette a sérelmet szenvedett személy méltóságát vagy a társadalmi megítélését, úgy jogosult kérni a keletkezett nem vagyoni kár pénzben történő megtérítését. Ezzel összefüggésben ugyanolyan elméleti és gyakorlati problémák merülnek fel, mint amelyek a régi magyar Ptk. nem vagyoni kár megtérítésével kapcsolatosan merültek fel, így pl. a nem vagyoni kár, sérelem mértékének⁹⁶⁰ meghatározása.

E mellett a szlovák jog ismeri és a kárkötelem körében szabályozza a jogsértés miatt az egészségben és a társadalmi életben elszenvedett fájdalom

⁹⁵⁸ Vö.: ČARNOGURSKÝ, Ochrana osobnosti, in: *Pro Bono* 11/2010. szám, 13–14.

⁹⁵⁹ Ez alapján kérhető a jogsértő magatartás abbahagyása, a jogsértés következményeinek elhárítása és végső soron a szükséges elégtétel adása is kérhető. A részletes szabályozás bemutatásához lásd a dolgozat szerzőjének saját művét: CERTICKY Mária: Rules of non pecuniary damages in Civil law of Slovak Republic and compare with Hungarian restitution. *MultiScience - XXXI. microCAD International Multidisciplinary Scientific Conference Miskolc*, Miskolci Egyetem, 2017, 1–8.

⁹⁶⁰ Ezzel kapcsolatosan megjegyezzük, hogy a szlovák jogalkotó a 13.§ (3) bekezdésében a nem vagyoni kár mértékének meghatározásához megállapítja, hogy a bíróság a jogsértés súlyát és a jogsértés valamennyi körülményét köteles mérlegelni és figyelembe venni.

miatt keletkező igényt is, amelynek megtérítését a SzPtk. 444.§-a írja elő. E rendelkezés alapján elmondható, hogy az egészségben keletkezett nem vagyoni sérelem a kár fogalmi körébe tartozik, így a felelősségbiztosítás fedezete az ilyen károkra kiterjed. Mindenképpen megjegyzendő, hogy a szlovák jogban az egészségben keletkezett fájdalomért és a társadalmi helyzetben bekövetkezett nehézségek miatt járó kártérítés mértékét külön törvény⁹⁶¹ határozza meg, amely különböző szempontok alapján – továbbá különösen az egészségben elszenvedett károk esetén az orvosi szakvélemény szükségessége miatt – kiszámíthatóvá teszi, hogy egy elszenvedett sérelemért milyen mértékű kártérítés jár. Ennek a felelősségbiztosításban különösen nagy jelentősége van, mivel ez a biztosító részére is támpontot ad a harmadik személyt ért nem vagyoni kár mértékének kiszámítása során, amely alapján kalkulálhatóbbá válik a felelősségbiztosító által potenciálisan kifizetendő biztosítási összeg mértéke. E jogszabályt azonban csak akkor kell alkalmazni, ha külön jogszabály a jogsértő személy kötelezettségévé teszi az ilyen jellegű jogsértések miatt bekövetkezett hátrányok megtérítését is.⁹⁶² Megállapítható, hogy a dolgozat keretében vizsgált szlovák biztosítók által alkalmazott szerződési feltételek egyike sem említi e jogszabályt.

A SzPtk. 13.§ és a 444.§ kapcsolatát tekintve megállapította a bíróság, hogy a 437/2004. törvény egyetlen rendelkezéséből sem lehet azt a következtetés levonni, hogy a fájdalom és a társadalmi megítélésben keletkezett sérelmek kompenzálása során figyelembe kellene venni a sérelmet szenvedett személy emberi méltóságának, a magánéletének vagy a családi életének sérelmét is. Ez alapján a bíróság megállapította, hogy e két rendelkezés egymástól teljesen független, előbbi személyiségi jogként védi a jogtárgyat, s a sérelmet személy pszichikai szférában keletkezett sérelmét hivatott orvosolni, míg utóbbi a

⁹⁶¹ Az elszenvedett fájdalom és a társadalmi megítélésben keletkezett sérelmek kompenzálásáról szóló 437/2004. törvény.

⁹⁶² Így pl. a SzGfbtv. 5.§ (1) bekezdés d) pontja szerint nem kell megtérítenie a biztosítónak a külön jogszabály szerint – s e külön jogszabálynak említi a rendelkezés lábjegyzetben a 437/2004. törvényt – a károkozó által megtérítendő kárt – a károkozó önkéntes vállalása miatt – meghaladó kárösszeget. A szlovák jog alapján tehát a kötelező-gépjármű felelősségbiztosítás fedezete kiterjed az e törvény szerint megtérítendő olyan egészségben elszenvedett fájdalomra és a társadalmi helyzetben bekövetkezett nehézség károkra is, amelyet a károkozó a károsultnak okozott.

kártérítés körében szabályozza a természetes személy testi integritásában keletkezett immateriális sérelem kompenzálásának szükségességét. E két rendelkezés különböző jogcímeket állapít meg, amelyeken külön-külön is előterjeszhető igény.⁹⁶³

Fontos kiemelni, hogy a szerződésszegéssel okozott nem vagyoni károk megtérítésére vonatkozó igény „teljes körűen” a polgári jogi jogviszonyokban, míg a kereskedelmi jogi jogviszonyok esetén „korlátozottan”, így kizárólag a Kt. 44.§-a szerinti tisztességtelen verseny miatt, illetve a SzPtk. 19b.§ (2) bekezdése szerint a jó hírnév sérelme esetén terjeszhető elő.

Mindkét ország definíciója tartalmazza azt a nagyon fontos kitételt, hogy a biztosítónak kizárólag akkor áll be a teljesítési kötelezettsége, ha a biztosított az általa okozott kárért felelősséggel tartozik.⁹⁶⁴ A biztosító kötelezettségének beállítását eredményezi a károkozás biztosított által történő elismerése, vagy a károkozás tényének jogerős bírósági megállapítása. Ennek hiányában ugyanis nem áll be a biztosító helytállási kötelezettsége.⁹⁶⁵ A szlovák definíció ezt azzal egészíti ki, hogy a biztosító kötelezettsége csak akkor áll be, ha a szerződésben meghatározott biztosítási esemény következett be és a biztosított ezért tartozik felelősséggel.⁹⁶⁶ Ez a magyar szabályozás körében is igaznak tekintendő, amelyre a biztosítási szerződés fogalmából⁹⁶⁷ következtethetünk. A biztosításnak ugyanis esszenciális eleme a biztosítási esemény pontos meghatározása, hiszen ez lesz az egyik feltétele a biztosító szolgáltatási kötelezettsége beállításának.⁹⁶⁸

⁹⁶³ Vö.: a Szlovák Legfelsőbb Bíróság sp. zn. 7 Cdo 65/2013. számú döntése.

⁹⁶⁴ UJVÁRINÉ [2015]: i.m. 254.

⁹⁶⁵ Vö.: BH2019. 108. I., II.

⁹⁶⁶ ČEJKOVÁ – MARTINOVIČOVÁ (2007), i.m. 43., ugyanígy MAJTÁNOVÁ, i.m. 176.

⁹⁶⁷ Vö. Ptk. 6:439. § (1) bekezdés: „Biztosítási szerződés alapján a biztosító köteles a szerződésben meghatározott kockázatra fedezetet nyújtani, és a kockázatviselés kezdetét követően bekövetkező biztosítási esemény bekövetkezése esetén a szerződésben meghatározott szolgáltatást teljesíteni; a biztosítóval szerződő fél díj fizetésére köteles.”

⁹⁶⁸ LOWRY – RAWLINGS: i.m. 7.

VI.2.3. A felelősségbiztosítási szerződés alanyai

A biztosítási szerződés valamennyi fajtája vonatkozásában mindkét ország esetén rögzíthető, hogy annak alanyai a biztosító⁹⁶⁹ és a szerződő fél. Előbbi tekintetében a közjogi jellegű biztosítási kódexek szigorú szabályokat, így pl. a biztosítótársaság, mint gazdasági társaság formakényszerét, a gazdasági társaságokra vonatkozó általános rendelkezésektől sokkal magasabb minimális tőkekövetelményt és egyéb a tőke összetételével kapcsolatos szabályokat, a szervezetére és működésére (e körben a tevékenység végzésére) vonatkozó speciális előírásokat is meghatároznak. A formakényszerrel kapcsolatos előírások összehasonlítása körében elmondható, hogy a magyar Bit. 6.§ (1) bekezdése előírja, hogy *„Magyarország területén biztosító részvénytársaság, európai részvénytársaság, szövetkezet, egyesület, másik tagállamban székhellyel rendelkező biztosító magyarországi fióktelepe vagy harmadik országbeli biztosító magyarországi fióktelepe formájában létesíthető.”* Ehhez képest a szlovák biztosítási törvény szigorúbb, mivel annak 6.§ (2) bekezdése előírja, hogy a biztosítótársaság kizárólag részvénytársaságként vagy európai részvénytársaságként működhet. Összevetve tehát a szlovák törvény szigorúbban, szűkebben határozza meg a biztosítókra vonatkozó formakényszert.⁹⁷⁰ Természetesen ez a megállapítás nem érinti a külföldi székhelyű biztosítótársaság fióktelephelyének engedélyezett létesítését és működését.

A biztosítási szerződés másik alanya – mindkét ország jogi környezetét tekintve – a biztosítóval szerződő fél. A szerződő fél tekintetében rögzíteni szükséges, hogy főszabály szerint ő a biztosítási szerződésből eredő kötelezettségek alanya, őt terheli a szerződésből eredő legfőbb kötelezettség, a díjfizetési kötelezettség. A szerződő fél személye azonban nem feltétlenül azonos a biztosított személyével, előfordulhat ugyanis, hogy a szerződő fél más

⁹⁶⁹ Az értekezés lezárásakor Magyarországon harminc, míg a Szlovák Köztársaságban huszonkettő biztosítótársaság működik és kínálja termékeit.

⁹⁷⁰ FEKETE, Imrich: *Účastníci poisťnej zmluvy a poisťného pomeru a ďalšie osoby zúčastnené na poisťení*. 22. Lásd: <http://www.feketei.sk/dokumenty/subjekty.pdf>, letöltve: 2019.10.28.

személy, a biztosított javára köti a biztosítási szerződést.⁹⁷¹ Lényeges kritérium mindkét ország előírásait vizsgálva, hogy a biztosítási érdeknek a biztosított személyét érintően kell fennállnia.⁹⁷²

A SzPtk. speciálisan szabályozza azt a jogi helyzetet, amikor a szerződő fél elhunyt, vagy jogutód nélkül megszűnik. Ez esetben a SzPtk. tartalmazza, hogy amennyiben a szerződő fél más személy javára kötötte meg a felelősségbiztosítási szerződést és meghal, vagy jogutód nélkül megszűnik, úgy a biztosított – ex lege – a szerződő fél helyébe lép.⁹⁷³ A szerződő fél a biztosítási szerződésben elsősorban kötelezettként jelenik meg, hiszen a biztosítási szerződésből eredő legfontosabb kötelezettség – t.i. a biztosítási díj fizetésének kötelezettsége – őt terheli. A magyar jog alapján megállapítható, hogy főszabály szerint a kötelezett halála vagy jogutód nélküli megszűnése a kötelelem megszűnését eredményezi, de csak abban az esetben, ha kötelezettsége személyesen teljesíthető.⁹⁷⁴ A szerződő fél kötelezettségét más személy nem teljesítheti, kivéve azt az esetet, amikor a biztosított belép a szerződésbe. A Ptk. 6:451. § (1) bekezdés alapján a biztosított a biztosítóhoz intézett írásbeli nyilatkozatával beléphet a biztosítási szerződésbe. Ennek joghatása, hogy „*a belépéssel a szerződő felet megillető jogok és az őt terhelő kötelezettségek összessége a biztosítottra száll át*”, tehát a szerződő „szabadul a kötelemből”.⁹⁷⁵ Ehhez azonban a biztosított akaratát kifejező nyilatkozat szükséges, amelyet írásban kell megtennie a biztosítóhoz címezve. Lényeges különbség van tehát a két ország szabályozása között. A szlovák jog nem hagyja veszni a biztosítási szerződést, míg a magyar jog szerint a biztosított belépési nyilatkozata nélkül a szerződés megszűnik. A szabályozás hiánya álláspontunk szerint lehetőséget ad a feleknek arra, hogy a biztosított előre megtegye ezt a nyilatkozatot azzal a feltétellel, hogy amennyiben a szerződő fél meghal, vagy jogutód nélkül

⁹⁷¹ Ez következik a Ptk. 6:440. §-ban rögzített biztosítási érdek fogalmából, illetve a SzPtk. 794.§ (1) bekezdése a biztosítási szerződés tekintetében általánosan, valamint a 828.§ (1) bekezdése a felelősségbiztosítási szerződés tekintetében speciálisan is rögzíti annak a lehetőségét, hogy a szerződő fél más javára is megkötheti a szerződést.

⁹⁷² FEKETE: i.m. 2.

⁹⁷³ SzPtk. 828. § (2) bekezdés.

⁹⁷⁴ Ptk. 6:3. § c) pont.

⁹⁷⁵ Megjegyezzük és finomítjuk az állítást: a szerződő részben szabadul a kötelemből, mivel a folyó biztosítási időszakban esedékes biztosítási díj megfizetéséért a biztosítottal egyetemlegesen kötelesek.

megszűnik, úgy automatikusan, külön jognyilatkozat nélkül belép a szerződésbe. A gyakorlatban alkalmazott szerződési feltételekből megállapítható, hogy ezzel a kérdéssel nem foglalkoznak a biztosítók.

A szerződés alanyait, illetve az alanyok személyében bekövetkező változást érintő kérdés, hogy milyen hatása van a biztosítási szerződésre a biztosított dolog tulajdonosának személyében bekövetkező változásnak. A magyar Ptk. alapján a biztosított dolog átruházása a biztosítási, így a felelősségbiztosítási szerződés megszűnését eredményezi, amellyel így az érdekmúlás szemléletét és annak hatását rögzíti.⁹⁷⁶ A biztosítási érdeket ugyanis a biztosított és a biztosított vagyon(tárgy) között fennálló jogviszony tükrözi (így pl. tulajdonjog), amelynek módosulása a biztosítási érdekre egyértelműen hatással van. Alapvetően a Ptk. ezen személete nem helytelen, azonban álláspontunk szerint a gazdasági élet megkövetelné azt a rugalmasságot, amely a biztosított dolog átruházásával összefüggésben keletkező új biztosítási érdek védelme indokolna, amelyre a Ptk. – alább ismertetésre kerülő – 6:454.§ (3) bekezdéséből is következtethetünk.

A SzPtk. 824.§-a ezzel szemben kifejezetten lehetővé teszi, hogy a szerződő felek a biztosítási feltételekben meghatározhatják azokat az eseteket, amelyek esetén a dolog tulajdonosának személyében beálló változás a felelősségbiztosítási szerződés fennállását nem érinti. Ezzel tehát a szlovák jogalkotó általánosan támogatja az ilyen rendelkezés kikötését bármely esetre. Ezzel szemben a magyar Ptk. nem rendelkezik kifejezetten ennek a lehetőségéről, amely természetesen a Ptk. diszpozitivitása miatt nem jelenti azt, hogy a felek ne határozhatnák meg a szerződésben azokat az eseteket, amelyek esetén a biztosított dolog tulajdonjogában történő változás nem érinti a szerződés fennállását. A magyar jogalkotó a Ptk. 6:454. § (3) bekezdésben szabályoz egy esetet, amely a biztosított dolog tulajdonjogának változására vonatkozik, nevezetesen, hogy *„a biztosítási érdek megszűnéséhez fűződő jogkövetkezmények nem alkalmazhatók, ha az érdekmúlás kizárólag a*

⁹⁷⁶ Lásd a Ptk. 6:454. § (1) – (2) bekezdéseit.

biztosított vagyontárgy tulajdonjoga átszállásának következménye, és a vagyontárgy más jogcím alapján már korábban is az új tulajdonos birtokában volt. Ebben az esetben a tulajdonjoggal együtt a biztosítási fedezet is átszáll, (...)” A Ptk. tehát lehetővé teszi azt, hogy az alanyváltozás ne érintse a szerződés fennállását, de tekintettel arra, hogy ez a rendelkezés diszpozitív a felek eltérhetnek tőle. A felek jogi védelme érdekében a Ptk. felmondási jogot biztosít a felek részére, amelynek gyakorlására mindkét félnek az átszállásról való tudomásszerzéstől számított 30 napja van. E rendelkezéssel a jogalkotó a szerződési szabadság érvényesülését biztosítja, hiszen a felek eldönthetik, hogy fenntartják-e a biztosítási szerződést, kívánnak-e egymással szerződni (elfogadják-e az alanyváltozást), egyúttal a fedezet átszállással biztosítva van a folytonosság is. Felmerül a kérdés, hogy mi a jogi helyzet akkor, ha a biztosított dolog átruházását követően, de a 30 napos felmondási határidő letelte előtt bekövetkezik a biztosítási esemény. Mondhatja-e a biztosító, hogy a biztosított dolog átruházásával a biztosítási érdek megszűnt, így nem kell helytállnia. Álláspontunk szerint nem, kivéve, ha a biztosítási szerződés így rendelkezik, tehát a Ptk. fent említett rendelkezésének alkalmazását kizárja.

VI.2.4. A felelősségbiztosítási szerződés tartalma

A szerződés tartalmi elemei körében mindkét ország jogi szabályozása kötelező elemeket határoz meg. A magyar jogban a Bit. 121.§-a állapítja meg azokat a minimális tartalmi elemeket, amelyeket a biztosítási szerződés érvényes létrejöttéhez szükséges. Ennek különlegessége, hogy egy közjogi jellegű jogszabály állapít meg tisztán magánjogi normákat. A jogszabályhely széles körű előírásaiból a felelősségbiztosítást érintő rendelkezései a következők. A szerződésnek tartalmaznia kell a biztosítási esemény meghatározását és az alkalmazott kizárásokat,⁹⁷⁷ a biztosítási esemény bejelentésének módját és

⁹⁷⁷ Bit. 121.§ (1) bekezdés a) pont.

határidejét,⁹⁷⁸ a díjfizetésre, továbbá a biztosítottak, szerződő félnek, kedvezményezettnek a szerződésből eredő jogaira és kötelezettségeire, azok teljesítésének módjára, idejére, teljesítésük elmaradásának következményeire vonatkozó rendelkezéseket,⁹⁷⁹ a biztosító szolgáltatásának megjelölését, a teljesítés módját, idejét, külön feltételeit, a biztosító mentesülésének vagy szolgáltatása korlátozásának feltételeit,⁹⁸⁰ a szerződés megszűnése esetére a biztosított, szerződő, kedvezményezett jogainak és a biztosító kötelezettségeinek ismertetését,⁹⁸¹ az egyes igények elévülési idejét.⁹⁸² Látható tehát, hogy a jogalkotó a szerződési szabadság elvébe rendkívül mélyen beavatkozik, amelyet alapvetően a biztosítás gazdasági jelentősége, illetve a társadalmi szerepe, s e téren a fogyasztó védelme indokol.

Ezzel szemben a szlovák jog a SzPtk-ban a biztosítási szerződés általános szabályainál határozza meg a biztosítási, így a felelősségbiztosítási szerződés minimális tartalmi elemeit. A SzPtk. 788.§ (2) bekezdés a) – f) pontjai előírják, hogy a szerződés minimális tartalmi eleme a biztosítási díj mértékének, a biztosító által fizetendő biztosítási összeg mértékének, a biztosítási időszaknak, a biztosító, a biztosított és a szerződő fél szerződésből eredő jogainak és kötelezettségeinek meghatározása. A két szabályozás összevetéséből látható, hogy a magyar biztosítási törvény sokkal részletesebben szabályozza e kérdéskört, mint a SzPtk.

A biztosítás tárgya mindkét ország magánjogi Kódexe alapján a biztosítási érdek lehet. A két szabályozás közötti alapvető különbség, hogy a magyar Ptk. a biztosítási érdek általános fogalmát⁹⁸³, míg a SzPtk. valamennyi biztosítási

⁹⁷⁸ Bit. 121.§ (1) bekezdés b) pont. A bejelentés módja és határideje körében megjegyzendő, hogy a Ptk. 6:471. § a felelősségbiztosítási szerződésben meghatározott biztosítási esemény bekövetkezése esetén a bejelentés módjához írásbeliséget ír elő, s annak határideje nem lehet kevesebb, mint harminc nap.

⁹⁷⁹ Bit. 121.§ (1) bekezdés c) pont.

⁹⁸⁰ Bit. 121.§ (1) bekezdés d) pont.

⁹⁸¹ Bit. 121.§ (1) bekezdés f) pont.

⁹⁸² Bit. 121.§ (1) bekezdés h) pont. E körben megjegyezhető, hogy a biztosítási szerződések megkötésénél alkalmazott általános szerződési feltételek jellemzően az általános öt éves elévülési időnél jóval rövidebb elévülési időt állapítanak meg (jellemzően egy év). A szerződéskötés során ezért figyelemmel kell lenni a Ptk. 6:78. § (2) bekezdésében előírt külön tájékoztatási kötelezettségre is, mivel az ilyen rendelkezés a jogszabálytól lényegesen eltér. Ez utóbbival összefüggésben vö.: BDT2013.2875.

⁹⁸³ Ptk. 6:440. § [A biztosítási érdek] „*Biztosítási szerződést az köthet, aki valamely vagyoni vagy személyhez fűződő jogviszony alapján a biztosítási esemény elkerülésében; életkor elérésére, születésre*

nem tekintetében külön-külön meghatározza, hogy mit ért biztosítási érdek alatt. A SzPtk. 790. § c) pontja állapítja meg a felelősségbiztosítási szerződés tárgyát képező biztosítási érdek fogalmát, a következőképpen: „*a biztosítás tárgy lehet az életben, az egészségben vagy dologban okozott kárért való felelősség, adott esetben egyéb anyagi kárért való felelősség (felelősségbiztosítás).*” Ezzel tehát a SzPtk. külön nevesíti a „*felelősségi érdeket,*” amely a magyar szabályozás szerint a biztosított felelősségre vonása esetén a jogkövetkezmények viselésének elkerülésre vonatkozó érdekeltségben nyilvánul meg.

A Ptk. 6:672. § (1) bekezdése és a SzPtk. 823.§-a azonosan szabályozza a biztosító azon kötelezettségét, hogy a szolgáltatását a károsult részére kell teljesítenie.⁹⁸⁴ Ez alapvetően a károsult védelmét szolgáló szabályozás,⁹⁸⁵ amely egyaránt szolgálja a felelősségbiztosítás reparatív funkcióját is. Ez a rendelkezés ugyanis megakadályozza azt, hogy a károsult ne kapja meg az őt illető kártérítés összegét abban az esetben, ha a biztosító a biztosított részére fizetne és a biztosított rendelkezhetne a kapott összeg fölött. A magyar szabályozás ezt azzal egészíti ki, hogy a biztosító akkor teljesíthet a biztosított részére, ha a károsult követelését ő egyenlítette ki, amely szintén az előbb említett két funkció érvényesülését segíti. Ez utóbbi esetében ugyanis a reparáció megvalósult azzal, hogy a károkozó biztosított már teljesítette a kárkötelemből eredő kötelezettségét, s a mentesítési kötelezettség ez esetben a biztosított részére történő fizetésben nyilvánul meg. Ebben tehát nincs eltérés a két jog szabályozásában.

A SzPtk. ugyanezen rendelkezése tartalmazza a Ptk. 6:473. § (2) bekezdésében található rendelkezést, miszerint a károsult közvetlenül a biztosítóval szemben – eltérő rendelkezés hiányában – nem fordulhat. E rendelkezésben kifejezésre

vagy házasságkötésre szóló életbiztosítás esetén a biztosítási esemény bekövetkezésében érdekelt, vagy aki a szerződést az érdekelt személy javára köti meg.”

⁹⁸⁴ A szlovák bíróságok több ítéletben is megállapították azt, hogy a biztosító teljesítésének megtagadása sem keletkeztet olyan jogot, amely alapján a károsult közvetlenül fordulhat a biztosítóval szemben. Vö.: A Szlovák Legfelsőbb Bíróság 1Cdo 76/2004., 3Cdo 38/2005. és 1Cdo 185/2009. számú ítéletei.

⁹⁸⁵ KOSČO, Tibor: *Riziko a poisťovníctvo*, Slovenská poľnohospodárska univerzita. Nitra, 2005, 53.

jut az a tény, hogy a biztosító és a károsult között nincs jogviszony. A magyar szabályozás ezt azzal egészíti ki, hogy a biztosított azonban megállapítási keresetet előterjeszthet annak érdekében, hogy a bíróság megállapítsa, hogy a biztosított felelősségbiztosítási fedezete a károkozás időpontjában a károsult kárára fennállt-e.⁹⁸⁶ A szlovák biztosítási irodalom ezzel a kérdéssel nem foglalkozik. Mindkét ország rendelkezése tartalmazza az „eltérő rendelkezés” hiányában fordulatot, amellyel a jogalkotó saját maga részére megadja annak a lehetőségét, hogy más jogszabályban megállapítsa a károsult azon jogát, hogy közvetlenül a biztosítóval szemben fordulhat. A magyar jogalkotó e tekintetben mindeztáig egyetlen kivételt fogalmazott meg, mégpedig a kötelező gépjármű-felelősségbiztosítás esetében.⁹⁸⁷ A szlovák jogalkotó e tekintetben sokkal merészebb és – a gépjármű-felelősségbiztosításon túl – számos felelősség tekintetében lehetővé teszi a károsult részére, hogy igényét közvetlenül a biztosítóval szemben terjessze elő, így pl. – a teljesség igénye nélkül – a végrehajtói tevékenység,⁹⁸⁸ a – tükörfordításban – vagyongondnoki (a magyar jog szerint: *felszámolói*) tevékenység.⁹⁸⁹ Ezek közös jellemzője, hogy valamennyi tevékenység esetében kötelező szakmai felelősségbiztosítás körében, annak terhére történik az igényérvényesítés.

A biztosítási szerződés általános szabályainál a SzPtk. rögzíti, hogy a biztosított köteles a szerződésben, vagy a SzPtk. -ban meghatározott kötelezettségeinek eleget tenni.⁹⁹⁰ Ez egy általános kötelezettség, amely alapvetően a *pacta sunt servanda* elvéből is következik. E rendelkezést követően a SzPtk. 799.§ (2) bekezdése a biztosítási esemény bekövetkezésének bejelentésére ír elő kötelezettséget, amely tekintetében előírja, hogy „*aki a biztosító*

⁹⁸⁶ Vö.: Ptk. 6:473. § (2) bekezdés. Ezt a régi Ptk. (Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény.) égisze alatt is – jogszabályi rendelkezés hiányában – elvi bírósági határozat megállapította. Vö.: EBH2002. 633. „A Ptk. 559. § (2) bekezdése nem zárja ki a biztosítóval szemben megállapítási kereset előterjesztését, ha annak Pp. 123. § szerinti előfeltételei egyébként fennállnak.”

⁹⁸⁷ Gftv. 28.§ (1) bekezdés alapján „A károsult kártérítési igényét e törvény alapján, a biztosítási szerződés keretei között a károkozó gépjármű üzemben tartójának biztosítójával szemben közvetlenül, illetve (...) jogosult érvényesíteni.”

⁹⁸⁸ Vö.: szVht. 31.§ (3) bekezdés.

⁹⁸⁹ Vö.: a vagyongondnok jogállásáról szóló 8/2005. évi törvény 15.§.

⁹⁹⁰ Vö.: SzPtk. 799.§ (1) bekezdés.

szolgáltatására jogosult, köteles késelem nélkül, írásban bejelenteni a biztosítási esemény bekövetkezését, köteles valós adatokat szolgáltatni és felvilágosítást adni a biztosítási esemény bekövetkezésének körülményeit és a következményeinek mértékét illetően, valamint köteles minden ezek alátámasztására szolgáló biztosító által kért dokumentumot szolgáltatni.” E kötelezettségek a Ptk.-ban a magyar biztosítási szerződés szabályozása körében is megtalálhatóak.⁹⁹¹ E rendelkezések felvázolása azért szükséges, mert a két ország szabályozása a kötelezettségek megszegése esetére eltérő jogkövetkezményeket írnak elő. A magyar Ptk. 6:453. § az előírt kötelezettségek megszegése esetére előírja, hogy a biztosító kötelezettsége nem áll be abban az esetben, ha a kötelezettségszegés lényeges körülmény kiderítését lehetetlenné tette. Fontos megjegyezni, hogy a biztosító kötelezettségének be nem állása nem azonos a biztosító mentesülésével.⁹⁹² A SzPtk. 799. § (3) bekezdés azonban a jogkövetkezmény tekintetében a következőket írja elő: *„Amennyiben az (1) és (2) bekezdésben foglalt kötelezettségek szándékos megszegése a biztosítási esemény bekövetkezésére, vagy a biztosítási esemény következményeinek növekedésére hatással volt, a biztosító jogosult a szolgáltatását olyan mértékben csökkenteni, amilyen mértékben a kötelezettségszegés a kötelezettségeinek teljesítésére hatással volt. A biztosítási díj nemfizetése, vagy nem időben történő megfizetése esetén a biztosító a biztosítási szerződés hatálya alatt nem csökkentheti a szolgáltatását.* Látható tehát, hogy ez esetben a biztosító kötelezettsége beáll, azonban a biztosító a biztosítási összeg mértékét csökkentheti. A felelősségbiztosítási szerződés esetére a SzPtk. továbbmegy és a 825.§ a károsult védelme érdekében előírja, hogy *„a biztosító a 799.§ (3) bekezdése alapján nem csökkentheti a biztosítási összeget; azt az összeget amennyivel csökkenthette volna a kifizetést a biztosított köteles megtéríteni.”* A biztosító tehát köteles a károsult kárát teljes mértékben megfizetni, azonban regressz igénye van a biztosítottal szemben, mely alapján

⁹⁹¹ Vö.: Ptk. 6:453. §-t a biztosítási esemény bekövetkezése esetére előírt bejelentési kötelezettség, illetve ennek elmulasztása esetére előírt jogkövetkezmény.

⁹⁹² Vö.: BDT2008. 1858. sz. döntés. Ez alapján a mentesülés feltételezi a biztosítási esemény bekövetkezését, a biztosító kötelezettségének be nem állása esetén úgy tekintendő, hogy a kötelezettségszegés következtében a biztosító nem fedezte az adott kockázatot. Vö.: TÓKEY: i.m. 2129.

követelheti annak az összegnek a megfizetését, amelyet a SzPtk. 799.§ (3) bekezdése alapján őt megilleti.⁹⁹³

A biztosító visszkereseti jogát a SzPtk. 826.§-a tartalmazza, hogy „*amennyiben a biztosított által okozott kár a biztosított alkohol vagy kábítószer használata miatt következett be, a biztosító a biztosítottal szemben regressz igénnyel léphet fel.*” Ez a rendelkezés lényeges különbség a magyar szabályozáshoz képest, ugyanis ebben az esetben a Ptk. 6:464.§ (1) bekezdés alapján a biztosító mentesülését eredményezné, hiszen a magyar jog alapján az alkohol vagy kábítószer hatása alatt tanúsított magatartások a biztosított súlyosan gondatlan magatartásának minősülne. Speciális rendelkezésként a Gfbtv. 34.§ (1) bekezdés c) pontja tartalmaz hasonló rendelkezést, amely azonban kizárólag a gépjármű üzemeltetésével összefüggésben okozott kárra vonatkozik.⁹⁹⁴ A SzPtk. szabálya viszont valamennyi felelősségbiztosítási szerződés tekintetében irányadó. Megjegyezzük, hogy e szabályt a kötelező gépjármű-felelősségbiztosításról szóló törvényben⁹⁹⁵ is megismétli, s ez alapján tehát a biztosító a teljes általa kifizetett pénzösszeg megtérítését követelheti. Ilyen rendelkezést a magyar jogban a régi Ptk. 559.§ (3) bekezdése tartalmazott, amelyet azonban az új Ptk. elhagyott.

A szlovák biztosítási jogi szabályozás – a magyar joggal ellentétben – a súlyos gondatlanságot nem, míg a szándékosságot enyhébben értékeli. E kérdéskör enyhébb értékelését abban látjuk, hogy a magyar jog a szándékos és súlyosan gondatlan magatartáshoz a mentesülés jogkövetkezményét fűzi, míg a szlovák jog regressz igényt biztosít a biztosító részére. A súlyos gondatlansággal kapcsolatos gondolatot továbbá azzal egészítjük ki, hogy a SzPtk. 826.§-ában foglalt visszakereseti jog tartalmának megfelelő magatartási formát a magyar biztosítók jellemzően a súlyos gondatlanság keretében

⁹⁹³ KosčO: i.m. 53.

⁹⁹⁴ Erre az esetre a KgfB.tv. a biztosító részére regressz igényt biztosít a károsult részére megtérített biztosítási összeg tekintetében.

⁹⁹⁵ Vö.: Zákon č. 381/2001 Z. z. Zákon o povinnom zmluvnom poistení zodpovednosti za škodu spôsobenú revádzkou motorového vozidla a o zmene a doplnení niektorých zákonov 12.§ (1) bekezdés a) pontja és (2) bekezdés) pontja.

értékelik, s a biztosítás fedezetből kizárásra kerül. A vizsgált szerződési feltételekben azonban a szándékos magatartással és a tudatos gondatlansággal okozott károk kizárásra kerülnek. Találunk olyan szerződési feltétel, amelyben a szándékos magatartás, helyesebben a szándékosság definíciója kerül meghatározásra és olyat is, amelyben a tudatos gondatlanság fogalmát is rögzítik. Az Allianz biztosító által a szakmai felelősségbiztosítás tekintetében 2021. január 1. napjától alkalmazott általános szerződési feltétel,⁹⁹⁶ illetve ugyanígy az építészeti tevékenységet végző személyek részére szóló speciális szakmai felelősségbiztosítási feltételek⁹⁹⁷ a tudatos gondatlanság fogalmát úgy határozza meg, hogy „*olyan tevékenység vagy mulasztás, amelyről a biztosított tudta, hogy kárt okozhat, de megfelelő indokok nélkül*⁹⁹⁸ bízott abban, hogy az elmarad.” Ugyanezt a fogalmat állapítja meg a Groupama Biztosító által alkalmazott általános szerződési feltétel is,⁹⁹⁹ amely azonban már a szándékosság fogalmát is részletezi. E szerint szándékos az a magatartás, (i) amelyet a biztosított elmulasztott megtenni annak ellenére, hogy annak károsító következményeit várhatta vagy várnia kellett volna, (ii) a biztosítottra vagy a károsultra vonatkozó belső jogi normák, illetve irányelvek szándékos megszegése, valamint (iii) ha a biztosított tudott a termék, illetve szolgáltatás hibájáról vagy hiányosságairól, de elmulasztotta megtenni a kár elkerüléséhez szükséges magatartásokat. Megjegyezzük továbbá azt, hogy a kizárások keretében kifejezetten a gondatlanság „tudatos” fokát zárják ki, tehát ettől „enyhébb” gondatlansággal¹⁰⁰⁰ okozott károk a biztosítás fedezetébe esnek.

⁹⁹⁶

Lásd: <https://www.allianz.sk/content/dam/onemarketing/cee/azsk/podnikatelia/ve%C4%BEk%C3%A9-spolo%C4%8Dnosti/profesijna-zodpovednost-za-skodu/nov%C3%A9-logo/2276-VPP-profesie.pdf>, letöltve: 2021.01.10.

⁹⁹⁷

Lásd: <https://www.allianz.sk/content/dam/onemarketing/cee/azsk/podnikatelia/ve%C4%BEk%C3%A9-spolo%C4%8Dnosti/profesijna-zodpovednost-za-skodu/nov%C3%A9-logo/2274-VPP-architekti.pdf>, letöltve: 2021.01.10.

⁹⁹⁸ A fogalomban alkalmazott „megfelelő indokok nélkül” megfeleltethető a magyar gondatlanság-fogalom szerint alkalmazott „könnyelműen bízott” fordulatnak.

⁹⁹⁹ Letölthető innen: <https://groupama.sk/sk/produkty/Poistenie-majetku-a-zodpovednosti-za-skodu-podnikatelo.html>, megtekintve: 2021.01.10.

¹⁰⁰⁰ Megjegyezzük, hogy e helyütt szándékosan nem használjuk a „negligenciát” (hanyag gondatlanságot), ezzel is kerülve a büntetőjogban alkalmazott fogalmakhoz való feltétlen ragaszkodást, noha a tudatos gondatlanság is e fogalomhoz igazodik.

VI.2.5. Tervezői- és kivitelezői felelősségbiztosítás a szlovák jogban

A szlovák jogalkotó a tervezői és kivitelezői tevékenység engedélyezéséről szóló 138/1992. törvény 12.§ (2) bekezdésében a tervezők és kivitelezők részére kötelezően, 1992. június 1. napja óta általános jelleggel írja elő a tevékenységük során okozott károk fedezetére felelősségbiztosítási szerződés megkötésének szükségességét. A tervezőket, illetve kivitelezőket terhelő biztosítási kötelezettséget a szakmai kamara által történő névjegyzékbevitelt követő 10 napon belül teljesíteniük kell, s a szerződés megkötését a kamarának be kell jelenteni. Ennek elmaradása a 17.§ (1) bekezdés i) pontja alapján a névjegyzékből való törlést eredményezi. A 12.§ (4) bekezdés alapján a biztosítási kötelezettség a tevékenységük teljes ideje alatt terheli a tervezőket és kivitelezőket. A magyar szabályozással összehasonlítva rendkívül pozitív előírásként értékeljük a biztosítási kötelezettség általános előírását. A jogszabályi rendelkezés kritikájaként megjegyezzük, hogy nem egyértelmű, hogy a biztosítási kötelezettség teljesítéséről pontosan milyen adatokat szükséges szolgáltatni a kamara részére, s a bejelentéshez a kamara honlapján¹⁰⁰¹ sem érhető el formanyomtatvány, de ez alapvetően adminisztratív jellegű kérdés és a biztosítási kötelezettség szempontjából nem jelent hátrányt.

A törvény 12.§ (3) bekezdése – 2005. január 1. napja óta – lehetőséget ad arra, hogy a kamara, mint szerződő fél csoportos felelősségbiztosítási szerződést kössön a névjegyzékbe vett tervezők és kivitelezők, mint biztosítottak által okozott károk fedezetére. A tervezők és kivitelezők tehát a biztosítási kötelezettségüknek úgy is eleget tehetnek, ha ehhez a csoportos biztosítási szerződéshez nyilatkozatukkal csatlakoznak, s megfizetik az éves biztosítási díjat. A szakmai kamara e lehetőséggel élt is és az Allianz Slovenská Poistovna a.s. biztosítóval kötött ilyen csoportos felelősségbiztosítási szerződést.

¹⁰⁰¹ <https://www.komarch.sk/> megtekintve: 2022. 02. 11.

Tekintettel arra, hogy a jogszabály kizárólag a biztosítási kötelezettséget írja elő, annak részleteit nem határozza meg, ezért a jelen alfejezet keretében a továbbiakban egyrészt a szlovák biztosítási piacon tevékenységet végző biztosítók által online módon közzétett tervezői és kivitelezői felelősségbiztosítási szerződés általános feltételeinek tartalmát vizsgáljuk meg, amelynek során ismertetjük a biztosítási fedezetbe vont és abból kizárt kockázatokat, valamint az egyéb korlátozásokat. A vizsgálatunk tárgyát a szlovák Allianz Biztosító által 2021. január 1. napjától alkalmazott biztosítási feltétel¹⁰⁰² képezte. Kutatásunk során nem találtunk több biztosító által közzétett általános szerződési feltételt, így vizsgálatunk kizárólag egy szerződési feltételre terjed ki. Ez alapján általános jelleggel megalapozott következtetések levonására nincs lehetőségünk, de tekintettel arra, hogy a biztosítási gyakorlatban (ideértve a magyar biztosítási gyakorlatot is) megfigyelhető, hogy jellemzően hasonló rendelkezéseket tartalmaznak az egyes szerződések, így megalapozottan feltételezhetjük, hogy a biztosítási piac többi szereplője által alkalmazott általános biztosítási feltételek is hasonló rendelkezéseket tartalmazhatnak.

Másrészt következtetéseket vonunk le a szakmai kamara által kötött csoportos felelősségbiztosítási szerződéshez való csatlakozást lehetővé tevő nyilatkozat¹⁰⁰³ tartalmából (ez utóbbi esetben a szerződés sajnos nem érhető el nyilvánosan), amelyben a nyilatkozatot tevő tervezőknek és kivitelezőknek lehetőségük van nyilatkozni arról, hogy milyen földrajzi területre kiterjedően kéri a biztosítási fedezetet, milyen mértékű biztosítási összegre terjedjen ki a fedezet és a nyilatkozaton szerepel tájékoztatás az önrésztől is.

A vizsgált biztosítási szerződési feltétel alapján a felelősségbiztosítási szerződés fedezete az alábbi kockázatokra terjed ki:

¹⁰⁰² <https://www.allianz.sk/content/dam/onemarketing/cee/azsk/podnikatelja/ve%C4%BEk%C3%A9-spolo%C4%8Dnosti/profesijna-zodpovednost-za-skodu/nov%C3%A9-logo/2274-VPP-architekti.pdf>, letöltve: 2022.01.10.

¹⁰⁰³ <https://www.komarch.sk/dokumenty>, letöltve: 2022.02.11.

a) A tervezői és kivitelezői tevékenységgel okozott károkra terjed ki, amely alatt az olyan pénzben kifejezhető dologi és személyi károkat kell érteni, amelyek a tevékenység gyakorlásával összefüggő kötelezettségek megszegéséből erednek és a biztosítottal szemben írásban érvényesíti a károsult. A szerződés fogalmi meghatározása alapján dologi kárnak minősül a károsult vagyontárgyának fizikai károsodása, ideértve az ingatlanon keletkezett olyan nem fizikai jellegű hibákat is, amelyek akadályozzák az ingatlan rendeltetészerű, a tervezett célnak megfelelő használatát. E mellett a szerződés alapján személyi kárnak minősül a károsultat ért vagyoni vagy nem vagyoni kár, amely az egészségének romlása, ideértve a betegséget is, vagy halála miatt keletkezik.

Alapvetően megállapítható, hogy a tisztán vagyoni károkra a szlovák biztosítási gyakorlatban sem nyújt fedezetet a felelősségbiztosítási szerződés.

b) A biztosítási fedezet kiterjed a biztosítottal szemben, a biztosított tevékenységével összefüggésben indult eljárás költségeire is, amely alatt a polgári peres és nemperes eljárást és a büntetőeljárás költségeit, valamint a külső szakértők igénybevételének költségeit is érteni kell.

c) A szerződésben meghatározott szublimit erejéig kiterjed a biztosítás fedezete a szellemi tulajdonjog nem szándékos megsértéséből eredő károkra.

d) A szerződésben meghatározott szublimit erejéig kiterjed a biztosítási szerződés fedezete – feltéve, ha a biztosítás fedezetét a felek e kockázatra kifejezetten kiterjesztik (főszabály szerint ugyanis ez kizárt kockázatnak minősül) – a biztosított által a biztosított tevékenységére tekintettel átvett dokumentumok pótlásával és megújításával összefüggő költségekre, ha azok megújítása vagy pótlása azért szükséges, mert azokat a biztosított elvesztette, a birtokában megsérültek vagy megsemmisültek.

A szlovák szakmai kamara által kötött biztosítási szerződéshez való csatlakozást lehetővé tevő nyilatkozat (a továbbiakban e helyütt: nyilatkozat) tartalmából a biztosítási összeg mértéke tekintetében megállapítható, hogy a biztosítási időszakban irányadó fedezet mértékeként ötvenezer eurótól (cca.

17,5 millió forint) egymillió euróig (cca. 350 millió forint) terjedő biztosítási összeg jelölhető meg.

A nyilatkozatból az is kiderül, hogy a biztosítási szerződésben alkalmazott önrész mértéke a kár 5%-a, de legalább 300 euró (cca. 105ezer forint), amelyet elenyészőnek, legalábbis a biztosított által abszolút elviselhető mértékű önrésznek találunk. Természetesen önrész alkalmazását a vizsgált szerződési feltétel is előírja, amelynek százalékos vagy pontos összegben – illetve akár mindkettőben – kifejezett mértékét a felek egyedileg határozzák meg a közöttük létrejött szerződésben.

A nyilatkozatból megállapítható az is, hogy a biztosítási esemény bekövetkezésével érintett földrajzi terület tekintetében a biztosítottaknak két választási lehetőségük van, így a biztosítási fedezetet a Szlovák Köztársaság területén vagy az Európai Unió teljes területén okozott károkra terjeszthetik ki. E két terület közötti választás kizárólag a fizetendő éves biztosítási díj mértékében jelenik meg, utóbbi esetén biztosítási összegenként eltérően 5-20%-kal nagyobb biztosítási díjat jelent. A vizsgált biztosítási feltételben foglalt főszabály szerint a biztosítási fedezet a Szlovák Köztársaság területén okozott károkra terjed ki, de a biztosítási szerződésben a feleknek ettől eltérően is megállapodhatnak, viszont ebben az esetben sem terjedhet ki a szerződés Kanada és az Amerikai Egyesült Államok területére.

A biztosítási fedezet terjedelmének korlátjaként azonosíthatjuk a kockázatvállal időtartamára vonatkozó rendelkezést, amely alapján kizárólag a biztosítási időszak alatt bekövetkezett és legkésőbb a biztosítási szerződés megszűnését követő 30 napon belül a biztosító részére bejelentett károkra nyújt fedezetet a biztosítási szerződés. A biztosítás fedezete értelemszerűen nem terjed ki azokra a károkra – a retroaktív időszak kivételével –, amelyek a kockázatviselés kezdetét megelőzően keletkeztek. Amennyiben a biztosított a szerződés hatályát nem tartja fenn folyamatosan, úgy lehetősége van arra, hogy a kár bejelentésére a szerződés megszűnését követően nyitva álló határidő meghosszabbítását kérje. Természetesen a biztosítási fedezet ebben az esetben is kizárólag a biztosítási időszak (a kockázatviselés ideje) alatt bekövetkezett

károkra nyújt fedezetet. A folyamatos biztosítási fedezet fenntartása hiányában rendkívül hasznos lehet a kárigény érvényesítésének bejelentésére vonatkozó határidő meghosszabbítása, ugyanis a kár bekövetkezését követően hónapok, sőt évek telhetnek el a kárigény még jogszerű érvényesítéséig.

A biztosítási fedezet terjedelmét jelentősen meghatározzák, s egyben annak korlátját képezik a szerződésben alkalmazott kizárások. A vizsgált szerződésben harminchárom különböző általános jellegű kizárást alkalmaz a biztosító, amelynek felek között létrejött egyedi szerződésben történő bővítésének lehetőségét az általános biztosítási feltételekben is rögzíti. E kizárások közül csupán néhányat emelünk ki, de az előzőekben ismertetett egyéb jellegű korlátozásokkal kapcsolatosan is említettünk néhány olyat, amely a kizárásokban is megjelenik (pl. a kockázatviselés kezdetét megelőzően keletkező károk).

A vizsgált általános biztosítási feltételben az alábbi kizárásokat találhatjuk:

- a) nem fedezi a biztosítás a szándékosan és súlyos gondatlansággal okozott károkat. A szándékosság és súlyos gondatlanság fogalmának meghatározása kapcsán a fentiekben ismertettük a szlovák biztosítási gyakorlatban alkalmazott rendelkezéseket.
- b) a biztosítási fedezet nem terjed ki a vezető tisztségviselő által e tevékenységével összefüggésben okozott károokra. A szerződési feltétel kiemeli, hogy a biztosítási fedezet kiterjed arra a kárra, amelyet a vezető tisztségviselő okoz abban az esetben, ha kifejezetten a biztosított tevékenységet látja el.
- c) a biztosítás fedezete nem terjed ki arra a kárra sem, amely a biztosított fizetéseképtelensége miatt keletkezik.
- d) kizárás alá esik az a kár is, amelyet a biztosított a tevékenységére vonatkozó engedély hatályának túllépésével okoz vagy abban az időben okoz – akár a biztosítási szerződés hatálya alatt is –, amikor nem rendelkezett a tevékenység végzésére engedéllyel.

e) kizárt kockázatnak minősül, ha a kár a tervezési és/vagy a kivitelezési szerződésben meghatározott teljesítési határidő be nem tartása, azaz késedelembe esés miatt keletkezik.

f) nem fedezi a biztosítás a biztosítottra – bármely eljárás, így polgári peres és nem peres, illetve büntetőeljárás vagy közigazgatási hatósági keretében – kiszabott pénzbírság összegét.

g) kizárt a biztosítás fedezetéből az a kár, amely szabadalmi jog, üzleti titok és tisztességtelen kereskedelmi verseny szabályainak megsértése miatt keletkezett, illetve ha az becsületsértés, diszkriminatív magatartás vagy bármely személyiségi jog megsértése miatt keletkezett.

h) a kár fogalmi körére vonatkozó szűkítésként értékelhető az, hogy nem fedezi a biztosítás az elmaradt hasznot, valamint azokon többlet költségek miatt a biztosítottal szemben érvényesített igényt, amelyek a tervdokumentáció átdolgozásával, illetve kijavításával összefüggésben terjesztenek elő.

VI.2.6. Összefoglalás

A jelen alfejezet célja az volt, hogy összehasonlítsa a magyar és a szlovák jog felelősségbiztosítási szerződésre vonatkozó szabályait. Az összehasonlítás alapját kizárólag a felelősségbiztosításra vonatkozó konkrét jogi előírások képezték, így nem kerültek részletezésre olyan szabályok, amelyek a biztosítás általános szabályaiból következnek, így például a szerződésből eredő egyes kötelezettségek (pl. a biztosítási díj megfizetésének kötelezettsége stb.). Ez utóbbi rendelkezések csak ott és annyiban kerültek felvázolásra, ahol és amilyen mértékben a felelősségbiztosítási szerződés szabályainak jobb megértését szolgálta. Cél volt továbbá annak vizsgálata, hogy a szlovák biztosítási gyakorlatban találunk-e példát arra, hogy a szerződésszegésből eredő károk fedezetére felelősségbiztosítási szerződést lehet kötni.

Összességében megállapítható, hogy a felelősségbiztosítás szabályozásának koncepcióját tekintve nincs nagy különbség a két ország szabályai között. A részletszabályok azonban már mutatnak eltéréseket, amelyek közül kiemelendő

a felelősségbiztosítási szerződésben foglaltak megszegésének jogkövetkezménye, illetve a biztosítási esemény bekövetkezésében való biztosított közreműködés jogkövetkezményének szabályozásában való jelentős eltérés. A felelősségbiztosítási fedezet tartalmában (kár és sérelemdíj/kár) álló eltérés pedig a szlovák és a magyar felelősségi rendszer különbségeiből ered.

A tervezői és kivitelezői felelősségbiztosítás, mint szakmai, kontraktuális alapú kárfelelősség kockázatának biztosítására szolgáló biztosítási termék esetén jelentős különbségeket fedezhetünk fel a magyar előíráshoz képest.

VI.3. A felelősségbiztosítás főbb szabályai a Cseh Köztársaságban

A jelen alfejezet célja elsődleges az, hogy elemezze és bemutassa a cseh jog felelősségbiztosításra vonatkozó főbb szabályait,¹⁰⁰⁴ azokat összehasonlítsa a magyar jogi szabályozással és rámutasson a szabályozásbeli különbségekre. Vizsgálat tárgyát képezi, hogy Csehországban köthető-e a szerződésszegéssel okozott károkra felelősségbiztosítási szerződés, s ha igen, milyen feltételekkel, illetve hogyan alakul a cseh polgári jogi kárfelelősségi rendszer. Elvállik-e a kontraktuális és a deliktuális kárfelelősség, melyek a kárfelelősség és a kár fő jellemzői. Célunk továbbá, hogy az egyes kérdéseket a cseh biztosítási piacon biztosítási tevékenységet végző biztosítók által alkalmazott, nyilvánosan elérhető biztosítási feltételek tükrében is vizsgáljuk.

A cseh szabályozás körében elsődleges normaként a CsPtk. szabályait tekintjük irányadónak, s e mellett az összehasonlítás alapját a magyar jogi szabályozás körében a magyar Ptk. képezi. Megállapítható, hogy míg a magyar jogban a közjogi jellegű Bit.-ben a kötelmi jogviszonyt érintő normákat is találunk, addig a CsBit. ilyen rendelkezéseket nem tartalmaz.¹⁰⁰⁵ A magánjogi

¹⁰⁰⁴ Ehelyütt is szeretnénk jelezni, hogy a cseh jogi rendelkezések magyar nyelvű fordításánál az olvasó néhány esetben nyelvi helytelenséget érezhet. Ez azonban mindössze annak köszönhető, hogy törekedni szerettünk volna a szó szerinti fordításra annak érdekében, hogy egyrésztől szöveghűek maradjunk, másrésztől az egyes rendelkezések szellemiségét megfelelően szemléltessük.

¹⁰⁰⁵ Ez többek között annak az eredménye, hogy a magyar jogalkotó az biztosítást érintő Európai Unió szabályok implementációs követelményének úgy tett eleget, hogy azokat a Bit.-be ültette át. Ezzel összefüggésben lásd: UJVÁRINÉ [2010]: i.m. Ezzel szemben más európai országok, így Csehország is, a Polgári Törvénykönyvbe ültették át e szabályokat.

normák jellege tekintetében rögzíthető, hogy a magyar Ptk. biztosítási szabályai tartalmazzak diszpozitív és – a fogyasztó védelme érdekében – egyoldalúan kógens normákat,¹⁰⁰⁶ míg a CsPtk. szabályozása főszabály szerint diszpozitív. Meg kell azonban jegyezni, hogy a cseh jogban a fogyasztók védelmét érintő szabályozás a szerződésekre vonatkozó általános szabályoknál került elhelyezésre, s a fogyasztóval kötött valamennyi szerződésre irányadó szabályokat állapítják meg a CsPtk. 1810 – 1820.§§-i. A fogyasztóval kötött szerződések diszpozitívítása tekintetében a CsPtk. 1812. § (2) bekezdése egyoldalú kógenciát állapít meg, így tehát amennyiben a biztosítási szerződést a biztosító fogyasztónak minősülő személlyel köti, úgy a teljes szabályanyag tekintetében érvényesül az egyoldalú kógencia.

A biztosítási szerződés rendszertani elhelyezését tekintve a CsPtk. IV. rész („A relatív jellegű vagyoni jog”), II. cím („Jogi tárgyalásból eredő kötelek”), 15. fejezet („A merész szerződésből eredő kötelek”), II. alfejezetének 1. alfejezetében, míg ezen belül a felelősségbiztosítási szerződésre vonatkozó szabályok a 10. alfejezetben találhatóak. A felelősségbiztosítási szerződésre vonatkozó szabályok alkalmazását tekintve hasonló a magyar Ptk. szisztémájához, mivel „alulról építkező” struktúrában kell alkalmazni.¹⁰⁰⁷ Rendkívül érdekesnek találjuk a főfejezet elnevezését, amely nagyon kifejezően tükrözi a biztosítási jogviszony azon tulajdonságát, hogy a szerződésben foglalt kockázat bekövetkezése bizonytalan. E tekintetben két rendelkezést is rögzít. Elsősorban a CsPtk. 2756.§-a meghatározza, hogy mely szerződéseket tekinti „merész szerződésnek”, így azok a szerződések, amelyekben *„a felek megállapodása szerint a szerződő felek legalább egyikének a szerződésből eredő előnye vagy hátránya bizonytalan eseménytől függ, merész szerződésnek*

¹⁰⁰⁶ A magyar jog tekintetében azonban meg kell jegyezni, hogy a fogyasztóval kötött biztosítási szerződés esetén lehetőség van akár a fogyasztó hátrányára történő eltérése is, azzal, hogy a Ptk. 6:455.§-ban meghatározott kérdéskörökben csak a fogyasztó javára történhet az eltérés. Vö.: BARTA – UJVÁRINÉ: i.m. 218.

¹⁰⁰⁷ Erre tekintettel tehát a felelősségbiztosításra vonatkozó konkrét szabályok alkalmazásán túl, alkalmazni kell a biztosításra vonatkozó általános szabályokat, majd a szerződésekre (jogi tárgyalásból eredő kötelek) vonatkozó általános szabályokat, valamint a relatív jellegű vagyoni jogra vonatkozó közös szabályokat is.

tekintendő.” A merész szerződések között a biztosítási szerződés és a szerencseszerződés kapott helyet,¹⁰⁰⁸ s e rendelkezés mindkét szerződéstípusra vonatkozik.¹⁰⁰⁹ A biztosítási szerződés fogalmából is megállapítható, hogy párhuzamban van a CsPtk. 2756.§ rendelkezésével, hiszen a jogalkotó a biztosítási szerződés fogalmában is a véletlen eseményt¹⁰¹⁰ domborítja ki.¹⁰¹¹ A biztosítási szerződés fogalmát a CsPtk. 2758.§ (1) bekezdése határozza meg, miszerint „*biztosítási szerződés alapján a biztosító arra kötelezi magát a biztosítottal szemben, hogy neki vagy egy harmadik személy részére biztosítási szolgáltatást nyújt abban az esetben, ha a biztosítási szerződésben meghatározott véletlen esemény bekövetkezik, ezzel szemben a biztosított biztosítási díjat köteles fizetni.*” Látható, hogy a biztosítási szerződés fogalmában a biztosító főkötelezettségei közül a „dare” szolgáltatást hangsúlyozza, amelynek előfeltétele a (véletlen) biztosítási esemény

¹⁰⁰⁸ Megjegyezzük, hogy a XX. század elején hazánkban is volt olyan nézet, amely szerint a biztosítási szerződés szerencseszerződés, amelyben a szerencse elemet a biztosítási esemény bizonytalan bekövetkezése jelentette. Vö. VÁRADI [2009]: i.m. 299.

¹⁰⁰⁹ Mindkét szerződéstípus központi elemét a bizonytalanság képezi, azonban a biztosítási szerződés többleteleme a biztosítási érdek megléte, s ezért jól elkülöníthetők egymástól. A nemzetközi gyakorlatban találunk olyan biztosítástípust, amely összemossa a szerencseelemet és a biztosítási érdeket, s ezért nehezen elkülöníthető egymástól. Ilyen pl. a common law-ban alkalmazott „*Hole-in-one insurance*”, amelyet eredetileg a golf-bajnokság támogatói által kötött biztosítási szerződésekről neveztek el. Ennek lényege, hogy amennyiben a golf verseny valamely résztvevője egy ütésből „lyukat üt” (szerencseelem, mint biztosítási esemény), úgy a verseny szervezője meghatározott pénzüsszeget fizet, vagy valamilyen tárgyi nyereményt juttat. A biztosítási szerződésben bármely versenyhez kapcsolódóan a versenyszervezők által ígért nyereményjuttatás kockázatát (nyereményfedezet) vállalja át a biztosító, s amennyiben a biztosítási esemény bekövetkezik, úgy a meghatározott pénzüsszeget kifizeti a verseny szervezője, mint biztosított részére. Vö.: JANDOVÁ, Lucie – ŠLAUF, Petr – SVEJKOVSKY, Jaroslav: *Pojištění v novém občanském zákoníku. Komentář. I. vydání.* Praha, C. H. Beck, 2014, 22.

¹⁰¹⁰ A véletlen fogalmát a cseh Legfelsőbb Bíróság 30 Cdo 427/2006. számú döntésében úgy határozta meg, hogy „*Véletlen eseménynek minősül az a biztosítási feltételekben meghatározott esemény, amelyről a biztosítás résztvevői megalapozottan feltételezik, hogy bekövetkezhet, de a biztosítási szerződés létrejöttekor nem tudják, hogy bekövetkezik-e. Nem minősül véletlen eseménynek az az esemény, amely a biztosítás létrejöttekor már bekövetkezett, és az sem, amelynek bekövetkezésében szándékosan közreműködött az a személy, akinek a vagyonára, életére, vagy felelősségére vonatkozik a biztosítás, adott esetben az a személy, akinek joga keletkezik a biztosító szolgáltatásának követelésére a biztosítási esemény bekövetkezése esetén.*”

¹⁰¹¹ VELICH, Roman: *Právní úprava pojištění odpovědnosti*, Rigorózní práce, Praha, 2019, 9.

bekövetkezése,¹⁰¹² míg ezzel szemben a biztosított kötelezettségeként – ahogy azt a magyar Ptk. is teszi¹⁰¹³ – a díjfizetést határozza meg.

A jelen alfejezet első részében a felelősségbiztosítási szerződés általános jellemzőit tekintjük át, így a szerződés létrejöttének szabályait, amely körében jelentős eltérések figyelhetők meg a cseh és a magyar jog között. A második részben a felelősségbiztosítási szerződés fogalmával és az egyes fogalmi elemek vizsgálatával foglalkozunk. Tekintettel arra, hogy a felelősségbiztosítás tartalmát jelentősen meghatározzák az adott jogi környezet felelősségre vonatkozó rendelkezései, ezért röviden kitérünk e szabályok ismertetésére is. A harmadik rész tartalmazza a felelősségbiztosítási szerződés alanyaira vonatkozó rendelkezéseket, míg az utolsó részben a szerződés tartalmát, azaz a felek jogait és kötelezettségeit vesszük górcső alá. Nem célunk azonban a teljes biztosításra vonatkozó szabályozás bemutatása, illetve összevetése, mivel az akár külön dolgozat tárgyát is képezhetné. Az egyes részekben csupán a legfontosabb kérdésekre helyezük a hangsúlyt, s a leglényegesebb, legmarkánsabb különbségeket emeljük ki.

Nem célunk részletes történeti szempontú elemzést és összehasonlítást végezni. A jogfejlődés keretében, annak egyes fázisai közül azonban megemlíthető, hogy a cseh jogban – és egyébként a középkorban számos más országban is – az első biztosítással összefüggő jogi normák biztosítási kötelezettségeket állapítottak meg, amellyel a különböző természeti csapások (legfőképpen a tűzvész) következményeivel szemben szerezhettek biztonságot

¹⁰¹² A cseh biztosítási jogi szakirodalomban a biztosítási szerződés szinallagmatikus jellegét sok esetben megkérdőjelezik. Ez abból fakad, hogy egyes szerzők – sőt a Legfelsőbb Bíróság is érvelt már ekképpen (így pl. a 25 Cdo 194/2009. számú döntésében) – csak azt a szerződést tekintik szinallagmatikusnak, amelyben egyensúlyban van a két fél teljesítése, s mivel a biztosító teljesítését a biztosítási esemény bekövetkezését követően értelmezik, ezért aszinallagmatikus jelleget tulajdonítanak e szerződésnek. Vö.: pl. a szinallagmatikus jelleg mellett érvelők körében JEHLIČKA, Oldřich – ŠVESTKA, Jiří: *Občanský zákoník. Komentář. 4. vydání.* Praha, C. H. Beck, 1997, 790.

Alapvetően ez a kérdés a magyar jogban is felmerült, de megállapítható, hogy egyetértés van abban, hogy a biztosító a biztosítási szolgáltatását már a fedezetvállalással nyújtja, s így a biztosítási díj e szolgáltatásért jár, s nem csupán abban az esetben, ha a biztosítási esemény valóban bekövetkezik. Ez párhuzamban van, és egyúttal következik a biztosítási szolgáltatás bizonytalan jellegéből is. A magam részéről a magyar állásponttal értek egyet. Úgy gondoljuk, hogy a cseh jogban felmerülő problémát a biztosítási szerződés – álláspontunk szerint helytelen – megfogalmazása indukálja (e megfogalmazásmódból azonban valóban úgy tűnik, hogy egyensúlyhiányos szerződésről beszélünk).

¹⁰¹³ Vö.: Ptk. 6:439. § (1) bekezdés.

a biztosítottak.¹⁰¹⁴ Alapvetően megállapítható, hogy a cseh biztosítási jog fejlődésére a német és az osztrák jog volt a legnagyobb hatással. A felelősségbiztosítás megjelenése a XX. század elejére datálható, amikor 1909-ben megjelent az első gépjármű üzemeltetésével okozott károk fedezetét szolgáló kötelező biztosítás.¹⁰¹⁵ Csehszlovákia megalakulását követően a '20-as évekre tehető három újabb biztosítási kötelezettséget előíró jogszabály megjelenése.¹⁰¹⁶ Ami a polgári jogi, s így a kötelmi jogi szabályozást illeti, az első Csehszlovák Polgári Törvénykönyv¹⁰¹⁷ hatálybalépéséig (1950) az 1811-es osztrák Általános Polgári Törvénykönyv (ABGB) volt hatályban. Az első CsPtk.-t rövid időn belül felváltotta a Polgári Törvénykönyvről szóló 40/1964. számú törvény, amely hosszú ideig, még a két ország szétválását követően is hatályban volt.¹⁰¹⁸ Fontos kiemelni, hogy az új CsPtk. hatálybalépéséig Csehországban is alkalmazandó volt a Kt., amely a kereskedelmi viszonyokat (kereskedelmi szerződések, gazdasági társaságok stb.) szabályozta, amely azonban – a kereskedelmi szerződési jellegét mellőzve – nem tartalmazott biztosítási szerződésre vonatkozó szabályokat. A cseh jogban a biztosítási szerződésre vonatkozó szabályokat 2005. január 1-jei hatálybalépéssel különálló törvényben szabályozták,¹⁰¹⁹ így arra már az akkor hatályos Ptk.-beli biztosítási szabályokat nem kellett alkalmazni. A kétezres évek elején Európa

¹⁰¹⁴ Az első ilyen tűzbiztosítási kötelezettséget előíró törvénytervezetet Jan Kryštof Bořek cseh nemes, közigazdász, hivatalnok terjesztette elő 1699-ben, amely alapján az ingatlanok tulajdonosai és használói kötelesek voltak egy tűzbiztosítási alap létrehozására, amelyből a tűzvész miatt megsemmisült, illetve károsodott ingatlanok tulajdonosai támogatást nyertek a felújítás és újjáépítés költségeinek fedezésére. Vö.: TOBIAŠ, Ján: *Povinné smluvní pojištění, Diplomová práce*. Praha, 2018, 8.

¹⁰¹⁵ MARVAN – PATOPRSTY: i.m. 36.

¹⁰¹⁶ Ezek közül az egyik a 358/1919. törvény, amelyben a jogalkotó előírta annak a lehetőségét, hogy a hitelintézet a vállalkozókkal kötött hitel- és kölcsönszerződésekben előírhatta az életbiztosítás megkötését a pénzügyi intézmény, mint kedvezményezett kijelölésével. A másik jogszabály a 71/1922. törvény, amelyben – az időszak migrációs válságára tekintettel – a személyszállítással foglalkozó fuvarozók kötelezettsége volt biztosítás kötése a szolgáltatásával okozott károk fedezetére. Harmadsorban kiemelnénk a 160/1923. számú kormányrendeletet, amely a kivitelezők kötelezettségévé tette az építmény kivitelezése során az építményt érő tűzkárok biztosítására (vagyon/kár) biztosítási szerződés megkötését. Vö.: MARVAN, Miroslav – CHALOUPECKY, Josef: *Dejiny pojistovnictví v Československu, Díl 2, Dejiny pojistovnictví v Československu (1918-1945)*. Bratislava, 1993, 41., illetve MARVAN – PATOPRSTY: i.m. 206-207.

¹⁰¹⁷ Az első Polgári Törvénykönyv a 141/1950. számú törvény volt, amelyet gyakran „középső polgári törvénynek neveznek”, mivel nagyon kevés ideig volt hatályban a cseh és a szlovák területen.

¹⁰¹⁸ Sőt, ahogy az előző alfejezetben kifejtettük a szlovák jogban a ma is ez a hatályos Ptk.

¹⁰¹⁹ A biztosítási szerződésről szóló 37/2004. törvény (Zákon č. 37/2004 Sb. o pojistné smlouvě a o změně souvisejících zákonů, a továbbiakban: a biztosítási szerződésről szóló törvény).

szerte megindult magánjogi rekodifikálás hullámában a cseh jogalkotó is újra szabályozta a polgári jogi normákat, s így megalkotásra került a CsPtk, amely a már ismertetett módon tartalmazza¹⁰²⁰ a biztosítási szerződésre vonatkozó szabályokat is,¹⁰²¹ így hatályon kívül helyezték a biztosítási szerződésről szóló törvényt.

VI.3.1. A felelősségbiztosítás általános jellemzői

A felelősségbiztosítási szerződés megkötésére mind a magyar,¹⁰²² mind a cseh¹⁰²³ jogszabályi környezet alapján főszabály szerint önkéntes elhatározás alapján kerülhet sor. A jogalkotó azonban több esetben biztosítási kötelezettséget ír elő, amely alapján valamely tevékenység végzése kizárólag akkor jogszerű, ha a jogszabályban megjelölt személy felelősségbiztosítási szerződést kötött a tevékenységgel összefüggésben felmerülő hátrányok fedezetére. E biztosítással a jogalkotó beavatkozik az egyének, pontosabban a potenciális károkozó szerződési autonómiájába.¹⁰²⁴ A CsPtk. külön rendelkezéseket is tartalmaz a kötelező biztosítás tekintetében, így a 2779.§ (1) bekezdésében megállapítja, hogy *„amennyiben törvény egy meghatározott személy részére biztosítási szerződés megkötésének kötelezettségét írja elő, úgy a szerződésben e fejezet rendelkezéseitől csak abban az esetben térhetnek el, ha azt a biztosítási kötelezettséget előíró törvény kifejezetten megengedi és az eltéréssel az előírt biztosítási fedezet mértékét nem csökkentik.”* A kötelező biztosítás tekintetében további kötelezettséget állapít meg a törvény azzal, hogy

¹⁰²⁰ A kodifikációs folyamatban egyébként rendkívül nagy vita volt a tekintetben, hogy a biztosítási szerződés szabályainak helye van-e a CsPtk-ban, vagy maradjon külön törvény tárgya. Ezt számos szerző mellett a CsPtk. általános indokolása is hangsúlyozza. Az ellenzők tábora különösen a biztosításra vonatkozó szabályok vegyes (értsd: közjogi és magánjogi) jellegét veszik alapul, valamint azt, hogy a szerződő felek autonómiája, szerződéses tartalomszabadsága jelentősen korlátozott e szerződés esetén. Vö.: JANDOVÁ – ŠLAUF – SVEJKOVSKY [2014], i.m. 5.

Ezzel szemben a jogalkotó azt a megoldást választotta, hogy helyen van a biztosítási szerződésnek a CsPtk. -ban hangsúlyozva azt, hogy e szerződés egyenrangú felek közötti, magánjogi jellegű jogviszonyt rendez. Vö.: VELICH [2019], i.m. 17.

¹⁰²¹ Megjegyzendő, hogy a CsPtk. hatálybalépésével egyúttal hatályon kívül helyezték a Kt.-t, s a magyar jogalkotóhoz hasonlóan a monista rendszert választotta a cseh jogalkotó is a polgári jogi normák szabályozására.

¹⁰²² NOVOTNI [1993]: i.m. 32.

¹⁰²³ VELICH: i.m. 17.

¹⁰²⁴ VELICH: i.m. 19.

a felek autonómiáját jelentősen korlátozza. A 2779.§ (2) bekezdés alapján a *„Biztosítási kötelezettséget megállapító törvény rendelkezhet úgy, hogy a szerződés alapján a biztosító abban az esetben is köteles legyen teljesíteni, ha a kár a biztosított vagy más személy szándékos magatartása miatt keletkezett.”* E tekintetben tehát, ha a külön törvény így rendelkezik, úgy nincs lehetősége a biztosítónak mentesülni abban az esetben, ha a biztosítási esemény bekövetkezése a biztosított szándékos magatartására vezethető vissza. Természetesen ez nem érinti a biztosító biztosítottal szembeni megtérítési igényét. A 2780.§ konkrétan meghatározza azokat az eseteket, amelyek fennállása esetén a biztosító visszautasíthatja a szolgáltatásának teljesítését, így pl. abban az esetben, ha a biztosított vagy a károsult tudatosan hamis adatokat szolgáltatott. A 2781.§ korlátozza a biztosító felmondási jogát azzal, hogy rögzíti *„A biztosító csak abban az esetben mondhatja fel a szerződést, ha arra a külön törvény lehetőség ad.”*

A biztosítási kötelezettséget a jogalkotó jellemzően olyan jogviszonyok körében írja elő, amelyek veszélyessége, vagy amelynek végzése során a potenciálisan felmerülő hátrányok¹⁰²⁵ jellege, mértéke – mindezt nem kevés szociális érzékenységgel fokozva – indokolja. Az alábbiakban meghatározzuk azokat a szakmai tevékenységeket, amelyek a cseh jog szerint kizárólag felelősségbiztosítási fedezet biztosítása mellett végezhetők. Valamennyi felelősségbiztosítás konkrét, részletes vizsgálatára nincs lehetőségünk kitérni, mivel az jelentősen meghaladná az értekezés kereteit, de a legfontosabb kérdéseket, így pl. a jogszabály által meghatározott biztosítási fedezet legkisebb összegére vonatkozó előírást, illetve azt, hogy az adott biztosítási fedezet milyen jellegű felelősséghez kapcsolódó jogkövetkezményekre terjed ki, valamint az egyéb a magyar jogi előírásoktól, illetve a gyakorlatban alkalmazott szerződési feltételektől jelentősen eltérően megoldásokat a kellő mélységig érintjük.

¹⁰²⁵ Előzetesen jelezzük, hogy e helyütt szándékosan nem használjuk a kár, illetve sérelemdíj fogalmakat, mivel a két ország eltérően kezeli a vagyoni és nem vagyoni károk kérdését, illetve alapvetően a biztosítási fedezet tartalmát a biztosítási szerződésben a felek szabadon határozzák meg. Értve ez alatt, hogy a szerződés definiálja azt, hogy a felek mit tekintenek kárnak, s ez jellemzően nem a kár általában véve vett polgári jogi fogalma.

Mindemellett a jelen alfejezet keretében is ismertetjük a tervezőket és kivitelezőket terhelő kárfelelősség kockázatának enyhítését szolgáló kötelező felelősségbiztosításra vonatkozó jogszabályi előírásokat, valamint az egyes biztosítók, valamint az illetékes szakmai kamarák által online módon közzétett és elérhető általános biztosítási feltételeket.¹⁰²⁶

A cseh jog félszáz tevékenység tekintetében ír elő biztosítási kötelezettséget, amelyek közül a teljesség igénye nélkül az alábbiakat emeljük ki:

- a) természetesen a cseh jogalkotó is eleget tett az Európai Unió implementációs kötelezettségnek és a gépjármű üzemeltetésével okozott kár fedezetére kötelező gépjármű-felelősségbiztosítási szerződés megkötését írja elő.¹⁰²⁷
- b) a vasúttársaság kötelezettségévé teszi a vonatkozó törvény¹⁰²⁸ azt, hogy a vasúti tevékenység megkezdésétől kezdve meg kell kötnie a tevékenységével okozott károk fedezetére szolgáló felelősségbiztosítási szerződés, amelyet a tevékenység folytatásának teljes időtartama alatt díjfizetéssel köteles fenntartani.
- c) az előző pontokon kívül számos más közlekedéssel, különösen a fuvarozással összefüggő tevékenység tekintetében állapít meg biztosítási kötelezettséget a vonatkozó jogszabály, így pl. a belföldi hajózás,¹⁰²⁹ a tengeri hajózás¹⁰³⁰ és a polgári repülési tevékenység végzése¹⁰³¹ tekintetében.

¹⁰²⁶ Lásd: https://www.ckait.cz/sites/default/files/2021-10/priloha_c_1_VPP_OC_2014.pdf, letöltve: 2022.03.07.; https://www.ckait.cz/sites/default/files/2021-10/priloha_c_2_VPP_OPR_2014.pdf, letöltve: 2022.03.07.; <https://www.cka.cz/cs/pro-architekty/profesni-pojisteni-pojisteni-pravni-ochrany-financovani/profesni-pojisteni/uzavrene-pojistne-smlouvy-mezi-cka-a-marsh>, letöltve: 2022.03.07.

¹⁰²⁷ Vö.: zákon č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti za újmu způsobenou provozem vozidla a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla)

¹⁰²⁸ A 266/1994. számú vasúttörvény 35.§ (2) bekezdés d) pontja (Zákon č. 266/1994 Sb. Zákon o dráhách).

¹⁰²⁹ A belföldi hajózásról szóló 114/1995. törvény 19.§ és e törvény végrehajtása körében az úszólétesítmények belföldi hajózási célból történő üzemeltetésének szabályait meghatározó 223/1995. számú közlekedési miniszteri rendelet.

¹⁰³⁰ Vö.: a tengeri hajózásról szóló 61/2000. törvény 24.§ (1) bekezdés 1) pont és (2) és (3) bekezdések előírásai.

¹⁰³¹ Vö.: a polgári repülésről szóló 49/1997. törvény 12.§ (2) bekezdés d) pont.

- d) az egészségügy körében is számos jogszabályt találhatunk, amely biztosítási kötelezettséget ír elő, így pl. az egészségügyi szolgáltatásról és az egészségügyi szolgáltatás nyújtásának feltételeiről szóló törvény,¹⁰³² a speciális egészségügyi szolgáltatásról szóló törvény,¹⁰³³ továbbá a Cseh Köztársaság Állatorvosi Kamara tagjának kötelezettségeként ír elő a jogszabály¹⁰³⁴ biztosítási kötelezettséget. Az egészségügyi szolgáltatás nyújtásával kapcsolatos felelősség körében kiemelendő, hogy a cseh jogban – a magyar jogi szabályozással ellentétben – kontraktuális és deliktuális felelősségről is beszélhetünk attól függően, hogy az egészségügy szolgáltató milyen kötelezettségét szegte meg.¹⁰³⁵ Előbbi a cseh jogban – a magyar szabályozáshoz hasonlóan – az objektívhez közelítő felelősséget jelent (lásd lentebb), míg utóbbi a magyar joghoz hasonló szubjektív alapon nyugszik. A felelősségbiztosítás fedezetének mértéke tekintetében a vonatkozó jogszabály absztrakt módon határoz meg követelményt, miszerint a felelősségbiztosítás fedezetének az észszerűen előrelátható mértékű károokra kell kiterjednie.
- e) a magyar jogi szabályozáshoz hasonlóan a vonatkozó jogszabály¹⁰³⁶ a cseh jog is az ügyvédi tevékenység folytatásának feltételévé teszi a felelősségbiztosítási fedezet megkötését, amely alapján a biztosítási fedezetnek ki kell terjednie az ügyvéd megbízójának (ügyfelének) az ügyvédi tevékenységgel összefüggésben okozott károokra. Az ügyvédi tevékenységről szóló törvény 24.a.§ (2) bekezdése az Ügyvédi Kamara hatáskörébe utalja a biztosítási fedezet limitjének meghatározására vonatkozó jogkört, azonban a 24b.§ (2) bekezdése meghatározza a minimális limitösszegeket, amelyektől a Kamara csak magasabb összeget határozhat meg. E bekezdés alapján amennyiben az ügyvédi

¹⁰³² Vö.: a 372/2011. törvény 45.§ (2) bekezdés n) pont.

¹⁰³³ Vö.: a 373/2011. törvény 37.§ b) pont.

¹⁰³⁴ Vö.: a 381/1991. törvény 6.§ (2) bekezdés d) pont.

¹⁰³⁵ Erről részletesebben lásd: SAIDAMOVÁ, Suzan: *Občanskoprávní odpovědnost ve zdravotnickém právu*. Diplomová práce, Praha, 2016.

¹⁰³⁶ Vö.: az ügyvédi tevékenységről szóló 85/1996. törvény 24a-24c.§§ és 35t.§.

tevékenységet korlátolt felelősségű társaságban végzik, úgy minden tag (!) tekintetében legalább 50 millió cseh korona (körülbelül 600 millió forint) forint mértékig, míg betéti társaság esetén 10 millió cseh korona (körülbelül 125 millió forint) mértékig kell terjednie a biztosítási fedezetnek.

- f) a bírósági végrehajtók tevékenységét szabályozó jogszabályban¹⁰³⁷ is találunk kötelező biztosításra vonatkozó előírást, így e személyek is kötelesek felelősségbiztosítást kötni a tevékenységük végzése körében okozott károk fedezetére, amely tekintetében azonban a biztosítási fedezetre vonatkozó limit összeget nem határoz meg a törvény.
- g) a vonatkozó cseh törvény¹⁰³⁸ alapján a közjegyzői tevékenység megkezdése és végzése is biztosítási fedezet meglétéhez kötött, amely fedezet tekintetében a törvény nem határoz meg minimális követelményt.
- h) a kivitelezői tevékenység és a kivitelezésben tevékenységet végző mérnökök és technikusok hivatásának gyakorlásáról szóló 360/1992. törvény 16.§-a előírja, hogy a törvény hatálya alá tartozó személyek legkésőbb a tevékenység megkezdésekor kötelesek felelősségbiztosítási szerződést kötni a tevékenységük körében okozott károk fedezetére, amelyet a tevékenység teljes ideje alatt kötelesek fenntartani. A törvény – a magyar szabályozással ellentétben – nem ír elő a biztosítási fedezet limitjére vonatkozó követelményt. E biztosítási kötelezettséget a dolgozat keretében külön vizsgáljuk.

A cseh jog ismeri a törvény alapján automatikusan létrejövő biztosítási szerződést is, ez közép-európai viszonylatban sajátosság, de összességében nem egyedülálló. A vonatkozó jogszabály a munkavállaló által a munkavégzés során elszenvedett munkahelyi balesetből eredő károkra megállapítja a biztosítási

¹⁰³⁷ Vö.: a bírósági végrehajtókról és a bírósági végrehajtói tevékenységről szóló 120/2001. törvény 11.§.

¹⁰³⁸ Vö.: a közjegyzőkről és a közjegyzői tevékenységről szóló 358/1992. törvény 9.§ (1) bekezdés d) pont, a 15.§ (2) bekezdés és a 28.§.

fedezetet, amely külön szerződés megkötése nélkül ipso iure létrejön¹⁰³⁹, ennek feltétele a munkaszerződés megkötése.¹⁰⁴⁰ Ezzel a jogalkotó a munkahelyi balesetben kárt szenvedő személyek érdekét, mint közérdeket kívánja előtérbe helyezni.¹⁰⁴¹ A biztosítás létrejöttét a Munka Törvénykönyvéről szóló 262/2006. törvény 365.§-a határozza meg, amelynek részletszabályait a 125/1993. pénzügyminiszteri rendelet¹⁰⁴² állapítja meg. E biztosítási jogviszony a speciális létrejöttén túl további sajátossága, hogy a szerződéses partner választás szabadsága abszolút mértékben korlátozott, mivel az 1992. december 31-e előtt létrejött és azóta folyamatosan fennálló munkaviszony tekintetében a biztosítást a Cseh Biztosító részvénytársaság, míg ezt követően létesített munkaviszony esetén a Kooperatíva Biztosító részvénytársaság kizárólagosan végzi.¹⁰⁴³

VI.3.2. A felelősségbiztosítási szerződés fogalma

A CsPtk. 2861.§ (1) bekezdése szerint „*A felelősségbiztosítási szerződés alapján a biztosított jogosult arra, hogy helyette a biztosító a biztosítási esemény bekövetkezése esetén a jogszabályban vagy a szerződésben meghatározott mértékben és terjedelemben megtérítse a károsult kárát, illetve egyéb veszteségét, feltéve, hogy a biztosított felelőssége megállapítható.*“

A felelősségbiztosítás fogalma a felelősség fennállása esetén értelmezhető felelősségbiztosítási jogviszony¹⁰⁴⁴ tartalmát szabályozza. Elsősorban megállapítja a biztosító szolgáltatási kötelezettségének beállítását abban az esetben, ha a teljesítés feltételei fennállnak. A biztosító elsődleges kötelezettsége – a fogalom szerint –, hogy a biztosított helyett megtérítse a

¹⁰³⁹ VELICH: i.m. 24.

¹⁰⁴⁰ Vö.: 125/1993. pénzügyminiszteri rendelet 1.§ (3) bekezdés.

¹⁰⁴¹ TOBIAŠ: i.m. 12. ugyanígy VELICH: i.m. 24.

¹⁰⁴² Vyhláška č. 125/1993. Sb. Vyhláška ministerstva financí, kterou se stanoví podmínky a sazby zákonného pojištění odpovědnosti organizace za škodu při pracovním úrazu nebo nemoci z povolání

¹⁰⁴³ TOBIAŠ: i.m. 12-13.

¹⁰⁴⁴ A felelősségbiztosítási jogviszonynak tágabb tartalma van, mint a felelősségbiztosítási szerződésnek. A biztosított károkozásával a jogviszony részese lesz a károsult is, aki egyébként nem alanya a szerződésnek, de mind a CsPtk., mint pedig az egyes kötelező biztosítások esetén a vonatkozó jogszabályok alapján különböző jogosultságok illetik és kötelezettségek terhelik. Ezért a felelősségbiztosítási jogviszony körében e három pólusról beszélhetünk.

károsultnak okozott kárt. A felelősségbiztosítási szerződés megfogalmazása megtévesztő, hiszen a biztosító valójában nem a károsult kárát téríti meg, hanem a szerződésben meghatározott feltétel bekövetkezése esetén (t.i. a biztosítási esemény bekövetkezése, amelyért a biztosított felelősséggel tartozik) a szerződéses szolgáltatását teljesíti a szerződésben meghatározott mértékben és módon. A biztosító tehát nem kárt térít, hanem a szerződéses kötelezettségét teljesíti, amelyet a biztosított által okozott kár mértéke befolyásol. A CsPtk. 2865.§ (1) bekezdés alapján a „*A felek eltérő megállapodása hiányában a biztosító a károsult teljes kárát, illetve egyéb veszteségét köteles megtéríteni.*“ E norma tehát főszabályként állapítja meg, hogy a biztosító a károsult teljes kárát köteles megtéríteni, de e rendelkezés explicite megengedi a feleknek az eltérést, amely jellemzően meg is valósul a gyakorlatban alkalmazott szerződési feltételekben.¹⁰⁴⁵ A biztosító tehát nem lesz része a kárkötelemnek, hanem a szerződés alapján viseli a károkozás következményeit a biztosított helyett. A károkozó kártérítési kötelezettsége teljes mértékben független a biztosítási szerződéstől, s az elsődleges kötelezettség akkor is a károkozót terheli, ha rendelkezik felelősségbiztosítási fedezettel.¹⁰⁴⁶ E függetlenséget az alábbiakban ismertetésre kerülő szolgáltatási kötelezettség irányára vonatkozó szabály is kitűnően tükrözi.

A felelősségbiztosítás elsődleges célja tehát a károsult reparációja, amelyet a CsPtk. 2861.§ (3) bekezdésében megfogalmazott szabállyal fejez ki, amely szerint „*a felelősségbiztosításnak kizárólag kárbiztosítási jellege lehet.*“ Ezzel a jogalkotó azt fejezi ki, hogy a felelősségbiztosítási szerződés nem határozhat

¹⁰⁴⁵ A károsult kárának mértéke a biztosító szolgáltatását több irányban is befolyásolhatja. Amennyiben a szerződés vagy a jogszabály alapján a biztosítási fedezetnek a károsult teljes kárára ki kell, hogy terjedjen, úgy a biztosító szolgáltatása a kár mértékéhez igazodik. A biztosítási szerződésekben – amennyiben azt jogszabály nem zárja ki – jellemzően különféle limiteket alkalmaznak, így pl. a biztosító meghatározhatja, hogy egy adott biztosítási időszakban legfeljebb milyen mértékű kárt térít összesen, illetve egy adott káresemény tekintetében mi a legmagasabb kár mérték, amelyet megtérít. E mellett gyakran alkalmaznak pontos összegben, vagy a kár mértékének bizonyos százalékában meghatározott önrészre vonatkozó kikötést is, amelyet végső soron a biztosítottnak kell viselnie, s csak az ezen felüli kárt tartozik a biztosítási fedezetbe. Ez utóbbi esetén az is elképzelhető, hogy amennyiben a kár mértéke nem éri el az önrész pontos összegben meghatározott mértékét, úgy a biztosítónak egyáltalán nem keletkezik szolgáltatási kötelezettsége annak ellenére, hogy egyébként a szerződés egyéb feltételei alapján fennállna.

¹⁰⁴⁶ VELICH: i.m. 13.

meg konkrét összeg megfizetésére vonatkozó kötelezettséget, hanem a szolgáltatásnak az elszenvedett hátrányhoz (kár és egyéb veszteség) kell igazodnia.

A felelősségbiztosítás tartalmát képző, biztosítható kockázatok köre (t.i. a felelősség mibenléte) minden esetben az adott jogrendszer felelősségi normái tükrében módosulnak, változhatnak.¹⁰⁴⁷ Ahogy a felelősségbiztosítás fogalmából is kitűnik, a felelősségbiztosítási szerződés alapján történő biztosítói helytállás feltétele nem kizárólag a szerződésben foglalt biztosítási esemény bekövetkezése, hanem további feltétel az is, hogy a biztosított felelősségnek fenn kell állnia. A cseh jogban is természetesen több vetülete van a jogi felelősségnek, így beszélhetünk magánjogi, ezen belül polgári jogi, kereskedelmi jogi vagy munkajogi, illetve közjogi, különösen büntetőjogi, közigazgatási, valamint alkotmányjogi, nemzetközi jogi felelősségről.¹⁰⁴⁸ A felelősségbiztosítás fedezetébe azonban leggyakrabban a magánjogi felelősség különböző formáit vonják be.¹⁰⁴⁹ A felelősségbiztosítás alapján átvállalt kockázat rendkívül összetett, egyrészt a biztosítási esemény potenciális bekövetkezése, amely a biztosított károkozó magatartásában áll, illetve másrésztől feltétel, hogy a biztosított e magatartásáért felelősséggel is tartozzon, amelynek jogkövetkezményeit viselnie kell. A felelősség a személyek magatartásához kapcsolódik, amely körében a CsPtk. 24.§-a megállapítja, hogy „*minden ember felelős a saját magatartásáért, ha azt képes megítélni és befolyásolni*“. A felelősség terhe tehát az individuum vállal nyomja, amelynek lényege, hogy annak következményeit viselnie kell. A biztosított személy a felelősségbiztosítási szerződés alapján e terhet törekszik csökkenteni. A felelősségbiztosítási szerződés fogalma alapján a biztosító a károsult kárát köteles megtéríteni. A felelősségnek tehát a biztosított által okozott kárért kell fennállnia, amely eredhet ex delicto (a cseh jog alapján

¹⁰⁴⁷ VELICH: i.m. 14.

¹⁰⁴⁸ VELICH: i.m. 10.

¹⁰⁴⁹ A jóerkölcs követelményeibe ütköző volna ugyanis amennyiben a biztosítási fedezet pl. bírságokra vagy büntetőjogi szankciókra terjedne ki. Vö.: BOHMAN, Ludvík – WAWERKOVÁ, Magdalena: *Zákon o pojistné smlouvě: komentář. 2. aktualizované vydání*, Praha, Linde, 2009, 216.

törvényes felelősség)¹⁰⁵⁰ és ex contractu¹⁰⁵¹ egyaránt,¹⁰⁵² mi több a cseh jog ismeri a jóerkölcs megsértése miatti felelősséget is.¹⁰⁵³ A deliktuális és a kontraktuális felelősség tehát a cseh jog alapján is elkülönül és utóbbi a magyar joghoz hasonlóan sokkal szigorúbb felelősségi mércét állít fel, mint az előbbi. A kártérítési felelősség egyéb szabályai (a kár mibenléte, a kár mértékének meghatározása, a kártérítés módja stb.) azonban már közös szabályok keretében vannak meghatározva. Érdekesség, hogy a cseh jogalkotó a kontraktuális felelősségi klauzulát – valamennyi más kárfelelősségi szabállyal együtt – a deliktumokból eredő jogviszonyokról szóló fejezete keretében (IV. rész, III. fejezet) helyezte el, nem pedig a szerződéses jogviszonyok keretében.

A cseh jog alapján a kártérítési felelősség konjunktív feltételei i) a jogellenesség, amely alatt a törvényből vagy a szerződésből eredő kötelezettség megsértését kell érteni, ii) a kár keletkezése, iii) okozati összefüggés a kár és a károkozó, jogellenes magatartás között, valamint, hogy iv) a károkozónak a magatartása felróható.

¹⁰⁵⁰ A CsPtk. 2910.§-a alapján az „A károkozó, aki a törvényből eredő kötelezettségének megszegésével a károsult abszolút jogát megsértésével kárt okoz, köteles azt megtéríteni. A kártérítési kötelezettsége fennáll annak a károkozónak is, aki a törvényből eredő kötelezettségének vétkes megszegésével a károsult más jogát sérti.” A CsPtk. 2911.§ alapján, aki a törvényből eredő kötelezettségét megszegi, úgy kell tekinteni, hogy gondatlanul járt el. Ez a rendelkezés tehát vélelmet állít fel, amellyel szemben a károkozónak van ellenbizonyítási lehetősége, azt kell igazolnia, hogy a magatartása nem volt gondatlan. A CsPtk. 2912.§ (1) bekezdés alapján gondatlannak kell tekinteni a károkozó magatartását, ha nem úgy járt el, ahogy az a magánjogi jogviszonyokban egy átlagos tulajdonsággal rendelkező személytől elvárható (ez a rendelkezés a magyar jog szerinti általában elvárható magatartás mércéjét határozza meg). A szabályozás logikáját tekintve tehát amennyiben a károkozó bizonyítani tudja, hogy úgy járt el, ahogy az a magánjogi jogviszonyokban egy átlagos tulajdonsággal rendelkező személytől elvárható, úgy a magatartása nem volt gondatlan, így a CsPtk. 2911.§ szerinti vélelmet megdöntötte, tehát mentesül a CsPtk. 2910.§-ban foglalt felelősség alól.

¹⁰⁵¹ A CsPtk. 2913.§ (1) bekezdése alapján, „Aki a szerződésből eredő kötelezettségét megszegi köteles megtéríteni a másik félnek, vagy annak a személynek okozott kárt, akinek érdeke fűződött a szerződéses kötelezettség teljesítéséhez.” A (2) bekezdés pozitív és negatív irányból is tartalmaz a felelősség alóli mentesülésre vonatkozó szabályokat, miszerint „A károkozó mentesül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy a szerződéses kötelezettség teljesítésének elmaradását időlegesen vagy állandó jelleggel, az akaratától függetlenül bekövetkezett, előreláthatatlan és elháríthatatlan akadály okozta. Nem mentesül a felelősség alól a károkozó, ha az akadály a személyes körülményeiből ered, vagy olyan időben keletkezett, amikor a károkozó a szerződéses kötelezettségének teljesítésével késedelemben volt, és olyan akadály esetén sem, amelyet a szerződés alapján a károkozó köteles volt elhárítani.”

¹⁰⁵² VELICH: i.m. 47. és 57.

¹⁰⁵³ A jóerkölcs megsértéséből eredő felelősség tekintetében a CsPtk. 2909.§ kimondja, hogy „A károkozó, aki a károsultnak a jóerkölcs követelményeinek szándékos megsértésével kárt okoz, köteles azt megtéríteni; ha a károkozó az őt megillető jogát gyakorolta, úgy akkor köteles megtéríteni a kárt, ha a károkozó fő célja a károkozás volt.”

Nem célunk valamennyi feltétel vizsgálata, mindösszesen a kár mibenlétét szeretnénk kiemelni. A cseh jogban a kár fogalma összetett, az beállhat a károsult vagyonában, illetve a személyi szférájában. Ez utóbbi nem vagyoni kárnak minősül. Látható tehát, hogy a cseh jog is különválasztja a vagyoni és nem vagyoni károkat. A CsPtk. 2894.§ (2) bekezdése alapján a nem vagyoni kárt a károkozó csak abban az esetben köteles megtéríteni, ha arra külön jogszabály kötelezi vagy a felek ebben állapodtak meg.¹⁰⁵⁴ Ez alapján a felelősségbiztosítás fedezetébe főszabály szerint a nem vagyoni károk nem tartoznak, kivéve, ha a felek ebben megállapodnak vagy a vonatkozó jogszabály (jellemzően a kötelező felelősségbiztosítást előíró normák ilyenek, illetve azok, amelyek a károsult életében vagy egészségében bekövetkező hátrányokat, ideértve a nem vagyoni károkat is fedezi) ezt előírja. Több ilyen jogszabályi rendelkezést tartalmaz a CsPtk. is. A CsPtk. 2956 – 2957. §§-i általános szabályként az ember alapvető jogainak megsértésével okozott kár (tehát vagyoni és nem vagyoni kár) megtérítéséről rendelkezik.¹⁰⁵⁵ Az általános szabályok keretében két alapvető jogot emel ki a CsPtk., ezek között (i) az egészségben,¹⁰⁵⁶ valamint a (ii) az emberi életben (értsd: a halál okozása miatt)¹⁰⁵⁷ keletkező károk megtérítéséről rendelkezik. Ez utóbbival kapcsolatosan kiemeljük, hogy a CsPtk. 2959.§ kifejezetten a hozzátartozók

¹⁰⁵⁴ A rendelkezés második mondata alapján a nem vagyoni kár megfizetésére a kártérítésre vonatkozó szabályokat kell alkalmazni.

¹⁰⁵⁵ A rendelkezés alapján „a károkozó köteles megtéríteni a károsult részére a jelen törvény első része szerint védett alapvető jogot sértő magatartásával okozott kárt és nem vagyoni kárt; nem vagyoni kárként az elszenvedett lelki sérelmeket is meg kell térítenie.”

¹⁰⁵⁶ A CsPtk. 2958.§ alapján „személyi sérülés okozása esetén a károkozó olyan pénzbeli ellentételezéssel köteles kiegyenlíteni, amellyel fedezi az elszenvedett fájdalmakat és az egyéb nem vagyoni károkat; ha a személyi sérülés miatt elszenvedett egészségkárosodás a károsult jobb jövőjét akadályozza, úgy a károkozó köteles kompenzálni a károsult társadalomban való érvényesülésének nehézségeit is. Ha ennek összege ilyen formában nem határozható meg, azt a tisztesség elvének megfelelően kell megállapítani.”

¹⁰⁵⁷ A CsPtk. 2959.§ alapján „halál vagy különösen súlyos sérülés esetén a házastárs, a szülő, a gyermek vagy más közeli személy lelki szenvedését a károkozó olyan pénzbeli ellentételezéssel köteles kompenzálni, amely teljes mértékben fedezi az elszenvedett lelki sérelmeket. Ha ennek összege ilyen formában nem határozható meg, azt a tisztesség elvének megfelelően kell megállapítani.” A CsPtk. 2961.§ kötelező jelleggel előírja, hogy a károkozó köteles megtéríteni – annak, aki erre vonatkozó igényét előterjesztette – a károsult eltemetésével összefüggésben felmerült indokolt költségeket is. Az indokolt költségek meghatározásánál az egyedi eset szokásait és körülményeit kell figyelembe venni.

(házastárs, szülő, gyermek és egyéb közeli személyek¹⁰⁵⁸) igényeit rögzíti. A rendelkezés megfogalmazása alapján azonban e személyek nem csak a hozzátartozó halála esetén léphetnek fel a károkozóval szemben, hanem a hozzátartozó egészségében okozott különösen súlyos sérelem esetén is. A CsPtk. ezen szabálya miatt e két alapvető jog sérelmét okozó magatartások miatt keletkező károkat – természetesen, ha a kár megtérítésének további feltételei fennállnak és a károkozó nem mentesül a felelősség alól – a károkozónak meg kell térítenie.

Megállapítható azonban, hogy amennyiben a felelősség jellege nem kívánja meg, úgy a nem vagyoni károkért való helytállást a biztosítási fedezetből kizárják.¹⁰⁵⁹

A felelősségbiztosítási szerződésre vonatkozó szabályok a biztosító szolgáltatási kötelezettségének irányát is meghatározzák. A CsPtk. 2861.§ (2) bekezdése rögzíti, hogy *„a károsult csak abban az esetben követelheti a biztosító teljesítését, ha ezt a szerződésben kikötötték, vagy arra jogszabály ad lehetőséget.”* E szabály a kárkötelelem biztosítási szerződéstől való elkülönülését tükrözi. A károsult közvetlenül a biztosítóval szemben nem fordulhat, hiszen köztük nincs jogviszony.¹⁰⁶⁰ Ettől a biztosított és a biztosító a szerződésükben eltérhetnek, illetve találunk erre vonatkozó jogszabályi felhatalmazást is.¹⁰⁶¹ A Cseh Legfelsőbb Bíróság is megállapította, hogy *„a biztosítási szerződésből jogok és kötelezettségek a biztosító és a biztosított között állnak fenn; a károkozás esetén jogviszony a károsult és azon személy között keletkezik, aki e károkozásért felelősséggel tartozik, függetlenül attól, hogy ez utóbbi rendelkezik-e biztosítással.”*¹⁰⁶² Tekintettel arra, hogy a kárkötelelem kötelezettje a károkozó, így előfordulhat az az eset, hogy a károsult kárát és/vagy egyéb veszteségét a biztosítót megelőzően megtéríti. Erre az esetre a CsPtk. 2865.§ (1)

¹⁰⁵⁸ Ez utóbbi személyi körrel nyitva hagyva annak a lehetőségét, hogy az elhunyt személlyel közeli viszonyban lévő, de az előző körbe nem tartozó személyek igényét is elismerje, ha az elhunyt személlyel fennálló kapcsolatára tekintettel ez indokolt.

¹⁰⁵⁹ VELICH: i.m. 58.

¹⁰⁶⁰ A cseh jog nem ismeri el a magyar Ptk.-ba – a kialakult bírói gyakorlat nyomán – bevezetett megállapítási kereset benyújtásához való jogot.

¹⁰⁶¹ Így pl. a kötelező gépjármű-felelősségbiztosítás esetén a 168/1999. törvény 9.§ (1) bekezdése.

¹⁰⁶² Vö.: a Cseh Legfelsőbb Bíróság 25 Cdo 1094/98. számú döntése, s ezzel a tartalmilag azonos érveléssel a 25 Cdo 113/2006. számú és a 25 Cdo 1002/2012. számú döntései.

bekezdésének második fordulata lehetőséget ad a biztosított részére, hogy a biztosító a szerződésben meghatározott mértékű szolgáltatását követelje.

VI.3.3. A felelősségbiztosítási szerződés alanyai

A felelősségbiztosítási szerződés fogalma nem tartalmaz arra vonatkozó utalást, hogy kik a szerződés alanyai, mivel az kifejezetten a biztosítási esemény bekövetkezése esetére állapítja meg a szolgáltatás jogosultjának és kötelezettjének személyét. Ezért a szerződés alanyainak megállapításához vissza kell „nyúlnunk” a biztosítási szerződés fogalmához, amely alapján megállapítható, hogy a szerződés a biztosító és a vele szerződést kötő fél között jön létre.¹⁰⁶³

A cseh jog szemantikai szempontból elkülöníti a biztosító, mint a biztosítási szerződés alanyára („pojistitel“), illetve a biztosító, mint gazdálkodó szervezetre („pojišťovna“) utaló terminus technikusokat. Előbbi elnevezésnek magánjogi (értsd: a biztosítási szerződés egyik alanya) míg utóbbi meghatározásnak közjogi (értsd: biztosítási tevékenység végzésére jogosult szervezet) tartalma van. Az elhatárolás és az eltérő fogalomhasználat oka, hogy előbbivel a CsPtk. hangsúlyozni szeretné – amely egyébként összhangban van a CsPtk. 1.§ (1) bekezdésével¹⁰⁶⁴ –, hogy alapvetően a biztosító személye tekintetében nem ír elő külön követelményt,¹⁰⁶⁵ a biztosítási szerződés ezen

¹⁰⁶³ Ez utóbbit a magyar jog szerződő félnek nevezi, aki nem feltétlenül egyezik meg a biztosított személyével. A cseh szabály is megkülönbözteti e két személyi kört, mindkettőre külön fogalmat használ (pojistník és pojištěný). Utóbbi fordítása megegyezik a biztosított terminus technikkussal, míg előbbiről ugyanez nem állapítható meg, annak fordítása nem egyezik meg a „szerződő fél” kifejezéssel. Ellenben közelebb áll a „biztosító” fogalomhoz, de ez tartalmilag nem a biztosítási tevékenységet végző személyt, hanem a „más személyt biztosító személyt” jelöli. A cseh biztosítási szerződésről törvény 3.§ g) pontja megállapított e személyre vonatkozó definíciót, miszerint ez az a személy, „aki a biztosítóval a biztosítási szerződést megkötöti.” A könnyebb fogalomhasználat érdekében a továbbiakban a szerződő fél kifejezést használom az értekezésben.

¹⁰⁶⁴ A CsPtk. 1.§ (1) bekezdés előírása alapján „A jogrend azon szabályai, amelyek a feleket kölcsönösen megillető jogait, illetve kötelezettségeit határozzák meg, magánjogi szabályoknak minősülnek. A magánjogi szabályok érvényesülése függetlenek a közjogi szabályok érvényesülésétől.” A bekezdés utolsó mondata függetlenné teszi a magánjogi szabályokat a közjogi szabályoktól, így pl. amennyiben egy biztosítási szerződést egy biztosító úgy köt meg, hogy egyébként nem felel meg a közjogi jellegű szabályok előírásainak, úgy a szerződés érvényes lesz és a feleket annak teljesítésére kötelezi.

¹⁰⁶⁵ VELICH: i.m. 26-27.

oldalán bárki állhat.¹⁰⁶⁶ Ennek ellenére a biztosító oldalán szinte kivétel nélkül olyan biztosító társaságok állnak, amelyek a Cseh Nemzeti Bank, mint a biztosítási szektor felügyeletét végző szervezet engedélyével rendelkeznek.¹⁰⁶⁷ A biztosítási tevékenység végzése tehát – az Európai Unió szabályoknak megfelelően – a cseh jogban is engedélyköteles tevékenység, amely a CsBit. 13.§ (2) bekezdés alapján kizárólag részvénytársaság vagy szövetkezeti formában végezhető. Látható, hogy a cseh jog a biztosítási tevékenység tekintetében alkalmazott társasági formakényszer körében szűkebb szabályokat állapít meg, mivel a magyar Bit. lehetőséget ad a biztosítási tevékenység egyesületi formában történő folytatására is.¹⁰⁶⁸

A biztosítási szerződés másik alanya a biztosítóval szerződő fél, akit a biztosítóval szemben a biztosítási díj megfizetésének kötelezettsége terhel. A szerződő fél lehet természetes és jogi személy egyaránt.¹⁰⁶⁹ A CsPtk. alapján főszabály szerint e személy az, akinek a személyében a biztosítási szerződés érvényességéhez szükséges biztosítási érdek fennáll.¹⁰⁷⁰ A biztosítási érdek azonban nem szükségszerűen a szerződő fél személyében áll fenn, így amennyiben a szerződő fél más személy javára köti meg a biztosítási szerződést, úgy a biztosított személye tőle eltérő személy lesz, viszont ez esetben a biztosítási érdeknek az ő személyében kell fennállnia. E mellett a CsPtk. szabályozza az idegen kockázat biztosításának¹⁰⁷¹ esetét is, amely alatt azt a helyzetet érti, amikor a biztosítási érdek, a biztosított kockázat más személyében áll fenn, de a biztosítási szolgáltatás jogosultja a szerződő fél lesz. Az ilyen szerződés érvényességéhez a biztosított hozzájárulása szükséges, kivéve, ha a szerződő fél a biztosított törvényes képviselője, ide nem értve a

¹⁰⁶⁶ Megjegyezzük, hogy a magyar Ptk. megfogalmazásából is ez következik, azonban a CsPtk. 1.§ (1) bekezdéséhez hasonló előírást a magyar jogban nem találunk. Sőt, amennyiben a Bit. hatálya alá eső biztosítási tevékenységről van szó, úgy szigorúan vizsgálni kell, hogy a biztosító megfelel-e az abban foglalt feltételeknek. Ennek ellenére kötött biztosítási szerződés esetén felmerülhet a Ptk. 6:95.§ [Tilos szerződés] alkalmazása.

¹⁰⁶⁷ VELICH: i.m. 27.

¹⁰⁶⁸ Vö.: Bit. 6.§ (1) bekezdés.

¹⁰⁶⁹ VELICH: i.m. 28.

¹⁰⁷⁰ Vö.: CsPtk. 2762.§ (1) bekezdés.

¹⁰⁷¹ Vö.: CsPtk. 2767.§ (1) - (4) bekezdések.

biztosított vagyonának biztosítására irányuló szerződést.¹⁰⁷² Ez utóbbi azonban a felelősségbiztosítás esetén nem alkalmazható, hiszen fogalmi szintű megállapítás, hogy a biztosító szolgáltatásának követelésére a biztosított jogosult.¹⁰⁷³

A CsPtk. a biztosítási érdek tekintetében részletes szabályokat tartalmaz. A 2761.§ a biztosítási érdek fogalmát úgy határozza meg, hogy a „*biztosítási érdek a biztosítási esemény következményeivel szembeni védelemre való jogszerű igényt jelenti.*” E definíciót követően a CsPtk. külön-külön meghatározza az egyes felelősségbiztosítási nemek tekintetében a biztosítási érdek mibenlétét. E körben két irányban fogalmaz meg szabályt: i) a saját és más személy életéhez és egészségéhez fűződő érdeket, valamint ii) a saját és más személy vagyonához fűződő érdeket. Ez utóbbi körébe tartozik a felelősségbiztosítási szerződés megkötéséhez szükséges érdek. A biztosítottnak ugyanis érdeke áll fenn a saját vagyonának megóvásában arra az esetre, ha kötelezettsége keletkezik harmadik személy irányában e személy vagyonában okozott hátrányok megtérítésére.¹⁰⁷⁴ A cseh jog szerinti felelősségbiztosítási szerződéshez kapcsolódó érdek tekintetében a Cseh Biztosítók Szövetségének álláspontja az, hogy „*a felelősségbiztosítás esetén megállapítható, hogy a biztosított biztosítási érdeke abban fedezhető fel, hogy érdeke fűződik a más személy védelméhez az ő felelősségéhez viszonyítva, tehát arra az esetre, ha kötelezettsége keletkezik e személy vagyonában beállt csökkenés megtérítésére, amely az ő vagyonának csökkenését eredményezi.*”¹⁰⁷⁵

A biztosítási érdek és a biztosítási szerződés fennállásával összefüggésben speciális rendelkezést tartalmaz a CsPtk. 2867.§-a, amely szerint „*Amennyiben a felelősségbiztosítás tulajdonjoggal függ össze, és a szerződésben a felek nem állapodtak meg abban, hogy a tulajdonjogban vagy a közös tulajdonban történő változás nem szünteti meg a szerződést, a biztosítási szerződés megszűnik a változás biztosítónak történő bejelentése napján.*” E szabály alapján tehát a

¹⁰⁷² Vö.: CsPtk. 2767.§ (1) bekezdés utolsó mondat.

¹⁰⁷³ VELICH: i.m. 31.

¹⁰⁷⁴ VELICH: i.m. 35.

¹⁰⁷⁵ ČESKÁ ASOCIACE POJIŠŤOVEN: *Pojistný zájem. Stanovisko pracovní skupiny ČAP v rámci projektu Implementace NOZ.* 2013.

biztosítási érdek megszűnése főszabályként a felelősségbiztosítási szerződés megszűnését eredményezi abban az esetben, ha a biztosítási érdek tulajdonjoghoz vagy közös tulajdonhoz kapcsolódott (pl. épületkárokért való felelősség esetén az épület tulajdonosának felelőssége). A szerződő felek azonban megállapodhatnak abban, hogy a tulajdonjog átszállása nem szünteti meg a szerződést, hanem a tulajdonjog átszállásáról való értesítést követően az új tulajdonos válik a szerződés alanyává, biztosítottjává. Mi több a szabályozás diszpozitív jellegére tekintettel az sem kizárt, hogy a felek úgy állapodjanak meg, hogy a tulajdonváltás bejelentését követő eltérő – jellemzően későbbi – időpontban szűnik meg a szerződés.¹⁰⁷⁶

VI.3.4. A felelősségbiztosítási szerződésre vonatkozó egyéb releváns szabályok

A felelősségbiztosítási szerződés szabályai körében – a CsPtk. 2796.§ (1) bekezdésének általánosan megfogalmazott szabályán¹⁰⁷⁷ túl – speciális szabályokat találunk a biztosítási esemény bejelentésére is. E körben a CsPtk. 2862.§ (1) bekezdés rögzíti, hogy *„A biztosított indokolatlan késedelem nélkül értesíti a biztosítót a káresemény bekövetkezéséről, illetve arról, hogy vele szemben a károsult igényt terjesztett elő, és kifejti az álláspontját a kár, illetve egyéb veszteség megtérítésének kötelezettségéről és annak mértékéről.”* E mellett ugyanezen § (2) bekezdése arra az esetre is bejelentési kötelezettséget ír elő, ha a károkozó eseménnyel összefüggésben vele szemben hatósági vagy bírósági eljárás indult. A CsPtk. szerint tehát a biztosítottat terheli a biztosítási esemény bejelentésének kötelezettsége, amely több esetben is fennáll. Egyrészt a bejelentést a káresemény bekövetkezése, másrészt a vele szemben előterjesztett igény előterjesztése esetére is megállapítja, s harmadsorban akkor is, ha vele szemben eljárás indult. Előbbi tekintetében megfigyelhető, hogy nem a biztosítási esemény bekövetkezését, hanem a

¹⁰⁷⁶ VELICH [2019]: i.m. 118.

¹⁰⁷⁷ E tekintetben ki kell emelni a CsPtk. megoldását miszerint a biztosítási eseményt a biztosítónak bármely személy bejelentheti, akinek a biztosító szolgáltatásának teljesítéséhez jogos érdeke fűződik. Ez alapján a biztosító késedelem nélkül elkezdheti a körülmények kivizsgálását. A biztosított azonban ez esetben sem mentesül a bejelentési kötelezettség alól.

károkozó esemény bekövetkezését kell bejelentenie. A CsPtk. ezzel azt hangsúlyozza, hogy a biztosított nem feltétlenül tudja, hogy a károkozó esemény bekövetkezésével valóban a biztosítási esemény következett be. A biztosítottnak bejelentési kötelezettsége keletkezik abban az esetben is, ha a károsult vele szemben igényt terjesztett elő az őt ért kár megtérítése iránt. Mindkettő esetében fontos, hogy a bejelentésnek tartalmaznia kell a biztosított káreseménnyel, annak megtérítésével, illetve mértékével kapcsolatos álláspontját. Ki kell emelni a bejelentési kötelezettség harmadik esetét is, amely a biztosítottal szemben indult bármely eljárás esetén keletkezik. Ebben az esetben a biztosítót tájékoztatni kell arról is, hogy ki a biztosított jogi képviselője, továbbá az eljárás eredményéről, a folyamatban lévő eljárás állásáról. Fontos kötelezettségként írja elő a CsPtk. azt, hogy „*a biztosított az eljárás során a biztosító utasításainak megfelelően köteles eljárni.*”¹⁰⁷⁸ A bejelentési kötelezettség teljesítése rendkívül fontos abban az esetben, ha a biztosított igénybe szeretné venni a biztosító szolgáltatását, hiszen a biztosító csak ebben az esetben tudja megkezdeni a bejelentéssel érintett esemény körülményeinek kivizsgálását, annak megállapítását – amely kötelezettséget egyebekben a CsPtk. 2797.§ (1) bekezdés is rögzíti –, hogy a biztosítási esemény következett-e be. A bejelentés formáját tekintve nincs kötelező előírás, a CsPtk. 2773.§ (2) bekezdés megállapítja, hogy a szerződés eltérő rendelkezése hiányában a bejelentés nincs írásbeli formához kötve.¹⁰⁷⁹ Kiemelendő, hogy a CsPtk – a magyar Ptk. 6:471.§ utolsó mondatában megfogalmazott előírástól eltérően – a bejelentésre nem ír elő semmilyen konkrét határidőt, ennek megállapítását a felek autonómiájára bízva. E tekintetben az általános szabályok körében annyit rögzít a CsPtk., hogy a biztosított késedelem nélkül köteles eleget tenni a bejelentési kötelezettségének, amely egyes esetekben eltérő lehet.

¹⁰⁷⁸ Ebben az esetben további szabály, hogy a biztosító az eljárás során felmerült költségeket is köteles a biztosított részére megtéríteni.

¹⁰⁷⁹ E rendelkezés illeszkedik a technológiai fejlődés eredményeként kialakult azon helyzethez, hogy a biztosító részére már nem csak az általános értelemben vett írásbeli módon (papír alapon, aláírva) jelenthető be a biztosítási esemény, hanem pl. a biztosító honlapján erre a célra kialakított űrlapon, vagy kifejezetten a kárbejelentés érdekében létrehozott applikáción keresztül. E tekintetben nem (vagy nem feltétlenül) érvényesülnek az írásbeliséghez fűzött jogi követelmények, azonban a biztosító részére kizárólag a biztosított/szerződő fél/az esemény bejelentője személyének a megfelelő azonosítása, valamint a káresemény kivizsgálásának minél korábbi megkezdése lényeges.

További kiemelésre méltó rendelkezések a biztosító megtérítési igényével kapcsolatosak. A felelősségbiztosítási szerződés szabályai között rögzíti a jogszabály, hogy *„amennyiben a biztosított a káreseményt alkohol vagy egyéb tudatmódosító szer hatása alatt okozta, a biztosító megtérítési igénnyel léphet fel vele szemben.”*¹⁰⁸⁰ Ez tehát azt jelenti, hogy a biztosító nem mentesül a szolgáltatási kötelezettsége alól, ha a biztosított magatartása okozta a biztosítási eseményt, mindezt úgy, hogy alkohol vagy egyéb függőséget okozó szer hatása alatt volt. A magyar Ptk. szabályai alapján ez az eset a biztosító mentesülését eredményezné.¹⁰⁸¹ A biztosító teljesítését követően azonban a biztosítottal szemben megtérítési igénnyel léphet fel, s követelheti, hogy részére térítse meg az általa kifizetett pénzüsszeget. A megtérítési igény tehát csak abban az esetben áll fenn, ha a biztosított okozta a káreseményt, s mindezt úgy, hogy alkohol vagy egyéb szer hatása alatt volt, amely a magatartását befolyásolta, tehát a hatása alatt volt. Erre tekintettel tehát, ha a biztosított magatartására nem volt hatással az alkohol vagy az adott szer, úgy a biztosítónak nem keletkezik megtérítési igénye.¹⁰⁸² Ez alól egy kivételt állapít meg a CsPtk., a következők szerint: *„ha az alkoholt vagy egyéb függőséget okozó szert gyógyszer tartalmazta, feltéve, hogy azt a biztosított orvosi előírás alapján alkalmazta és az orvos vagy a gyógyszer gyártója nem hívta fel a biztosított figyelmét arra, hogy a gyógyszer alkalmazása idején nem végezhet olyan tevékenységet, amellyel a biztosítási esemény bekövetkezését okozta.”*¹⁰⁸³

A magyar jogi megoldáshoz hasonlóan a CsPtk. sem a felelősségbiztosítási szerződésre vonatkozó rendelkezések között foglalkozik a biztosított vétkességével. A biztosítási szerződésre vonatkozó általános rendelkezések között állapítja meg ugyanis azt, hogy *„amennyiben a biztosítási esemény a biztosítási összeg tekintetében igényt gyakorló személy, vagy az ő befolyása miatt harmadik személy szándékos magatartása miatt következett be, úgy a*

¹⁰⁸⁰ Vö.: CsPtk. 2866.§ (1) bekezdés.

¹⁰⁸¹ Vö.: magyar Ptk. 6:464. § (1) bekezdés. Ettől eltérő szabályt állapít meg a Gfbtv. 34.§ (1) bekezdés c) pontja. E szabályok egyértelműen a károsult védelmét szolgálják, elkerülve annak a lehetőségét, hogy a károsult kára nem térül meg.

¹⁰⁸² VELICH (2019), i.m. 104-105.

¹⁰⁸³ Vö.: CsPtk. 2866.§ (2) bekezdés.

*biztosítási összegre való igény csak akkor keletkezik, ha erről jogszabály kifejezetten rendelkezik vagy a felek a szerződésükben kifejezetten megállapodtak.*¹⁰⁸⁴ A biztosítási összeg tekintetében igényt érvényesítő személy lehet a biztosított, a kedvezményezett, de a felelősségbiztosítás esetén a károsult is, akik tehát főszabály szerint nem jogosultak a biztosítási összegre, ha a biztosítási esemény szándékos magatartásuk miatt következett be. A jogszabály kifejezett rendelkezése körében kiemeljük még a CsPtk. 2779.§ (2) bekezdésében foglalt, a kötelező biztosítások tekintetében megfogalmazott általános szabályok között található azon szabály, amely szerint *„ha a biztosítási kötelezettséget előíró jogszabály úgy rendelkezik, a biztosító a biztosítási összeg szolgáltatására vonatkozó kötelezettsége teljesítésére akkor is köteles, ha a biztosítási eseményt a szerződő fél, a biztosított vagy más személy szándékos magatartása okozta.”* A szándékosság fogalmát sem a CsPtk., sem pedig a dolgozat keretében vizsgált szerződési feltételek nem határozzák meg, így alapvetően a cseh jogban is kizárólag a büntetőjogban meghatározott szándékosság fogalom vehető alapul.

VI.3.5. A tervezők és kivitelezők kötelező felelősségbiztosítása a cseh jogban

A tervezők és kivitelezők részére – a szlovák joghoz hasonlóan – a cseh jog is biztosítási kötelezettséget ír elő, a vonatkozó törvény¹⁰⁸⁵ hatályba lépésének napjától, amely 1992. július 7-e volt. A biztosítási szerződést a kötelezetteknek¹⁰⁸⁶ legkésőbb a tevékenységük megkezdéséig kell megkötöniük, amelyet a tevékenységük teljes ideje alatt kötelesek fenntartani. A biztosítási fedezet meglétének igazolása tekintetében a 360/1992. törvény 16.§ (3) bekezdése azt rögzíti, hogy a biztosított az illetékes kamara¹⁰⁸⁷ erre jogosult

¹⁰⁸⁴ Vö.: CsPtk. 2799.§.

¹⁰⁸⁵ Ahogy az előzőekben jeleztük a 360/1992. törvény 16.§-a.

¹⁰⁸⁶ A 360/1992. törvény 3.§-a alapján a törvény hatálya alá az engedéllyel tevékenységet végző építészek, mérnökök és technikusok tartoznak. Természetesen a jogszabály pontosan definiálja e három személyi kört (lásd: 4.§ és 5.§), amelynek részletezésére e helyütt nem térünk ki.

¹⁰⁸⁷ A 360/1992. törvény 23.§ (1) – (2) bekezdés két szakmai kamara létrehozásáról rendelkezik. Egyik a Cseh Építész Kamara (Česká Komora Architektu), amelynek tagjai az építészek, míg a másik a Cseh Építőipari Mérnökök és Technikusok Kamara (Česká komora autorizovaných inženýrů a techniků činných ve výstavbě), amelynek tagjai a mérnökök és technikusok.

szervének felszólítására köteles bemutatni a biztosítási kötelezettség teljesítését igazoló okiratot. A biztosítási szerződés megkötésének igazolása tehát nem feltétele a nyilvántartásba vételnek, de a biztosításra kötelezett személyek önállóan felelősek azért, hogy e kötelezettségüknek eleget tegyenek, s felszólításra azt igazolják. E bekezdés egyebekben előírja azt is, hogy a megrendelőt, erre irányuló kérése esetén a tervezési/kivitelezési szerződés megkötésekor tájékoztatni kell a biztosítási fedezet létéről és terjedelméről.¹⁰⁸⁸

A kötelezettek két – a biztosítási kötelezettség teljesítését eredményező – megoldás közül választhatnak. Egyik, hogy az illetékes szakmai kamarák, mint szerződő felek által kötött biztosítási szerződéshez biztosítottként csatlakoznak,¹⁰⁸⁹ másik, hogy önállóan – szerződő félként és egyben biztosítottként – megkötik a biztosítási szerződést. A gyakorlatban előfordul az is, hogy a kötelezettek csatlakoznak a kamara által kötött biztosítási szerződéshez, de e mellett – az e biztosítási fedezet limitösszegét meghaladó káresemények fedezetére – külön biztosítási szerződést is kötnek.¹⁰⁹⁰

Mindkét szakmai kamara által kötött csoportos felelősségbiztosítási szerződés fedezete a biztosítottak által a tevékenységükkel összefüggésben okozott i) vagyoni károkra, ezen belül is a dolgokban és az állatokban okozott károkra, ii) az egészségben, testi épségben okozott vagy a halál miatt elszenvedett vagyoni, valamint a nem vagyoni károkra, továbbá iii) az i) pontban meghatározott vagyoni károkon kívüli egyéb, ún. „tisztán vagyoni károkra“, valamint a iv) a jogi eljárások költségeire, feltéve, hogy a biztosított eljárása összhangban volt a biztosító utasításaival. A biztosítási fedezet tehát csak abban az esetben terjed

¹⁰⁸⁸ E kötelezettséget egyebekben megerősíti a Cseh Építész Kamara által közétett Szakmai és Etikai Kódex 16.§-a. Lásd: <https://www.cka.cz/cs/pro-architekty/legislativa/pravni-predpisy/vnitri-rady-cka>, megtekintve: 2022.02.27.

¹⁰⁸⁹ Érdekeség, hogy a szlovák törvénnyel ellentétben a cseh jogszabály nem tartalmaz kifejezetten a szakmai kamara által köthető biztosítási szerződésre és az ahhoz való csatlakozásra vonatkozó rendelkezést, de természetesen ilyen előírás hiányában sincs akadálya annak, hogy a szakmai kamara szerződést kössön az általa nyilvántartásba vett szakmaigyakorlók, mint biztosítottak tevékenységük körében okozott károk fedezetére.

¹⁰⁹⁰ Lásd a Marsh s.r.o. biztosításközvetítő társaság tájékoztatóját a szakmai felelősségbiztosítás lehetséges formáiról. Vö.: <https://www.cka.cz/cs/media/prilohy/cka-bull-2019-2-vrstveni.pdf>, megtekintve: 2022.02.27.

ki a jogi eljárások költségeire, ha azok a biztosító útmutatásai alapján merültek fel, amely részben azonos a magyar szabályozással¹⁰⁹¹, mivel a jogi képvisellel összefüggő költségeket a cseh jog szerint e költségekbe bele kell érteni, míg a Ptk. 6:140.§ (3) bekezdés alapján azt feltétlenül meg kell térítenie a biztosítónak.¹⁰⁹²

A biztosítási összeg mértéke tekintetében a Cseh Építész Kamara által kötött biztosítási szerződés szerint (2020. szeptember 30. napjától) két módozat közül választhatnak a biztosítottak, így kétszázézer vagy egymillió cseh korona (cca. 3 millió – 15 millió forint) biztosítási összegre köthetik meg a szerződést, amelyet eseti jelleggel – egy meghatározott kivitelezési szerződéssel összefüggésben – harmincmillió cseh korona (cca. 450 millió forint) összegig terjeszhetnek ki (ún. „kiegészítő biztosítási fedezet“). Ezzel szemben a Cseh Építőipari Mérnökök és Technikusok Kamara által a mérnökök és technikusok, mint biztosítottak részére kötött biztosítási szerződés alapján a biztosító legfeljebb kétszázötvenezer cseh korona (cca. 3,7 millió forint) biztosítási összeg erejéig mentesíti a biztosítottakat a kártérítési kötelezettség alól, amelyet kétféleképpen (cca. 30 millió forint) vagy ötmillió cseh korona (cca. 75 millió forint) biztosítási összegig egészíthetnek ki. Ez utóbbi szerződés esetében a nem vagyoni károk tekintetében százezer cseh korona szublimit összeg került megjelölésre, amely egymillió cseh koronáig (cca. 15 millió forint) egészíthető ki, kiegészítő biztosítási fedezet keretében.

Bár a szakmagyakorlókcal (a biztosítottakkal) szemben előterjesztett kárigények átlagos mértéke tekintetében nem rendelkezünk információval, statisztikai adattal, de mindkét biztosítási szerződés alap fedezetének legalacsonyabb összegét kevésnek ítéljük meg, és úgy véljük, hogy ezeknél magasabb összegű kárigények merülhetnek fel. Erre tekintettel a kiegészítő biztosítási fedezet igénybevétele rendkívül hasznos lehet a kockázatok megfelelő kezelése (csökkentése) érdekében.

¹⁰⁹¹ Vö.: Ptk. 6:470.§ (2) bekezdés.

¹⁰⁹² Előre jelezzük azonban, hogy a jogi eljárás költségeinek mértéke tekintetében azonban már korlátozást alkalmaznak a biztosítók.

A két biztosítási szerződésben alkalmazott korlátozások is alapvetően azonos jellegűek, de a biztosítási összeget érintő korlátozások mértéke – tekintettel a különböző mértékű biztosítási összegekre – eltérő. Az alábbi korlátozásokat emelhetjük ki a szerződésekből.

a) A területi korlátozás tekintetében mindkét biztosítás fedezete a Cseh Köztársaság területére terjed ki, amelyet külön megállapodás alapján – magasabb összegű biztosítási díj ellenében – az Európai Unió területére terjeszthetnek ki.

b) Mindkét biztosítási szerződés „claims made” fedezetet biztosít, tehát a biztosítási esemény bekövetkezésének és a biztosító részére történő bejelentésének a biztosítási szerződés hatálya alatt kell megtörténnie a biztosító helytállásához. Tekintettel arra, hogy a tevékenység gyakorlásának teljes időszaka alatt a biztosítási szerződés hatályát fenn kell tartani, ezért ennek a kérdésnek akkor van jelentősége, ha a biztosított a tevékenységét megszünteti. Ebben az esetben ugyanis a biztosítottal szemben még az elévülési időn belül (amely a cseh jog szerint a kárigények esetén tíz év¹⁰⁹³) érvényesíthető kárigényt, amelyre már nem terjed ki a biztosítás fedezete, ha a szerződést a tevékenységének befejezését követően nem tartja fenn. Mindkét szakmai kamara által kötött biztosítási szerződés tartalmazza az ún. „hatályban tartó rendelkezést”, amely szerint a biztosított tevékenység befejezését követően legfeljebb az elévülési idő végéig, de alkalmanként legfeljebb öt évig meghosszabbítható a kockázatviselés időbeli hatálya, amelynek ellenértékeként a szerződés az utolsó biztosítási időszak tekintetében fizetett biztosítási díj 70%-át határozza meg.

Itt is hangsúlyozzuk tehát annak fontosságát, hogy a tevékenység befejezését követően nagy jelentőséggel bír a biztosítási szerződés fenntartása legalább a tevékenység befejezését követően az általános elévülési időig.

c) Mindkét biztosítási szerződés tartalmaz önrészre vonatkozó rendelkezést, amelyek tekintetében megállapítható, hogy rendkívül alacsony, szinte

¹⁰⁹³ Vö.: CsPtk. 636.§ (1) bekezdés. Megjegyezzük, hogy a cseh jog szerint az általános elévülési idő három év [vö.: CsPtk. 629.§ (1) bekezdés], azonban számos egyedi elévülési időt határoz meg egyes igények esetén, amelyek között a kártérítési igény is szerepel.

elenyésző. Mindkét szakmai kamara által kötött biztosítási szerződés esetén ugyanis az alap fedezet esetén ötezer cseh korona (cca. 75 ezer forint) az önrész mértéke, függetlenül a választott limit összegtől. A kiegészítő biztosítási fedezetek esetén már jelentős eltérést fedezhetünk fel. A Cseh Építész Kamara által kötött biztosítási szerződés szerint az önrész mértéke negyvenezer cseh korona (cca. 600 ezer forint), ezzel szemben a Cseh Építőipari Mérnökök és Technikusok Kamara által kötött biztosítási szerződés esetén mindkét kiegészítő limit összeg esetén azonosan kétszázötvenezer cseh korona (cca. 3,7 millió forint) az önrész mértéke.

d) A biztosítás fedezete tekintetében alkalmazott kizárásoktól függetlenül szabályozott, de további korlátozásnak tekinthető az, hogy mindkét szerződés alapján a biztosító a jogi eljárások költségeit legfeljebb a biztosítási limitösszeg 10%-áig téríti meg.

e) Végző soron a biztosítási fedezetet érintő korlátozásnak tekinthetőek a szerződési feltételekben alkalmazott kizárások, azaz olyan események, amelyek bekövetkezése esetén nem beszélhetünk a biztosítási esemény bekövetkezéséről. Ezek között találhatunk több olyat, amelyek nem feltétlenül kapcsolódnak szorosan a tervezési és kivitelezési szerződés alapján nyújtott szolgáltatáshoz (pl. szoftverek működésképtelensége miatt bekövetkezett károk, informatikai eszközt érő hacker támadás, illetve vírus miatt bekövetkező kár,¹⁰⁹⁴ de ilyennek tekinthető továbbá a termékhibáért való felelősség kizárása is stb.), de természetesen több kizárás közvetlenül kapcsolódik a szolgáltatáshoz. Ez utóbbi közül a következőket említhetjük. A biztosító nem áll helyt azokért a károkért, amelyek (i) a biztosítottat a vonatkozó jogszabályok által általános jelleggel terhelő kárfelelősséget meghaladóan a szerződésben vállalt kötelezettség alapján terheli; (ii) környezetszennyezéssel összefüggésben keletkeztek; (iii) a biztosított, illetve a biztosított képviselőjében eljáró személy szándékos bűncselekménynek, becsületsértésnek minősülő cselekményével

¹⁰⁹⁴ Megjegyezzük, hogy egyébként elképzelhető olyan káresemény is, amely már szorosan (közvetlenül) összefügg a szolgáltatásnyújtással, így pl. ha a tervezési szerződés teljesítése (tervdokumentáció elkészítése) azért nem valósítható meg, tehát a tervező késelelembe esik, mert a tervező által a tervezéshez alkalmazott szoftverben működési hiba lép fel.

okozott, illetve (iv) a szerzői-, szabadalmi- és védjegy jogok megsértése miatt keletkeztek; (v) a biztosított fizetéseképtelensége miatt keletkeztek; (vi) a jogszerűtlen módon (értsd: olyan tevékenységgel, amelyre a biztosított engedélye nem terjedt ki) végzett tevékenységgel összefüggésben keletkeztek.

VI.3.6. Összefoglalás

A jelen alfejezet célja az volt, hogy bemutassa a cseh jogban alkalmazott biztosításra és különösen a felelősségbiztosításra vonatkozó szabályokat, amely során – a teljesség igénye nélkül¹⁰⁹⁵ – a magyar joggal történő összehasonlító elemzésre is sor került, valamint a biztosítási gyakorlat egyes általános szerződési feltételeiben alkalmazott rendelkezéseket is megvizsgáltuk.

A biztosítási szerződés rendszertani elhelyezését tekintve érdekesség, hogy az ún. „*merész szerződések*” között kapott helyet, ezzel is hangsúlyozva a bizonytalanság és a véletlenség jelenlétét a szerződésben, ami egyúttal azt is eredményezi, hogy megkérdőjelezhető a biztosítás szinallagmatikus jellege.

A felelősségbiztosítási szerződés jellegét tekintve megállapítható, hogy a magyar és a cseh jog azonos koncepción alapul. A cseh jog által megfogalmazott definíció azonban jelentősen félrevezető lehet, különösen a biztosító szolgáltatása tekintetében megfogalmazott szabály miatt, noha a gyakorlatban és elméletben egyaránt egyetértés van abban, hogy a biztosító a szerződésen alapuló szolgáltatását teljesíti, s nem kártérítést fizet. Ez tehát azt is jelenti, hogy a biztosító nem lép a biztosított és a károsult közötti kárkötelembé.

Jelentős különbségeket fedezhetünk fel a felelősségbiztosítási fedezet tartalmát tekintve is, amelynek oka a magyar és a cseh jog felelősségre, illetve a felelősség megállapítása esetén a megtérítendő hátrányokra vonatkozó szabályok különbségében keresendő.

¹⁰⁹⁵ Hangsúlyozandó, hogy az értekezésben az összehasonlítás alapját kifejezetten a felelősségbiztosításra vonatkozó külön normák képezték. Részletesen nem kerültek ismertetésre azok a különbségek, amelyek a biztosítási szerződés általános szabályaiból erednek, s ilyenformában természetesen a felelősségbiztosítási szerződésre is hatással vannak.

További érdekes különbség a két ország szabályozása között a biztosítási esemény bekövetkezésére előírt bejelentési kötelezettségre vonatkozó szabályok között fedezhető fel. E körben kiemelendő, hogy a cseh jog a károkozó cselekmény, s nem a biztosítási esemény bejelentését teszi kötelezővé, amellyel azt hangsúlyozza, hogy a biztosított nem feltétlenül tudja, hogy a szerződésben meghatározott biztosítási esemény következett-e be. További különbség, hogy a bejelentési kötelezettség teljesítésére nyitva álló határidőt a cseh jog absztrakt módon határozza meg a magyar joghoz képest (amely alapján legalább 30 napot biztosítani kell) azzal, hogy késedelem nélkül köteles annak eleget tenni. E szabály mögöttes indoka, hogy a biztosítónak a lehető hamarabb meg kell adni a lehetőséget arra, hogy a káresemény körülményeit kivizsgálhassa. A bejelentés körében még egy jelentős különbség hangsúlyozandó, amely a CsPtk. újdonsága, hogy azt bárki bejelentheti a biztosító részére, akinek a biztosító teljesítéséhez jogos érdeke fűződik.

A biztosító megtérítési igényére vonatkozó szabályoknál is találunk eltérést arra az esetre, ha a biztosított magatartása miatt következett be a biztosítási esemény, s a biztosított alkohol, illetve egyéb függőséget okozó szer hatása alatt volt. A magyar jogban főszabály szerint ez az eset a biztosító mentesülését eredményezné, míg a cseh jog szerint – mint a károsult védelmét előtérbe helyező szabály – ez esetben is köteles a biztosító helytállni azzal, hogy megtérítési igénnyel léphet fel a károkozó biztosítottal szemben.

A cseh tervezői és kivitelezői kötelező felelősségbiztosítás vizsgálatához a két illetékes szakmai kamara által kötött felelősségbiztosítási keretszerződés egyes rendelkezéseit vizsgáltuk meg. Bár a gyakorlatban előforduló, a biztosító részére bejelentett igények mértéke tekintetében nincsenek ismereteink, mégis azt gondoljuk, hogy a választható biztosítási fedezet mértéke a potenciálisan előforduló károk fedezésére valószínűleg nem elegendő. Az alacsony biztosítási fedezet – amellyel a biztosítottak a minimum fedezetre vonatkozó előírás hiányában természetesen teljesítik a biztosítási kötelezettségüket – nem nyújt valós védelmet sem a biztosított, sem pedig a potenciális károsultak részére, így álláspontunk szerint a felelősségbiztosítás nem tudja megfelelően betölteni a

szerepét. Mindezek ellensúlyozásaként rendkívül hasznos lehet a kiegészítő felelősségbiztosítási fedezet alkalmazása, amelyet egy konkrét szerződés kockázatainak csökkentése érdekében köthet meg a biztosított. A biztosítási szerződésekben alkalmazott korlátozások alapvetően megfelelnek az „általános gyakorlatnak”, a magyar joghoz képest kirívó különbségként az eljárási költségek mértéke tekintetében alkalmazott korlátozás említhető. A magyar és a szlovák joghoz képest pedig a cseh gyakorlat javára pozitív különbségként értékelhető, hogy rendkívül alacsony önrészre vonatkozó rendelkezést találhatunk a biztosítási szerződésben. További kiemelés érdemlő rendelkezésnek tekintjük a tevékenység végzését követően alkalmazható, igényelhető ún. „hatályban tartó rendelkezést”, amellyel a biztosítási szerződés hatálya – a kockázatviselés – fenntartható a tevékenység végzésével összefüggésben előterjeszhető kárigények elévülési idejéig.

VII. Összegzés és konklúzió

A felelősségbiztosítás kialakulására és a jogintézmény fejlődésére ösztönző hatással voltak a felelősség kútfőjére vonatkozó normák változásai. E két jogintézmény bár egymástól elhatárolható, mégsem különíthető el teljesen, mivel a felelősségbiztosítás „felbukkanása” után e két jogintézmény egymást „átkarolva” járta és járja be a jogélet rögzös útjait.

A doktori értekezésben felvázolásra került a biztosítás, s különösen a vagyonbiztosítás jogintézményének történeti kialakulása, ennek keretében a kor igényeit kielégítő kockázatkezelési módszerek közül a hajókölcson és a *lex Rhodia de lactu mercium* jogintézményei, amelyek a tenger „szeszélyei” ellen védték a kereskedőket. Az említett jogintézményeket a kockázatmegosztás kezdetleges megoldásainak tekintjük, amelyek a modern kori biztosítások csíráját képezik.

E fejlődéstörténet szálait kibontva tértünk rá a felelősségbiztosítás jogintézményének fejlődéstörténeti útjára, amelyet az 1875. évi Kereskedelmi Törvénytől az 1928. évi Magánjogi Törvényjavaslaton át a régi Ptk.-ig, helyesebben az új Ptk. megalkotásáig tettünk meg, kitérve az európai közösségi jog és az ahhoz való csatlakozás biztosítási jogra gyakorolt hatásaira is. A fejezet keretében megvizsgáltuk a XIX–XX. század felelősségbiztosításának, akkori elnevezésén szavatossági biztosításának alakulását. Vázoltuk a magánjogi felelősség egyes alakjait, s a biztosítók azokhoz való hozzáállását, a fedezetbe vonás múltbéli lehetőségeit.

A felelősségbiztosítás módozatot az egyes veszélyes üzemek (bánya, vasút) működéséhez kapcsolódó szigorúbb felelősségi szabályok megalkotása hívta életre. A felelősségbiztosítás fejlődési ívében megfigyelhető, hogy az jelentősen igazodott az egyes felelősségi szabályokhoz, ezek formálódása a felelősségbiztosításra is hatással volt (pl. megjelentek új termékek munkáltató felelősségének szigorodása esetén, de ugyanez megfigyelhető az egyes szakmai felelősségi szabályok változása esetén is).

A felelősségbiztosítás fedezetébe vont kockázatok között nagyon sokáig nem jelent meg a szerződésszegésből eredő kár. Ennek legfőbb oka az volt, hogy sem az elmélet, sem a gyakorlat nem tartott biztosíthatónak olyan kockázatokat, amelyeket az egyén önként vállalt, és amelyhez kapcsolódó kár a biztosított vétkes magatartásából származik. Mivel a szerződéses kötelelem „elszegése” ilyennek minősült, ezért kizárt volt e kockázat biztosítási fedezetbe vonása. A szerződéses kötelezettségek vállalása a biztosított döntésének múlik, s mivel azok teljesítésére közvetlen ráhatása van, ezért ezek nem teljesítéséből eredő kockázatot neki kell viselnie.

A felelősségbiztosítás fejlődéstörténetében jelentős mérföldkőnek számít az első magánjogi „kódex” (a régi Ptk.), amely már tartalmazta a felelősségbiztosítási szerződésre vonatkozó szabályokat is. A társadalmi körülmények (háború, a szocialista berendezkedés és a biztosítás államosítása) miatt azonban nem volt túl nagy jelentősége a biztosítás intézményének, különösen a felelősségbiztosításnak. A kontraktuális felelősség biztosítási fedezetbe vonásával kapcsolatosan megfogalmazott tradicionális alapon nyugvó gondolatok a régi Ptk. megalkotását követően is nagyon sokáig befolyásolták a szerződésszegés kockázatának biztosítási fedezetbe vonását, annak mellőzését eredményezve. Ennek ellenére a '80-as években már egyértelműen a mellett foglalt állást mind az elmélet, mind a gyakorlat, hogy a szerződésszegésből eredő károk biztosíthatóak, s annak ellenére, hogy a deliktuális felelősség kockázatának átvállalása volt hangsúlyosabb, – különösen a vállalkozások részéről az egyes szakmákkal összefüggésben – igény merült fel e kockázatok fedezetére is, amely ilyen termékek biztosítási piacon való megjelenését is eredményezte.

A rendszerváltozást követően a biztosítási piac fejlődését nemcsak a társadalmi, gazdasági változások befolyásolták, hanem az Európai Közösséghez való csatlakozási szándék, és az ezzel együtt járó jogharmonizációs igény, szükség is.

A dolgozat harmadik fejezetében feldolgoztuk az új Ptk. felelősségbiztosítási szerződésre vonatkozó szabályait. Ennek keretében egyrészről elemeztük a felelősségbiztosítási szerződés fogalmát és azonosítottuk a szerződés alanyait. Másrészről az értekezés e részében vizsgáltuk a felelősségbiztosítás tárgyát, az ún. felelősségi érdeket. Ennek lényege, hogy a biztosított felelőssé válhat egy harmadik személynek okozott károkért. A felelősségből eredő kockázatot abban azonosítottuk, hogy az egyén a cselekményének következményeit köteles viselni, s amennyiben azzal összefüggésben kárt okoz, úgy annak megtérítése őt terheli. A kockázat eredhet szerződésen kívüli cselekményből és szerződésből egyaránt, amelyekkel összefüggésben számos jogkövetkezményért való helytállás felmerülhet. Az egyén szintjén e kockázat terhét nehéz elviselni, s így a biztosítás jogintézményét hívhatják segítségül. A kockázat azonosításán és annak a veszélytől való elhatárolásán túl, a biztosítási fedezetbe vonásának feltételei is górcső alá kerültek, hiszen annak meg kell felelnie a biztosíthatóság feltételeinek. Ezeket szintén vázoltuk, majd az értekezés negyedik fejezetében a szerződésszegés biztosíthatóságának tükrében részleteztük.

Mindemellett e fejezet keretében elhelyeztük a felelősségbiztosítást a magánjog rendszerében, valamint megvizsgáltuk annak a biztosítéki jellegét, s összevetettük számos más „hasznalónak” tekinthető jogintézménnyel, így a kezességgel, a tartozásátvállalással, a teljesítésátvállalással és a tartozáselvállalással, valamint a harmadik személy részéről történő teljesítéssel és a harmadik személy javára szóló szerződéssel, amellyel a felelősségbiztosítás önálló, egyedi jogintézményi jellegét hangsúlyoztuk. Levontuk továbbá azt a következtetést, hogy a felelősségbiztosítási szerződésnek biztosítéki jellege van.

Ismertettük a felelősségbiztosítás funkcióit, amelyek közül elsődlegesnek a reparatív funkciót tekintjük, de számos olyan jegyet hordoz, amely a preventív és a jogvédelmi funkcióját igazolja. Nem feledkezhetünk meg a felelősségbiztosítás – eredendően is érvényesülő – károsultvédelmi

funkciójáról, amely számos Ptk.-beli szabályban és a felelősségbiztosításra vonatkozó egyéb normákban felfedezhető.

A dolgozat központi kérdéseit, s kiinduló téziseinket annak vizsgálata képezte, hogy az új Ptk. felelősséggel összefüggő változásai miképpen hatnak a felelősségbiztosítás intézményére, azok biztosíthatóságára. A régi Ptk. által a szerződésszegések esetére is alkalmazott deliktuális felelősségi rezsimit felváltották a szigorúbb kontraktuális felelősségi szabályok, amelyek legfőbb célja a szerződő felek közötti igazságos és hatékony kockázatelosztás.

A kockázatok biztosíthatóságának feltételei tükrében megvizsgáltuk a szerződésszegés kockázatának biztosítási fedezetbe vonását. A biztosíthatóság első feltételeként *a kockázatot generáló esemény véletlen* jellegét azonosítottuk, amely azt jelenti, hogy annak bekövetkezése nem bizonyos, hanem bizonytalan, s ilyen formában előre nem látható. Ha a biztosítási esemény bekövetkezése bizonyos, előre látható, úgy az a biztosítás fedezetébe nem vonható be. Álláspontunk szerint a biztosíthatóságnak csak az képezi akadályát, ha a szerződésszegéshez vezető körülmény bekövetkezése a szerződéskötés idején bizonyos. Amennyiben tehát a szerződésszegő körülmény ismert, de bekövetkezése nem bizonyos, illetve ha az egyáltalán nem látható előre, úgy az biztosítható, a biztosítási fedezet tárgyát képezheti.

A biztosíthatóság második feltételeként *a kockázat beazonosíthatóságát* határoztuk meg. Ennek megfelelően a felelősségbiztosítási szerződésben pontosan rögzíteni kell(ene), hogy a felek mely szerződésszegést előidéző magatartást tekintik biztosítási eseménynek. Tekintettel arra, hogy e magatartások köre nagyon széles, illetve szerződésenként eltérő lehet, így rendkívül nehéz a kockázat pontos beazonosítása, ezért a biztosítók a gyakorlatban nem azt határozzák meg, hogy mely szerződésszegő magatartást tekintik biztosítási eseménynek, hanem a kizárások körében azt, hogy mely magatartásokat nem tekintenek annak. A szerződésszegés kockázatát fedezetbe vonó felelősségbiztosítási szerződések jellemzően a szakmai felelősségbiztosítások körében találhatók, amelyekben biztosítási eseményként

az adott szakma keretében végzett tevékenységet jelölik meg, s a kizárások segítségével pontosítják azt. Ez álláspontunk szerint hibás megoldás, mivel nem minden szerződészegő magatartás vonható a biztosítás fedezetébe.

A biztosíthatóság harmadik feltétele, hogy a kockázat *következménye lehatárolható* legyen. Ez a kockázat potenciális jogkövetkezményeinek pontos meghatározását jelenti. A szerződészegésnek számos következménye lehet, amelyek közül, különösen a felelősségbiztosítás fogalmára tekintettel, a kárt és a sérelemdíjat kell kiemelni. A biztosítási fedezetbe vonható szerződészegéssel felmerülő kár és sérelemdíj pontos meghatározása rendkívül fontos, hiszen a biztosítónak fel kell mérnie az esetleges helytállásának terjedelmét, illetve a biztosított számára is fontos, hogy tudja, mely károkra terjed ki a biztosításának fedezete. Ez azonban nem a kár mértékének pontos meghatározását jelenti, hiszen ennek előre látása lehetetlen, hanem azt, hogy a biztosító mit tekint a kockázattal összefüggésben felmerülő kárnak. Mivel a gazdasági élet kihívásai áttörik a „klasszikus” biztosítási dogmákat, a biztosítók a piaci igényekhez mérten tágítják a fedezet körét, amelyre a Ptk. rugalmas szabályozása lehetőséget biztosít, így tehát nem csak a klasszikus értelemben vett károk kerülhetnek abba bele. Megállapításra került, hogy a gyakorlatban alkalmazott felelősségbiztosítások fedezetébe nem csak, illetve nem kizárólag a polgári jogi értelemben vett kárt vonják be a biztosítók, hanem attól gyakran „elrugaszkodnak” és önállóan határozzák meg a kár „fogalmát” (tartalmát). Lényegében minden pénzben kifejezhető olyan veszteséget kárnak tekinthetnek, amely a biztosítottat a harmadik személy felé fennálló fizetési kötelezettség teljesítése alapján érheti. Erre tekintettel megvizsgáltuk azt is, hogy biztosítási fedezetbe vonhatóak-e a nem tipikusan polgári jogi értelemben vett károk közül pl. a kötbér vagy egy, a biztosítottra büntetés célzattal kiszabott bírság. Megállapításra került, hogy a gyakorlatban találunk példát arra, hogy a biztosítási szerződésben kárnak tekintenek ilyen jellegű pénzügyi veszteséget is, amely tompítja a felelősségbiztosítás célját.

A kár meghatározása tekintetében fontosnak tartottuk annak az elméleti síkon történő vizsgálatát, hogy a biztosítási fedezet kiterjedhet-e a tapadó és

következményi károkra, vagy csak ezek egyikére, részére. Állást foglaltunk a mellett, hogy a kár azon mértéke, amely a felek által megkötött szerződésben nyugvó szerződéses érdek kielégítését szolgálja, így nem lehet tárgya a biztosítás fedezetének mivel a felelősségbiztosításnak nem lehet célja a szerződéses kötelezettség biztosított helyett történő teljesítése. Megállapítottuk, hogy a szerződéses érdek kielégítését a tapadó kár szolgálja, így állást foglaltunk a mellett, hogy a biztosítási fedezetbe csupán a következménykárok vonhatók. Megvizsgáltuk, hogy milyen hatása van a kár terjedelmére, s így a biztosítási fedezetre a Ptk. 6:143. § (2) bekezdésében foglalt előreláthatósági klauzula és ennek tükrében is arra a következtetésre jutottunk, hogy az előrelátható következménykárok nem esnek a biztosítható károk körén kívül.

A biztosíthatóság negyedik feltétele az, hogy a *következmény nem lehet „kívánatos” egyik fél számára sem*. E feltétel tekintetében megállapítottuk, hogy amennyiben bármely szerződő fél szándéka kiterjed arra, hogy a szerződésszegésének valamely jogkövetkezménye bekövetkezzen, úgy ezen kockázat nem biztosítható.

Vizsgáltuk továbbá azt, hogy hogyan kerül értékelésre a szerződésszegő tudati állapota a szerződésszegés körében, s ennek milyen hatása van a felelősségbiztosítási szerződésre. A szándékosság fogalma tekintetében egyetértettünk a büntetőjogi fogalom alkalmazásával és azt az álláspontot képviseljük, hogy a szerződésszegő magatartás szándékossága a cselekvő olyan tudati állapotát jelenti, amellyel a magatartásának következményeit kívánja (egyenes szándék) vagy abba belenyugodott (eshetőleges szándék), tehát egyetértünk a büntetőjogi fogalom alapulvételének szükségességével. A súlyos gondatlanság – véleményünk szerint – a tudat olyan állapotát jelenti, amelyben a cselekvő tudja, hogy a szerződésre ható cselekvése nem szerződésszerű, de közömbösséget mutat azzal összefüggésben, hogy keletkezik-e kár vagy sem, de annak bekövetkezését semmiképpen nem kívánta. Nem minősül súlyosan gondatlannak az olyan magatartás, amelyből pusztán óvatlanságból, figyelmetlenségből keletkezik kár. A biztosítási gyakorlatban alkalmazott

szerződési feltételek vizsgálata során megállapítottuk, hogy amennyiben azok a szándékosság fogalmát meghatározzák, úgy a büntetőjogi fogalmat veszik alapul, míg a súlyos gondatlanság fogalmát nem határozzák meg, de jellemző, hogy nem taxatív jelleggel néhány olyan magatartást felsorolnak a szerződésben, amelyet súlyosan gondatlannak tekintenek.

Ezt követően felvázoltuk a Ptk.-ban nevesített szerződésszegő magatartásokat, s azok jogkövetkezményeként megállapítható kártérítés természetét és megvizsgáltuk azok biztosítási fedezetbe vonhatóságát.

Megállapítottuk, hogy nem látjuk biztosíthatónak az együttműködési kötelezettség megsértése miatt fennálló kártérítési felelősséget, mivel nehezen tartjuk elképzelhetőnek az együttműködési kötelezettség olyan megszegését, amely nem minősül legalább súlyos gondatlanságnak. Elméleti lehetősége van annak, hogy az együttműködési kötelezettség megszegésére irányuló magatartás tekintetében a magatartást tanúsító személy tudatában enyhe fokú gondatlanság álljon fenn, gyakorlati szempontból mégsem nem látjuk kivitelezhetőnek az így keletkezett kár biztosítási fedezetbe vonását.

Bár nem szerződésszegő magatartásnak minősül, megvizsgáltuk azt is, hogy az érvénytelen szerződés miatt keletkező kár biztosítási fedezetbe vonható-e, amely kérdés tekintetében egyértelműen „nemlegesen” álláspontot alakítottunk ki.

Vizsgáltuk a késedelem miatt felmerülő károk biztosíthatóságát is. E körben megállapítottuk, hogy általános jelleggel nem zárkozhatunk el a késedelemből eredő kár biztosítási fedezetbe vonásától, hanem bizonyos, jól körülhatárolt esetekben, a késedelem okának és körülményeinek figyelembevételével egyes kártételek biztosíthatóak. Elkülönítettük a pénztartozás teljesítésére és a dologszolgáltatásra vonatkozó szerződéseket és megállapítottuk, hogy előbbi esetén a tapadó kár nem, míg a következményi károk biztosíthatóak, utóbbi esetén pedig – tekintettel az elmélet azon álláspontjára, hogy a dologszolgáltatás teljesítésének késedelme miatt előterjesztett kár esetén a kár megfizetése nem a

teljesítési érdek kielégítésére szolgál – a biztosíthatóság mellett foglaltunk állást.

Az egyik leggyakoribb szerződésszegő magatartás a hibás teljesítés, amellyel összefüggésben is felmerülhet kártérítési felelősség. A hibás teljesítésből eredő kár biztosítási fedezetbe vonása kapcsán megállapítottuk, hogy a tapadó kár nem, míg a következményi károk biztosíthatóak.

Vizsgáltuk a lehetlenné válással összefüggésben felmerülő károk biztosíthatóságát is. E tekintetben is megállapítottuk, hogy a tapadó kár nem, míg a következményi kár biztosítható. Bár nem a biztosíthatóságot, hanem a biztosító helytállását befolyásoló tényező, de hangsúlyoztuk, hogy nagyon fontos vizsgálni a lehetlenné válást előidéző magatartás esetén a biztosított tudati állapotát.

Megemlítettük továbbá azt is, hogy a teljesítés megtagadása és a jognyilatkozat megtagadása, mint szerződésszegő magatartásokat, illetve az ebből eredő károkat nem tartjuk biztosíthatónak.

A felelősségbiztosítással kapcsolatosan megfogalmazott elméleti téziseket a gyakorlat tükrében is megvilágítottuk, ennek keretében megvizsgáltunk két felelősségbiztosítási szerződést, a vezető tisztségviselők felelősségbiztosítását és a tervezői és kivitelezői felelősségbiztosítást. Mindkét biztosítási termék tekintetében felvetettünk számos gyakorlati problémát. A vezető tisztségviselők felelősségbiztosítása kapcsán megállapítottuk, hogy bár a biztosítók a szerződésszegésből eredő károk kockázatát fedezetbe vonják, de kihasználnak minden, a biztosítási szabályozása és a szerződési szabadság által adott lehetőséget annak erős korlátozására. A biztosítási fedezet korlátozása a kötelező tervezői és kivitelezői felelősségbiztosítás esetén is megfigyelhető, mindamelllett, hogy a biztosítási kötelezettséget előíró jogszabály nem feltétlenül „reagál” minden esetben helyesen a tervezői és kivitelezői kárfelelősség egyes gyakorlati kérdéseire.

Láthatóan kevés olyan szerződés van, amelynek megszegéséből eredő károk fedezetére találunk biztosítási terméket, a szerződésszegésből eredő károk és

kapcsolódó egyéb jogkövetkezmények kockázatára nyújtott felelősségbiztosítási fedezet pedig igencsak részleges.

A dolgozat ötödik fejezetében megvizsgáltuk a Ptk. által bevezetett a személyiségi jogsértések miatt megállapítható szubjektív jellegű szankció, a sérelemdíj biztosítási fedezetbe vonásának kérdését. A sérelemdíj funkcióinak tükrében elemeztük azt a kérdést, hogy van-e akadálya a szerződésszegés miatt előterjeszhető sérelemdíj biztosítási fedezetbe vonásának a sérelemdíj funkcióinak, különösen a kompenzáció, reparáció és büntető funkciók tükrében. Megállapítottuk, hogy bár a sérelemdíj elsődleges funkciója a sérelmet szenvedett fél kompenzálása, ezért a biztosíthatóságnak nem látjuk akadályát. Kiegészítjük e gondolatot azonban azzal, hogy sem elméleti, sem gyakorlati szempontból nem látjuk a lehetőségét annak, hogy a megállapított sérelemdíjban mennyiben érvényesül a kompenzációs és mennyiben a büntető funkció, így éles vonal e kettő között nem húzható, legalábbis nem állapítható meg egyértelműen egyik vagy másik primátusa.

A felelősségbiztosítási szerződés fogalmának, valamint a Ptk.-ban található további felelősségbiztosításra vonatkozó rendelkezések hiányosságaként vetettük fel azt, hogy a jogalkotó nem volt tekintettel arra, hogy a sérelemdíj esetén nem károsultról, hanem sérelmet szenvedett félről beszélünk, így ez elméleti szempontból „zavart kelthet”. Ennek kiküszöbölése érdekében javasolt egy olyan rendelkezés megfogalmazása a felelősségbiztosítási szerződés szabályozása körében, amely szerint a károsult alatt a jelen fejezet alkalmazása körében a személyiségi jogában sértett személyt is érteni kell.

A sérelemdíj biztosítási fedezetbe vonásának gyakorlati kérdéseit is megvizsgáltuk és megállapítottuk, hogy a biztosítási feltételek a sérelemdíj tekintetében jelentős korlátozásokat tartalmaznak. E korlátozások valamennyi esetben a sérelemdíjra okot adó megsértett személyiségi jogra vonatkoznak, nevezetesen arra, hogy jellemzően kizárólag azok az igények tartoznak a biztosítási fedezetbe, amelyek az élethez-, testi épséghez-, illetve egészséghez való jog, mint személyiségi jog megsértéséből erednek. Mindemellett

megállapítható az is, hogy a biztosítótól sérelemdíjra jogosult személyek kategóriája több esetben szűkítve van, mivel leginkább csak a biztosítottal szerződésben álló károsult személyének sérelemdíj iránti igényét fedezi a biztosítás, s az nem terjed ki pl. a hozzátartozók igényére a károsult halálának esetén. Mindezt ki kell egészíteni azzal, hogy a biztosítási szerződésben alkalmazott korlátozások, úgy, mint az önrész vagy a limitösszeg további korlátját jelenthetik a biztosító által kifizetett sérelemdíj összegének.

A dolgozat utolsó, nemzetközi kitekintést tartalmazó részében első körben megvizsgáltuk a biztosítási szerződési jog egységesítésére irányuló európai törekvéseket, amelynek eredményeként 2009-ben elfogadták „*Az Európai biztosítási szerződési jog alapelvei*” (PEICL) elnevezésű dokumentumot, amely a felek által a biztosítási szerződésükre alkalmazandó jogként választható, tehát nem kötelező erejű közösségi jogi aktus. A PEICL a felelősségbiztosítási szerződés tekintetében is tartalmaz szabályokat, amelyeket összevetettünk a Ptk.-ban található egyes normákkal. Alapvetően azonban megállapítható, hogy a felelősségbiztosításra vonatkozó normák európai szintű egységesítésére aligha van lehetőség, tekintettel a nemzeti kárfelelősségi rendszerek heterogenitására.

A nemzetközi kitekintés keretében megvizsgáltuk a Szlovák Köztársaságban és a Cseh Köztársaságban érvényesülő felelősségbiztosítási szabályokat, amelyeket összevetettünk az új Ptk.-val. E három jog összevetése során megállapítottuk, hogy számos különbség fedezhető fel az alkalmazott megoldások között.

A szlovák jog tekintetében megállapítható, hogy a felelősségbiztosítási szerződés szabályozását tekintve nem fedezhető fel nagy különbség a magyar jogi szabályozáshoz képest. Egyes részletszabályok mutatnak eltéréseket, amelyek közül kiemelendő a biztosított tudati állapotának (szándékosság és gondatlanság) értékelése körében, hogy a szlovák biztosítási jogi szabályozás – a magyar joggal ellentétben – a súlyos gondatlanságot nem, míg a szándékosságot enyhébben értékeli. E kérdéskör enyhébb értékelését abban látjuk, hogy a magyar jog a szándékos és súlyosan gondatlan magatartáshoz a

mentesülés jogkövetkezményét fűzi, míg a szlovák jog „csupán” regressz igényt biztosít a biztosító részére. A károsultvédelmi szempontok miatt megfontolandónak tartjuk azt, hogy a magyar jogalkotó a régi magyar Ptk.-hoz hasonlóan – akár csak a fogyasztóval kötött biztosítási szerződés esetére is – módosítsa a mentesülés szabályát azzal, hogy a károkozó helyett a szándékos és súlyosan gondatlan magatartás esetén is térítse meg a károsult kárát, majd azt teljesen egészében érvényesíthesse a biztosítottal szemben. A biztosító egyébként a szerződésben vállalhatja, hogy pl. a biztosított súlyos gondatlansága esetén is teljesít.

A károsult védelmét előtérbe helyező rendelkezés körében kiemeljük, hogy a szlovák jogban több olyan a kötelező felelősségbiztosítási körbe tartozó terméket is találunk, amelyek esetén a jogalkotó felhatalmazza a károsultat arra, hogy igényét közvetlenül a biztosítóval szemben is érvényesítse.

A felelősségbiztosítási fedezet tartalmát tekintve jelentős eltérések tapasztalhatók a két ország szabályozása között, amelyek a szlovák és a magyar polgári jogi kárfelelősségi rendszerek különbségeiből erednek. A szlovák biztosítási gyakorlatban eltérően jelennek meg a szerződésszegéssel okozott károk fedezetbe vonása, mivel a polgári jogi kárfelelősségre jelentősen eltérő szabályok vonatkoznak.

A tervezői és kivitelezői felelősségbiztosítás, mint szakmai, kontraktuális alapú kárfelelősség kockázatának biztosítására szolgáló biztosítási termék esetén jelentős különbségeket fedezhetünk fel a magyar előíráshoz képest. Ezek közül kiemelendő az, hogy a szlovák előírás alapján valamennyi tervezőnek és kivitelezőnek a tevékenysége teljes ideje alatt kötelezően rendelkeznie kell felelősségbiztosítással, amely – a gyakorlatban alkalmazott szerződések vizsgálata alapján – sokkal magasabb biztosítási összegre terjed ki, mint a magyar jogszabály szerinti fedezet, így a szlovák előírásokat a magyar előíráshoz képest a károsultak szempontjából sokkal előnyösebbnek ítéljük meg.

A cseh jog felelősségbiztosítási szerződésre vonatkozó rendelkezések vizsgálata és magyar joggal való összehasonlítása során megállapítottuk, hogy

koncepcionális szintű eltérések nem fedezhetőek fel a két jogrendszerben. Érdekes elméleti különbségként azonosítottuk a két ország szabályozása között a biztosítási esemény bekövetkezésére előírt bejelentési kötelezettségre vonatkozó szabály keretében a bejelentési kötelezettség megfogalmazásában. A cseh jog szerint ugyanis a károkozó cselekményt és nem a biztosítási eseményt kell bejelenteni, amellyel a jogszabály azt hangsúlyozza, hogy a biztosított (helyesebben a bejelentő személy) nem feltétlenül tudja azt, hogy a szerződésben meghatározott biztosítási esemény következett-e be vagy sem, hiszen ennek a kérdésnek a megítélése elsősorban a biztosító feladata. További különbség, hogy a bejelentési kötelezettség teljesítésére nyitva álló határidőt a cseh jog absztrakt módon határozza meg a magyar joghoz képest azzal, hogy késedelem nélkül köteles annak eleget tenni. E szabály mögöttes indoka, hogy a biztosítónak a lehető hamarabb meg kell adni a lehetőséget arra, hogy a káresemény körülményeit kivizsgálhassa. A bejelentés körében még egy jelentős különbség hangsúlyozandó, amely a CsPtk. újdonsága, hogy azt bárki bejelentheti a biztosító részére, akinek a biztosító teljesítéséhez jogos érdeke fűződik.

A biztosító megtérítési igényére vonatkozó szabályoknál is találunk eltérést arra az esetre, ha a biztosított magatartása miatt következett be a biztosítási esemény, s a biztosított alkohol, illetve egyéb függőséget okozó szer hatása alatt volt. A magyar jogban főszabály szerint ez az eset a biztosító mentesülését eredményezné, míg a cseh jog szerint – mint a károsult védelmét előtérbe helyező szabály – ez esetben is köteles a biztosító helytállni azzal, hogy megtérítési igénnyel léphet fel a károkozó biztosítottal szemben. A szlovák jog ugyanilyen szabálya tekintetében megfogalmazott jogalkotási javaslattal e helyütt is élünk.

A cseh tervezői és kivitelezői kötelező felelősségbiztosítás vizsgálata során megállapítottuk, hogy a gyakorlatban nagyon alacsony biztosítási összegre kötik meg a szerződést, amelynek oka, hogy a vonatkozó jogszabály nem állapít meg minimum fedezetre vonatkozó előírást. Erre tekintettel az ilyen biztosítási szerződés nem nyújt valós védelmet sem a biztosított, sem pedig a potenciális

károsultak részére, így álláspontunk szerint a felelősségbiztosítás nem tudja megfelelően betölteni a szerepét. A biztosítási szerződésekben alkalmazott korlátozások alapvetően megfelelnek az „általános gyakorlatnak”, a magyar joghoz képest kirívó különbségként az eljárási költségek mértéke tekintetében alkalmazott korlátozás említhető. A magyar és a szlovák joghoz képest pedig a cseh gyakorlat javára pozitív eltérésként értékelhető, hogy rendkívül alacsony önrészre vonatkozó rendelkezést találhatunk a biztosítási szerződésben. További kiemelés érdemlő rendelkezésnek tekintjük a tevékenység végzését követően alkalmazható, igényelhető ún. „hatályban tartó rendelkezést”, amellyel a biztosítási szerződés hatálya – a kockázatviselés – fenntartható a tevékenység végzésével összefüggésben előterjeszhető kárigények elévülési idejéig.

A szlovák és a cseh felelősségbiztosításra vonatkozó jogszabályi rendelkezések, valamint a tervezői és kivitelezői felelősségbiztosításra vonatkozó gyakorlati megoldások figyelembevételével az alábbi de lege ferenda javaslatokat fogalmazzuk meg a magyar jogalkotó részére a tervezői és kivitelezői felelősségbiztosítás tekintetében.

Megfontolandónak tartjuk azt, hogy – tekintettel a tevékenység jellegére, az okozható károk mértékére és arra, hogy azok milyen súlyos következményeket okozhatnak a károsultak társadalmi körülményeiben, életében – a magyar jogalkotó is kiterjessze a tervezők és kivitelezők kötelező felelősségbiztosítását a tevékenység végzésének teljes időtartamára, a tevékenység végzésének feltételeként.

A károsultvédelmi szempontok érvényre juttatása érdekében javasolt továbbá általános jelleggel – de legalább a fogyasztóval kötött szerződések esetén – annak az előírása is, hogy a károsultak közvetlenül a biztosítóval szemben fordulhassanak a kárigényük gyorsabb és hatékonyabb kielégítése érdekében. Ehhez a jogalkotó kötelező jelleggel előírhatja a biztosítási fedezetre vonatkozó információk – ideértve a biztosító személyének és a biztosítási fedezet mértékének – megrendelővel való közlését. Mindezek mellett indokolt

az is, hogy a biztosítási fedezet mértékét a gyakorlati tapasztalatok figyelembevételével, a jelenlegihez képest magasabb összegben állapítsa meg. A biztosítottak és a károsultak (vagyonának) védelme érdekében egyaránt szükségesnek látjuk továbbá azt is, hogy jogalkotási szinten kerüljön előírásra a biztosítási szerződés időbeli hatályának a tevékenység végzésének befejezését kötelező időszakra való meghosszabbítása, kiterjesztése, legalább a tevékenység végzésével összefüggésben előterjeszhető kárigények elévülési idejéig.

Magyar nyelvű összefoglaló

A dolgozat célja az volt, hogy megvizsgálja a magyar Polgári Törvénykönyv kontraktuális felelősségi szabályainak változása tükrében a szerződésszegésből eredő kockázat biztosíthatóságának, különös tekintettel a szerződésszegéssel okozott kár és sérelemdíj biztosítási fedezetbe vonásának egyes kérdéseit. A dolgozat két fő fejezete által górcső alá vett legfontosabb kérdés, hogy a deliktuális és a kontraktuális felelősség szétválasztása és az utóbbi tekintetében megállapított szigorúbb felelősségi szabályok – ezen belül is a kártérítésre vonatkozó szabályok – mind elmélet, mind pedig gyakorlati szempontból milyen hatással vannak a szerződésszegés, valamint a szerződésszegés jogkövetkezményei közül a kártérítés és a sérelemdíj, mint kockázat felelősségbiztosítási fedezetbe vonásának.

A dolgozat első részében jogtörténeti vizsgálat során ismertetésre kerültek az ókori – alapvetően kezdetleges, de a kor gazdasági igényeit kielégítő – kockázatkezelési módszerek, amelyeket a biztosítás előképének tekinthetünk. A történeti vizsgálat során elsősorban az európai egyetemes jogfejlődés legfontosabb sarokpontjait vázoltuk fel. Ennek alapulvételével ismertettük a kárbiztosítás, s ezen belül is a felelősségbiztosítás jogintézményének magyar jogban való kialakulásának és fejlődésének folyamatát. E tekintetben megállapítható, hogy mind az egyetemes, mind a magyar jogfejlődés során elsősorban a deliktuális felelősség felelősségbiztosítási fedezetbe vonását fogadták el. A szerződésszegés kockázatainak felelősségbiztosítási fedezetbe vonásával szembeni aggályok legfőbb eredője az volt, hogy a szerződő felek önként vállalt kötelezettségeinek megszegését nem tekintették biztosíthatónak. Azonban a jogfejlődés során ez a nézet változott, s csak egyre nyitottabb lett az elmélet és a gyakorlat is a szerződésszegés kockázatának biztosítására.

A dolgozat második részében ismertetésre kerültek a felelősségbiztosítás hatályos szabályai, amelynek során a Ptk.-ban foglalt normák elemzésére – a

felelősségbiztosítás fogalmának primer vizsgálatán túl – nem közvetlen módon, hanem a felelősségbiztosítás intézményének meghatározott szempontok szerint (pl. a felelősségbiztosítási szerződés alanyai, a felelősségbiztosítás jogintézményének funkciói, a jogrendszerben való helye stb.) történő vizsgálatával került sor.

A dolgozat harmadik – egyik fő fejezetnek tekintett – részében, a szerződésszegés, különösen a szerződésszegéssel okozott kár, mint kockázat biztosítási fedezetbe vonásának feltételeit, valamint a biztosíthatóság egyes korlátjait vizsgáltuk az elmélet és a gyakorlat, különösen a biztosítási gyakorlat tükrében. Kifejtettük, hogy milyen hatással van a kártérítés mértékét befolyásoló előreláthatósági szabály a biztosítható károkra, valamint megvizsgáltuk azt is, hogy milyen következménye van a biztosított szándékos vagy súlyosan gondatlan magatartásának a biztosítási szerződésre.

Megvizsgáltuk az egyes szerződésszegő magatartások miatt felmerülő kártérítési kötelezettség biztosíthatóságának kérdéskörét. Arra a következtetésre jutottunk, hogy a tapadó károk, amelyek a szerződési érdek kielégítését szolgálják nem vonhatóak a biztosítási fedezetbe, míg a következményi károk, amelyek a jogosult oltalmi érdekébe tartoznak a biztosítási fedezetbe vonhatóak.

A fejezet végén – a vázolt problémák tükrében – megvizsgáltunk két felelősségbiztosítási szerződést, a vezető tisztségviselői felelősségbiztosítást és továbbá a kötelező tervezői és kivitelezői felelősségbiztosítást. Rávilágítottunk e két biztosítási termékkel kapcsolatos problémákra, amelyeket elméleti és gyakorlati síkon is vázoltunk és igyekeztünk valamennyi vitás kérdésben állást foglalni és javaslatot tenni azok megoldására.

Az értekezés negyedik – másik fő fejezetnek tekintett – részében a sérelemdíj jogintézménye került górcső alá. Ennek keretében a sérelemdíj szabályainak ismertetésén túl a felelősségbiztosítási fedezetbe vonásának kérdésével és annak gyakorlati tapasztalataival foglalkoztunk. Megállapításra került, hogy a

gyakorlatban – annak ellenére, hogy a személyiségi jogok színes és széles tárháza akár lehetővé is tenné – nem jellemző a sérelemdíj iránti igény szerződésszegéssel összefüggésben történő előterjesztése, hanem sokkal inkább az élethez-, az egészséghez- és a testi épséghez való jog szerződésen kívüli magatartással történő sérelme jelenik meg a bírósági és a biztosítási gyakorlatban. A sérelemdíj felelősségbiztosítási fedezetbe vonásával összefüggésben elsődleges kérdésként merül fel, hogy a felelősségbiztosítási szerződés fedezetét csak a – témánk szempontjából a szerződésszegéssel okozott – kár megtérítésére terjesszék ki, tehát abból kizárják a sérelemdíj iránti igény kockázatát. Álláspontunk szerint a szerződési szabadság elvéből eredően, illetve a felelősségbiztosítási szerződés definíciójának a biztosítási szerződés fogalmának tükrében történő vizsgálatából is arra következtethetünk, hogy nincs akadálya annak, hogy a felek a Ptk.-ban foglalt felelősségbiztosítási fogalom tartalmával ellentétesen határozzák meg a fedezet körébe tartozó kockázatokat, így kizárják a sérelemdíj iránti igényt vagy esetleg csak arra terjesszék ki.

Kerestük a választ arra is, hogy vajon a sérelemdíj – számos bírósági döntésben hangsúlyozott – pönális funkciója akadályozza-e a felelősségbiztosítási fedezetbe vonást, tekintettel azon általános elvre, hogy a felelősségbiztosítás nem mentesítheti a kockázatot viselő felet egy büntető jellegű szankció viselése alól. Tekintettel arra, hogy a sérelemdíj elsődleges funkciójának a kompenzációt tekintettjük, álláspontunk szerint a felelősségbiztosítási fedezetbe vonásnak nincs akadálya, de fontosnak tartjuk hangsúlyozni, hogy a felelősségbiztosítási szerződésnek olyan garanciális rendelkezéseket kell tartalmaznia, amelyek magasabb szintű prevenciót eredményeznek, mint a sérelemdíj pönális funkciójában rejlő speciális prevenció.

A doktori értekezés utolsó – nemzetközi kitekintést tartalmazó – részében három témakör került kifejtésre. Ismertetésre került egyrészt a biztosítási jog európai szintű egységesítése érdekében megalkotott PEICL

felelősségbiztosításra vonatkozó rendelkezéseit, amelynek során a PEICL rendelkezéseit összehasonlítottuk a Ptk.-ban foglalt rendelkezésekkel. Alapvetően arra a következtetésre jutottunk, hogy a felelősségbiztosításra vonatkozó magánjogi rendelkezések egységesítése lehetetlen vállalkozás, tekintettel arra, hogy az csak abban az esetben valósul(hat)na meg, ha a felelősségre vonatkozó szabályokat is a homogenitás jellemezné, ennek azonban nem látjuk esélyét.

A dolgozat e fejezetében alapvetően azonos szempontok szerint bemutatásra kerültek a cseh és a szlovák magánjog által a felelősségbiztosítási szerződés tekintetében meghatározott főbb szabályok, az egyes jogrendszerek közötti hasonlóságok és eltérések, s ezek tükrében tettünk javaslatot a magyar jogban hasznosítható, adekvát módon átvehető rendelkezésekre. Az elméleti fejtegetés gyakorlati példával történő megvilágítása céljából e két ország biztosítási gyakorlatában alkalmazott tervezői és kivitelezői felelősségbiztosítást vizsgáltuk meg, hasonlítottuk össze a magyar biztosítási gyakorlattal és vontuk le következtetéseinket, javaslatainkat.

Idegen nyelvű összefoglaló

The aim of the dissertation was to examine the issues of insurability of the risk arising from breach of contract in the light of the change in the contractual liability rules of the Hungarian Civil Code, in particular the inclusion of damage and damages caused by breach of contract in insurance coverage. In this context, we examined issues arising with insurability of damages and restitution as a risk of breach of contract both in theory and in practice. The most important question emphasised by the two main chapters of the dissertation is the effect of the separation of delictual and contractual liability and the stricter liability rules established for the latter on the insurability of these risks.

In the first part of the dissertation, during the historical examination, the ancient - rudimentary, but satisfying the economic needs of the age - risk management methods were described, which can be considered as a precursor of insurance. In the course of the historical study, we have outlined the most important cornerstones of the development of universal law in Europe. Based on this, we described the process of the formation and development of the legal institution of non-life insurance, including liability insurance, in Hungarian law. In this respect, it can be stated that in the course of both universal and Hungarian legal development, the inclusion of non-contractual liability in liability insurance has been accepted. The main outcome of the concerns regarding the inclusion of the breach of contract in liability insurance was that the breach of the voluntary obligations of the contractors was not considered insurable. However, as the law has evolved, this view has changed and theory and practice have only become more open to ensure the risk of breach of contract.

The second part of the dissertation describes the current rules of liability insurance, during which the analysis of the norms contained in the Civil Code – in addition to the primary examination of the concept of liability insurance –

not directly, but according to specific aspects of the liability insurance (like functions, its place in the legal system, etc.).

In the third part of the dissertation, considered as one of the main chapters, we examined the conditions for including breach of contract, especially the damage caused by breach of contract, as insurance coverage, as well as certain limits of insurability in the light of theory and practice, especially insurance practice. We explained the effect of the foreseeability rule on the amount of indemnity on insurable damages, as well as the consequences of the insured's intentional or grossly negligent conduct on the insurance contract.

Finally, we examined the question of the insurability of an obligation to pay compensation for breaches of contract by the different conducts. We have concluded that adhesive damages that serve to satisfy a contractual interest are not eligible for insurance coverage, while consequential damages that are in the interest of the obligee could be covered by insurance.

At the end of the chapter, in the light of the problems outlined, we examined two liability insurance contracts, the directors and officer's liability insurance contract and the mandatory liability insurance of designer's and constructor's. We have highlighted the problems associated with these two insurance products, which we have outlined on both a theoretical and practical level, and have sought to take a position on all disputes and propose solutions.

In the fourth part of the dissertation, considered as another main chapter, the restitution as a new legal institution in Hungarian civil law, was examined. In this context, in addition to the description of the rules of restitution, we dealt with the issue of liability coverage and its practical experience. It was found that, in practice, although a colourful and wide range of personal rights would even allow it, it is not typical to claim damages in breach of contract, but rather non-contractual conduct appears in court and insurance practice related to the right to life, health and physical integrity. The primary question is whether the risk of restitution can be excluded from the coverage of the liability insurance

contract. In our opinion, because of the principle of freedom of contract and examining the definition of a liability insurance contract in the light of the concept of an insurance contract, there is no obstacle to the parties defining the risks covered by the Civil Code, so the claim of restitution can be excluded or possibly only extended to it.

We also sought to answer the question of whether the punitive function of restitution, as emphasized in several court decisions, precludes liability insurance coverage. It is important to examine this because the general principle of liability insurance is that it cannot exempt the party bearing the risk from a criminal sanction. We have considered that the primary function of the restitution is compensation, so we think that there is not an obstacle to cover it with liability insurance coverage. But it is also important to emphasize that the liability insurance contract must contain guarantee provisions that result in a higher level of prevention than special prevention.

In the last part of the doctoral dissertation, which contains an international perspective, three topics were explained. On the one hand, the provisions of PEICL, created to unify insurance law at the European level, were described, during which we compared the provisions of PEICL on liability insurance with the provisions of the Hungarian Civil Code. We have concluded that the unification of private law provisions on liability insurance is an impossible undertaking, given that it could only take place if the rules on contractual and delictual liability would be standardized, but we do not see a chance for that.

In this chapter of the dissertation, the main rules defined by Czech and Slovak private law regarding the liability insurance contract were presented according to the same aspects. We compared the provisions of both countries with Hungarian law, during which, in addition to highlighting the different provisions, we made proposals for provisions that can be utilized in Hungarian law and can be adequately transposed. In order to shed light on the theoretical explanation with a practical example, we examined the designer's and constructor's liability insurance used in the insurance practice of these two

countries, compared it with the Hungarian insurance practice and drew our conclusions and suggestions.

Irodalomjegyzék

Magyar nyelvű szakirodalom

1. ALMÁSI Antal: *A tilos cselekmények a magánjogban*. Grill Kiadó, Budapest, 1907.
2. ASZTALOS László: *A polgári jogi szankció*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1966.
3. AUER Katalin: A biztosításra vonatkozó rendelkezések, In: Auer – Kováts – Vincze – Zavodnyik (szerk.): *Önügyvéd. Biztosítási kézikönyv*, NOVORG Kiadó, Budapest, 1995.
4. APÁTHY István: *Kereskedelmi jog a magyar kereskedelmi törvény alapján tekintettel a nevezetesebb európai törvényekre*, Eggenberger Kiadó, Budapest, 1876. V-VI.
5. BACK István: A biztosításügy fejlődése és jelenlegi állása külföldön. In: Barcza – Csabay – Ormai – Váradi (szerk.): *A biztosítás elmélete és gyakorlata*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1960.
6. BANYÁR József – TURI Petra: A biztosítási fogyasztói szemlélet evolúciója Magyarországon. *Pénzügyi Szemle*, 2019/2. szám, pp. 191–209.
7. BARTA Judit: Felelősségbiztosítás – Szakmai felelősségbiztosítás, különös tekintettel a tervezői felelősségbiztosításra. In: Barta Judit (szerk.): *Biztosítás több szem-szögéből. Ünnepi kötet Újváriné dr. Antal Edit c. egyetemi docens 65. születésnapja tiszteletére*. Miskolc–Budapest, Patrocinium Kiadó, 2019, pp. 209–221.
8. BARTA Judit: A szerződészegéssel okozott kárért fennálló felelősség. In: Barzó–Papp (szerk.): *Civilisztika II. Dologi jog – Felelősségtan*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2019, pp. 415–420.
9. BARTA Judit: A vezető tisztségviselők felelősségbiztosítása. In: Barta – Barzó – Csák (szerk.): *Magyarázat a kártérítési jogról*. Wolters Kluwer, Budapest, 2018, pp. 224–228.
10. BARTA Judit: A gazdasági társaság vezető tisztségviselőjének felelősségi rendszere és a vezetői felelősségbiztosítás. In: Homicskó – Szuchy (szerk.):

Studia in honorem Péter Miskolczi-Bodnár: 60. Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2017, pp. 25–37.

11. BARTA Judit – UJVÁRINÉ Antal Edit: A kárfelelősségi szabályok sajátosságai a biztosítási jogviszonyban. In: Barta – Barzó – Csák (szerk.): *Magyarázat a kártérítési jogról.* Wolters Kluwer, Budapest, 2018, pp. 218–228.
12. BARTA Judit – UJVÁRINÉ Antal Edit: A „Janus-arcú” gazdasági társasági vezető tisztségviselői jogviszony (egyes jogi kérdések). *Gazdaság és jog,* 2016/4. szám, pp. 3–9.
13. BARZÓ Tímea: A sérelemdíjról a jogtudós alkotmánybíró, bíró és polihisztor szemüvegén át. In: Landi – Koltay – Menyhárd (szerk.): *Lábady Tamás emlékkönyv.* Wolters Kluwer, Budapest, 2019, pp. 133–147.
14. BARZÓ Tímea: A nem vagyoni sérelem szankcionálásának fejlődési tendenciái. In: Gellén K. – Görög M. (szerk.): *Lege Et Fide Ünnepi tanulmányok Szabó Imre 65. születésnapjára,* Iurisperitus Kiadó, Szeged, 2016, pp. 38–49.
15. BARZÓ Tímea: A személyiségi jogok. In: Prof. Dr. Bíró György (szerk.). *Új magyar polgári jog tankönyv, (I-VIII.) Általános Tanok és Személyek Joga.* Novotni Alapítvány a Magánjog Fejlesztéséért, Miskolc, 2013, pp. 234–311.
16. BATA Zoltán: A kizárás jogszerűsége kötelező szakmai felelősségbiztosítási szerződésben. *Kártérítési és Biztosítási Jog,* 2021/1. szám, elektronikus folyóirat. Lásd: <https://kbj.hu/a-kizaras-jogszerusege-kotelezo-szakmai-felelossegbiztositasi-szerzodesben/> (megtekintve: 2021. 04. 02.).
17. BAUER Árpád: *A biztosítás elmélete és gyakorlata.* Révai Kiadó, Budapest, 1941.
18. Bárd Károly: Kártérítési felelősség és biztosítás (vázlat). *Collega,* 1998/4. szám, 7–9.
19. BÁRD Károly: A biztosítási jogviszony néhány aktuális kérdése. In: *Biztosítási Szemle* 1993/9. szám, pp. 5–11.

20. BÁRDOS Péter: Elutasított sérelemdíj igények (I.). *Kártérítési és Biztosítási Jog*, 2021/2. szám.
21. BECK Hugó: Észrevételek a magyar kereskedelmi törvénykönyv tervezetének a biztosítási ügyletet tárgyzó részére. *Jogtudományi Közlöny*, 1873/52. szám, pp. 420–421.
22. BECK Hugó: A biztosítási intézmény államosítása. *Kereskedelmi jog*, 1917/23–24. szám, pp. 225–226.
23. BECK Salamon: Nem vagyunk jogviszonyban. *Jogtudományi Közlöny*, 1966/1–2. szám, pp. 12–16.
24. BECK Salamon: *A többszemélyes magánjogi helyzet*. Szeged Városi Nyomda és Könyvkiadó, Szeged, 1935.
25. BERNSTEIN, Peter L.: *Szembeszállni az istenekkel. A kockázatvállalás különös története*. Panem Kiadó, Budapest, 1998.
26. BÍRÓ György – POMEISL András: A szerződés megerősítése és módosítása. In: Wellmann György (szerk.): *Az új Ptk. magyarázata V/VI.: Kötelmi jog, első és második rész*. HVG-Orac, Budapest, pp. 473–492.
27. BÍRÓ György: *Szerződési alaptípusok*. Novotni Kiadó, Miskolc, 2003.
28. BÍRÓ György: *A kötelmi jog és a szerződés tan közös szabályai*. Novotni Alapítvány, Miskolc, 1997.
29. BOGNÁR Tibor: A Ptk. előreláthatósági klauzulája a kontraktuális szerződésszegés esetén és kapcsolata az adekvát kauzalitás elméletével. In: Pogácsás – Szilágyi – Láncoz – Kovács (szerk.): *De Lege Ferenda. Válogatott tanulmányok joghallgatók tollából*. Pázmány Press, Budapest, 2016, pp. 117–134.
30. BORGULYA István: A nem vagyoni kárpótlás összegének becslése. *Biztosítási Szemle*, 1991/1. szám, pp. 37–44.
31. BOYTHA György: A személyiségi jogok megsértésének vagyoni szankcionálása. *Polgári Jogi Kodifikáció*, 2003/1. szám, pp. 3–6.
32. CSABAY Dezső: A biztosítás általános elméleti alapjai. In: Barcza – Csabay – Ormai – Váradi (szerk.): *A biztosítás elmélete és gyakorlata*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1960.

33. CSONGRÁDI – SCHOPF Endre: *A biztosítás és a bírói gyakorlat*, Pátria Kiadó, Budapest, 1913.
34. CSÖNDES Mónika: A Ptk. vagy az Mt. alapján kell megítélni a vezető tisztségviselő kártérítési felelősségét, ha a tisztségét munkaviszonyban látja el? *Magyar jog*, 2017/5. szám, pp. 271–280.
35. CSÖNDES Mónika: A Ptk. 6:143. § (2) bekezdésébe foglalt előreláthatósági korlát szabályának tényállási elemeiről. *Polgári jog*, 2017/2. szám, online folyóirat, lásd: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1700201.POJ&searchUrl=/gyorskereso%3Fpagenum%3D41>, (2021. február 25.).
36. CSÖNDES Mónika: Szerződésszegési kárfelelősségi jogunk előreláthatósági korlátjáról. *Céghírnök*, 2015/10. szám, pp. 6–10.
37. CSÖNDES Mónika: A szerződésszegési jog előreláthatósági korlátjának joggazdasági modellje és annak jogi kritikája. *Állam- és Jogtudomány*, 2014/1. szám, pp. 3–35.
38. CSÖNDES Mónika: Az előreláthatósági szabály mint a szerződésszegéssel okozott károk megtérítésének korlátja – hatékony és /vagy igazságos? *Pázmány Law Working Papers*, 2012/24. szám, pp. 1–32.
39. CZÚCZ Ottó: A veszélyközösségi modell és a versengő biztosítók tömeges biztosításai. *Acta Universitatis Szegediensis De Attila József Nominatae Acta Iuridica et Politica*, Szeged, 1993, pp. 97–106.
40. EDVI-ILLÉS István: *A szavatossági biztosítás jogterülete*. Grill Kiadó, Budapest, 1942.
41. EÖRSI Gyula: *Kötelmi jog. Általános rész*. Tankönyvkiadó, Budapest, 1983.
42. ERDŐS Mihály – DÉNES Beatrix – DOBNER András – NAGY Koppány – SOMOGYVÁRI Sándorné – SZEBELÉDI Ferenc – VÍZI Tamás: A biztosításfelügyelet változásai az Európai Unióhoz való csatlakozás tükrében. *Biztosítás és kockázat*, 2014/1. szám, pp. 165–188.

43. FAZAKAS Zoltán: A szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség. In: Barta – Barzó – Csák (szerk.): *Magyarázat a kártérítési jogról*. Wolters Kluwer, Budapest, 2018, pp. 165–188.
44. FAZAKAS Zoltán József: A felügyelőbizottság, könyvvizsgáló kárfelelőssége. In: In: Barta – Barzó – Csák (szerk.): *Magyarázat a kártérítési jogról*. Wolters Kluwer, Budapest, 2018, pp. 308–315.
45. FAZAKAS Zoltán József: A fuvarozási szerződés változásai az új Polgári Törvénykönyv tükrében. *Iustum Aequum Salutare Jogtudományi folyóirat*, 2013/1. szám, pp. 181–193.
46. FEHÉRVÁRY Jenő: *Magyar Kereskedelmi jog rendszere*. Budapest, Grill Kiadó, 1944.
47. FÉZER Tamás: Megőrizve megszüntetni! A sérelemdíj bevezetésének korai tapasztalatai. In: Gárdos-Orosz – Menyhárd (szerk.): *Az új Polgári Törvénykönyv első öt éve*. Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet, Budapest, 2019, pp. 125–131.
48. FÉZER Tamás: *A bagatell igények kiszűrése a személyiségi jogi perekben*, lásd: <http://jogaszvilag.hu/rovatok/szakma/a-bagatell-igenyek-kiszurese-a-szemelyisegi-jogi-perekben>, (2020. május 24.).
49. FÉZER Tamás: *A nem vagyoni (erkölcsi) sérelmek megítélése a polgári jogban*. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2011.
50. FÉZER Tamás: *Az erkölcsi károk megtérítése de lege lata és de lege ferenda*. PhD értekezés, Miskolc, 2008.
51. FODOR Armin: A felelősségbiztosítás (Szavatossági biztosítás), Irta: dr. Túry Sándor Kornél (recenzió). *Jogtudományi Közlöny*, 1923/14. szám, pp. pp. 109–110.
52. FODOR Dániel Roland: A tervezői és a kivitelezői felelősségbiztosítás hazai szabályozása. *Biztosítási és Kártérítési Jog*, 2020/1. szám, online folyóirat. Lásd: <https://kbj.hu/a-tervezoi-es-a-kivitelezoi-felelossegbiztositas-hazai-szabalyozasa/> (2021. 04. 08.).
53. FÖLDI András: A biztosítási szerződés előképe a római jogban. *Jogtudományi Közlöny*, 1990/6. szám, pp. 215–222.

54. FÖLDI András – HAMZA Gábor: *A római jog története és intézményei*, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1996.
55. FRIEDMANN Bernát: Biztosítási jog. *Jogtudományi Közlöny*, 1869/34. szám, pp. 230.
56. FRIEDMANN Bernát: Biztosítási jogeset. *Jogtudományi Közlöny*, 1869/2. szám, pp. 13–14.
57. FUGLINSZKY Ádám: Az előreláthatósági klauzula értelmezésének újabb dilemmái. *Gazdaság és Jog*, 2019/7–8. szám, pp. 1–7.
58. FUGLINSZKY Ádám: *Felelősség szerződésszegéssel okozott károkért (6:142. - 6:147. §§)*. In: Wellmann György (szerk.): *Az új Ptk. magyarázata V/VI.: Kötelmi jog, első és második rész*. HVG-Orac, Budapest, 2018, pp. 305–327.
59. FUGLINSZKY Ádám: *Kártérítési jog*. HVG-Orac, Budapest, 2015.
60. FUGLINSZKY Ádám: A szerződés általános szabályai – A szerződésszegés. In: Wellmann György (szerk.): *Polgári Jog, Kötelmi jog Első és Második Rész, Az új Ptk. magyarázata V/VI*. HVG- Orac Lap-és Könyvkiadó, Budapest, 2013,
61. FUGLINSZKY Ádám: Az előreláthatósági klauzula egyes kérdései, avagy kinek, mikor és mit kell előrelátnia. *Magyar jog*, 2011/7. szám, pp. 412–425.
62. FÜRST László: *A magánjog szerkezete*. Grill, Budapest, 1934.
63. GÁRDOS István: A vagyontárgy és a vagyon fogalma a Ptk.-ban. *Gazdaság és Jog*, 2018/11. szám, pp. 3–10.
64. GÁRDOS István: Biztosítéki szerződések. In: Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz*. Budapest, Wolters Kluwer, 2014, pp. 2058–2099.
65. GÁRDOS Péter: Az európai jog alapelvei – új állomás az európai magánjogi jogegységesítés folyamatában? *Polgári Jogi Kodifikáció*, 2007/3. szám, pp. 41–42.
66. GÁRDOS Péter: Tartozásátvállalás, mint nováció. *Polgári Jogi Kodifikáció*, 2005/1. szám, pp. 3–18.

67. GILYÉN Ágnes: Közlekedésbiztonság: több közúti baleset, kevesebb halálos áldozat, *Biztosítás és kockázat*, 2017/1. szám, pp. 6–11.
68. GILYÉN Ágnes: A biztosítási monopóliumtól a sokszereplős versenypiacig. *Biztosítás és Kockázat*, 2014/1. szám, pp. 4–9.
69. GOLD Simon: A biztosítási intézmény államosítása. *Kereskedelmi jog*, 1917/23–24. szám, pp. 226–228.
70. GÖRÖG Márta: A nem vagyoni kártérítés összege. In: Szabó Imre – Tóth Károly (szerk.): *Tanulmányok Dr. Besenyei Lajos egyetemi tanár 70. születésnapjára*. Szegedi Tudományegyetem ÁJK, Szeged, 2007, pp. 203–215.
71. GRECSÁK Károly: A biztosítási joggyakorlat 1916-ban. *Kereskedelmi jog*, 1917/1-2. szám, pp. 2–4.
72. GRÓH István: *A biztosítási szerződés és a biztosítási kockázatviselés kezdete és vége*. Budapest, Magyar Biztosítástudományi Társulat, 1940.
73. GRÓH István: *A biztosítási jog kézikönyve*, Grill Kiadó, Budapest, 1932.
74. GROSSCHMID Béni: *Fejezetek kötelmi jogunk köréből. I–II. köt.* Athenaeum, Budapest, 1897–1899.
75. GROSSCHMID Béni: *Magánjogi előadások. Jogszálytan*. Athenaeum, Budapest, 1905.
76. GROSSCHMID Béni: *Fejezetek kötelmi jogunk köréből. I–III. köt. Jubileumi kiadás*, Grill Kiadó, Budapest, 1932–1933.
77. HALUSTYIK Anna: Bank és pénzügyi jog: sokarcú szabályozó állam, In: Bodzási Balázs (szerk.): *Ünnepi tanulmányok Balázsházy Mária tiszteletére*. Budapesti Corvinus Egyetem Gazdasági Jogi Intézet, Budapest, 2010, pp. 156–178.
78. HAMZA Gábor: *Történeti áttekintés a magyar magánjog (polgári jog) kodifikációjáról*. lásd: http://www.vmtt.org.rs/mtn2013/024_032_Hamza_A.pdf, (megtekintve: 2021. 01. 30.).
79. HEVESI Illés: A biztosított vétkessége. *Kereskedelmi jog*, 1917/19–20. szám, pp. 191–195.

80. HOMOKI – NAGY Mária: A polgári kori magánjog kialakulása. In: Máthé Gábor (szerk.): *A magyar jog fejlődésének fél évezrede*. Nemzeti Közszerológati Egyetem, Nemzeti Közszerológati és Tankönyv Kiadó Zrt., Budapest, 2014.
81. HORVÁTH Mihály: *Az ipar és kereskedelem története Magyarországon, a három utolsó század alatt*. M.Kir.Egy.Ny., Buda, 1840.
82. KELEMEN László: A szerződésen alapuló kötelelem. Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem Barátainak Egyesülete, Szeged, 1941.
83. KEMENES István: A kontraktuális kártérítés egyes kérdései. *Magyar jog*, 2017/1. szám, pp. 1–10.
84. KEMENES István: Hibás teljesítés. In: Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz*. 2. kötet. Wolters Kluwer, Budapest, 2014. pp. 1566–1618.
85. KEMENES István: A szerződés megerősítése és módosítása. In: Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz*. 2. kötet. Wolters Kluwer, Budapest, 2014. pp. 1625–1641.
86. KEMENES István: A szerződésszegés szabályozása az új polgári törvénykönyvben. *Jogtudományi Közöny*, 2014/5. szám, pp. 213–223.
87. KESERŐ Barna Arnold: A munkaviszonyban álló vezető tisztségviselő felelősségének elméleti és gyakorlati kérdései. *Magyar jog*, 2016/9. szám, 530–534.
88. KISS Ferenc Kálmán: A biztosítási szerződések. In: Csehi Zoltán (főszerk.), Bodzási – Tőkey (szerk.): *2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről kommentárja*. Magyar Közöny Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2021, pp. 2115–2209.
89. KMOŠKÓ Mihály (ford.): *Hamurabi törvényei*, Erdélyi Múzeum – Egyesület Jog- és Társadalomtudományi Szakosztálya, Kolozsvár, 1911. lásd: <http://mek.niif.hu/07200/07287/07287.pdf>, (megtekintve 2021. 03. 30.).
90. KOLOSVÁRY Bálint: *A magyar magánjog tankönyve II. kötet*, Grill Kiadó, Budapest, 1911.

91. KÖNIG Endre: A szavatossági biztosítás jogi természete. *Kereskedelmi jog*, 1931/10. szám, pp. 168–169.
92. KUNCZ Ödön: *A magyar kereskedelmi- és váltójog vázlatja*. Grill Kiadó, Budapest, 1922.
93. KUNCZ Ödön: Az állam és a biztosítás. *Kereskedelmi jog*, 1917/21–22. szám, pp. 205–209.
94. LÁBADY Tamás: A biztosítási szerződési jog reformjának koncepciója. In: Landy – Koltay (szerk.): *Megtartott szó. Válogatott jogi tanulmányok*. Wolters Kluwer, Budapest, 2018, pp. 405–410.
95. LÁBADY Tamás: Bevezető gondolatok a biztosításjog kodifikációjához. In: Landy – Koltay (szerk.): *Megtartott szó. Válogatott jogi tanulmányok*. Wolters Kluwer, Budapest, 2018, pp. 411–436.
96. LÁBADY Tamás: A deliktuális felelősség fontosabb változásai az új Ptk.-ban. *Jogtudományi Közlöny*, 2014/4. szám, pp. 169–179.
97. LÁBADY Tamás: Felelősség a szerződésen kívül okozott károkért és a biztosítási szerződés az új Polgári Törvénykönyvben: vitaindító tézisek *Polgári Jogi Kodifikáció*, 2001/4–5 szám, pp. 40–53.
98. LÁBADY Tamás: A szakmai felelősség néhány kritikus pontja. *Biztosítási Szemle*, 2001/1. szám, pp. 11–15.
99. LÁBADY Tamás: A kezesi biztosításról és a „közjogi felelősség” biztosíthatóságáról. *Biztosítási Szemle*, 1996/11-12. szám, pp. 4–15.
100. LÁBADY Tamás: A nem vagyoni kártérítés a 18. és 19. század német jogában. II. rész. *Biztosítási Szemle*, 1994/2. szám, pp. 34–43.
101. LÁBADY Tamás: A nem vagyoni kártérítés a 18. és 19. század német jogában. I. rész. *Biztosítási Szemle*, 1994/1. szám, pp. 14–22.
102. LÁBADY Tamás: A nem vagyoni kártérítés újabb bírói gyakorlata. ELTE Jogi Továbbképző Intézet, Budapest, 1992.
103. LÁBADY Tamás: A nem vagyoni kártérítés funkcióiról. *Biztosítási szemle*, 1991/11-12. szám, pp. 4-16.
104. LÁBADY Tamás: Fejezetek a felelősségbiztosítás köréből. Szikra Nyomda, Pécs, 1989.

105. LÁBADY Tamás: A nem vagyoni kártérítés biztosítási fedezete. *Biztosítási Szemle*, 1988/1-2. szám, pp. 19-25.
106. LÁBADY Tamás: A szerződésszegési kockázatok biztosíthatóságáról. II. rész. *Biztosítási Szemle*, 1984/2-3. szám, pp. 33-43.
107. LÁBADY Tamás: A szerződésszegési kockázatok biztosíthatóságáról. *Biztosítási Szemle*, 1984/1. szám, pp. 13-16.
108. LÁSZLÓ Petra: Felelősségbiztosítás a közjegyzői és az ügyvédi hivatásban. *Kártérítési és Biztosítási Jog*, 2020/2. szám, elektronikus folyóirat. Lásd: <https://kbj.hu/felelossegbiztositas-a-kozjegyzoi-es-az-ugyvedi-hivatasban/> (megtekintve: 2021. 04. 02.).
109. LESZKOVEN László: A szerződés megerősítése és módosítása. In: Csehi Zoltán (főszerk.), Bodzási – Tőkey (szerk.): *2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről kommentárja*. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2021, pp. 1647–1659.
110. LESZKOVEN László: Érdekérzékenység és szerződésszegés. *Polgári Jog*, 2018/9. szám, online folyóirat. Lásd: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1800902.POJ&searchUrl=/gyorskereso%3Fpagenum%3D41> (megtekintve: 2021. 04. 02.).
111. LESZKOVEN László: Gondolatok a felelősségtan köréből. *Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica et Politica*, Tomus XXXV., 2017, pp. 338–352.
112. LESZKOVEN László: szolgáltatás és annak teljesítése: a tartalom és szerződésszegés kapcsolata. *Polgári Jog*, 2016/10. szám, online folyóirat. Lásd: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1601001.poj> (megtekintve: 2021. 04. 02.).
113. LESZKOVEN László: *Szerződésszegés a polgári jogban*. Wolters Kluwer, Budapest, 2016.
114. LESZKOVEN László: *A kezességi szerződés*. HATRA MAG, Miskolc, 2009.

115. MAGYAR BIZTOSÍTÓK SZÖVETSÉGE: *Magyar Biztosítók évkönyve 2021*. Budapest. Lásd: <https://mabisz.hu/wp-content/uploads/evkonyv/mabisz-evkonyv-2021-V6j4-HU.pdf>, letöltve: 2021.12. 19.
116. MAGYAR BIZTOSÍTÓK SZÖVETSÉGE: *Magyar Biztosítók Évkönyve 2020*. Budapest, Lásd: <https://mabisz.hu/wp-content/uploads/2018/09/mabisz-e%CC%81vko%CC%88nyv-2020-v2j2-HU.pdf>, letöltve: 2022.01.23.
117. MAGYAR BIZTOSÍTÓK SZÖVETSÉGE: *Magyar Biztosítók Évkönyve 2019*. Budapest, Lásd: <https://mabisz.hu/wp-content/uploads/2018/09/mabisz-%C3%A9vk%C3%B6nyv-2019-v10-2-HU.pdf>, letöltve: 2022.01.23.
118. MAGYAR BIZTOSÍTÓK SZÖVETSÉGE: *Magyar Biztosítók Évkönyve 2013*. Budapest, Lásd: <https://mabisz.hu/wp-content/uploads/2018/08/evkonyv-2016-magyar.pdf>, letöltve: 2021.01.30.
119. MAGYAR BIZTOSÍTÓK SZÖVETSÉGE: *Magyar Biztosítók Évkönyve 2013*. Budapest, Lásd: <https://mabisz.hu/wp-content/uploads/2018/08/evkonyv-2013-magyar.pdf>, letöltve: 2021.01.30.
120. MAJOROS Tünde: A vezető tisztségviselő wrongfult trading felelőssége a Cégtörvényben. In: Barta – Barzó – Csák (szerk.): *Magyarázat a kártérítési jogról*. Wolters Kluwer, Budapest, 2018, pp. 291–208.
121. MAJOROS Tünde – CERTICKY Mária: A D&O biztosítás: A vezető tisztségviselő felelősségének biztosíthatósága. *Biztosítás és kockázat*, 2018/1. szám, Budapest – Miskolc, 2018, pp. 30–41.
122. MATOVICS Rúben: A járulékoság elemei a felelősségbiztosításban. *Kártérítési és Biztosítási Jog*, 2020/1. szám, pp. 1–10.
123. MÁDL Ferenc: A deliktuális felelősség. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1964.
124. MEDGYES Simon: Az állam és a biztosítás. *Kereskedelmi jog*, 1918/1–2. szám, pp. 10–13.
125. MENYHÁRD Attila: Biztosítás és polgári jogi felelősség. In: Landi – Koltay – Menyhárd (szerk.): *Lábady Tamás emlékkönyv*. Wolters Kluwer, Budapest, 2019, pp. 291–306.

126. MILASSIN László – GLAVANITS Judit: A hitelszerződés biztosítékai, tekintettel az új Polgári Törvénykönyv tervezetére. *Jog, Állam, Politika*, 2012/4. szám, pp. 123–137.
127. MISKOLCZI BODNÁR Péter: A kártérítési felelősség egyes közös szabályainak mögöttes szabályként való alkalmazhatósága. *Jogtudományi Közöny*, 2019/6. szám, pp. 241–250.
128. MISKOLCZI BODNÁR Péter: A jogi felelősség és a polgári jogi felelősség alapkérdései, a Ptk. kártérítési szabályainak rendszere, a deliktuális és a kontraktuális felelősség szétválása. In: Barta – Barzó – Csák (szerk.): *Magyarázat a kártérítési jogról*. Wolters Kluwer, Budapest, 2018, pp. 21–42.
129. MISKOLCZI-BODNÁR Péter: Szerződésszegés és biztosítás I. Kontraktuális és deliktuális károk megkülönböztetése a felelősségbiztosításban. *Biztosítási Szemle*, 1988/10. szám, pp. 5–13.
130. MISKOLCZI-BODNÁR Péter: Szerződésszegés és biztosítás II. A felelősségbiztosítás kiterjesztése a szerződésszegéssel okozott károkra. *Biztosítási Szemle*, 1988/11. szám, pp. 3–10.
131. MISKOLCZI-BODNÁR Péter: Szerződésszegés és biztosítás III. A felelősségbiztosítással fedezhető károk köre. *Biztosítási Szemle*, 1988/12. szám, pp. 7–18.
132. MISKOVICS Mariann: Christoph Krampe: A római jog a nyílt tengeren – A jók és az igazságosok művészete (recenzió). *Jog, Állam, Politika*, 2013/3. szám, pp. 157–165.
133. MOLNÁR Ambrus: A sérelemdíj elméleti és gyakorlati kérdései. *Kúriai Döntések*, 2013/7. szám, pp. 744–748.
134. MUZSAY Géza: 150 éve alapították az Első Magyar Általános Biztosító Társaságot. *Biztosítási Szemle*, 2007/8. szám, 3–25.
135. NAGY Ferenc: *A magyar kereskedelmi jog kézikönyve*. Athenaeum Kiadó, Budapest, 1893.
136. NAGY Péter – MICSKI Judit: *A szakmai felelősségbiztosítások piacának sajátosságai Magyarországon*. Infrapont Kft., Budapest, 2012.

137. NOCHTA Tibor: Sérelemdíj és kártérítés a személyiségi jogok szerződésszegéssel történő megsértéséért. *Forum: Acta Juridica et Politica*, 2021/3. szám, pp. 293–301.
138. NOCHTA Tibor: A magyar biztosítási jog fejlődése az Európai Unióhoz történő csatlakozást követően. In: Miskolczi Bodnár Péter (szerk.): *Az Európai Unióhoz történő csatlakozásunkat követő hazai és európai jogfejlődés*. Wolters Kluwer, Budapest, 2020. pp. 357–382.
139. NOCHTA Tibor: A szerződésszegés általános jogkövetkezményeiről. In: Pusztahelyi Réka (szerk.): *Miskolci konferenciák 2016–2018. A Polgári Jogot Oktatók XXII. és XXIV. Országos Találkozásának válogatott tanulmányai*. Novotni Alapítvány, Miskolc, 2018. pp. 97–121.
140. NOVOTNI Zoltán: *A biztosítási szerződések joga*. ELTE Jogi Továbbképző Intézet, Budapest, 1993.
141. NOVOTNI Zoltán: A kötelező gépjármű-felelősségbiztosításról. *Jogtudományi Közlöny*, 1992/1. szám, pp. 15–19.
142. NOVOTNI Zoltán: Új tapasztalatok a vállalkozói kockázat biztosítása terén. *Biztosítási Szemle*, 1985/11–12. szám, pp. 292–298.
143. NOVOTNI Zoltán: *Új tapasztalatok a vállalkozói kockázat biztosítása terén*. A Magyar Jogász Szövetség X. Országos Munkaértekezlete. Megnyitó ülés. A magyar jogász szövetség kiadványa, 1985, pp. 567–577.
144. NOVOTNI Zoltán: A kétszemélyes relatív szerkezet szétbomlásának jelei kötelmi jogunkban. *Jogtudományi Közlöny*, 1983/11. szám, pp. 688–698.
145. NOVOTNI Zoltán: A felelősségbiztosítási jogviszony alapkérdései a magyar jogban. Kandidátusi értekezés, Miskolc, 1981.
146. NOVOTNI Zoltán: A szerződésszegés és a szerződésen kívüli károkozás elhatárolása a felelősségbiztosításoknál II. rész. *Biztosítási Szemle*, 1977/9. szám, pp. 252–260.
147. NOVOTNI Zoltán: A szerződésszegés és a szerződésen kívüli károkozás elhatárolása a felelősségbiztosításoknál I. rész. *Biztosítási Szemle*, 1977/7–8. szám, pp. 202–207.

148. PANDURICS Anett – MARKÓ Olga: A felelősségbiztosítások szerepe, jelene és jövője Magyarországon. *Biztosítás és Kockázat*, 2015/3. szám, pp. 78–93.
149. PAPP Tekla: Komplex szerződések és a biztosítási kontraktus. *Biztosítás és Kockázat*, 2018/1. szám, pp. 6–13.
150. PATAKY Tibor: *A kötelező gépjármű-felelősségbiztosítás szabályozása és továbbfejlesztésének lehetőségei*. Budapest, HVG-ORAC, 2019.
151. PETRIK Ferenc: *A személyiségi jog védelme*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1991.
152. POLECSÁK Mária: A fájdalomdíj helyzete a hazai biztosítási gyakorlatban. *Biztosítási Szemle*, 1997/Különszám, pp. 6–8.
153. PÓLYA Jakab: A biztosítási vállalatok. *Nemzetgazdasági szemle*, 1892, pp. 501–546.
154. PÓLYA Jakab: A magánbiztosítási vállalatok. *Közgazdasági szemle*, 1895/4. szám, pp. 242–255.
155. POPPER Klára: Értelmezések a Ptk. biztosítási fejezetéhez. *Biztosítási szemle*, 2004/5. szám, 26–32.
156. POPPER Klára: A biztosítási törvény és a „bírói gyakorlat”. *Gazdaság és jog*, 1997/11. szám, 10–11.
157. POPPER Klára: Közjog és a biztosítási szerződések joga a csatlakozás tükrében. *Gazdaság és jog*, 2004/1. szám, 17–22.
158. POPPER Klára: Értelmezések a Ptk. biztosítási fejezetéhez. *Gazdaság és jog*, 2002/4. szám, 15–18.
159. POPPER Klára: A biztosítási szerződések joga közjogi szempontból. *Gazdaság és jog*, 2001/9. szám, 16–20.
160. POPPER Klára: Egyedi szerződések a biztosításban. *Gazdaság és jog*, 1996/12. szám, 12–16.
161. PUSZTAHELYI Réka: Gondolatok a non-cumul szabálynak a felelősségbiztosító helytállására gyakorolt hatásáról. In: Boóc – Csehi – Homicskó – Szuchy (szerk.): *70 Studia in Honorem Ferenc Fábián*. Károli

- Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2019, pp. 397–406.
162. PUSZTAHELYI Réka: A veszélyes üzemi felelősség szabályozási környezete. Nemzeti Közszerológati Egyetem, Budapest, 2018.
163. PUSZTAHELYI Réka: Igényhalmazatok a szerződészegési jogkövetkezmények rendszerében, különös tekintettel a Ptk. 6:145. §-ára. *Pro Futuro*, 2016/2. szám, pp. 60–78.
164. PUSZTAHELYI Réka: A veszélyes üzem üzembentartója szerződészegésével okozott károkért való felelősség. In: Sági Edit (szerk.): *Decem anni in Europaea Unione III: Civilisztikai Tanulmányok*. Miskolci Egyetemi Kiadó, Miskolc, 2015, pp. 138–149.
165. SÁRKÖZY Tamás: Fordulat a magyar kártérítési jogban. *Magyar jog*, 2013/9. szám, pp. 535–542.
166. SÓLYOM László: *A polgári jogi felelősség hanyatlása*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977.
167. SÓLYOM László: A súlyos gondatlanság a biztosítási szerződésekben. *Állam- és Jogtudomány*, 1972/2. szám, pp. 330–355.
168. SZABÓ Csilla: „A sérelem bére” – új bírői gyakorlat a nem vagyoni sérelem megítélése kapcsán. *Polgári jog*, 2017/9. szám, (online folyóirat).
169. SZABÓ Krisztina: Fenus nauticum, *Debreceni Jogi Műhely OTDK különszám*, 2005. lásd: http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/otdk_kulonszam/fenus_nauticum/ (megtekintve: 2021. 01. 30.).
170. SZABÓ Szilvia: *Sérelemdíj a gyakorlatban*, 2014.11.28. napján a XIII. AIDA Budapest Biztosítási Kollokviumon elhangzott előadása, az előadás vázlatát lásd: http://www.aidahungary.org/wp-content/uploads/2014/12/Szab%C3%B3_Sz_HU.ppt; letöltve: 2015. október 22.
171. SZAMAY Ilona: Biztosítástörténelem – plakátok tükrében. *Biztosítási Szemle*, 1989/9. szám, pp. 59–60.

172. SZALAI Ákos: A szerződésszegés szándékossága. Tudatosság és ösztönzők. In: Gárdos-Orosz – Menyhárd (szerk.): *Az új Polgári Törvénykönyv első öt éve*. Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet, Budapest, 2019, pp. 195–207.
173. SZALAI Ákos: Prevenció és reparáció a kártérítési jogban – a kártérítési jog és alternatívái a két cél szolgálatában. *Állam- és Jogtudomány*, 2014/3. szám, pp. 36–59.
174. SZALMA József: *Szerződésen kívüli (deliktualis) felelősség az európai és a magyar magánjogban – különös tekintettel a magyar Ptk. újrakodifikálására*. ELTE ÁJK – Bíbor Kiadó, Budapest – Miskolc, 2008.
175. SZALMA József: Felelősség a szerződésszegésért. *Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica et Politica*, Tomus XXXIII., 2015, pp. 335–353.
176. SZÁSZ Endre: Négy évtizedre visszatekintve. *Biztosítási Szemle*, 1994/1. szám, pp. 6–13.
177. SZENDE Péter Pál: Dr. Túry Sándor Kornél: A biztosítási érdek subjectiv jellege. *Kereskedelmi jog*, 1931/5. szám, pp. 97–98.
178. SZERKESZTŐBIZOTTSÁGI javaslat: V. Könyv: Kötelmi Jog Második rész. A szerződés általános szabályai. Polgári Jogi Kodifikáció, 2007/4. szám, pp. 3–25.
179. SZLADITS Károly: *A magyar magánjog vázlatja*. Negyedik kiadás. Grill Kiadó, Budapest, 1933.
180. SZOLYKA Lilla: Könnyebb építkezés – nagyobb tervezői felelősség. Egyszerű bejelentéshez kötött építési tevékenység és a kötelező felelősségbiztosítás. *Biztosítás és Kockázat*, 2018/2. szám, pp. 40–47.
181. SZÜLE Borbála: A biztosítók kockázatdiverzifikációja. *Közgazdasági Szemle*, 2010/7–8. szám, pp. 634–651.
182. TAKÁTS Péter: A biztosítási szerződések. In: Petrik Ferenc (főszerk.): *Polgári jog I-IV. - új Ptk. - Kommentár a gyakorlat számára*. Budapest: HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2020.

183. TAKÁTS Péter: A biztosítási szerződések. In: Wellmann György (szerk.): A Ptk. magyarázata. *Polgári jog. Kötelmi jog. VI/VI.* HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2018, pp. 478–529.
184. TAMÁS Gábor: *A biztosításügy története Magyarországon – a kezdetektől 1857-ig.* SanGrey Biztosításkutató Kft., Solymár, 2013.
185. TÓTH Gergő: A szerződés megkötésének (létrejöttének) elmaradásával okozott károk. *Publicationes Universitatis Miskolcensis. Series Juridica et Politica*, Tom. 35. (2017), pp. 500–508.
186. TÓTFALUSI István: *Magyar etimológiai szótár.* Lásd: <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-etimologiai-szotar-F14D3/>, megtekintve: 2020. március 29.
187. TÚRY Sándor Kornél: *A felelősségbiztosítás (szavatossági biztosítás).* Kilián F., Budapest, 1923.
188. TÚRY Sándor Kornél: A biztosítás jogfilozófiai vonatkozásai. *Magyar Jogi Szemle*, 1927/5. szám, pp. 169–180.
189. TÚRY Sándor Kornél: *A biztosítási szerződés szabályozásának alapvető szempontjai az újabb külföldi törvényalkotásokban.* Szeged Városi Kiadó, Szeged, 1928.
190. TÚRY Sándor Kornél: *A biztosítási érdek subjektív (alanyai) jellege, különös tekintettel a jelzálogos hitelező védelmére a biztosítással kapcsolatban.* Grill Kiadó, Budapest, 1931.
191. TÚRY Sándor Kornél: *A biztosítási jog jelentősége a kötelmi jog fejlődésének újabb irányai szempontjából.* Grill Kiadó, Budapest, 1936.
192. TÚRY Sándor Kornél: *A „veszély” és „felelősség” viszonya Grosschmid tanításában.* Attila-nyomda, Budapest, 1939.
193. TÚRY Sándor Kornél: *Biztosítási jog és bizonyítási módszer.* MTA Jogtudományi Bizottságának Kiadványsorozata, Budapest, 1940.
194. TÚRY Sándor Kornél: *A biztosítás fejlődését befolyásoló fontosabb tényezők és az azokkal kapcsolatos egyes tanulságok.* Stephaeum Nyomda, Budapest, 1942.

195. TÓKEY Balázs: A károkozás általános tilalmára vonatkozó szabály jelentéséről. In: Lamm – Sajó (szerk.): *Studia in honorem Lajos Vékás*. HVG-Orac, Budapest, 2019, pp. 309–317.
196. TÓKEY Balázs: A biztosítási szerződések. In: Vékás Lajos (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez* Wolters Kluwer, Budapest, 2015, pp. 2100–2178.
197. UJVÁRINÉ Antal Edit: Az érvénytelenség különös szabályai a biztosítási jogviszonyban. In: Stefán Ibolya (szerk.): *In memoriam Novotni Zoltán. Emlékkönyv Novotni Zoltán professzor halálának 25. évfordulója alkalmából*. Novotni Alapítvány, Miskolc, 2021. pp. 199–218.
198. UJVÁRINÉ Antal Edit: Felelősség a szerződésen kívül okozott kárért. In: Barzó – Papp (szerk.): *Civilisztika II. Dologi jog – Felelősségtan*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2019, pp. 261–302.
199. UJVÁRINÉ Antal Edit: A biztosítási szerződéssel összefüggő, tájékoztatási szabályokkal kapcsolatos kárfelelősség, különös tekintettel a közvetítői helyzetekre. *Biztosítás és kockázat*, 2018/2. szám, pp. 48–59.
200. UJVÁRINÉ Antal Edit: A biztosítási szerződések. In: Majoros Tünde (szerk.): *Kereskedelmi szerződések az új Ptk.-ban*. Patrocinium, Budapest, 2015. pp. 219–274.
201. UJVÁRINÉ Antal Edit: *Új magyar polgári jog. Felelősségtan*. Novotni Kiadó, Miskolc, 2014.
202. UJVÁRINÉ Antal Edit: A biztosítási szerződési jog változásai az európai jogfejlődés áramában. *Európai Tükör*, 2010/10. szám, pp. 37–51.
203. UJVÁRINÉ Antal Edit: Az egységes belső biztosítási piacra vonatkozó közösségi jog átvételének szervezeti és anyagi jogi kérdései. In: Fazekas Judit – Asztalos Zsófia – Sós Gabriella (szerk.): *Csatlakozás - Jogközelítés. Az *acquis communautaire* adaptálása a magyar jog- és intézmény rendszerbe*. KJK KERSZÖV, Budapest, 2003. pp. 227–285.
204. UJVÁRINÉ Antal Edit: *Felelősségtan*. Novotni Kiadó, Miskolc, 2002.
205. UJVÁRINÉ ANTAL Edit: *A biztosítási szerződés létrejötte, hatályosulása, lebonyolódása és megszűnése az új Ptk.-ban*. Miskolc, 2000.

206. VASVÁRI Tamás: Kockázat, kockázateszlelés, kockázatkezelés – szakirodalmi áttekintés. *Pénzügyi Szemle*, 2015/1. szám, pp. 29–48.
207. VÁRADI Ágnes: A biztosítás komplex fogalma. *Jog, állam, politika*, 2010/4. szám, pp. 59–72.
208. VÁRADI Ágnes: A biztosítás fogalmi elemei és fejlődési tendenciái. *Optimi nostri*, 2009. pp. 285–315.
209. VEREBICS János: A szerződésszegésért való kárfelelősség az előreláthatóság alapján való korlátozása az új Ptk.-ban. *Gazdaság és Jog*, 2015/4. szám, pp. 8–13.
210. VERMES Attila: *A szállítmánybiztosítási szerződés*. Doktori értekezés, Győr, 2019.
211. VÉKÁS Lajos: A DCFR és a magyar polgári jog kodifikációja. *Európai Jog*, 2010/1. szám, pp. 3–12.
212. VÉKÁS Lajos: A szerződésszegés. In: Vékás Lajos – Gárdos Péter (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz*. Wolters Kluwer, Budapest, 2014. pp. 1524–1546.
213. VÉKÁS Lajos: Szerződési jog. Általános rész. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2016.
214. VÉKÁS Lajos: Előreláthatósági klauzula szerződésszegésből eredő kártérítési igényeknél. *Magyar jog* 2020/9. szám, pp. 513–526.
215. VÉKÁS Lajos: Az új Polgári Törvénykönyvről. *Jogtudományi Közlöny*, 2013/5. szám, pp. 225–242.
216. VÉRTESY László: Kockázatkezelés és biztosítás. *Gazdaság & Társadalom*, 2013/1. szám, pp. 27–42.
217. VIZKELETI Edit: A sérelemdíj elméleti és gyakorlati kérdései. In: Görög – Menyhárd – Koltay (szerk.): *A személyiség és védelme*. Budapest, ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, 2017, pp. 333–351.
218. W.E.: A felelősségbiztosítás. Irta: Dr. Tury Sándor Kornél (recenzió). *Ügyvédek Lapja*, 1923/14. szám, p. 7.
219. ZAVODNYIK József: A felelősségbiztosítási szerződéskötési kötelezettségek szabályozása. *Polgári jog*, 2021/3–4. szám, pp. 44–73.

220. ZAVODNYIK József: Az állami támogatással végzett exporthitelbiztosítás szabályozása az Európai Közösségben. *Magyar jog*, 2003/2. szám, pp. 107–117.
221. ZAVODNYIK József: Hasonlóságok és eltérések, avagy változás közben a csehszlovák biztosítási szakma. *Biztosítási szemle*, 1992/6. szám, 20–27.
222. ZOLTÁN Ödön: A biztosítás. In: Eörsi – Gellért (szerk.): *A Polgári Törvénykönyv Magyarázatokkal*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1981.
223. ZSÖGÖD Benő: *Fejezetek kötelmi jogunk köréből*. Athenaeum Kiadó, Budapest, 1900.

Idegen nyelvű szakirodalom

1. ABRAHAM, Kenneth S.: Peril and fortuity in property and liability insurance. *Tort & Insurance Law Journal*, 2001/3. szám, pp. 777–802.
2. ABRAHAM, Kenneth: “Incomplete” Insurance Coverage. *Connecticut Insurance Law Journal*, Vol. 26. 2020/2. szám, pp. 115–143.
3. ARMBRUESTER, Ch.: PEICL – The Project of a European Insurance Contract Law. *Connecticut Insurance Law Journal*, 2013/1. 119–152.
4. BABADJANIAN, N.: *The history of Lloyd 's of London*. Lásd: <https://www.fsm.am/media/1964/42-the-history-of-lloyds-of-london.pdf> (megtekintve: 2021. 01. 30.).
5. BAKER, Tom: Liability Insurance as Tort Regulators: Six Ways That Liability Insurance shapes Tort Law in Action. *Connecticut Insurance Law Journal*, Vol. 12. 2005-2006/1. szám, pp. 1–16.
6. BARTA, Judit – UJVÁRINÉ ANTAL, Edit: *Insurance Law Hungary*. Wolters Kluwer, Alphen aan den Rijn, 2018.
7. BASEDOW, J. – BIRDS, J. – CLARKE, M. – COUSY, H. – HEISS, H. – LOACKER, L.: *Principles of European Insurance Contract Law (PEICL)*. Köln, Verlag Dr. Otto Schmidt KG, 2016.
8. BIRDS, J.: *Modern Insurance law*. Sweet&Maxwell, London, 1997.
9. BOHMAN, Ludvík – WAWERKOVÁ, Magdalena: *Zákon o pojistné smlouvě: komentář. 2. aktualizované vydání*, Praha, Linde, 2009.
10. BOYER – DELVAUX-DEROME: *The demand for Directors' and Officers' Insurance in Canada*. Serie Scientifique – Scientific Series, Montreal, 2002, pp. 1–72.
11. BUNNI, Nael G.: *Risk and insurance in construction*. Second edition. London–New York: Spon Press, 2003.
12. CANE, Peter: *Responsibility in Law and Morality*. Hart Publishing, Oxford – Portland, 2002.
13. CLARKE, Malcolm: Insurance: The Proximate Cause in English Law. *Cambridge Law Journal*, 1981/2. szám, pp. 284–306.

14. ČEJKOVÁ – Dana MARTINOVIČOVÁ, *Poistovníctvo: úvod do teórie*, Merkury, Bratislava, 2007.
15. ČESKÁ ASOCIACE POJIŠŤOVEN: *Pojistný zájem. Stanovisko pracovnej skupiny ČAP v rámci projektu Implementace NOZ*. 2013.
16. CHOVAN, Pavel: *Teória a prax poistenia*. Bratislava: Súvaha, 2000.
17. COLINVAUX, R.: *The law of insurance*. Sweet Maxwell, London, 1984.
18. GEORGII, Max: *Die Haftpflichtversicherung in "Entwurf eines Gesetzes über den Versicherungsvertrag"*. Stuttgart, Kohlhammer, 1904.
19. EMANUEL, M. R.: *Insurance, Law Theory and Practice*. Virtue & Co. Ltd., London. 1935.
20. EPSTEN, R. A.: Beyond foreseeability: Consequential Damages in the Law of Contract. *The Journal of Legal Studies*, 1989/1. szám, pp. 105–138.
21. FEKETE, Imrich: *Účastníci poistnej zmluvy a poistného pomeru a ďalšie osoby zúčastnené na poistení*. 22. Lásd: <http://www.feketei.sk/dokumenty/subjekty.pdf>, letöltve: 2019.10.28.
22. GÜRTLER, Mikulaš: *Poistenie právnej ochrany: ochrana právnych záujmov a jej postavenie na poistnom trhu*, C.H. Beck, Bratislava, 2018.
23. HASSON, R.: Subrogation in insurance law – a critical evaluation. *Oxford Journal of Legal Studies*, Vol. 5. No.3.
24. HEISS, H. – LAKHAN, M.: An Optional Instrument for European Insurance Contract Law. *Merkourios, Utrecht Journal of International and European Law*, 2010 – Volume 27/Issue 71, 1–11.
25. HEISS, H.: The Principles of European Insurance Contract Law (PEICL) 2016. *European Journal of Commercial Contract Law*, 8(2), 28–35. DOI 10.7590/187714616X14768847629601
26. HEISS, H.: The Principles of European Insurance Contract Law: An Optional Instrument? European Parliament, Brussels, 2010. Lásd: <https://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201004/20100430ATT73919/20100430ATT73919EN.pdf> (megtekintve 2021. 01. 30.).
27. IRWIN, T. M.: *The law of insurance*. Oceana Publications, Dobbs Ferry, N.Y. 1968.

28. IVAMY, E.R.H.: General principles of insurance law. Butterworth Insurance Library, London, 1986.
29. JANDOVÁ, Lucie – ŠLAUF, Petr – SVEJKOVSKY, Jaroslav: *Pojištění v novém občanském zákoníku. Komentář. 1. vydání.* Praha, C. H. Beck, 2014.
30. JEHLIČKA, Oldřich – ŠVESTKA, Jiří: *Občanský zákoník. Komentář. 4. vydání.* Praha, C. H. Beck, 1997.
31. JURKOVIČOVÁ, L.: Poistné právo v kontexte legislatívy EÚ. *Studia commercialia Bratislavensia*, 2020/2. 119–128.
32. KOSČO, Tibor: *Riziko a poisťovníctvo*, Slovenská poľnohospodárska univerzita. Nitra, 2005.
33. LAHNSTEIN, Christian: Tort Law and the Ethical Responsibilities of Liability Insurers: Comments from a Reinsurer's Perspective. *Journal of Business Ethics*, Vol. 103. pp. 87–94.
34. LAHNSTEIN, Christian: The View of a Reinsurer: On the Relationship between Liability Insurance and Tort Law. In: Wagner, Gerhard (szerk.): *Tort Law and Liability Insurance*. Bécs, Springer, 2005, 287–294.
35. LOWRY, J. – RAWLINGS, P.: Insurance law cases and materials, Hart Publishing, Oxford, 2004.
36. LUIK, O-J.: Do the Principles of European Insurance Contract Law Go Too Far in Protecting the Policyholder? *Juridica International*, XVIII/2011. 73–83.
37. LUPTON, D.: *Risk*. London and New York, Routledge, 1999.
38. MARTINOVIČOVÁ, D. – ČEJKOVÁ, V.: *Poistenie rizík malých a stredných podnikov*. Bratislava, Iura Edition, 2013.
39. MARVAN, Miroslav – PATOPRSTY, Ján: *Dejiny poisťovníctví v Československu*, 1 díl, *Dejiny poisťovníctví v Československu do roku 1918*. Praha, 1989.
40. MARVAN, Miroslav – CHALOUPECKY, Josef: *Dejiny poisťovníctví v Československu*, Díl 2, *Dejiny poisťovníctví v Československu (1918-1945)*. Bratislava, 1993.

41. MORGAN, J.: Tort, Insurance and Incoherence. *The Modern Law Review Limited*, 2004, pp. 385–401.
42. OSTROWSKA, M.: Transparency in the Insurance Contract Law: A Comparative Analysis Between the Principles of European Insurance Contract Law (PEICL) and Selected European Legal Regimes. In: Marano, P. – Noussia, K. (eds.) *Transparency in Insurance Contract Law*. Cham: Springer, 2019, 279–292. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-31198-8>
43. ROKAS, I.: Principles of European insurance contract law (PEICL) as a settled and balanced system of policyholder protection. *European Insurance Law Review*, 2013/1. 37–41.
44. RŮŽIČKA, H.: PEICL – počátek cesty k jednotnému evropskému pojistnému právu? *Pojistné Rozpravy*, 2012/29. szám, pp. 55–63.
45. SAIDAMOVÁ, Suzan: *Občanskoprávní odpovědnost ve zdravotnickém právu*. Diplomová práce, Praha, 2016.
46. SLEPECKÝ, J. – DAŇOVÁ, M.: *Poisťovníctvo*. Košice, Vysoká škola bezpečnostného manažerstva v Košiciach, 2014.
47. STAPLETON, J.: Tort, Insurance and Ideology. *The Modern Law Review Limited*, 1995, pp. 820–845.
48. SYVERUD, Kent D.: On the Demand for Liability Insurance. *Texas Law Review*, 1994/6. szám, pp. 1629–1654.
49. TAKÁTS Péter: On the Reform of Hungarian Insurance Contract Law. *Kártérítési és Biztosítási Jog*, 2019/2. szám, pp. 1–7.
50. TOBIAŠ, Ján: *Povinné smluvní pojištění*, Diplomová práce. Praha, 2018.
51. VELICH, Roman: *Právní úprava pojištění odpovědnosti*, Rigorózní práce, Praha, 2019.
52. VOJÁČEK, L. – KOLÁRIK, J. – GÁBRIŠ, T.: *Československé právní dejiny (1918–1992)*, Páneurópská vysoká škola, Bratislava, 2011.
53. WAGNER, Gerhard: Tort Law and Liability Insurance. *The Geneva Papers*, Vol. 31. 2006/2. szám, pp. 277–292.
54. WOLFEREN, Job van – INBAR, Yoel – ZEELLENBERG, Marcel: *Moral Hazard in The Insurance Industry*. Netspar, Tilburg University, 2013.

55. ZLATEV, Zlatin: Recoverability of Damages for Non-pecuniary Losses Deriving from Breach of Contract. *Oxford Journal of Legal Studies*, 2021/3. szám, pp. 638–662.

A magyar bíróságok által hozott határozatok:

1. 3153/2016. (VII. 22.) AB határozat.
2. BH 2021. 283.
3. BH 2021. 107.
4. BH 2021. 74.
5. BH 2021. 3. 78.
6. BH 2021. 2. 39.
7. BH 2019. 108. I., II.
8. BH 2019. 10. 268.
9. Kúria Pfv.V.21.682/2019/3. számú döntése.
10. Pécsi Ítéltábla Gf.40012/2019/7. számú döntése.
11. Kúria Pfv.20.509/2018/7. számú döntése.
12. Szekszárdi Törvényszék 16.G.40.018/2018/14. számú döntése.
13. BDT 2018. 3878.
14. BDT 2018.3823.
15. Fővárosi Törvényszék Pf.638980/2018/6. számú döntése.
16. Fővárosi Törvényszék G.40248/2017/5. számú döntése.
17. Fővárosi Ítéltábla Pf.21106/2016/7. számú döntése.
18. BH 2016. 241.
19. Szegedi Ítéltábla Pf.I.20.234/2015/2. számú döntése.
20. Debreceni Ítéltábla Pf.I.20.623/2015/7.
21. Fővárosi Ítéltábla 2.Pf.20.393/2015/5/II. számú döntése.
22. EBH 2013. P.3.
23. BDT 2013.2950.
24. BH 2013.2.43.
25. BDT 2013.2875.
26. EBH 2011.2401.

27. BDT 2011. 2514.
28. BDT 2011. 2556.
29. BDT 2010. 2300.
30. BDT 2008. 1858.
31. BH 2008. 332.
32. BH 2006. 247.
33. BH2005.175.
34. EBH 2004. 1122.
35. BDT 2002. 641.
36. EBH 2002. 633.
37. BH2000.8.353.
38. BH 1986.146.
39. A Magyar Királyi Kúria P. VII. 2580/1930. számú döntése
40. A Magyar Királyi Curia 1916. évi 1558. számú döntése.
41. A Magyar Királyi Curia Rp. VIII. 5027/1916. számú döntése.

Külföldi bíróságok által hozott határozatok:

1. A Szlovák Alkotmánybíróság I. ÚS 69/2015-17. számú döntése.
2. A Szlovák Alkotmánybíróság II. ÚS 678/2015-12. számú döntése.
3. A Szlovák Alkotmánybíróság I. ÚS 547/2013-18. számú döntése.
4. A Szlovák Legfelsőbb Bíróság sp. zn. 7 Cdo 65/2013. számú döntése.
5. A Szlovák Legfelsőbb Bíróság 1Cdo 76/2004. számú döntése.
6. A Szlovák Legfelsőbb Bíróság 3Cdo 38/2005. számú döntése.
7. A Szlovák Legfelsőbb Bíróság 1Cdo 185/2009. számú döntése.
8. A Cseh Legfelsőbb Bíróság 25 Cdo 194/2009. számú döntése.
9. A Cseh Legfelsőbb Bíróság 30 Cdo 427/2006. számú döntése.

A dolgozatban vizsgált biztosítási feltételek (általános szerződési feltételek):

1. https://www.aegon.hu/wp-admin/admin-ajax.php?juwpfisadmin=false&action=wpfd&task=file.download&wpfd_category_id=180&wpfd_file_id=20830&token=756b891e6f68e57b19cb52174f9fed4b&preview=1, letöltve: 2021. 12. 02.
2. https://www.aegon.hu/wp-admin/admin-ajax.php?juwpfisadmin=false&action=wpfd&task=file.download&wpfd_category_id=180&wpfd_file_id=20822&token=756b891e6f68e57b19cb52174f9fed4b&preview=1, letöltve: 2021. 12. 02.
3. https://www.allianz.hu/content/dam/onemarketing/cee/azhu/pdf/uzleti/AHE-43501_5_FABF-altalanos-biztositasi-feltetelek.pdf, letöltve: 2021.12.02.
4. <https://www.general.hu/Biztositas/Ceges/Felelosseg-es-jogvedelmi-biztositasok/Szakmai-felelossegbiztositasok/Epitesz.aspx>, letöltve: 2021.12.03.
5. <https://www.general.hu/Biztositas/Ceges/Felelosseg-es-jogvedelmi-biztositasok/Szakmai-felelossegbiztositasok/Epitestervezoi-felelossegbiztositas.aspx>, letöltve: 2021.12.03.
6. <https://union.hu/sw/static/file/union-businessclass-feltetelek.pdf>, letöltve: 2021.12.03.
7. <https://union.hu/sw/static/file/union-uzlettars-biztositasi-feltetelek.pdf>, letöltve: 2021.12.03.
8. https://www.kobe.hu/kobewww/?MID=20&MODIFY=1&ID_4=0&lan=hu&SHM=normal&CID=&SID=81229543274227&UID=&IID=562&SP=&ST, letöltve: 2021. december 1.
9. <https://www.allianz.sk/content/dam/onemarketing/cee/azsk/podnikatelia/ve%C4%BEk%C3%A9-spolo%C4%8Dnosti/profesijna-zodpovednost-za-skodu/nov%C3%A9-logo/2276-VPP-profesie.pdf>, letöltve: 2021.01.10.
10. <https://www.allianz.sk/content/dam/onemarketing/cee/azsk/podnikatelia/ve%C4%BEk%C3%A9-spolo%C4%8Dnosti/profesijna-zodpovednost-za-skodu/nov%C3%A9-logo/2274-VPP-architekti.pdf>, letöltve: 2022.01.10.

11. <https://groupama.sk/sk/produkty/Poistenie-majetku-a-zodpovednosti-zaskodu-podnikatelov.html>, letöltve: 2022.01.10.
12. https://www.chubb.com/content/dam/chubb-sites/chubb-com/hu-hu/businesses/property-casualty/documents/pdf/easset_upload_file59694_1252815_e.pdf, letöltve: 2022.01.30.
13. <https://www.generali.hu/Biztositas/Ceges/Felelosseg-es-jogvedelmi-biztositasok/Szakmai-felelossegbiztositasok/Vezeto.aspx>, letöltve: 2022.01.30.
14. https://colonnade.hu/wp-content/uploads/IPIDVagyon/Colonnade_FIDO_IPID_2018_11_20.pdf, letöltve: 2022.01.30.
15. https://colonnade.hu/wp-content/uploads/IPIDVagyon/Colonnade_COL_DO_IPID_2018_11_20.pdf, letöltve: 2022.01.30.
16. https://biztositasifeltetelek.hu/Allianz/allianz_2328.pdf, letöltve: 2022.01.30.
17. <https://www.kh.hu/documents/20184/3403620/K%26H+szakmai+felel%C5%91ss%C3%A9gbiztos%C3%ADt%C3%A1s+szerz%C5%91d%C3%A9si+felt%C3%A9telei.pdf/12edc32a-adbc-4359-8303-a5156b3b1d9e?version=6.0&t=1638456243327>, letöltve: 2022.02.06.
18. <https://www.generali.hu/Biztositas/Ceges/Felelosseg-es-jogvedelmi-biztositasok/Szakmai-felelossegbiztositasok/Epitestervezoi-felelossegbiztositas.aspx>, letöltve: 2022.02.06.
19. <https://www.generali.hu/Biztositas/Ceges/Felelosseg-es-jogvedelmi-biztositasok/Szakmai-felelossegbiztositasok/Epitesz.aspx>, letöltve: 2022.02.06.
20. <https://www.komarch.sk/dokumenty>, letöltve: 2022.02.11.
21. https://www.allianz.cz/content/dam/onemarketing/cee/azcz/dokumenty-a-formulare/pro-firmy/profesni-odpovednost/VPP_Pojisteni_profesni_odpovednosti_06_2019.pdf, letöltve: 2022.02.18.
22. https://www.ckait.cz/sites/default/files/2021-10/priloha_c_1_VPP_OC_2014.pdf, letöltve: 2022.03.07.

23. https://www.ckait.cz/sites/default/files/2021-10/priloha_c_2_VPP_OPR_2014.pdf, letöltve: 2022.03.07.
24. <https://www.cka.cz/cs/pro-architekty/profesni-pojisteni-pojisteni-pravni-ochrany-financovani/profesni-pojisteni/uzavrene-pojistne-smlouvy-mezi-cka-a-marsh>, letöltve: 2022.03.07.

Rövidítések jegyzéke

1. Ptk. vagy új Ptk. – A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény;
2. Régi Ptk. vagy rPtk. – A Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény;
3. Bit. – A biztosítási tevékenységről szóló 2014. évi LXXXVIII. törvény;
4. Kt. – a Kereskedelmi Törvényről szóló 1875. évi XXXVII. törvénycikk;
5. Mtj. – az 1928. évi Magánjogi Törvényjavaslat;
6. Gfbtv. – a kötelező gépjármű-felelősségbiztosításról szóló 2009. évi LXII. törvény;
7. Eütv. – az egészségügyről szóló 1997. CLIV. törvény;
8. Vht. – a bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIIII. törvény;
9. Ütv. – ügyvédi tevékenységről szóló 2017. évi LXXXVIII. törvény;
10. Cstv. – a csődeljárásról és a felszámolási eljárásról szóló 1991. évi XLIX. törvény;
11. Pp. – a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény;
12. Fttv. – a fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmáról szóló 2008. évi XLVII. törvény;
13. 155/2016. (VI.13.) kormányrendelet – a lakóépület építésének egyszerű bejelentéséről szóló 155/2016. (VI.13.) kormányrendelet;
14. SzPtk. – Zákon č. 40/1964 Zb. občiansky zákonník;
15. CsPtk. – Zákon č. 89/2012 Sb. občanský zákoník;
16. Közj. tv. – a közjegyzői tevékenységről szóló 1991. évi XLI. törvény;
17. SzBit. – Zákon č. 39/2015 Z. z. Zákon o poisťovníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov (a biztosítási tevékenységről szóló 39/2015. számú törvény);
18. CsBit. – Zákon č. 277/2009 Sb. o pojišťovníctví (a biztosítási tevékenységről szóló 277/2009. számú törvény);
19. SzKt. – Zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník (a Kereskedelmi Törvényről szóló 513/1991. számú törvény);

20. SzÜtv. – Zákon č. 586/2003 Z.z. o advokácii (az ügyvédi tevékenységről szóló 586/2003. számú törvény);
21. SzGfbtv. – Zákon č. 381/2001 Z. z. o povinnom zmluvnom poistení zodpovednosti za škodu spôsobenú prevádzkou motorového vozidla a o zmene a doplnení niektorých zákonov (a gépjármű üzemeltetésével okozott károk megtérítésére vonatkozó kötelező biztosításról szóló 381/2001. számú törvény);
22. SzVht. – Zákon č. 233/1995 Z. z. o súdnych exekútoroch a exekučnej činnosti (Exekučný poriadok) (a bírósági végrehajtókról és a bírósági végrehajtásról szóló 233/1995. számú törvény);
23. SzKözj. tv. – Zákon č. 323/1992 Zb. o notároch a notárskej činnosti (Notársky poriadok) (a közjegyzőkről és a közjegyzői tevékenységről szóló 323/1992. számú törvény);

Az értekezés témájához kapcsolódó saját közlemények

- 1) CERTICKY Mária: Szerződésszegéssel okozott kár és a felelősségbiztosítás. In: Barta Judit (szerk.): *Biztosítás több szem-szögéből. Ünnepi kötet Újváriné dr. Antal Edit c. egyetemi docens 65. születésnapja tiszteletére.* Miskolc–Budapest, Patrocinium Kiadó, 2019, pp. 173–192.
- 2) CERTICKY Mária: A felelősségbiztosítás helye a kötelmi jog rendszerében. In: Stefán Ibolya (szerk.): *In Memoriam Novotni Zoltán. Emlékkönyv Novotni Zoltán professzor halálának 25. évfordulója alkalmából.* Miskolc, Novotni Kiadó, 2021, pp. 29–42.
- 3) CERTICKY Mária: Kockázat és biztosítás. *Studia Iurisprudentiae Doctorandum Miskolciensium – Miskolci Doktoranduszok Jogtudományi Tanulmányai*, 2020/2. szám, pp. 7–18.
- 4) CERTICKY Mária: A biztosítási jogviszony alanyai a biztosítási érdek tükrében. *Erdélyi jogélet*, 2020/1. szám, pp. 22–35.
- 5) CERTICKY Mária: A felelősségbiztosítási szerződés szabályai Magyarországon és Szlovákiában - összehasonlító jogi elemzés. *Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica et Politica*, 2020/1. szám, pp. 293–310.
- 6) CERTICKY Mária: A felelősségbiztosítási szerződés főbb szabályai a Cseh Köztársaságban és Magyarországon – összehasonlító jogi elemzés. *Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica et Politica*, 2020/2. szám, pp. 167–186.
- 7) CERTICKY Mária: A felelősségbiztosítás funkciói. *Studia Iurisprudentiae Doctorandum Miskolciensium-Miskolci Doktornaduszok Jogtudományi Tanulmányai*, 2020/1. szám, pp. 7–19.
- 8) CERTICKY Mária: Innovatív digitális megoldások és ezek hatása a biztosítás intézményére. In: Certicky, Mária (szerk.): *Innovatív magánjogi megoldások a társadalmi-gazdasági haladás szolgálatában. Tanulmánykötet.* Szeged, Magánjogot Oktatók Egyesülete, 2020, pp. 112–117.

- 9) CERTICKY Mária: A biztosítási szektor felügyelete és kockázatai. *Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica et Politica*, 2019/1. szám, pp. 390–406.
- 10) CERTICKY Mária: A biztosítás alap gondolatának fejlődési irányai. In: Szabó Miklós (szerk.): *Doktoranduszok fóruma: Miskolc, 2018. november 22.: Állam- és Jogtudományi Kar szekciókiadványa*. Miskolc, Miskolci Egyetem, 2019, pp. 11–16.
- 11) CERTICKY Mária – BARTA Judit: Az elektronikus szerződéskötés általában és a biztosítási, különösen a gépjármű-felelősségbiztosítási szerződés elektronikus úton történő megkötése. *Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica et Politica*, 2018/2. szám, pp. 307–331.
- 12) CERTICKY Mária: A szavatossági biztosítás elmélete és gyakorlata 1928-1959 között. In: Szabó Miklós (szerk.): *Doktoranduszok fóruma: Miskolc, 2017. november 16.: Állam- és Jogtudományi Kar szekciókiadványa*. Miskolc, Miskolci Egyetem Tudományos és Nemzetközi Rektorhelyettesi Titkárság, 2018, pp. 6–12.
- 13) CERTICKY Mária: A biztosítási érdek jogi jellege a kárbiztosításban. In: Kékesi Tamás (szerk.): *MultiScience - XXXI. microCAD International Multidisciplinary Scientific Conference*. Miskolc, Miskolci Egyetem, 2018, pp. 1–8.
- 14) CERTICKY Mária: A D&O biztosítás: A vezető tisztségviselő felelősségének biztosíthatósága. *Biztosítás és Kockázat*, 2018/1. szám, pp. 30–41.
- 15) CERTICKY Mária: Environmental liability insurance, as assurance of reimbursement for environmental damages = A környezetszennyezési felelősségbiztosítás, mint a környezeti károk megtérítésének magánjogi biztosítéka: A környezetszennyezési felelősségbiztosítás, mint a környezeti károk megtérítésének magánjogi biztosítéka. *Journal of Agricultural and Environmental Law*, 2017/22. szám, pp. 5–36.
- 16) CERTICKY Mária: A felelősségbiztosítás kialakulásának előzményei és fejlődéstörténete Magyarországon 1928-ig. In: Bragyova András (szerk.):

Miskolci Doktorandusz Konferencia Tanulmánykötet. Miskolc, Bíbor Kiadó, 2017, pp. 36–49.

- 17) CERTICKY Mária: Rules of non pecuniary damages in Civil law of Slovak Republic and compare with Hungarian restitution. In: Kékesi Tamás (szerk.): *MultiScience - XXXI. microCAD International Multidisciplinary Scientific Conference.* Miskolc, Miskolci Egyetem, 2017, pp. 1–8.
- 18) CERTICKY Mária: A sérelemdíj megjelenése a felelősségbiztosítás területén. *Publicationes Universitatis Miskolcinensis Sectio Juridica et Politica*, 2017/1. szám, pp. 221–235.
- 19) CERTICKY Mária: Liability insurance of Carrier's. In: Szabó Miklós (szerk.): *Doktoranduszok Fóruma: Állam- és Jogtudományi Kar szekciókiadványa.* Miskolc, Miskolci Egyetem, 2017, pp. 59–62.

Szerzőségi nyilatkozat

Alulírott dr. Certicky Mária büntetőjogi felelősségem teljes tudatában kijelentem, hogy a doktori fokozat megszerzése céljából benyújtott doktori értekezésem kizárólag saját, önálló munkám. A benne található, másoktól származó, nyilvánosságra hozott vagy közzé nem tett gondolatok és adatok eredeti leőhelyét a hivatkozásokban (lábjegyzetekben), az irodalomjegyzékben, illetve a felhasznált források között hiánytalanul feltüntettem.

Kijelentem, hogy a benyújtott doktori értekezéssel azonos tartalmú értekezést más egyetemen nem nyújtottam be tudományos fokozat megszerzése céljából.

Miskolc, 2022. május 1.

dr. Certicky Mária s.k.

Köszönetnyilvánítás

Ezúton szeretnék köszönetet mondani elsődlegesen a Családomnak, különösen feleségemnek és szüleimnek, akik türelme, megértése és kitartó támogatása nélkül nem készülhetett volna el a dolgozat.

Köszönöm a dolgozat megírásában nyújtott szakmai segítséget és támogatást témavezetőmnek, Prof. Dr. Barta Juditnak, a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Civilisztikai Tudományok Intézete, Kereskedelmi Jogi Intézeti Tanszék tanszékvezető egyetemi tanár asszonyának.

Köszönöm valamennyi Kollégám sok éves támogatását, a közös gondolkodásokat és minden szakmai tanácsot, amellyel a tudomány „lefinomabb” magjait ültették el gondolataimban, amelyekből kifejlődő csírák e dolgozat keretében is napvilágot láthattak.

Végezetül köszönöm a tudományos nyilvánosság értékes hozzászólásait, amelyekkel a dolgozat elkészítéséhez, tartalmi alakításához nagyban hozzájárultak.